ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 1er DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9268 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5069

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3500 ՀՈԳԻ

«Ոչինչ է ի ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի, եւ գաղտնի՝ որ ոչ ծանիցի» (Ղուկաս, ԺԲ. 2-3):

Մոսկուայի ԻԲ. համագումարը եկաւ անգամ մը եւս հաստատելու այս յաւիտենական ճշմարտութիւնը:

Զեկոյցի սարսափը կղպանք էր դրած մարդոց բերաններուն:

Հարկ եղաւ սպասել քառորդ դար, ճամբը իմանալու համար 1937ին Հայաստանի մտաւորականութեան գլխուն եկածները՝ հրամանաւն «հանճարափայլ»ին, որուն փառքը կը հիւսէին, դեռ երէկ, արտասահմանի կարմիր-կոուցները, «Հայաստանասէր»ի պիտակին տակ:

«Մասամբ» կ'ըսենք, որովհետեւ տակաւին չեն բացուած բոլոր ծալքերը: Չեն տրուած բոլոր մանրամասնութիւնները:

Կը գոհանանք սակայն այսքանով ալ, առ այժմ, սպասելով նոր յայտնութեանց:

Համագումարին մէջ պատասխանատու բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ իրենց բոլոր մերկութեամբ քօղազերծեցին Սթալինեան զազրելի վարչաձեւին տակ «յանուն ընկերվարութեան» գործուած ստորին ու խայտառակ ոճիրները:

Այս մերկացումներէն վերջ ալ հակադաշնակցական մամուլը չի համարձակիր տակաւին քննադատական խօսք ընել համայնավարական վարչակարգին մասին:

Դաշնակցութիւնը քառասուն տարիէ ի վեր կը պայքարի մեր ժողովուրդին պարտադրուած այդ խորթ վարչաձեւին դէմ եւ պիտի շարունակէ պայքարիլ՝ մինչեւ ժողովրդավարական կարգերու հաստատումը, մինչեւ մարդկային տարրական ազատութեանց ճանաչումը:

Հայաստանի կոմկուսի Ա. քարտուղար Զարոբեան եւ ընկերները Մոսկուայէն վերադարձին քաջութիւնն են ունեցած «պարտիական ակտիւի ռեսպուբլիկական ժողով»ին մէջ պարզելու ինչ որ լսեր էին համագումարին մէջ:

Չեն քաշուիր «ոճրագործ», «սրիկայ», «ավանտիւրիստ», «ոխերիմ թշնամի» եւ այլ ածականներով որակելու Բերիան, որ Թիֆլիզի իր առանձնասենեակին մէջ ատրճանակով սպաննած էր Աղասի Խանջեանը եւ պատժած «բազմաթիւ ազնիւ մարդկանց, այդ թւում պարտիայի ու սովետական պետութեան ականաւոր գործիչներ»:

Մինչեւ Մոսկուայի յայտնութիւնները կը կարծէինք թէ միայն Սթալինն ու Բերիան էին Հայոց թշնամիները: Այժմ կը պարզուի, որ շատ աւելի տխուր եւ եղերական դեր է կատարած Մալենկով Հայաստանի 1937ի զանգուածային ձերբակալութեանց եւ գնդակահարումներուն մէջ:

Միտք պահե՛նք այս անունն ալ:

Ի՛նչ զարհուրելի յայտնութիւն:

«1937 թուականին միայն մի քանի ամսում ռեսպուբլիկայում ձերբակալուեցին ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ պարտիական, սովետական, տնտեսական, զինուորական եւ կոմերիտական պատասխանատու աշխատողներ»:

Ու դեռ աւելին.

«ՆՐԱՆՑԻՑ ՇԱՏԵՐԸ ԱՌԱՆՑ ԴԱՏԻ ԵՒ ՓԱՍՏԱՑԻ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԻՆ» (Սով. Հայաստան, 15 Նոյեմբեր):

Անոնց կարգին Զարոբեան կը յիշէր անունները երեք նախարարներու (ժողկոմ) եւ մէկ հրամանատարի (մանրամասնութիւնները տեսնել Յառաջ, 28 Նոյեմբեր):

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ Ի՞ՆՉ ԸՍԱԾ Է ԱՃՈՒԲԷՅԻ

Միացեալ Նահանգները շատ ուրախ են որ Քենըտիի յայտարարութիւնները հրատարակուած են «Իզվեստիայի» մէջ, զոր ձեռքէ ձեռք քաշած են Մոսկուացիները եւ Քենըտի կը գտնէ նոյնիսկ թէ մեծ քայլ մըն է Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու փոխադարձ հասկացողութեան համար:

Աճուպէյ նախ հարցուցած է Քենըտիի թէ ի՞նչ կը մտածէ իրենց երկու երկիրներուն ներկայ յարաբերութեանց շուրջ: Միացեալ Նահանգներու նախագահը գոհացուցիչ չի գտներ այդ յարաբերութիւնները: Կը կարծէ թէ անոնց բարելաւման համար նախ պէտք է համաձայնութեան մը յանգիլ Ժընեւ (հիւլէական փորձերու ժողով): Յուսախաբ է որ Խորհրդ. Միութիւնը վերսկսած է իր փորձերը: Քենըտիի համար Խորհ. Միութիւնը պէտք է նաեւ ձգէ որ միւս երկիրները ապրին իրենց ուզածին պէս — «դժուարութիւնը հոն է որ Խորհ. Միութիւնը ճիգ կը թափէ որ համայնավար դարձնէ, ձեւով մը, բովանդակ աշխարհը: Եթէ Խորհ. Միութիւնը ուզէր միայն իր ազգային շահերը, իր ազգային ապահովութիւնը պաշտպանել, եւ թողլ տար միւս երկիրներուն որ ապրին իրենց կամքին համեմատ — խաղաղութեամբ ապրին — այն ատեն կարծեմ, այն հարցերը որ մթնոլորտը կը լարեն ներկայիս, կը մարին»:

Աճուպէյ հարցուցած է նաեւ թէ Քենըտի չի կարծեր որ Քուպայի ներքին հարցերուն խառնուիլը սխալ մը եղած է: Քենըտի, այս առթիւ, պատմականն ըրած է Քասթրոյի յեղափոխութեան որ շեղած է իր ճամբէն, չէ կատարած խոստացած ազատ ընտրութիւնները եւ այսօր Քասթրօ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը չի ներկայացներ: Միացեալ Նահանգները հաւատարիմ կը մնան այն սկզբունքին թէ ամէն ժողովուրդ իր ուզած վարչաձեւը պէտք է ունենայ եւ Քենըտի օրինակ կը բերէ Բրիտանական Կիւյանը որ մարքսիստ վարչապետ մը ունի, բայց Մ. Նահանգները դէմ չեն եղած որովհետեւ ազատ ընտրութեամբ այդ պաշտօնին գլուխը եկած է:

Աճուպէյ ապա անդրադարձած է իրենց երկու երկիրներուն յարաբերութեանց եւ հարց տուած թէ ի՞նչ կը մտածէ երկու երկիրներու միջեւ դաշինք մը ստորագրելու մասին: Քենըտի, շեշտած է թէ պէտք է որ երկու երկիրներուն համաձայնին եւ խօսած է Պերլինի եւ Արեւելեան Գերմանիոյ մասին: Եթէ այս հարցերը լուծուին, ամէն բան կը դիւրանայ: Քենըտի խօսած է Եալթայի և Փոցտամի մասին, յայտնելով թէ ըստ անոնց արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդները պէտք է ազատօրէն ընտրեն իրենց վարչաձեւը, ինչ որ չէ եղած: «Պիտի ըսէք թէ կ'ուզեն համայնավար վարչաձեւի տակ ապրիլ, բայց եթէ չեն փափաքիր կարելիութիւն չունին փոխելու», աւելցուցած է նախագահը:

Քենըտի խօսած է նաեւ Պերլինի ազատ երթեւեկի մասին զոր բռնաբարած են Ռուսերը, յայտնած է թէ արեւմտեան Գերմանիան հիւլէական զէնք չունի եւ յանգած այն եզրակացութեան թէ պէտք է խաղաղութիւնը շահիլ:

Օրէ Օր

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ԳԵՐՄԱՐԴԵՐԸ

Մեր սիրելի Թաշեանը, այս աշնան, հրապարակ հանեց նոր հատոր մը, Ներածութիւն Հայ Գրական Պատմութեան: Որքան ծանօթ իբրեւ գրական քննադատ, նոյնքան ծանօթ իբրեւ հեղինակ դպրոցական սիրուած դասագիրքերու (Թանգարաններու շարք մը), կը սպասէի իրմէ դասագիրք մը եւս Հայ Գրականութեան Պատմութեան, — մեզի կը բերէ Ներածութիւն մը Հայ Գրական Պատմութեան:

Այս տոմսով կուտամ հատուած մը, իբրեւ նախանաշակ, որ սակայն ··· աղ ու պղպեղ է:

Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ.—

«Յոյները, Պարսիկները, Ասորիները, Հրեաները մեզմէ առաջ արդէն գիր ունէին, ուստի՝ նաեւ գրուած գրականութիւն: Մենք ունէինք անգիր գրականութիւն, բայց չունէինք գիր: Մեզ այս «հարկատու» վիճակէն ազատեց «Սուրբ Երրորդութիւնը»՝ Վռամշապուհ, Սահակ, Մեսրոպ: Գիր չունենալով հանդերձ՝ ունէինք հոյակապ լեզու մը, որ յետագային, այբուբենի գիւտէն ետք, կարելի դարձուց Մեծ Մատեանը թարգմանել ամենայն ճշգութեամբ: Դիւրին չէր թարգմանութեան այս գործը, մասնագիտական բառերու եւ դարձուածքներու համար պէտք էին հմուտ թարգմանիչներ, ոչ միայն հայագէտներ, այլեւ յունագէտներ եւ ասորագէտներ, նոյնիսկ եբրայագէտներ:

Մեր թարգմանիչները հազիւ 6, 8 կամ 10 հոգի էին: Բաղդատութեան համար յիշենք Աստուածաշունչի թարգմանութեան փորձ մը, որ կատարուեցաւ Քրիստոսէ առաջ Գ. դարուն (250 թուին), եբրայերէնէ յունարէն, Աղեքսանդրիոյ մէջ: Թարգմանութեան այս գործին լծուեցան ոչ թէ 6, 8 կամ 10 անձինք, այլ 70 – 72 հոգի, բոլորն ալ վարժ եւ հմուտ՝ երկու լեզուներուն, թէ՛ եբրայերէնի եւ թէ յունարէնի, բոլորն ալ մասնագէտ՝ իրենց ընտրած ճիւղին մէջ:

70 – 72ի դէմ՝ 6, 8 կամ 10: Այս միակ փաստը կը բաւէ հաստատելու ոչ միայն գործին մեծութիւնն ու դժուարութիւնը, այլեւ թարգմանելու արուեստին մէջ Հայաստանի գերազանցութիւնը Աղեքսանդրիոյ վրայ, — կեդրոն դպրութեանց եւ արուեստից, — ուր կ'երթային ուսանիլ մեր թարգմանիչներն ու մատենագիրները:

Ուրիշ բաղդատութիւն մը (պատմագր Ներսէս Արք. Մելիք – Թանգեանն է).—

Հայոց կաթողիկոսութիւնը՝ 433–35 թուին, եւ Հայոց կաթողիկոսարանը՝ 1901 թուին:

1901ին էջմիածնի Հայոց կաթողիկոսարանը եւս ձեռնարկեց թարգմանելու Ս. Գիրքը ոչ թէ յունարէնէ կամ ասորերէնէ, այլ գրաբարէ աշխարհաբար, այսինքն՝ հայերէնէ հայերէն:

Այդ շրջանին Մայր Աթոռի գահակալն էր Հայոց Հայրիկը՝ Խրիմեան: Թարգմանութեան գործին պիտի լծուէին էջմիածնի Միաբանութեան անդամները, — միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսում ստացած վարդապետներ, Գերմանիոյ մէջ ուսած աստուածաբաններ, Գէորգեան ճեմարանը աւարտած հայերէնագէտներ: Հայոց Հայրիկը կը հրամայէ գործի անցնիլ, նախապէս արդէն ապահոված ըլլալով բոլոր ծախքերը, անշուշտ բարերարներու լիարուռն նուիրատուութեամբ:

էջմիածին ունէր ելեկտրաշարժ տպարան, դրամ, թուղթ, թարգմանիչ եւ այլ ամէն յարմարութիւն: Յունարէնի կամ ասորերէնի խնդիր չկար: Աթէնք կամ Աղեքսանդրիա մարդ ղրկելու պէտք չըկար: Գիտնական վարդապետները պատրաստ էին, իսկ կատարուելիքը գրաբար հայերէնը աշխարհաբար հայերէնի վերածել մըն էր միայն:

Կը սկսի տպագրութիւնը շնորհալից յայտարարութիւններով: Տպագրուած առաջին պրակը կը ղրկուի ականաւոր հայկաբաններու՝ «ի տես, ի քննութիւն եւ ի վերադարձ»:

Բայց տպագրութիւնը կ'ընդհատուի առաջին իսկ պրակին հրատարակութենէն ետք: Գործը կը վիժի, եւ թարգմանութեան ծրագիրը մէկ կողմ կը դրուի վերջնապէս:

Աւելցնենք որ Մայր Աթոռին գանձարկղին մէջ, այդ օրերուն, պատրաստ կար շուրջ մէկ միլիոն ոսկի րուբլի, նուիրաբերուած՝ ազգին բոլոր խաւերուն կողմէ, ի նախատեսութիւն Ս. Գրքի թարգմանութեան եւ հրատարակութեան ծախքերուն:

Ահա Հայոց կաթողիկոսարանը 433 – 435ին, եւ ահա Հայոց կաթողիկոսարանը 1901ին: Տարբերութիւնը մեծ բան մը չէ, ընդամէնը... հազարհինգհարիւր տարի»:

Ձեզի կը թողում եզրակացնել, ձեր գնահատութիւնը յայտնել,— Աղեքսանդրիոյ յունագէտներո՞ւն, Վաղարշապատի հայագէտներո՞ւն, էջմիածնի վարդապետներո՞ւն: Կեցէ՜ք, կեցէ՜ք:

Գահիրէի մէջ եւս նշանա՛ա՛ա՛ւոր եպիսկոպոսական ժողով մը, Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին թելադրութեամբ, ծրագրեց եւ յայտարարեց թէ Աստուածաշունչ Մատեանի աշխարհաբար թարգմանութիւն մը պիտի կատարուի: Տարինե՛ր անցան, — ոչինչ ծնաւ:

Հիմա չափեցէք մարդոց մեծութիւնը եւ ծանրութիւնը:

Վաղարշապատի թարգմանիչները գերմարդ էին, անպայման: Ահա թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէ Թաշեան:

ԱՐԱՋ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՆՈՍ, ամերիկեան կապիկը ողջ – առողջ ձեռք ձգուեցաւ երկու անգամ երկրագնդին շրջանն ընելէ ետք: Այս յաջող փորձէն ետք Ամերիկացիները պիտի ղրկեն իրենց «Կակարին»ը Կլեն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, որոշեց բարձրացնել պետական պաշտօնեաներու ամսաթոշակները: Անոնց գումարը կը հասնի 615 միլիոն Նոր Ֆրանքի, զորս պիտի գտնեն հետեւեալ ձեւով — 292 միլիոն Ն. Ֆ.ի նոր տուրք (գլխաւորաբար ընկերութիւններու վրայ) ու 323 միլիոն Ն. Ֆ.ի խնայողութիւն:

ՓՈՓԻՒԼԵՌԸ, ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը պիտի դադրեցնէ իր հրատարակութիւնը յառաջիկայ Յունուար 1ին: Ռընէ Նեժըլէն «Սրտի սեղմումով» խմբագրականով մը կը յայտնէ թէ թերթին նիւթական կացութիւնը թոյլ չի տար որ աւելի երկար դիմանայ: Արդէն երկար ատեն է, երկու էջի վրայ լոյս կը տեսնէր, կանաչ թուղթի մը վրայ:

ՕԹԱՆԻ մէջ ծանր բախումները կը շարունակուին երկու համայնքներու միջեւ: 9 Մահմետականներ սպաննուած են, 35 հոգի վիրաւորուած է որոնց մէջ՝ հինգ Եւրոպացի: Մթնոլորտը շատ լարուած է եւ երկու կողմերն ալ վայրագութեամբ կը վարուին իրարու հետ: Լուսարգել հաստատուած է ժամը 20ին:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան այսօր Ուրբաթ: 165 աթոռի համար 1800 թեկնածու կայ: Սուրիոյ եւ Լիբանանի սահմանը փակուած է ընտրութեան օրը:

ՆԱՍԸ մերժեց ազատ արձակել Ֆրանսացի դիւանագէտները: Դիմումը կատարուած էր զուիցերական դեսպանին կողմէ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ որ ատենէ մը ի վեր Ուզպեքիստան, Ղազախստան եւ Նովոսիպիրսք էր, Մոսկուա վերադարձաւ:

ԽՆՁԱՐԱՅԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒՍ

Այս վեհանիստ պանդոկը — Մուքարդէլ — Խնձարայի բարձունքի վրայ, սիրուն Լիբանանում, դեռ երէկ այնքան խաղաղ էր ու հանդստաւէտ ։

Ցերեկները ականջ էիր դնում ճպուռների համանուագին, մայրիների վրայ ։ Երեկոները՝ զուարթ, զմայլելի վերջալոյս ։ Եւ գիշերները երազում էիր աստղազարդ երկնքի տակ՝ զով զեփիւռի օրօրով ։ Ցօղնած ջղերի անդորրական բուժարան ։

Այժմ քաղաքակրթութիւնը նուաճել է Մուքարդէլի պանդոկն էլ, Խնձարայի բարձունքում ։

Ամբողջ օրը առանձին – առանձին կամ հաւաքաբար, աշխարհիս բոլոր լեզուներով, մեզ զուարճացնում է խուժդուժ ձայնասփիւռը, Լիբանանի նոր, բայց արդէն ձանձրալի դարձած պատկերասփիւռը, ընկերակցութեամբ ճանճերի չափ առատ եւ ճանճերի պէս անբեռ երեխաների կանչվռտուքին ։ Հերովդէսն էլ անզօր է զսպելու սրանց ։

Երեկոյեան ճպուռները լռում են եւ նրանց գործը, մինչեւ ուշ գիշեր, շարունակում են Փարիզի բեմերի ճպուռները եւ Իտալիայից հրաւիրուած բազմահռչակ նազը՝ չարչարելու համար մեր բազմաչարչար ականջները ։ Ջղեր ունեցիր, որ հանդստանաս ։

Եւ ահա եկել եմ յոգնած ջղերս հանդստացնելու Խնձարայի բարձունքին, հովասուն մայրիների ներքեւ, լիբանանեան ու փարիզեան ճպուռների համանուագով եւ մօտից ու հեռուից այցելող բարեկամների հոգեպարար զրոյցներով ։

Առաջին այցելուս՝ Կոլոմբոսի աշխարհից ։ Եթէ չասէր, որ խարբերդցի է, վըրայ – գլխից պիտի կարծէի, թէ օքլահոմացի է ։ Վիզը բաց, լայն տաբատ, գլխին խիրէ փանամա եւ թուխ, քրտնած դէմք ։ Օքլահոմացի ։

— Բարեւ, ասաց, ի՞նչպէս ես, ճանչցա՞ր զիս ։

Ես չեմ սիրում, երբ ինձ հարցնում են՝ «ճանչցա՞ր զիս» ։ Հազար մարդ ես տեսնում, ամէնքին կարելի՞ է ճանաչել ։ Բայց փորձիր պատասխանել «չեմ յիշում» կամ «չեմ ճանաչում», — ապուրը կ'ուտես ։

— Հը՛, ինչո՞ւ չես խօսիր, ձեռքս սեղմելով ասաց նորեկը, չճանչցա՞ր ։ Է՛, բարեկամ, ծերացեր ես․ չե՞ս յիշեր, ծանօթացանք «Հայաստան Քեմփ»ի մէջ ։ Խարբերդցիներու դաշտահանդէսին Արտաւազդ Թաշիկեանը մեզ ծանօթացրեց ։

Չէի յիշում, բայց պատասխանեցի ։

— Հա՛, ինչպէս չէ, լաւ կը յիշեմ, Արտաւազդի հետ, լճի ափին ...

— Ծերացեր ես, բարեկամ․ լճի ափին չէր, քաֆեթերիայի մէջ, խըյմա կերանք միասին ։

Այդ ուղղութեամբ շարունակելը անիմաստ էր․ աւելի պիտի ծերանայինք ։ Նիւթը փոխեցի, բայց նորից ծուղակն ընկայ ։

— Ե՞րբ ես եկել, ի՞նչ կայ – չկայ ձեր Փրաւիտէնսում ։

— Որ կ'ըսեմ ծերացեր ես... Ես Փըրաւիտէնսէն չեմ․ Միտըլ Իստէն եմ ։ Աղէկ բաներ չկան ։

— Ինչո՞ւ ։ Գործերը վա՞տ են ։

— Չէ, գործերը պէչ չեն, փառք Աստուծոյ ։ Ես ռիթայ եմ․ սոշլ սեքիւրիթի կ'առնեմ Ընքըլ Սեմէն ։ Աղէկ չեն Հայու գործերը ։ Զիրար կ'ուտեն ։ Շուտով հայ չի մնար Ամերիկայի մէջ ։ Մեծերը կը մեռնին — ի՞նչ ընեն հապա չմեռնին ։ Պզտիկները ամերիկացի կը դառնան ։ Մարկոսը՝ Մայք, Շուշանը՝ Լիլի... Մեր մեծերն ալ շան քարոզ կը կարդան մեր գլխուն․ հայ մնացէք ։ Իրենց զաւակները հայերէն չեն խօսիր, հայ ըլլալէ կ'ամըչնան, մեզ կ'ըսեն՝ «Հայ մնացէք» ։ Մէկը դաշնակ է, միւսը հնչակ է, երրորդը՝ ռամկավար ։ Մէկը միւսի միս կ'ուտեն եւ մեզի կ'ըսեն․ «Համերաշխեցէք, հայ մընացէք» ։ Աս ազգէն խէր չկայ ։

Ինձ հետաքրքրեց իմ հին ծանօթը, որի հետ «Հայաստան Քեմփ»ի քաֆեթերիայում խըյմա էինք կերել ։ Հարցրի ․

— Դուն ի՞նչ կուսակցութեան կը պատկանիս ։

— Ե՞ս, զարմացած նայեց երեսիս ։

— Դաշնա՞կ ես, հնչա՞կ ես, համայնավա՞ր ։

— Ե՞ս, խնդաց մարդը, ես իշու քուռակ եմ ։

— Ինծի նայէ, ինչո՞ւ կը դժգոհիս, հայ ազգի գործերն աղէկ չեն ։ Ազգէն մէկըն ալ դուն ես․ ի՞նչ ես անում, որ ազգի գործերը լաւ ընթանան ։

— Ատ ըսէ, համաձայնուեցաւ նա ։ Քառասուն տարի Ընքըլ Սեմին ծառայեցի Սթիլ Քըմփընիի մէջ ։ Տունէն գործարան, գործարանէն տուն — աշխարհէն բան չհասկցայ ։ Հիմա որ աչքերս բացի, տեսայ, որ ազգը ձեռքէ կ'երթայ ։

— Է՛, հիմա ելար ազգը փրկելո՞ւ ։

— Չէ, ես ի՞նչ փրկիչ եմ ։ Ըսի՝ ալ Ամերիկայի ազգէն խէր չկայ․ երթամ, մեռնելէս առաջ, տեսնեմ ազգ մնացե՞ր է ։

— Է՛...

— Գացի Հայաստան, հայ շատ մնացեր է, բայց ազգ չտեսայ հոն ։ Միայն երկու շաբաթ մնացի․ աւելի թոյլ չըրին ։ Է՛, եթէ ազգ մնացած ըլլար, կը քշէի՞ն հայրենիքէն իր զաւակը ։

— Ուրեմն, Հայաստանում էլ գործերը աղէկ չեն ։

— Ատ չեմ ուզեր ըսել․ պէչ աղէկ՝ Հայաստանը մերն է, բայց ինչո՞ւ զիս Հայաստանէն քշեցին, ինչո՞ւ մեր հայրենիքի դռները բաց չեն իր զաւակներուն առջեւ ։ Ատ է, որ չեմ հասկնար ։

— Է՛, հարցրի, եթէ ասէին․ «Մնայ ընդմիշտ Հայաստանում», կը մնայի՞ր ։

Մարդը զարմանքով նայեց ինձ ։

— Ի հարկէ, չէի մնար, ի՞նչ ընէի մնայի ։ Ես կը սիրեմ առտու – իրիկուն շաուր առնել․ Երեւանի մէջ շաբաթը անգամ մըն ալ կարելի չէ բաղնիք առնել ։ Ես վարժուած եմ ամէն առտու թոստով փրայտ էկս էնտ բէքըն ուտել պաղ ջըրով, ամերիքըն կոֆէով, իրիկունը սթէյք ունենալ պէյքըտ փոթէյթոյով ։ Ունեմ սեփական տուն՝ լաւ կահաւորուած, սեփական օթօ ։ Վարժուած եմ Քոռնըրի տըրըկ ստորի մէջ այսքրիմ ուտել բարեկամներու հետ՝ խօսելով բէյսբոլի վերջին խաղի մասին ։ Այդ ամէնը Հայաստանի մէջ ո՞վ կուտար ինծի ։

— Ուրեմն, ինչո՞ւ կը բարկանաս, որ քեզ իրաւունք չտուին մնալու Հայաստանում ։

— Անիրաւ, վրդովուեց մարդը, ատ Հայաստան մեր հայրենիքը չէ՞, ես կը սիրեմ իմ հայրենիքը․ շա՜տ կը սիրեմ, բայց, ներեցէք, չեմ կրնար ապրիլ հոն ։

— Ուրեմն, պիտի սպասես որ Հայաստանում շաուր եւ բէյս – բո՞լ լինի ...

Մարդը չպատասխանեց ։ Լիբանանում էլ իրեն լաւ չէր զգում ։ Հարցրել էր ամերիկեան հիւպատոսարանում՝ կարո՞ղ է Հալէպ գնալ ։ Ասել էին․ «Հայ հայրենակիցներիդ չե՞ս հարցրել ։ Մենք արգելք մը չունինք, բայց եւ չենք ըսեր գընա» ։ Աս ի՞նչ տարօրինակ բան է․ «Արգելք մը չունինք, բայց եւ չենք ըսեր գընա» ։ Աս արգելք չէ՞ ։

Բայց Լիբանանի Հայութեանը շատ էր հաւանել․ «Իսկական Հայաստանը աս է» ։

Երեւի, Պէյրութ կը մնար, եթէ Թուրքի պանդոկը իջած չլինէր ։

Ճաշարանում, սեղանի շուրջ, ցանկացայ իմանալ, թէ ինչո՞վ էր պարտական իր այցելութեան պատուի համար ։

— Պատիւը մերն է, պատասխանեց ։ Գացի տեսնելու մեր ճեմարանը՝ փակ էր ։ Դիտեցի դուրսէն ։ Շատ հաւնեցայ ։ Մտածեցի իմ լուման ալ տալ՝ քանի մը տալեր ։ Ըսին հոս ես ։ Եկայ – գտայ ։

«Մեր ճեմարանը» կարծես ցոյց արուեց իր ինչ լինելը ։ Մեր նշանակում է մեր եւ ոչ ի նոցանէ ։

— Երեւի, Եգիպտոս ալ կ'երթաս, հարցըրի ես ճանապարհ դնելիս ։

— Չէ․, կը բաւէ, եղաւ կարուկ պատասխանը ։ Կը բաւէ՝ կ'ըսեմ ։ Հայաստանը մեր Հայաստանն է, բայց Ամերիկան ալ՝ մեր Ամերիկան ։ Հայաստանէն տոպրակ մը հող կը տանեմ հետս, որ գերեզմանիս ամերիկեան հողին խառնեն ։

Հեռացաւ օքլահոմացին քայլուածքով ։ «Քանի մը տալեր լուման Ճեմարանին» մտքից ելել էր ։

Երեւի, Միտըլ Իստի իր տունը կը ծախէ եւ կը փոխադրէ Ֆրէզնօ, ուր վերջին ապաստանն են փնտռում ցուրտ նահանգների ամերիկահայերը ։ Եւ «Ասպարէզ»ի ակումբում, փինոքըլ են խաղում, ծամոն ծամելով դանդաղ կամ քաղաքապետարանի առջեւ, պարտէզում, նստած աշխարհի ճակատագիրն են վճռում ։

Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԵՆ ԳԵՏԻ ԳԵՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Ամէն տարի, տարուան սկիզբը, շէնք թատերական ներկայացում մը կը պատրաստէինք... «Սամուէլ»ը, «Քաջն Վարդան»ը, «Պաղտասար Աղբար»ը, «Բարեկենդանի Անկուտիները», եւայլն ։

Իսկ գարնան վերջաւորութեան՝ շատ ճոխ մարզահանդէս մը կը կազմակերպէինք ։

Ու երբեմն, բացառիկ առիթներով, յատուկ հանդէսներ կը տրուէին ։ Այսպէս, Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը մեծ շուքով տօնեցինք ։ Դպրոցիս գրեթէ բոլոր ձիրք ունեցողներուն բաժին տրուած էր իրենց մասնակցութիւնը բերելու ։ Բայց ինչպէս միշտ կը պատահի, մէկը մոռցուած էր ։ Եւ այդ աշակերտը շատ վիրաւորուած կը զգար որ զինքը անտեսած էին ու, գեղարուեստական բաժինը չվերջացած, բեմին ետեւը գնաց տեսուչ վարդապետին գանգատելու համար ։

Տեսուչը Արշաւիրին վստահեցուց որ պարզապէս թիւրիմացութիւն մը եղած ըլլալու էր ու, զինքը մխիթարելու համար, խոստացաւ որ յաջորդ անգամ անպայման իրեն պատեհութիւն կը տրուէր ։
— «Շատ լաւ», պատասխանեց Արշաւիրը, «բայց ես չեմ կրնար 1500 տարի սպասել» ։

Լաւ արտասանողներ շատ ունէինք ։ Ֆրանսերէն կտորներու համար՝ Վահրամը ամէնալաւերէն էր ։ Իր շարժուձեւերով, իր կազմով, իր արտայայտութիւնով, իր ձայնով ու իր առողանութիւնով՝ շատ տպաւորիչ էր Վահրամը ։

Փրոֆէսէօր Երուխան՝ Ռումանիայէն այցելութեան եկած էր Փարիզ ։ Մեծ հայասէրին ի պատիւ տրուած դպրոցական հանդէսին՝ յայտագրին վրայ Վահրամին անունն ալ դրուած էր ։ Ալֆրէտ Տը Միւսէի «Մայիսի գիշերը» կտորը պիտի արտասանէր եւ Պօղոսը պիտի յուշէր ։

Կարգը եկաւ Վահրամին ։ Համարձակ եւ ինքնավստահ՝ բարձրացաւ բեմ, ու թեւատարած կեցուածքով բերանը բացաւ ու հոկայաձայն՝ սկսաւ․ —

« Lorsque le pélican lassé d'un long voyage... »

Ու մնացեալը չկրցաւ յիշել ։

Վերստին սկսաւ ։

« Lorsque le pélican lassé d'un long voyage... »

Երկրորդ տողը միտքը չէր գար ։ Ու դառնալով դէպի վարագոյրը՝ յուշարարին ըսաւ — «Ծօ՛, ըսէ՛» ։ Բայց Պօղոսը, շուարած, ակնոցները կը փնտռէր ու գիրքին էջն իսկ չէր կրնար գտնել ։

Անգամ մը եւս սկսաւ Վահրամը ։

« Lorsque le pélican lassé d'un long voyage... »

Ու դարձեալ կեցաւ ։ Անգամ մը եւս ետ դարձաւ ու աւելի սրդողած եւ աւելի ուժգին՝ Պօղոսին հրամայեց ․

— «Ծօ՛, ըսէ. ծօ՛» ։

Լռութիւն վարագոյրին ետին ։

Ասոր վրայ, Վահրամը կրկին սկսաւ․ —

« Lorsque le pélican lassé d'un long voyage... »

Ու կեցաւ ։ Վրան յուսահատութիւն եկաւ ու հրաժարելով այս արտասանութենէն բարձրաձայն՝

M... alors !

բացագանչեց զայրացած ու հեռացաւ ։ Հանդիսականները ծափահարութեամբ իրենց գնահատանքը արտայայտեցին ։

*

Սովորաբար՝ հանդէսներուն Պիւֆէ կը պատրաստուէր ու, զանազան աղանդերներու հետ, ըստ տեղական սովորութեան՝ ոգելից ըմպելիներ ալ տրամադրելի էին հիւրերուն ։

Պէտք է ըսել որ հիւրերը սովորաբար բաւական ժուժկալ էին ու մէկ երկու բաժակով կը բաւարարուէին ։ Օր մը սակայն, ազգային մը՝ խանդավառուելով վարժարանին հայկական մթնոլորտէն ու յուզուելով Հայր Սահակին հայրենաշունչ ճառէն, քիչ մը շատ յաճախած էր պիւֆէն ։ Ու գլուխը տաքնալով՝ գացած էր աշակերտներուն ննջարանը եւ հոն, Անդրանիկին անկողնին վրայ փռուած, հանգիստ քուն մը կը քաշէր ։

Շատ ատեն չանցած՝ հսկիչներն ու վարդապետները — եւ աշակերտները իրենց գլխուն հաւաքուած — բարձրացան ննջարան ու մեր հայրենակիցը արթնցուցին իր խոր քունէն, բացատրելով իրեն որ չէր կարելի այդտեղ պառկիլ ։

Անկողնին մէջ՝ դանդաղօրէն վեր ելաւ, նստաւ, ու աչքերը շփելով՝ զարմացած հարցուց․ — «Ինչո՞ւ չէ կարելի․ միթէ ասիկա ազգին տունը չէ՞» ։

Ուղիղ խօսքերը գրեթէ միշտ՝ երախաներու — ինչպէս նաեւ գինովներու — բերնէն կ'ելլեն ։

Սխալած չէր․ Վարժարանը ազգին տունն էր ։

(14 Շար․)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Ինչպէս ակնարկեցինք, Ս․ Ղազարի կղզեակին մէջ հայեցի դրականութիւնը նոր շունչ ու նոր աւիւն կը ստանայ, լեզուն կը յղկուի ու կը սկսի մաքրուիլ դարերու մէջ իր ստացած աղաւաղումներէն․ կը ստանայ խորաթափանց պայծառութիւն մը եւ ոճի ու գեղեցկագիտական արտայայտութիւններով նոր թարմութեամբ կը շպարուի ։

Սկիզբ կ'առնէ արեւմտահայ գրականութիւնը ։

Նախնական փթթումի շրջանին իսկ, երբ հայրենի գիրն ու գիրքը Մխիթարեան տպարանէն դուրս կ'ելլեն, կը սկսի ծաւալիլ դէպի արեւելք ու մինչեւ Հնդկաստան, ուրկէ օր մը երկու լուսամիտ Հայեր, Ղարամեան Ռափայէլ ու Սամուէլ Մուրատեան, իրենց անունները յաւերժօրէն պիտի միացնէին Մխիթարեան հաստատութեան անուան ։

Հայրենի մատենագրութեան կողքին, Մխիթարեանները կը ձեռնարկեն եւրոպական մտքի ու քաղաքակրթութեան գըլուխ գործոցներու թարգմանութեան ։

Եւ այսպէս Հոմերոս, Վիրգիլիոս, Սոփոկլէս, յիշելու համար, միայն դասական գրականութեան քանի մը անուններ ։

Իտալական, ֆրանսական, անգլիական դասականները, Տանթէ, Մոլիէռ, Ռասին, Միլտոն նոր թռիչք կուտան գալիք ու իրարու յաջորդող Մխիթարեաններու դաստիարակութեան յանձնուած սերունդներուն ։

Այդ մեղուաջան ու ընդարձակ շունչով աշխատանքները իրագործելու համար, սակայն հարկ էր հոգիի, մտքի, կամքի դաստիարակութիւն նոյն ինքն դաստիարակչին կողմէ ։

Այս հոգեկան դաստիարակութիւնը ամէն Մխիթարեան վարդապետ կ'ամբողջացնէ այն օրը, երբ նա ծնրադիր ու ֆրանչիսքեան օրինակելի աղքատութեամբ, կը ստանայ իր կրօնքին եւ իր ազգին նուիրուելու երդումի երրեակ նըշանները, սեւ կապան, մաշկեղէն գօտին, եւ Ս․ Կուսին Վարդարանը ։

Մշակելով բանաստեղծական, թատերական, դիւցազներգական, քնարերգական ու ընդհանրապէս գրական արուեստի բոլոր գեղեցկագիտական ուղիները, Մխիթարեանները կը հետապնդէին կատարելագործել դաստիարակչական այն պարտականութիւնները զորս իրենց կը պարտադրէ հայ պատանիներու կրթութիւնը ։

Մխիթարի ապրումի օրերէն իսկ, 1741էն, (կը մեռնի 1749ին), հիմը կը դրուէր դպրոցներու, հայաշատ կեդրոններու մէջ ։ Անոնց թիւը երկու տասնեակի կը հասնի ։

Բայց ուր որ Մխիթարեանները իրենց տուած դաստիարակութեան գաղափարն ու կէտերն կը հանէին, իրենց կրթած դաստիարակած աշակերտներու շրջանակական թուին ու որակին բարձրացման չափով, այդ Մուրատեան եւ Ռափայէլեան սկիզբէն զոյգ դպրոցներու

մէջն է. դպրոցներ, որոնք 1870ի Ֆրանքօ-փրուսիական պատերազմէն ետք, կը միացան Վենետիկի արդի Զենոպիօ ազնուականներու պալատին մէջ, ուր Թիէփոլեան վերածնութեան որմանկարները, պիտի յուզէին ու ներշնչէին իրարու յաջորդող սերունդները հայ պատանիներու:

Հոս, դաստիարակութիւնը այլեւս գիտութեան ուղիին մէջ կը մտնէ, ու կը հետեւի իմաստասիրական այն դպրոցին՝ որ Նոր-Արիստոտելեան ուղղութեամբ կը գործէ, որ է նկատել անհատը որպէս իմացական ու բարոյական անձնաւորութիւն, մղելով զայն իրականութեան ընծայած ուղիներուն վրայ, հետեւելով իտէալի մը, գաղափարականի մը իրագործման:

Որքան հեռու ենք Տէր Թովիկեան, գեռ այն ժամանակներին իսկ գործող հին դաստիարակչական սովորութիւններէն, ուր պատանին ոտքերէն ու ձեռքերէն կը գանակոծէին՝ գլխուն մէջ խելք մտցնելու համար:

Դաստիարակչական յիշած մեկնակէտին՝ Մխիթարեան հայրը պատանիին կը մօտենայ որպէս անհատի մը, ուր կան ուժեր եւ կարողութիւններ, զորս պէտք է յարգել, ու եթէ ծածկուած են, նոյն ինքն դաստիարակը պէտք է յայտնաբերէ, ու ատոնք յղկէ, ուղղէ ու վսեմացնէ:

Սոյն դաստիարակութիւնը իրագործելու համար, երկու հիմնական կէտեր առաջնորդած են Մխիթարեան Հայրերը, կրօնքի եւ ազգային սիրոյ ուղիները:

Կրօնական ուղղութիւնը որպէս բարոյականի սկզբնական հիմք կը ծառայէ. եւ իսկապէս չկայ դաստիարակութիւն առանց բարոյականի, ու չկայ բարոյական առանց կրօնական ըմբռնումի: Սակայն կրօնական դաստիարակութիւնը Մխիթարեանը կ'ըմբռնէ որպէս իմաստասիրական ըմբռնում, բայց ոչ թէ դաւանանքի տարբերութիւն:

Իսկ ազգային դաստիարակութեան գերագոյն հոգեկան ազնուացման միւս հիմն է, որուն ուսուցմամբ քալելով՝ Մխիթարեանները իրենց դպրոցները դարձուցած են գիտակից հայրենասիրութեան օրրաններ, ընտանեկան տաք ու բարախուն վառարաններ, որոնցմէ դուրս կուգան սեւայանդուր գլուխները այն խոկուն մտքերուն, որոնց անուններն են Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, «Եղբայրութեան աւետաբանիչը» — Տուր ինձ քո ձեռքդ. եղբայր ենք մենք, որ մրրկաւ ճինք պատուած...»: Բառեր որ այսօր նոյն թարմութիւնը ունին: Ապա Սրապիոն Հէքիմեանը, հայ թատրոնի հիմնադիրը, Մկրտիչ Աճէմեան, Թովմաս Թէրզեան, որ իր նուրբ գրագէտի կարողութիւնով խորապէս ազդած է Ա. Չօպանեանի նման պլպլուն ու Գրիգոր Զօհրապի նման սահուն գրիչներու հոգեկան աշխարհին վրայ:

Ինչո՞ւ չյիշել անունը հայ թատրոնի դասական գլուխը կանգնած Գեւորգ Աղամեանի, որ իր միտքն ու հոգին դաստիարակած է Մխիթարեան ազգային վառ շունչով լի Պոլսոյ Բերայի եւ Քաղկեդոնի վարժարաններուն մէջ, հայերէնի առանձին դասեր առնելով իր այնքան սիրած Մխիթարեաններէն:

Երկա՜ր, շա՜տ երկար պիտի ըլլար թուել մի առ մի անունները բոլոր այն գրական, քաղաքական, արուեստի ու առհասարակ մտաւորական ցայտուն դէմքերուն, որոնք դաստիարակուած Մխիթարեաններու հայրենասիրական տաք շունչին տակ, գիտցան իրենց կարգին խանդավառել ու ազգային գիտակցութեամբ հրահրել հայ ժողովուրդը: Սակայն կարելի չէ մոռնալ անունը Դանիէլ Վարուժանի, այն հսկային, որ իսկական մուրճի հարուածներով գիտցաւ կոփել ու քանդակել իր մռնչող տաղերը:

Աւելի նորագոյն ժամանակներու մէջ, Մխիթարեանները իրենց դաստիարակչական ըմբռնումի կատարելագործման նպատակին ամբողջացման համար, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի ուսումնական կրթութեան մակարդակը բարձրացնելով, կը յաջողին 1897ին իտալական Թագաւորական Մասնաւոր հրովարտակով, դպրոցի ուսումնական վկայագրի կարողութիւնը հաւասարցնել իտալական երկրորդական վարժարաններու վկայականներու կարողութեան:

Անզուգական յաղթանակ մը, որու շնորհիւ անմիջական զօրութեամբ, Մ. Ռ. աւարտող ամէն աշակերտ ազատօրէն, առանց կառավարական քննութիւններու, իր առջեւը բաց կը գտնէ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը ներկայացնող կը յանդգնիմ ըսել լաւագոյնին, բարձրագոյն ուսումնարաններու դռները:

Եւ դեռ չբաւականանալով, Մխիթարեան հայրերը, ձեռնհաս մատակարարութեամբ յաջողած են թոշակներ տրամադրել ամէն աւարտող դասու յաջողագոյն երեք աշակերտներու, որոնք այսպէսով անսովոր բախտը ունեցած են իրենց ուսումը շարունակել իտալական համալսարաններու մէջ:

Մխիթարի հոգին կրնայ հանգիստ սաւառնիլ իր մենաստանին վրայ, իր զաւակները իր բարոյական կտակը ամբողջացնելէ զատ, զայն իմացական, ընկերային, ու դաստիարակչական ուղղութեամբ իր կատարելագործութեան ուղիին մէջ դրած են:

Այսպէսով Մխիթարեանները լիովին իրենց պարտքը բրած են եւ կը շարունակեն ընել իրենց ազգին հանդէպ:

ՏՈՔԹ. Բ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ պաշտօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, կրօնական, , կրթական, գրական եւ բանասիրական, Թիւ 9, Սեպտեմբեր Ժ. տարի, 1961:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

•

ՓՐՈՖ. Կ. ՄԵԼԻՔ - ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

« Սով. Հայաստան»ի մէջ Ա. Մարտիրոսեան այսպէս կը ներկայացնէ ծանօթ հայագէտ եւ արեւելագէտ՝ Փրոֆ. Կարապետ Մելիք-Օհանջանեանը: Կը քաղենք կեանքին եւ գործերուն նուիրուած տողերը:

Կէս դար եւ աւելի առաջ, Լազարեան ճեմարանի լսարաններուն մէջ հետեւած է հայագէտ Կարապետ Կոստանեանին, ակադեմականներ Կորշին, Վեսելովսկիին եւ Կրիմսկիին, իսկ Պերլինի մէջ հինգ տարի շարունակ աշակերտած է աշխարհահռչակ գիտնական, հայագիտութեան մեծ երախտաւոր Մարկուարտին եւ ուրիշներուն:

Եւ հոգիով կենսուրախ, գիտութեամբ եւ իմացութեամբ ծանրաբեռնուած ուսուցչապետը այնուհետեւ ինքն է որ սորվեցուցած է: Հայաստանի մէջ առաջին իսկ օրէն եղած է համալսարանի դասախօս, կազմակերպած է ուսումնական հիմնարկութիւններ, աշխատած է լուսաւորութեան նախարարութեան մօտ եւայլն:

Ուսուցչական աշխատանքներու կողքին մխրճած է հաստափոր գիրքերու մէջ եւ արտադրած մէկը միւսէն արժէքաւոր գործեր, «Լուսաւորչի վէպը», «Ֆիրդուսու Շահնամէի մոտիւները հայ մատենագրութեան մէջ», «Միհր-Միթրան Սասնոյ ծռերի մէջ», «Տիրան Տրդատի վէպը ըստ Փաւստոս Բիւզանդի» եւայլն: Տպագիր եւ անտիպ այս երկերուն մէջ բանասէրի մը արժանի խորութեամբ ան ամէն անգամ նոր բան ըսած է, մտցուցած է նոր աւանդ մը: Բայց աւանդներէն մեծագոյնը եռահատոր «Սասնոյ ծռերն» է, մեր Դաւիթին համար չինուած ամէնէն շքեղ յուշարձանը:

Այդ մեծածաւալ հատորներուն մէջ ամփոփուած են դիւցազներգութեան բոլոր ծանօթ պատումները: Սակայն գիտնականին ծառայութիւնը միայն այդ չէ: Մինչեւ 1917 Մելիք-Օհանջանեան հրատարակած է 17 պատում, իսկ 30ական թուականներուն ան իր աշխատակիցներուն հետ միասին գրի առած է 15 պատում, յետոյ ինքը առանձին արխիւներէ եւ այլ անձնաւորութիւններէ հաւաքած է 18 պատում: Այդպէսով, մեզ յայտնի 50 ժողովրդական տարբերակներէն 33ին համար մեծ մասով պարտական ենք իրեն:

Այս մեր ժողովուրդին համար անգնահատելի ծառայութիւն է:

Անխոնջ բանասէրին կողմէ գրի առնուած է Մանուկ Թորոյեանի հռչակաւոր պատումը: Այս՝ գործը յաջողցնելու համար չափած է լեռ ու ձոր, դուռներ ծեծած է, որպէսզի փնտռէ եւ գտնէ բանասացներ ու անոնց բերնէն գրի առնէ «ծռերուն» դիւցազներգութիւնը՝ հայ ժողովրդական բանահիւսութեան այդ մեծածաւալ գոհարը:

Հակառակ 70 տարիներու բեռան, Մելիք-Օհանջանեան դեռ անխոնջ աշխատող մըն է:

Վերջերս լոյս տեսաւ անոր կողմէ կազմուած Կիրակոս Գանձակեցիի Պատմութեան համեմատական բնագիրը՝ ծաւալուն յառաջաբանով: Այս ձեւով, ան Ե. Տէր-Մինասեանի հետ միասին վերակենդանացուց Մանուկ Աբեղեանի, Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի եւ միւս հայ դասական բանասէրներուն գործը՝ շարունակելով «Հայ պատմագիրներու» շարքը:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան եւ համաշխարհային գրականութեան կաճառը համատեղ կը պատրաստուին հրատարակել վաստակաւոր բանասէրին կողմէ ռուսերէնի թարգմանուած «Սասնոյ Ծռեր»ու տասը պատումները, մօտ 21.000 տող: Այս ձեւով առաջին անգամն ըլլալով միջազգային բանասիրութեան ներկայացուած կ'ըլլայ մեր դիւցազնավէպը: Կազմած է «Պատմութիւն Փարիզի եւ Վիէննայի» 16րդ դարուն հայերէնի թարգմանուած վէպին բնագիրը հայ եւ այլալեզու աղբիւրներու համեմատութեամբ:

Հետաքրքրական յուշեր ունի հայ բանասէրը, որոնցմէ մին պատմած է յօդուածագիր Ա. Մարտիրոսեանի: Խօսքը տանք այս վերջինին:

« Անգամ մը դարձեալ իր մօտ կը գտնուէի.

— Փրոֆէսօր, խնդրեմ խօսէ քու մասին:

— Ի՞մ, արձագանգեց ան զարմացած եւ յանդիմանական շեշտով, իմ մասին ի՞նչ պատմեմ, աւելի լաւ է պատմեմ իմ ուսուցչիս մասին:

Ու պատմեց Մարկուարտի հետ կապ ունեցող հետաքրքրական միջադէպ մը:

... Աշխարհահռչակ գիտնականին մօտ կուգայ Թուրք սպայ մը եւ կը ներկայացնէ հայկական արժէքաւոր նկարազարդ ձեռագիրներ, որպէսզի անոնց արժէքը ճշդէ: Մարկուարտ կը նայի ձեռագիրներուն եւ կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ ծախել կ'ուզէք, մերը չէ՞ն, ի վերջոյ ձեր հայրերուն ժառանգութիւնը չէ՞:

— Իմ հայրերուս ժառանգութիւնը չէ, կը պատասխանէ Թուրքը, ես Թուրք եմ եւ կողոպտած եմ վանքէ մը, կոտորածին ատեն:

— Ի՞նչ, կը գոչէ գիտնականը, ասիկա թալան է, դուն աւազակ մըն ես, դուրս, մի ապտոտեր տունս: Եւ ձեռագիրները խլելով, դուրս կը հրէ վաշխառուն: Իսկ ձեռագիրները կը ղրկէ Վիէննա, Մխիթարեաններուն »:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Խումբին գլուխը կը գտնուէր բարձրահասակ ու յաղթանդամ մարդ մը որ հագած էր Վրացիներու յատուկ վերարկու մը, ուսէն կապած էր խալփաղ փամփուշտակալները եւ մէջքէն վար թուր մը կախած էր. Ոտքերը ձեւաւոր ու մինչեւ ծունկերը ծածկող մուճակներ կային:

Այս պարթեւ մարդը մեր ծանօթ Գառնիկն էր, որ Ղարս Թարապլուսի Թիարանին մէջ տասներկու տարի ապրած էր վարհուրելի դրութեամբ մը:

Այսօր զինակիր խումբի մը գլուխն անցած էր ու ամբողջ անձնուիրութեամբ կ'աշխատէր իր պարտականութիւնը կատարելու եւ իր վրէժը լուծելու:

Մայրը, որ մինչեւ Թիարանը գացած էր, չէր համարձակած խոչընդոտ հանդիսանալ որդւոյն: Ոհ, միայն թէ վերջին անգամ համբուրած էր անոր ճակատը եւ մօր մը վսեմ զգացումով մը ըսած էր:

— Գնա, որդիս գնա...չեմ արգիլեր քեզ որ չզարնես այն ձեռքերը, որոնք շղթաներդ ամրացուցին, չեմ կրնար արգիլել քեզ որ վրէժդ չլուծես քու արիւնդ խմող թշնամիէն... Գնա.... որովհետեւ ինծի պէս արցունք թափող, ինծի պէս իրենց մէկ հատիկ որդւոյն կարօտը քաշող, ինծի պէս յետին ծայր թշուառութեան մատնուող մայրեր կան...: Ախ, աչքս ճամբադ պիտի մնայ, որովհետեւ հայրենեաց համար պիտի նուիրեմ քեզ: Աստուած քու հետդ ըլլայ....:

Ու Գառնիկ՝ իր պաշտելի մօր ձեռքը համբուրելով՝ վերջին հրաժեշտը առած ու Ներսէս Արծրունիին հետեւած էր:

Անկէց ի վեր երկու տարի անցած էր: Իր պաշտօնը միմիայն Պարսկաստանէն զէնք ու փամփուշտ փոխադրել էր: Պաշտօն մը որ ճարպիկ ու հանճարեղ կերպով կը կատարէր: Երկու տարուան մէջ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք մտցուցած էր երկիրը:

Գառնիկ ծպտելու մէջ անհամեմատ առաւելութիւն մը ցոյց կուտար. այնպէս որ չինական ձեւացած ժամանակ, թէ լեզուն, թէ արտասանութիւնն եւ թէ կերպարանքին բոլոր արտայայտութիւնը կը փոխէր ու երբեք չէր ճանչցուեր իր ընկերներէն անգամ:

Վերջալոյսի ատեն էր: Գառնիկ հրամայեց խումբին որ բեռները քարերուն տակը դնեն ու քիչ մը հանգչին:

Ընկերները լուռ ու կարգապահ եղանակով մը բեռները տեղաւորեցին ու կէս մը կոթնած սկսան քնանալ:

Ցանկարծ շշուկ մը լսուեցաւ հեռուէն: Ամբողջ խումբը մէկէն ոտքի ելաւ ու դէպ ի շշուկը ուղղեց ուշադրութիւնը:

— Պատրաստ կեցէ՛ք, տղերք, հրամայեց Գառնիկ: Գուցէ մատնուած ենք:

— Պատրաստ ենք պատասխանեցին ընկերները:

Գառնիկ յառաջանալով սկսաւ դիտակը չորս կողմ պտտցնել: Վերջապէս նշմարեց երկու հոգի, որ ապառաժներէն վեր կ'ելնէին: Մին մանկամարդ կին մըն էր, իսկ միւսը փոքրիկ մանուկ մը:

— Տղերք, գոչեց Գառնիկ խաղաղ ձայնով մը մի չխռովիք, եկողները կին մը ու փոքրիկ մանուկ մըն են:

Այս ըսելով, Գառնիկ ճամպարեց թշուառ կնոջ օգնութեան փութալու, որ գերագոյն ճիգեր կ'ընէր ապառաժներէն վեր բարձրանալու:

Երբ մանկամարդ կինը մէկէն ի մէկ իր դէմը նշմարեց զինուած Գառնիկը, բոլոր մարմինը սարսռաց ու իր գոյնը փոխեց:

— Մի վախնար, մրմնջեց Գառնիկ՝ հայերէն լեզուով:

— Հա՞յ էք ... հարցուց մանկամարդ կինը դողդղալով:

— Այո, Հայ եմ ... անհոգ եղէք ... տուէք ինծի ձեռքերնիդ ... մի դողաք, պատուիրեց քաջ զինակիրը:

Մանկամարդ կինը նախ մանուկը վեր բարձրացուց յետոյ ինքը ելաւ:

— Ի՞նչ եղաւ ... ինչո՞ւ այս լեռներուն մէջ եկած էք. հարցուց Գառնիկ հետաքրքրուած ձայնով մը:

— Ախ, կանաչ արեւդ սիրոյն ըլլայ կարիճ ... ձեր բախտն եմ ինկեր ... է՞րիկս, էրիկս արիւնի մէջ թողուցի ... զարկին, Քիւրտերը զարկին ... բացագանչեց մանկամարդ կինը՝ չկրնալով իր արցունքները զսպել:

— Ո՞ւր է ... ո՞ր կողմն է ... պոռաց Գառնիկ:

— Էս լերան տակը ... ճամբուն վրայ:

— Պատճա՞ռը:

— Ախ, էտոնց արեւը կտրի ... վատ էն, վատ ... ինչ ասեմ ...: Վախ, խեղճ էրիկս, խեղճ էրիկս:

Գառնիկ անմիջապէս երկու զինուած երիտասարդներու հետ ապառաժներէն գրեթէ վար նետուեցաւ ու մանկամարդ կնոջ ցոյց տուած կողմը վազեց:

Դեռ ապառաժները վերջացած չէին, Գառնիկ տեսաւ երկու Քիւրտերը որոնք անձաւներու մէջ մտնել կուզային ու բարձր ձայնով մը կ'ըսէին:

(Շար.)

Այրի Տիկին Սուլթան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Գ. Կարապետ Փափազեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին, յետ անողոք հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

×

Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէն խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր բոլոր ընկերներուն իր նուիրեալ անդամներէն՝

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Զորեքշաբթի առաւօտ : Այս տխուր առթիւ ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերոջ այրիին եւ զաւակներուն :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերոնիք Թաշճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր խնամիին՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՃԻՋՄԷՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Կանչոյեան)

յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ, Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Գաննէօ Բաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գարօղլանեանէ յիսուն Ն. Ֆ., իրենց ողբացեալ մօրեղբօր եւ եղբօր յիշատակին համար, 10 Ն. Ֆ. ալ նոյեմբեր 26ի մասնաճիւղիս սարքած ընկերահամակրական թէյասեղանին առթիւ :

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան .—

Ոմն հարիւր Ն. Ֆ., Օր. Ազաւնի Գազանճեան իր եղբօր ի յիշատակ 10, Գ. Արսէն Թէրզեան իր մօր յուղարկաւորութեան առթիւ հարիւր, Գ. Կ. Քէյլէկեան փոխան ծաղկեպսակի հանգ. Թ. Թէրզեանի մահուան առթիւ 10 Ն. Ֆ. :

×

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները եւ երախտիքը կը յայտնէ Տէօրնէն Գ. Մարտիկ Սահակեանի որ անձնուիրաբար նուիրեց եկեղեցւոյն դրան ապակին նոյն ատեն սատանձնելով անոր զետեղումը :

×

Լիոնի Ազքատախնամ Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Գ. Արսէն Թէրզեանէ իր մօրը հոգւոյն ի յիշատակ հարիւր Ն. Ֆ. :

Գ. Արսէն Թէրզեան այս առթիւ Հայ Բարեգործականի նուիրեց հարիւր Ն. Ֆ. :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Ս. Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութեան առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի : Ս. Եկեղեցւոյս շինութեան եւ պայծառութեան սատարողներու հոգւոյն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի ի մասնաւորի թեմիս բազմարդիւն Առաջնորդ Տէր Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի Ս. եկեղեցւոյս կնքամօր Օր. Նունիկ Տէր Ղեւոնդեանի : Առաւօտեան ժամերգ. ժամը 9ին, Ս. պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11ին : Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Ս. եկեղեցւոյս երկսեռ դպրաց դասու կողմէ ղեկավարութեամբ Գ. Համբարձում Քէյլիշեանի :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Սիսակ Սիսլեանի, Գրիգոր Գոստիկեանի մահուան առթիւ եւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Շ. Միսաքեան սրահին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ :

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին :

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ :

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,
Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,
Ջութակ՝ Ս. Քաջեան :

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով :

Մուտքը ազատ է :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս :

Մասնակցութեամբ համբաւաւոր փողհար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻԿԸԷԹ ԼԸՔԱՅԻ :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ :

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ :

Orchestre JO BERRUYER
et sa grande formation

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԴՊՐՈՑԱՍէՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ՝
ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՏ 11ԻՆ
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Իսիի Խանասոր խումբին, այս Կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ :

J. N. L'S QUARTETT
AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES
BUFFET - BAR

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանդիսաւոր պատարագ՝ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՔԷՀԵԱՆԻ հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝
Գեր. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս Շաբաթ օր, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը :

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրթ. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատրիարք Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ :

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :
ժամը 20էն ետք, պարահանդէս .—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ԳԻՒՑԷ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B'. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 2 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9269 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5070

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Տարի մը եւս բոլորեց Հայաստան բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ ։

Տարի մը, որու ընթացքին շողշողուն յոյսերուն յաջորդեց հիասթափութիւնը, — ինչպէս միշտ, քառասունեւմէկ տարիէ ի վեր ։

Խորհրդային խորհրդաւոր աղբիւրներէ բխած կանխատեսութիւններ ամբողջ տարի մը յուսադրած էին սփիւռքի հայրենասէրները ։ « Ձեզի մեզի մե՛ծ աւետիս ։ Խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ պիտի ընդարձակուէին Հայաստանի սահմանները ... ։

Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը վերջապէ՛ս պիտի միացուէին կորիզին ։ Թուրքիան անձամբ պիտի տար այնքան անձկութեամբ սպասուած այդ բարի լուրը Երեւանի մէջ, քառասնամեակի հանդիսաւոր տօնակատարութեան ընթացքին ։

Հինգ ամիս սպասեցէք եւ, վերջապէ՛ս Մայիսի սկիզբը եկաւ «Թանկագին ընկեր Նիկիտա Սերգեւիչ»ը ։ Հոգեհաճ խօսքերուն առընթեր իր տուրքը տուաւ 'Դաշնակներուն' բոլշեւիկեան բերնի ծամոց յանկերգով, քննադատեց կոլխոզներն ու սովխոզները, որոնք լաւ չէին աշխատած եւ խորհուրդ տուաւ «հարուածային կարգով' աշխատանքի լծուիլ «ժամկէտէն առաջ» լրացնելու համար «եօթնամեայ պլան»ը ։

Նոյն հիասթափութիւնն էինք կրած 1947ին, ամբողջ երկու տարի Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման երազներով օրօրուելէ վերջ ։ Այն ատեն մեր «ազատարար»ը պիտի ըլլար Սթալին, որ «բերանացի» խոստումներ ըրեր էր Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանի, նախ քան անոր կաթողիկոս ընտրուիլը, ինչպէս կը հաւաստէին 1945 Յունիսին էջմիածնէն վերադարձող պատգամաւորները ։

Այդ օրերուն ներգաղթ կը կազմակերպէին՝ արդարացնելու համար Հայաստանի սահմաններուն ընդարձակումը ։

Պատմութիւնը կը կրկնուի ։

Այս անգամ ալ ջուրն ինկաւ սահմաններու ընդարձակումը, բայց հրապարակ դրուեցաւ դարձեալ ներգաղթը, 1962էն սկսեալ ։

Տարօրինա՛կ քաղաքականութիւն ։

Հայաստանի սահմանները նեղ են ։ Ո՛չ «հանճարափայլ»ը, ոչ ալ «Թանկագին»ը կրցան թիզ մը հող աւելցնել այն կորիզին վրայ, զոր ժառանգեցին Դաշնակցական կառավարութենէն, 41 տարի առաջ ։

Բազմածին է հայ ժողովուրդը ։ Ծընունդները կ'աւելնան տարուէ տարի ։ Չափահասութեան տարիքը թեւակոխած երիտասարդներն ու համալսարան աւարտող ուսանողները գործ չգտնելով Հայաստանի մէջ, արտագաղթի կը դիմեն ։

Ապրուստ ճարելու համար կ'երթան Ատրպէյճան, Վրաստան, Հիւս. Կովկաս, Մոսկուա, ու մինչեւ Ղազախստան ... «սառ ու խոպան» հողերը մշակելու ։

Չեն կրնար գործ հայթայթել տեղացիներուն, թոյլ տալով որ աշխատանքի ընդունակ մարդիկ հեռանան Հայաստանէն, ընդ միշտ կորսուելու համար խորհրդային Միութեան համայնակուլ ովկիանոսին մէջ ։ Չեն ուզեր — կամ չեն կրնար — դէպի հայրենիք վերադարձնել այդ ովկիանոսին մէջ «կոմունիզմ կառուցանող» մէկ միլիոն Հայերը, ու ներգաղթ կը կազմակերպեն արտասահմանէն ։

Խ. Միութեան մէջ ուծացումի, օտարացումի, ձուլումի վտանգը նոյնքան մեծ է — եթէ ոչ աւելի — որքան արեւմտեան ժողովրդավար երկիրներուն մէջ ։

Այս քանի մը խորհրդածութիւններն ըրինք 41րդ տարեդարձին առթիւ ։

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ապահովութեան իշխանութիւնները խոստովանեցան որ այլեւս տէր չեն Օ-ռանի ուր համայնական բախումները սուր եւ վայրագ հանգամանք մը առած են ։

Ամէն օր, դէպքերը ծնունդ կ'առնեն նոյն ձեւով ։ Առաջին Եւրոպացի մը կը սպաննուի, լուրը կը տարածուի, յաճախ չափազանցուած, ամէն պարագայի մէջ միշտ խեղաթիւրուած ձեւով ։ Այդ պահէն սկսեալ Եւրոպացիները կը սկսին իրենց «որսը» մահմետականներուն դէմ եւ մեծերը ոչ մէկ ձեւով արգելք կը հանդիսանան երիտասարդներու մոլեռանդ յարձակումներուն ։ Բախումները կը բազմանան եւ ամէն ինչ ցեղապաշտ կռիւներու բնոյթ կը ստանայ ։ «Հատ մը կայ, հատ մը կայ» կը սկսին պոռալ Եւրոպացիները ակնարկելով առաջին մահմետականին զոր կը տեսնեն եւ լինչի կ'ենթարկեն ։ Ապահովութեան ուժերը անկարող են կացութեան տէր դառնալու եւ կ'ընդունին թէ ի վիճակի չեն քաղաքը հսկելու ։

Առջի օր երկաթուղիի պաշտօնեայ մը սպաննուեցաւ, լուրը տարածուեցաւ եւ անմիջապէս Եւրոպացի երիտասարդներ դանակի մէկ հարուածով սպաննեցին առաջին մահմետականը որուն հանդիպած էին, փողոցը ։

Մթնոլորտը նոյնն է Ալժէի մէջ, ուր Ալժ. Ազատ. Ճակատը մէկ կողմէ, Գաղտնի Բանակը միւս կողմէ յուսահատական կացութիւն մը ստեղծած են ։

Իրերաց այս կացութեան մէջ, տը Կոլ տեսակցութիւն մը ունեցած է Ժոքսի հետ (ալժերական հարցերու նախարար) եւ կը խորհի թէ ժամ առաջ պէտք է սկսիլ բանակցութիւնները ։

Բանակցութեանց առընչութեամբ, հարկ է յիշել թէ ի վերջոյ Պէն Պելլայի արժանավայել դղեակ մը գտնուեցաւ, Մըլէօնէն 15 քիլոմեթր հեռու, Օնուա ուր Պէն Պելլա իրեն վերապահուած պիտի ունենայ Արիսթիտ Պրիանի պատմական սենեակը ։

Պէն Պելլա այլեւս բանտարկեալ չէ այլ՝ տեսակ մը հիւր աւելի ճիշդը փանսիո–նէր ։ Պիտի վայելէ նոյն պայմանները — այցելու, թերթ, ծրար եւն. — միայն ասկէ վերջ ինք պիտի վճարէ հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները ։

Այս դէպքերուն կողքին զանազան լուրեր կը շրջին զորս կարելի չէ եղած ըստուգել ։ Դիմում եղած է ՄԱԿի Քաղաքական Բիւրոյին որ ալժերական հարցը օրակարգի նիւթ չդառնայ Դեկտեմբեր 14էն առաջ ։ Այս լուրը կը բացատրուի եթէ հաստատուի թէ Ֆրանսա եւ Ալժ. Ազատ. Ճակատը արդէն իսկ բանակցութեան մէջ են, գաղտնի ։ Նման պարագայ մը պիտի բացատրէր նաեւ Ալժերիոյ ծանրակշիռ դէպքերը որ իրարու կը յաջորդեն ։ Փարի – Ժուռ թերթը կը գրէ նոյնիսկ թէ Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ ըմբոստական շարժումին միջեւ գաղտնի շփումներու առթիւ, Ֆրանսա ապահովութիւն տուած է որ Մերս էլ Քէպիրը պիտի պահէ, գալով միւս կայաններուն, 99 տարուան համար վարձու (պայ) պիտի տրուին Ֆրանսայի ։

Միջադէպեր պատահեցան նաեւ Ազգ. Ժողովին մէջ ։ Քիչ էր մնացած որ երկու երեսփոխաններ՝ Առիկի եւ Ժանվիէ իրար ծեծէին ։

Նախ խօսք կ'առնէ Ժոքս վստահեցնելու համար թէ երեք ընտրութիւնները միշտ ի զօրու են (Ֆրանսացում – Ընկերակցութիւն – անկախութիւն) եւ կը շեշտէ թէ եթէ երկու պարագաները՝ Ֆրանսացում եւ անկախութեան որոշ հարցերու դուռ չեն բանար, ընդհակառակն ընկերակցութիւնը պարագայ մըն է որ պէտք է ուսումնասիրուի ։ Լօրիօլ բեմ կը բարձրանայ ճշդելու համար թէ եթէ իսկապէս համաձայնութիւն մը կայ արեւելեան պլոքի եւ Ալժերացիներուն միջեւ որ կ'արգիլէ առանց որեւէ համաձայնութեան գալ Ֆրանսայի հետ (Յառաջ, Նոյեմբեր 18), աւելորդ է ընկերակցութեան մասին խօսիլ ։ Լօրիօլ ձեռքը փաստաթուղթ մը ունի որ կը հաստատէ թէ Ալժերական հարցերուն նախարարին տեղեկութիւն տրուած է Նոյեմբեր ութէն առաջ, բայց այդ փաստաթուղթը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ պաշտօնեայ մը եւ Լօրիօլ կը խուսափի, բայց երեսփոխանները կը պոռան « կարդացէ՛ք, կարդացէ՛ք » ։ Լօրիօլ կը կարդայ, Աջը կը պոռայ, նախարարին՝ «պատասխանեցէք» ։ Աղմուկը կը բարձրանայ, Առիկի կը պոռայ «Բարձրագոյն Ատեանը հրապարակային պիտի ըլլայ» եւ հազիւ առաջքը կ'առնուի ծանր բախումներու ։ Լօրիօլ կը շարունակէ յայտարարելով թէ իր ստացած լուրերուն համաձայն Խորհ. Միութիւնը եւ «ԱՀԱԿ»ը համաձայնութիւն մը ստորագրած են, Մարտ 27ին, Մոսկուա ։

Ժոքս կը ճշդէ թէ Լօրիօլի լուրին վաւերականութիւնը հաստատուած չէ ։ Կ'աւելցնէ թէ տրամադրութիւն ալ չունի այդ մասին որեւէ հարցում ընելու «ԱՀԱԿ»ին զոր չի ճանչնար ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ փոխ – վարչապետ՝ Տոքթ. Վուլկօ Չերվէնքօֆ որ սթալինեան շրջանի «օրուան մարդն էր» արտաքսուեցաւ Քաղաքական Բիւրոյէն ։

ՎԱԼԹԵՐ ՈՒԼՊՐԻԽԹ յայտարարեց թէ վճռած է համայնավարութիւն «կառուցանել» արեւելեան Գերմանիոյ մէջ ։

ՀՌՈՄԻ Ունիթա որ համայնավար պաշտօնաթերթն է կը գրէ, անդրադառնալով Մոսկուայի ԻԲ. համագումարին, թէ «ոչ գոյութիւն ունի ոչ ալ գոյութիւն կրնայ ունենալ առաջնորդ կուսակցութիւն մը կամ պետութիւն մը, ոչ ալ մէկ կամ քանի վայրեր համայնավար միջազգային շարժումին կեդրոնացուած ղեկավարութեան համար» ։ Խորհրդային կուսակցութիւնը միշտ իբրեւ օրինակ կը տրուի բայց ոչ իբրեւ առաջնորդ ։ Ինչպէս կ'երեւի «երիտասարդ պահակախումբ մը» կայ որ սկսած է գլուխ վերցնել, մինչ «պահպանողական» Թոլիաթթի կը փորձէ միշտ կուսակցութեան միասնականութիւնը պահել ։

ԵՈՒՐԻ ԿԱԿԱՐԻՆ Հնդկաստան հասած է առջի օր, ուր տասը օր պիտի մնայ ։

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ, ի մօտոյ պիտի կազմուի ընկերվարական յեղափոխութեան միակ կուսակցութիւնը ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Պապին, իր 80ամեակին առթիւ ։ Առաջին անգամն է որ Խորհրդային Պետական ղեկավար մը շնորհաւորութիւններ կամ մաղթանքներ կը ղրկէ Պապին ։ Յովհաննէս ԻԳ. պատասխանած է Խրուշչեւի, բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն կայ այդ պատասխանին բնոյթին վրայ ։ Ակնարկելով Խրուշչեւի հեռագրին, Վատիկանի անձնաւորութիւն մը ըսած է «այս մարդէն ամէն բան կը սպասուի » ։

ԳԱՂՏՆԻ Բանակի Կազմակերպութեան (Օ Ա Ս) ապայակոյտին անունով հինգ միլիոն ուղղուած է Պրիժիթ Պարտոյէն ։ Դերասանուհին դատ բացած է Ք.ի դէմ ։

ԷՔՍՓՐԷՍ շաբաթաթերթը գրաւուեցաւ առջի օր Ֆրանսայի ժիրոնի մէկ գրատոնականին պատճառաւ, գիրքի մը շուրջ որ Ալժերիոյ չարչարանքներու մասին կը խօսի ։ Խմբագրութիւնը երկրորդ թիւ մը հրատարակեց, ճերմակ ձգելով գրաքննուած մասերը ։

ՓՐԱՒՏԱ հաւանական կը գտնէ որ Քենետի Խորհրդ. Միութիւն երթայ ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔ կոչումքի մը ընթացքին, խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին ձգած գացած է անհաճոյ եւ անտեղի գտնելով Լինտըն Ճոնսընի արտասանած ճառին որոշ մասերը ։ Խորհ. Միութեան համար Ճոնսընի բառերը խոտոր կը համեմատին Քենըտիի յայտարարութեանց հետ ։

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ ջնջուած է պատերազմական վիճակը որ հռչակուած էր 1960 Ապրիլ 28ին, Մենտերէսի իշխանութեան կողմէ ։

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ բանբերը հաստատեց թէ Նախագահ Քենըտի լատին Ամերիկա պիտի այցելէ ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տեղեկատուութեան նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ այն օտար լրագրողները որոնք տեսակցութիւններ կ'ունենան մարդոց հետ որոնք դատապարտուած են, երկրին ապահովութեան դէմ գալուած կ'ըլլան եւ համաձայն 1945ի Նոյեմբեր 2ի հրամանագրին, կ'արտաքսուին ։

ՏԻՏ որ ձերբակալուած էր Միւթիւալիթէի հանրաժողովին մէջ ըրած յայտարարութիւններուն պատճառաւ, տաժանեայ ազատութիւն ստանալէ անմիջապէս ետք վարչական բանտարկութեան կ'արժանանար ։ Տիտ, այս պայմաններու մէջ, կը մերժէր մեկնիլ Սանթէի իր խուցէն, քաջ գիտնալով թէ ինչ կը սպասէ իրեն ։ Նախ՝ Պօժոն, ապա գաւառի անկիւն մը որպէսզի «անվնաս» պահուի ։

ՃԻՈՎԱՆՆԻ ՊՈՒԻԹՈՆԻ, իտալացի միլիոնատէրը ի վերջոյ իրագործեց իր երազը եւ «Տոն Ժուան»ը երգեց, 70 տարեկան Քարնեկի Հոլի մէջ (Նիւ Եորք) ։ Իտալական խմորի նշանաւոր վաճառականը որուն սրահը լեցուցած էր իր 2800 բարեկամներով եւ պաշտօնեաներով ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Այսու կը յայտնենք մեր ազգ. ժողովրդեան, թէ 26 Նոյեմբեր 1961, Կիրակի օր, Լիբանանի Թեմի բոլոր շրջաններուն մէջ տեղի ունեցան Ազգային Գաւառական Ժողովի լրացուցիչ եւ յաւելեալ ընտրութիւնները համաձայն Ազգ. Սահմանադրութեան տրամադրութեանց՝ խաղաղ ու ազատ պայմաններու ներքեւ ։

Ս. ՆՇԱՆԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ

Գ. Գ. Տոքթ. Հրանդ Զալլաքեան, Յակոբ Թէքճանեան վերընտրուած, Տոքթ. Վարդգէս Կիւրեղեան, Յակոբ Աչճեան ընտրուած ։

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Գ.Գ. Միսաք Ազիրեան, վերընտրուած,
Ռուբէն Մավիսագալեան, »
Շահէ Տէրտէրեան, »
Ռուբէն Հայգազունեան, ընտրուած
Տոքթ. Միսաք Արգումանեան »
Արամ Մինասեան, »
Գառնիկ Բանեան
Յակոբ Քարբանեան, »

ԷՇՐԷՖԻԷ – ՀԱՅԱՇԷՆ ՇՐՋԱՆԷՆ

Մեթր Խաչիկ Գալիկեան, ընտրուած, Գ.Գառնիկ Մինասեան, ընտրուած ։

ԳԱՐԱՆԹԻՆԱՅԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Գ. Վաչէ Սէթեան, վերընտրուած,
Տոքթ. Գարեգին Թապուրեան, ընտրուած ։

ԶԱՀԼԷ – ՇԹՈՐԱ ՇՐՋԱՆԷՆ

Գ. Սահակ Գասպարեան, ընտրուած ։

ԹՐԻՓՈԼԻԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Տոքթ. Խորէն Թէրզեան ընտրուած ։

27 Նոյեմբեր, 1961, Պէյրութ

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Ի՞նչ կրթական մակարդակ ունի Հայաստանի ժողովուրդը այսօր: Դժբախտաբար, անմիջական վիճակագրութիւնները կը պակսին, որով, ստիպուած ենք դիմելու կողմնակի աղբիւրներու,

Նախ առնենք բանուորները:

Հայաստանի արդիւնաբերութեան բանուորութիւնը տարիքով երիտասարդ է, անոր գերակշռող մասը աւարտած է նախակրթարանը 1930էն ետք, երբ քաղաքներուն եւ աւաններուն մէջ մտցուեցաւ եօթնամեայ պարտադիր ուսումը: Այսպիսով 1940 թուականէն սկսեալ գործարաններուն մէջ ընդունուած երիտասարդ բանուորներուն գերակշռող մասը եօթնամեայ կրթութիւն ունեցող երիտասարդներ են:

Վերջին 10 տարուան ընթացքին, այսինքն 1950էն սկսեալ, Հայաստանի եօթնամեայ դպրոցներու շրջանաւարտները կազմած են 213, 993 հոգի, ասոնցմէ 8րդ դասարանը անցած են 159·765 հոգի, մասնագիտական դպրոց մտած են 36·800 հոգի եւ աշխատանքի անցած են, գլխաւորապէս, արդիւնաբերութեան մէջ՝ 17·428 հոգի:

Բանուորական շարքերը ամբողջացած են նաեւ 10ամեայ դպրոցներու շրջանաւարտներով: Նոյն վերջին տասը տարուան ընթացքին (1950 – 1960) Հայաստանի տասնամեայ միջնակարգ դպրոցները աւարտած են քաղաքներուն մէջ՝ 40·971 հոգի, գիւղերուն մէջ՝ 42·472 հոգի, ընդամէնը՝ 83·443 անձ: Ինչ կը վերաբերի քաղաքներու եւ քաղաքատիպ միջնակարգ դպրոցաւարտներուն, ատոնց մէկ մասը, այն է 23·157 հոգի, մտած են բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները, իսկ միւս մասը ճնշող մեծամասնութեամբ՝ շուրջ 17·000 հոգի մտած են արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն մէջ:

Հայաստանի այսօրուան բանուորներուն կրթական մակարդակին մասին գաղափար կրնայ տալ նաեւ բանուորական երիտասարդական դպրոցներուն մէջ սորվողներուն թիւը: Վիճակագրական վարչութեան տուեալներով այս դպրոցներուն ցանցը հետեւեալ պատկերը ունեցած է վերջին տասը տարիներուն ընթացքին:

Բանուորական երիտասարդական դպրոցներուն (բաներիտ) քանակը 1950–54ին եղած է 32, իսկ 1959–60ին՝ 91: Սորվողներուն քանակը 1950–54ին եղած է 4932, իսկ 1959–60ին՝ 11·318, որոնցմէ 428 հոգի 1950–54ին հետեւած են մինչեւ չորրորդ դասարաններուն դասընթացքներուն միայն, 2383ը՝ 5–7րդ դասարան յաճախած են, իսկ 2121ը՝ շարունակած են 8էն 10րդ դասարանները, իսկ 1959–60ի թիւին վրայ (11·318 հոգի) 1էն 4րդ դասարաններով գոհացած են 25 հոգի, հինգէն 7րդ դասարաններով՝ 3382 հոգի, իսկ ութէն տասներորդ դասարաններու դասընթացքները շարունակած են 7911 հոգի:

Այս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ սորվողներուն չնչին տոկոսը միայն գոհացած է 1–4րդ դասարաններուն մէջ ստացած իր կրթութեամբ, մնացած ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հետեւած է միջնակարգ դպրոցին բարձրագոյն դասարաններուն, մասնաւորապէս 8–10րդ դասարաններուն:

Որակեալ եւ միջնակարգ կրթութեան տէր, այսինքն 7ամեայ դպրոցները աւարտած բանուորներ պատրաստելու ձեւ մըն ալ կայ, այն է արհեստագիտական եւ մասնագիտական դպրոցներու դրութիւնը: Ցետպատերազմեան շրջանին, այսինքն 1946էն մինչեւ 1958 այս դպրոցներէն շրջանաւարտ եղած են 26·000 որակեալ բանուորներ:

Վերջապէս պէտք է նկատի առնել նաեւ գործարաններուն մէջ հաստատուած դասընթացքները, որոնք կը պատրաստեն մասնագէտներ կամ որակեալ բանուորներ: Միայն վերջին չորս տարուան ընթացքին այս դասընթացքներուն հետեւած են 141·000 բանուորներ:

Այսպէսով, եթէ հաշուի առնենք եօթնամեայ պարտադիր ուսումը, այնուհետեւ եօթնամեայ եւ տասնամեայ դպրոցներու շրջանաւարտներուն կարեւոր տոկոսին մուտքը գործարաններէն ներս, վերջապէս բանուորական երիտասարդական դպրոցներու, ինչպէս նաեւ արհեստագիտական եւ մասնագիտական վարժարաններու շրջանաւարտները, գործարաններուն մէջ հաստատուած դասընթացքները եւ այդ դասընթացքներուն հետեւողներուն թիւը, ապա կարելի է ըսել, թէ Հայաստանի բանուորութեան կրթական մակարդակը հաւասար է եօթնամեայ եւ տասնամեայ դպրոցներու մակարդակին:

Այժմ քննենք գիւղացիներուն կրթական մակարդակը:

1959 Յունուար մէկի վիճակագրութեամբ Հայաստանի գիւղերու բնակչութեան թիւը 884·000 էր, որուն 747·800 հոգին կը կազմէր կոլտնտեսներու գիւղացիութիւնը:

Որպէսզի որոշենք կոլտնտեսներու մաս կազմող գիւղացիութեան աշխատող խաւը, պէտք է այս թիւէն, այսինքն 747·800էն հանենք նախադպրոցական հասակ ունեցող երախաները, որոնց թիւը 166·000 է, դպրոցականները՝ 150·400, անաշխատունակ (16–60 տարեկան) 18–900, անաշխատունակ ծերերը՝ 74·100, գումար՝ 409·400:

Այսպէսով, Հայաստանի հաւաքական տնտեսութիւններուն մէջ աշխատողներուն քանակը եղած է 747·800 — 409·400 =338·400: Այս թիւը անշուշտ յաւակնութիւնը չունի բացարձակապէս ճիշդ ըլլալու, կրնան մէկէն մինչեւ հինգ տոկոս տատանումներ ունենալ այս կամ այն կողմ, այսուհանդերձ այս թիւը այնքան ալ հեռու չէ 1958ի հաշուետուութենէն, որ 332·754 կը ցուցնէր կոլտնտեսութիւններուն մէջ աշխատողներուն թիւը:

Ուրեմն, մեր հետաքրքրութեան եւ ուսումնասիրութեան առարկան վերը յիշուած 338·400 աշխատողներուն կրթական մակարդակն է: 1959ի տուեալներուն համաձայն այդ աշխատողները ըստ հասակի պէտք է բաժնուին հետեւեալ կերպով, 16 տարեկանէն մինչեւ 39 տարեկան՝ 224–900, իսկ քառասունէն մինչեւ վաթսուն տարեկան՝ 113·500:

Ինչ կը վերաբերի 16էն մինչեւ 39 տարեկաններուն, ապա ասոնք շատ քիչ բացառութեամբ ունին կրթութիւն եօթնամեակի սահմաններուն մէջ կամ առոր մօտ բան մը: Այս խումբին պատկանող ամէնէն տարիքոտը 39 տարեկան է, եւ պարտադիր ուսման օրէնքը յայտարարուած ժամանակ, այսինքն 1930ին, ինը տարեկան էր եւ կը գտնուէր երկրորդ դասարան:

Աւելի բարդ է քառասունէն մինչեւ 60 տարեկան հասակ ունեցողներուն՝ 113·500 հոգիին կրթական մակարդակին հարցը: Այս խումբին պատկանողներուն մէկ մասը 1930ին տասը տարեկան էր եւ կը սորվէր 2 – 3րդ դասարաններուն մէջ, իսկ մեծ տարիք ունեցողը՝ երեսուն տարեկան էր, մեծ մասամբ տարրական կրթութեամբ, թերեւս ալ անգրագէտ կամ կիսագրագէտ: Այս խումբին պատկանողներուն մէկ մասը անկասկած յաճախած է տարիքաւորներուն համար 1930էն մինչեւ 1955 – 56 ուսումնական տարին գործած միջնակարգ դպրոցները եւ բարձրացուցած է իր կրթական մակարդակը, յամենայն դէպս մինչեւ եօթնամեակին աստիճանը: Այս խումբին պատկանողներուն մէկ ուրիշ մասն ալ բարձրացուցած է իր կրթական – մասնագիտական մակարդակը պատրաստութեան եւ վերապատրաստութեան դասընթացքներուն մէջ, որոնք կազմակերպուած էին գիւղերուն եւ շրջանային կեդրոններուն մէջ: Այսպէս, օրինակ՝ 1928 – 1938ի տարիներուն այդ դասընթացքներուն հետեւած եւ պատրաստուած են՝ դաշտավարութեան գործին՝ 48·600 հոգի, անասնաբուծութեան գործին՝ 35·500 հոգի, այգեգործութեան՝ 3600 հոգի, անասնաբուծութեան՝ 3600 հոգի:

Գիւղացիներուն կրթական մակարդակը բարձրացնելու գործին մէջ կարեւոր դեր կատարեցին նաեւ գիւղերիտները (գիւղ. երիտասարդական դպրոցներ), որոնց թիւը 1950ին կը հասնէր 189ի, 10·608 աշակերտներով: Յետագային, սակայն, հանրային դպրոցներու ցանցին ընդլայնումով իջաւ այս դպրոցներուն թիւը ու հասաւ 1959ին 129ի, 4214 աշակերտներով: Այս դպրոցները յաճախողները կ'աշխատին միեւնոյն ատեն:

Ներկայիս ընդհանուր երեւոյթ դարձած է գիւղական լրիւ միջնակարգ (10–ամեայ) դպրոցներուն գոյութիւնը գիւղերուն մէջ: Վերջին տասը տարիներուն ընթացքին այս դպրոցներէն շրջանաւարտ եղած են 42·472 հոգի, որոնց մեծ մասը պաշտօնի կոչուած է գիւղատնտեսութեան մէջ:

Վերոյիշեալ բոլոր կէտերը նկատի առնելով կրնանք ըսել, թէ Հայաստանի գիւղացիներուն կրթական մակարդակը այսօր մօտ է եօթնամեայ կրթութեան մակարդակին: Այս պարագան ցոյց կուտայ հայ գիւղացիին զարգանալու ընդունակութիւնը եւ փափաքը:

Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Քաղուած՝ «Հայաստանի Տնտեսական զարգացումը» գիրքէն:

ՍԷՆ ԳԵՏԻ ԳԵՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՃԻՆԵԱՆ

Ամէն առտու, ժամը 6·30ին, ելեկտրական զանգակի երկար եւ զիլ ձայնով կ'արթննայինք:

Ոմանք՝ կէս քուն, գիշերաշրջիկի նըման խարխափելով, յամրընթաց կը շարժէին դէպի լուացարանը ու քանի մը կաթիլ պաղ ջուր զարնելով իրենց երեսին քիչ թէ շատ կ'արթննային:

Ուրիշներ, անկողնէն ցատկելով, մէջքէն վեր կը մերկանային եւ առատ պաղ ջուրով լաւ մը կը լուացուէին:

Ես՝ միջին ճամբան կը բռնէի: Այսինքն՝ Կիրակի եւ Հինգշաբթի օրերը ամբողջ գլուխս ծորակին տակ կը դնէի, իսկ միւս օրերը թեթեւակի կը լուացուէի:

Ժամը ճիշդ 7ին, մէկ կարգով — պզտիկներուն դասարանները առաջ — աստիճաններէն կ'իջնէինք բակը եւ ուղղուելով դէպի կողքի շէնքը, պարտէզի մայրիներէն անցնելով, կ'երթայինք մատուռ:

Ամառը՝ դարձեալ կարելի էր նախաճաշ չըրած, անօթի փորով, «խորհուրդ խորին» երգել առտու կանուխ՝ արշալոյսին: Բայց ձմեռը — եւ այն ալ Փարիզեան մառախլապատ ձմեռը — հաւասոյն՝ շարական երգելու համար Նարեկացիի մը ջերմեռանդութիւնը կ'ուզէր:

Թէեւ վառարանը կը ջանար քիչ մը տաքութիւն տարածել, բայց մատուռը մեծ էր եւ խոնաւ ցուրտը այդպէս դիւրին կարելի չէր վարել:

Քիչ մը մեր ձեռքերը իրարու շփելով, քիչ մը մեր վերարկուներուն օձիքը բարձրացնելով, քիչ մըն ալ աւելի բարձր երգելով, այս ձեւով կամ այն ձեւով՝ քիչ մը կը տաքնայինք: Ու մեր տաք շունչը խառնուելով պաղ օդին, մեր ամէնուն բերնէն եղեամնման ղուլաներ կը բարձրանային դէպի բարձր առաստաղը:

Ամբողջ մատրան մէջ՝ միայն մէկ հոգի չէր մսեր ... ան՝ ժամկոչն էր:

Բարձրագոյն դասարանի աշակերտներէն ոմանց պաշտօն տրուած էր: Ոմանք դպրութեան ուսուցիչին կ'օգնէին, ուրիշներ՝ Գ. Գոյունեանին կ'աջակցէին «գրենական պիտոյք» բաշխելու գործին մէջ, եւ մէկ երկու հոգի նուագածութեան գործիքներուն եւ մարզարանին հոգ կը տանէին: Բայց ամենալաւ եւ ամենապաղձալի գործը ժամկոչի պաշտօնն էր:

Թէեւ ճիշդ է որ ժամկոչը մեզմէ քիչ մը շուտ կ'արթննար մատուռը ձեռի դնելու համար, բայց այս պզտիկ անպատեհութեան փոխարէն՝ անիկա կը վայելէր անհամեմատ չափով անփոխարինելի առաւելութիւններ:

Շատ բնական էր որ անիկա մսած չէր ըլլար: Արդէն կէս շիշ պատարագի անարատ գինի խմած կ'ըլլար նախ քան մոմերը վառելը: Երբեմն՝ մօտս կանգնած կ'ըլլար Գերճը եւ իր բերնէն, երկու մետրը հեռաւորութեան վրայ, այնքան յստակօրէն կը զգացուէր գինիի հոտը որ եթէ բերնին մէջ պատրոյգ մը դնէր եւ լուցկիով մը վառուէր, խորանին ճրագին նման՝ պայծառ լոյս պիտի տար:

Պատարագիչը միշտ տեսուչն էր, Հ. Սահակ վարդապետը:

Բարեբախտաբար՝ Հայր Սահակը արագօրէն կը վերջացնէր պատարագը որ ընդհանրապէս քսան վայրկեանէն աւելի չէր տեւեր: Երկու շունչով Հաւատամքը կ'ըսէր եւ մէկ շունչով Յովհաննու Աւետարանը:

Պատարագը հազիւ վերջացած, Հ. Սահակ շուտափոյթ՝ պատարագի զգեստները կը հանէր վրայէն եւ աւանդատան առջեւ, ձախ ձեռքին բթամատը գօտիին վրայ դրած, եւ փորը քիչ մը դուրս ցցուած՝ դիրք կը բռնէր աշակերտներուն անցքը հսկելու համար:

Առիթէն օգտուելով՝ իւրաքանչիւր աշակերտ անցած ատենը, ամենայն լրջութեամբ եւ մեծարանքով, կանգ կ'առնէր եւ մէջքէն ծռելով՝ աջը կը համբուրէր: Այսպէս՝ 106 աշակերտ հերթի կը սպասէին Տեսուչին ձեռքը համբուրելու համար:

Անոնք որ անգամ մը այս արարողութիւնը կատարած էին, վազելով շարքին ծայրը, դարձեալ հերթի կը կանգնէին եւ այսպէս՝ ոմանք երկու կամ երեք անգամ տեսուչին աջը համբուրելով, կը ստեղծուէր օձապտոյտ երկար շարք մը, կարծես պատերազմի տարիներու տեսարան մը ըլլար մսավաճառին խանութին առջեւ:

Երբեմն՝ մրցումի կ'ելլէինք տեսնելու համար թէ ով կրնար Հայր Սահակին ձեռքը ամենաշատը համբուրել առանց հսկիչներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու:

Այս մրցումին հետեւանքով յաճախ խուճապային անկարգութիւն կը ստեղծուէր աւանդատան դրան առջեւ, մինչեւ որ ճարահատ՝ Գ. Գոյունեանը սուլիչը կը հանէր եւ քանի մը կարճ փչումներով — եւ սպառնական յորդորներով — շարքը նորէն ճամբայ կ'ելլէր:

Կը շարունակէինք մեր գնացքը դէպի մթնոլորտ եւ կ'երթայինք նախաճաշի:

(15 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊԱՍԹԱԼԻՆԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Բռնատէրին անունը կրող պողոտայէն ետք, ապաստալինացման կարգը եկաւ Երեւանի Ստալինեան շրջանին, որ Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի նախագահութեան որոշումով այսուհետեւ պիտի կոչուի Լենինեան շրջան, իսկ այս վերջնոյն անունով մկրտուած շրջանը՝ Օրջոնիկիձէ:

«Որոշումը տրուած է, կը գրէ «Սով. Հայաստան», ընդառաջելով Երեւան քաղաքի Ստալինեան շրջանի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, կառոյցներու եւ հիմնարկութիւններու հաւաքականութեանց ցանկութիւններուն, ինչպէս նաեւ հասարակական կազմակերպութիւններու միջնորդութեան»:

ՀԱՄԱԴՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹ

«Լոռինիտ» կը կոչուի նոր սոսինձը, որ կահոյքի արդիւնաբերութեան համար պատրաստած է Կիրովականի «Հայքիմնախագիծ» գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը:

«Լոռինիտը» աչքի կը զարնէ իր կայունութեամբ եւ աւելի աժան պիտի նստի արտադրութեան տեսակէտով:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻ

Փեշտայէն Թասի գործակալութիւնը արձագանգ հանդիսացաւ այն ջերմ ընդունելութեան, որուն արժանացած են խումբ մը հայ արուեստագէտներ, Հայաստանէն: «Հունգարիոյ մէջ մեծ յաջողութիւն կը գտնեն հայ արուեստագէտները, որոնց մէջ են ծանօթ երգիչներ, երգահաններ եւ երաժիշտներ: Հունգար մամուլը, երաժշտական քննադատները մեծ գնահատանքով կը խօսին հայ արուեստագէտներուն եւ հայ արուեստին մասին: Յատկապէս գնահատուեցաւ երգչուհի Գոհար Գասպարեան: Անոր երգահանդէսները, կը գրէ «Նեպսաբադշագ» թերթը, կը հանդիսանան երաժշտական եղանակին աչքի զարնող իրադարձութիւն մը»:

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐԻ Դ. ԴԱՀԼԻՃԸ

Սեպտեմբեր 17ի երեսփ. ընտրութիւնները ճիշդ ու ճիշդ ռամկապետական անսկիզբ մը առջեւ դրին Գերման Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետը։ Ատընաուըր սովրուած եղաւ մօտ երկու ամիս բանակցելու այսպէս կոչուած «մինչին» կուսակցութեան հետ, որպէսզի ապահովէ Պունտըսթակի մեծամասնութիւնը իր անձին շուրջ։ Վերընտրուեցաւ վերջապէս Նոյեմբեր 7ին չորրորդ անգամ ըլլալով Պունտըսքանցլըր 499 ձայնի 258ով, 206 հակառակ քուէ տուին եւ 26 հոգի ձեռնպահ մնացին։

Քուէի թուաբանութիւնը ուրիշ ներքին պատկեր մըն ալ ունի. 499 երեսփոխաններէն ինը հոգի բացակայած են բանտարկութեամբ։ Ասոնցմէ հինգ սոց. դեմոկրատ, երեք ազատ – ռամկավարական մէկ քրիստոնէական էին։ Այս հաշիւէն կը հետեւի որ դաշնակցող կուսակցութեանց 309էն չորսը կը բացակայէին, որով 305 հոգի ներկայ էին, որոնցմէ սակայն 47 հոգի իրենց քուէն չտուին Ատընաուըրի, թէեւ իրենց կուսակցութիւնները համաձայնութիւն տուած էին։ Իսկ սոց. դեմոկրատներու 190էն տեղ 185 հոգի ներկայ էին եւ այս ընդդիմադիրներուն հետ «ոչ»ի քուէ տուած են 21 դաշնակցող կուսակցականներ դիմացի ճակատէն ...

Ազատ ռամկավարականները իրենց 67 քուէով դարձան «նժարին լեզուիկը», այսինքն, որ կողմին որ հակէր այս կուսակցութիւնը, այն կողմը կ'ունենար մեծամասնութիւնը, որ անհրաժեշտ էր Պունտըսքանցլըրը (վարչապետ) ընտրելու համար։ Ատընաուըրի քրիստոնէական կուսակցութիւնը միացած Պավիերայի քրիստոնէական ընկերային կուսակցութեան, չէր կրցած բաւական քուէ կամ ձայն ունենալ Պունտըսթակին մէջ։ Ուրեմն ազատ ռամկավարականներու կուսակցութեան հետ համախմբումի ծանր պայմանները ցցուեցան Ատընաուըրի առջեւ։ Ի վերջոյ մէկ անգամ միայն բանակցելէ ետք սոցիալ դեմոկրատներու պետերուն հետ Հոկտեմբեր 20ին գրաւոր պայմանագրութեամբ համաձայնեցաւ որոշուեցաւ Ատընաուըրի «ինքնակամ» խոստումով, որ չորս տարիի պաշտօնավարութեան ժամանակէն առաջ պիտի հաշուի Պունտըսքանցլըրի պաշտօնէն։

«Ազատ ռամկավար կուսակցութեան» պետը, Տոքթոր Մէնտը, միշտ ընդգծելով որ ինք անձամբ որեւէ պետական պաշտօն չուզեր ստանձնել, բացարձակօրէն ընդդիմացաւ Ատընաուըրի չորրորդ անգամ Պունտըսքանցլըր ըլլալուն եւ կ'ընդունէր աւելի նոյն կուսակցութենէն փոխ-վարչապետ եւ տնտեսական հարցերու նախարար Փրոֆ. Լուտվիկ Էրհարտի թեկնածութիւնը, սակայն կարգ մը պատճառներով հաւանած ըլլալ կը թուի մինչեւ 1963 թուականը Ատընաուըրի վարչապետի պաշտօնին վրայ պահելուն։ Իսկ գրաւոր պայմանները կը թուի թէ բաւական առպահովութիւն կը ներշնչեն «ազատականներուն ծրագրին գործադրութեան, Ատընաուըրի գլխաւորութեամբ եւ ազատականներու կողմէ դահլիճին մէջ ներկայացուած հինգ նախարարներու գործակցութեամբ։

«Ազատ – ռամկավար կուսակցութեան» կողմէ գործակցութեան համար ընդունիլ տրուած պայմանները կարելի է հետեւեալ կէտերու մէջ ամփոփել։

1) Տուրքերը պիտի չաւելցուին, այլ ըստ կարելւոյն պիտի զեղչուին։

2) Երրորդ զաւակի համար ընդհանուր օժանդակութեան թոշակը պիտի տրուի տուրքերու մուտքէն։

3) Պետական օժանդակութիւնները պիտի վերաքննուին։

4) Պատերազմէն վնասուողներու եւ զոհերու ժառանգորդներու կենսաթոշակի արդարամիտ ճշդում։

5) Արագ վճարում վնասուց հատուցման։

6) Գաղտնի հիմնադրամէն բաշխումներու հսկողութիւն։

7) Հրաժարիլ սպառողական եւ անձնախնձնարկ արտաքին քաղաքականութեան ուղիէն, այլ սեփական ծրագրով հետապնդել գերմանական շահերը։

8) Զմասնակցիլ որեւէ ուրիշ խոյլի – սիոնի։

9) Թերաճ երկիրներու օժանդակելու հարցերուն նուիրուած կամ ընդհանուր տնտեսական համաշխարհային գործակցութեան յատուկ նախարարութիւն մը, որուն նախարարը պէտք է ըլլայ Ազատ-Ռամկավար կուսակցութենէն։ (Հակակշռելու համար Էրհարտի միահեծան գործունէութիւնը)։

10) Նոր կառավարութիւնը պէտք է բացարձակօրէն հետեւի լայն խորհրդակցութեան սկզբունքին, որքան ալ սահմանադրական օրէնքով վարչապետին անձնական պատասխանատուութեան տակ մեծագոյն իրաւասութիւններ տրուած ըլլան կառավարութեան պետին՝ Պունտըսքանցլըրին։

Ատընաուըր ընդունելով իրեն համար ոչ – հաճելի այս սեղմումները կրցաւ իր կուսակցութեան պարտութիւնը յաղթանակի փոխակերպել, չէ՞ք տեսաքին երեւոյթով, որովհետեւ ամուր ճակատ մը պէտք էր որ ունենար գերման Դաշն. կառավարութիւնը ներկայ քաղաքական կացութեան մէջէն յաջող ելք մը գտնելու համար։ Զոհելով միայն Ֆոն Պրենթանօ արտաքին նախարարը, կարմեց Ատընաուըր իր դահլիճը 21 հոգիով՝ փոխանակ 18ի, ավել առաջ, նախարարի պաշտօնին կոչելով իր կուսակցութեան խմբակցութեան պետը Քրոնը եւ Տիկին Տոքթոր Շվարցհաուպտ իբր առողջապահական գործերու նախարար, քանի որ նորագոյն նախարարութեան գործերու, այսինքն թերաճ երկիրներու տնտեսական օգնութեան գործերու նախարար ընդունած էր ազատ – ռամկավարներու առաջարկած միւս չորս նախարարներու կարգին Վալթեր Շէլ։ Այսպէս նախարարաց խորհուրդին մէջ 3/4ի մեծամասնութիւն ունի Ատընաուըր։

Ատընաուըր Գերմանիոյ ներկայ ճգնաժամին կ'ուզէ պատնէշին վրայ մնալ եւ աւելի աշխոյժ գործունէութիւն մը ցոյց տալ արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ։ Այս ուղղանկիւնէն հարկ է դիտել իր ճամբորդութիւնները դէպի Ուաշինկթըն եւ Փարիզ կամ մօտալուտ ընդունելութիւնը Մաքմիլընի՝ Պոնի մէջ։ Եւ դեռ չի գիտցուիր թէ Խրուշչեւի ալ դէպի Պոն այցելութիւնը որոշ հաւանականութիւն չունի, քանի որ գերման դեսպան Տոքթոր Քրոլի համարձակ բանակցութիւնը Խրուշչեւի հետ չդժուեցաւ Ատընաուըրի կողմէ ... ։ Ամէն պարագայի տակ գերման քաղաքականութիւնը ճարտար եւ փորձառու քաղաքագէտէն չէր կրնար զրկուիլ այս օրերուն։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՈՆ հասած է Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Հայրապետեան Արք., որ պիտի այցելէ Մխիթարեան գաղթական կայաններ եւ քննէ նորակազմ «Հայ Մշակութային եւ Կրթական Մխիթարեան Հաստատութեան» գործունէութիւնը։

ՀԱԼԷՊԻ երեք կրօնապետներու հովանաւորութեամբ տեղի ունեցած է խորհրդակցական ժողով մը Հայ Կաթողիկէ առաջնորդարանին մէջ եւ այդ ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է երեսփոխանական ընտրութեանց ներկայանալ միացեալ ճակատով։ Թեկնածու նշանակուած են Գրիգոր Եպիսկոպոսեան եւ Զօր. Քարամանուկեան։ Ազդակ կը հաղորդէ թէ Դամասկոսէն ալ Ֆրէտ Արսլանեան իր թեկնածութիւնը դրած է։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սաճրէ – Քէօր ֆրանսական հիւանդանոցին վիրաբուժապետ նշանակուած է Տոքթ. Վարդգէս Կիւրեղեան, որ Փարիզի բժշկական համալսարանը աւարտած էր։

ՄԷՏՖԸՐՏԻ (Մ. Նահանգներ) Հ. Յ. Դ. կոմիտէն զօրացած է տասը նոր ընկերներով, որոնք նախապէս գործօն անդամներ եղած են Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան։

ՀԱՄԱՏԱՆԻ մէջ (Պարսկաստան) մեռած է յեղափոխական մեր հին մարտիկներէն՝ Հայկ Զանիրէկեան (Քեռի)։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ մեռած է Տոքթ. Սմատունեան, բնիկ Վանեցի։ Վարած է ազգային պատասխանատու պաշտօններ։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զոնկուլտաքէն կը գրեն Պոլսոյ թերթերուն. —

Էրկանիի հանքերուն մէջ աշխատող բանուոր մը, Մեհմէտ Կէօւճիւ, մուկ մը բռնեց աշխատանքի պահուն, դերձան մըն ալ ճարելով մուկին վիզը անցուց եւ կախեց, վճիռն ալ գրեց ու կախեց մուկին կուրծքին.— «Իսմէթ փաշան կախեցի»։

✕ Իզմիրի բանուորական սենտիքաներու անդամ մօտ հինգ հազար գործաւորներ անխօս ցոյց մը կատարեցին քաղաքին մէջ, բողոքելու համար իրաւարար խորհուրդներու դանդաղ գործունէութեան դէմ։ Այս համր ցոյցին կը մասնակցէին նաեւ բանուորուհիներ, որոնք բոպիկ քալեցին թափօրին հետ, իսկ այր մարդիկը մօրուք ձգած էին։

✕ Կարսի Աթճըլար գիւղին մէջ կը բընակէին բազմաթիւ Մալականներ, — Թուրք թերթերը զանոնք կ'անուանեն աշիրէթ, ցեղախումբ։ Այս Մալականները, ընդամէնը տասը ընտանիք (վաթսուն հոգի), կը մնային Կարսի մօտ իրենց գիւղը մինչեւ այժմ, պահելով իրենց մայրենի լեզուն, ռուսերէնը։ Թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ վերջերս այս Մալականները հաւաքաբար վերադարձած են Ռուսիա։

✕ Գարամանէն կը հաղորդուի Պոլսոյ Թուրք թերթերու թէ չորս ընկերներ կը համոզեն Թրքուհի մը, կը տանին իրենց տունը, նախ մերկ պարել տալէ ետք կը բռնաբարեն։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է չորս ընկերները։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

«Վոկ» երաժշտական ընկերութիւնը հրապարակեց հայկական երաժշտութեան իր հինգերորդ սալը, «Պտոյտ Հայաստանի մէջ», պատրաստութեամբ Արա Պարթեւեանի, որ կը պարունակէ չորս մը զուարթ պարեր եւ երգեր Հայաստանեան — Կոմիտասեան — եւ հնգինակին ստեղծագործութիւններէն։

Մեներգներ ունին Աստղիկ Քէօսէեան, Լեւոն Մոմճեան, Եղ. Տէրտէրեան, նուագախումբի եւ խմբերգներու ճոխ մասնակցութեամբ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, ամսագիր, բանասիրական, գրական, գիտական, բարոյական։ Բացառիկ թիւ նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահօր, Գեր. Սրապիոն վրդ. Ուլուհոճեանի, Աբբայութեան քսանեւհինգամեակին եւ արքեպիսկոպոսական ձեռնադրութեան։ Պատկերազարդ, ճոխ բովանդակութեամբ։ Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր 1960։ Ս. Ղազար, Վենետիկ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Լէհա նինա, լէհա նինա ...։

Տարակոյս չէր մնար ... սաոնք էին մանկամարդ կնոջ էրիկը սպաննողները։ Ոստի, առանց սպասելու, ապառաժին ետեւէն իրարու վրայ կրակեց իր Մօզէրի հրացանը։ Քիւրտին մէկն ինկաւ, իսկ միւսը վիրաւոր վիճակի մը մէջ փախչելու կը ջանար, երբ գնդակ մըն ալ անոր կռնակին հասաւ ու զանի տապալեց։

Գառնիկ ապառաժներէն վար իջաւ ու սպաննուած Քիւրտերուն մօտեցաւ, մէկը հոգին փչած էր, իսկ միւսը մահամերձ էր։

— Վայ, ի՞նչ կը փնտռէիր այս քարերուն մէջ, գոչեց Գառնիկ՝ մահամերձին կռնակէն հրելով։

Արեան ճապաղիքներու մէջ. տապըլտըկող քիւրտը մոլորագին նայուածք մը նետեց Գառնիկին վրայ ու խղդուած ձայնով մը կակազեց.

— Հաւար ... Փլայ է, Փլայ ...

Ու աչքերը գոցեց։

Գառնիկ երկու ընկերներուն հետ դէպի ճամբուն երկայնքը դիմեց։ Հեռուէն նշմարեց մարդ մը որ մէկ ձեռքը գետինը դրած, իսկ միւս ձեռքը կուրծքին փակած դերագոյն ջիգեր կ'ընէր ոտքի ելնելու համար, բայց չէր կրնար։

Անապարանքով մը անոր մօտեցաւ ու թեւէն բռնեց։

— Ի՞նչ եղար, ի՞նչ եղար ... գոչեց Գառնիկ։

— Ախ, թեւէս բռնէ ... պուտ մը ջուր տուր ... երեցայ մրկեցայ ... Աստուծու սիրոյն ըլլայ ... սիրտս. սիրտս ...։

Գառնիկ անմիջապէս վիրակապը քակեց, անոր մէջ պահուած փոշին խեղճ մարդուն վէրքերուն վրայ ցանեց ու ամուր մը կապելէն ետքը նստեցուց զինքը։

Վէրքին սաստիկ ցաւը դեղի ազդեցութեամբ քիչ քիչ դադրած էր։ Խեղճ գիւղացին հազիւ թէ ուշքի եկաւ, յանկարծ սոսկումով մը ոտքի ելաւ ու գոչեց.

— Հայպա կի՞նս ... հայպա զաւակս ... ա՜խ, տարի՜ն, տարի՜ն ... Քիւրտերը փախցուցին։

— Անհոգ եղիր ... անոնք ազատ են ... մեր քովն են, ընդհատեց Գառնիկ ու չթողուց որ յառաջանար, թշնամիներդ ալ սպաննուած են։

— Ով սպաննեց էտ վատերը։

— Մենք սպաննեցինք։

— Դո՞ւք։

— Այո։

— Ո՞վ էք դուք։

— Աւազակներ։

— Աւազակնե՞ր։

— Այո։

— Չէ՞ որ Հայ էք։

— Հայ աւազակներ ենք։

Վիրաւոր մարդը սարսռագին նայուածքով մը դիտեց իր վրայ գուրգուրացող աւազակներն ու գլուխը շարժելով բսաւ.

— Չէ ... դուք աւազակներ չէք ... դուք դէշ մարդիք չէք։

Այդ միջոցին արտասուելու ձայն մը լսուեցաւ։

— Ախ, կնոջս ձայնն է՛, մրմնջեց վիրաւորը։

Արդարեւ խեղճ կինը չկրնալով համբերել, հակառակ խումբին խնդրանաց, մանուկը հետն առած ապառաժներէն վար իջած էր ու վազելով դէպի ամուսինը կուգար։

Օհ, տխուր էր տեսարանը ...։

Մանկամարդ կինը լալով ինկաւ ամուսնոյն գիրկն ու մրմնջեց.

— Ի՞նչ եղար, Ավօ, ի՞նչ եղար ...։

— Աղէկ եմ ... Աստուած էս աղաներու արեւը պահէ թոթովեց վիրաւորը խորին գոհունակութեամբ։

— Ոհ, աղաներ, Աստուած ձեր արեւը պահէ, կրկնեց թշուառ կինը։

— Հիմակ դէպի ո՞ւր պիտի երթաք հարցուց Գառնիկ։

— Էս տեղէ՞ն։

— Այո։

— Մեր գիւղը։

— Ո՞ւր է ձեր գիւղը։

— Հեռու է ...։

— Կրնա՞ս գալ։

— Ցաւերս դադրեցան ... կրնամ քալել։

— Ես երկու մարդերս կը դնեմ ձեզի հետ։ Առանց վախնալու շարունակեցէք ճամբանիդ։ Բայց հըլլայ որ այս դէպքերը մէկու մը պատմէք։ Ահա քիչ մը դեղ կուտամ որ վէրքերնուդ վրայ դնէք։ Մի վախնաք, վտանգաւոր չեն վէրքերդ։

Ու Գառնիկ իր ընկերներուն պատուիրեց որ ընկերանան այդ ընտանիքին, իսկ ինքը վերադարձաւ խումբին քով։

Գառնիկի սիրտը լեցուած էր ու կը յիշէր թշուառ գեղացիին խօսքերը։

— Ահա, սպաննեցին զիս որ կինս խըլէին ձեռքէս, ըսած էր վիրաւոր մարդը։

Ահ ամէնէն քամնելի վատութիւնը։

Այսպէս, տխուր մտածումներով ապառաժին տակ նստեցաւ ու բնաւ չխօսեցաւ։

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գազոյեան եւ զաւակները եւ Օր. Ալիս Ցաքրիքեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ գլխաւորաբար Լիոնի Հայ Մշակութային Միութեան որոնք իրենց յարգանքը արտայայտեցին ներկայ ըլլալով իրենց զաւկին, եղբօր եւ նշանածին՝

ԱՐԹԻՒՐ ԳԱԶՈՅԵԱՆԻ

յիշատակին կատարուած քառասունքի հոգեհանգիստին, անցեալ Նոյեմբեր 12ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի Փարիզի Սուրբ Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, հանգուցեալ ՏԻՐՈՒՀԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆԻ համար:

Կը խնդրուի իր բարեկամներէն եւ ծանօթներէն ներկայ գտնուիլ աղօթելու իր հոգւոյն հանգստեան համար:

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Մուշեան խումբին, այս Կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ:

J. N. L'S QUARTETT

AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES

BUFFET - BAR

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան

վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԳԱՏԱՐԱԳ_ԵԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Ս. Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութեան առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Ս. Եկեղեցւոյս շինարարութեան եւ պայծառութեան սատարողներու հոգւոյն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի ի մասնաւորի Թեմիս բազմարդիւն Առաջնորդ Տէր Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի Ս. եկեղեցւոյս կնքամօր Օր. Նուէրկ Տէր Ղեւոնդեանի: Առաւօտեան ժամերգ. ժամըուկէին, Ս. պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11ին: Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Ս. եկեղեցւոյս երկսեռ դպրաց դասու կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Համբարձում Քէյիշեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Սարգոյեան Լեւոն (Ամիրբէկ) Սամբրէի, ծնած 1922ին Թալինի շրջանի Դաղալու գիւղը, 1941ին մեկնել է խորհրդային բանակ, ներկայումս ծնողքը գտնուած են Սոանցի Ղառաբուրուն: Մօրը անունը՝ Ազուն Սարգոյեան, հօրը՝ Սամբրէ (մահացած), եղբայրները Հըրանդ եւ Փայլակ: Ալեւոր մայրը թախանձագին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւն տալ իր մասին հետեւեալ հասցէին: Պ. Գէորգ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Սիթէ տը լա Լիւնէթ, Լանսէյ (Իզէռ):

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝ Ե. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏԸՇԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱ'ՀԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20.45ին: Սալ Փօլ Ֆաքալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտիք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գիներով Հրանդ Բալուեան գրատունը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները:

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացընեն Յառաջի վարչական գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման դեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,

Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,

Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Թոսատմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս:

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փողահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻՒԿԷԹ ԼԸՔԱՅԻ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերուն կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաւէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսահայ Մարզական Միութեան կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ, Օբէլ Քրուա տ'Օռ շքեղ սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:

500 էջ

13 Hors-Texte

Հատորը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին:

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար:

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Հ. Ե. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Ե. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.— Հ. Ե. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Խրիմեան ակումբին մէջ: Զարտուղարին ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը:

ԳՕՄՈՆ.— Հ. Ե. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Հ. Ե. Դ. «Համազասպ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս Շաբաթ օր, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ: Կը խնդրուի չբացակայիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կար. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊՈՒՖԷ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն – պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոլէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Հօթէլ Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, Bd. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

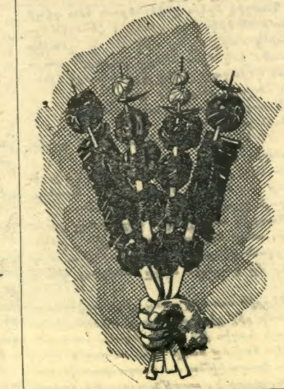

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ, շաշլիք, քարսքի:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Bar Américain

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ELYSÉES

4, RUE ROBERT-ETIENNE
(Rue Marbeuf) PARIS - 8e
Téléphone : BAL. 31-21
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 3 DÉCEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9270 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5071

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՔ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Երեք գլխաւոր շրջաններ կը յատկա-նշեն բոլշեւիկեան վարչաձեւը 1917էն ի վեր, — Լենինի, Սթալինի եւ Խրուշչեւի տիրապետութեան շրջանները։

Շատ կարճ էր ճամբան Լենինէն Սթա-լին։ Սակայն այդ շրջանը ճակատագրա-կան եղաւ Հայաստանի եւ հայ ժողովուր-դին համար։

Լենինի օրով է, որ ոսկի կանդնեցաւ ժահամերձ Թուրքիան։ Մոսկուայի կար-միր ոսկիներուն, արդիական զէնքերուն եւ առատ ռազմամթերքին շնորհիւ է, որ Մուսթաֆա Քեմալ չահեցաւ իր «անկա-խութեան պատերազմ»ը՝ ըղձեւ «իմպե-րիալիստ» պետութեանց։

Բոլշեւիկներու զործօն օժանդակու-թեան եւ դաւադիր մեղսակցութեան շը-նորհիւ է, որ Քեազիմ Քարաբեքիրի բա-նակները քանդեցին մանուկ Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ զայն նուէր տուին Լենինի։

Աշխարհակալ Թուրքիա՝ կարմիր պատ-ուհան հագած՝ յանուն «համաշխար-հային յեղափոխութեան» գինակցեցաւ Հայութեան դարաւոր թշնամիին հետ։ Ռուսն ու Թուրքը անգամ մը եւս իրա-րու միջեւ բաժնեցին Հայաստանը։

Լենինեան շրջանը աղետաբեր եղաւ հայ ժողովուրդին համար։ Հայաստան խորհրդայնացաւ։ Կարմիր բանակի անօ-թի զինուորները կողոպտեցին ամէն ու համաճարակէ հազիւ ազատած եւ տուն-տեղ եղած մեր հայրենակիցները։

Դարձեալ Լենինի օրով է, որ արեան մէջ խեղդուեցաւ հայ ազատատենչ ժո-ղովուրդի ապստամբութիւնը 1921 Փետր. 18ին, — առաջին զանգուածային ըմբոստ-կումը բոլշեւիկեան բռնակալութեան դէմ, Հունգարիոյ ապստամբութենէն 35 տարի առաջ։

Աւելի բախտաւոր չեղաւ Սթալինեան շրջանը Հայաստանի համար։ Երկաթէ վարագոյրը, որ առաջին օրէն իսկ քաշուած էր Սփիւռքի եւ հայրենիքի մի-ջեւ, ատաղձան մը աւելի ամրապնդուե-ցաւ։

Բռնակալական վարչաձեւը, իր անհու-նապատի զարհուրելի մեթոտներով, ա-մենազօր Ձեկայի քմահաճոյքին ենթար-կեց մեր ժողովուրդը, որ մինչեւ վերջ զրկուած մնաց մարդկային տարրական ազատութիւններէ։

Բանտերն ու Սիպերիոյ աքսորավայրե-րը լեցուեցան հայրենատէրներով, որոնց-մէ շատեր Դաշնակցական ըլլալու «հա-ճոյքն» ալ չէին զործած։

Դեռ վերջերս Մոսկուայի համագումա-րին մէջ է, որ բացուեցան ծալքերը 1937ի բոլշեւիկեան Մեծ Եղեռնին։ Աւելի քան 3500 համայնավար պատասխանա-տու մարդիկ ձերբակալուած են Սթալինի հրամանով եւ Մալենկովի ու Բերիայի անձնական կարգադրութեամբ։ Անոնցմէ շատեր գնդակահարուեցան առանց դատի ու դատաստանի, իրենց իսկ խոստովա-նութեամբ։

Չեն յայտներ սակայն թէ քանի՞ Դաշնակցականներ եւ քանի՞ մտաւորա-կաններ նոյն դժբախտութեան արժանա-ցան «արեւափայլ»ին օրով։

Ներկայիս Խրուշչեւեան հարստութեան շրջանին մէջ ենք։

Շատ ջուր խառնուած է բոլշեւիկեան կարմիր գինիին մէջ։ Աւելի տանելի պայմաններ ստեղծուած են մեր հայրե-նակիցներուն համար։ Ձեկայի սարսափը չի ճնշեր այլեւս անոնց վրայ։

Մաղթենք որ աւելի լաւ պայմաններ ստեղծուին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸՊՐԷ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՁԴՐԱՒ

ՊԻՒՏՃԷՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ 234Ի ԴԷՄ 261 ՁԱՅՆՈՎ

—o—

1962ի պիւտճէն երկրորդ անգամ կը ներկայանար Ազգ. Ժողովին եւ նոյն օր-ուան Նախարարաց Արտակարգ Խորհուր-դը իրաւասութիւն տուած էր Նախարա-րապետ Տըպրէի, որ ի հարկին, վստա-հութեան քուէ դնէ։ Ծանօթ է որ սահ-մանադրութեան 49րդ յօդուածին համա-ձայն, կառավարութիւնը իր պատաս-խանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ երբ Ազգ. Ժողովը, երկրորդ ըն-թերցումով, կը մերժէ կառավարական ծրագիր մը։

Ուրբաթ գիշերուան նիստին ալ, միջա-դէպեր պատահեցան։ Այս անգամ իրբեւ պատրուակ ծառայեց այն պարագան որ խումբ մը երեսփոխաններ նախորդ իրի-կունը Սահարայի բանտը գացած էին Տիտի խնդրին առթիւ։ Միութեան Նոր Հանրա-պետութեան համար կուսակցութեան (ԻԻ ԷՆ ԷԹ) անդամները կը բողոքեն, «անկ-ցին Գաղտնի Բանակի կողմնակիցները» կը լսուէր իրենց նստարաններէն։ Ձախ-ները կը բարձրանային եւ նիստին նախա-գահը՝ Ժագ Շաբան-Տելմաս այնքան ուժ-գնօրէն կը ցնցէ զանգակը որ կը թափէ ջուրին գաւաթը։

Մթնոլորտը աւելի հանդարտ է երբ նիստը կը վերսկսի։ Բարեփոխման քը-նարկութենէն առաջ, Տըպրէ կը խօսի։ Կը բացատրէ թէ քուէարկութիւնը քա-ղաքական բնոյթ ունի, գլխաւորաբար կառավարութեան առաջարկած բարեփո-խումը զոր Տըպրէ կենսական կը նկատէ։ Ասիկա նոր տուրքերու կը վերաբերի եւ Ծերակոյտին մերժած յաւելեալ տուրքին (թաքս քոմփլէմանթէր)։

Այս բարեփոխումը կ'ընդունուի 291 ձայնով (դէմ քուէարկած էին 233 երես-փոխաններ)։ Կը քուէարկուի նաեւ այն բարեփոխումը որ կը վերաբերի ընկերու-թեանց պահեստներուն վրայ գրուելիք 1.5 առ հարիւր տուրքին եւ վերջապէս, 1962ի պիւտճէն, ամբողջ, (ելեկտրո-նիք մեքենան ուրուած էր) կը քուէար-կուի 234ի դէմ 261 ձայնով եւ Տըպրէ պէտք չունենար վստահութեան քուէ դը-նելու։

× Տը Կոլ, Շապան-Տէլմասէն ետք, Մոնթրէյիլը ընդունեցաւ սրպէօղի Խոր-հրդարանը Արտակարգ Նիստի հրաւիր-ուի, 4րդ ծրագիրը ուսումնասիրելու հա-մար։

× Անթուան Փինէ, անկախ պարագլ-լուխ եւ նախկին ելմտական նախարար ճառ մը խօսեցաւ առջի օր եւ շեշտեց թէ Հասարակաց Շուկան Ֆրանսայի արտա-ծումներուն 47 առ հարիւր կը կլէ, ու-րեմն պէտք է աւելի շատ արտածել ու-րիշ տեղ։

Փինէ բսաւ նաեւ թէ պետութիւնը պէտք է թեթեւցնէ կարգ մը տուրքեր։ Խստօրէն քննադատեց Գօմկարթերի եւ-մտական քաղաքականութիւնը։

× «ԱՀԱԿ»ը ժամուլի դործակալութիւն մը հիմնեց Ալժերի Փրէս Սերվիս։

× Ալժերիոյ մէջ ահաբեկումները կը շարունակուին։ Պերնար Տելպէք որ նախ-կին ԻԻ ԷՆ ԷԹ երեսփոխանի մը հեռաւոր ազգականն է, սպաննուեցաւ Գաղտնի Բա-նակի մարդոց կողմէ։

ԶՈՄՊԷ Պրազիլ գացած է առանց ոչ մէկուն լուր տալու, «քարոյական վերա-զինումի» համագումարին պիտի մաս-նակցի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին մէջ, խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին ան-գամ մը եւս օգտագործեց վեթոյի իր ի-րաւունքը, արգելք հանդիսանալով Քու-վէյթի անդամակցութեան։ 72 երկիրներ, սակայն ճանչցած են Քուվէյթի անկա-խութիւնը։

ՄԱՏՐԻՏԻ շրջանակներուն մէջ, բաւա-կան յուզում յառաջ եկած է լրագրողի մը դատապարտութեան առթիւ։ Արդարեւ Ջեզաս Տէլ Ասքօ 12.500 փեսոս տուգան-քի դատապարտուեցաւ որովհետեւ «կը բաւէ» խորագրով խմբագրական մը գրած էր բողոքելով իշխանութեանց ապիկա-րութեան դէմ որոնք պատճառ դարձած են Սեւիլլայի վերջին ողողումներուն։

ՉԸՉԻԼ իր 87րդ տարեդարձը տօնեց առջի օր։ Ծափահարութեամբ ընդուն-ուած է Խորհրդարանէն ներս, ինչ որ հակառակ է անգլիական կանոնադրական սովորութեանց։

ԱՆԳԼԻՈՑ պահպանողական Թայմզը կը շնորհաւորէ Պրիժիթ Պարտօն որ մեր-ժած է տեղի տալ Գաղտնի Բանակի ըս-պառնալիքին եւ 5 միլիոն վճարել։

ՊԵՏԱԿԱՆ խորհուրդը ջնջեց Նախարար Մալրոյի որոշումը որ Քոմեսի-Ֆրան-սէզի վարիչ կը նշանակէր Մօրիս Էս-քանտ։ Վարիչը կը մնայ նախկինը՝ Պու-ազանժէ։

ՊԱՐՈՏԱՅԻ Մահարանէն 16 պատառ-ներ ծախեց 337 միլիոնի, առջի իրիկուն։ Գլխաւոր գործը Քորոյի պեյսաժն էր որ 69 միլիոն ծախուեցաւ։ Այս վաճառքով, մահարանէն ուզած է միակ ժանչուն «օ-ժիտը» պատրաստել։

ԳԱՀԻՐԷԻ Փրանսացի «լրտեսներուն» դատավարութիւնը հրապարակային պի-տի ըլլայ եւ պիտի սկսի յառաջիկայ շա-բաթ։

ՍՈՒՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրու-թիւններու մասնակցած են ժողովուրդին 51 առ հարիւրը, ինչ որ մեծ համեմա-տութիւն մը նկատուի։ Սովորաբար մաս-նակցողներուն համեմատութիւնը հարիւ-րէն քառասուն եղած է միայն։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդի Թափուր աթոռը պիտի գրաւէ Ռումանիա, 1962ին երկու տարուան համար։

ՓՐԱՒՏԱ նորէն սկսած է խստօրէն քննադատել Ալպանիան։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին նորէն մէջտեղ զը-րաւ համայնավար Չինաստանի ՄԱԿի անդամակցութեան հարցը։ Շեշտեց թէ 12 տարի է Ուխտը բռնաբարուած է եւ վերջապէս պէտք է վտարել Չանկ Քայ Չէքի խմբակը։

ՄԱՔՄԻԼԸՆ յետաձգեց Պոն կատարե-լիք իր ճամբորդութիւնը։

ԽՐՈՒՇՁԵՒ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նորվեկիոյ արտաքին նախարար Լանժի հետ, Կրեմլինի մէջ։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ Կիւյանը իր անկախու-թիւնը կ'ուզէ 1962 Մայիս 31ին։

ՖՐԱՆՍԱ Հռոմի մէջ նոր բանակցու-թիւններ պիտի սկսի, Թունուզցիներուն հետ Պիզերթի համար։ Յոյս կայ որ ի վերջոյ ելք մը գտնուի։

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը շնորհակա-լութիւն յայտնած է Խորհ. Միութեան որ արգելք հանդիսացած է Քուվէյթի ՄԱԿի անդամ ընդունուելուն։ Առաջին անգամը չէ որ Խորհ. Միութիւնը զօրա-վիգ կը կանգնի Քասըմի։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ պաշտօնէութիւնը մասնակի գործադուլ ըրած ըլլալով, յա-պաղումներ կան նամակներու եւ թերթե-րու առաքման եւ յանձնումներուն մէջ։

ՊԱՊԸ Կ'ՕՐՀՆԷ ՈՒ ԿԸ ԴՐՈՒԱՏԷ ՀԱՅ ԱԶԳԸ
57 ԱԶԳԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

—o—

ՀՌՈՄ, (Յատուկ) — Շաբաթ առաւօտ, Յովհաննէս ԻԳ. անշշուկ հեռացաւ Վա-տիկանէն։ Մայրաքաղաքին արթնցող ե-տուղեռին մէջ ոչ ոք նկատեց իր անցքը փողոցներու մէջէն։ Անսովոր բան։ Ձին-քը հրաւիրած էր իր սրտին շատ սիրելի Հայոց Ծերունազարդ հայրապետը։ Եւ Փարիզի նախկին Նուիրակը գիտէ յարգել ժամադրութիւնները։

«Փրոփականտայի» ընդարձակ եկեղե-ցին լեցուն է, անսովոր կերպով։ 57 ազ-գեր ներկայացնող համալսարանական-ներ, երկրագունտիս հինգ հողամասերէն հաւաքուած բարձրաստիճան առաքեալ-ներ, վատիկանեան պալատականներ, բոլորուած՝ կարդինալ Աղաճանեանի շուրջը, երկիւղածութեամբ կը հետեւին պապական պատարագի։

Պատարագէն ետք խօսք կ'առնէ մեղրա-ծոր պատրիարքը։ Իր կողմէ եւ իր հաւա-տացեալներուն կողմէ ջերմ մաղթանքներ կ'ուղղէ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հովուա-պետին, ծննդեան 80ամեակին առթիւ։ Պապը զգացուած է։ Խոր լռութիւն կը տիրէ։ Ան թափանցող ակնարկ մը կը նե-տէ ծիրանաւոր Հայրապետին, անոր հայկական վառվռուն եւ իմաստուն աչ-քերուն որոնց մէջ նոյն պահուն բովան-դակ հայ ազգը կը պատկերանար իրեն։ Եւ յուզուած չէշտով խօսքը կ'ուղղէ ա-նոր —

«Ծիրանաւոր Տէր, հոգիս քաղցրու-թեամբ կ'ընդունի ձեր ուղղած խօսքերը ինծի, մանաւանդ այսօր՝ երբ 80ամեակս կը թեւակոխեմ։ Ձեր սիրալիր ընդունե-լութիւնը, Ծիրանաւոր Տէր, այնպիսի քաղցր թրթռացումներ ունեցաւ սրտիս մէջ, որ ես հաճոյքով կը նկատեմ զայն իրբեւ արձագանգը ձեր հինաւուրց եւ սիրելի հայրենի հողին»։

«Ո՜հ, Օրհնեալ եւ ազնուասիրտ Հա-յաստան, որքան սիրելի ես իմ սրտին. որքան մօտիկ կը զգամ ինքզինքս քու զա-ւակներուդ, որոնցմէ շատերուն հանդի-պած եմ աշխարհիս այս կամ այն կողմը, մանաւորապէս Պոլսոյ, Փարիզի եւ Վե-նետիկի (Ս. Ղազար) մէջ, հրճուալին տպաւորութիւններ կրելով անոնցմէ՝ իր-րեւ տէր մարդկային արժանապատուու-թեան, հանճարեղ եւ իմաստուն եռանդի՝ մարդկային բոլոր մարզերուն մէջ»։

Հայու մեր սիրտերը ուժգին կը բաբա-խէին այդ պահուն՝ լսելով, այդ պատ-կառելի հաստարակութեան առջեւ, գնա-հատանքի եւ անկեղծ սիրոյ արդար խօս-քը Անոր՝ որուն ամենադոյզն ակնարկն անգամ գիտենք թէ ինչ արձագանգ կը գտնէ միլիոնաւոր սիրտերու մէջ եւ մի-ջազգային կարծիքին վրայ։

Կարտինալ Աղաճանեան, հաւատարիմ զաւակը մեր Հայրենի հողին եւ սրբու-թիւններուն, իր կարգին, այնքան բար-ձրը գնահատել կուտայ հայ անունը։

Մենք սակայն ակնատես կ'ըլլանք խան-դավառ ցոյցերու եւ խելայեղ ծափահա-րութիւններու պոռթկումին՝ ամէն ան-գամ որ Ան կը յայտնուի հանդիսարահի մը մէջ կամ հրապարակի մը վրայ, կամ կ'ունենայ հրապարակային ելոյթ։ Կը սիրեն զինքը եւ հաճոյք պատճառելու համար իրեն՝ ձօն կը հիւսեն Հայ Ազգին, թարգմանածոյ հատուածներ կը կարդան Ալիշանէն, Վարուժանէն, Թէքէեանէն, կ'երգեն հայերէն, որպէսզի յայտնեն ի-րենց սէրն ու ուրախութիւնը հայ ազգի ընտիր ներկայացուցիչին՝ միջազգային շրջանակներէն ներս։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐԸ, ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԵՍ

Տեսարանները իրենց ինքնութիւնը ունին: Լեռնային կամ ճահճային, բեղուն կամ խոպան են, ծովային կամ դաշտային, գեղեցիկ կամ տգեղ: Ուրախութիւն կուտան ոմանք, ոմանք տխրութիւն: Ոմանք ոգեւորութիւն, վերացում կուտան, կորով: Վախ, անձկութիւն կուտան երբեմն: Կ'ազդեն մեր վրայ: Կը կազմեն մեզ՝ երբ երկար ժամանակ իրենց հետ ենք: Այլ է մարդը՝ որ կ'ապրի լեռներուն վրայ, այլ՝ ծովին առջեւ ապրողը: Հովերէն, ծովերէն, ժայռերէն, ջուրերէն, աւազներէն եկող զօրութիւն մը կայ որ կ'ազդէ մարմինին եւ հոգիին վրայ:

Եւ սակայն, տեսարանները կ'երեւան նոյն ատեն համաձայն մեր նայուածքին: Կախում ունին մեր տրամադրութենէն եւ մեր զգացական ու իմացական կարողութենէն: Այսպէս է որ ձմեռը, ձիւնը ուրախութիւն կուտան ոմանց, մինչ ուրիշներ դժգոհութեամբ կը նային ձիւնին ու ցուրտին: Տարբեր հարց, խառնուածք, տրամադրութիւն: Տխուր տեսարանները կրնան ուրախութիւն տալ եւ ուրախ տեսարանները չեն կրնար փարատել երբեմն մեր տխրութիւնը, արեւ, կանաչութիւն մեր աչքին չեն երեւար երբ հոգեր կան:

Տեսարանները կախում ունին մարդէն, մարդուն տեսակէն:

Ներքին գեղեցկութիւն մը պէտք է ի հարկէ, կամ էվազիօնի կարօտ մը որպէսզի տեսարանները խօսին: Ըմբռնելի է թէ ինչու խոպան, քարքարուտ, ամայի լեռները, կիրճերը որ խռովք կուտան ոմանց, կը դառնան ներշնչող ուրիշներուն՝ եւ Աստուծոյ կը մօտեցնեն ոմանք:

Տեսարանները կախում ունին մարդէն բայց նաեւ, մարդերէն: Մեր մանկութենէն սորվեցուցած են մեզի նայիլ այնպէս ինչպէս նայած են եկած եւ անցած սերունդներ: Եւ տեսարաններուն կը նայինք յաճախ, յիշելով խօսք մը, դրութիւն մը, երգ մը, նկար մը: Անոնց կը նայինք մերթ ուրիշներուն աչքով: Յիշենք կամ ոչ, ներկայ են ատոնք մեր մէջ, մարդերը՝ զորս ճանչցած ենք սկսեալ մեր մանկութենէն: Ամէն մէկը տպաւորութիւն մը ձգած է մեր վրայ, ազդած է մեր կազմութեան վրայ:

Ոմանք ի զուր խորհած են թէ կարելի է ձերբազատուիլ ատացական տարրերէն, խորտակելով հոգիէն ներս, մօտենալով ներքին էութեան, ինչպէս կը մտածէր Ռիլքէ, ի վերջոյ Ռիլքէ իսկ՝ իր քերթուածներուն մէջ, տեղ տեղ, կ'ըսէ այն ինչ որ ըսած են հնդկական իմաստունները: Բան չպահանջել Արարիչէն, ըլլալ անոր հլու գործիքը, ծառայել անոր: Եւ ուրիշներ ի վերջոյ կ'ըսեն այն ինչ որ ըսած են ուրիշներ՝ իրենցմէ առաջ: Տարբեր՝ ըսելու ձեւը միայն: Շունչը տարբեր:

Եթէ գիրքերն իսկ չբանանք, մարդիկ դարձեալ ներկայ են մեր մէջ: Ոմանց իմաստութիւնը կուգայ Աստուածաշունչէն, թերթերէն կամ փողոցէն:

Գերութիւն մըն է ի հարկէ, մարդոց այս ներկայութիւնը մեր մէջ, մարդկային ընկերութիւնը, վնասակար մերթ: Բայց եւ այնպէս, կը ջանանք պահել զայն: Որովհետեւ, արդարեւ անհրաժեշտ են մարդիկ մեզի: Անոնք են որ կուտան մեր լեզուն մեզի եւ մեր մէջ ու մենէ դուրս նայելու, տեսնելու կարողութիւնը: Անոնց շնորհիւ է որ տղան կը սկսի մարդ դառնալ:

Պէտք ունինք մարդոց, եւ մարդիկ ներկայ են ճգնարաններուն մէջ իսկ: Գիրքերն իսկ, մեր ետին ձգածներն իսկ օգտակար են երբեմն մեր կազմութեան համար:

Ուրիշներուն աչքով է որ կը նայինք տեսարաններուն, բայց եւ այնպէս կայ բան մը, որ մերն է, մեր աչքերով կը նայինք: Հոգին աշխարհակալ մըն է, կ'ըսէ Գաղանցաքի: Ճիշդ է: Հոգին կ'առնէ, կ'իւրացնէ ամէն ինչ, համաձայն իր բովին:

Աշխարհի սկիզբէն ի վեր, մարդիկ գիտեն թէ տառապանքը, ցաւերը, դժբախտութիւնները՝ որ առաւելապէս մարդերէն կուգան, կը մեծցնեն մարդը կը դարձնեն աւելի առկուն, քաջ եւ խոր եւ բարի:

Գիտեն նոյն ատեն թէ ցաւերը կը ջլատեն, կը խաթարեն, կը դարձնեն չար եւ ըմբոստ, կամ խլեակի մը կը վերածեն մարդը: Դարերէ ի վեր, զարգացածը կամ ոչ զարգացածը կը խօսի այս ճշմարտութիւններէն մէկուն կամ միւսին մասին, եւ մէկը կամ միւսը կ'ըլլայ համաձայն իր նկարագրին:

Ամէն ոք չի կրնար արի, բարի կամ տաղանդաւոր ըլլալ՝ տառապելով: Եւ ամէն ոք չիյնար:

Ներքին էութիւն մը կայ: «Ես» մը: Ներկայ է սուրբերուն մէջ իսկ որ կը ձգտին մոռնալ, արհամարհել այդ «ես»ը: Կ'ուզեն տառապիլ: Ուրախութիւն մը կ'ուզեն ցաւէն: Կ'ուզեն բան մը ըլլալ: Աստուծոյ միանալ կ'ուզեն: Երանութիւն մը կ'ուզեն: Ներկայ է միշտ եսը, ինչպէս ներկայ է միշտ գիտակցութիւնը, այնքան անբաղձալի՝ յաճախ:

Ի վերջոյ, բնութիւնը, մարդիկ, մեր եսը միասին են, երբ կը նայինք տեսարաններուն: Մենութիւն եւ համայնականութիւն է:

Իրաւունք ունէր Ասիզի սուրբը, երբ կը սիրէր բնութիւնը եւ եղբայր կ'ըսէր ոչ միայն մարդոց, այլ եւ հովին ու ջուրին կամ երբ Աստուծոյ մասին կը խօսէր ծիծեռնակներուն, որոնք, կ'ըսուի, կը լսէին զինք, կը հասկնային: Ասիզի սուրբը, քարայր մը քաշուելու տեղ՝ այլ սուրբերու պէս, ճամբաներուն վրայ էր միշտ, արեւին եւ անձրեւին տակ, եւ կը զգար բնութեան հետ իր միութիւնը: Աստուծոյ ներկայութիւնը կը տեսնէր անձրեւին մէջ: Եւ ափերը կը բանար խմելու համար երկինքէն իջնող ջուրը:

Մենք, մարդիկ, բնութիւնը՝ միասին ենք: Եթէ լեռները չըլլային եւ եթէ չըլլային գիշերներն ու աստղերը, սուրբը պիտի չխորհէր իր ներքին լերան եւ ներքին խաւարին ու լոյսին մասին: Եթէ ներքին գեղեցկութիւնը չըլլար, եւ եթէ մարդերէն եկող գեղեցկութիւնները չըլլային, ինչպէս ոմանք սրբազան կրակներ կամ սեւինէր պիտի տեսնէին լեռներուն վրայ:

Մեծ է մարդոց ներկայութիւնը մեր մէջ:

Մեծ է մեր ներկայութիւնը մեր մէջ: Ներքին էութիւնը: Այն որ աչքի մը պէս կը նայի մեզի՝ մեր մէջէն եւ անհունէն: Կը նայի միշտ, մինչ օրերու ընթացքին յեղաշրջման մէջ ենք: Ինք կը մնայ նոյնը, փոխուելով հանդերձ իր կարգին: Այսինքն միշտ նոյն աչքն է: Կը քննէ ներս եւ դուրս: Բայց հետզհետէ աւելի թափանցող, աւելի շատ տեսնող: Կը նայի մեզի, աշխարհին, թէեւ կարեւորութենէ զուրկ, վաղանցիկ է այն ինչ որ կը տեսնէ, կեանքը, պայքարը, ցաւը, լացը, ուրախութիւնը, կարծես վեր ըլլար այդ բոլորէն, կայուն եւ յաւիտենական, ըլլար...

Մեծ է մեր ներկայութիւնը մեր մէջ: Եւ անոր հետ, անսահմանը ներկայ է մեր մէջ, մանկութենէն ի վեր մեր տեսած տեսարանները, մարդերը ներկայ են մեր մէջ, երբ կը նայինք տեսարաններուն: Եւ հայրենիքը ներկայ է: Զայն յիշելով է երբեմն, որ կը կապուինք այս կամ այն վայրին: Եւ մեր երազած հայրենիքը ներկայ է, այն զոր մենք երեւակայած ենք, որովհետեւ չենք տեսած իրականը: Եւ կը պատահի երբեմն որ հիասթափ ըլլանք, մեր երազած հայրենիքին հաւասար չգտնենք վայրը, ինչպէս եղաւ Սպանիան ինծի համար: Գացած էի հոն այդ յոյսով, ականջ կախելով ոմանց խօսքին: Եւ չկրցայ տեսնել այն զոր կը յուսայի տեսնել, թերեւս անոր համար որ բացակայ էին մեր նախնիքներուն ոսկորները՝ հողերուն խորը:

Անոնց բացակայութիւնը սակայն կը մղէր զիս աւելի շատ մտածել մեր հեռաւոր երկրին, եւ օտարի պէս նայիլ տեսարանին:

Տեսարանները կախում ունին միշտ մենէ:

×

Գասթիլեան լեռներուն վրայ է որ այս մտածումները կ'անցնին մտքէս:

Քարային աշխարհ մըն է գիշերային խոր լռութեան մէջ: Լեռնային դաշտ՝ գիւղի մը առջեւ: Խոպան, ամայի տարածութիւն, արեւէն այրած հողեր, ապառաժներ՝ կիսամութին մէջ, ցուլերու պէս եւ դեւերու նման, ցցուած կատարներ, անդունդներ: Եւ լուսնի լոյս է: Եւ լուսնային աշխարհ...

Մոխիրի գոյն ունին հողերը, սառած լուսիններու պէս են: Բայց կը փայլին արծաթի պէս եւ հեռուն, լոյսերու երամներ կը քալեն թրթռալէն, հոն ուր ծովն է:

Խռովիչ է այն ինչ որ կը տեսնեմ: Հեռաւոր ուղեւոր լոյսերն իսկ երբեմն կը բացուին, կը գոցուին, կը սահին վիթխարի հրէշներու նման, վհատանքի պէս է լեռնաշխարհը, եւ սակայն վեհութիւն մը կայ: Լոյսը խաւարին մէջ, աղամանդէ լուսինը, անհամար աստղերը, գիշերային անդորրութիւնը, զով քամին: Վեհութիւն մը կայ եւ կուգայ կարծես վհատանքէն:

Ոչ մէկ տեղ մարդ կրնայ խորհիլ այնքան մարդկային քաոսին որքան հոս: Այն ինչ որ խորհած են անկասկած ոմանք, նայելով այս տեսարանին, անոնք որ տուն, լեզու ու սէր տեսած են աշխարհը եւ բիրտ ու նենգ:

Եւ սակայն, դաժան այս տեսարանը, գիշերային անդորրութեան մէջ, վսեմ է նոյն ատեն: Այն ինչ որ ըսած են դարեր առաջ ուրիշներ, հաւանաբար: Անոնք որ յուսահատութեան ճամբով, ուզած են բարձրանալ իրենց ներքին կատարը, եւ ըսած են թէ կեանքը կրակ է, Արարիչը կրակ, մարդը կրակ եւ էակները, հողերը, քարերը, քարերը կրակ: Այդ կրակով է որ տրուած է լոյսը:

Վեհութիւն մը կայ:

×

Տեսարանը շատ աւելի տպաւորիչ է, որովհետեւ վհատանքն ու վեհութիւնը աւելի մեծ են այսօր: Քաոսը աւելի մեծ: Բրտութիւնը աւելի մեծ: Այրած բան մը կայ ամէն կողմ: Այրած՝ վսեմ զգացումները, յոյսերը, առաքինութիւնները, մոխիրները աւելի շատ են:

Բայց վեհութիւնը աւելի մեծ է: Այս խոպան, քարքարուտ տարածութեան վրայ, անդունդներուն եզրին ապառաժները որ ցուլերը կը յիշեցնեն, որոնց դէմ կռուած է մարդը, կը նմանին նաեւ դէպի անհունը սեւեռուած հրթիռներուն, վիթխարի եւ վսեմ:

Հոս, դարերէ ի վեր ըսուած բոլոր ճշմարտութիւններէն աւելի ճշմարիտ կ'երեւայ ճիգին, պայքարին, քաջութեան մասին ըսուածը: Մնայունը, եղբայրութիւն, խաղաղութիւն, երջանկութիւն կը թուին երազային այս քաոսային տեսարանին առջեւ: Ջուր կը թուին կարեկցութեան խօսքերը եւ ազնիւ, վսեմ գաղափարները: Այն ինչ որ տեւական է տառապանքն է, եւ այն ինչ որ յաւիտենական է մարդուն համար իր խաչելութիւնն է: Այն ինչ որ կը տեսնենք իբրեւ տեւական՝ իր վայրագութիւնն է:

Եւ խռովիչ է տեսարանը: Եւ աւելի մեծ է քաջութեան, պահանջը նայելու համար այս բոլորին:

Նոր չէ ան, ոչ ալ իր գաղափարը: Մարդիկ միշտ պէտքը զգացած են կռուելու եւ արի ըլլալու կեանքին ու մահուան առջեւ: Միշտ փառաւորած են քաջութիւնը: Բայց նոր է որ ան կ'երեւայ մեզի աւելի անհրաժեշտ: Քաոսը աւելի մեծ է: Չկան երբեմնի յոյսերն ու հաւատքները: Մարդը աւելի քան երբեք գերին է իր իմացականութեան եւ իր գիտութեան: Սպառնացող զէնքերը աւելի ահաւոր են: Խաղաղութեան, երջանկութեան խօսքերը աւելի երազային կ'երեւան: Մարդը, ըլլալով հանդերձ գերին տիեզերքին, կը նետուի անսահմանէն վեր, դէպի հեռաւոր աստղերը: Գիտնալով հանդերձ թէ անսպառ է անսահմանը: Անհրաժեշտ է աւելի մեծ արիութիւն՝ նայելու համար այս բոլորին:

Եւ վեհութիւն է, վեհութիւն, մարդուն տառապանքին այս վերելքը, իմացական աճումը, յոյսերը՝ դէպի անհունը, հակառակ իր գերութեան, արիութիւնը:

Ոչ մէկ տեղ տեսարանը այնքան մարդկային է որքան հոս, Գասթիլեան այս լերան վրայ, գիշերը, լռութեան մէջ, քաոսային իր անդունդներով եւ ապառաժներով, ցցուած կատարներով:

Եւ ոչ մէկ տեղ մարդկութիւնը այնքան ներկայ է որքան հոս:

Կը նայիմ: Տեսարանները կախում ունին մարդերէն, մարդերը տեսարաններէն: Կախում ունին ինէ:

×

Փոփոխական է ի հարկէ եւ վաղանցիկ այն ինչ որ կախում ունի մեր նայուածքէն: Փոխուած եւ վաղանցիկ՝ այն բոլոր տեսարանները զորս տեսած եմ Վանայի եւ Օտեսայի առջեւ գիշերները, երբ նման լուսին եւ նման ծով էր դէմս, մանկութեան եւ պատանութեան տարիներուն:

Երկար ճամբայ մը կտրած եմ այդ օրերէն ի վեր, Արեւելքէն Արեւմուտք: Ներքին հսկայ տարածութիւն մը կտրած եմ: Տարբեր է նայուածքս այսօր: Վաղանցիկ կ'երեւան այն բոլորը որոնց նայած եմ բարութեան յուզումներով: Վաղանցիկ՝ այն բոլորը՝ դարձեալ որոնց կը նայիմ ուղեւորի, անցորդի պէս:

Ես սակայն, այս գիշեր, երբ կը նայիմ Գասթիլեան այս լեռնաշխարհին, ինծի կը թուի թէ տեւական է այն ինչ որ կը տեսնեմ: Շատ աւելի մօտ կը զգամ զիս հոս՝ տեւական երկու զգացումներու, որ մնացած են մէջս՝ մանկութենէս ի վեր: Ճիգէն առնուած ուրախութիւնը եւ ուրախութիւնը՝ մարդկութեան յառաջդիմութենէն առնուած: Շատ աւելի մօտ մարդկութեան իրականութեան: Ինծի կը թուի թէ աւելի հաստատ եմ: Կը զգամ թէ բարձունքի մը վրայ եմ:

Կը նայիմ:

×

Ինէ կախում ունին տեսարանները:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Սէն Գնեցի Գեղասիսան Աղբին

"ՋԻ Ի ՏՈՒԻՆՋԵԱՆ ԵՒ ԳԻՇԵՐԻ"

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Առաջին տարիս, մօրս փափաքով, պարտականութիւն դրուեցաւ վրաս որ սպասաւորութիւն սորվիմ որպէսզի ես ալ, իմ հերթիս, պատարագի սպասաւորէի: Ինծի մէկ ամիս ժամանակ տրուեցաւ սորվելու համար:

Մէկու մը համար որ արդէն հայերէն աշխարհաբար չի գիտեր՝ գրաբար պատարագը մէկ ամիսէն սորվիլը համահաւասար է չինարէն սորվելու:

Որպէս ուսուցիչ՝ Վահրամը նշանակուեցաւ ինծի օգնելու: Եթէ մէկը կար որուն բերնին մէջ Հայկազեան լեզուն կը թափթփէր՝ այն ալ Վահրամն էր: Բայց եւ այնպէս, ինծի հետ բաղդատելով՝ Վահրամը հայագէտ էր:

Այսօր՝ Վահրամը դարձած է Ֆրանսահայ գաղութին աչքառու ազգայիններէն մէկը ... գիտակից, եւ անձնուէր: Իմ կարծիքով ան Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի ամենայատկանշական սանն է:

Բայց այն օրերուն՝ Վահրամը — Ֆրանսա ծնած եւ մեծցած — երկու բառ հայերէն չէր գիտեր երբ դպրոց մտաւ: Տարի մը ետքը թերխաշ հայերէն մը սորված էր, սակայն՝ պատարագի ատեն՝ երեք վկայ պէտք էր որ վաւերացնէին թէ իր արտասանածը գրաբար էր:

Վահրամը ամենեւին չէր կրնար «Հ» տառը հնչել: Հաց ըսելու տեղ «աց» կ'ըսէր. եւ ես ալ, իր ազդեցութեան տակ, երկար ժամանակ « այր մեր » կ'ըսէի փոխանակ «հայր մեր» ըսելու:

Սորվելու համար՝ պզտիկ մատրան մէջ Վահրամին հետ սպասաւորութիւն կ'ընէինք Մեծաւոր Վարդապետին պատարագին: Գերյարգելի Յովհաննէս Թորոսեանը վանական հոգեւորականի, եւ միանգամայն՝ գրաբարագէտի, տիպարն էր: Ով գիտէ ինչ հոգեկան տագնապներ կ'անցընէր մեր պատճառով, բայց եւ այնպէս՝ իրաւ մեծանձն համբերութեամբ կը հանդուրժէր մեր «սպասաւորութեան»:

Ծնրադրելու տեղ՝ ոտքի կը կենայինք եւ հակադարձաբար՝ ոտքի կենալու տեղ՝

կը ծնրադրէինք ։ Գինիի տեղ՝ սխալմամբ ջուր կը լեցնէինք եւ ջուրի փոխարէն՝ գինի։ Բայց մեր պատասխանները, միայն Աստուած կրնար հասկնալ։ Վստահ եմ որ ամէն պատարագի երբ Վահրամն ու ես կը «սպասաւորէինք», Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հոլի նման կը դառնար իր գերեզմանին մէջ։

Վարդապետներուն համբերատար ջանքով եւ Վահրամին աջակցութեամբ՝ վերջապէս քիչ մը սպասաւորութիւն սորվեցայ եւ լաւ կարգիս կրնայի սպասաւորութիւն ընել հայր Սահակին։ Բայց միւս օրերը՝ խումբին հետ կ'երգէի ։

Լաւ ձայներ կային, եւ Գուրգէնին ղեկավարութեամբ լաւ դպրաց դաս մը ունէինք։

Այն ժամանակէն ի վեր՝ աշխարհի մէկ երրորդը ման եմ եկած եւ այցելած եմ բազմաթիւ հայ գաղութներ իրենց եկեղեցիներով։ Կարծես գրեթէ ամէն հայ քահանայ եւ դպրապետ իր կոչումին մէջ թերացած չըլլալու համար հարկադրուած կը զգայ մեր պատարագի աննման երգեցողութիւնը փոխել՝ իր գիտցածին պէս երգելու։ Մէկը կ'երգէ Մարաշի եղանակով, միւսը Անգարայի եղանակով, ուրիշ մը Թարբերդի եղանակով, եւն.։

Մինչեւ այսօր՝ ինքնաբերաբար որոշ մտերմիկ ջերմեռանդութիւն մը կը զգամ վերյիշելով մեր դպրոցի Եկմալեան եւ Կոմիտասեան երգեցողութիւնները եւ զանազան շարականները։ Հիմա, ամէն Ծնունդի եւ Զատկուան, միտքս կ'երթայ ետ, շուրջ երեք տասնեակ տարիներ, եւ աչքիս առջեւ կը պատկերանան մեր մատուռը եւ մեր տղաքը ... յիշատակներ.. Թիմոն վիշեր, Ծրագալոյց, Ընծեցուած ի Տանիքէ Մարգարէ, Աչինչ է Փիառ, Գովեա՛ Երուսաղէմ ... հաճելի յիշատակներ ։

Դեռ կը հնչէ ականջիս մէջ մեր գիշերուան աղօթքը ։

Ամբողջ օրը՝ զուարճութենէ, սերտողութենէ, խաղէ եւ չարաճճիութենէ ետքը՝ գիշերուան ժամը 8-30ին, յոգնած զոյրած, կ'երթայինք մատուռ՝ կարճ աղօթք մը ընելու ։

Նաճախ՝ պզտիկներուն գլուխները, քունով ծանրացած, կը ծռէին ցած՝ հասած տանձերու նման։ Երբեմն՝ մեծերն ալ իրենց աչքերը կը փակէին վերացական կերպարանքի մը տակ ծածկելով իրենց քունը ։

Աղօթքը վերջացած՝ Պ. Գոյունեան իր խրոխտ ձայնով ծայր կուտար եւ, ամէնքս միասին, կ'երգէինք Ս. Ներսէս Շնորհալիին հոգեւոր շարականը ։

«Նայեաց սիրով Հայրըդ գըթած
Ի քո ստեղծեալ գործըս ձեռաց ·
Եւ ըզքաղցրական հրեշտակաց
Տուր պահապան մեզ տըկարացս ·
Փրկեա զանձինս ի փորձանաց
Ի խաւարի շըրջող դիւաց ·
Զի ի տուրնջեան եւ գիշերի
Տացուք քեզ փառս անլըռելի ։»

Երբեմն խօսք մէկ կ'ընէինք եւ ամէնքս կը լռէինք թողլով որ Պ. Գոյունեանը ծայրէ ծայր մինակը երգէ։ Ուրիշ անգամներ, Սամաթիացի Եղուարդին առաջնորդութեամբ, ալաքուրքա ոճով կ'երգէինք Հայր Սահակին նեղացնելու համար ։

Շատ զղջացում չունէինք, բայց գիշերուան այդ աղօթքը ընդհանրապէս զգացումով կ'երգէինք ։

«Զի ի տուրնջեան եւ գիշերի
Տացուք քեզ փառս անլըռելի »։

Զայս ասելով, ոտքի կ'ելլէինք ու մատրան ետեւի մասէն անցնելով՝ մեր աչքին կը հանդիպէր Վարդանանց հրակայ զօրաւոր նկարը որ դրուած էր դէմ յանդիման խորանին։ Հոն՝ Ս. Ղեւոնդ Երէց խրոխտ կանգնած էր՝ Խաչը ձեռքին, իր շուրջը ծնրադիր՝ կարմիր Վարդանը եւ Աւարայրի ասպետներու փաղանգը .

Վերջին անգամ զմեզ խաչակնքելով եւ մեր ծունկերը շփելով, մէկ կարգով, կ'ելլէինք դուրս՝ մեր քայլերը ուղղելով դէպի ննջարան եւ քաղցր քուն ։

Ցերեկը որքան ալ օդը անձրեւոտ ըլլար, կամ երկինքը թխպոտ, Փարիզեան գիշերները միշտ ջինջ էին եւ պայծառ ։

Պարտէզէն անցնելով՝ մայրիներու ճիւղերուն մէջէն կը տեսնէինք աստեղազարդ երկինքը, եւ մութին մէջ գով քամին մեր երեսին հպելով՝ կարծես հոգեկան խոր անդորրութիւն մը կ'իջնէր մեր վրայ ։

(16 Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ՅՈՒԴԻԹ"

—o—

Ֆրանսացի մեծ գրող Ժան Ժիրոտուի գրական վաստակը համաշխարհային չափով ծանօթ է։ Բազմաթիւ են անոր թատերակները, որոնց շարքին աչքառու տեղ մը կը գրաւէ իր «Յուդիթ»ը՝ միակ ողբերգութիւնը զոր գրած է մեծանուն հեղինակը ։

Երեսուն տարեկան է Ժիրոտուի այս թատերակը ։ Արդարեւ, 1931ին էր որ հրապարակ ելաւ եւ առաջին անգամ ողբացեալ Ժուվէն էր որ բեմադրեց զայն մեծ շուքով, Թէաթրը տը Փիկալի բեմին վրայ ։

Թէաթրը տը Ֆրանսի (նախկին Օտէօն) ներկայի տնօրէնը՝ Ժան Լուի Պարօ, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր տեսակ մը մոռացութեան տրուած այս ողբերգութիւնը վերստին հրապարակ նետելու, իրեն յատուկ բեմադրական նորագոյն յղացումներու գեղեցիկ զգեստաւորումով մը ։

«Յուդիթ»ի նիւթը Աստուածաշունչի մէկ դրուագէն է առնուած ։

Յուդայի երկրի քաղաքներէն մէկը պաշարուած է բռնակալ Հողոփեռնեսի հորդաներուն կողմէ։ Իրար են անցած երկրին մեծամեծները, ի մասնաւորի քուրմերը ։ Երկրին կը սպառնայ սով եւ անմիջական բնաջնջում ։

Յուդիթ մատղաշ պարմանուհի մըն է, հրէուհի մը՝ լեցուած ազգային ջերմ ըզգացումներով եւ տոգորուած հայրենասիրական մեծ եռանդով ։

Մատաղատի կոյսը յանձն կ'առնէ միայնակ ներկայանալ բռնակալին բանակատեղին ու հոն՝ իր կանացի շնորհներով հրապուրելով զայն, կը մտադրէ սպաննել թշնամին եւ ազատել իր երկիրը սաստիկ վտանգէ մը։

Ու կը յաջողի լիովին իր առաքելութեան մէջ։ Իր թարմատի հրապոյրներով կը կարողանայ զսպել գազանը, իր շնորհներուն հմայքը բոլորովին կը պարտադրէ անոր, ու երբ Հողոփեռնես՝ լիովին կլանուած իր տոփանքէն, կը կարծէ երանութեան եօթներորդ երկինքին մէջ սաւառնել Յուդիթի բազուկներուն մէջ, այս վերջինը կ'անջատէ բռնակալին գլուխը իր կառափէն ...

Այսպէս կ'աւանդէ Ս. Գրոց պատմութիւնը ։

Այս աւանդութիւնը Ժիրոտուի երկին մէջ ենթարկուած է տեսակ մը փոփոխութեան ։ Վերիվայր շրջուած են հոն դէպքերն ու դէմքերը ։

Բարոյիկներու պնդումներուն անսասան Յուդիթը, կոյսը՝ որ մինչ այդ սիրոյ պապակումը կը տոչորէր, իր առաջին իսկ հանդիպումին, Հողոփեռնեսի անձին մէջ կը գտնէ իր իսկական «Աստուածը» եւ անոր բազուկներուն մէջ ալ կը մնայ ... յաղեցած սիրով ։

Հոս է, ահա, իսկական ողբերգութիւնը ։

Եւ Ժան Ժիրոտու այս կարկահին վրայ բանելով, յենած իր զմայլելի ոճին եւ մաքուր ու հեղասահ լեզուին, յաջողած է տալ թատերական գրականութեան պատուաբեր գործ մը, ուր, տեսարաններու տրամաբանական շարայարումը, մտքերու պայծառ եւ ջինջ արտայայտութիւնը, ինչպէս նաեւ տիպարներու արդարացի ներկայութիւնը, երկը կը դարձնեն կրկնակի կերպով արժէքաւոր ։

Բեմադրութիւնը։ Ժան Լուի Պարօ, այս գործին իբրեւ բեմադրիչ, մեզի կը ներկայանայ կատարեալ երաժիշտի մը հանգոյն։ Երբ կ'ըսեմ երաժիշտ, բնաւ ալ չեմ խորհիր այն գեղեցիկ երաժշտութեան մասին որ կ'ընկերանայ բեմադրութեան, այլ կ'ակնարկեմ ռասինեան այն համաչափութեան, կշռոյթին, հնչիւնականութեան զորս կը պարփակէ իր մէջ Պարօյի բեմադրութիւնը. Ամբողջութեան ներդաշնակ հաւասարակշռութիւնը, ինչպէս նաեւ ձայներու եւ ձեւերու իրար չխաչաձեւող համաչափութիւնը, չեմ երկբայեր թէ պիտի գրգռէին ազնիւ նախանձը իր վարպետին ողբացեալ Ժուվէի, որ ինչպէս ըսինք, առաջին բեմադիրը եղած է «Յուդիթ»ին ։

«Յուդիթ»ի եւ իր այս նոր բեմադրութեան մասին իրեն եղած հարցումներուն, Ժան Լուի Պարօ պատասխանած է. —

«Թատերական իր բոլոր երկերուն շարքին, ամէնէն հետաքրքրական գործը «Յուդիթ»ն է։ Եւ այս պարագան կը հաստատեն անպայման բոլոր անոնք, որ ամբողջովին ծանօթ են Ժիրոտուական աշխարհին» ։

Անդրադարձանք գեղեցիկ երաժշտութեան մը, որ կ'ընկերանայ բեմադրութեան։ Երաժշտութեան հեղինակն է Տարիուս Միլօ, որ յաջողած է իր մեղեդիներուն ընդմէջէն հանդիսատեսը փոխադրել ուրիշ աշխարհներ, այն աշխարհները ուր ապրած ու մեռած են Յուդիթներն ու Հողոփեռնեսները։

Դերակատարներու զմայլելի հոյլ մը ։ Յուդիթի դերը կը մարմնաւորէ Օր. Լոլեհ Պելոն (օտարուհի մը՝ անկասկած) որ Ժան Լուի Պարօյի կողմէ մասնաւոր սահմանումով մը հրաւիրուած է ըստանձնելու այս բարդ տիպարին կերտումը։ Ընդհանուր կարծիքին համաձայն, Օր. Լոլեհ յաջողած է իր առաքելութեան մէջ։ Երկրորդ կարեւոր դերը՝ Հողոփեռնես, վիճակուած է Ժագ Տաքըմինի։ Ֆրանսական բեմերու վրայ արդէն որոշ դիրքի մը հասած այս դերասանը, ճարտար խաղով մը եւ մօտեցումի ինքնուրոյն ոճով մը յաջողած է իր տիպարին դասական բնոյթին կցել նաեւ ժամանակակից դիմագիծ մը, առանց շեղելու սակայն կշռոյթի եւ համաչափութեան անտեղիտալի կանոններէն ։

Միւս դերակատարները՝ բոլորն ալ կարեւոր տիպարներու մեկնաբաններ, իրենց անսայթաք եւ ներդաշնակ խաղով, լրացուցիչը կը հանդիսանան գեղեցիկ ամբողջութեան մը։ Մանաւանդ Տիկին Մատըլէն Ռընօ, որ իր միջնորդ կնոջ դերով անգամ մը եւս փաստն ու ապացոյցը կուտայ Ֆրանսական թատրոնի հազուագիւտ արուեստագիտուհիներէն մէկը ըլլալու իր արդարացի կոչումին ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ, 1915էն 18ի շրջանին Թրքական բանակէն փախստական հայ սպայի մը գլխայացունց յուշերը եւ եօթը Հայերու դատավարութիւնը Դամասկոսի Թուրք պատերազմական ատեանին առջեւ։ Գրեց Բենիամին Կէտիկեան ։ Թարգմանեց՝ Հրաչ Զարդարեան։ Տպարան Ատլաս, Պէյրութ 1961։ Հեղինակի հասցէ 35 Պուլվ. Մատըլէն, Նիս, Ֆրանսա։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՒԱՆԴԸ

Դուրսը ցուրտ հով մը կար։ Ծառերը կը խշխշային իրենց դեղնած ու իյնալու մօտ տերեւները չորս դին ցանելով ։ Երկինքը մութ ու բարդ ամպերով կը ծածկուէր ։

Վանայ Այգեստան կոչուած արուարձանին խորհրդաւոր տուներէն մէջ հիւանդ մը կար, որ երկու շաբաթներէ ի վեր անկողնայ կը ծառայէր։

Այդ հիւանդը մանկամարդ Լուսիան էր.

Անոր մահճակալին վերեւը, ձեռքը ճակտին դրած ու խորին կսկիծի մը մէջ թաղուած՝ կը կենար երիտասարդ մը, որ Վանականն էր։

Լուսիա՝ գլուխը ցամաք ու չոր բարձին վրայ հանգչեցուցած, մազերը խառն ի խուռն թողած աչքերը հմայիկ երեւոյթի մը ներքեւ փակած ու մէկ ձեռքը կուրծքին մօտ դրած՝ կը քնանար ։

Վանական կը նայէր անոր տժգոյն բայց հրեշտակային դէմքին ճառագայթող հմայքին վրայ, կը նայէր այդ տառապած ու տարիներէ ի վեր չարչարուած աղջկան վրայ, կը նայէր, այս ու կսկիծը կը խղդուէր իր հոգւոյն մէջ ։

Ժամերով, ժամերով դիտելէն ետքը, ձեռքը մանկամարդ Լուսիայի ճակտին մօտեցուց, որուն վրայ պաղ քրտինք մը կը պլպլար ։

Մանկամարդ աղջիկը յանկարծ աչքերը բացաւ ու Վանականին երեսը նայեցաւ, այնպիսի կարօտով մը լեցուած՝ զոր միայն սիրատարփ հոգի մը կրնայ զգալ ։

— Ո՜հ, Վանականս, դո՞ւն ես... մրմնջեց Լուսիա հեւքոտ ձայնով մը ։

— Ես եմ, Լուսիա, ո՞ւր տեղդ կը ցաւի, թոթովեց Վանական՝ անոր ճերմակ ու փափուկ ձեռքը բռնելով ։

— Տեղ մը չի ցաւիր... ախ, աղէկ եմ հիմակ, շատ աղէկ եմ... դուն ո՞ւր մնացիր ... Հայրս ինչո՞ւ չեկաւ ։

— Ես խումբին մօտ էի ։

— Հա յրս ։

— Ան ալ Պատրիկին խումբը տեսնելու գնաց ։ Կարելի է վաղը կը վերադառնայ։

Մանկամարդ աղջիկը հառաչանք մը հանեց բերնէն ու դողդղալով Վանականի աչքերուն մէջ նայեցաւ ։

Ետքոյ հեծկլտաց .

— Վանական ....։

— Ինչ կայ, Լուսիա ։

— Ա՜հ կը վախնամ որ պիտի մեռնիմ .. կը վախնամ որ սեւ հողը պիտի ծածկէ զիս, առանց հայրենեացս ծառայելու ։

— Աստուած ողորմած է. Լուսիա ինչո՞ւ համար ատանկ յուսահատական խօսքեր կ'ընես ։

— Ներէ ինծի, որովհետեւ չեմ ուզեր որ անգութ մահը բաժնէ զիս քեզմէ, չեմ ուզեր որ գերեզմանիս ցուրտ քարը թրջուի քու արցունքովդ ....։ Ախ, յիշէ որ հօրմէս զատ միայն դուն ես ...։

Մանկամարդ աղջիկը չկրցաւ իր խօսքը վերջացունել ... կարծես հոգին խեղդուեցաւ ու ամբողջ մարմնովը դողդղաց։

—Միթէ՞ այս փոքրիկ հիւանդութիւնդ թոյլ կուտայ քեզի որ լացունես զիս, Լուսիա, ընդհատեց Վանական կսկծանքով մը ։

— Լացուցի՞մ քեզ ... ոհ, Աստուած չընէ ... հեկեկաց Լուսիա՝ այնպիսի դառնութեամբ լեցուած ձայնով մը կը խեղդուէր ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ կ'ըսես թէ՝ պիտի չկրնամ հայրենիքիս ծառայել ։

— Այդպէ՞ս ըսի ։

— Այո, միթէ՞ մոռցար ։

— Ախ, ներէ ինծի ... ներէ, որովհետեւ դուն բարի ես, դուն իմ հրեշտակս, Վանակա՛ն։ Դուն հայրենիքի սէրը դրիր սրտիս մէջ ... դուն անոր զգացումը վառեցիր իմ հոգւոյս խորը ....։

Վանական անուշ գուրգուրանքով մը Լուսիայի ձեռքը բռնեց իր ձեռքերուն մէջ ու մրմնջեց .

— Լուսիա, այսօր ութ տարիէն աւելի է որ կը տառապիս ինծի համար ու շարունակ իմ աղետալի կեանքիս կապուած ես ։ Չեմ ուրանար։Մանաւանդ չեմ կրնար մոռնալ։Անձնուիրութիւնդ չի բացատրուիր։ Ո՛հ, ուխտած ես հայրենեաց զինուորն ըլլալ ...

— Ուխտած եմ. շեշտեց Լուսիա ։

— Ուխտա՞ծ ես միասին մեռնիլ մեր պաշտելի հողին վրայ ։

— Ուխտած եմ ։

— Լաւ ուրեմն, պէտք է յոյսդ Աստուծոյ վրայ դնես, պէտք է մեր նուիրական ուխտը յիշես ու այնպէս խօսիս ։

— Ես կը յիշեմ մեր ուխտը ... դողդոջեց Լուսիա ու սկսաւ արտասուել ։

Վանական զգածուեցաւ ... կարծես թէ Լուսիայի արցունքը թափուեցաւ իր հոգւոյն մէջ՝ հալած կապարի կաթիլներու պէս ։

— Կուլա՞ս, Լուսիա, ընդհատեց Վանական ։

(Շար.)

Այրի Տիկին Ատրինէ Շաքարեան, Օր. Լուիզ Շաքարեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Կիյօ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Շաքարեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մ. Պօտուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Օ. Մկրտիչեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Սաթէն Փէշտիմալճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Եդուարդ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Չէյթունեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազարեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Երէցեան, Աղնաւորեան ընտանիքները եւ պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին

ՄՈՎՍԷՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 1ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Դեկտ. 4) ժամը 15ին, հաւաքուիլ հանգուցեալին բնակարանը, 16պիս, Րիւ տիւ Վէռիէ, Ռոնի սու Պուա:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Շողեկառքը Կառ տը լ'Էսթէն կը մեկնի ժամը 14ին:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլի եւ ընտանիքին:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Սարգոյեան Լեւոն (Ամիրբէկ) Մամբրէի, ծնած 1922ին Թալինի շրջանի Դադալու գիւղը, 1941ին մեկնել է խորհրդային բանակ, ներկայումս ծնողքը գտնուում են Ստանցի Ղատարուրուն: Մօրը անունը՝ Ազուն Սարգոյեան, հօրը՝ Մամբրէ (մահացած), եղբայրները Հըրանդ եւ Փայլակ: Ալեւոր մայրը Թափանձագին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւն տալ իր մասին հետեւեալ հասցէին: Պ. Գէորգ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Սիթէ տը լա Լիւնէթ, Լանաէյ (Իզէռ):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ

ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:

500 էջ

13 Hors-Texte

Հատորը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին,

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար:

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան

ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները:

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման դեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,

Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,

Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Dactylo 17 à 20 ans, avec bonne orthographe, recherchée par Cabinet d'Assurance Gronik ALYAN, 36, Rue Laffitte, Paris 9e..

IMPORTANTE SOCIÉTÉ

Engage pour son service VENTE, Paris et Banlieue Sud. Mrs. 23 à 35 ans libre de suite. Nat. Fr. b. présentation. Après sélection, format. par nos soins. Ts. avant. sociaux salaire suivant qualification de 1000 à 1600 N.F. Ecrire avec Réf.+Photo à MARIAN, 90, Rue Damrémont, Paris 18e.

JACQUES TORANIAN

Agent Immobilier

Assureur Conseil.

Ձեզի պիտի ընդունի ամեն օր իր գրասենեակը

RIVE GAUCHE IMMOBILIER

42, Bld. Arago — Tél. : POR. 03-94

կամ ձեզի կ'այցելէ ժամադրութեամբ ՓԱՎԻՅՈՆՆԵՐՈՒ, ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒ, ՇԷՆՔԵՐՈՒ (fo-փրօփրիէթէ) ՀՈՂԵՐՈՒ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒ, ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ, ԱՌՈՒԾԱԽԻ ձեր բոլոր խնդիրներուն համար

Expertise Gratuite

Ձեր տրամադրութեան տակ է նաեւ բոլոր ապահովագրութեանց համար

Auto

Incendie

Dégâts des eaux

Vie

— PRIX ETUDIES —

Tous risques assurés

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, ասլեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մօդէզ եւ կօկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրաս, ժերզէ հագուստներ, փարֆիօմ, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայ-երաժշտութեան հինգերորդ սկաւառակը MC 20167

«Promenade en Arménie»

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

(14 կտոր, 45 վայրկեան)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ԽՄԲԵՐԳ, ՄԵՆԵՐԳ

Խաղողաքաղ, Խնջոյքի պահ, Օրօր կանչեմ, Մանոցի երգ, Շորոր, Երեսիդ Մազերը սրմա կումանի, Հայոց գինին, Լեռնական պար, Լուսնակ գիշեր, Կապելայում, Պիւլպիւլը կու կանչէ, Սեւանայ ափին, Եարամօ:

Գեղարուեստական շքեղ եւ գունաւոր կողք, երգերու թարգմանութեամբ եւ բառերով միասին:

Ստանալու համար դիմել Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ,

14, Rue Petit, Paris 19 (BOT. 99-22)

Կամ Եկեղեցւոյ դիւանատունը

Փնտռել նաեւ նախորդ սկաւառակները՝ 20103. 20136. 20157., 20162.

եւ պատարագները Եկմալեան 20114, Կոմիտասեան 20150

Գաւառներու համար խնամուած ծրարով առաքում,

Contre Remboursement

ԳԻՆ 30 Ն. Ֆ.

MORY et Cie

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ:

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք: Նուազագոյն ծախքերով կը ղրկենք Խորհրդ. Միութիւն:

Դիմեցէք մեր նոր գիները գիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10e

(PRÈS DE LA GARE DU NORD)

Téléphone : TRU. 27-70

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — MARDI 5 DÉCEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9271 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5072

ՏԱԳՆԱՊԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՊԼՈՔԷՆ ՆԵՐՍ

Ինչպէս գրեցինք, Փրաւտա Դեկտեմբեր 3ի իր թիւին մէջ, նոր յարձակում մը սկսած է Ալպանացիներուն վրայ։ Անիկա տեղծուած է տարեդարձի մը առթիւ։ Արդարեւ ճիշդ տարի մը առաջ, Կրեմլինի մէջ կը վերջանար համայնավար 81 կուսակցութեանց գաղտնի ժողովը։ Քանի մը օր առաջ, Դեկտեմբեր 6ին, կը հրատարակուէր զեկոյց մը որ տեսակ մը «ուխտ» էր միջազգային համայնավարութեան համար։

Փրաւտայի մէջ Անտրոփով, որ Նոր կեդրոնական կոմիտէին անդամ է եւ քանի մը տարի է նաեւ պետը կուսակցութեան այն պաշտօնէութեան որ կը զբաղի համայնավար կուսակցութեանց եւ ընկերվարական երկիրներու բանուորներու հետ յարաբերութիւններով, իր յօդուածին մէկ երրորդը կը նուիրէ ալպանական հարցին, նոր պատճառաբանութիւններով։

Ծանօթ է որ, անցեալ Նոյեմբեր 7ին, Էնվէր Հոճա յայտարարած էր, ի մէջ այլոց թէ իր կուսակցութիւնը իրաւունք ունի չընդունելու ուրիշ կուսակցութեան մը համագումարին որոշումները։ Պատասխանելով, գլխաւորաբար Տիկին Ծուրցեմալի, ալպանացի պարագլուխը ըսած է. — «Բոլոր այն ջանքերը որոնք կը ձգտին, այս կամ այն կուսակցութեան համագումարին որոշումները, միջազգային պարտաւորիչ կանոններու վերածել միւս կուսակցութեանց համար, կոշտ բռնաբարումն է մարքսիստ – լենինիստ կուսակցութեանց, հաւասարութեան եւ անկախութեան սկզբունքին եւ յստակօրէն կը հակասէ պրոլետար միջազգայնականութեան»։

Այս պատճառաբանութեան դէմ կը խօսի Անտրոփով։ Կը յիշէ թէ Հոճա, 1956ին քանիցս ողջունած է Ի. համագումարին որոշումները։ Կը յիշեցնէ նաեւ թէ «81»երու յայտարարութիւնը ստորագրած էին նաեւ Ալպանացիները եւ կը գտնէին թէ այդ համագումարը նոր հանգրուան մըն էր համայնավար միջազգային շարժումին մէջ։ Կ՚աւելցնէ նաեւ թէ բոլոր միւս կուսակցութիւնները վաւերացուցած են 1956ի խորհրդային որոշումները, ով որ դէմ է այս որոշումներուն, կը հեռանայ ամբողջ ընտանիքէն։ «Ցայտնի է որ ալպանացի ղեկավարներուն փորձերը հարցերը այնպէս ներկայացնելու թէ իբրեւ թէ միայն խորհրդային կուսակցութեան որոշումներուն դէմ են, անարժէք են։ Ճշմարտութիւնն այն է թէ օրէ օր աւելի կ՚ընդդիմանան միջազգային համայնավար շարժումին», կը գրէ նաեւ Անտրոփով։

Միւս ամբաստանութիւնները բոլորովին նոր չեն, բայց աւելի խստութեամբ արտայայտուած քան ԻԲ. համագումարին։ Անտրոփով կը խօսի սարսափի վարչաձեւի մասին, ամօթալի ու լա Բերիա մեթոտներու որոնցմով կը մաքրագործուին ալպանացի ժողովուրդին հաւատարիմ զաւակներն ու մանչերը։ Եւ կ՚ըսէ թէ Ալպանիան հոն հասած է ուր կ՚անգիտանայ Վարշաւայի Ուխտը։

Բայց հետաքրքրական է դիտել թէ տակաւին որքան ատեն խորհրդային պաշտօնական շրջանակները այնպէս պիտի ձեւացնեն թէ կ՚անգիտանան որ Փեքին, իր ձայնատրիտով եւ իր մամուլով զօրավիգ կը կանգնի ալպանացի ղեկավարներուն։ Անտրոփով բացէ ի բաց չի յարձակիր Չինացիներուն վրայ, ակնարկութիւններ կ՚ընէ միայն անոնց որոնք համաձայնած են մեր կուսակցութիւնը, որ պարկեշտօրէն իրականութիւնը ըսած է ալպանական ղեկավարութեան սխալներուն մասին»։ Կ՚ըսէ անոնց, «եթէ խորհ. կեդրոնական կոմիտէն երեւան հանած չըլլար այդ դէրքը, ասիկա միասնականութիւն չէր ըլլար, այլ միասնականութեան ծաղրանքը։ Ո՞վ կ՚ուզէ նման խաբէութիւն մը։ Ա՛չ ոք, եթէ ոչ անոնք որ կ՚ուզեն տկարացնել համայնավար շարժումին միասնականութիւնը»։

Այս նոյն առթիւ նոր ամբաստանութիւն մը կայ Արտաքին նախկին նախարար՝ Մոլոթովի դէմ որ հակալենինիստ տեսաբանութիւն ունի, ըստ որուն պրոլետար միջազգայնականութիւնը պէտք է ջնջէ «ընկերվարական հայրենասիրութեան» գաղափարը, այսինքն արդար աէրը զոր ունէ քաղաքացի պէտք է ունենայ իր հայրենիքին հանդէպ։

Խրուշչեւի ի նպաստ կ՚ըսուի թէ վերահաստատած է եղբայրութեան, միութեան եւ գործակցութեան սկզբունքները եւ բոլոր ազգերուն, մեծ կամ պզտիկ, ինքնիշխանութեան յարգանքը։

×

Իտալիոյ համայնավար կուսակցութիւնն ալ իր տագնապն ունի իբրեւ հետեւանք ԻԲ. համագումարի ապաստալինացման շուրջ տուած որոշումներուն, կուսակցական երեք պարագլուխները՝ Փայեթթա, Ալիքաթա և Նաթթա պատասխանեցին կարգ մը հարցումներու, առջի օր, բայց Թոլիաթթի եւ Ամենտոլա նախընտրած էին բացակայիլ։

Ապաստալինացման մասին, իտալական կուսակցութիւնը ընդդիմութեան դիրքի մէջ չէ, ինչպէս փորձեցին բացատրել երեք պատասխանատուները։ Անշուշտ Սթալինեան մնացորդաց մը կայ բայց աւելի զգացական գետնի վրայ է եւ կարելի չէ ըսել թէ իտալական համայնավար կուսակցութեան մէջ, հակակուսակցական խմբակ կամ սթալինեան խմբակ կայ։ Ինչ որ կայ կրաւորական շրջանակներ են։ Ինչ կը վերաբերի Թոլիաթթիի, կարգ մը անձեր ուզած են տեսակ մը գրաքննութիւն տեսնել Թոլիաթթիի դէմ կուսակցութեան ղեկավարութեան յայտարարութեան մէջ, մինչդեռ, կ՚ըսեն Ալիքաթա Նաթթա եւ Փայեթթա ան պատրաստած է այդ յայտարարութիւնը։ Թոլիաթթին փոխարինելու որեւէ հարց չկայ։

Հարցումներ տրուած են նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կուսակցութեանց յարաբերութեան շուրջ։ Իտալացիները ճշդած են թէ որեւէ տարակարծութիւն չըկայ ինչ կը վերաբերի խաղաղ համակեցութեան։ Շփումներ կան, շատ յաճախ, երկու կուսակցութեանց միջեւ։ Վերջապէս յայտարարած են նաեւ թէ Թրոցքի «պատմական» գետնի վրայ կարելի է վերապատուել բայց ոչ՝ քաղաքական։

Անկախ այս տուեալներէն սակայն, Թոլիաթթի Ունիթայի մէջ (կուսակցութեան պաշտօնաթերթը) պատասխանած է քննադատութեանց զորս Թորէզ ըրած էր իտալացի ղեկավարին դէմ, առանց անունը տալու։ Թոլիաթթի կը գրէ — «Իտալիոյ կուսակցական ղեկավարը երբ բազմակեդրոնացումի մասին կը խօսի, կ՚ուզէ նշել միակ կեդրոնի մը բացակայութիւնը եւ տալ իբրեւ հետեւանք զանազան կուսակցութեանց ամբողջական ինքնավարութիւնը գաղափարական հասարակաց հիմի մը վրայ եւ չառաջարկեր տեղական զանազան կեդրոններու ստեղծումը»։ Եւ Թոլիաթթի կը շարունակէ պնդելով թէ Ֆրանսայի համայնավարները սխալ հասկցած են զինքը։

×

Պուլկարիոյ մէջ ալ ամէն ինչ յստակ չէ։ Նոյեմբեր 28ին, կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Թոտոր Ժիվքով կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստին առջեւ տեղեկագիր մը կարդացած է որուն բնագիրը նոր հրապարակուեցաւ։

Քարտուղարը կը ծանրանայ մանաւանդ անձի պաշտամունքին վրայ եւ կը յայտնէ թէ Պուլկարիոյ կարգ մը շրջաններու մէջ, բանուորական դասուն եւ կուսակցական շարքերէն ներս, տակաւին մարդիկ կան որոնք անձի պաշտամունքին մանրէներէն վարակուած են։ Կը յիշէ գլխաւորաբար Չերվենքովի գործած սխալները։ Տեղեկագրին մնացեալ մասին մէջ, Ժիվքով երկար ամբաստանագիր մը կարդացած է Սթալինի դէմ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ԱԼԺԷՐԻ ԳԱՀԻՐԷ

Ալժէրի մէջ ահաբեկումները եւ միջադէպերը կը շարունակուին։ Ալժ. Ազատ. Ճակատը մէկ կողմէ, Գաղտնի Բանակը միւս կողմէ ծանր եւ անապահով կացութիւն մը ստեղծած են։

Առջի օր, մօտ հազար Եւրոպացիներ կառքերով եւ բեռնատար կառքերով գացած են ցոյցեր կատարելու Բուժեայի հիւանդանոցին առջեւ, ուր Գաղտնի Բանակի կազմակերպութեան անդամներ կան։ Ապահովութեան ուժերը եւ Հանրապետական պահակները երեք ժամ փորձած են վերջ տալ ցոյցին եւ ցրուել ամբոխը։ Ի վերջոյ արտասուաբեր ձեռնառումբեր նետած են։ Ուրիշ միջադէպեր ալ կը պատահէին, հիւանդանոցին ներսը։ Բայց պարզ էր թէ գործողութիւնը ձախողած էր եւ ոչ մէկ հոգի կարելի եղած էր փախցնել։

Բոն քաղաքին մէջ, կատարուած անհատական ահաբեկումներու հետեւանքով, երեք մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կան։

Ցիշենք նաեւ թէ Գաղտնի Բանակի կազմակերպութիւնը պատռնալիքի թռուցիկներ ցրուած է ուր կ՚ըսէ, ի մէջ այլոց — «Կարգապահութեան ուժերու սեւէ անդամ, համազգեստով կամ ոչ որ մեր կողմէ երեւան հանուի մահափորձ մը կատարած պահուն անմիջապէս կը գնդակահարուի»։

Այս թռուցիկով Գաղտնի Բանակը կ՚ուզէ յայտնել թէ կան մահափորձեր զորս ինք չի կատարեր այլ՝ ապահովութեան սպասարկութիւնը որպէսզի Գաղտնի Բանակին վերագրուի, «Ահաբեկումի Գ. ուժը» պատճառ դարձաւ որ կարգ մը ցոյցեր կատարուին առջի օր։

× Թունուզի Նոր – Տեսթուրի պաշտօնաթերթին՝ Էլ Ամալի համաձայն, Փարիզի շրջանին մէջ, բանակցութիւններ պիտի սկսին, ի մօտոյ։

× Կասթոն Տըֆէռ, ազդարարութիւն մը կ՚ընէ Գաղտնի Բանակին շեշտելով թէ չեն ուզեր նապաստակներ ըլլալ այլ վճռած են նաեւ որսորդներ ըլլալ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱԳԱՆ

Ուաշինկթընի Ֆրանսական դեսպանը՝ Էրվէ Ալֆան, յայտարարեց մամուլին թէ Ֆրանսա վճռած էր միջոցներ ձեռք առնել ապահովելու համար Եգիպտոսի Ֆրանսական ինչքերու յանձնախումբին անդամներուն պաշտպանութիւնը։

Դեսպանը աւելցուց թէ Ֆրանսայի համար եգիպտական կառավարութիւնը քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կանոնները բռնաբարած է, լրագրողներուն յանձնեց նաեւ փաստաթուղթերու օրինակներ ուր կը պարզուի թէ Եգիպտացիները դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն չըշնորհած էին Ֆրանսացիներուն։ Ալֆան յայտարարած է նաեւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ՚ուզէ որ «աշխարհ արձանագրէ միջազգային օրէնքներու այս աննախընթաց բռնաբարումը եւ քաղէ հարկ եղած եզրակացութիւնները»։

Գահիրէի ընդհ. դատախազը պատրաստած է Ֆրանսացի դիւանագէտներուն դէմ, եղած ամբաստանագիրը։ Այս առթիւ Ալ Ահրամ կը գրէ թէ փաստաթուղթերը ցոյց կուտան որ «Ֆրանսացի լըրտեսները մէկ մասն են միայն Արաբ Մ. Հանրապետութեան դէմ գործող ընդհանուր կազմակերպութեան» եւ կ՚աւելցնէ թէ այս դատավարութեան ատեն, երեւան պիտի հանուի նաեւ երկրորդ դաւ մը ....։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԼԻԱ ԷՀՐԸՆՊՈՒՐԿ գիրք մը կը պատրաստէ Սթալինի վրայ, ուր պիտի պատմէ բոլոր դէպքերը որոնց ականատես եղած է 1937էն 1949։

ՍՈՒՐԻՈՅ ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները յայտնի չէին տակաւին, երկուշաբթի առտու։ Նոր վարչաձեւին մարդիկը սակայն հանգիստ մեծամասնութիւն մը ապահոված են։ Քըւէաթուղթերու մէկ չորրորդին արդիւնքներէն կը պարզուի թէ Մաամուն Քուզպարի որ առաջին դահլիճը կազմեց յեղափոխութեան վաղորդայնին, ցանկին գլուխն է։ Համայի մէջ, ընտրուած է նախկին Պաաս պարագլուխ՝ Աքրամ Հուրանի որ Արաբ. Մ. Հանրապետութեան փոխ – նախագահ եղած էր։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ մերժեց ընդունիլ Կրոթեվոլի նամակը։ Ծանօթ է որ Ատընաուըր չի ճանչնար Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութեանց օրինաւորութիւնը։

ԻՆԷՕՆԻՒԻ կառավարութիւնը ներկայացուցչական ժողովին կողմէ վաւերացուեցաւ 269 ձայնով։

ՄՈՍԿՈՒԱ կրնայ համաձայնիլ Փեքինի առաջարկին եւ 81 կուսակցութեանց ժողով մը հրաւիրել, աւելի յստակ դարձնելու համար ապաստալինացման քաղաքականութիւնը։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ նամակ մը գրած է պատմաբան Ժան Մատոլի ուր կը փորձէ արդարացնել հիւլէական փորձերը։ Այս նամակը պատասխանն է Խաղաղութեան Շարժումի այն նամակին որ մտահոգութիւն կը յայտնէր այդ փորձերուն առթիւ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլինի բնակչութեան թիւը 26.600 հոգիով պակսած է 1956էն ի վեր։ Ցունիս վեցի մարդահամարը 2.197.200 ցոյց կուտայ բնակչութեան իբրեւ թիւ որուն 929.700ը այր։ Սակայն ոչ մէկ թիւ կայ Արեւելեան Պերլինի մասին։ Մօտաւորապէս 1.071.800 կը հաշուեն։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ կը դատուին համայնավար 22 բանուորներ, որոնք գաղտնի բջիջներ կազմած էին։

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ նախագահը՝ Չոմպէ Փարիզէն անցաւ դէպի Պրազիլ իր ճամբորդութեան ընթացքին եւ Քոնկոյի (Նախկին Ֆրանսական) նախագահին հետ տեսնուեցաւ։ Արդարեւ Աբբայ Ֆիւլպէր Եուլու միջնորդի բարերար դեր մը կ՚ուզէ խաղալ, լուծելու համար միւս Քոնկոյին (Նախկին պելճիքական) աղետալի տագնապը։

ԼԻՈՆԻ օփերային մէջ, միջադէպեր պատահեցան առջի օր։ «Քասթոր եւ Փոլիւքս» կը ներկայացուէր Պատուոյ Լեգէոնի Իրերօգնութեան Միութեան հովանաւորութեան տակ, Թատրոնին վերաբացման առթիւ։ Նախկին երեսփոխան եւ Ազգ. Պաշտպանութեան նախկին նախարար Մոնթէլ ուզեց որ Մարսէյյեզէն ետք նուագուի նաեւ Աֆրիկեցիներու քայլերգը եւ իր ճառին մէջ յայտարարեց — «Մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն կը խնդրեմ բոլոր անոնց համար, քաղաքային կամ զինուորական որոնք կը մեռնին որպէսզի Ալժերիան Ֆրանսական մնայ»։

ՏԻՆ ՌԸՍՔ, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը յայտարարեց թէ ՄԱԿի սպասարկութիւնները կրնան Պերլին տեղաւորուիլ։

ՎԻՆՈԿՐԱՏՈՎ տեսակցութիւն մը ունեցաւ տը Կոլի հետ որուն բացատրեց խորհ. տեսակէտը, հիւլէական փորձերը դադրեցնելու հարցին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայութիւնը միշտ պատկառելի թիւով եւ արժէքով մտաւորականութիւն ունեցած է, գրագէտներ, բանաստեղծներ, թատերագիրներ, դերասաններ, բժիշկներ եւայլն: Այսուհանդերձ, մեծ թիւ չեն կազմած գիտնականները, առաւելաբար ժամանակի պայմաններուն պատճառաւ ։

Հայաստանի այսօրուան մտաւորականութիւնը առաւելաբար ծնունդ է Հայաստանի մէջ բացուած 11 բարձրագոյն ուսումնարաններուն, ինչպէս, օրինակ Երեւանի պետական համալսարանին, բազմարուեստից վարժարանին, գիւղատնտեսութեան, անասնաբուժութեան, Բժշկութեան համալսարաններուն, Երեւանի եւ Լենինականի Մանկավարժական կրթարաններուն, Թատերական եւ գեղարուեստական, Մարմնամարզի, Բարձր. կրթարաններուն, երաժշտանոցին եւն.։

Ասոնցմէ զատ Հայաստանի մէջ բացուած են 53 մասնագիտական միջնակարգ ուսումնարաններ, որոնց ընթացաւարտները միջին որակի մասնագէտներ են ։

1929 – 1959ին Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններէն եւ մասնագիտական վարժարաններէն շրջանաւարտ եղած են 101.400 հոգի, որոնցմէ 43.000ը՝ Բարձր. ուսումնական հաստատութիւններէ, իսկ 58.400ը՝ մասնագիտական վարժարաններէն:

Վիճակագրական վարչութեան պաշտօնական տուեալներուն համաձայն 1959 Դեկտեմբեր 1ին Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ կ'աշխատէին՝ առաջին — մասնագէտներ բարձրագոյն կրթութեամբ՝ 38.400 հոգի, երկրորդ՝ մասնագէտներ միջին կրթութեամբ՝ 31.700 հոգի, ընդամէնը՝ 70.100 անձ ։

Ըստ մասնագիտութեան, այս թիւը բաժնուած է հետեւեալ ձեւով —

Բարձրագոյն կրթությամբ մասնագէտներ — ճարտարագէտներ՝ 9.400, գիւղատնտեսներ, անասնաբոյժներ եւ անասնաբոյծներ՝ 4100, բժիշկներ՝ 4200, մանկավարժներ եւ մշակոյթի կեդրոններու մէջ աշխատողներ՝ 15.500 :

Միջին կրթութեամբ մասնագէտներ — Թեքնիք մասնագէտներ՝ 8200, գիւղատնտեսներ՝ 2900, հիւանդանոցներու եւ բուժարաններու մէջ աշխատողներ՝ 9800, մանկավարժներ եւ մշակոյթի կեդրոններու մէջ աշխատողներ՝ 6500:

Այսպիսով, ժողովրդական տնտեսութեան մէջ աշխատող մասնագէտներուն գերակշռող մասը՝ բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողներուն վաթսուն տոկոսը եւ միջին մասնագիտական կրթութիւն ունեցողներուն ութսուն տոկոսը ճարտարագէտ — թեքնիք մասնագէտներու անձնակազմն է ։

Հայաստանի մտաւորականութեան միւս շերտը գիտա-հետազօտական քադրերն են: Այսօր Հայաստանի մէջ կը գործեն 78 գիտա-հետազօտական հաստատութիւններ որուն 28ը Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի շրջանակին մէջ:

Գիտնականներուն քանակին եւ որակին մասին գաղափար կու տայ հետեւեալ ացիւսակը —

1959ին գիտական հաստատութիւններու մէջ աշխատողներուն թիւն էր՝ 2501, Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, մէջ՝ 1500, զանազան հաստատութիւններու վարչ. կեդրոններու մէջ աշխատող գիտական քադրերը, որոնք ունին գիտական աստիճան՝ 81, ընդհանուր գումար՝ 4084:

Այդ նոյն տուեալներուն համաձայն Հայաստանի գիտական աշխատողներու ընդհանուր թիւէն ունին գիտական աստիճան՝ Գիտութիւններու վարդապետի աստիճան, որ կը կազմէ Գիտ. աշխատողճան՝ 158, որ կը կազմէ Գիտ. աշխատողներուն 3.8 տոկոսը:

Գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան՝ 1431, որ կը կազմէ Գիտ. աշխատողներուն 35 տոկոսը: Մտաւորականութեան այս շերտին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ասպիրանտները, որոնց թիւն է 281 հոգի: Այդ շարքին՝ Բուհերուն մէջ 96 հոգի եւ գիտական հաստատութիւններուն մէջ՝ 185 հոգի ։

Վերջապէս Հայաստանի արդի մտաւորականութեան մէկ ուրիշ շերտն ալ արուեստի, լրագրութեան ասպարէզին մէջ աշխատողներն են, որոնց թիւն է 1836, հետեւեալ բաժանումով —

Գրողներ, բանաստեղծներ, թատերագիրներ՝ 227, նկարիչներ, գծագրիչներ, թատերական նկարիչներ՝ 186, կիրառական արուեստի աշխատողներ եւ կերպարուեստի տեսաբաններ՝ 30, երգահաններ՝ 71, ճարտարապետներ՝ 270, թատերական աշխատողներ 650, (դերասաններ՝ 560, գեղարուեստի ղեկավար՝ 90), լրագրողներ՝ 402 :

Այսպէսով ի մի բերելով Հայաստանի մտաւորականութեան բոլոր շերտերուն վերաբերող տուեալները, կը ստանանք ·

Բարձրագոյն եւ միջին որակի մասնագէտներ՝ 70.100, Գիտական քադրեր եւ ասպիրանտներ՝ 4.365, արուեստի եւ լրագրողներու քադրեր՝ 1836, ընդամէնը՝ 76.301 անձ:

Նշանակալից երեւոյթ է, որ այդ 76 հազարնոց բանակին գրեթէ կէսը կիներ են :

Հայաստանի մտաւորականութիւնը շօշափելի մասնակցութիւն ունի Խորհ. Միութեան գիտական, մշակութային եւ առհասարակ մտաւորական կեանքին մէջ:

Դեռ անկէ հինգ տարի առաջ հայ գիտնականները դիրք Խորհ. Միութեան 15 հանրապետութիւններուն մէջ կը բռնէր հինգերորդ տեղը: Նշանակալից է հայ գիտնականներուն գործունէութիւնը գիտական եւ թեքնիք այնպիսի բնագաւառներու մէջ, ինչպէս են աստղագիտութիւնը, նուրբ գործարանաւոր քիմիան, բնախօսութիւնը, ուսողութիւնը, ելեկտրոնիկը, ինքնաշխատ (օտոմաթիք) մեքենաները եւայլն: Բազմաթիւ հայ գիտնականներ, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ, կը վայելեն համաշխարհային հռչակ :

Հիմա ուսումնասիրենք Հայութեան մշակութայինմակարդակը բնորոշող միւս ցուցանիշները, կրթութիւն, լրագիրներ, հրատարակուած հանդէսներուն եւ գիրքերուն սպառումը, թատերական ներկայացումներ, շարժանկարներ, թանգարան յաճախողներուն թիւը, մարզախաղի, ձայն-պատկերասփիւռի ցանցը, գրադարաններու բաժանորդներուն թիւը եւայլն:

1959ի մարդահամարին տուեալներով Հայաստանի բնակչութեան թիւն է 1.763.000:

Բացարձակ թիւերով Հայաստանի ընդհանուր ազգաբնակչութենէն ունեցած են՝ բարձրագոյն կրթութիւն 49.400, իսկ միջնակարգ եւ ոչ լրիւ միջնակարգ կրթութիւն՝ 509.400 :

Հազար շունչին բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողներուն քանակով Հայաստան, Խորհ. Միութեան 15 հանրապետութիւններու շարքին մէջ, կը գրաւէ երկրորդ տեղը, իսկ միջնակարգ եւ ոչ լրիւ միջնակարգ կրթութիւն ունեցողներուն համեմատութեամբ՝ չորրորդ տեղը, ինչ որ կը փաստէ մեր ժողովուրդին ուսման տենչը եւ զարգանալու կարողութիւնը :

Ժողովուրդի մը մշակութային-մակարդակը ճշդելու միւս ցուցանիշն է թերթերուն, պարբերականներուն եւ գիրքերու հրատարակութիւնը եւ սպառումը :

Թերթերուն, պարբերականներուն եւ գիրքերուն 1958ի քանակը եւ տպաքանակը եղած է — Թերթեր՝ 96 հատ, միանուագ տպաքանակը՝ 364.000, տարեկան տպաքանակը՝ 6.121.000: Հանդէսներ քանակը՝ 64 հատ, տպաքանակը՝ 170.300: Գիրքեր՝ քանակը՝ 1104 հատ, տպաքանակը՝ 8.331.400:

Այս թիւերը ցոյց կու տան թէ այսօր Հայաստանի ամէն մէկ ընտանիքին միջին հաշուով բաժին կ'իյնայ մէկ լրագիր, չորս պարբերաթերթ եւ 183 գիրք։

Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Սէն Գնէտի Գնղանսընալ Աօթն

ԽՈՀԱՆՈՑԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Եթէ ճիշդ է Նափոլէոնին ըսածը որ բանակ մը կը քալէ իր ստամոքսով, ոչ նուազ ճիշդ է որ դպրոցի մը յառաջդիմութիւնը մեծ մասամբ կախում ունի իր խոհանոցէն ։

Արդարեւ՝ վարժարանիս խոհանոցը տեսչութեան յատուկ հոգատարութեան առարկան էր, եւ խոհարարը դպրոցին դասակարգութեան մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը կը գրաւէր :

Ընդհանրապէս՝ ընդունուած է որ կղերական, բժշկական եւ զինուորական ասպարէզներուն համար մարդ պէտք է կոչում ունենայ: Բայց առանց համահաւասար — ու թերեւս բան մըն ալ աւելի — անհրաժեշտ է նաեւ կոչում ունենալ խոհարարական մարզին մէջ :

Մեր խոհարարը, որ մեծի եւ պզտիկի կողմէ միշտ ակնածանքով կը կոչուէր իր պաշտօնական տիտղոսով — «վարպետ» — իր մէջ կը մարմնացնէր հայ խոհարարութեան բոլոր արժէքները եւ արժանիքները:

Վարպետը դպրոցին սիւներէն էր, ըլլալու համար՝ անկիւնաքարը կամ մայր գերանը ։ Եւ ինքն ալ կը գիտակցէր իր վրայ դրուած ամենածանր պատասխանատուութեան, ու իր նուիրումով եւ հմտութեամբ՝ ըստ ամենայնի կ'արդարացնէր իրեն յանձնուած բարձր պաշտօնը :

Վան – Տոսպի հարազատ զաւակ — կարծեմ Այգեստանէն էր — անփոփոխ պահած էր իր գաւառին յատուկ ոճը եւ շեշտը: Հացին խաց կ'ըսէր, խաղողին՝ խաւէղ, եւ Սուրբ Ղազար ըսելու տեղ Սուրբ Կազար կ'ըսէր: Վարպետին լեզուագիտական ազդեցութեան տակ, բացի բարձրագոյն երկու դասարաններէն, մնացեալ բոլոր աշակերտութիւնը կը կարծէր որ սոյն բառին ուղիղ արտասանութիւնը ուէնպ էր:

Ի հարկէ, իր դիրքին համաձայն՝ վարպետը խոհանոցին ընդհանուր կառավարիչն էր: Իրեն օգնական ունէր Կարօն, եւ Կարոյին օգնականն էր Ասօն ։ Խոհանոցին ամբողջ պաշտօնէութիւնը Ռշտունեաց Աշխարհէն էր եւ ամէնքն ալ նոյն բարբառը ունէին եւ նոյնանման պզտիկ հիթլերաձեւ պեխեր.

×

Եթէ վարժարանիս խոհանոցը հասաւ իր կատարելութեան շնորհիւ վարպետին բացառիկ ձիրքերուն, պէտք է ընդունիլ որ այս վերելքին նեցուկ կանգնած էր դպրոցին մատակարարը, Հայր Խաչատուր :

Մազերը ոսկեգոյն, մօրուքը արեւամուտի պէս բոցավառ... Վահագնի Ծնունդը կը յիշեցնէր :

Շիկամօրուսն Հայր Խաչիկ՝ իր կերպարանքով կարծես զարտուղի բան մը կը մտցնէր դպրոցին մէջ: Օր մը ամերիկահայ այցելու մը միամտօրէն կարծիք յայտնեց ըսելով որ հաւանաբար հիւանդանոցին մէջ՝ իր խանձարուրը սխալմամբ փոխուեր է:

Ցամենայն դէպս, մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէր վարդապետը իր կարեւոր պաշտօնը ։ Երբեմն, երբ հին աշակերտներէն ոմանք դպրոց կ'այցելէին եւ կը հարցնէին, — «Ի՞նչ կայ չկայ՝ վարդապետ», իր ծանր բեղին տակ կքած՝ սիրտը կը բանար եւ կը պատասխանէր, — «Ի՞նչ պիտի ըլլայ ճանըմ, փասուլիային գինը նորէն յիսուն սանթիմ քիլօն բարձրացաւ»:

Եւ այս տնտեսական վիճակը յաճախ կը բարդանար աշակերտութեան կողմէ կերպած զանազան միջոցներով: Ամենասովորական մրցակցութիւնը ջուր խմելու մարզանքն էր :

Ուրաքանչիւր դասարան իր ամենաքաջ ջուր խմողը կը նշանակէր եւ անոր կողքին երկու օգնականներ միշտ պատրաստ կը կենային որպէսզի շիշերով ջուր հայթայթէին : Երբեմն հինգ վեց ջրակիրներ խումբերով կը հաւաքուէին խոհանոցին մօտ, ջուրի ծորակին քովը, եւ գիրար հրմշտկելով՝ կը ջանային առանց բոպէ մը կորսնցնելու ջուր հասցնել իրենց դասարանի ներկայացուցիչին :

Վստահ եմ որ Պոլսոյ Սամաթիա թաղամասին հռչակաւոր հրշէջներն իսկ՝ աւելի խանդավառութեամբ ջուր չէին փոխադրեր քան մեր վարժարանին այս ջրակիրները: Արագ շարժելու եռանդով տարուած, իրենց մէջ երբեմն կռիւ կը ծագէր ջուրի ծորակին շուրջը եւ այս պարագան, կարգապահութեան տեսակէտէն, հսկիչներուն դժգոհութեան պատճառ կը դառնար :

Ջուր բերելու պատրուակով՝ երրորդ դասարանէն Յակոբ Ճինկէօզը օր մը գացած էր խոհանոց: Գաղտագողի հասնելով՝ տասնըվեց տոլմա (ձէթով) ակնթարթի մը մէջ ոչնչացուցած էր մինչ իր բանուորը, գործի վրայ, Հայր [illegible] ծանր ձեռքով: Այդ օրէն, այս պատահարին հետեւանքով, վերջ գտաւ աշակերտներուն ջուր բերելու դրութիւնը :

Թէեւ ճիշդ է որ ջուրի հարցը այս [illegible] մրցագէպերու առիթ կու տար [illegible] ընդհանուր կարգապահութեան կը խանգարէր, այնուհանդերձ՝ կարելի չէր այդ կարգի պզտիկ անյարմարութիւններու [illegible] տեսնել քանի որ ջուր խմելու մրցումներ որեւէ նիւթական անպատեհութիւն չունէին :

(17 Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՋՐԱՀԱՊԱՏ ՄԱՐԴԸ

L'HOMME A LA CUIRASSE (1)

Ֆրանսուա Փոնթիէի վեցերորդ վէպն է «Ջրահապատ մարդը» : Անկէ երեք տարի առաջ հեղինակին «Լ'Օմ տը Կէռ» վէպը արժանացաւ Ռիշլիէօ մրցանակին :

Սահուն, պարզ ու կոկիկ ոճով մը պատմուած սիրային դրամ մըն է որ կը վերջանայ անսպասելի ոճիրով մը : [illegible] տարու կին մը՝ երկու անգամ ամուսնացած եւ քսանամեայ տղու մը տէր, յանկարծ սիրուհին կը դառնայ յիսնամեայ ամուսնացած ուժեղ մարդու մը, որ կեանքին դէմ զրահուած է իր ուժերուն գիտակցութեամբ եւ կիներուն հանդէպ որդեգրած հեղինակաւոր ընթացքով

Ի վերջոյ այս կինը իր սիրահարը կորսնցնելու վախէն եւ մարդուն «զրահ»ին խոցելի կէտը գտնելէ յուսահատ, անըսպասելի ու անկատար կերպով բացատրուած շարժումով մը կը սպաննէ մարդը եւ բանտ կը մտնէ ։

Այս վերջաբանը համոզիչ չի թուիր եւ հեղինակին ի զին ամէն բանի կեանքը տրամի վերածելու ճիգը կը մատնէ

Հակառակ անոր հոգեբանական վերլուծումները մեծ լոյս չեն սփռեր պատմող կնոջ անհատականութեան մասին, յիսնամեայ երկաթէ մարդը լաւական արուեստով ներկայացուած է ։

Տեւական մտասեւեռումով մը կինը սիրային զոհացումի ետեւէն կը վազէ եւ ատոր համար ալ կը կորսնցնէ իր [illegible] ազնուագոյն մասը : Մաքրակրօն ընթերցողը պիտի արդահատի այս կնոջ սեռային տկարութեան, մինչդեռ հեղինակին նպատակը տարբեր կը թուի ըլլալ. Սեռային կապով մը սկսած յարաբերութիւնը, իրականին մէջ անըմբռնելի սէր մը կը վերածուի բայց կինը միշտ տիրապետուած է: Տկար եւ զօրաւոր երկու անհատականութեանց բախումն է վէպին առանցքը, բայց հեղինակը ջանացած է տկար կինը համակրելի դարձնել իր տիրապետուածի հանգամանքին համար միայն ։ Փոխանակ իր մարդկայնութեան ամբողջական պատկերով հրամցնելու ընթերցողը: Ասոր համար է որ վերջին ոճիրը [illegible] ծելու կրկնութիւնն է: Դաշոյնի հարուած մը՝ եւ տիրապետող ուժը կը ջնջուի :

Դիւրին եւ արուեստական է այս վերջաբանը: Արդէն հեղինակն ալ ըմբռնած է այս պարագան եւ մասնաւոր ճիգով մը կնոջ յուսահատական վիճակին յատկացուած է վէպին վերջին էջերը :

A PERDRE AMOUR (2)

Միշէլ Լանտայի սիրային այս վէպը գրուած է եզակի երկրորդ դէմքով: Կին մը կը խօսի իր ամուսնոյն, որ ոճիրի մը պատճառաւ բանտը կը գտնուի: Ամուսինը տաղանդաւոր երգահան մըն է, որ քաշուած է իր իսկ ստեղծած աշխարհին մէջ եւ Սփինքսի մը վերածուած է :

21 տարուան ամուսնական միութենէ մը ետք, երգահանը հեռացած է կնոջմէն ու զաւակներէն քաշուելու համար իր պատեանին մէջ եւ վերջապէս ապրելու համար իր ստեղծագործ արուեստագէտի խորհրդաւոր աշխարհին մէջ:

Վէպը շատ շահեկան պիտի ըլլար եթէ այս խորհրդաւոր աշխարհը բացուէր ընթերցողին առջեւ, բայց հեղինակը մի-

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Այս տարի Կոնքուրեան Կաճառի գրական մրցանակը յատկացուած էր երիտասարդ վիպագիր Ժան Քոյի, իր «Աստուծոյ գթութիւնը» վէպին համար :

Կոնքուրի նոր պսակաւորը լրագրող մըն է միեւնոյն ժամանակ եւ այս միջոցիս կ'աշխատակցի «Լ'Էքսփրէս»ի : Իր թղթակցութիւնները մեծ մասամբ առընչուած են Ալժերիոյ հարցերուն եւ մասնաւորաբար Գաղտնի Բանակի ծանօթ կազմակերպութեան հետ :

Քուէարկութենէն առաջ, Կոնքուրի տասը անդամները ստացած են սպառնական նամակներ, որոնք կը բողոքէին Ժան Քոյի ընտրութեան դէմ : Կը կարծուի թէ այս սպառնալիքներուն աղբիւրն է նոյնինքն Գաղտնի Բանակի կազմակերպութիւնը, որ վերջ բանած է նոր պսակաւորին դէմ, տրուած ըլլալով այս վերջինին ձախակողմեան հակումներ ունեցող լրագրողի մը հանգամանքը :

Բունեցաւ արդէն որ «ձախ» մը պարգեւատրելով, Կոնքուրի ակադեմիան ուզեց հաւասարակշռել իր անցեալ տարուան մրցանակը, որուն պսակաւորը «Ֆաշիստ» նկատուած էր շատերու կողմէ : Մրցանակն ալ արդէն չեղեալ համարուեցաւ, ստեղծուած իրարանցումին պատճառով :

Մրցանակ ստացած հատորը հեղինակին հինգերորդ վէպն է, կը շօշափէ օրուան հարցեր, օրուան տագնապներ մանաւանդ, ուր մարդը կը պայքարի զանազան եւ հակասական «տէրերու» միջեւ, մինչեւ ճշմարտութեան պահը՝ մահը :

Թղթակիցներ հարցուցած են Ժան Քոյի իր յառաջիկայ գրական աշխատանքներուն մասին, վիպագիրը պատասխանած է հետեւեալ կերպով .—

— Կ'աշխատիմ երկու նոր թատերախաղերու վրայ ; Առաջինը, որ ողբերգախառն կատակերգութիւն մըն է գրեթէ, կը կոչուի «Վարչապետ Ատոլֆ Հիթլերի կեանքն ու մահը», իսկ երկրորդը՝ «Պերճանքը եւ զինուորը» որ քաղաքականութեան հետ որեւէ կապ չունի, ոչ ալ որ եւ է աղերս՝ Ալժերիոյ պատերազմին հետ :

×

Ռընօտոյի մրցանակին արժանացած է Ռոժէ Բորտիէ Ցորենները գրքին համար որուն մասին քննադատները շատ դէշ խօսեցան : Լեզուն, մանաւանդ, խրթնանքի չափ առիթ տուաւ :

Հեղինակը ծնած է 1923ին եւ իր գրական ասպարէզը սկսած է տեղական մամուլին մէջ : 1960ին հրատարակած է իր առաջին վէպը՝ 5րդ Եղանակը (սէզոն) :

×

« Ֆեմինա»ի ծանօթ գրական մրցանակը յատկացուեցաւ Անրի Թոմայի՝ իր « Լը Փրոմոնթուար» վէպին համար :

« Ֆեմինա»ի տասներկու անդամուհիները, որոնք ծանօթ են իրենց ընտրողական խստամբեր նկարագրով, գրեթէ միաձայնութեամբ, երկու ընտրելիներուն մէջ՝ Փիոթր Ռավիք եւ Անրի Թոմա, իրենց քուէները կեդրոնացուցած են վերջինին վրայ :

Անցեալ տարի, Անրի Թոմա ստացած էր «Մետիսիս»ի գրական մրցանակը, իր « Ճոն Փերքինս» տիտղոսուած վէպով : Այս մասին իրեն եղած հարցումներուն, նոր պսակաւորը տուած է հետեւեալ պատասխանը .—

— Այսօր աւելի գոհ եմ «Լը Փրոմոնթուար»ի պսակումով, վասնզի զայն կը նկատեմ միանգամայն աւելի մօտ սրտերու եւ իմ մտածումներուս : Կը խորհիմ թէ այս վէպովս յաջողած եմ ճշգրիտ կերպով դրսեւորել այն հաճոյքը զոր մարդիկ կը զգան ապրելով : Ներկայի գրականութիւնը շատ տեղ տուած է ոչընչութեան դպրոցին :

Իսկ «Մետիսիս»ի մրցանակը այս տարի յատկացուած է 25 տարեկան երիտասարդ գրողի մը՝ Ֆիլիփ Սոլերս, անոր «Փարքը» տիտղոսուած վէպին համար :

Երիտասարդ հեղինակին երկրորդ վէպն է ասիկա : Առաջինը, 1958ին գրուած « Հետաքրքրական առանձնութիւնը », իր ժամանակին մեծ յաջողութիւն մը գտած էր արդէն քննադատներու շրջանակներուն մէջ :

Ֆիլիփ Սոլերսի պարգեւատրուած վէպը, արդէն իսկ թարգմանուած է հօթը լեզուներու : Բան մը, որ անհամեմատ հորիզոններ կը բանայ երիտասարդ գրողին գրական յառաջիկայ գործունէութիւններուն առջեւ :

×

Անցեալ շաբթու, Լիոնի շրջակայքը

այն պատմող կնոջ սիրային մտասեւեռումին կարեւորութիւն ընծայած է ինքնախօս պատմելու կերպով մը որ թերեւս արտակարգ յաջողութեան արժանացող տարբեր խորքով մը :

Դժուար է եզակի երկրորդ դէմքով կարդալ երբ միշտ պատմողը իր խօսքը կ'ուղղէ լուռ եւ գրեթէ անծանօթ Սփինքսի մը :

Ամէն պարագայի մէջ շահեկան է գիրքին ընթերցումը թէ՛ իր ինքնատիպ ձեւին եւ թէ սիրային այն զգացումներուն համար որոնցմով լեցուած են էջերը :

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) François Ponthier : R. Laffont, Paris 1961.

2) Michel Landa : R. Laffont. Paris 1961.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան կարգադրութեամբ շինարարութեան նախարար նշանակուեցաւ՝ Կոնստանտին Մարութեան : Նախկին նախարարը՝ Մ. Սարուխանեան, իր «պարտականութենէն ազատուած է այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ » :

— Նոյեմբեր 13ի հրամանագրով Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին կից Կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան պետ նշանակեց՝ Գուրգէն Փահլեւանեան :

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ՝ Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ

Յոբելենական երեկոյթով մը Նոյեմբեր 16ին Լենինականի պետական թատրոնին մէջ տօնուեցաւ Արմէն Արմէնեանի ծննդեան 90ամեակը եւ թատերական գործունէութեան 70ամեակը :

Հայաստանի մշակոյթի նախարարին տեղակալին՝ Անդրանիկ Շահինեանի բացման հակիրճ խօսքէն ետք, բազմավաստակ արուեստագէտին կեանքին եւ գործունէութեան մասին խօսեցաւ թատերագէտ Լեւոն Խալաթեան :

— Արուեստագէտ Արմէն Արմէնեանի անունին հետ կապուած են հայ թատրոնի կեանքին եւ պատմութեան հետ կապուած բազմաթիւ իրողութիւններ : Ինչպէս արտասահմանի, այնպէս ալ Հայաստանի մէջ անգնահատելի աշխատանքներ կատարած է թատերական արուեստին զարգացման եւ երիտասարդ արուեստագէտներու դաստիարակման համար : Մեծ դեր խաղաց Լենինականի թատրոնը կազմակերպելու գործին մէջ : Արդարեւ, 1922 Յուլիսին Լենինականի մօտերը երկու անգամ բեմադրեց «Սասունցի Դաւիթը», որուն մասնակցեցան մօտ տասը հազար անխօս դերակատարներ (ֆիկիւրան), հեծեալներ եւ երկու փողային նուագախումբեր :

Իր բեմական գործունէութեան տարիներուն ներկայացուցած է 110 թատերգութիւններ :

Լեւոն Խալաթեանի խօսքէն ետք ամպիոն բարձրացան եւ յոբելեարին կեանքն ու գործը դրուատեցին բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ :

Երեւանի եւ Լենինականի արուեստագէտներուն միացեալ ուժերով կատարուեցաւ գեղարուեստական բաժինը :

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Նոյեմբեր 16էն 20 Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ գիտական համագումար մը, նուիրուած շատ կարեւոր եւ այժմէական հարցի մը քննութեան՝ «տնտեսական հետազօտութիւնները եւ ժողովրդային տնտեսութիւնը կազմակերպելու ատեն ուսողական եւ վիճակագրական մեթոտներուն, ինչպէս նաեւ արդի հաշուական թեքնիքին գործադրութեան միջոցները» : Համագումարը հրաւիրած էին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային տնտեսագիտութեան հիմնարկութիւնը եւ Մոսկուայի Աշխատանքի գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը :

Համագումարին մասնակցեցան հայ, ռուս, վրացի, ուկրայնացի տնտեսագէտներ, ուսողագէտներ եւայլն :

ՊԱՅՔԱՐ ԳԻՆՈՎՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հայաստանի մամուլը երկար զբաղեցաւ գինով շարժավարներու հարցով : Հրատարակուեցան զգաստութեան եւ հակաալքոհոլականութեան կոչեր, յօդուածներ, մինչեւ իսկ Սեպտեմբեր ամիսը նշանակուեցաւ «անվտանգ երթեւեկութեան» ամիս :

Այժմ, փոխադրակառքերու եւ հանրակառքերու երթեւեկութիւնը կանոնաւորելու համար կառավարութիւնը պատիժներ սահմանեց, բոլոր անոնց, որոնք գինով վիճակի մէջ հանրակառք կամ փոխադրակառք կը վարեն :

Այսպէս, մէկ տարի հանրակառք վարելու իրաւունքէն պիտի զրկուին առաջին անգամ գինով վիճակի մէջ բռնուողները, իսկ դէպքը երեք տարուան ընթացքին կրկնուելու պարագային՝ պատիժը պիտի տարուբերի մէկէն երեք տարուան մէջ :

Օրէնքը ի զօրու դարձած է Դեկտեմբեր մէկէն :

Միլերի գտնուող իր սեփական տան մէջ մեռած է ֆրանսական երգի եւ երաժշտական շրջանակներուն մէջ մեծ համբաւի տիրացած՝ երգչուհի Նինոն Վալէն, 75 տարեկանին :

Մեծանուն երգչուհին, Փարիզի Երաժշտանոցը փայլուն կերպով աւարտելէ ետք, իր ասպարէզին սկզբնաւորութիւնը կատարած է 1912ին Փարիզի Օփերային մէջ : Այնուհետեւ, Նինոն Վալէն, հսկայաքայլ առաջընթացով մը, հասած է միջազգային համբաւի մը, յաջորդաբար ելոյթներ ունենալով աշխարհի մեծագոյն բեմերուն վրայ, Հարաւային Ամերիկա, Սկանտինաւեան երկիրները, Միացեալ Նահանգները, Իտալիա, Անգլիա, անցնելով Մեթրոփոլիթըն Հաուզէն մինչեւ Սքալա տը Միլան :

Նինոն Վալէն, համաշխարհային չափանիշով երգչուհի մը ըլլալէ զատ, եղած է նաեւ անփոխարինելի մեկնաբանը ֆրանսական երաժշտութեան երկու մեծ վարպետներուն՝ Կապրիէլ Ֆորէի եւ Տըպիւսիի մեղեդիներուն :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ախ, չեմ գիտեր... չեմ գիտեր... Թող գիս Վանական... մի մեղադրեր... սիրտս լեցուած է... հոգիս լալ կ'ուզէ, տառապիլ կ'ուզէ . դուրս թափուիլ կ'ուզէ... պարպուի՞լ, պարպուիլ կ'ուզէ :

— Մի՞թէ հայրենիքի զինուորը կ'ուլայ, Լուսիա՝ մի՞թէ անոր արցունքը փոքրիկ ցաւի պատճառաւ կը յորդի այդպէս : Չէ՞ որ մինչեւ Ղարս – Թարապըլուզ եկող հրեշտակն ես դուն, չէ՞ որ քաղաքի փափուկ կեանքդ դրկուելով ինչուան Թիարանի մը սեմը յառաջացող անձնուէր հոգին ես դուն : Վերջապէս՝ չէ՞ որ Նիրսէս Արծրունիի աղջիկն ես դուն ... ես հաւատա՞մ որ դուն համբերել չես գիտեր :

— Համբերե՞լ ... համբերե՞լ կ'ըսես Վանական... բացագանչեց Լուսիա իր արցունքով լեցուած աչքերը մէկ կողմ դարձնելով :

Այս միջոցին սենեակին դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ Լուսիայի հօրաքոյրը :

— Ի՞նչպէս եղար, աղջիկս, հարցուց հօրաքոյրը՝ դողդղալով :

— Աղէկ եմ... մրմնջեց Լուսիա՝ իր արցունքը ծածկելու ջանալով :

Պառաւ կինը դողդոջ մը ձեռքը Լուսիայի ճակտին վրայ դրաւ ու մրմնջեց .

— Ո՜հ Աստուածամայր, աս ինչքան տաք է ճակատը... կարծես թէ կրակներու մէջ կ'եփուի :

— Կ'անցնի, մամիկս : Անհոգ եղիր, սիրտ տուաւ Վանական :

— Ջերմ է, անանկ չէ՞ :

— Պզտիկ ջերմ մըն է... կ'անցնի : Ո՞ւր է Սանօն :

— Սանօն դեղարանը գնաց, դեռ չեկաւ : Թէեւ չուզեցի սեւաւորի աղջիկը դուրս ելնէր, բայց շատ աղաչեց որ ինքն ընէր այդ ծառայութիւնը :

— Հոգ չէ... ո՞վ պիտի կասկածի :

Այս խօսակցութիւնը չէր աւարտած, ահա ներս մտաւ Սանօն՝ որ «Շատախու կէտիկ»ի կոխին մէջ Բիւրանեան ձեռքէն առնուած աղջիկն էր :

— Ո՜հ, Աստուած իմ, ամբողջ թշնամի ընտանիք մը կազմեցինք այս երկրին մէջ, մրմնջեց Լուսիա՝ Սանոյի վրայ նայելով : Մէկ կողմը Լալէզար կայ . մէկ կողմը Տիլպար կայ, մէկ կողմն ալ սա խեղճ աղջիկը կայ . արդեօ՞ք մեր ճակատագիրն անանկ էր, Վանական :

— Ոչ միայն մեր ճակատագիրը չէ ատիկա : Գիտցիր որ բոլոր Հայութեան վիճակը այդպէս է :

— Լուսիա լռեց . իսկ Վանական, առանց խօսակցութիւնը շարունակելու, սենեակին մէկ անկիւնը քաշուեցաւ ու նստեցաւ :

Օրը կամաց կամաց մթնած էր : Ամպերու որոտումը կը լսուէր յաջորդաբար : Երբեմն հրավառ բոց մը կը ճեղքուէր ամպերու մէջէն ու սենեակին պատուհանը կը լուսաւորէր :

— Վանական ոտքի ելաւ ու Լուսիայի ականջին քանի մը բառեր փսփսալէ ետքը մեկնեցաւ :

— Օհ, ի՞նչ ընեմ ... ի՞նչ ընեմ, մրմնջեց Լուսիա ինքնիրեն : Ինչ բան մը չանցաւ անոր հոգւոյն մէջ ... :

ԱՌԱՔԵԼ ԷՖԷՆՏԻՆ

Ընդարձակ ու կահաւորուած դահլիճի մը մէջ զարդանկարուած ու մետաքսեայ ծածկոցներով ծածկուած բազմոցի մը վրայ պարթեւ ու յաղթանդամ մարդ մը նստած էր :

Այս մարդը Վանայ վալի փաշան էր :

Յիսունի մօտ տարիք մը ունէր, ծնօտը ծածկող մօրուքը նոր սկսած էր ճերմակ փունջեր դուրս տալ, պեխերը թաւ ու երկայն էին, այտերը ձուաձեւ ու ծաղկաւեր էին, աչքերը մեծ ու կապոյտ գոյն մը ունէին : Համիտիյէ Փէսը կ'իջնէր անոր ճաղատ ու լայն ճակտին վերեւը, որուն խորշումները ծալքերու պէս կ'երկննային մինչեւ ականջները :

Վալին իր գիրուկ ու փափուկ ձեռքը ճակտին վերեւը, որուն խորշումները ծալքերու պէս կ'երկննային մինչեւ ականջները :

Վալին իր գիրուկ ու փափուկ ձեռքը ճակտին դրած կը մտածէր ու երբեմն ալ գլխի անհանդարտ շարժումներ կ'ընէր, յայտնի էր դառն մտահոգութեան մը մէջ կը գտնուէր . յայտնի էր որ իր հրատապ գանկին տակ քննելի խորհուրդ մը կը դառնար . մէկ խօսքով՝ յայտնի էր որ մարդու մը կը սպասէր եւ աչքը շարունակ դէպի դահլիճին մեծ դուռը կը յառէր :

Ժամ մը անցած էր :

Վալի փաշան խռովուած եղանակով մը ոտքի ելաւ պահ մը, դահլիճին մեծ պատուհանը բացաւ ու աչքին առջեւը պարզուած յանկուցիչ տեսարանին վրայ նայեցաւ :

(Շար.)

ՊՐԷՄՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷ
ԵՒ
Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Զորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 21-ին, Սալ Տըպիւսի, 252, Ֆօպուռ Սէնթ-Օնօրէ:

Կը նախագահէ՝
ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Կը խօսի՝
ԱՍՊԵՏ՝ ՊԵՐԹՐԱՆ ՏԸ ԼԱ ԿՌԱՍԻԷՌ
ՆԻՒԹ.— Երուսաղէմի Ս. Ղազար Ասպնջական կարգը եւ Հայերը:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՑԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏԸՇԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20·45ին: Սալ Փօլ Ֆարալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտիք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գիներով Հրանդ Բալուեան գրատունը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները:

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ԱԶԴ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ. չտան:

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:
Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,
Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,
Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:
Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

×

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ
Լիւթէսիայի մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Արիմեան դպրոցը (Իսի):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Dactylo 17 à 20 ans, avec bonne orthographe, recherchée par Cabinet d'Assurance Gronik ALYAN, 36, Rue Laffitte, Paris 9e..

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ տաքթիլօ մը, գրասենեակի աշխատանքներու համար: Դիմել անձամբ Յառաջին:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Orchestre JO BERRUYER
et sa grande formation

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962
կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Գ. Իգնատիոս Հելվաճեան նամակ ունի Հայաստանէն, Էջմիածնի թիւ 22 Պարոնեան փողոցի իր ազգականէն, Տիկին Փերուզ Աւետիսեանէ: Դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանատունը: 15, Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8):

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10
Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Արլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոդէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 6 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9272 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5073

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Կ'արժէ կրկին անդրադառնալ Հայաստանի «պարտիական ակտիւի ռեպուբլիկական ժողով»ին, գումարուած Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու դահլիճին մէջ, Երեւան :

Կասկածէ դուրս է այլեւս, որ Հայաստանի մասնագիտականութիւնը գլխատելու աղայէլական ծրագիրը յղացած էր Սթալին, քառորդ դար առաջ, իսկ գործադրողներն էին եղած Բերիա ու Մալենկով :

Բոլշեւիկեան Մեծ Եղեռնի առաջին ազդանշանն էր տուած Չեկայի ամենազօր վարիչ վրացի Բերիա, որ Ներկայիս Խորհրդային մամուլին մէջ կը պատուէր «սրիկայ», «ճիւաղ», «աւանտիւրիստ», «ժողովրդի ատելի թշնամի» փաղաքշիչ մակդիրներով :

Ինչպէս քանիցս գրած ենք, այդ «սրիկան», 1936 Յուլիսին Թիֆլիզի իր առանձնասենեակին մէջ ատրճանակով դաւադրօրէն սպաննած էր Աղասի Խանջեանը, առաջին քարտուղար Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին :

Մինչ այն ատեն բոլշեւիկեան մամուլը բոլոր լեզուներով կ'ուզէր հաւատացնել թէ Խանջեան «անձնասպան» եղած է, Դաշնակցական թերթերը, արժանահաւատ աղբիւրներէ քաղելով, կը հաստատէին թէ Վանեցի քարտուղարը սպաննուած էր Բերիայի ձեռքով, զոհ իր հայրենասիրութեան :

Կը հաւաստէին թէ Խանջեան Թիֆլիզ գացեր էր, Հայաստանի ներքին սահմաններու սրբապղծութիւն պահանջելու նպատակով : Տարակոյս չկայ, որ սրբագրութիւնները պիտի կատարուէին Ադրբէջանի եւ Վրաստանի հաշուոյն :

Կատղեր էր Բերիա եւ վայրկենապէս «մաքրած» զայն, կարճ կապելու համար :

Երեւանի թերթերը այդ օրերուն բաղմաթիւ «յանցանք»ներով կը մեղադրէին նահատակը : Ի մէջ այլոց կ'ամբաստանէին զայն, որ թղթակցութիւններ ունեցեր էր «իմպերիալիստներու գործակալ» Արշակ Ջօպանեանի հետ ...

Երկրորդ զոհն էր եղած, տարի մը վերջ, Հայաստանի Ժողկոմսովետի նախագահ (վարչապետ) Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, որ 1937ին ձերբակալուեցաւ Մոսկուայի մէջ, ուր գացեր էր Հայաստանի շահերը պաշտպանելու համար :

Անոր հաշւոյն ալ մաքրեցին, կ'ըսէ Գ. Բաղդամեանց, Հայաստանի նախարարներու խորհուրդին աւրնթեր Պետական անվտանգութեան կոմիտէի նախագահը, որ դոյլրացած հարց կուտայ .

« Ի՞նչ էր պատահել, ի՞նչ նիւթերի հիման վրայ էին նրան ձերբակալել : Արխիւում այդպիսի նիւթեր չկան : Կասկած չկայ, որ այդպիսի նիւթեր առհասարակ գոյութիւն չեն ունեցել : Հասկանալի է, որ հարկաւոր էր հաշուեյարդար տեսնել Հանրապետութեան նշանաւոր ղեկավարների հետ, որպէսզի այնուհետեւ մեղադրանք յերիւրել, թէ իբր նրանք կազմակերպել են ճիւղաւորուած հակառեւոլիւցիոն նացիոնալիստական խումբ» : (Սով. Հայաստան, 15 Նոյ., Յառաջ, 28 Նոյ.) :

Ուրեմն Խանջեանէն վերջ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան եւս, այսինքն Հայաստանի երկու գլխաւոր վարիչները կը մեղադրուէին իբրեւ ղեկավար «հակայեղափոխական ազգայնական»ներու, մակդիր զոր բոլշեւիկները սովոր են փակցնելու Դաշնակցութեան անունին :

1937 Սեպտեմբերին Մալենկով անձամբ Երեւան տարեր է «հանճարափայլ»ին մէկ նամակը, ուղղուած Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէին :

Այդ Նշանաւոր նամակի հիման վրայ է, որ կազմակերպուեր է «Հայաստանի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸՊՐԷԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԽՕՍԵՑԱՒ 400 ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Տըպրէի առաջին մամուլի ասուլիսն էր, իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր : Ջինքը կը շրջապատէին Ելմտական եւ Աշխատանքի նախարարները՝ Պոմկարթոնը եւ Գազոն :

Հարցումներուն պատասխանելէ առաջ, Տըպրէ յայտարարութիւն մը ըրաւ ուր շեշտեց թէ երկիրը ընկերային պահանջներու շրջան մը կ'ապրի : «Ֆրանսացիները գիտեն օգտագործել ազատութիւնը զոր ժողովրդավարութիւնը կը թողու իրենց բաղձանքները արտայայտելու : Բայց յարգանքը զոր իշխանութիւնները պէտք է ցոյց տան ընկերակցական եւ կարծիքներու ազատութեան հանդէպ սահմաններ ունի : Կառավարութիւնը իրաւունք չունի թոյլ տալու որ ազատութեանց արտայայտութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնէ ազգին ապահովութիւնը կամ զարգացումը : Իրաւունք չունի նաեւ թոյլ տալու որ ապագային համար վըտանգաւոր գաղափարներ տարածուին » :

Շարունակելով, Տըպրէ բացատրեց թէ իր ասուլիսը երկու պատճառ ունի, նախ ծնգում մը ընել, ոչ թէ այս կամ այն տեսակի Ֆրանսացիներուն համար, այլ՝ բոլոր Ֆրանսացիներուն, ապա, դիտել ապագային ոչ թէ այս կամ այն պահանջին տարնչութեամբ այլ՝ հանրային բարիքին, այսինքն բոլորին բարիքին » :

Տըպրէ կը յիշէ թէ 1958էն ի վեր ելմտական եւ տնտեսական վերականգնումը չի հերքուիր այլեւս, բայց կառավարութիւնը կը մեղադրուի որ տնտեսական քաղաքականութեան կողքին չէն ունեցած ընկերային քաղաքականութիւն մը :

Տըպրէ կ'ըսէ սակայն թէ տնտեսական բարգաւաճումը եւ հանրային ելեւմտաքի բարելաւումը թոյլ տուած են որ առանց ազմուկի բայց յարատեւօրէն կատարուի ընկերային քաղաքականութիւն մը այնպիսի ծաւալով մը եւ որակով մը, որ իր նմանը չէ ունեցած ազատագրումէն ասդին : Եւ վարչապետը կը թուէ կառավարութեան բացած վարկերը այդ ուղղութեամբ.— Դպրոց, հիւանդանոց, բնակարան եւն. եւն. :

Ընկերային ապահովութեան մարզին մէջ ալ, 1945էն ի վեր կարելի չէր եղած վճարել հիւանդութեան բոլոր ծախքերը, մինչ ներկայիս արդէն իրագործուած բան է ութսուն նահանգներու մէջ :

Տըպրէ կ'ուզէ որ լաւ հասկցուի : Ձի կրնար մինչ տեղի տալ յաւելումներու եւ դուռ բանալ դրամական հոսումներու »

պարտիական, սովետական, զինուորական ու կոմերիտական բազմաթիւ կադրերու ջարդը», ինչպէս կը շեշտէ Ա. Եղիազարեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Տնտեսագիտական Ինստիտուտի աւագ գիտաշխատողը :

« Մալենկովի ցուցումով սկսուեց կեղտոտ հաշուեյարդարը անմեղ մարդկանց նկատմամբ : Մալենկովի գլխաւորած Բրիգադի միամսեայ գործունէութեան ընթացքում ձերբակալուեց աւելի քան հազար մարդ, որից հարիւրը միայն Երեւանի պատասխանատու աշխատողներ էին», կը վկայէ դարձեալ Գ. Բաղդամեանց :

Այնուհետեւ 3500ի բարձրացած է թիւը ձերբակալուածներու, որոնցմէ շատերը գնդակահարուած են առանց դատի :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇԱՑԻ մէջ ճառ մը խօսելով, Քաստրօ շեշտեց թէ բոլորովին համաձայն են Խորհրդային Միութեան հետ Ալպանիոյ դէմ եղած քննադատութեանց առթիւ : « Եթէ ալպանացի ղեկավարները չեն հաւանիր Սթալինի պաշտամունքի դատապարտութեան, պատճառն այն է որ անձի պաշտամունքը մնացած է տակաւին իրենց մօտ» :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ սպառնաց որ հիւլէական փորձերը պիտի վերսկսի եթէ Միացեալ Նահանգները նոր փորձեր ընեն :

ԱԹԷՆՔԻ ընդդիմադիր երեսփոխանները միաձայնութեամբ որոշեցին պոյքոթի ենթարկել խորհրդարանին բացումը : Այս ձեւով, Կեդրոնի Միութեան երեսփոխանները կ'ուզեն բողոքել երեսփոխանական ընտրութեանց դէմ որոնք կրկին Քարամանլիսը բերին իշխանութեան գլուխ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան նախագահը՝ Պրեժնեւ Նոր Տեհլի պիտի երթայ Դեկտեմբեր 15ին :

ԱՑԽՄԱՆԻ փաստաբանը՝ Տոքթ. Սերվաթիուս յայտարարեց թէ պաշտպանութեան համար պիտի շեշտէ թէ իսրայէլեան դատարանին մեթոտները օրինական չեն քանի որ Այխման ապօրէն կերպով առեւանգուեցաւ Արժանթինի մէջ : «Եթէ կոչս մերժուի բարձրագոյն ատեանին կողմէ, պետութեան ղեկավարին պիտի դիմեմ» :

ԷԼԻԶԷ շարժանկարի սրահին տնօրէնը՝ Գ. Արզումանեան կրցած է վռնտել գող մը որ դրամ կ'ուզէր : Գողը յաջողած էր Գ. Արզումանեանի գրասենեակը մտնել եւ դրամարկղին բանալին կ'ուզէր, Արզումանեան պատասխանած է թէ չունի : «Վտանգաւոր խաղ մի խաղաք» ըսած է գողը եւ սինեմային տնօրէնը պատասխանած է «սպաննեցէք եթէ կ'ուզէք, հոս դրամ չունիմ» : Գողը առանց պնդելու մեկնած է :

ԳՐԱԿԱՆ վերջին մրցանակը՝ Էնթէրալիէ տրուեցաւ Ֆրանս - Սուարի քաղաքական խմբագիր՝ Ժան Ֆերնիոյի :

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ լրագրողները որոշեցին գործադուլի դիմել : Ասոնք ալ ամսաթոշակի յաւելումներ կ'ուզեն եւ հաւանաբար ձեռք ձգեն :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Ազգ. Ճակատի գործադիր կոմիտէն որ Մոսատեղի կողմնակիցները կը համախմբէ, որոշեց ջնջել այն ցոյցը զոր կազմակերպած էր, բողոքելու համար կայսերական ֆերմանին դէմ որ բացարձակ իրաւասութիւններ կուտայ

որոնք ճակատագրական կ'ըլլան երկրին տնտեսութեան համար : «Ինչպէս լաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ, ինչպէս պիտի կրկնեմ ծերակոյտին առջեւ, ինչպէս անհրաժեշտ է որ հասկցուի ամէն տեղ, պէտք է ըմբռնել զարգացող տնտեսութեան մը մասնաւոր յատկութիւնները : Ամսաթոշակներու ճնշումը կը կշռէ գիներուն վրայ, ամսաթոշակները աւելցնելով, կացութիւնը կը վտանգուի :

Նախարարապետը դէմ է շատ խիստ տնտեսական քաղաքականութեան մը, բայց կ'ուզէ որ կարգապահութիւն ըլլայ : Հարկ է որ բաժնուած եկամուտներու քանակը աւելի շըլլայ քան արտադրութեան յաւելման գումարը : Դրամատիրական վարչաձեւ մը չէ : «Խորհրդային ղեկավարներն ալ, աւելցուց Տըպրէ, մօտաւորապէս նոյն բառերը կը գործածեն » :

Տըպրէ խօսեցաւ նաեւ Դ. Ծրագրին մասին որ տնտեսական պահանջներ կը պարտադրէ, բայց նաեւ ընկերային խոստումներով լեցուն է :

Լրագրողներ հարցումներ ալ ըրին նախարարապետին :

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՆԱՍՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

Մինչ քուէները կը հաշուուէին Դամասկոսի մէջ արդէն կը պարզուէր թէ այս ընտրութեանց մէջ մեծ պարտութիւն մը կրած են նասրականները որոնք միայն 4 ընտրուած թեկնածու ունին երկու հարիւրի վրայ :

Մեծ գործատէրերը սակայն յաղթական չեն եւ կը թուի թէ ձգտում կայ դէպի ընկերվարական ժողովրդավարութիւն մը եւ այդ ձեւով կը պահուին կարգ մը բարեփոխումներ որոնք կատարուեցան Արաբ. Մ. Հանրապետութեան օրով :

Ինչպէս Հուրանի Համայի մէջ, Դամասկոսի մեծ յաղթականն է՝ Խալէտ Ազէմ որ 58 տարեկանին պիտի զոնուէր ցարդ խախուտ Սուրիոյ մը գլուխը : Ազէմ, «կարմիր միլիոնատէրը» անուանուած է բայց միակ անձը կը նկատուի որ ձայներու մեծամասնութիւն մը հաւաքէ իր շուրջ : Շաքարախտաւոր եւ սրտի տկարութեան տէր, Ազէմ ծանօթ է համայնավար կուսակցութեան հետ իր ունեցած կապերուն համար : Աջ է՝ հարստութեամբ, ձախ՝ գաղափարական գետնի վրայ :

Տոքթ. Ամինի : Նման որոշում մը նոր յաղթանակ մըն է զոր Ամինի տարաւ ընդդիմութեան դէմ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ շարժարուեստի շաբաթը բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ :

ԱՆԳԼԻՈՅ թագուհին Տաքար կը հասնի Չորեքշաբթի, որ վերջին հանգրուանն է Լոնտոնէն առաջ :

ՔԵՆԸՏԻ եւ Մաքմիլըն հանդիպում մը պիտի ունենան, Պերմուտներու մէջ Դեկտեմբեր 22 եւ 23ին : Ծանօթ է որ Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն տրամադիր են բանակցելու Խորհ. Միութեան հետ, մինչ տը Կոլ, ինչպէս կը յիշէ նաեւ «Ի. էՍ Նիւզ էնտ Ուօրլտ Ռիփորթ», կը վախնայ որ Քենըտի - Խրուշչեւ հանդիպում մը «Նոր Եալթա» մը ըլլայ : Եալթայի մէջ է որ Ռուզվելթ Խրուշչեւի «տուաւ» Լեհաստանը եւ թոյլ տուաւ որ Արեւելեան Եւրոպան ձեռք ձգէ : Տը Կոլի համակարծիք է՝ Ատընաուըր :

ՆԵՀՐՈՒ այցելեց եկեղեցիներու Տիեզերական խորհուրդը որ քանի մը օրէ հաւաքուած է Նոր Տէհլի : Ծանօթ է որ մինչ Հռոմի Ժողովը ուղղափառ ներկայացուցիչներ չունէր, Նոր Տէհլի հաւաքուած ուղղափառ եկեղեցիներու հաւաքոյթը ... կաթողիկէներու հաւաքոյթը բողոքական ներշնչում ունի :

ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ հանրապետութեան մէջ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է :

ՔԱՍԸՄ իրեն դէմ եղած մահափորձին տարեդարձին առթիւ (1959) անզամ մը եւս յիշեց Իրաքի պահանջները Քուվէյթի վրայ եւ ապարէզ կարդաց Անգլիացիներուն :

ԳԱՀԻՐԷԻ ֆրանսացի «լրտեսներուն» ատեանը նիստ որոշած է չարաթ օրուան համար :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ գարնանային օդ մը սկսած է : Երկուշաբթի օր ջերմաչափը 17 աստիճանի բարձրացած էր :

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԻ մէջ Եւրոպացիները ցոյց մը ըրին փլասթիքէօրի յուզարկաւորութիւնը իբրեւ առիթ բռնելով : Այս քաղաքին մէջ Եւրոպացիները շատ քիչ են եւ իրենց «Ֆրանսական Ալժերիային» մահմեդական ամբոխը՝ «Մահմեդական Ալժերիա» պատասխանեց : Կարելի եղաւ բախումներու առաջքն առնել : Օրանի մէջ լուսարգելի ժամը երկարաձգուեցաւ՝ 22 փոխանակ 20ի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժողովուրդին մշակութային մակարդակը ճշդելու չափանիշ մըն է նաեւ թատերական ներկայացումներուն, համերգներուն եւ շարժանկարներուն յաճախումները։ Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել թէ աշխարհի բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն նման, Հայաստանի ժողովուրդն ալ կը սիրէ ու կը յաճախէ հրապարակային բոլոր ներկայացումները։

Հայաստանի մէջ ներկայիս կը գործեն ասըր փրոֆէսիոնէլ թատրոններ, եօթը տրամաթիք թատրոններ, մէկ երաժշտական բոմէտի (օփերա բոմիք) եւ մէկ պատանիներու թատրոն։ Այդ բոլոր թատրոնները 3452 ներկայացումներ տուած են 1959ին, իսկ ներկայ եղած են՝ 1·045·000 անձ։ Նոյն 1959 թուականին կազմակերպուած են 1724 համերգներ, որոնց ներկայ եղած են 652·000 հոգի։

Գետական, փրոֆեսիոնէլ թատրոններուն եւ համերգային կազմակերպութիւններուն զուգընթաց գործած են սիրողներու թատերական, պարի եւ երգի, երաժշտական գործիքներու խմբակներ, որոնց թիւը 1959ին կը կազմէր 2010։ Սիրողներու (ամաթէօր) այդ խմբակները նոյն տարուան ընթացքին տուած են քսան հազար ներկայացումներ, համերգներ, որոնց ներկայ են եղած երեք միլիոն վեց հարիւր հազար հանդիսատես։

Այսպիսով, Հայաստանի չափահաս ազգաբնակչութեան մօտ 5·297·000 հոգի ներկայ եղած են թատերական ներկայացումներու, համերգներու եւ այլ գեղարուեստական երեկոյթներու։

1958ին շարժանկարի 404 սրահներ կային Հայաստանի մէջ, որոնց 112 հատը քաղաքներու եւ 292 հատը գիւղերու մէջ։ Յաճախողներուն ընդհանուր թիւը եղած է 13·982 միլիոն։

Այս թիւին մէջ չկայ, անշուշտ, պատկերասփիւռի հետեւողներուն թիւը, որ մօտաւոր հաշուով տարին 28·800·000 է, քանի որ Հայաստանի մէջ 20·000 հոգի հեռատեսիլ ունի եւ ամէն մէկ հեռատեսիլին առջեւ մօտաւոր հաշուով 4–5 հոգի կը նստին դիտելու։

Մշակութային մակարդակի ցուցանիշերէն մին ալ մարմնամարզն է, աւելի ճիշդ մարզախաղը։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն 12 մարզադաշտեր, 366 ոտնագնդակի, 153 մարմնամարզի, 706 պասքէթ պոլի եւ 1661 վոլէյ – պոլի խաղադաշտեր։

1960ին Հայաստանի մարզիկներուն ընդհանուր թիւն էր՝ 236·160, որոնց 54·721ը՝ առաջին կարգի, 14·106ը՝ երկրորդ կարգի մարզիկներ են։ Մարզական խումբերուն թիւն է՝ 2626։

Այս թիւերուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ այս կամ այն գործարաններուն, հաստատութիւններուն եւ համայնական ագարակներուն կողքին գործող մարզական միութիւնները։

Երկրի մը մշակութային կեանքին մէջ կարեւոր դեր կը կատարեն նաեւ ակումբները։

Այսօր Հայաստանի մէջ կը գործեն 1154 ակումբներ, այդ շարքին՝ քաղաքներու մէջ՝ 136, գիւղերու մէջ՝ 1018։ Այդ ակումբներուն կից կը գործեն գրադարաններ, արուեստի սիրողներու խմբակներ, ինչպէս են՝ երաժշտական, երգի, պարի, ժողովրդական գործիքներու, թատերական խմբակներ եւայլն։

Ներկայիս Հայաստանի քաղաքներուն, շրջանային կեդրոններուն եւ գիւղերուն մէջ կը գործեն 2010 սիրող արուեստագէտներու խմբակներ, որոնք կ'ընդգրկեն 35·000 երկսեռ երիտասարդ եւ տարեց արուեստասէրներ։ Այդ խմբակներէն են՝ թատերական խմբակներ՝ 580, երգի եւ պարի խումբեր՝ 550, միայն պարի խումբեր՝ 10, երգեցիկ խումբեր՝ 60, ժողովրդական գործիքներու խումբեր՝ վաթսուն, փողային նուագախումբեր՝ 55, ճազի խումբեր՝ 30, դեղարուեստական խմբակներ՝ երեսուն։

Միայն 1959ին բոլոր արուեստասէր խմբակները տուած են քսան հազարէն աւելի թատերական ներկայացումներ, համերգներ, երեկոներ, որոնց ներկայ են եղած շուրջ 3·600·000 հանդիսատեսներ։

Անհրաժեշտ է խօսիլ նաեւ գրադարաններու մասին։

Այսօր, գրադարաններուն ընդհանուր թիւն է, քաղաքներուն մէջ՝ 239, գիւղերուն մէջ՝ 1010, ընդհանուր գումար՝ 1249։ Իսկ գիրքերուն քանակն է, քաղաքներու գրադարաններուն մէջ՝ 3·030–500 գիրք, գիւղերու գրադարաններուն մէջ՝ 3·629·600։ Ընդամէնը 6·660·100 գիրք։

Յատուկ գրադարաններ ունին բազմաթիւ գործարաններ, հիմնարկութիւններ եւ հաստատութիւններ։

Մշակոյթի նախարարութեան տուած թիւերուն համաձայն, միայն իրենց ցանցին պատկանող գրադարանները 1957ին «տունը կարդալու համար տուած են աւելի քան հինգ միլիոն գիրք, ունին շուրջ 260·000 ընթերցող, սպասարկած են աւելի քան կէս միլիոն յաճախորդի»։ 1958ին դուրս տրուած գիրքերուն քանակն է՝ 5·925·200, բաժանորդներուն թիւը՝ 279·000։

Այժմ, խօսինք թանգարաններու մասին, որոնք, աւելորդ է ըսել, մեծ դեր կը կատարեն ժողովուրդի մը մշակութային մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կան հետեւեալ թանգարանները՝ պատմութեան, Հնագիտութեան, Գրականութեան, կերպարուեստի, թատրոնի, Հայաստանի բնութեան, երկրաբանութեան, Երեւան քաղաքին թանգարանները, ինչպէս նաեւ Կիրովականի, Լենինականի, Կամոյի եւ Իջեւանի գաւառագիտական թանգարանները, Ստ. Շահումեանի, Խ. Աբովեանի, Յ. Յովհաննիսեանի, Գ. Գոչեանի տուն-թանգարանները եւ Երեւանի մոլորակացոյցը։

Վիճակագրական տուեալներու համաձայն, ամէն մէկ թանգարանին 1950ի ընթացքին բաժին կ'իյնար 10·800 այցելու, 1954ին՝ 16·300 այցելու, 1959ին, 25·500 այցելու։ Այսպէսով 1959ին Հայաստանի թանգարաններու տարեկան այցելուներուն թիւն էր 310·000 անձ։

Վերջապէս, այսօր, բոլոր ժողովուրդներու կեանքին, յատկապէս մշակութային կեանքին մէջ մեծ դեր կը կատարէ ձայն – պատկերասփիւռը։

Հայաստանի բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն 90 տոկոսը ռատիոֆիկացած է։ Ձայնասփիւռի գործիքներուն քանակն է՝ 129·200, իսկ, պատկերասփիւռի գործիքներունը՝ 12·026։ Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը հաղորդումներ կ'ընէ հայերէն, ռուսերէն, ազրբէջաներէն եւ քրտերէն։ Բացի Երեւանի ձայնասփիւռի կայանէն, Հայաստանի մէջ կան յիսուն շրջանային, 34 կոլտնտեսային եւ հինգ սովխոզային ձայնասփիւռի հանգոյցներ։

1939ի մարդահամարին համաձայն Հայաստանի բնակչութեան ազգային կազմը հետեւեալն է։ Հայեր՝ 1·552·000 կամ ընդհանուր բնակչութեան թիւին (1·763–000) 88 տոկոսը. Ազրբէջանցիներ՝ 108 հազար կամ բնակչութեան 6·1 տոկոսը, Ռուսեր՝ 56 հազար կամ 3·2 տոկոսը, Քիւրտեր՝ 26 հազար կամ 1·5 տոկոսը երկրին ընդհանուր բնակչութեան։

Խորհ. Միութեան մաս կազմող բոլոր երկիրներուն մէջ ազգային միատարրութեան ցուցանիշով Հայաստան կը բռնէ առաջին տեղը, քանի որ, ինչպէս ըսինք, Հայերուն տոկոսը 88 առ հարիւր է Հայաստանի մէջ։

Հայաստանի ազրբէջանական գիւղերուն կամ թաղերուն մէջ բացուած են ազրբէջանական դպրոցներ, կան ակումբներ եւ գրադարաններ։ Երեւանի մէջ կը հրատարակուի իրենց լեզուով թերթ մը՝ «Սովետ. Էրմանիստան»։

Առանձին դպրոցներ ունին նաեւ Ռուսերը եւ Քիւրտերը։ Այս վերջինները, այսինքն Քիւրտերը, սեփական այբուբեն ունեցան, հրատարակեցին դասագիրքեր, երկեր, մամուլ՝ քրտերէն նոր այբուբենով։ Երեւանի մէջ կը հրատարակուի քրտերէն «Ռեա Թազա» թերթը։

Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

(Քաղուած՝ «Հայաստանի անտեսական Զարգացումը» գիրքէն)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

Մէն Գետի Գեղանկարչական Ափին

ՀԱՅԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Ինչ որ շատ աւելի ծանր էր իր տնտեսական հետեւանքով՝ հաց ուտելու մըրցումն էր։

Ընդհանրապէս՝ Ջուրբի ախոյեանները նաեւ քաջակորով հաց ուտողներ էին։ Առաւօտեան՝ բաժակ մը սրճախառն կաթով՝ ոմանք կրնային դիւրութեամբ քիլօ մը թարմ հաց ուտել։ Հացը եթէ ամբողջութեամբ թաթխէին թասին մէջ՝ սպունգի նման կաթը պիտի ծծէր եւ քանի մը պատառով կաթն ալ պիտի վերջանար։ Փորձառու հաց ուտողները երբ մրցումի կը մասնակցէին, հացի կտորին հազիւ ծայրը քիչ մը կը թրջէին կաթին մէջ եւ այս ձեւով կրնային առ նուազն տասը չերտ հաց ուտել։

Վերջ ի վերջոյ, Հայր Խաչիկը անդրադարձաւ որ երբ փուռէն տաք տաք կը բերուէր հացը, սպառումը մօտաւորապէս յիսուն առ հարիւր կ'աւելնար։ Եւ այս աննպաստ պարագային առաջքն առնելու համար, կարգադրուեցաւ որ հացը գոնէ երեք ժամ մնար նախ քան սեղան դըրուիլը։

Բրովայնապարպատ ուտողներ ունէինք մեր շրջանին, բայց ուտելու եւ խմելու բոլոր մարզերուն մէջ անպարտելի ախոյեանը անտարակոյս՝ Վահրամն էր։ Ոչ իրմէ առաջ եւ ոչ ալ իրմէ ետքը իրեն նման մեծակեր ունեցած չէ վարժարանը։ Մինչեւ այսօր՝ առասպելական դարձած են իր քաջագործութիւնները։

Այն ատենը, երբ դեռ տասնըվեց տարեկան չկար եւ աճելու շրջանին մէջ էր, նուազագոյնը ինն սուն քիլօ կը կշռէր եւ իր յաղթանդամ կազմով՝ շուրջ 1·83 մեթըր հասակ ունէր։ Բարեբախտաբար՝ Վահրամը եղակի էր, այնպէս որ իր ախորժակը շատ զգալի չէր դպրոցին ընդհանուր ելեմուտքին վրայ։ Որեւէ կասկած չկայ որ եթէ աշակերտութեան միայն հարիւրէն երեսունը՝ Վահրամին չափ ուտէին դպրոցը սնանկութեան ճամբան բռնած պիտի ըլլար։

Այժմ՝ յետահայեաց անդրադառնալով, կը տեսնեմ որ կարելի չէ Վահրամին մեղադրել։ Տղան աստուածապարգեւ ախորժակ ունէր։ Ոմանք երաժշտութեան յատուկ ձիրք ունէին, ուրիշներ գծելու եւ կամ արտասանելու շնորհք ունէին ... ինքը իր ախորժակով կը փայլէր։

Ամէնքս — իւրաքանչիւրը իր կարմին եւ տարողութեան համեմատ — լաւ ախորժակով կ'ուտէինք։ Եւ ի՞նչպէս կարելի էր չուտել այդ համով հոտով պատրաստուած հայկական դասական կերակուրները ... հարիսա, տոլմա, փիլաւ, ճիֆթէ, պէօրէկ (միսով եւ պանիրով), լուբիայի բըլաքի, միս խորոված, եւն.։ Մինչեւ այսօր չեմ կերած աւելի համով գետնախնձոր քան մեր հինգշաբթի գիշերուան փուրէն, մանաւանդ երբ յոգնաբեկ կը վերադառնայինք ոտնագունդի մրցումէ։ Իսկ մեր Ուրբաթ կէսօրուան պանիրախառն մաքարօնին նմանը չեմ ճաշակած ոչ իսկ Իտալիոյ լաւագոյն ճաշարաններուն մէջ։

Թէեւ վարժարանին համարեա բոլոր կերակուրները համով էին՝ բայց մեր կիրակի օրուան ճաշը, իր տեսակին մէջ, գլուխ գործոց մըն էր։ Կարմիր փիլաւ, շիշ քէպապ, ձէթով տերեւէ սարմա, խառն աղցան եւ վրայէն՝ փախլաւա։

Կիրակի, առտուան ժամը տասնէն ըսկըսեալ, հիւրերը արդէն մէկիկ մէկիկ կուգային եւ այս կամ այն պատճառով՝ ամէնքը ճաշի կը մնային ու, մերթ ընդ մերթ պատուհաներու մէջ ընդ մէջ, վարպետին գովքը կ'ընէին։

Ծաշասեղանները՝ սպիտակ սբռոցներով ծածկուած, ամէն բան մաքուր ու կարգին կ'ըլլար։ Շարան շարան՝ աշակերտները կը մտնէին սեղանատուն ու ամէն աշակերտ իր աթոռին առջեւ կը կանգնէր մինչեւ որ Տեսուչ վարդապետը սեղանօրհնէքը աւարտէր։ Բարեբախտաբար՝ Հայր Սահակը կարճ կը կապէր եւ իր սեղանօրհնէքը որեւէ ատեն տասը երկվայրկեանէն աւելի չէր տեւեր։ Յաճախ՝ վերջին աշակերտները դեռ իրենց տեղերը չհասած, աղօթքը վերջացած եւ ամէն մարդ խաչը հանած տեղը նստած կ'ըլլար։

Տարի մը՝ Վենետիկէն Աւգերեան Արքեպիսկոպոսը քանի մը շաբաթ հիւր էր դպրոցը եւ բնականաբար իրեն նախապատուութիւն տրուած էր ճաշի աղօթքը ըսելու։ Դանդաղագին, իւրաքանչիւր բառը կշռելով, կարծես պիտի չվերջանար աղօթքը ... այն աստիճան որ ամէն կիրակի փիլաւը կը պաղէր։ Անգամ մը ժամացոյց բռնեցինք եւ ոչ պակաս քան երեքուկէս բոպէ տեւեց պարզ սեղանօրհնէքը։ Վստահ եմ որ երեքուկէս բոպէի մէջ՝ Հայր Սահակը կրնար հինգ «Հայր Մեր», տասը «Ողջոյն» եւ երկու «Հաւատամք» ըսել։

Լուր օրերը, սեղանի ատեն՝ հերթական կարգով աշակերտ մը քառորդ ժամ բարձրաձայն ընթերցում կ'ընէր եւ բոլորս պէտք է կատարեալ լռութեամբ մտիկ ընէինք։ «Յուշիկք Հայրենեաց Հայոց», «Խաչագողի Յիշատակարանը», «Խենթը» եւ ուրիշ բազմաթիւ գիրքեր այս ձեւով ծանօթացանք։ Կիրակի օրեր սակայն, Տեսուչ վարդապետը դանդ կ'առնէր եւ իր աջ ձեռքին տակ դրուած պզտիկ զանգակը զարնելով՝ ընթերցող աշակերտը խսկոյն վար կը դնէր գիրքը եւ կ'երթար իր տեղը ու միանալով իր ընկերներուն՝ կը յարձակէր փիլաւին վրայ։

Երբեմն, աշակերտ մը պատժուած կ'ըլլար եւ իր յանցանքը քաւելու համար ճաշասրահին մէկ անկիւնը՝ հրապարակաւ կը կանգնէր։ Սկզբունքով՝ ճաշէ ալ զրկուած պէտք է ըլլար։ Բայց սեւ պատժելու որեւէ ատեն՝ ամենեւին մտահոգուած չէր ըլլար որովհետեւ տարոյ գիտէր որ ամենաշատը երկու վայրկեան պատժուելէ ետք, Տեսուչ Վարդապետին հայրապետ սիրտը չդիմանալով իր սրտաճմլիկ դիրքաւորութեան, պիտի կանչուէր Տեսուչ վարդապետին մօտ ու պիտի ներուէր։

Զարմանքի մեղապարտը վարդապետին ձեռքը կը համբուրէր, ներողութիւն կը խնդրէր՝ խոստանալով որ այլեւս պիտի չընէ, ու ամէնքս գիտէինք որ յաջորդ շաբաթ դարձեալ պիտի կրկնուէր այդ կատակերգութիւնը։ Նման պարագաներու մէջ՝ Շահխաթունին իսկ պիտի չկրնար աւելի լաւ դերասանութիւն ընել։

(18 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՄԱՆԿԱԲՈՅԺՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Նոյեմբեր 16ին, Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի մանկաբոյժներու երրորդ համագումարը, որուն հայ մանկաբոյժներէն զատ կը մասնակցէին նաեւ օտար հիւրեր, Մոսկուայէն եւ Դոն-Ռոստովէն։

Առաջին օրը Հայաստանի առողջապահական նախարարը՝ Զ. Նարիմանով ներկայացուցած է «Երախաներու բժշկական օգնութեան վիճակը Հայաստանի մէջ եւ զայն բարելաւելու ուղղութեամբ առողջապահական մարմիններուն ծրագիրները»։

— Հայաստան ունի մանկաբուժական հիմնարկութիւններու լայն ցանց մը։ Անոնց թիւն է 134։ Միայն անցեալ տարուան ընթացքին շինուած են 19 մանկական դարմանատուներ, որոնք օժտուած են կաթի խոհանոցներով։

Այս առթիւ, նախարարը մատնանշած է այս մարզէն ներս գոյութիւն ունեցող լուրջ թերութիւնները։

«Մանկական հիւանդութիւնները մահերը Հայաստանի մէջ եւ զանոնք նուազեցնելու ուղղութեամբ ձեռք առնուելիք անհրաժեշտ քայլերու» մասին խօսեցաւ Տ. Բունիաթեան, որ պատասխանատու ղեկավարն է մայրերու եւ երախաներու ընծայուած բժշկական օգնութեան։

Ներկայացուած հարցերուն շուրջ տեղի ունեցան մտքերու փոխանակութիւն։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ "ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ"

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (1)

Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան»ը հազարամեակէ մը ի վեր հայ ժողովուրդին պաշտամունքին առարկայ դարձած է, առանց թափանցել կարենալու անոր խորհրդաւոր եւ աստուածային իմաստին։ Այդ է պատճառը որ երբ «Նարեկ»ի աշխարհաբար մէկ թարգմանութիւնը կամ նոյն գլուխ գործոցին քանի մը հատուածներուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ, նոյն հայ ժողովուրդը իր ազգային հանճարին համար հպարտութիւն կը զգայ։

Արդէն հրապարակի վրայ է «Մատեան Ողբերգութեան» Ամբողջական փորձն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։ Ամբողջական գործը կը ստորագծենք, որովհետեւ քանի մը հատուածներու ֆրանսերէն պատշաճեցումը միայն քանի մը տարի առաջ այնքան խանդավառութիւն առթեց։

Գրիգոր Նարեկացի իր գլուխ գործոցը «Մատեան Ողբերգութեան» կ'անուանէ իր երրորդ աղօթքին չորրորդ հատուածին մէջ, ֆրանսերէնը «Լիվրը տը Լամանթասիոն», մինչդեռ ֆրանսերէն թարգմանութեան խորագիրն է «Լը Լիվրը տը փրիէր», «Մատեան աղօթից» կամ «Աղօթամատեան»։ Հեղինակին մտքին մէջ, աղօթքէ մը աւելի ողբերգութիւն մըն է, որովհետեւ ամէն աղօթք ողբերգութիւն մը չէ, եւ այդ իմաստով գիրքին բովանդակութիւնը աւելի մարդկային կը դառնայ, պահելով իր փիլիսոփայական խորհրդաւորութիւնը։

Երկու գնահատելի վարդապետներ կը ներկայացնեն այս գլուխ գործոցը։

Առաջինը թարգմանիչն է Հայր Սահակ Վ. Քէչիշեան, տնօրէն՝ Պէյրութի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ճեմարանին, որ միեւնոյն ատեն ներածութիւնը գրած է, իսկ յառաջաբանը գրած է Հայր Յովհ. Վ. Մըքրեան, տնօրէն՝ Պէյրութի Սէն-Ժոզէֆ Համալսարանին հայագիտական բաժնին։

«Սէր» հրատարակչական տունն է որ «Քրիստոնեայ աղբիւրներ»ու ծանօթ շարքին մէջ կը հրատարակէ (թիւ 78)։

Փարիզու Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը նիւթապէս օժանդակած է, իբրեւ «Հայկական Մատենաշար»ի հրատարակութիւն, ինչպէս օժանդակած է Հ. Լուի Մարիէսի «Եղնիկ»ի բնագրին եւ ֆրանսերէն թարգմանութեան, Փրոֆ. Յակոբ Մանանդեանի «Տիգրան Բ. եւ Հռոմը» եւ ուրիշ կարեւոր գործերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններուն։

Նարեկացիի ոճը անթարգմանելի նկատուած է որեւէ օտար լեզուով թարգմանութեան համար, եւ ճիշդ այդ եղած է պատճառը, որ մինչեւ այսօր ամբողջական թարգմանութիւն մը տրուած չէ, բացի քանի մը հատուածներէ։

Հայր Սահակ Վ. Քէչիշեան ուրեմն առաջին անգամ է որ ամբողջական թարգմանութիւն մը կու տայ եւ ան ալ տաղաչափուած, ինչպէս ժամանակին ողբացեալ Գարեգին Պատ. Խաչատուրեան, որ 1926ին իր հրատարակած աշխարհաբար թարգմանութիւնը վերածեց տաղաչափուած «Նարեկ»ի մը մեծադիր եւ գրաբար բնագրով 1948ին։

Ներկայ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, ձեռագիր վիճակի մէջ, ժամանակին աչքէ անցուցած են Տոքթ. Ժօզէֆ Քարսթի եւ ողբացեալ Հ. Լուի Մարիէսի պէս գիտուն հայագէտներ, իրենց նպաստաւոր վկայութիւնը տալով թարգմանութեան յաջողութեան համար, ինչպէս Հ. Յովհ. Վ. Մըքրեան եւս յստակ եւ հաճելի կը գտնէ։ Արդարեւ այս տպաւորութիւնը պիտի կրէ ոեւէ ընթերցող, որ տարբեր պիտի ունենայ քանի մը հատուածներ բաղդատելու։

Հայր Սահակ Վ. Քէչիշեան ֆրանսերէն թարգմանութեան համար ընտրած եւ հետեւած է Հայր Գաբրիէլ Աւետիքեանի բնագրին (1859, Գ. տպ. Վենետիկ) առանց նկատի ունենալու աշխարհաբար որեւէ թարգմանութիւն, բայց Ս. Գրքի վկայութիւնները ճշդելու համար հետեւած է Հայր Գ. Աւետիքեանի եւ Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի մեկնութիւններուն։

Թէ յառաջաբանը եւ թէ ներածութիւնը ամբողջական գաղափար մը կու տան ոչ միայն «Նարեկ»ի այլեւ Նարեկացիի մասին ընդհանրապէս։

Ներածութիւնը հետեւեալ գլուխներէն բաղկացած է — 1. Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիին երկերը։ 2. Կեանքը։ 3. Գրութիւնները։ 4. Աղօթքները կամ նուիրական ողբերգութիւնները։ 5. Բանաստեղծը։ 6. Աղօթքներու բնագիրը, մեկնութիւնները եւ թարգմանութիւնները։ 7. Աստուածաբանութիւնը

Թէ յառաջաբանին եւ թէ ներածութեան մէջ մեր երկու գնահատելի վարդապետները շատ շահեկան հարցեր կը փորձեն լուսաբանել, անդրադառնալով մանաւորաբար «Մատեան Ողբերգութեան» գլուխ գործոցին եւ Գրիգոր Նարեկացիի անձին եւ դարաշրջանի քրիստոնէական միսթիքիզմին, որուն կենդանի եւ պերճախօս արտայայտիչը կը հանդիսանայ Գ. Նարեկացի։ Կրած ասորական եւ բիւզանդական ազդեցութիւններու հարցը նուազ կարեւորութեամբ չէ որ կը քննուի։ Գալով «Մատեան Ողբերգութեան» կազմութեան, եւ որոշ ծրագրի մը համաձայն խմբագրուելուն, Մանուկ Աբեղեանի եւ Ստ. Մալխասեանի պէս գիտնականներ եւ անոնց յաջորդ աւելի երիտասարդներ եւս զբաղած են միշտ, փնտռելու համար թէ որոշ ծրագրի մը համաձայն գրուած է եւ որոշ միութիւն մը կը ներկայացնէ, թէ՞ օրագրի պէս գրուած առանձին էջեր են եւ ետքը միութիւն մը կազմած։

Խորքին մէջ «Մատեան Ողբերգութեան»ը մարդկային քնարերգութիւն ըլլալով մէկտեղ, է նաեւ կրօնափիլիսոփայական գործ մը, որուն մէջ վերջին դատաստանի, յաւիտենական կեանքի, մեղքի եւ ուրիշ վարդապետական հարցերը կը շօշափուին։

Գր. Նարեկացի ճանչցուած եւ ամբաստանուած է իբրեւ ծայր, որուն ստուգաբանութիւնը թէեւ ծանօթ չէ, բայց հերետիկոս կը նշանակէ, իր մեծաւորներուն հանդէպ ըմբոստ, բողոքող, ազատամիտ եւ անկախ մտածողութեան տէր։ Կ'արժէ այս առթիւ հոս յիշել աւանդութիւն մը որ սուրբին անձին կապուած է։ Եպիսկոպոսներ եւ իշխաններ պատուիրակութիւն մը կը ղրկեն Նարեկացիին մօտ, որպէսզի զինքը հարցաքննութեան ենթարկեն։ Պատուիրակները Նարեկ կը հասնին։ Նարեկացին կը հասկնայ անոնց դիտաւորութիւնը։ Անոնց կ'ըսէ. ճամբայ ելլելէ առաջ, սեղան նստինք։ Երկու աղաւնի խորովել կու տայ եւ կը բերէ իր հիւրերուն առջեւ։ Օրը ուրբաթ էր. պատուիրակները կը գայթակղին։ Ուրեմն ինչ որ կ'ըսէին Նարեկացիին մասին, ճիշդ էր։ Կ'ըսեն. Տէր, այսօր ուրբաթ չէ՞։ Սուրբը, իբրեւ թէ կ'անգիտանար, անոնց կը պատասխանէ. «ներողութիւն, եղբայրներ»։ Եւ աղաւնիներուն դառնալով, «ելէք, վերադարձէք ձեր վանդակը, որովհետեւ այսօր պահք օր է»։ Եւ թռչունները կը կենդանանան ու կը թռչին։ Այս տեսարանին վրայ պատուիրակները Սուրբին առջեւ կը խոնարհին եւ ներողութիւն կը խնդրեն։ Եւ կ'երթան այս հրաշքը պատմելու անոնց, որոնք զիրենք ղրկած էին։

Ներածութեան եւ յառաջաբանին մէջ Գր. Նարեկացիին գործը կը ներկայացուի կրօնական — քրիստոնէական հանգամանքներով, առանց մոռնալու միջնադարեան մեր միստիք հեղինակին գործերուն թէ բանաստեղծական եւ աստուածաբանական եւ թէ իմաստասիրական խորութիւնը, իրենց մարդկային տըւեալներով, իրեն օժանդակ ունենալով երեւակայութիւնը եւ զգայականութիւնը։

Ահաւասիկ «բանաստեղծը» գլուխին վերջին պարբերութիւնը — «Հակառակ ամէն բանի Նարեկացի մեծ բանաստեղծ մըն է։ Այն դարաշրջանին որ կը յայտնուի, վերանորոգիչ մըն է, որովհետեւ քնարական բանաստեղծութիւնը կրօնական գրականութեան մէջ մտցուց։ Շատ անձնական իր կրօնական փորձառութեան մէջ, կ'արտայայտէ ճշմարտութիւններ եւ զգացումներ, որոնք բոլոր ժամանակներուն համար են։ Այս տեսակէտով ան կը պատկանի համաշխարհային գրականութեան»։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

1) Grégoire de Narek, «Le Livre de prières»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐԸ

Երեւանի Մատենադարանը հարուստ է ոչ միայն մագաղաթէ հին ձեռագիրներով, այլեւ հին, արժէքաւոր գիրքերով։ Արդարեւ, ձեռագիրներու կողքին, այցելուն կրնայ տեսնել նաեւ հայերէն տպագիր առաջին գիրքերը՝ «Պարզատումար» (Վենետիկ, 1512ին), «Տաղարան» (Վենետիկ, 1513ին), «Սաղմոսարան» (Վենետիկ, 1565ին), «Ժամագիրք ատենի» (Նոր Ջուղա, 1642ին) «Արհեստ համարողութեան ամբողջ եւ կատարեալ» (Մարսէյլ, 1675ին) եւայլն։

Տպագիր գիրքերը պահուած են Մատենադարանին առանձին բաժնին՝ հայագիտական գրադարանին մէջ։ Այս բաժնին մէջ կան մեծ թիւով հին եւ նոր գիրքեր, որոնց թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ ամէն կողմէ նուէր ղրկուած կամ գնուած գիրքերով։

Շատեր, ըմբռնելով Մատենադարանին դերը ազգային մշակոյթի զարգացման գործին մէջ, տոգորուած հայրենասիրական զգացումներով եւ հասկնալով տըւեալ գիրքին արժէքը հայագիտական գրադարանին համար, գնահատելի ոգիով մը իրենց գրադարաններուն մէջ եղած հազուագիւտ օրինակները կը նուիրեն Մատենադարանին։

Այսպէս, օրինակ, գրադարանը նուէր ստացաւ լենինականցի Ջութակահար Մանուկ Բաբիկեանէ շատ արժէքաւոր եւ հազուագիւտ գիրք մը, անգտանելի Հայաստանի մէջ։ Ասիկա 1539ին Փավիայի մէջ լոյս տեսած Թեզէոս Ամբրոսիոսի «Ներածութիւն ի քաղդէական, հայերէն եւ այլ տասը լեզուաց» գիրքն է։ Հեղինակը արեւելեան լեզուներու մասնագէտ եղած է եւ գիրքը գրած է լատիներէն, կան նաեւ հայերէն տպագրուած էջեր։ Թեզէոս Ամբրոսիոս փորձած է առաջին անգամ ըլլալով արեւմուտքին ծանօթացնել կարգ մը արեւելեան լեզուներ, որոնց մէջ նաեւ՝ հայերէնը։

Թեհրանաբնակ Յովսէփ Եղիազարեանէ գրադարանը նուէր ստացած է հայերէն, անգլերէն եւ պարսկերէն 44 գիրքեր, որոնք մեծ մասով հայագիտական են՝ տպագրուած Հնդկաստան եւ Պարսկաստան։

Արտասահմանի հետ մշակութային կապի ընկերութենէն նուէր ստացուած է 124 գիրք՝ 37ը հայերէն եւ 87ը ռուսերէն, որոնց մէջ նոյնպէս կան հայագիտական գիրքեր։

Մատենադարանի աշխատակից Ֆ. Պօղոսեանի միջոցաւ Քիշնեւի Հայոց եկեղեցիէն ստացուեցան 31 գիրք, որոնց մէջ կային շատ հին եւ արժէքաւոր գիրքեր։ Անոնցմէ մէկը երաժշտական շարակնոցն է՝ տպագրուած Կ. Պոլսի մէջ, տիրացու Աստուածատուրի տպարանը ՌՃԽԸ (1699)ին։ Մինչեւ այսօր այն կարծիքը կը տիրէր թէ տիրացու Աստուածատուրի կամ Աստուածատուր Ալուշեխցիի տպարանը Կ. Պոլսի մէջ հիմնուած է 1700ին, մինչդեռ մեր ձեռքին տակ գտնուող այս շարակնոցին տպագրութիւնը սկսած է 1699ին։

Պոլսաբնակ Շ. Գալըճեանէ նուէր ըստացուեցաւ տաղարան մը, 1752ին Կ. Պոլսի մէջ հրատարակուած, երեւանաբնակ Թ. Թերզեանէ՝ «տետրակ այբենական» Կ. Պոլսի մէջ 1716ին հրատարակուած, Թիֆլիզաբնակ Պ. Խաչոյեանէ՝ Պղուտարքոսի «Զուգակշիռք»ին երեք հատորները (Վենետիկ 1832), հայրենադարձ Ա. Գասպարեանէ արժէքաւոր չորս կտոր գիրք, Կ. Ղազարեանէ քանի մը գիրքեր եւայլն։

Է. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Այդ տեսարանը Վանայ Այգեստան կոչուած արուարձանն էր, որ հրաշալի երեւոյթի մը ներքեւ կը պատկերանար։

— Ինչու ուշացաւ, գոչեց Վալի փաշան ինքնիրեն։ Արդեօ՞ք տունը չէր

Ու բարկացած շարժումով մը դոցեց պատուհանը եւ սկսաւ դահլիճին մէջ ման գալ։

Քառորդ մը ետքը՝ կամաց ձայնով մը դահլիճին դուռը զարնուեցաւ։

— Մտէք, ձայնեց Վալի փաշան։

Եկողը մեր ծանօթ Առաքել էֆէնտին էր, որ մանկամարդ Լուսիայի աղաչանքով, փրկած էր իր կեանքը Վանականին դաշոյնէն։

— Ո՞ւր էք, Առաքել էֆէնտի, հարցուց Վալի փաշա մտերմական բայց ազդու շեշտով մը։

Առաքել էֆէնտին անվրդով նայուածք մը սեւեռեց փաշային վրայ ու չպատասխանեց։

— Շաբաթ մըն է որ չէք երեւար. վրայ բերաւ վալին՝ կեղծ ու խորամանկ բացատրութեամբ մը։ Ի՞նչ եղաք... ո՞ւր մնացիք։ Իմացածիս նայելով՝ վախէդ քաշուած կ'ապրիս։ Հա...

Առաքել էֆէնտին իր ճպոտ աչքերը բանալով մրմնջեց.

— Զափազանց զբաղած էի. փաշա էֆէնտի, այդ պատճառաւ դուրս չէի ելներ։ Ուրկէ՞ պիտի վախնամ։

— Ինչ գիտնամ... կ'ըսեն թէ հայ քոմիթաճիներով լեցուած է քաղաքը, աւարկեց հաստավիզ փաշան՝ իր շրթանց վրայ հեգնական ժպիտ մը սահեցնելով։

— Քոմիթաճի՞... գոչեց Առաքել էֆէնտին՝ ապուշ ձեւ մը ընելով.

— Այո։

— Մնա՞ց տաանկ գաղափար մը... ըստ իս, անոնց արմատն անգամ չորցաւ։

Վալի փաշա գլուխը շարժեց ու դայրոյթի մը ամբողջ արտայայտութեամբ ըսաւ.

— Ոչ, Առաքել էֆէնտի, կամ դուք կը խաբուիք եւ կամ թէ խաբել կ'ուզէք զիս։

— Ձեր վսեմութիւնն ի՞նչ պատճառաւ ունի այդպէս կասկածելու.

— Կը կասկածիմ, որովհետեւ ձեր տըւած տեղեկագիրը համաձայն չէ տեղի ունեցած իրականութեան։

— Ինչպէս։

— Դուք չվստահեցուցի՞ք ինծի թէ հանդարտ է ժողովուրդը։

— Այո.

— Դուք չհաւաստացուցիք ինծի թէ քաղաքացին մաս չունի ներկայ խռովութեանց մէջ։

— Ճշմարիտ է։

— Լաւ ուրեմն, հանդա՞րտ է ժողովուրդը... մաս չունի՞ քաղաքացին այն մթին դարձուածքներու մէջ զոր կոյրն անգամ կը տեսնէ... ըսէք, դեռ ինչպէս համոզուիմ... ինչպէս չյայտնեմ թէ՝ կամ դուք խաբուած էք կամ խաբել կ'ուզէք զիս։

Առաքել էֆէնտին, որ թրքական բարքերով սնած ու անոր հոգեկան դրութիւնը իւրացնելով հասած էր այդ վիճակին, անմիջապէս խորամանկութիւնը ձեռք առաւ՝ ինքզինքը փրկելու համար։

— Ներեցէք, փաշա էֆէնտի, որ ըսեմ թէ չափազանց ցաւ զգացի այդ տարակոյսներուդ նկատմամբ, թօթուեց նենգամիտ մարդը։

Դուք շատ աղէկ գիտէք թէ տասը տարուան մէջ ինչ ծառայութիւն մատուցած եմ երկրին ու կառավարութեան։ Կրնամ խոստովանիլ թէ օր մը չէ եղած որ իմ տուած տեղեկագիրներս համաձայն չըլլան իրողութեանց, համաձայն չըլլան երկրին ու կառավարութեան շահերուն։ Ասիկա կարող էք ստուգել։ Հետեւաբար ձեր վսեմութեան տուած տեղեկագիրս, որ ամիս մը առաջ գրուած էր, երբեք սխալ հիմ մը չունէր։ Ես ինչ որ կրցած էի իմանալ, որոշել ու հաստատապէս վճռել. ասիկա պիտի խաբուէի եւ կամ թէ պիտի համարձակէի խաբել ձեր վսեմութիւնը։

Վալի փաշան, որ նենգութեանը հետ կեղծ ժպիտ մը պատկերացնելու մէջ վարպետ էր, գլուխը շարժելով ոտքի ելաւ, Առաքել էֆէնտիին ձեռքը բռնեց ու մրմնջեց։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ԱՅՑ

Ողբացեալ ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի, յաւարտ պատարագի :

Կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Թիյէի գե – րեզմանատան այց, ընկերներ Գ. Բալայ– եանի, Ջամալեանի, Բաքաշայի, Գ. Սարգիսբէկեանի, Օհան Կարօյի եւ Պեր– ճուհի Բաբանեղեանի շիրիմներուն :

Հաւաքուիլ ժամը 3ին, գլխաւոր մուտ– քին առջեւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Տէր Վարդանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հայկանուշ Բաղդասարեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Սաթենիկ Զաքարեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցա – ւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ՊԷՁԱՁԵԱՆի

կսկծալի մահուան առթիւ :

ՊՐԵՄՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷ
ԵՒ
Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 21 – ին, Սալ Տրպիւսի, 252, Ֆօպուռ Սէնթ – Օնօրէ :

Կը նախագահէ՝

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Կը խօսի՝

ԱՍՊԵՏ՝ ՊԵՐԹՐԱՆ ՏԸ ԼԱ ԿՌԱՍԻԷՌ

ՆԻՒԹ.— Երուսաղէմի Ս. Ղազար Ասպետական կարգը եւ Հայերը :

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Գորտոյի Մուրատ խումբի կողմէ, ի նպաստ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին :

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Աբլաֆ – Սոլֆերինոյի սրահը, 235 Րիւ Մունէյտա :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խըմ – բերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ ա – նակնկալներ :

Երիտասարդներու կողմէ կը ներկա – յացուի պաւեշտ մը՝

ՍԵ՞Ր Թէ ՃԵՐՄԱԿ

Մուտք՝ 1 Ն. Ֆ. :

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ տաքթիլօ մը, գրասենեա– կի աշխատանքներու համար : Դիմել ան – ձամբ Յառաջին :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բո– լոր բաժանորդները որոնք առկախ հա – շիւներ ունին, համապատասխան հաշուե– ցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հա – շիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ :

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժա – նորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացը– նեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստա – կան ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին :

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐ – ՍԱՄԵԱՆ :

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,
Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,
Ջութակ՝ Ս. Քաչեան :

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէ – յով եւ կարկանդակով :

Մուտքը ազատ է :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե – րունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մին – չեւ լոյս :

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փո – ղահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուա – գախումբին ու երգչուհի ՀԻՒԿԷԹ ԼԸ – ՔԱՅԻ :

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏՐՇ – ԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱ – ՀԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ :

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20·45ին : Սալ Փօլ Ֆարալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտիֆ :

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գի – ներով Հրանդ Բալուեան գրատունը :

IMPORTANTE SOCIÉTE

Engage pour son service VENTE, Paris et Banlieue Sud. Mrs. 23 à 35 ans libre de suite. Nat. Fr. b. présentation. Après sélection, format. par nos soins. Ts. avant. sociaux salaire suivant qualification de 1000 à 1600 N.F. Ecrire avec Réf.+Photo à MARIAN, 90, Rue Damrémont, Paris 18e.

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սե – րունդի անդամները եւ երէց ու երիտա– սարդ համակիրներ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա– րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28 – ին, Հինգշաբթի օր :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մաս – նաճիւղին կողմէ :

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ :

Orchestre JO BERRUYER
et sa grande formation

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինաս – եան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւա– քատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմի – տէի ներկայացուցիչը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կո– միտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը :

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սեն Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շա – բաթ, ժամը 21ին, նախորօք որոշուած հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրա – կարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խում– բի ժողովը այս Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդ – եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւի– րէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատե – ղին : Կարեւոր օրակարգ :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կառվարենց խումբի կողմէ

Այս Կիրակի, ժամը 15ին Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ :
Կը ներկայացուի ռուսական կեանքէ քաղուած՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Դրամ, 4 արար, 3 պատկեր :

Ղեկավարութեամբ Պ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆի

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ. — Փորթ տը լա Շափելէն 268 թիւ, մինչեւ Սարսէլ, Փլաս Տիւ 11 Նովամպր, կամ շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նորէն ժամը 13·45ին, եւ 15·10, մինչեւ Վիլիէ լը Պէլ, ուրկէ առնել նոյն թիւ օթօպիւսը եւ մինչեւ նոյն տեղը :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայ – երաժշտութեան հինգերորդ սկաւառակը MC 20167

«Promenade en Arménie»

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

(14 կտոր, 45 վայրկեան)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ԽՄԲԵՐԳ, ՄԵՆԵՐԳ

Խաղողաքաղ, Խնջոյքի պահ, Օրօր կանչեմ, Մանոցի երգ, Շորոր, Երեսից Մազերը սրմա կումանի, Հայոց գինին, Լեռնական պար, Լուսնակ գիշեր, Կա– պեյայում, Գիլպիլը կու կանչէ, Սեւանայ ափին, Եարամօ :

Գեղարուեստական շքեղ եւ գունաւոր կողք, երգերու թարգմանութեամբ եւ բառերով միասին :

Ստանալու համար դիմել Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ,
14, Rue Petit, Paris 19 (BOT. 99-22)
Կամ Եկեղեցւոյ դիւանատունը

Փնտռել նաեւ նախորդ սկաւառակները՝ 20103, 20136, 20157,, 20162,
եւ պատարագները Եկմալեան 20114, Կոմիտասեան 20150

Գաւառներու համար խնամուած ծրարով առաքում,

Contre Remboursement

Գին 30 Ն. Ֆ.

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուան Դեկտեմբեր 10
Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը :

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշ – խարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր եւն. :

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն – պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոլէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆիւմ, նայլըն գուլպայ, դրամեքենայ, փիւլեր այր մար– դոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն. :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 7 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9273 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5074

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՇՏԱԴԱԼԱՐ ԾԻԼԵՐ

Տակաւին չէ գրուած լրիւ պատմութիւնը այն ոճիրներուն, որոնք գործուեցան Հայաստանի մէջ բոլշեւիկեան իշխանութեանց կողմէ՝ ընդհանրապէս հայ ազգային – հայրենասէր տարրերու եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականներու դէմ :

Այժմ, որ շնորհիւ Մոսկուայի ԻԲ. համագումարին, Սթալին – Բերիա – Մալենկով տխրահռչակ երրորդութեան անուր ոճիրներուն ծալքերը մասամբ բացուեցան, կը յուսանք թէ շուտով ամբողջովին պիտի քակուի կծիկը եւ գարխիւներուն մէջէն լոյս աշխարհ պիտի բերուին թաքուն պահուած բազմաթիւ ուրիշ գաղտնիքներ :

Հայաստանի խորհրդայնացումէն մինչեւ Փետրուար 18 երկուքուկէս ամսուան ընթացքին կարմիր բանակի վիճուորներուն կողմէ գործուած զարհուրելի ոճիրները մանրամասնօրէն նկարագրուած են իրազեկ ականատեսներու կողմէ, որոնց մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն ոչ – դաշնակցականները :

Ամէնէն պերճախօս փաստերը տուած է յայտնի համայնավար գրող Բորեան, ռուսերէն լեզուով գրուած երկու ստուար հատորներու մէջ, հրատարակուած Մոսկուա :

Հակառակ Դաշնակցական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն եւ Մոսկուայի լիազօր Լեգրանի միջեւ կնքուած համաձայնագրին, Գասեանի Ցեղկոմը ձերբակալեց եւ բանտարկեց հազարաւոր դաշնակցական վարիչներ, շարքայիններ, պետական պաշտօնեաներ, ազգայնականներ, ձիւն – ձմեռ եղանակին, սառնամանիքի մէջէն հետիոտն երկրէն դուրս աքսորեց հայկական բանակի հարիւրաւոր սպաներ, գլխաւորութեամբ սպարապետ Թովմաս Նազարբէկեանի :

Լենինն անգամ լսելով մեր մինուճարի գլխուն պատահածները, սաստեց Երեւանի «քան չեղացն պապական» բոլշեւիկները, թելադրելով քիչ մը ջուր խառնել իրենց բարկ գացախին մէջ:

Սակայն ի զուր : Հալածանքը Դաշնակցականներու եւ ազգայնական, ազատամիտ տարրերու դէմ շարունակուեցաւ անխնայ : Ո՞վ կրցաւ հաշուել Սիպերիա աքսորուածներու, բանտերու մէջ մեռածներու առանց դատ – դատաստանի գնդակահարուածներու թիւը :

Հանդիսաւոր յուղարկաւորական արարողութիւններով քանիցս թաղեցին Դաշնակցութիւնը, սակայն ամէն անգամ յարութիւն առաւ անիկա, Ցիսուսին պէս :

Ուզեցին մեռցնել մարմինը, բայց չյաջողեցան՝ հակառակ Չեկայի անլուր չարչարանքներուն, որովհետեւ կենդանի էր ոգին, անմահ : Դաշնակցութեան գաղափարականը վարակած է երկրի մեր հայրենակիցները, որոնք չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր տակաւին չեն կրցած մարսել բոլշեւիկեան խորդ վարդապետութիւնը :

Լսեցէ՛ք անգամ մը եւս Գ. Բաղամեանցը, Խ. Հայաստանի Մինսարների Սովետի (կառավարութիւն) առընթեր Պետական անվտանգութեան կոմիտէի նախագահը, որ Մոսկուայէն վերադարձին «պարտիական ակտիւի ռեսպուբլիկական ժողով»ին մէջ կ՚ըսէր.

« Մեր ռեսպուբլիկայի կեանքում կայ եւս մի տարի, որը դժւար է մոռանալ, որը ﬔր արցունք չթերեց ու ﬔր վիշտ չպատճառեց ﬔր ժողովուրդին. դա 1949 թւականն է, երբ անվտանգութեան օրգաններում բուն դրած յանցագործների ճախտահռնութեամբ եւ Սթալինի գիտութեամբ ու առաջարկանքով անհիմն կերպով ԱՔՍՈՐՈՒԵՑԻՆ ՄԵԾ ԹՈՒՈՎ ԱՆՄԵՂ ՄԱՐԴԻԿ, ՈՐՈՆՔ ՄԵՂԱԴՐՈՒՈՒՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԿՌՈՒԻՆԵՐ ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՉՈՄՊԷ Կ՚ԸՍԷ ԹԷ Ի ՀԱՐԿԻՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆԵՏԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻՆ

Երեքշաբթի օր, մինչ Չոմպէ Փարիզ կը գտնուէր, ծանր բախումներ ծայր կու տային Էլիզապէթվիլի մէջ, ՄԱԿի ուժերուն եւ Քաթանկացիներուն միջեւ :

Կը թուի թէ ՄԱԿի նոր քարտուղարը որոշած է յաջողիլ ուր իր նախորդը իր կեանքով վճարեց իր ձախողութիւնը: Արդարեւ Ու. Թան բազմաթիւ օդանաւերով յաւելեալ ուժեր ղրկեց եւ արտօնութիւն տուաւ Քոնկոյի ՄԱԿի ուժերուն որ իրենց զինեալ բռնանդակ կարողութիւնը ի գործ դնեն անյապաղ վերջ տալու համար, Էլիզապէթվիլի կռիւներուն :

Ու. Թան ըսաւ նաեւ այս առթիւ թէ բոլոր միջոցները կրնան գործածել :

Կռիւները սկսան առտուն երբ ՄԱԿի ուժերը գործողութեանց ձեռնարկեցին Քաթանկացի ուժերուն դէմ որոնք ամէն միջոցով կը դիմադրեն: Տակաւին քանի մը օրուան զինամթերք ունին, բայց Փարիզի մէ Մօյիզ Չոմպէ յայտարարեց թէ երբ զինամթերքը վերջանայ, կը շարունակեն կռուիլ թունաւոր նետերով մինչեւ վերջագոյն յաղթանակ :

Էլիզապէթվիլի մէջ կացութիւնը շատ ծանր էր եւ կէսօրէ ետք կը պարզուէր թէ Քաթանկացիները կացութեան տէրն են, բայց իրիկունը կ՚ըսուէր թէ 39 մեռեալ կայ երկու կողմերէն: Եւրոպացիները խուճապի մատնուած էին եւ չէին գիտեր որ կողմը փախիլ, մանաւանդ Քաթանկացիներէն զատ, Պալուպաներու սարսափն ալ կայ :

Արտաքին նախարար Քիմպա կոչ մը ըրաւ ձայնասփիւռէն, ըսելով որ ամէն ոք պէտք է կռուի, «յարձակեցէ՛ք ՄԱԿի սահմաններուն վրայ» չեշտեց Քաթանկացի նախարարը :

Ներքին նախարարն ալ՝ Մունունկօ յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին « բոլորս ալ հոս ենք, եւ վճռած ենք պայքարիլ ու մեռնիլ: ՄԱԿը կրնայ գրաւել մեր քաղաքները: Կը մնան սակայն մեր գիւղերը եւ ճռներ: Վայրենիներ ենք, այո՛, խափշիկ ենք, այո՛, ուրեմն մենք ալ վայրենիներու նման կը կռուինք: Այլեւս ո՛չ բանակցութիւն, ո՛չ զինադուլ: Քաթանկան Քաթանկացիներուն: Ինչ կ՚ուզէ թող պատահի »:

Մունունկօ կ՚ըսէ թէ ինչպէս ամէն ժողովուրդ իրենք ալ իրենց ճակատագիրը որոշելու իրաւունք ունին եւ այսօր բացէ ի բաց պատերազմական վիճակի մէջ են:

Նոյն առթիւ Չոմպէ կոչ մը ըրած է ազատ աշխարհին չեշտելով թէ հնդկական զօրքն է որ կրակ բացած է առաջին առթիւ: Չոմպէ չէ վարանած ըսելու նաեւ թէ Քաթանկան պատրաստ է «վերադարձի զոհողութեան, զոհողութիւն մը որ ոչ ոք պիտի ծառայէ եթէ ՄԱԿը յամառի այս յարձակման մէջ» :

× Պրիւքսէլէն Փարիզ հասաւ Քոնկոյի կեդրոնական կառավարութեան (Լէոփոլտվիլ) Արտաքին նախարարը՝ Պոմպոքօ :

× Իմացուեցաւ շատ դժգոհ է որ Ֆրանսա կը պաշտպանէ Չոմպէն եւ Պոպինեի (Փարիզեան արուարձան) թաղապետութիւնը հեռագիր մը ղրկած է Քուվ տը Միւրվիլի (Արտաքին նախարար) բողոքելով որ «Լումումպայի ոճրագործը Փարիզ կը գտնուի »:

ԷԻՆ ԻԹԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՏԻԱՅԻՆ ՊԱՏԿԱՆԵԼՈՒ ՄԷՋ: (Սով. Հայաստան, 15 Նոյ.):

Ուրեմն խորհրդայնացումէն շուրջ երեսուն տարի վերջ ալ Դաշնակցութեան մղձաւանջը քունը կը փախցնէր Սթալինին եւ իր հայազգի մանկլաւիկներուն :

Դաշնակցութեան ցանած սերմերը պարարտ հողի վրայ են ինկած եւ մշտադալար ծիլեր կ՚արձակեն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հաղորդուի թէ Ռումանիան ալ ապասթալինացման արշաւը սկսած է: Պաշտօնական զեկոյց մը կը դատապարտէ նաեւ Ալպանիան եւ անոր «հակալենինեան » քաղաքականութիւնը :

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը Ու. Թան Հունգարիա հրաւիրուած է: Ծանօթ է որ 1956ին ոչ ընդհ. քարտուղարը ոչ ալ քննիչ յանձնախումբը կրցան Փեշտա երթալ: Կը թուի թէ Հունգարիա կ՚ուզէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները արեւմուտքի հետ, արդարեւ առաջարկած է նաեւ Միացեալ Նահանգներուն որ ձեւ մը գտնուի կարգադրելու համար Կարտինալ Մինծէնթիի պարագան: Այս վերջինը Փեշտայի ամերիկեան դեսպանատունը ապաստանած է ծանօթ դէպքերէն ի վեր :

ԱՐՏԱՔԻՆ նախարար Քուվ տը Միւրվիլ Ֆրանսայի դիրքը պարզեց Ծերակոյտին առջեւ: Պերլինի առթիւ ըսաւ թէ ռուսական քաղաքականութեան նպատակն է չէզոքացնել կեդրոնական Եւրոպան եւ ջնջել տալ արեւմտեան զինակցութիւնները: Գահիրէի դէպքերուն առթիւ, նախարարը չեշտեց թէ քաղաքակրթուած երկիրները պէտք է վճռական ըլլան :

ՔԵՆԸՏԻ ընդունեցաւ կարդինալ Ջիքոնեանին որ Վատիկանի «արտաքին նախարարն է: Կարգ մը շրջանակներ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս հանդիպումին :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ երկրաշարժ եղած է, Թիֆլիսի մէջ զգացուած է որ հողը շարժած է Կիրակի գիշեր, գլխաւորաբար Ախալքալաքի շրջանը :

ԺՈՐԺ ՊԻՏՕ մամուլի ասուլիս մը տուաւ ուր չեշտեց թէ Ֆրանսական Ալժերիոյ պայքարը պիտի շարունակէ: Նախկին վարչապետը չեշտեց նաեւ թէ Գաղտնի Բանակը չէր կազմուեր եթէ 1958ի պայմանաւորութիւնները պահպանուէին :

ՔԱՍԸՄ ազատ արձակեց հինգ հոգի որոնք մահուան դատապարտուած էին, որովհետեւ փորձած էին զինքը սպաննել 1959ին:

ՆԵՀՐՈՒ յայտարարեց Խորհրդարանին առջեւ թէ Չինաստան սպառնացած է Հնդկաստանի, որովհետեւ սահմանային տարակարծութիւնը չէ հարթուած :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, հակառակ իշխանութեանց ճնշումներուն, ուսանողները լուռ ցոյց մը կատարեցին Համալսարանին մէջ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Դեկտեմբեր վերջին հաւաքուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդը որ պիտի վաւերացնէ զինուորական ծախսերուն յաւելումը: Կը սպասուի նաեւ որ Խրուշչեւ զեկուցում տայ արտաքին քաղաքականութեան շուրջ :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինէն արեւմտեան Պերլին անցած է կառախումբ մը շեղելով Արեւելեան կողմի ոստիկանները : Այս ցայտուն փախուստը շատոնց պատրաստուած էր եւ 25 հոգի, մէկ անգամէն եւ բացէ ի բաց արեւմուտք անցան :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Տըպրէ խորհրդային դեսպանը ընդունեցաւ, Պոնի մէջ ալ նոյնը ըրաւ Ատենաուըր :

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՆՈՒԶԵԱՆ խօսակցութիւնները Դեկտեմբեր ութին պիտի սկըսին, Հռոմի մէջ: Ցոյս կայ որ Պիզերթի հարցը վերջնականապէս կարգադրուի :

ՏԸՊՐԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

●

ՈՉ ՈՔ ԳՈՀ Է

Մամուլը եւ ընկերակցութիւնները լաւ ընդունելութիւն մը չըրին Նախարարապետին յայտարարութեանց, որոնց գըլխաւոր իմաստն այն էր թէ 1958էն ի վեր կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխուած չէր, թէ եկամուտներու բաշխումներու տարեկան քննութիւն կար եւ ի հարկին երբ գործադուլը չափը անցընէ կարելի էր աշխատանքը պարտադրել :

Առաջին հակազդեցութիւնները հրատարակուեցան մամուլին մէջ եւ նպաստաւոր չեն Տըպրէի: Փռփիւլէր, սխալ եւ անվայել կը գտնէ Տըպրէի ըսածը: «Ոչ մէկ բան բարելաւելու համար ընկերային կլիման կամ պակսեցնել աշխատաւոր դասակարգին դառնութիւնները: Իրենցմէ նոր զոհողութիւններ կ՚ուզուի, կը թելադրուի որ ըլլան համբերատար եւ խելօք, մինչ1959էն ի վեր խստակեցութիւնը միայն խոնարհ դասերուն վրայ կշռեց որոնք աշխատելու ուժը ունէին միայն ապրելու համար: Որովհետեւ սխալ է, անվայել է նոյնիսկ, ըսել ինչպէս ըսաւ Գ. Տըպրէն որ ծախքերու եւ եկամուտներու արդար բաշխում մը եղած է»:

ԼԷ ՉԷՔՕ — Տըպրէ խօսեցաւ վարդապետական անտեսագէտի մը պէս: Եւ իր վարդապետութիւնը կ՚օրինաւորուի պետութեան իրաւունքով: Տըպրէի համար կայ ուրեմն քաղաքականութիւնը: Ասոր համար որ Նախարարապետին խօսքերը մարդկային արձագանգ չէին կրնար ունենալ »:

ԼԻԹԵՐԱՍԻՈՆ — Տըպրէ երկու նախադասութիւնով իր մտածումը ճշդեց, սահմանեց իր վարդապետութիւնը, որոշեց իր ընտրութիւնը — «Մեր առաջին դժուարութեան անունն է՝ Ալժերիա եւ մեր առաջին պարտաւորութիւնը՝ Ազգային պաշտպանութիւն, հիւլէական ռումբ եւ հրթիռ: Մնացեալը, ուրեմն ուղեվարներու, կալիէներու ելեկտրականականպաշտօնեաներու ամսականները ... «տասներորդ պարտաւորութիւնն է »:

ՓԱՐԻ – ԺՈՒՐ — Եւմտական ուղղափառութիւնը չի բաւեր :

ՖԻԿԱՌՕ — Հասկնալի բանաձեւումով, նախարարապետը պարզեց կառավարութեան վարդապետութիւնը որ մէկ սկզբունքի մէջ է —անտեսական քաղաքականութիւն մը. յառաջ կը բերէ ընկերային լաւ քաղաքականութիւն մը: Դասական վարդապետութիւնն է եւ ուրիշ չկայ ապահովելու համար բոլորին բարգաւաճումը եւ հասարակական ծիգին պտուղներուն արդար բաշխումը :

ԻՒՄԱՆԻԹԷ — Տըպրէ պատասխանեց մերժումով եւ սպառնալիքով :

ՔՈՄԲԱ — Տըպրէ ըսաւ թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ արդիական պետութեան մը ընկերային պայմանագիրը :

Գալով ընկերակցութեանց, առաջին հակազդեցութիւնները բացասական են բայց քանի մը օրէն յայտնի կ՚ըլլայ միայն իրենց տալիք գործնական հետեւանքը, Տըպրէի յայտարարութեանց :

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը (Սէ Ժէ Թէ – Համայնավար) Չորեքշաբթի պիտի քննէր Տըպրէի յայտարարութիւնը, բայց արդէն վերապահ է:

Բանուորական Ուժը (էՖ Օ – ընկերվարական) ընկերային հաւասարակշռութիւն. հաշուական հաւասարակշռութիւն չի նշանակեր կ՚ըսէ :

Քրիստոնեաները (Սէ էՖ Թէ Սէ) կը գտնեն թէ պետութիւնը չի ճշդեր թէ ընկերային ինչ պայմանաւորութիւններ կը նախատեսէ :

"Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՑ ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ"

Նարեկացի նոր թարգմանիչ մը գտաւ, աւելի երիտասարդ, որ Ֆրանսերէնի վերածած է ամբողջ Նարեկը, — Հ. Իսահակ Քէչիշեան։

Միտք չունիմ քննութեան սեղանի վրայ դնելու այս աշխատանքը։ Հ. Քէչիշեան անշուշտ կարդացած է Նարեկացիի գործին նուիրուած ամէն վերլուծում ու քննադատութիւն, բաղդատած նաեւ աշխարհաբար օրինակները՝ ի պէտս իր թարգմանութեան։ Այսպէս է որ աչքէն չեն վրիպած նաեւ թէ Լիւք–Անտրէ Մարսէլ, նման ձեռնարկի մը մէջ, օգտագործած է Զօպանեանի հրատարակութիւնները՝ «առանց անուն յիշատակելու», թէեւ, երբ Ֆրանսացի թարգմանիչին կը վերագրէ «աստուածաբանական սխալներ», փոյթ չէ թէ վրճելի, կը մոռնայ, ինք ալ իր կարգին, անուն յիշատակել, — օրինակ՝ Հ. Մըսըրեանը, որ … տէրն է կատարուած այդ գիւտ(?)ութեան։

Միտք չունիմ, ըսի, զբաղելու Նարեկով եւ իր թարգմանիչներով(1)։

Ուրիշ է նպատակս։

Գիտէք թէ Նարեկացիի այս «աղօթքներուն» (2) ամէն մէկուն գլուխը դրուած է շատ ծանօթ տարազ մը, երկու մասէ բաղկացեալ. «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հոգւոյ առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի» (առաջին մաս), «ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ» (երկրորդ մաս)։

Նարեկացի՞ն է գրած, սակայն։ Ըստ Գալեան պատրիարքի՝ «ոչ իւր իւրն» առաջին մասը, երկրորդը՝ այո(3), Տարազին այս երկրորդ մասն է, արդէն, որ կը մնայ վէճի առարկայ.

« Ի խորոց սրտի՞ց » թէ « ի խորոց սրտի »։

Առաջին աղօթերգութեան առաջին տողին վրայ եւս կ'երեւի նոյն բառը, ընդհանրապէս «սրտի» (4)։

Նալեան պատրիարք, ծանօթ տարազին մէջ, կ'ընդունի « ի խորոց սրտից», նոյնիսկ աղօթերգութեան առաջին տողին մէջ եւ՝ միշտ «սրտից»։ Արդարեւ Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան կը վկայէ թէ կարգ մը ձեռագիրներու մէջ, առաջին տող, գրուած է «սրտից»։

Գարեգին պատրիարք, գրաբար եւ աշխարհաբար դէմ–յանդիման իր հրատարակութեան մէջ, բնագիր տարազը կ'առնէ «սրտից» ձեւով, իսկ առաջին տողին մէջ «սրտի»։ Զարմանալին այն է որ խորագիրը, ըստ իր ընդունած բնագրին՝ «սրտից», աշխարհաբարի կը վերածէ «սրտի», ոչ թէ «սիրտերու»։

Այսպէս եւ բոլորը, Քասիմ, Թորգոմ պատրիարք, Մ. Խերանեան (Հայաստան) կը թարգմանեն.

Սրտի խորքէն · ·

Եւ ահա նոր վէճ մը։ Մեղքը Հ. Իսահակ Քէչիշեանի ճիտը։ Խորագիր տրուած տարազին մէջ՝ խօսքը կը թարգմանէ քոլլոք, (տարազին առաջին մասին մէջ համաձայն կը մնայ աշխարհաբարի վերածողներուն) հետ.

Տիւ փոն տիւ քէօր քոլլոք ավէք Տիէօ։

Ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ։

« Խօսք » բառը, ոսկեդարեան ճաշակով, առաւելապէս կը գործածուի բայական ձեւի տակ., — գոյականը յարգի չէ, նոյնիսկ սակաւաթիւ գործածութեանց մէջ անգամ՝ միշտ չի համապատասխաներ բնագրին, (ապացոյց՝ բաղդատեցէք Սաղմոսներուն մէջ ցրուած օրինակները)։ Ֆրանսերէնը եւս կը նախընտրէ բայական ձեւը։ Օտար թարգմանութեանց մէջ՝ Աստուածաշունչ Մատեանն ալ չի տար այդ բառը հոն ուր, հազուադէպ, մեր Թարգմանիչն կը գործածէ «խօսք» բառը, եւ հոն ուր Եհովա կը խօսի «ընդ Մովսիսի» կամ «առ ջՄովսէս»։ Վասնզի քոլլոք կը նշանակէ «խօսել ընդ ումեք», այսինքն խօսակցիլ, — ըսել եւ լսել ; որ թարգմանի՝ մէկ հոգի չէ խօսողը, այլ առնուազն երկու հոգի, դէմ առ դէմ նստած։

Արդ, Նարեկացի, որ թէեւ ոսկեդարեան չէ, չի խօսակցիր, այլ կը խօսի ։ Եւ իր «խօսքը» կ'անուանէ «բան», որ քոլլոք չէ։ Շնորհալի, իր կարգին, դայթակղութիւն կը համարի խօսակցիլ.

Ընդ Աստուծոյ՝ դէմ յանդիման։

Գանք՝ վէճին փուշին։ Տարազին առաջին մասը, «ի խորոց սրտից» կարդա՞լ(5) թէ « ի խորոց սրտի», (Նալեան պատրիարք ունի նաեւ «ի խորոց սրտէ» ձեւը), աչքի՞նչ կը փոխուի իմաստի տեսակէտով, բայց անպայման կը տարբերի «սրտի խորերէն» թարգմանողներուն հասկացողութենէն։

« Ի խորոց սրտից» մակբայ մըն է, որու իմաստն է՝ աղերսագին, պաղատագին, սրտագին։ Դիտել կուտամ թէ, երկրորդ աղօթերգութենէն սկսեալ, կը կրկնուի «աղերս մաղթանաց բանի» տարազը, համազօր «բան ի խորոց սրտից» տարազին։

Այս կարգի մակբայը կը կոչուի բարդ մակբայ, որու օրինակները շատ են մեր լեզուին մէջ։ Նման մակբայ կարելի է կազմել «ամենայն» բառով, — «յամենայն սրտէ»։ Բազմաթիւ օրինակներ՝ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ. «Լեր յուսացեալ ի Տէր յամենայն սրտէ», այսինքն « ի խորոց սրտի» (Առ. Գ. 5)։ «Խոր» եւ «ամենայն», հոլով առնելով գոյականին հետ, կը զօրացնեն ու կը սաստկացնեն իմաստը. «Ամենայն» մակբայ կը չինէ նաեւ ուրիշ ձեւով. « Զամենայն աւուրս », որ կը թարգմանուի միշտ։ «Ցամենայն աւուրս» ձեւը՝ հազուադէպ։

×

Ինչ որ գրուեցաւ մինչեւ հոս, պատրուակ էր՝ խօսելու համար սիրտ բառին պատմութեան մասին։ Այդ պատմութեամբ ճիշդ է թէ աւելի եւս կը պարզուի ու կը պատճառաբանուի «ի խորոց սրտից» տարազին բուն նշանակութիւնը ։

Սիրտ բառը շատ է յեղյեղուած Աստուածաշունչ Մատեանի մէջ։ Ուր բառին տրուած են այնպիսի արտառոց եւ ծիծաղաշարժ իմաստներ, որոնք կը դիմանան մինչեւ այսօր, թէեւ բերնի վարժութեանց մէջ կորսնցուցած են ինչ որ արտառոց է կամ ծիծաղելի՝ սովորաբանութեամբ ։

Օրինակ, հին մատենագրութեան մէջ սիրտ կը նշանակէր … ստամոքս, ոչ երբեք կազմախօսական տեղի շփոթութեամբ ։ Այդպէս եւս մեր լեզուին մէջ եւ բազմաթիւ լեզուներու մէջ ։ Ֆրանսերէն փանս կը նշանակէ ստամոքս, կը նշանակէ նաեւ սիրտ. «Ցը լա փանս վիէն լա տանս»։ Ի՞նչ պիտի ըսէիք ինծի, եթէ փոխանակ ըսելու «ի խորոց սրտիս կը սիրեմ քեզ», ըսէի՝ «կը սիրեմ քեզ ի խորոց … ստամոքսիս »։

Եւ սակայն «բանն սանկ է»։ Բանանք դարձեալ Աստուածաշունչ Մատեանը ։

Հիւրերը ստամոքսին համար հանելէ առաջ՝ Իսրայէլացին կ'ըսէ. «Հաստատեա զսիրտ քո պատառով միով հացիւ » (Դատ. ԺԹ. 5)։ Այստեղ ստամոքս է սիրտ կոչուածը ։

Աստուած կ'ըսէ Սողոմոնի, «Ահա ետու քեզ սիրտ իմաստուն եւ հանճարեղ» (Գ. Թագ. Գ. 12)։ Այստեղ գանկին մէջ դրուած ծանօթ գործարանին մասին է խօսքը ։

Ըստ Պօղոսի՝ «սիրտը աչք ունի» (Եփ. Ա. 18)։ Ունի նաեւ «ականջ» ըստ Մակաբայեցւոց (Բ. Մակ. Ա. 4)։ Պօղոս կը խօսի նոյնիսկ «սրտի թլփատութեան » մասին (Հռովմ. Բ. 29)։

Սիրտը «տեսիլ» եւս կը տեսնէ (Երեմ. ԻԳ. 16)։ Կը դարձի «յամենայն կերակրոց» (Սաղ. ՃԶ. 18)։ Մարդ կայ, «որոյ ոչ իցէ սիրտ» (Ովս. Է. 11)։ Երբ կը քննանայ Երգ երգոցին հեղինակը, «արթուն կայ» իր սիրտը՝ ինչպէս ամէն սիրտ (Երգ, Ե. 2), մինչդեռ ժողովողին սիրտը «ոչ ննջէ ի գիշերի» (Ժող. Բ. 23)։ Եւ դեռ սիրտեր կան «աղահ» (Սաղ. Ճ. 5), «անողորմ» (Գ. Մակ. Ե. 26) եւ «ախակայ» (Գ. Մակ. Ա. 4)։

Սրտին մէջ, վերջապէս, բնակութիւն հաստատած է սէրը։ Սրտէն կը բխին քաջութիւնը, (ասկէ՝ առիւծ բառին համազօրը կը կազմուի սիրտ բառով Եբրայերէն լեզուի մէջ), «սրտին տախտակներուն» վրայ կը դրոշմուի յիշողութիւնը (Երեմ. ԺԷ. 1), սրտին մէջ կը կուտակուի իմաստութիւնը (Ել. ԼԱ. 6)։ Շնորհալին անգամ, սակայն, կը դայթակղի՝ երբ սիրտը, արդի իմաստով առնուած, կը համարուի աւազան իմաստութեան .

Զի սիրտ յիմար անձն անարժան

Ոչ է տեղի իմաստութեան։

Ուրկէ՞ կուգան այս գաղափարները։

Միջերկրականի արեւելեան ափերուն շուրջ՝ սեմական ժողովուրդները, մասնաւորաբար հին Եգիպտացիները, սիրտը կը համարէին կեդրոն ոգեկան ու կենսական ուժերու ։ Սիրտը փիլիսոփայական բառ մըն էր ։

Հին Եգիպտացիներուն ըմբռնումով՝ սիրտը կեդրոնն էր ոչ միայն մարդկային մարմնոյն, այլեւ մարդուն բոլոր ֆիզիքական ու բարոյական կարողութեանց ։ Կեդրոնն էր մտածման եւ զգացողութեանց, ուստի զարմանալի չէ՝ եթէ ըդղացողութիւնը շփոթութիւն է առեղծեր սիրտին եւ ստամոքսին միջեւ, իրարու մօտիկ եւս դրուած ։

Եգիպտացիները երկու բառ ունէին սիրտ նշանակութեամբ — իպ եւ հեթ ։ Մինչեւ վերջ եգիպտական քաղաքակրթութեան՝ բնագրերու մէջ կը գործածուէին այս երկու բառերը։ Կասկած չկայ թէ եգիպտական իպ, եբրայական եւ քաղդէական լէպ (արաբական լիւպ) բառերը, միշտ սիրտ նշանակութեամբ, ծնած են մէկ մօրմէ ։ Հեթ աւելի ուշ ծնած է, առաւելապէս կը գործածուի՝ նշանակելու համար մարդոց եւ կենդանիներու ֆիզիքական ծանօթ գործարանը, այն որ կը բաբախէ գիշեր եւ ցերեկ, (այդ պատճառով՝ Ֆրանսացի ժողովուրդը կ'անուանէ պաթան)։

Ալեքսանդր Պիանքոֆ, իպ բառին որոշադրութեամբ, կազմած է հին եգիպտական առացուածքներու ժողովածու մը, որու մէջ գտայ աստուածաշնչական առածներու հետ նմանութեան բազմաթիւ վկայութիւններ ։ Կարելի է հատոր մը գրել՝ դէմ յանդիման բերելու համար եգիպտական եւ եբրայական բացատրութիւնները, որոնք կը հաստատեն թէ սիրտը, իպ կամ լէպ, կազմախօսական բառ մը չէ որ խորութիւն ունենայ, շրջագիծ կամ բովանդակութիւն։ Կը ներկայացնէ ոգեկան էութիւն մը, աննիւթական եւ վերացական ։ Կեդրոն զանկութեանց, մտածումներու, մէկ բառով՝ կենդանութեան։ Ըստ Եգիպտացիներուն՝ սիրտը կրնայ ապրիլ մարմինէն անջատ, նոյնիսկ մահէն ետք, եւ յլի ձգել զայն ուտող կինը, (այս վկայութիւնը կ'առնեմ Երկու եղբայրներու պատմութենէն, հին գրականութիւն, զոր թարգմանած եւ հրատարակած եմ տարիներ առաջ)։ Եգիպտացիները «անշարժ սիրտով մարդը» կ'անուանեն մեռելը ։

Եբրայեցիք նոյն աւանդութիւնները առած են Եգիպտացիներէն, նաեւ Քաղդէացիներէն։ Անոնց լէպ կոչածը, թէեւ սիրտ կը նշանակէ, բայց մեր գիտցած սիրտը չէ։ Զի համապատասխաներ նաեւ յունարէն քարտիային, բայց թարգմանուած է քարտիա, սակայն շփոթութիւն առեղծած ըլլալով՝ յոյն մեկնիչները բացատրական բառեր աւելցուցած են Աստուածաշունչ Մատեանի լուսանցքներուն վրայ, որոնք ետքէն «ներս առնուելով» աւելի եւս խրթին կամ անիմաստ դարձուցած են բնագիրը։ Եբրայական աւանդական պատգամը (տես Բ. Օր. Զ. 5), որ կրկնուած է Մարկոսի Աւետարանին մէջ (ԺԲ. 30), աճած երկարած է այդ պատճառով. Վասնզի, կրկնենք, եբրայական սիրտը չի համապատասխաներ մեր ըմբռնումներուն։ Երբ Եբրայեցին կ'ըսէ թէ «իր սրտին հետ է», կը նշանակէ մինակ է։ Երբ «սրտէ ի սիրտ խօսեցաւ» կ'ըսէ (պէլէպ վալէպ, — Սաղ. ԺԲ. 3), բառացի՝ իր սիրտը խօսեցաւ միւս սրտին (կարծես երկու սիրտ ունենար), կը նշանակէ չըսաւ ինչ որ կը մտածէր։

Եղբայրաց երով՝ վերացական բառ մըն է սիրտը՝ ըստ եբրայական փիլիսոփայութեան։ Այդ վերացական իմաստով տարբեր տակացեր է, ու փոխանցուեր մեզի։ «Սիրտս Ըուզէ» կ'ըսենք՝ ընդունելով տարբեր էութեան մը ներկայութիւնը մեր մէջ, — երկրորդ եսս մը՝ այժմեան ըմբռնումով ։

Այդ սիրտը, գործարան չէ, չունի կազմախօսական ձեւ, խորութիւն, շրջագիծ կամ պարունակ ։

Այդ սիրտը, ըսենք՝ հոգին, սիրքին կամ ծածուկ մարդը, սաստկացնելու համար իր պատշաճութիւնը՝ կ'առնէ «խոր» բառը, կը կապէ իրեն, կը վերածէ մակբայի ։ Եւ երբ կ'ըսենք « ի խորոց սրտի» , պէտք չէ հասկնալ «սրտին խորերէն», — ո՞րն է սիրտին խորութիւնը, — այլ ընդունիլ սիրտ բառին պարփակած (ըստ հնոց) զգացման ամէնէն խոր, ամէնէն սաստիկ արտայայտութեամբ ։

Ահա ինչ որ պարտ էր պարզաբանել ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Ունիմ Նարեկի նուիրուած քննական աշխատութիւն մը, կիսատ ։ Կարդացած եմ նաեւ դասախօսութիւն մը՝ «Նարեկացի եւ Պօլէր»։

(2) Նարեկացի «բան» կ'անուանէ այս աղօթքները, բանաստեղծութիւն բառին առաջին վանկին իմաստով, ուրեմն աղօթերգութիւն ։

(3) Քանի մը էջ անդին՝ ամբողջը կը վերագրէ Նարեկացիի ։

(4) Հատուածը չյրացած՝ կը կարդանք. «Ելցէ ի խորոց սրտի զգայութեանց խորհրդակիր սենեկիս …»։ Մե՞ղք գործած կ'ըլլամ, արդեօք, կարդալով կամ սրբագրելով. «Ելցէ ի խորոց սրտի զգայութեանց …»։

(5) Ժողովուրդը կ'արտասանէ «ի խորոց սրտիս», — այս արտասանութիւնն է արդեօք որ տուած է յոգնակի ձեւը. Ընդհակառակն, յոգնակի ձեւը աւելի կը զօրացնէ մակբայական նշանակութիւնը տարազին տեսակէտը ։

(6) Ասկէ՝ *տիփիխոսի* տեսութիւնը. կրկնակ հոգիի վարդապետութիւնը։ Այժմ՝ «ներքին անձը»։ Ենթագիտակցական։ Յիսուսի աշակերտը «սրտին ծածուկ մարդը» կ'անուանէ այդ միւսը (Ա. Պետր. Գ. 4)։

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆԻ ԵՒ "ՍԿՈՒՄՐԻ"Ի ՊՈՉԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՑԻՆԵԱՆ

Թէեւ Ֆրանսացիներուն մէջ ընդունուած սովորութիւն էր խանձարուրէն՝ երախաներուն վարժեցնել գինի խմել, այնուհանդերձ՝ վարժարանիս տեսչութիւնը համակարծիք չէր գինի խմելու այդ անխտիր եւ համատարած սովորութեան ։

Աշակերտներուս գինի կը տրուէր մի այն մեծ տօներուն … Ծնունդին, Բարեկենդանին, Զատկին, Մեծաւոր Հօր անուան օրը, եւ բացառիկ առիթներով ։ Իւրաքանչիւր աշակերտ կը ստանար բաժակ մը կարմիր գինի։ Կարմի՞ր … այսինքն՝ անունով կարմիր ։

Բնականաբար, առեւտրական պահանջներէ մղուած, մեծաքանակ գինեվաճառը՝ տակառները լեցնելու առեն որոշ չափով կը խարդախէր գինին։ Մանրաքանակ խանութպանն ալ, իր կարգին, ու ժամանակ հաշուելու, քիչ մը ջուր կը խառնէր գինին շիշերու մէջ դնելէ առաջ։ Մեր խոհարարապետն ալ, իր կարգին, անպայման կը մկրտէր գինին զայն սեղան հանելէ առաջ։ Իսկ ամենավերջը, մենք ալ գինին կէսուկէս ջուրով կը խառնէինք որպէսզի շատ ըլլար ։

Ու այսպիսով, Կանայի Հարսանիքի հրաշքին նման, ակղբնական մէկ շիշ Պարտօյի կարմիր զուտ գինին կ'ըլլար քան շիշ « Շաթօ Փոնփատուր — Մուլտո » (Ափելլասիոն քոնթրոլէ), բաց վարդագոյն գինի որ ամենայն ապահովութեամբ կարելի էր հրամցնել ծծկեր մանկիկի մը։

Ջրախառն գինի, կամ գինեխառն ջուր ինչպէս կ'ուզէք կոչեցէք — ես վստահ եմ որ Գողթան Երգիչներն իսկ ձեզմէ աւելի հաճոյքով չէին պարպեր իրենց գինիի թասերը ։

Գինիով կամ առանց գինիի, մինչեւ այսօր՝ որեւէ տեղ — մէջն ըլլալով Պոլսոյ «Փանթէոն»ն, Փարիզի «Փուսոնիէ»ն եւ կամ Նիւ Եորքի «Ուալտորֆ–Աստորիան » — աւելի ախորժակով եւ հաճոյքով չեմ կերած որեւէ կերակուր քան մեր դպրոցին ճաշերը ։

Թէպէտեւ հաճոյքով կը խմէինք երբ տային, բայց առ հասարակ գինի չէինք փնտռեր ։

Ուրբաթ օրերը ձուկ կ'ուտէինք … սովորաբար՝ տապկուած սկումբրի ։

Եթէ հիմակուան ճաշակս այն ժամանակ ունեցած ըլլայի, սկումբրին հետ անպայման գինի պահանջած պիտի ըլլայի։ Բայց այն առեն՝ խելքս չէր հաս–

ներ եւ սկումբիճ առանց դինիի՝ նոյն – քան հաճոյքով կ'ուտէի։ Պարտ եմ խոստովանիլ՝ որ այդ շրջանին՝ մտահոգու – թիւնս գինիի մասին չէր այլ սկումբիին պոչը ձուկ ձգել էր։

Թէ որ սկումբրի մասին քիչ մը գաղափար ունի, գիտէ որ սկումբին բաւական մեծ ձուկ է։ Այս հանգամանքը նկատի ունենալով, վաղ-ակեր խոհարարը սկումբրի կէսը կը կտրէր եւ կ'ըլլային երկու կտոր… մէկը՝ գլուխը, միւսը՝ պոչը։

Աշակերտութեան մէջ որքան վէճ, վիճաբանութիւն, անհամութիւն եւ կռիւ տեղի պիտի չունենար եթէ սկումբրի ձուկը բնաւ գլուխ չունենար եւ ասոր փոխարէն՝ երկու պոչ ունենար։ Թէեւ դիտակից ձուկ ուտողները — մասնաւորապէս Պոլսեցիները — կ'ըսեն թէ ձուկին ամենահամով մասը գլուխն է, բայց եւ այնպէս՝ աշակերտներուս համար բացայայտ կերպով ընդունուած էր որ ձուկի մը ուտելիք միակ մասը պոչն էր։

Եւ քանի որ սպասարկողները կը նկրէին բարձրագոյն դասարաններու սեղաններէն, մինչեւ կարգը հասնէր փոքրիկներուն՝ ափսէներուն մէջ միայն սկումբրի գլուխ մնացած կ'ըլլար։ Հարկ՝ անարդար էր այս դրութիւնը բայց ամէն բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութեան մէկ առանձնաշնորհումն էր։ Ալ ի՞նչ հասկցար առաջին դասարանի աշակերտ ըլլալէդ եթէ ձուկի գլուխ պիտի ուտէիր։

Ընդվզելով, ցած դասարաններուն աշակերտները, երբեմն ամենեւին կը մերժէին ձուկ ուտել։ Ուրիշ անգամներ՝ յատուկ պատուիրակութիւն կը ղրկէին Տեսուչ եւ Մատակարար վարդապետներուն, գանգատելով այս անիրաւ դրութեան դէմ։

Երբեմն՝ պզտիկները մեծ աշակերտներուն կ'առաջարկէին որ, փոխն ի փոխ, շաբաթ մը մեծերը պոչ ուտէին, շաբաթ մը պզտիկները։

Բոլորովին ի զուր։ Ամէն ջանք անօգուտ էր եւ ապարդիւն։ Այդ անհաւասարութիւնը արմատացած սովորութիւն դարձած էր, չըսելու համար՝ աւանդութիւն։

Եւ ալ, առաջին երկու տարիներս կանոնաւոր կերպով սկումբրի գլուխ կ'ուտէի, այնուհետեւ՝ մինչեւ ուսումնական ... պոչ կերայ։

19 Յուն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ, Հայ Գրական Պատմութեան, գրեց Բ. Թաշեան։ Տպարան «Յուսաբեր», Գահիրէ 1961։ Հասցէ՝ Բ. Թաշեան, Պուաթ – Փոսթալ 868, Գահիրէ (Եգիպտոս), Ա. Մ. Հ.։

ՄԵԾ ԱՆԾԱՆՕԹԸ՝
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Ամերիկեան «Թայմ» շաբաթաթերթին մէկ ընդարձակ յօդուածէն քաղուած.—

Անցեալ շաբաթ, Համայնավար Չինաստան կը ներկայացնէր անկուշտ հսկայի մը պատկերը։ Մանչուրիոյ ձիւնապատ լեռներէն մինչեւ Եուննանի պամպուի անտառները, կեդրոնական Ասիոյ սարալանջերէն մինչեւ Շանկհայի Նէոնափայլ պողոտաները՝ 700 միլիոն հոգիի մտահոգութեան եւ մտատանջութեան միակ նիւթն էր՝ ուտելիք։

Երկրին համայնավարացումէն ի վեր, ժողովուրդին պարտադրուած բարոյական եւ նիւթական զրկանքները արդէն անհաւատալի կը թուէին։ Դարերէ ի վեր անօթի մնալու դատապարտուած ժողովուրդը առաւել եւս սեղմելու պարտադրուած էր իր գօտին։ Սակայն այնպէս կը թուի, թէ սննդանիւթերու չգոյութիւնն ու անօթութիւնը յուսահատական չափերու հասած են այլեւս։ Թիէն Ցինի ժողովուրդը գիշերուան կը սպասէ՝ դէպի դաշտերը գաղտնի արշաւանք կազմակերպելով առկաւ չհասած եգիպտացորենները կողոպտելու համար։ Քվանթունկ գիւղի բնակիչները առ այժմ կը գոհանան ծառերու կեղեւները ուտելով։ Մայրաքաղաք Փէքինի մէջ շաբաթներէ ի վեր կը սպասուէր ձուկերու առաքման մը։ Սակայն, օրերէ ի վեր խանութներուն առջեւ պոչ բռնող կիները երբ տեսան, թէ ձուկերը հոտած են, կատղած յարձակեցան համայնավար պատասխանատուին վրայ եւ ծեծեցին։

«Բարեւ» ըսելու փոխարէն, Չինացիք իրարու կը հարցնեն՝ «Ճաշ կերա՞ք»։ Ողջոյնի այս խօսքը դարձած է դառնութեան խորհրդանշան։

Մութը երբ կ'իջնէ, Փէքինի բոլոր պողոտաները կը թաղուին ստուերներու մէջ։ Ելեկտրական ուժի սակաւութեան պատճառաւ, տանը վրայ միայն մէկ փոքրիկ լապտեր կը վառի։ Երկու տարի առաջ, Բրիտանական իշխանութեան ներքեւ գտնուող Հոնկ Քոնկի Չինացի բնակիչները 870.000 ուտեստեղէնի ծրար ղրկած էին Չինաստան մնացած իրենց ազգականներուն։ Այս տարի, որպէս պատասխան Չինաստանէն եկած յուսահատական նամակներու, արդէն իսկ ուղարկած են ճիշդ միլիոն ուտեստեղէնի ծրար։ Ամէն օր հարիւրաւոր նոր փախստականգաղթականներ կը հասնին Հոնկ Քոնկ եւ Մաքաօ։ Ասոնք՝ տեղ հասնողներն են։ Փոխարէնը քանի՞ հազարաւորներ կը բռնուին կամ կը սպաննուին փախուստի ճամբուն վրայ։ Համայնավար իշխանութիւնները ամէն կերպ կ'աշխատին արգիլել իրենց բաղուկներուն մէջ տակաւին ուժ ունեցող մանուկներուն, կիներուն եւ մարդոց փախուստը։ Երկրէն դուրս գալու արտօնութիւն կուտան միայն աշխատելու անկարող ծերերուն եւ հիւանդներուն՝ աւելորդ բեռէ մը ազատելու նկատումով։

Փախստականները ամէնէն յուսահատական գիծերով կուտան այսօրուան Չինաստանի պատկերը, մինչ պետական համայնավար քարոզչութիւնը, շարժանկարի ժապաւէններու խողովակով կը ներկայացնէ երջանիկ, գիրուկ երեխաներ, որոնք գիւղական մանկանոցներու մէջ կը խաղան զուարթօրէն, ժպտուն լեռնականներ՝ որոնք ոչխարի իրենց հօտերը կ'արածեն լեռներուն վրայ, կայտառ բանուորներ, որոնք հազարաւոր ճամբաներ կը շինեն։ «Ցարդանքի արժանի» օտար հիւրեր շրջացած կը դիտեն Փէքինի մէջ կազմակերպուած ժողովրդական եւ զինուորական տողանցքները։

Միջազգային գետնի վրայ, Համայնավար Չինաստան կ'ուզէ պաշտօնականացնել քարոզչական այս պատկերը։ ՄԱԿէն ներս, Համայնավար պետութիւններն ու կարգ մը չէզոք երկիրներ, կրկին կ'ուզեն սեղանի վրայ դնել Համայնավար Չինաստանի ճանաչման խնդիրը։ Մ. Նահանգները կը յուսան դարձեալ յետաձգել տալ որոշումը, բայց այլեւս չեն կրնար արգելք հանդիսանալ, որ Ընդհ. Ժողովին մէջ խօսուի այս մասին։

Մինչ այդ, Լաոսի եւ Հարաւային Վիէթնամի մէջ կազմակերպուած «Կէռիլլա»յական յաջող կռիւներու շնորհիւ, Համայնավար Չինաստան կը ձգտի իր հրսկողութեան տակ առնել ամբողջ հարաւարեւելեան Ասիան՝ ի վնաս Մ. Նահանգներուն։

Բիրտ ու դաժան յարձակումով Թիպէթին տիրանալէ ետք, սահմանային անհամար բախումներու տեղի կուտայ Հնդկաստանի հետ։ Զէդ եւ համբերութիւն սպառող հարիւրաւոր մանր միջադէպերու շնորհիւ, Չինացիք այսօր տիրացած են արդէն 12.000 քառակուսի մղոն Հնդկական հողերու։

Միւս կողմէ, Փէքին կ'ուզէ նաեւ Մոսկուայի ձեռքէն խլել համայնավար աշխարհի ղերագոյն ղեկավարութեան մենաշնորհը։ Փէքին կը պնդէ, որ Խրուշչեւի հակաստալինական քաղաքականութեամբ, Խ. Միութիւնը սկսած է դառնալ քաղքենի, հետեւաբար՝ իր մէջ մեռած է յեղափոխական ջիղը՝ մասնաւորաբար Արեւմուտքի հետ ունեցած իր յարաբերութեան մէջ։ Համայնավար Չինաստան նոյնիսկ յայտարարեց վերջերս, թէ պիտի սկսի հիւլէական զէնքեր եւ ռումբեր արտադրել։ Արեւմուտքի մէջ շատեր լուրջ կը նկատեն այս սպառնալիքը։

Չինաստանի հարցին մէջ, ահա այս է անհասկանալի եւ մեծագոյն հակասութիւնը.— Երկիր մը, որ կը ձգտի համաշխարհային ուժ դառնալ, ապարէզ կը կարդայ թէ՛ Ուաշինկթընի եւ թէ՛ Մոսկուայի, սկսած է հիւլէական ռումբերու պատրաստութիւնը, բայց տակաւին անկարող է իր ժողովուրդը կերակրելու, այն աստիճան, որ անվարան կարելի է յայտարարել՝ 700 միլիոն Չինացիներ սովի մէջ են։

Այս հաստատումէն լաւագոյն փաստը այն է, թէ Չինաստանի ղեկավարները, որոնք ցարդ կը յայտարարէին որ ժողովուրդը կուշտ է, գոհ է, երջանիկ է, այժմ այդ նոյն վստահութեամբ չեն համարձակիր խօսիլ։ Մաօ Ցէ Թունկ նոյնիսկ յայտնած է Ֆրանսացի նախկին նախարար Ֆրանսուա Միթըրանի՝ «Արեւմտեան թերթերը մեծ խորագիրներով ընդարձակ յօդուածներ կը նուիրեն Չինաստանի մէջ տիրող սովին»։ Բայց, պնդած է Մաօ, եղածը սով չէ, այլ՝ «սակաւութեան շրջան մը»։

Ճիշդ է, Չինաստանի ամբողջ պատմութիւնը եղած է «սակաւութեան երկար շրջան մը»։ Սակայն անցեալին մէջ Չինաստանի տեւական անօթութիւնը հետեւանք էր պատերազմներու, բնութեան չարիքներու, հողամշակութեան մասին տիրող·տգիտութեան, մարդ էակը առողջ պահելու համար անհրաժեշտ եղող գիտ. տարրական գիտելիքներու անգիտութեան։ Մինչդեռ այսօր, Չինաստանի ահաւոր անօթութիւնը հետեւանք է ընդարձակ ծրագրի մը գործադրութեան, եւ կը ծաւալի այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր երկիրը պատերազմի մէջ չէ, եւ կը տարածուի այնպիսի վարչաձեւի մը տակ, որ խոստացած էր բնաջնջել ընկերային անարդարութիւններն ու տգիտութիւնը։

Համայնավար Չինաստանի գործադրել ուզած ծրագիրը հետեւեալն է.— Աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրը մէկ օրէն միւսը փոխել համաշխարհային կշիռք ունեցող արդիւնաբերական երկրի մը։ Այս փոփոխութիւնը, նոյնիսկ եթէ ամէնէն կարճ միջոցի մը մէջ յաջողի, անշուշտ կը կատարուի ի վնաս ժողովուրդին։ Աշխարհի ամէն կողմը, կառավարութիւններն կը զգուշանան իրենց ժողովուրդը յուսահատութեան ծայրագոյն աստիճանին մղելէ։ Վայրկեան մը կը հասնի, որ ամէնէն հլու ժողովուրդն իսկ կը պոռթկայ։ Բայց Մաօ Ցէ Թունկ հաւատացած է, որ ժողովուրդը պրկուած պահելը բնականոն վիճակ մըն է։ Անգամ մը նոյնիսկ բացատրած էր իր միտքը՝ հետեւեալ ձեւով. «Չինաստանի ժողովուրդը նախ՝ աղքատ է, երկրորդ՝ «պարապ» է։ Այս՝ կրնայ մխտական երեւոյթ նկատուիլ, բայց խորքին մէջ շատ լաւ բան մըն է։ Ճերմակ, պարապ թուղթի թերթ մը իր վրայ որեւէ նշան չունենար, հետեւաբար կարելի կ'ըլլայ նորագոյն եւ ամէնէն գեղեցիկ բառերը արձանագրել անոր վրայ»։

Սկիզբէն ի վեր, Մաօ Ցէ Թունկի «նոր» եւ «գեղեցիկ» բառերը խտացուած են առաջնորդող երկու մտքերու մէջ. 1) Չինական Համայնավարութեան վեհութիւնը եւ 2) Արեւմուտքի չարամիտ նախանձը՝ զայն բնաջնջելու փափաքով։ Այսպէս՝ Մաօ, իր ժողովուրդին աղքատութիւնը կը սնուցանէ Արեւմուտքի վախով, եւ անօթութիւնը՝ Արեւմուտքի ատելութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

Թ Ի Ա Պ Ա Ր Տ Ը
(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ
ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Մտիկ ըրէք, Առաքել էֆէնտի, ես գիտեմ թէ դուք ճարպիկ էք։ Դուք երկրին ու կառավարութեան ծառայած էք, դուք միանգամայն մեր շահերը նկատի առնելով գործած էք այս տասը տարուան մէջ։ Բայց պարագայ մը կայ, ըսել կ'ուզեմ թէ կրնայ ըլլալ որ անգիտակից էք ներկայ կացութեան։

— Ե՞ս, ընդհատեց Առաքել էֆէնտին։

— Այո, դուք։

— Ամենեւին։ Իմ աչքերուս առջեւէն բան մը չանցնիր։ Ձեզ գովեր գիտ, բայց կը հաւատամ թէ եթէ Կ. Պոլիս ըլլայի, հիմակ մեծ մարդ մըն էի։

Վալի փաշա կարծես թէ այս վերջին խօսքերը չլսելու զարկաւ, ուստի խօսքը կտրելով հարցուց։

— Ի՞նչ եղաւ Վազգէն։

— Բանտարկուած է։

— Գիտեմ թէ բանտարկուած է։ Բայց խոստովանութի՞ւնը…

— Դեռ խոստովանած չէ։ Հարցաքննութիւնը պատասխանը կ'ըսէ թէ «անընդունելի կամք մը ու արտակարգ համբերութիւն մը ունի»։

— Կը հաւատա՞ք թէ բռնի միջոցները պիտի կրնան ազդել անոր անդրդուելի կամքին վրայ։

— Ինչո՞ւ չէ։

— Խիստ լաւ, եթէ կարելի է, անձամբ քննելու գացէք զինքը։ Եւ որպէսզի չկարենան ճանչնալ թէ դուք Հայ մըն էք, փոխանակ բանտին մէջ կատարելու հարցաքննութիւնը, պաշտօնատունը կը դնեմ ձեր տրամադրութեան ներքեւ։ Կ'ընդունի՞ք։

Առաքել էֆէնտին, որ չէր սպասեր առանկ առաջարկութեան մը, կեցած տեղը կարծես թէ արձան մը կտրեցաւ ու ջանաց ինքզինքը զսպելու։

Օհ, վալի փաշային տուած պաշտօնը ծանր կուգար իրեն, որովհետեւ կանացի վսեմ ձայն մը իր ականջին ըսած էր։

—«Գնա, դաւաճան, բայց ձեռքերդ լուա»։

— Չէ՞ք պատասխաներ, շարունակեց Վալի փաշա։ Արդեօք չէք համարձակիր։ Արդեօք կը վախնաք յանձն առնելու։

Վախնալու բան մը չկայ, փաշա էֆէնտի… Թոթովեց Առաքել էֆէնտին՝ խղդելով իր հոգւոյն ճիչը։

— Ուրեմն պիտի ընդունի՞ք։

— Պիտի ընդունիմ…

— Աղէկ, առէք այս երկու ոսկին, երբ ուղածիս պէս կատարէք ձեր հարցաքննութիւնը, պիտի ստանաք կլորիկ գումար մը զոր իմ կողմէս պիտի նուիրեմ։

Առաքել էֆէնտին դողդղալով ձեռքը երկնցուց ու ընդունեցաւ վալի փաշայի տուած երկու ոսկին եւ նայեցաւ անոր վրայ չունի մը պէս՝ որ իր տիրոջմէն ոսկորի կտոր մը կը ստանայ։

— Վաղը սպասեմ ձեզի… վրայ բերաւ վալին՝ վստահաբար։

— Ձեր վսեմութեան հրամանն ըլլայ.. չեչտեց Առաքել էֆէնտին ու մեկնեցաւ բէմէնլահ մը ընելով։

Դուրսը գեղեցիկ օդ մը կար։ Կէսօրը երկու ժամ անցած էր։ Այգեստանի լայն ու մաքուր փողոցներէն անցնելով ուղղակի կառավարութեան պաշտօնատունը մտաւ։ Հոն յայտնեց թէ վալի փաշայի հրամանով հարցաքննիչ կարգուած էր Կեմ գեղի ուսուցչին ու Պարսկաստանէն եկած Վազգէն անուն երիտասարդի մը վրայ…։ Յետոյ պաշտօնատունէն վերադառնալով իր տունը։

Օրը մթնած էր, գիշերը կը մօտենար։ Առաքել էֆէնտին, առանց սպասելու, առանց իր խղճին ձայնը լսելու, սենեակներէն մէն առանձնացաւ ու կառավարութենէն ստացած զինուորական զգեստը հագաւ, սուրը կախեց ու Համիտիէ ֆէսը դրաւ։

Գիշերուան ժամը երկուքին կառավարութեան պաշտօնատունը մէջ կանաչ սեղանի մը քով, միմինակ նստած՝ սպասեց։

Քառորդ մը չափ սպասելէ ետքը, կաշիէ ծածկոցով դուռը բացուեցաւ ու անվեհեր մարդ մը ներս մտաւ։

Այս մարդը Կեմ գեղին բանտարկուած ուսուցիչն էր։

Առաքել էֆէնտին պահ մը այդ յաղթ ու հսկայ կազմուածք ունեցող բանտարկեալին վրայ նայեցաւ ու ձայնը կեղծելով՝ հարցուց.

— Քանի՞ օր է որ բանտարկուած էք։

— Ամիսէն աւելի. պատասխանեց ուսուցիչը։

— Ինչո՞ւ համար ճշմարտութիւնը չէք խոստովանիր որ ազատ արձակուիք։

— Իմ գիտցածներս խոստովանած եմ։

— Բայց չինծու են խոստովանութիւններդ։

— Ուրիշ ի՞նչ կը պահանջուի ինձմէ՞։

— Ձեզմէ կը պահանջուի որ Պարսկաստանէն եկած երիտասարդին ո՞վ ըլլալը խոստովանիք։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ԱՅՑ

Ողբացեալ ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱ-ՆԻ մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի, յաւարտ պատարագի:

*Կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Թիյէի գե-րեզմանատան այց, ընկերներ Գ. Բալայ-*եանի, Ջամալեանի, Բաբաշայի, Գ. Սարգիսբէկեանի, Օհան Կարոյի եւ Պեր-ճուհի Բաբսեղեանի *շիրիմներուն:*

Հաւաքուիլ ժամը 3ին, գլխաւոր մուտ-քին առջեւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վասիկ Տէր-Դաւթեան եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Տէր-Դաւթեան եւ զաւակը կը ծանու-ցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պի-տի կատարուի իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի-րակի առաւօտ, Շաւիլի Ս. Գրիգոր-Լու-սաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30ին: (Թիւ տէ 3 Շանթիէ):

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Թագուհի Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Գարոյր Վարպետեան եւ զա-ւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Աշըկէօղ-եան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծա-նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին, եղբօր զաւկին, եղբօր, քրոջ, քեռայրին եւ ազ-գականին՝ ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ *մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի-րակի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, յետ պատարագի:*

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ուզուն-Պօղոսեան ընտանիքը (Սէն Ժերմէն) քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մոնմո-րանսիի հանգստեան տան, Մակարոս Նա-քաշեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր
Վարժարանին մէջ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Գորտոյի Մուրատ խումբի կողմէ, ի նպաստ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին:

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Արլաf-Սոլֆերինոյի *սրահը*, 235 Րիւ Մունէյտա:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խըմ-բերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ ա-նակնկալներ:

Երիտասարդներու կողմէ կը ներկա-յացուի զաւեշտ մը՝

ՍԵ՞Ի ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ

Մուտf՝ 1 Ն. Ֆ.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ տաfթիլօ *մը, գրասենեա-կի աշխատանքներու համար: Դիմել ան-ձամբ* Յառաջին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստա-կան ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐ-ՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,

Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,

Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէ-յով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մին-չեւ լոյս:

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փո-ղահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուա-գախումբին ու երգչուհի ՀԻՐԿԷԹ ԼԵ-ՔԱՅԻ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի կողմէ: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ուշ գիշեր, Էթու-ալի *սրահին մէջ* 1 Քուր Կամպէթա. (Փը-լաս տիւ Փօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հաճելի անակնկալներ եւ առատ կեր ու խում: Սիրով կը հրաւիրուին ծնողները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը,
ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962

կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

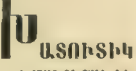

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:

500 էջ

13 Hors-Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըր-թական մարմնին:

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13·40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար:

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սե-րունդի անդամները եւ երէց ու երիտա-սարդ համակիրներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա-րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մաս-նաճիւղին կողմէ:

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի fաղաfապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Orchestre JO BERRUYER

et sa grande formation

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան
վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ
պատրաստուած

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինաս-եան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւա-քատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմի-տէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կո-միտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սեն Ժերոմ,— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շա-բաթ, ժամը 21ին, նախորօք որոշուած հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրա-կարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ.Դ. «Փոթորիկ» խում-բի ժողովը այս Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդ-եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւի-րէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատե-ղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը միջ-մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերու ընկերու-հիները, այս Երկուշաբթի, ժամը 15ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խումբի կողմէ

Այս Կիրակի, ժամը 15ին Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի ռուսական կեանքէ քաղուած՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Տրամ, 4 արար, 3 պատկեր:

Ղեկավարութեամբ Պ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆի

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ. — Փորթ տը լա Շափելէն 268 *թիւ, իջնել Սարսէլ,* Փլաս Տիւ 11 Նովամպր, *կամ շոգեկառք՝* Կառ տիւ Նորէն *ժամը* 13·45ին, *եւ* 15·10, *իջնել Վիլիէ լը Պէլ, ուրէ առնել նոյն թիւ օթօպիւսը եւ իջնել նոյն տեղը:*

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՃՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին Ա. Գմբէթեան, Տիկ. Հայկուհի Լա Շասաներ, Խտըշեան, Ն. Պշտիկեան, Գրիգոր Վահան, Գէորգ Տէրվիշեան:

Այս Երկուշաբթի ժամը 20·45ին, Սալ Փօլ Ֆարպիf, 21 Րիւ Իվ Թուտէf:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գիներով, Հրանդ Բալուեան գրատունը 43 Րիւ Ռիշէ:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒԻ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սfուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ալպոս Հայաստանի պատմութեան եւ աշ-խարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, ասլեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, *մոլէգ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, համբորդութեան պայուսակներ,* թրուս, *ժերզէ հագուստներ, փարֆիւմ, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մար-դոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, ակռանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:*

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 8 DÉCEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9274 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5075

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՅ

Հրապարակ ելած է արդէն 1962ի Գոյամարտ Օրացոյցը, հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շըրջանի :

Առաջին անգամ 1929ին է, որ հրատարակուեցաւ այս Օրացոյցը, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ, որ այդ օրերուն — եւ անկէ վերջ ալ երկար տարիներ — Մարսիլիոյ մէջ ունէր իր սեփական ակումբը,— մկրտուած նահատակ Յարութիւն Շահրիկեանի անունով, - ինչպէս նաեւ հայերէն գրքերու հարուստ Գրադարան մը :

Որբերու սերունդին հայրենասէր տըղաքն էին այս Միութեան հիմնադիրները. Անոնց նախաձեռնութեամբ լոյս ընծայուած օրացոյցը հազարաւոր օրինակներով կը տարածուէր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մինչեւ համաշխարհային Երկրորդ պատերազմը, երբ ամէն ինչ տակնուվրայ եղաւ :

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը 1945ին յաջորդեց Պատանեկան Միութեան, աւելի նոյն աստիճանի վրայ, ընդգրկելով այս երկրի բոլոր հայաշատ քաղաքները :

Մարսիլիոյ մասնաճիւղը, որ առաջին օրէն իսկ փայլեցաւ եւ ներկայիս իր եռանդուն գործունէութեամբ աչքի կը զարնէ, ժառանգեց «Գոյամարտ Օրացոյց»ը : Ու հաւատարիմ աւանդութեան, ամէն տարի այս եղանակին կը հրատարակէ զայն, վերին հսկողութեամբ ընկ. Յակոբ Գայլիկեանի : Տպագրիչ Զաւէն Կարճլի խնամքը կը տանի՝ ներկայանալի դարձնելու համար զայն :

Օրացոյցը պատկերազարդ է, գունաւոր կողքով, ինչպէս նախորդ տարիները : Ազգային գործիչներ, յեղափոխական դէմքեր կը զարդարեն անոր բոլոր էջերը :

Նոր Սերունդը սահմանափակած չէ իր գործունէութեան դաշտը : Իր գլխաւոր նպատակն է այս հիւրընկալ երկրին մէջ ծնող ու հասակ նետող հայորդիներուն սորվեցնել եւ սիրցնել մեր ազգը, անոնց սորվեցնել մեր լեզուն ու պատմութիւնը :

Այս ուղղութեամբ իր կատարած աշխատանքներն ու ճիգերը արժանի են ամէն գովեստի :

Տարեկան համբարն ու փառատօնը աւանդական են դարձած արդէն :

Հայերէնի դասընթացքներն ու հայագիտական դասախօսութիւնները մաս կը կազմեն իր ծրագրին :

Կարգ մը մասնաճիւղեր ունին նաեւ իրենց Թատերախումբը, ինչպէս Առնուվիլ — Սարսէլ եւ Առնուվիլ լէ Կոնէսի Գ. Կառվարենց Թատերախումբը իր վրայ խօսեցնել տուաւ անցեալ տարի, կազմակերպելով Վարդանանց-ը, զոր ներկայացուց Փարիզ, Լիոն եւ [illegible] :

Թատերախումբը, որ կը բաղկանայ 15 երկսեռ անդամներէ, այս Կիրակի Սարսէլի մէջ կը ներկայացնէ Աշխարհի Դատաստանը :

Ամէն քաջալերանքի արժանի են մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները, որոնք ... զոհողութիւններու գնով կը պահեն ... Թատերախումբ մը, հայրենասիրաբար :

Իրենց օրինակը վարակիչ պէտք է ըլլայ միւս մասնաճիւղերուն համար եւս : Իրենք, որ զանազան շրջաններու մէջ ... փորձեր կ'ընեն ներկայացումներ տալու համար, երեք ընկերներու ղեկավարութեան տակ, սակայն միայն Թատերախումբեր չկայ : Գոմոնը ժամանակին ունէր Շանթ Թատերախումբը, որուն ձայնը չի լսուիր այլեւս :

Պատնէշի վրայ է միշտ Հ. Յ. Դ. սերունդը :

Քիչ մը աւելի եռանդ, սիրելի Նոր Սերնդականներ .

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՆ

—o—

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Մինչ կռիւները կը սաստկանան Էլիզապէթվիլի մէջ, Քաթանկայի Արտ. Նախարարը նոր սպառնալիքներ ըրաւ եւ չեշտեց թէ ի հարկին «այրած հողի» քաղաքականութիւն մը պիտի վարեն :

Չոմպա հաստատեց նաեւ ինչ որ կ'ըսուէր, թէ կեդրոնական կառավարութեան ուժերը (Քոնկոյի Ազգ. Բանակ) միասնաբար կը գործեն ՄԱԿի ուժերուն հետ, աւելցուց թէ պիտի ստիպուի հսկողութեան տակ առնել Միացեալ Նահանգներու հիւպատոսը իր եւ իր երկրին բռնած դիրքին պատճառաւ : Նոյն ուղղութեամբ խօսեցաւ Չոմպէ, Փարիզէն մեկնելէ առաջ : «Պէտք է դատապարտուի Միացեալ Նահանգներու դիրքը : Անոնք օդանաւեր տրամադրեցին ՄԱԿի կիներ եւ երախաներ ջարդելու համար : Պէտք է դատապարտել այս Ամերիկացիները, որոնք կը յաւակնին թէ պայքարին գլուխն են ժողովրդավարութեան պաշտպանութեան համար : Ամերիկացիները կը սիրեն ըսպաննել պզտիկ խափշիկները : Ամէն բան ըրինք դէմ դնելու համար համայնավարութեան, փրկեցինք Քաթանկան Քոնկոյի միւս մասերու քաոսէն : Մեր տնտեսութիւնը եղածին պէս կեցած է : Յաջողեցանք «բազմացեղային» համայնք մը ստեղծել որ համերաշխութեան մէջ կ'ապրի : Կը թուի թէ հոս է մեր սխալը եթէ Լումումպայի քաղաքականութիւնը վարէինք, հաւանաբար ՄԱԿը մեր վրայ յարձակած չէր ըլլար » :

Չոմպէ հաղորդեց նաեւ իր Արտաքին նախարարին՝ Քիմպայի այն կոչը զոր ղրկած են ափրիկեան պետութեանց ղեկավարներուն ինչպէս նաեւ Զօր. տը Կոլի, Էլիզապէթ Թագուհիին, Ատենաւըրին, Ֆրանքոյի, Սալազարի, Կրոնքիի, Քենըտիի : Ռոտեզիոյ եւ Նիասալանտի վարչապետին եւ Հարաւային Ափրիկէի նախագահ՝ Վերվէօրտի : Այս կոչով, Քաթանկա վերոյիշեալներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ՄԱԿի ստեղծած կացութեան վրայ եւ Ամերիկայի որոշումին որ օդանաւեր դրած է ՄԱԿի տրամադրութեան տակ որ ամրակոծեն քաթանգի խաղաղ բնակչութիւնը, «այս կացութեան ի տես որուն հետեւանքները շատ ծանրակշիռ են, ձեր միջամտութիւնը կը խնդրենք որպէսզի արգելք դրուի նման կոտորածի մը եւ քաթանգի ժողովուրդին բանակը կը դառնայ (Քաթանկայի կառավարութիւնը) վերահաստատելու համար դիմադրութեան իր որոշումը մինչեւ մահ ՄԱԿի եւ ամերիկեան բանակի այս անմարդկային յարձակումին դէմ», կը չեշտէ կոչը :

Քաթանկայի մէջ կացութիւնը եղերական է եւ գիմուած եղած էր Միջազգային Կարմիր Խաչին որ զինադուլ մը պարտադրէ թոյլ տալու համար վիրաւորներու եւ մեռեալներու փոխադրութիւնը :

Կարմիր Խաչի բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը՝ Վան Ռօյ յայտարարած է թէ 2 երախաներ սպաննուած են եւ 14 կիներ վիրաւորուած երբ ՄԱԿի մէկ ձեռնարկումը դպած է կառքի մը որ կիներ եւ երախաներ կը հեռացնէր :

× Չոմպէ չի կրնար Գրազիլ երթալ ինչպէս կը փափաքէր, Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարեց թէ փերսոնա նոն կրաթա է : (Անբաղձալի անձնաւորութիւն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ չուզեր ամուսնացնել Սպանիոյ գահաժառանգը եւ Յունաստանի իշխանուհին : Կը թուի թէ ասոնց ամուսնութեան բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չեն : Արդէն Յոյները դժգոհ են որ Սոֆի իշխանուհին կաթոլիկէ պիտի ըլլայ, Ծորհրդարանը կը մերժէ «օժիտը», հիմա ալ Պապը չուզեր խնդիր ստեղծել, նկատի առնելով որ Սպանիա արքայական վարչակարգ չունի եւ իր դիրքաւորումը կրնայ դժուարութիւններ ստեղծել Մատրիտի հետ : Յովհաննէս ԻԳ. պիտի առաջարկէ, ըստ «Փարի Փրէս»ի որ Աւագերէցը՝ կարդինալ Թիսըրան կատարէ պըսակը բայց սպանական եկեղեցին Ֆրանսացի չուզեր : Այս պարագային եւ միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Պապը Կարտինալ Ազաճանեանը պիտի առաջարկէ եւ պսակը պիտի կատարուի արեւելեան ծէսով :

ՖՐԱՆՍ – ՍՈՒԱՐԻ գրասենեակը փլասթիք ռումբ մը պայթեցաւ նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ առողջապահական նախարարը յայտարարեց թէ գերապայծառ Պերան կրնայ իր պաշտօնը վերստանձնել երբ որ ուզէ պայմանաւ որ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը ընէ Պետութեան հանդէպ : Նախարարը աւելցուց թէ բաժանում չկայ պետութեան եւ եկեղեցիին մէջ : Ծանօթ է որ Գերապայծառ Պերան բանտարկուած է երկար տարիներէ ի վեր եւ կը կարծուէր նոյնիսկ թէ մեռած է : Չեխ նախարարին այս նոր դիրքաւորման առթիւ, Վատիկանի շրջանակները կ'ուզեն հասկնալ թէ ի՞նչ է միտ բանին այս բոլորին : Մանաւանդ երբ յիշենք Կարդինալ Մինձենթիի առթիւ եղած նոր մօտեցումները եւ Խրուշչեւին շնորհաւորական հեռագիրը՝ Պապին :

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ Տիեզերական Խորհուրդը որ ոչ–կաթոլիկէներու հանդիպում մըն է վերջացուց իր աշխատանքները : Քուէարկուած բանաձեւով, Նոր Տէլհիի ժողովականները կոչ մը կ'ընեն բոլոր կառավարութիւններուն եւ բոլոր ժողովուրդներուն որ դատապարտեն «հասարակաց թշնամին՝ պատերազմը» : Վերջապէս 36ի դէմ 383 ձայնով որոշեցին փոխել նշանաբանը որ էր՝ « Տիեզերական Խորհուրդը համախմբումն է այն եկեղեցիներուն որոնք կ'ընդունին Յիսուս –Քրիստոսը՝ իբրեւ Աստուած եւ փրկիչ » եւ որ պիտի ըլլայ այլեւս.— « Տիեզերական Խորհուրդը եղբայրական ընկերակցութիւնն է այն եկեղեցիներուն, որոնք կ'ընդունին Յիսուս իբրեւ Աստուած եւ փրկիչ ըստ Ս. Գրքին եւ կը ջանան միասնաբար պատասխանել իրենց հասարակաց կոչումին փառքին համար միակ Աստծոյ՝ հայր, որդի եւ Ս. հոգի » : Այս ժողովին Զարեհ Կաթողիկոսի կողմէ ներկայ եղաւ դպրեվանքին տեսուչ՝ Գարեգին վրդ. Սարգսեան :

ԻՏԱԼԱՑԻ համայնավարները սկսած են քննադատել Խորհ. Միութիւնը : Այսպէս : Երիտասարդ Համայնավարներու ընդհ. քարտուղարը՝ Սեռի յայտարարեց թէ հարկ եղածին չափ ժողովրդավարութիւն չկայ Խորհ. Միութեան մէջ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը բանաձեւ մը քուէարկեց որուն մէջ կը յայտնէ իր մտահոգութիւնը, Խորհ. Միութեան հրեայ համայնքին համար, Լենինկրատի եւ Մոսկուայի վերջին ձերբակալութեանց առթիւ : Բանաձեւը կը հրաւիրէ Խորհ. Միութիւնը որ մշակութային եւ կրօնական բոլոր ազատութիւնները տրուին Հրեաներուն :

ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ 97 առ. հարիւրը վաւերացուց Սահմանադրութիւնը : 1958ին Սուրիացիներուն 98-5 առ. հարիւրը արտայայտուած էր ի նպաստ Եգիպտոսի հետ միացման : Ընտրութեանց առթիւ Զօր. Զահրետտին յայտարարեց թէ բանակը տէր մնացած է իր խոստումին եւ ազատ ու պարկեշտ ընտրութիւններ կազմակերպած է :

ԳԱՀԻՐԷԻ «ամբաստանեալներուն» դատախազը ցկեանս տաժանակիր աշխատանք կը պահանջէ :

ՎՐԻԳԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, ինչպէս մեր ընթերցողներն ալ ինքնաբերաբար ճշդած են, վերէն 6րդ պարբերութեան, երրորդ տողը կարդալ՝ «քան զԳայն պապական» :

ՍՈՒՐԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԵՒ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Սուրիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց ներկայացող երկու Հայ թեկնածուները՝ զօրավար Արամ Գարամանուկեան եւ մեծը Գրիգոր Էպլիղաթեան ընտրուած են :

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍ ԱՅՑԵԼԵՑ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, կէսօրէ առաջ ժամը 11ին, սուրիական պաշտօնական պատուիրակութիւն մը, Դամասկոսէն գալով, շնորհակալական փոխադարձ այցելութիւն մը տուաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Զարեհ Ա.ի, Անթիլիաս :

Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր սուրիական Արաբ Հանրապետութեան դեսպան եւ Սուրիոյ վարչապետի ներկայացուցիչ Պ. Ասատ Մուհաֆալ : Անդամներն էին՝ Սուրիոյ Արտաքին նախարարութեան լիազօր դեսպան Պ. Ապտէլ Մէճիտ Թրապուլսի եւ սահմանային սպասարկութեանց պետ Պ. Նաէլ Էլ Օմարի :

Յարգելի հիւրերը, վանքի բակին մէջ դիմաւորուեցան Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Խորէն Արք. Բարոյեանի կողմէ եւ Դպրեվանքի աշակերտութեան եւ միաբանութեան ծափողջոյններուն ներքեւ, առաջնորդուեցան Վեհարան, ուր Վեհափառ Կաթողիկոսը զանոնք ընդունեցաւ, շրջապատուած պետական չորս հայ երեսփոխաններուն՝ Պ. Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեանի, Խաչիկ Պապիկեանի, Սուրէն Խանամիրեանի եւ Վարդգէս Շամլեանի, Ազգային Ընդհ. Ժողովի ատենապետ Պ. Վահէ Սէթեանի եւ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան ատենապետ Պ. Ներսէս Ներսէսեանի կողմէ :

Սուրիացի պաշտօնական անձնաւորութիւնները մէկ ժամ քառորդ մնացին Կաթողիկոսարան եւ շատ ջերմ ու սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցան Վեհափառ Կաթողիկոսին ու ներկաներուն հետ :

Պ. Մուհաֆէլ յայտարարեց, թէ յանուն Սուրիոյ վարչապետին եւ կառավարութեան եկած է շնորհակալութիւն յայտնելու Ն. Սրբութեան, որ յատուկ պատուիրակութեամբ մը շնորհաւորած էր Սուրիոյ նոր կառավարութիւնը :

Վեհափառը ուրախութիւն յայտնեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան յարկին տակ ընդունելով Սուրիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչները եւ մաղթանքներ ըրաւ Սուրիոյ բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան համար :

Խօսակցութեանց ընթացքին, դեսպան Մուհաֆէլ մեծ գովեստով եւ չեշտուած համակրանքով խօսեցաւ հայ ժողովուրդի մասին, մասնաւորաբար յիշեց այն թանկագին նպաստը, որ Հայերը բերին Սուրիոյ անկախութեան պայքարի օրերուն, ձեռք ձեռքի իրենց արաբ եղբայրներուն հետ :

Այցելութեան վախճանին, առնուեցաւ յիշատակի խմբանկար մը, որմէ ետք, յարգելի հիւրերը մեկնեցան փոխադարձ ջերմ մաղթանքներով :

ՊԵՐԼԻՆ՝

ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ

———o———

Ֆրանսական կարեւոր ամսագիրի մը մէջ կը կարդանք Պ. Հրանտ Թորոսեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը Պերլինի կնճիռին մասին։ Այս ամսագիրը *Ռըվիւ Միլիթէր Ժեներալ* անունը կը կրէ, եւ կը հրատարակուի զօրավար Քարփանթիէի խմբագրապետութեամբ։ Ունի նաեւ խորհրդատու մարմին մը որուն մաս կը կազմեն Ատլանտեան Ուխտի, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու զինուորական եւ դիւանագիտական նկատառելի անձնաւորութիւններ, ինչպէս Մառեշալ Ժուէն, Զօրավար Նորսթատ, գերագոյն հրամանատար դաշնակից բանակներու Եւրոպայի մէջ, անգլիացի ծովակալ Կոմս Մաունդպատըն, եւայլն։

Պ. Թորոսեան, պատմականը ընելէ ետք Պերլինի հարցին, որ սուր հանգամանք ստացաւ մասնաւորաբար 1948էն ի վեր, Սովետներու կողմէ Արեւմտեան Պերլինի վրայ դրուած պաշարման, եւ այս պաշարումին հետեւանքով ծագած բուռն վէճերուն եւ հակամարտութիւններուն պատճառով, մանրամասնօրէն կը պարզէ կնճիռը լուծելու համար Խորհ. Միութեան եւ Արեւմտեան Պետութիւններու (Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա) միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, բերանացի կամ գրաւոր։ Յետոյ, յիշելէ ետք 1960էն ի վեր պատահած դէպքերը, իր ուսումնասիրութիւնը կ'եզրակացնէ հետեւեալ կերպով։

Արեւմտեան Պետութիւնները, ամիսներէ ի վեր, չեն դադրիր ազդարարելու Մոսկուայի որ «իր հաշիւներուն մէջ սխալ մը չգործէ», սխալ՝ որ կրնայ համաշխարհային խաղաղութեան համար ամենածանր հետեւանքներ ունենալ։ Խորհուրդ կուտան իրեն որ, միակողմեան միջոցներու դիմելէ առաջ, ընտրէ բանակցութիւններու ուղին, եւ հրաժարի գործելէ այնպիսի արարքներ՝ որոնք կրնան սաստկացնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ գոյութիւն ունեցող ձգտումը, համաշխարհային կռիւի մը ծագման վտանգով։ Անիկա աղետալի պիտի ըլլար ատոմական ուժի մեր դարուն։

Մոսկուա նմանապէս ատենէ մը ի վեր տրամադիր կ'երեւայ բանակցելու։ Խրուշչեւ, ինքն իսկ վերահաստատեց անիկա, ի պատասխան այն նամակին զոր 5 Սեպտեմբեր 961ին, Նեհրու ղրկեց իրեն, յանուն չէզոք երկիրներու կողմէ գումարուած խորհրդաժողովին, Պելկրատի մէջ, «Պատրաստ եմ, յայտարարեց Խորհրդ. կառավարութեան պետը, բանակցութիւն սկսելու որեւէ ատեն, որեւէ տեղ եւ պետական որեւէ աստիճանի վրայ»։

Սովետ համայնավարներու 22րդ համաժողովին մէջ, Նոյեմբեր 17ին Մոսկուա գումարուած, իր բացման ճառով ալ Խրուշչեւ աւելի յստակօրէն ճշդեց իր մտածումներն ու դիտաւորութիւնները –

« Արեւմտեաններէն ոմանք, ըսաւ ան, կը մեղադրեն մեզ թէ՝ կ'ուզենք գերման խնդիրը վերջնագիրի մը գրաւականին տակ դնել։ Անոնք կը մոռնան որ 1958ին իսկ բաղձանք յայտնած ենք այս հարցը լուծելու հաշտութեան դաշնագիրով մը։ Հետեւաբար, մենք մօտ երեք տարի համբերութեամբ սպասած ենք։ Ո՞ւր է ուրեմն վերջնագիրը, որուն համար մեզ կը մեղադրեն։ Այսօր կը պնդենք միայն որ խնդիրը արագօրէն լուծուի։ Կը հաստատենք որ հաշտութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուի անպատճառ։ Սակայն, եթէ Արեւմտեանները պատրաստ են սկսելու լուրջ բանակցութիւններ, որոշուած վերջնական թուականը (31 Դեկտեմբեր 1961) զոր մենք ցոյց տուած էինք, կրնայ աւելի առաջ տարուիլ. անիկա մեզի համար կարեւորութիւն չունի»։

Հակառակորդները, այսինքն՝ թէ՛ Արեւմտեան Պետութիւնները եւ թէ Խորհրդ. Ռուսիա, կը ջանան ստեղծելու մեղմ մթնոլորտ մը՝ որ թոյլ տայ ուսումնասիրելու կարելիութիւնները վէճի տակ գտնուող խնդիրներուն կարգադրութեանը համար։

Ամէն ոք բանակցիլ կը փափաքի ուրեմն, թէ՛ Արեւմտեանները, թէ՛ Սովետականները, ինչպէս նաեւ Արեւմտեան եւ Արեւելեան Գերմանները, բայց, միեւնոյն ատեն, իւրաքանչիւր ոք պատերազմի կը պատրաստուի։

Սակայն, դառնութեամբ պէտք է հաստատել թէ հակառակ բազմաթիւ խորհրդաժողովներու, ծանուցագիրներու, յուշագիրներու, նամակներու եւ բերանացի հաղորդագրութիւններու որոնք փոխանակուած են տասը տարիէ ի վեր, վէճը կը շարունակէ տեւել Արեւմտեան Պետութեանց եւ Սովետականներուն միջեւ։

Սովետներու դիրքը որեւէ փոփոխութիւն կրած չէ հիմնապէս։ Խրուշչեւ կառչած կը մնայ միշտ Պերլինը ապազինեալ ազատ քաղաքի վերածելու իր ծրագրին, ինչ որ, ըստ իրեն, ինքնին զիջում մըն է արդէն, քանի որ կը հրաժարի պահանջելէ որ Արեւմտեան Պերլինը Գերման Ռամկավարական Հանրապետութեան կցուի։

Միւս կողմէ, ինչ որ մասնաւորապէս կը վերաբերի դէպի Պերլին տանող ճամբաներուն ազատութեան, Խորհրդ. կառավարութեան պետը յայտարարեց Փօլ Րէնոյի որ, այս խնդրին համար հարկ է համաձայնիլ Բանքովի իշխանութեանց հետ, գիտնալով հանդերձ որ, Դաշնակիցները պիտի չկատարեն երբեք որեւէ արարք որ այս իշխանութեանց ճանաչումը ենթադրէ, Արեւմտեան պետութեանց կողմէ։ Այս է պատճառը որ այս վերջինները կը բաղձան որ բանակցութիւնները տեղի ունենան միայն Պերլինի մասին, բանակցութիւններ՝ որոնց պէտք չէ որ մասնակցի Գերման Ռամկավարական Հանրապետութիւնը։

Ուրեմն, տակաւին այսպիսի ձգտեալ մթնոլորտի մը մէջ է որ, խօսակցութիւններ ծայր տուին Նիւ Եորքի մէջ, իրենց երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուներուն միջեւ. մէկ կողմէ՝ Կրոմիքոյի եւ Րըսքի միջեւ. միւս կողմէ Կրոմիքոյի եւ Լորտ Հիւմի միջեւ։ Ցարդ, չկայ որեւէ շօշափելի արդիւնք, ինչ որ չի զարմացներ մեզ, որովհետեւ Սովետականներու եւ Արեւմտեաններու դիրքերուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կը տեսնուի։ Աւելին կայ, խօսակիցներու ձայնի շեշտը կը պահէ դեռ իր յարձակողական սաստկութիւնը։ Այսպէս, օրինակի համար, Կրոմիքօ, Սեպտեմբեր 26ին Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին մէջ խօսած ճառին մէջ, միջազգային կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքին իրական պատճառները վերագրեց Ատլանտեան Ուխտի զինուորական պլոքին յարձակողական քաղաքականութեան։ Լորտ Հիւմ ալ, իր կողմէ, նոյն այդ ժողովին մէջ, բաւական բուռն բառեր արտասանեց. ամբաստանեց Խորհրդ. Միութիւնը անոր երկդիմի վարմունքին համար, Ժընեւ խորհրդակցութեան մէջ եղող ատոմական փորձերու դադարման խնդրին մէջ, եւ այս դիրքը որակեց «արձակ համարձակ խաբէութիւն»։

Այնպիսի պահու մը՝ երբ մարդիկ այնպէս կարծեցնել կ'ուզեն թէ որոշած են բանակցութեանց ուղին ընտրել, խոհեմութի՞ւն է որ թէ՛ Արեւմուտքի եւ թէ Արեւելքի պաշտօնական անձնաւորութիւններ սպառնական խօսքեր ըսեն, միջադէպեր յարուցանեն կամ շահագործեն այն միջադէպերը՝ որոնք ակամայ կը ստեղծուին, եւ կամ կրնան յառաջ գալ, պատահաբար։

Ասկէ զատ, որպէսզի սկսուած խօսակցութիւնները կարենան օգտակարապէս շարունակուիլ, հարկ է որ բանակցող կողմերը որոշեն միանգամ ընդ միշտ այդ խօսակցութեանց համար բանաւորապէս ընդունելի հիմնական կէտեր։ Ցարդ, այդպիսի բան չկայ։ Եթէ «խուլերու խօսակցութիւնը» շարունակուի բանակցող կողմերուն միջեւ, մեղմիկ մթնոլորտ ստեղծել անկարելի կ'ըլլայ, բան մը՝ որ փոխանակ գործերը կարգադրելու, վըտանգ կը սպառնայ ընդհակառակն կացութեան տալով աւելի ծանրակշիռ հանգամանք։ Եւրոպայի սրտին մէջ, Պերլին պիտի մնայ մնայուն պալար, սպառնալով ամէն վայրկեան որ զինեալ կռիւ ծագի։

Ի զո՞ւր է ըսել թէ պատերազմ չըլլար Պերլինի համար։ Աւելի ծանրակշիռ միջադէպեր, քան անոնք՝ որոնց պարբերաբար հանդիսատես եղանք տասը տարիէ ի վեր, կրնան պատահիլ Արեւմտեան Պերլինի սահմանագիծերուն վրայ, եւ պատերազմը՝ որուն համար կ'ըսեն թէ անկարելի է որ տեղի ունենայ կամաւորաբար, կրնայ պոռթկալ դիպուածով։

Այս վտանգը պարտք կը դնէ պետական պատասխանատու անձերու վրայ որ զայն կանխեն ամէն միջոցներով։

Գերման խնդիրը այս պահուս անելի մէջ է, արեւելքի եւ արեւմուտքի յարաբերութեանց մէջ գոյութիւն ունեցող արտակարգ ձգտումին պատճառով, որ այս ձգտումին կարեւոր պատճառներէն մէկն է, եթէ ոչ՝ գլխաւորը։ Դէպքերու ներկայ վիճակին մէջ, լուծել ուզել զայն, համարժէք է անկարելին փորձել, բոլորակին քառակուսին փնտռել կը նշանակէ։ Անհրաժեշտ է որ շահագրգռուող պետութիւնները համակերպին վերջապէս զիջողութիւններ ընելու։ Ի՞նչ կրնան ըլլալ այս զիջողութիւնները։

Մեզի կը թուի որ եթէ հակամարտ կողմերը անկեղծ են, միակ տեւական լուծումն է իրականացնել, նախ՝ Գերմանիոյ միութիւնը, գերման ժողովուրդին ինքնորոշումով։ Յետոյ, հռչակել այս կերպով միացեալ Գերմանիոյ չէզոքութիւնը, Աւստրիոյ համար արդէն ընդունուած ձեւով, օրինակի համար։

ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ գործադրութիւնով, Արեւմտեան Պետութիւնները եւ Դաշնակցային Գերմանիա գոհացում ստացած կ'ըլլան քաղաքական ազատութեանց խնդրին մէջ, ազատութիւններ՝ որոնց կառչած կը մնան, այնքան ջերմօրէն։ ՉԷԶՈՔԱՑՈՒՄՈՎ, Խորհրդ. Միութիւնը երաշխաւորած կ'ըլլայ ապահովութիւն իր արեւմտեան սահմաններուն վրայ, եթէ արդարեւ այս է պատճառը իր խիստ վարմունքին, Արեւմտեան պետութեանց հանդէպ։ Այս լուծման եղանակը սա առաւելութիւնը կը ներկայացնէ, որ չի վնասեր կողմերէն ոչ մէկուն հեղինակութեան եւ արժանապատուութեան, ոչ Խորհրդ. Միութեան, ոչ ալ Արեւմտեան Պետութիւններուն։

Անշուշտ, այսպիսի լուծում մը կը ներկայացնէ նմանապէս բազմաթիւ դժուարութիւններ։ Չէզոքականացումը, օրինակի համար, պիտի բախի անտարակոյս Արեւմտեան Գերմաններու դիմադրութեան. ինքնորոշումն ալ, Արեւելեան Գերմաններու ընդդիմութեան։ Բայց միեւնոյն ատեն մեր առաջարկած լուծումը պիտի ծառայէ իբրեւ քէսթ որ ցոյց պիտի տայ թէ՝ հակառակորդ կողմերը որ աստիճան անկեղծ են իրենց խաղաղասիրական դիտաւորութիւններուն մէջ։

Պատրանքներ չենք սնուցաներ որ այսպիսի կարգադրութիւն մը ընդունելի կ'ըլլայ շահագրգռուող բոլոր կողմերուն. սակայն, համոզուած ենք որ միակ բանաւոր եւ խոհական լուծումն է ան։ Անկէ տարբեր իրաւախոհական որեւէ կարգադրութիւն առժամեայ հանգամանք միայն կրնայ ունենալ եւ իր ծոցին մէջ կը պահէ սերմերը ապագայ պայքարներու, աւելի ծանրակշիռ քան՝ մինչեւ հիմա ծագածները։

ՀՐԱՆՏ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՃԻՆԵԱՆ

Իւրաքանչիւր դասարան ամսական գէթ երկու անգամ մօտակայ Սէն Քլուի եւ Մէօտոնի անտառները պտոյտի կ'երթար, եւ ամիսը մէկ օր թանգարան կամ այլ մշակութային կեդրոն կ'այցելէր։ Երբեմն ալ շարժապատկերի կը տանէին զըմեզ, եթէ յարմար ժապաւէն ըլլար։

Աշակերտներէն մէկուն հայրը Փորթ տը Սէն Քլու Սինեմային *տէրն էր եւ յօժարութեամբ իր հաստատութեան դուռները ձրի լայն բացած էր դպրոցին համար։*

Աշակերտներուս համար, շարժապատկերը՝ մշակութային զարգացման ամենաբաղձալի եւ հաճելի միջոցն ու խողովակն էր։ Բայց նկատելով որ սակաւադէպ կը պատահէր որ «յարմար» ժապաւէն ըլլար, սակաւադէպ կը պատահէր նաեւ որ սինէմա *երթայինք։*

Խորքին մէջ, տեսակէտի խնդիր էր։ Այն ինչ որ մեր կարծիքով՝ մեզի համար « յարմար » էր, տեսչութեան կարծիքով՝ « անյարմար » էր։

Ուստի, աշխարհագրական կամ պատմական շարժանկար պէտք է ըլլար՝ որ տեսուչ Վարդապետը արտօնութիւն տար սինէմա *երթալու։ Ու նկատելով որ աշխարհագրական եւ պատմական շարժանկար չէր կը պատահէր, մենք ալ քիչ անգամ* սինէմա *կ'երթայինք։*

Մեր դասարանէն՝ Էմիլը «գեղարուեստական» հակում ունենալով եւ այս գիծը աւելի զարգացնելու դիտաւորութեամբ իր դասերէն աւելի կը հետեւէր Փարիզեան «գեղարուեստական» անցուդարձին եւ անոր վերաբերեալ «հանդէս»ներ ձեռք կը ձգէր գաղտնածածուկ։

Այդ աղբիւրներէն տեղեկացած էր որ Փորթ տը Սէն Քլուի սինէմային *յաջորդ Հինգշաբթի օրուան յայտագրին վրայ պիտի ըլլար էտի Քանթօր յայտնի կատակերգակ դերասանը Տորոթի Լամուրին հետ մէկտեղ, «Ռոմըն Սքանտալ»ի շարժապատկերին մէջ։*

Մեզի համար խնդիր պարզուեցաւ թէ ինչ տեսակ ֆիլմ *էր։ Բառին ամենամեծ առումով՝ խեղկատակութիւն մըն էր, հին Հռովմի արքունական կեանքէն հարեւանցի կերպով ներշնչուած։ Իսկապէս ոգեւորիչ էին շաբաթաթերթին մէջ դրուած լուսանկարները այն Հռովմէական կիսամերկ գեղուհիներուն որոնց բազմութիւնը պիտի երեւար այդ շարժապատկերին մէջ։*

Միաբերան որոշեցինք որ ամէն գնով պէտք էր այդ շարժապատկերը տեսնել։ Այս նպատակով, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կարճ ժողով մը գումարեցինք ու ծրագրեցինք երկու հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկել Տեսուչ Վարդապետին մօտ զինքը համոզելու համար որ մեզի արտօնութիւն տայ այդ շարժանկարը տեսնելու։

Երկու պատուիրակներն էին Վահրամ ու Արմէնը որ յատկապէս կը վայելէին Տեսուչ Վարդապետին բարեհաճութիւնը։ Խիստ հրահանգ տրուեցաւ պատուիրակներուն որ չըլլայ սխալին ու շարժապատկերին լրիւ անունը տան։ Ճշդեցինք որ Սքանտալ *բառը չյիշեն եւ, փոխարէն վերնագրին կրճատեալ մէկ ձեւը գործածելով, ըսեն պարզապէս որ հին Հռովմէական կեանքէ առնուած պատմական շարժանկար մըն է։*

Յանձնարարեցինք մեր ներկայացուցիչներուն որ շեշտեն այս ֆիլմին *արտակարգ հետաքրքրական հանգամանքը եւ ըսեն որ մեր ընդհանուր զարգացման համար անհրաժեշտ էր որ այս աննախընթաց առիթը չփախցնենք Հռովմի պատմութեան վերաբերեալ այս բացառիկ շարժապատկերը տեսնելու։*

*Այնքան լաւ կատարեցին մեր պատուիրակները իրենց յանձնուած առաքելութիւնը որ Տեսուչ Վարդապետը հալած իւղի պէս կլլեց այս «*պատմական շարժանկար*»ի պատմութիւնը եւ, ինքն ալ պատմաբան ըլլալով, փափաք յայտնեց մեզի ընկերանալու Հռովմի պատմութեան վերաբերեալ այս կրթական* ֆիլմը *տեսնելու։*

Դժուարաւ համոզեցինք Տեսուչ Վարդապետը որ հրաժարի իր ծրագրէն՝ բացատրելով որ թէեւ մեզի համար խիստ շահեկան էր այդ շարժապատկերը քանի որ պաքալորէայի *քննութեան կը պատրաստուէինք, բայց եւ այնպէս՝ իրեն համար որեւէ հետաքրքրութիւն չէր կրնար ներկայացնել քանի որ ինքը գոց գիտէր ամբողջ Հռովմէական պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութեամբ։*

Յուզիչ էր ընդհանուր խանդավառութիւնը երբ պատուիրակները յաղթական դասարան մտան յայտարարելով որ արտօնութիւն ստացեր էին սինէմա *երթալու։ Իսկ ստեղծուած իրարանցումը Գոյումճեանին բնաւ հաճելի չէր. Իր երկար տարիներու փորձառութեամբ կոփուած ծեր Պ. Գոյումճեանը յոռետես նախազգացում մը ունէր որ այս ամբողջ խնդիրին տակէն անախորժ բան մը պիտի դուրս գար։ Ստոյգ չէր գիտեր թէ ինչպէս, ինչ ձեւի տակ, բայց վստահ էր որ [illegible] չեղած, շնորհիւ մեզի, իր ողջ [illegible] աւետարանի տակ դրած պիտի ըլլար։*

Բայց արտօնութիւն տրուած էր եւ [illegible] մնար միայն զայն գործադրել։ Ուստի [illegible] պատուիրեց որ երթանք ննջարան եւ [illegible] մաքուր հագնինք։ Երկրորդ [illegible] կրկնել չտուինք այս հրահանգը եւ, [illegible]

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մէկը հայ գաղափարական կնոջ տիպարներէն, որուն մահը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, խորապէս ցնցեց ոչ միայն իր հարազատները, այլ եւ բոլոր ընկերները եւ բարեկամները:

Իր կենսագրականը մանրամասն տրուեցաւ այս էջերուն մէջ: Կ'ուզէի ծանրանալ անոր նկարագրին քանի մը գիծերուն վրայ:

Սաթենիկ, իր քրոջ՝ գրագիտուհի Պերճուհիին եւ ուրիշ երկու ընկերուհիներու հետ, Պուլկարիոյ մէջ կ'աշակերտէ Ռոստոմին եւ անոր կնոջ Եղիսաբէթ Զօրեանին, վերջինիս բացած դպրոցին մէջ: Տիկին Եղիսաբէթ Զօրեան եւրոպական մանկավարժութեան յառաջադէմ սկզբունքները իւրացուցած յայտնի մանկավարժ էր, որ Կովկասի, Պուլկարիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ բազմաթիւ սերունդներ հասցուցած է: Ռոստոմի եւ իր կնոջ յատուկ գուրգուրանքի առարկան կը դառնան Սաթենիկը, Պերճուհին եւ իրենց երկու ընկերուհիները, եւ զանոնք յատկապէս կը պատրաստեն ուսուցչական ասպարէզին համար: Այստեղ է, որ մանկամարդ Սաթենիկը կը ստանայ դաշնակցական առաջին մկրտութիւնը, որին հաւատարիմ մնաց մինչեւ մահ: Ռոստոմը եւ իր կինը կնքեցին ու կոփեցին անոր նկարագիրը, որ պողպատի պէս ամուր էր, ան երբեք չընկճեցաւ իր ճամբայէն.

Դպրոցը աւարտելէն ետք Սաթենիկ կ'անցնի Կարին ուսուցչական պաշտօնով տեղւոյն աղջկանց վարժարանի մէջ: Կարինն այդ ժամանակ տեսակ մը միջնաբերդ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Այնտեղ էին Ռոստոմը, Բժ. Զաւրեանը, Բ. Թոփճեանը, Ս. Վրացեանը, Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեանը, որ այն ատեն իսկ արդէն մկրտուած էր «Դաշնակցութեան խիղճը» անուանումով, եւ ուրիշ շատեր: Սաթենիկ դպրոցական իր աշխատանքներէն դուրս կը զբաղի հայ կնոջ հանրային դաստիարակութեան գործով ալ, ինչպէս նաեւ կուսակցական աշխատանքներով: Յեղափոխական այս հնոցին մէջ աւելի եւս կ'ամրապնդուի Սաթենիկի կամքն ու ոգին: Այստեղ ալ Ռոստոմի օրհնութեամբ իր կեանքը կը կապէ Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի հետ եւ իբրեւ անձնուէր կին եւ մայր կը բաժնէ անոր հետ կեանքի բոլոր դժուարութիւնները՝ մեծցնելու եւ բարձրագոյն կրթութիւն տալու իրենց երկու զաւակներուն:

Ֆրանսահայ գաղութի կազմակերպման առաջին գծի վրայ էր Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանը: Միշտ պատրաստ արձագանգելու եղած կոչին: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին՝ ամէն տեղ էր նա: Դաշնակցական խումբ պիտի կազմուէր, ներկայ էր ան: Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի հիմնադիր անդամներէն էր, ինչպէս նաեւ Ռուսահայ Կանանց Միութեան: Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի անդրանիկ դպրոցի առաջին ուսուցչուհին, երբ դեռ շէնքի չգոյութեան պատճառով դասընթացքները տեղի կ'ունենային Իսիի պզտիկ ծառաշատ պուրակին մէջ, ուր տեղին հայաշատ գաղութին երախաները ստուար թիւով կուգային սորվելու Հայոց լեզուն: Տեսնելու էր թէ ինչպիսի սիրով եւ համբերութեամբ Տիկին Սաթենիկը նստած ծառի մը տակ, չուրջը հաւաքած սեւաչեայ հայ մանուկները, անոնց կը ծանօթացնէր Մեսրոպեան գիրերը:

Հիմնադիրն ու առաջնորդը եղաւ Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին: Մասնակցեցաւ Կապոյտ Խաչի գրեթէ բոլոր պատգամաւորական ժողովներուն: Կը յիշեմ 1948ի Մարսէյլի Պատգ. ժողովը, երիտասարդական ինչպիսի կորովով եւ սիրով կը մասնակցէր բոլոր աշխատանքներուն:

Տիկին Սաթենիկ իւրայատուկ բնաւորութիւն ունէր: Դժուար է (բառ տեսակի) դասել զինքը այս կամ այն տիպի մարդոց շարքը: Պայմանական ոչ մէկ բան կար իր մէջ: Կեղծել չգիտէր, ամէն ինչ ճիշդ կ'ըսէր մարդոց երեսին, սակայն այնքան անկեղծօրէն եւ համոզուած, որ դիմացինը չէր վշտանար, քաջ գիտնալով, որ եթէ Սաթենիկի հարազատ զաւակն իսկ ըլլար, անիկա պիտի չխնայէր, նոյնը պիտի ըսէր: Բարեխիղճ էր հանրային գործի մէջ եւ ատոր համար ալ խստապահանջ էր չուրջիններուն հանդէպ: Հաւատարիմ էր բարեկամութեան մէջ եւ գուրգուրանքով ու ջերմութեամբ կը պահէր իր կապերը բոլոր անոնց հետ, որոնց կեանքը հանած էր իր առջեւ Պոլիս, Պուլկարիա, Կարին, Թիֆլիս, Երեւան, Թաւրիզ, Փարիզ եւ այլուր: Առանձին շնորհք ունէր ամէնէն պզտիկ բանեբով իսկ ուրախացնելու չուրջիններըը՝ մանուկ կամ մեծ: Հիւրասէր էր ծայր աստիճան: Խանասորի արշաւանքի Շաւիլի դաշտահանդէսներուն անոր սեղանը միշտ բաց էր բոլորին առջեւ: Շատ կը սիրէր կեանքը եւ ամէն բանէ համ կ'առնէր: Գաւաթ մը ջուր խմելն անգամ պարզ գործողութիւն մը չէր իրեն համար, այլ տեսակ մը վայելք, ըմբոշխնում, ինչպէս ինքը կ'ըսէր:

Դիտող աչք ունէր, խելօք կը նկատէր մարդկանց թոյլ կողմերը եւ սրամիտ ձեւով կը ներկայացնէր, առաջին հերթին իր թուլութիւնները կը խոստովանէր:

Վերջին հաշւով ներողամիտ էր մարդոց հանդէպ: Հաւատաւոր Դաշնակցական ըլլալով հանդերձ՝ նեղմիտ կուսակցական մը չէր, դիմացինին մէջ առաջին հերթին մարդը կը փնտռէր: Շէնշող եւ ընկերական բնաւորութիւն ունէր, գիտէր մթնոլորտ ստեղծել իր չուրջը:

Իր կեանքի վերջալոյսին Տիկ. Սաթենիկ ունեցաւ հանգիստ եւ անդորր կեանք, շրջապատուած զաւակներուն եւ թոռներուն գուրգուրանքով եւ սիրով: Մահէն հինգ շաբաթ առաջ տեսայ զինք: Երջանիկ էր ու գոհ: Միակ ցաւն այն էր, որ ամուսինը, մեր սիրելի Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեանը, իր վաղաժամ մահուան պատճառաւ չկրցաւ վայելել այն կեանքը, զոր այսօր իր զաւակները ստեղծած էին իրենց սիրելի մօր համար: Այսպէս գոհ ալ ան մեկնեցաւ այս աշխարհէն իր ետեւ ձգելով խոր հետք մը անձնուիրութեան եւ պարտաճանաչութեան:

Իր մահով Հայութեան համար բաբախող տաք սիրտ մը դադրեցաւ: Իր անունը ջերմութեամբ կը յիշուի բոլոր զինք ճանչցողներուն կողմէ:

Ս. ՑԱԿՈՐԵԱՆ

ու վայրկեան չանցած, ամբողջ դասարանը պարապ լքած էր, շատ ներկայանալի զգեստաւորուած:

Պ. Փոյուճեանն ալ իր գծաւոր տափակ հագուստ, թաւշեայ օձիքով սեւ վերարկուն հագաւ եւ Մբլոն գլխարկը գլուխը քաշեց: Ցետոյ՝ Գերմանիա իր շինուած սուլիչը հանեց ձախ գրպանէն եւ երկու անգամ սուլեց: Մեծ համակրանք եւ համարում ունէր գերմանական արտադրութեանց եւ գերմանական կարգապահութեան հանդէպ:

Մէկ կարգի վրայ շարուեցանք պարտէզին մէջ՝ մեծ դրան մօտ: Ինչպէս զօրավար մը իր պատուոյ պահակազունդը զօրանոցի թեւ կ'անցնէ, այնպէս ալ Պ. Փոյուճեանը մեր առջեւէն անցաւ դիմեց մէկիկ մէկիկ համրելով, ամբողջական քննութենէ անցընելէ ետք.

Սուլիչը փչեց եւ միաքայլ՝ ճամբայ ելանք, երկու երկու կարգով՝ տաղանդքի պէս.

Մնացեալ աշակերտները նախանձաբեկ մեզի կը դիտէին տրտունջներ մրթմրթալով թէ ինչպէս կրցած ենք այդ ծրագիրը գլուխ հանել:

(20 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«ԼՈՒՍԱԲԱՑԻՆ».— Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լեզուով լոյս տեսաւ Յովհաննէս Թումանեանի մանկական լաւագոյն գրութիւններէն բաղկացած պատկերազարդ գիրք մը, «Լուսաբացին» խորագրով: Հաւաքածոյին մէջ զետեղուած են կարգ մը բանաստեղծութիւններ եւ հէքեաթներ («Մանուկն ու ջուրը», «Լուսաբացին», «Շունն ու կատուն», «Սուտասանը», «Տէրն ու ծառան», «Գիքորը» եւայլն)

ՕՆՈՐԷ ՏԸ ՊԱԼԶԱԿ.— «Երկերի ժողովածու» 10 հատորով, հատոր 10, 777 էջ տպաքանակ՝ տասը հազար:

Ս. ԹԱՇՉԵԱՆ.—«Առնօ Բաբաջանեան», մենագրութիւն, 62 էջ, տպաքանակ՝ երեք հազար:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՑՈՎՆԱՆ.— «Ռուս-Հայ գրական կապերը 19-20րդ դարերում», գիրք երկրորդ, 490 էջ, տպաքանակ՝ երեք հազար:

«ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԻ ՍԻՐՏ».— Հաւաքագրող երկու հատորներով: Հատոր առաջին՝ կազմեց եւ թարգմանեց Սողոմոն Տարօնցի: Միջազգային գրականագէտներու՝ փիլիսոփայական եւ դիցաբանական քերթուածներ, 340 էջ, տպաքանակ՝ 5000:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ Մ. ԼՈՄՈՆՈՍՈՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պարտ ու պատշաճ ձեւով նշուեցաւ Միխայիլ Լոմոնոսովի ծննդեան 250ամեակը Հայաստանի մէջ:

Նոյեմբեր 17ին, Երեւան, Ռուս գիտնականին յիշատակին յոբելենական երեկոյթ մը կազմակերպուած է: Ակադ. Վ. Համբարձումեանի բացման խօսքէն ետք, գիտնականին գործերուն, վաստակին եւ կեանքին մասին խօսած են Գ. Պետրոսեան, Ա. Բարայեան եւ Ակադ. Ա. Կարինեան, բոլորն ալ ծանօթ անձեր Հայաստանի մէջ:

Յոբելենական երեկոյթին առընթեր, պետական գրադարանը կազմակերպած է ցուցահանդէս մը, ուր ցուցադրութեան դրուած են գիտնականին կեանքին եւ աշխատանքներուն վերաբերեալ բազմաթիւ նիւթեր: Ցուցափեղկերուն մէջ կարելի է տեսնել պատմութեան, բնախօսութեան, լեզուի վերաբերեալ Լոմոնոսովի հաւաքածոյ, խնամքով պահպանուած գիրքերը, ինչպէս նաեւ լուսանկարներ:

Ցուցահանդէսներ եւ դասախօսութիւններ կազմակերպուած են նաեւ զանազան շրջաններու մէջ:

ՀԵՂՈՒԿ «ՆԱՅԻՐԻՏ»

Նոր եւ շատ օգտակար նիւթ մըն է հեղուկ «Նայիրիտ»ը: Արդարեւ, անոր բարակ թաղանթով պատուած իրերը չեն ենթարկուիր մթնոլորտի ազդեցութիւններուն, ջուրին եւ մետաղները կը մնան իրենց բնական վիճակին մէջ, այլ խօսքով չեն ժանգոտիր:

Նիւթը յաջողած են մէջտեղ բերել Երեւան աշխատող քանի մը հայ քիմիագէտներ՝ գործակցութեամբ Լենինկրատցի քիմիագէտներու:

ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հայաստանի Պարախումբը Միջին Արեւելքէն Երեւան վերադարձաւ: Երկու ամսուան շրջագայութեան ընթացքին Դամասկոսի, Հալէպի, Կիպրոսի, Պաղտատի, Պէյրութի, Գահիրէի, Փորթ-Սայիտի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ տուաւ մօտ վաթսուն ներկայացումներ, բոլորն ալ արտակարգ յաջողութեամբ:

«ՍՊԱՐՏԱԿ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երեւանի «Սպարտակ» ոտնագնդակի խումբը 1-2ով պարտութեան մատնեց Պաղտատի (Իրաք) «Ալլի» խումբը: Նախապէս, փայլուն յաղթութիւններ արձանագրած էր պարսկական խումբերուն վրայ, Թեհրան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

Թ Ի Ա Պ Ա Ր Տ Ը

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Այդ երիտասարդէն գէշ կամ աղէկ մարդ ըլլալը յայտնի չէ ինծի. միայն թէ՝ իրիկուն մը գեղը եկաւ ու խնդրեց որ անկողին մը տայի իրեն. որովհետեւ չէր կրնար մինչեւ քաղաքը քալել... ալ ուժ չէր մնացեր վրան:

— Շատ լաւ. չհարցուցիք թէ ուր տեղացի էր ինքը:

— Հարցուցի.

— Ի՞նչ ըսաւ.

— Ըսաւ թէ՝ քաղաքացի եմ:

— Յետոյ:

— Այդչափ միայն:

— Չհարցուցի՞ք թէ ինչ գաղափարի կը ծառայէ:

— Ի՞նչ ըսեմ... մարդ մը որ «ընկիկ քաղաքացի եմ ու տուն կը վերադառնամ» կ'ըսէ ինծի, «ալ ուրիշ ի՞նչ գաղափարի կը ծառայես» կրնայի՞ հարցնել:

— Կեցէք, չէ որ այդ երիտասարդը իր խոստովանութեանը մէջ յայտարարած է թէ՝ զօմիթաճի մըն է, ու նպատակն է եղեր տակն ու վրայ դարձնել ամբողջ քաղաքը:

— Կարելի է ըսած ըլլայ. բայց այդ խօսքը ի՞նչ կապ ունի իմ յանցապարտութեանս հետ:

— Ի հարկէ ունի:

— Ի՞նչպէս:

— Երբ կառավարութեան առջին կը յանդգնի առանց յայտարարութիւն մը ընելու, ի՞նչպէս չի կրնար ձեզի ըսել:

— Ոչ, բան մը չէ ըսած ինծի:

— Սուտ կը խօսիք... եւ այդ ստութիւնն է որ ձեր վիճակը կը ծանրացնէ:

— Երբեք չեմ ստեր: Եւ եթէ գիտնամ որ կառավարութեան ուզած ստութը կրնայ գիս ազատել, սա ալ յանձն չեմ առներ:

— Կառավարութեան համար ի՞նչ օգուտ ունի ստութը, յիմար ինչո՞ւ առանց չգիտցած խօսիր կ'ընէք Միթէ՞ չէք գիտեր թէ ո՞ւր կը գտնուիք:

Ուսուցիչը շուարած մնաց: Մանկութեան մէջ պատկերացուած այդ՝ հրէշ զինուորականին վրայ նայեցաւ ու հոգիէն հառաչանք մը հանեց:

— Իմացածիս նայելով բազմամարդ ընտանիք մը ունիք, անանկ չէ՞, յարեց Առաջեալ էֆէնտին կեղծ ցաւակցութեամբ մը:

— Ունիմ:

— Միթէ՞ չէք մեղքնար ընտանիքնիդ:

— Ձեռքէս ի՞նչ կուգայ:

— Աչքերնուդ առջեւ բերէք կինդ, զաւակներդ ու թշուառ մայրդ՝ որ երկու օր առաջ պաշտօնատունին սեմերը գրեթէ արցունքով թրջեց. ան ատեն կրնաք որոշել թէ ինչ պէտք է ընել:

— Իմ որոշելիքս յայտնած եմ ու կը յայտնեմ: Եթէ կախաղանն ալ տանելու ըլլան, աւելին զատ բան մը չունիմ: Գալով ընտանիքիս, զաւակներուս ու այս պաշտօնատան սեմերը թրջող պառաւ մօրս, ատոնք իրենց թշուառութեան մէջ, դարձեալ անխիղճ պիտի չգտնուին ինէ պահանջելու որ ես զրպարտութիւններ ու մատնութիւններ ընեմ անոր ատոր վրայ՝ ինքզինքս ազատելու համար:

— Զրպարտութիւն մը պիտի չընէք, այլ ճշմարտութիւնը պիտի խոստովանիք. ու փոխարէնը կլորիկ գումար մըն ալ պիտի ստանաք:

— Ինչպէս:

— Կ'ըսեմ թէ փոխարէնը կլորիկ գումար մըն ալ պիտի ստանաք:

— Երբ ես անխիղճ ըլլամ ու վատաբար զրպարտութիւններ ընեմ, անանկ չէ՞, գոչեց ուսուցիչը՝ սարսափելի շարժում մը ընելով:

Ոչ, երբ դուք ազնիւ ըլլաք ու միայն ճշմարտութիւններ խօսիք ինծի, առարկեց Առաջեալ էֆէնտին:

— Ճշմարտութիւնն այն է զոր ըսի:

Առաջեալ էֆէնտին լռեց: Ձեռքն առաւ գրիչը, բացաւ լայն թուղթ մը ու սկսաւ գրել:

Երբ գրածը վերջացուց:

— Դուրս ելէք, հրամայեց խիստ ձայնով մը:

Ուսուցիչը հեռացաւ:

Քիչ յետոյ ներս եկաւ միջահասակ, սեւ մօրուքով, թաւ ու խիտ պեխերով, փոսը ինկած այտերով, վառվռուն աչքերով վայելուչ հագուած ու վեհ կերպարանքով երիտասարդ մը, որ Վազգէնն էր:

Առաջեալ էֆէնտին իր խորաթափանց նայուածքովը վերէն վար դիտեց զինքը:

— Ի՞նչ է ձեր անունը, հարցուց Առաջեալ էֆէնտին:

— Վազգէն է, պատասխանեց երիտասարդը:

— Քանի՞ տարեկան էք:

— Քսանութ:

— Ո՞ւր ծնած էք:

— Պարսկաստանի մէջ:

— Պարսկաստանի՞ մէջ:

— Այո:

— Ի՞նչ է ձեր արհեստը:

— Ցանձնակատարութիւն կ'ընեմ:

(Շար.)

Այրի Տիկին Հայկազուն Զօրթեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Պ. Գրիգոր Զօրթեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան, Այրի Տիկին Քէօքլեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զօրթեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զօրթեան եւ աղջիկը, ինչպէս նաեւ Շահպազեան, Կարապետեան, Պօյաճեան, Զօրթեան, Ճիզմէճեան, Վարդանեան, Թուտայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԶՕՐԹԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 5ին, Քրեթէյ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր՝ Ուրբաթ ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ԱՅՑ

Ողբացեալ ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի, յաւարտ պատարագի:

Կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Թիյէի գերեզմանատան այց, ընկերներ Գ. Բալայեանի, Ջամալեանի, Բաբաշայի, Գ. Սարգիսբէկեանի, Օհան Կարոյի եւ Պերճուհի Բաբանեանի շիրիմներուն:

Հաւաքուիլ ժամը 3ին, գլխաւոր մուտքին առջեւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վահիկ Տէր-Դաւթեան եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Տէր-Դաւթեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Շաւիլի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30ին: (Ռիւ տէ 3 Շանթիէ):

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԻՒՏ. ՎԱՐԴ. ՆԱՔԱՇԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Թագուհի Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարպետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Աչըգէօզեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին, եղբօր զաւկին, եղբօր, քրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝ ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, յետ պատարագի:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման դեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,

Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,

Ջութակ՝ Յ. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս:

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փողահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻՒԿԷԹ ԼԸՔԱՅԻ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի կողմէ: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ուշ գիշեր, էթուալի սրահին մէջ 1 Քուր Կամպէթա, (Փլաս տիւ Փօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, համեղ անակնկալներ եւ առատ կեր ու խում:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբի կողմէ, ի նպաստ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին:

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Արկաֆ-Սալֆերինոյի սրահը, 235 Րիւ Մունէյտա:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ անակնկալներ:

Երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝

ՍԷ՞Ի ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ

Մուտք՝ 1 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 12ԻՆ
ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Տարօնի ժողովրդական երգերու ունկնդրութիւն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱԶԻ Շրջ. վարչութիւնը միջ-մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերու ընկերուհիները, այս Երկուշաբթի, ժամը 15ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ տաքթիլօ մը, գրասենեակի աշխատանքներու համար: Դիմել անձամբ Յառաջին:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Orchestre JO BERRUYER

et sa grande formation

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սեն Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախորօք որոշուած հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խումբի կողմէ

Այս Կիրակի, ժամը 15ին Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի ռուսական կեանքէ քաղուած՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Դրամ. 4 արար, 3 պատկեր:

Ղեկավարութեամբ Պ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆի

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ. — Փորթ տը լա Շափելէն 268 թիւ, մինչեւ Սարսէլ, Փլաս Տիւ 11 Նովամպր. կամ շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նորէն ժամը 13·45ին, եւ 15·10, մինչեւ Վիլիէ լը Պէլ, ուրկէ առնել նոյն թիւ օթօպիւսը եւ մինչեւ նոյն տեղը:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, այլեւ այլն:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոլէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին Ա. Դմբէթեան. Տիկ. Հայկուհի Լա Շասսներ. Խտըշեան. Ն. Պշտիկեան, Գրիգոր Վահան, Գէորգ Տէրվիշեան:

Այս Երկուշաբթի ժամը 20·45ին, Սալ Փօլ Ֆարալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտէք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գին երով, Հրանդ Բալուեան գրատունը, 43 Րիւ Ռիշէ:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 9 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9275 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5076

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

(Մահուան Բ. տարելիցին առթիւ)

Երկու տարի առաջ, 1959 Նոյեմբեր 6-ին Փարիզի արուարձան Լոնժիւմոյի հիւանդանոցին մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Գերասիմ Բալայեան :

Ջաւակ հերոսական Ղարաբաղի, ան հուն սէր կը սնուցանէր իր ծննդավայրին հանդէպ, պաշտամունքի հասնելու աստիճան :

Կանուխէն մտած էր Դաշնակցութեան դրօշին տակ, որուն հաւատարիմ մնաց մինչեւ իր մահը :

Փոթորկալից կեանք մը վերապահուած էր իրեն, երիտասարդ տարիքէն սկսեալ:

Հայ ժողովուրդի ազատագրական կռիւներուն մէջ ունեցաւ իր պատուաւոր բաժինը, իբրեւ հմայարիտ յեղափոխական եւ զէնքի մարդ :

1905ի հայ — թաթարական կռիւներուն առեն զէնքը կը տեսնենք Կովկասի մէջ, կրակի առաջին գիծերուն վրայ :

Այնուհետեւ կը լծուի կուսակցական գործօն աշխատանքի, անձնուիրաբար կատարելով վերապահուած մարմնի կողմէ տրուած պարտականութիւնները :

Շուտով կը դառնայ ականաւոր Դաշնակցական : Ու երբ 1910ին ցարական բռնակալ կառավարութիւնը սաստիկ հալածանքի կը սկսի Դաշնակցութեան դէմ, ձերբակալելով հարիւրաւոր ընկերներ, Գերասիմն ալ կը բռնուի եւ կը զրկուի Նովոչերկասկի բանտը :

Համաշխարհային առաջին պատերազմը ճակատագրական պիտի ըլլար հայ ժողովուրդին համար :

Ինչպէս 1826 — 28ին եւ 1877 — 78ին, 1914ին եւս Ռուսիա շողշողուն խոստումներով կը գիմէր հայ ժողովուրդի աջակցութեան :

Հայ երիտասարդներ գունդ առ գունդ, առանց սակարկելու կը փութային դէպի ռազմաճակատ՝ կռուելու Թուրքին դէմ : Կամաւորական գունդեր կը կազմուէին Կովկասի մէջ :

Գերասիմ առաջին կամաւորներէն մէկն եղաւ : Նշանակուեցաւ օգնական 5րդ կամաւորական խումբի հրամանատար Իշխան Ցովսէփ Արղութեանցի : 1915ին իր խումբով անցաւ սահմանը եւ կռուեցաւ մեր դարաւոր թշնամիին դէմ, ամբողջ պատերազմի տեւողութեան :

Հայկական արիւնը ի զուր չհոսեցաւ : 1918 Մայիս 28ին ունեցանք մեր անկախ Հայաստանը : Նոր պարտականութիւններ ծանրացան Գերասիմի ուսերուն վրայ :

1919ին կ'ընդդիմանայ Անգլիացիներուն, որոնք կ'ուզէին Ղարաբաղը միացնել Ազրբէջանին : 1920ին իբրեւ խորհրդարանի անդամ կը ղրկուի Դարալագեազ՝ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար :

Թրքական արշաւանքին առեն զարձեալ պատնէշի վրայ է ինք :

1921ի Փետրուարեան ապստամբութենէն վերջ իր ընկերներուն պէս կը հեռանայ Հայաստանէն եւ պահ մը Պարսկաստան մնալէ ետք 1925ին, կուգայ Փարիզ, ուր կը հաստատուի վերջնապէս :

Պաշտօնի մահէն վերջ կը նշանակուի վարիչ Հ. Յ. Դ. Մոնմորանսիի թանգարանին, պաշտօն զոր վարեց անընդհատ ամբողջ քառորդ դար :

Աւելիր փակեց հեռու իր սիրելի Ղարաբաղէն ու հայրենիքէն, որոնց կարօտով կը տոչորէր :

×

Իր մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցիին մէջ։ Իսկ կէսօրէ վերջ ընկերները այցի պիտի երթան իր գերեզմանին,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ԶՈՄՊԷ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՌՉԱԿԵՑ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ՍԱՍՏԻԿ ԵՆ

Էլիզապէթվիլի ձայնասփիւռը տեղեկատուութեան նախարարին մէկ կոչը հաղորդեց, որով Քաթանկան ամբողջական պատերազմ կը յայտարարէ ՄԱԿի դէմ : Նախարարը՝ Նիէմպօ կը հրաւիրէ բոլոր Քաթանկացիները, սեւ թէ ճերմակ, որ սպաննեն ՄԱԿի «կապոյտ սաղաւարտները» ուր որ գտնեն.— «Կռիւը պիտի չդադրի ցորչափ ՄԱԿի վերջին մարդը մեր հողամասը լքած կամ սպաննուած չըլլայ »։

Քաթանկական աղբիւրէ եկած լուրերը կը շեշտեն թէ ՄԱԿը չէ կրցած կացութեան տէր դառնալ եւ ընդհանուր ձեւով, քաթանկական ուժերը յաջողած են չէզոքացնել ՄԱԿի ուժերը :

Միւս կողմէ Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը Էլիզապէթվիլ ամբաստանեց ՄԱԿի զինուորները որ կրակ բացած են երկու հիւանդատար կառքերու վրայ եւ ուրիշ կառքի մը որ պաղթականներ կը փոխադրէր :

Կռիւները կը շարունակուին փողոցներուն մէջ եւ կարգ մը լուրերու համաձայն քաթանկացի զինուորները շատ յոգնած կը թուին բայց իրենց բարոյական կորովը տեղն է :

Արեւմտեան շրջանակները շատ գոհ չեն ՄԱԿի «աշխարհակալ» քաղաքականութենէն եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ լորտ Հիում յայտարարեց թէ ՄԱԿի վերջին է այլեւս եթէ աշխարհակալ պետութիւն մը դառնայ : Շեշտեց նաեւ թէ ՄԱԿի պարտականութիւնն էր, Քոնկոյի մէջ, միայն կարգն ու կանոնին հսկել :

ՄԱԿը իր կողքին ունի Միացեալ Նահանգները որոնք վճռած են «ենթարկել» Քաթանկան եւ Լէոփոլտվիլի կառավարութիւնը : Այս առթիւ Պոմպոքօ որ Արտաքին նախարարն է Կեդրոնական կառավարութեան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Քուվ Տը Միւրվիլի հետ որմէ ետք յայտարարեց մամուլին թէ յանուն Քոնկոյի կառավարութեան դիմում մը բրած է Փարիզ զսպելու քաթանկական «այսպէս ըսած անտեսական եւ մշակութային յանձնախումբին ներկայութեան համար» : Միւս կողմէ Ժընեւէն Պոմպոքօ յայտարարած է ռատիօ — Պրիւքսէլի թղթակցին թէ Կեդրոնական Քոնկոյի կառավարութիւնը բոլորովին համաձայն է ՄԱԿի Քաթանկայի գործունէութեան :

Էլիզապէթվիլէն վերադարձին, ամերիկացի ծերակուտական մը՝ Տոտ, նախագահին պէս դեմոկրատ, յայտարարած է թէ ՄԱԿը համաշխարհայնօրէն խաղը կը խաղայ իր գործունէութեամբ : «Ցիմար եւ եղերական» որակած է Քաթանկայի մէջ կատարուող զինուորական շարժումը, որ միայն համայնավար պլոքին կը ծառայէ : Խնտիանայի հանրապետական ներկայացուցիչն ալ ամբաստանած է Միացեալ Նահանգները որոնք, Քոնկոյի մէջ կ'օգնեն Ազատութեան թշնամիներուն եւ Ռուսիոյ բարեկամներուն :

Թիէլի գերեզմանատունը, միաժամանակ այցելելով Արշակ Չամալեանի, Լեւոն Թաշճեանի (Պապաշա), Պերճուհի Բարսեղեանի, Օհան Կարօյի եւ Դարեգին Սարգիսբէկեանի շիրիմները։

Փէր Լաշէզէն վերջ Թիէլի գերեզմանատունն ու Մոնմորանսին ալ դարձած են ուխտատեղի :

ՀՐԱՆՏ—ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՆԼԱՆՏԱԿԱՆ ընդունելութեան մը ընթացքին Խրուշչեւ յայտարարեց թէ շատ շահեկան գտած է Քենըտիի տեսակցութիւնը եւ կատակով աւելցուցած է « Երբ Քենըտի համայնավար ըլլայ, հասարակաց լեզու մը կ'ունենանք, բայց նման ման մը շուտով չի պատահիր» :

ԳԱՂՏԱՏԻ մէջ 663 Ներածութեան օտար ընկերութիւններ ազգայնացուեցան։ Մէկ տարի պայմանաժամ տրուած է սակայն որպէսզի պատրաստուին այս կարգադրութեան :

ՍՈՒՐԻՈՅ Նոր երեսփոխանական ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, պահպանողական՝ 71, անկախ՝ 55, ընկերվարական պաաս՝ 19, ծայրայեղ աջ՝ 12, ծայրայեղ ձախ՝ 8, ցեղախումբեր՝ 7: Համայնավարները աթոռ չունին։

ԱՏԼՆԱՍՈՒԼԸՐ Փարիզ կը հասնի այսօր Շաբաթ, պիտի վերադառնայ նոյն իրիկունը։ Իր դիմումին վրայ զինուորական պատիւ պիտի չկատարուի, Օռլիի մէջ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ֆրանսացի ամբաստանեալներուն կիները Փարիզ հասան : Ասոնցմէ մէկը յայտարարեց թէ իր ամուսինը տեսած է եւ այն տպաւորութիւնը ստացած է թէ որեւէ բանէ լուր չունին, ոչ իսկ պատրաստուող դատավարութենէն : Միւս կողմէ Ֆրանսական շրջանակները իրենց զոհունակութիւնը յայտնեցին Զուիցերիոյ բռնած դիրքէն այս խնդրին մէջ :

ՓԵՔԻՆԻ կառավարութիւնը կը դատապարտէ Հնդկաստանը որ հակաչինական արշաւ մը սկսած է ։

ԳԱՂՏՆԻ բանակի եւ անոր համակիրներուն դէմ պայքարը սաստկացած է Ֆրանսայի մէջ։ Ուրբաթ առաւօտ այս առընչութեամբ կարգ մը հրովարտակներ հրատարակուեցան : Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Գապ Ըլ Ուէտի շրջանը (Ալժերիա)։ Գաղտնի բանակը իր կողմէ թռուցիկներ բաժնեց որոնց մէջ կը հրաւիրէ Ալժէրացիները որ գրօշազարդեն երկուշաբթի օր եւ 15 վայրկեան գործադուլ ընեն :

«ԱՀԱԿ»Ի «նախարարները» սկսան ճամբորդել։ Պէն Խետտա եւ իր արտաքին «նախարարը»՝ Սաատ Տահլապ Թունուզէն մեկնեցան երէկ։ Մէկը՝ Թրիփոլի հասած է (Լիբիա) մինչ Տահլապ Հռոմ է։

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ եւ իր ընկերները Օնուայի դղեակը փոխադրուեցան Թուաններով : Կարգ մը շրջանակներու մէջ անմիջական բանակցութեանց եւ ալժերական վճռադրոյի մը մասին կը խօսուի :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ որոշեցին արգելքի բանաձեւ մը յանձնել Ազգ. Ժողովի դիւանին ամբողջական պիւտճէին քուէարկութենէն առաջ :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ վեց հազար ուսանողներ ողեկոչեցին իրենց երեք ընկերները որոնք սպաննուած են, ութ տարի առաջ, բախումներու ընթացքին :

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Ռըսք Մատրիտ պիտի երթայ եւ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ, Դեկտեմբեր 16ին, Ֆրանքոյի հետ :

ԼՈՐՏ ԷԹԼԻ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը սրտի տագնապ մը ունեցաւ անցեալ օր։ 76 տարեկան է, եւ աշխատաւորական ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Լորտերու ժողովին մէջ :

ՊՐԱԶԻԼԻ հիւսիս — արեւելեան շրջանի տնտեսական մայրաքաղաքին՝ Ռեսիֆէի մէջ ընդհանուր գործադուլ սկսած է :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երեք անգամ աւելցուցած է իր զինուորական ծախքերը։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ կ'ըսեն, ի պատասխան Հունգարիոյ կառավարութեան առաջարկին, թէ կարդինալ Մինծէնթի կը հեռանայ Հունգարիայէն այն պարագային միայն երբ իր առողջական վիճակը պարտադրէ :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀՐԷԱԿԱՆ ՁԱՅՆԸ

—o—

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է այն թունաւոր ու մաղձալից գրութիւնը, զոր հրատարակեր էր թրքական թերթ մը, «Քարիքաթիւր», ապահովաբար ստորագրողը՝ «քարիքաթիւր քրէաթիւր» մը, ճիշդ իր անունին պէս : Ամբողջ մաղձը եւ թոյնը թափած էր Հայոց, Յոյներուն եւ Հրեաներուն վրայ՝ այն մեղադրանքով թէ ինչո՛ւ իրենց քուէն չեն տուած Ըմէթի: Թուրք թերթ մը պատասխանեց,— «ամօ՛թ է» ըսաւ: Կատղեցաւ «Քարիքաթիւրը» եւ գրեց յօդուած մը, զոր հրատարակած ենք «Յառաջ»ի այս թիւով,— տեսնել Գ. էջ: Ատոր ի պատասխան՝ «Շեհիր» թրքական իրիկնաթերթին մէջ, Հրեայ մը, Ալպեր Ա. Հայիմ, խիստ պատասխան մը տուած է «Քարիքաթիւր»ի այս վերջին բաքքանքներուն, աւելի ճիշդ է ըսել՝ բառաչիւններուն: Այդ պատասխանէն կը քաղենք հետեւեալ մասերը.—

— « Ծանօթ քուրջը իր վերջին թիւին մէջ կը շարունակէ որոմ սերմանել շուրջը : Զրպարտութեան անիւները արագօրէն դառնալ եւ բոլորտիքը ցեխ արձակել սկսան : Երբ յերիւրածոյ դէպք մը կը պատմէ Աթաթիւրքի եւ Հրեայի մը միջեւ, կը գրէ թէ Սալամոնները, Գրիգորները դրամ շահեր են, մինչ Ահմէտները, Մէհմէտները կը պատերազմէին Չանաքքալէի մէջ: Բայց անձնապէս իմ ընտանիքիս մէջ եւս կան անդամներ, որոնք նահատակուած են Չանաքքալէի մէջ :

Այս զառանցողները Սահմանադրութիւն պատրաստող գիտնականները եւ զայն ընդունող ազգ մը մէկ կողմ հրելով խտրականութիւն յարուցանել կ'ուզեն երկրին մէջ: Քուէ տուած առեն Ահմէտը այս երկիրը կը խորհի, Սալամոնն չի խորհիր : Ընտրութեան օրը Գրիգորը, Եանին, Սալամոնը երբ քուէատուփ կ'երթան, ատիկա չի՞ փաստեր թէ կը խորհին այս երկրին մասին:

Ճիշդ է որ այս ազգը մեզ եղբայր նըկատեց, որովհետեւ մենք մեզ այս ազգին մէկ մասը կը նկատենք. Բայց գալով այս անպատկաններուն, մի քիչ խիղճ թող ունենան, մի քիչ ամօթ թող զգան : Աղգին կէսը կուսակցութեան մը քուէ կուտայ, փոքրամասնութիւնն ալ նոյն կարծիքին կը մասնակցի, եւ այս զառանցողներուն՝ միայն մօրը քֆրելին կը մնայ : Ետքն ալ կ'ելլեն կ'ըսեն թէ իրենք փոքրամասնութիւնը չեն զատեր Թուրք հայրենակիցէն : Զենք հասկնար՝ տակաւին ի՞նչ ընենք : Գաւազան մը առնելով փոքրամասնութիւններու տուներուն վրայ յարձակիլը մնաց : Բայց ասիկա ընելու համար քաջութիւն կ'ուզէ, նոյնիսկ եթէ զառանցապորտութիւն ըլլայ ատ : Մենք այս քաջութիւնն ալ այդ մակաբոյծներուն մօտ չենք տեսներ :

Ֆաթիհ Պոլսոյ առումը կատարեալ չէ կրցեր ընել, որովհետեւ Յոյն ձգեր է Պոլսոյ մէջ... :

Մեր վարիչները եւ պատասխանատուները թող չվշտանան, բայց կ'ուզէինք գիտնալ թէ ի՞նչ բանի կը սպասեն իրենց ձայնը բարձրացնելու համար, հակառակ այս բոլոր խայտառակութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենան 20րդ դարու լայիք Թուրքիոյ մէջ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Թերթերը մօտէն կը հետեւին Ալժերիոյ Հրեաներու պարագային : Թէլ Աւիվի Հնրուբը այս առթիւ կը գրէ «Թէ բոլոր ալժէրացի Հրեաները Գաղտնի Բանակի մաս կը կազմեն։ Ամէն մարդ գիտէ կ'ըսէ Թերթը թէ Ալժերիոյ Հրեաները Ֆրանսացի քաղաքացի են եւ նոյնիսկ մեր կարծիքով «շատ ձուլուած»:

ԻՆՉԱՐԱՅԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԵՐԳՈՒՄ ՃՊՈՒՌՆԵՐԸ

—o—

Այս ամառ ճպուռները մայրիների վրայ առանձնապէս անտանելի են։ Մեծ մայրս պիտի ասէր. «Թուղթուղմիշ էղել են»։

Եւ միայն ճպուռնե՞րը։ Հապա ռատի՞ոն։ Հապա հեռատեսի՞լը։ Հապա ճա՞յը կայքնոյից։ Հապա օթեկ կանանց շատախօս բազմութի՞ւնը։ Հապա անբնեւ երեխաների աղմո՞ւկը։ Հերովդէ՛ս, ո՞ւր ես, հասիր ...

Հանգստանալու եմ եկել Ինչարայի բարձունքը, մայրիների մէջ։ Վարի՝ Գոլոնեւի հայնոցի բնակիչները նախանձում են ինձ. «Երանի՜ քեզ, հանգիստ ու՛ ես հաւաքում ձմեռուայ համար»։ Ես ո՞ւմ նախանձեմ։ Ճիշդ է, ռատիօ չեմ լսում։ Չիմացայ ի՞նչ է ասել իր վերջին ճառում Խրուշչեւ։ Չլսեցի ի՞նչ է պատասխանել Քենըտին։ Ի՞նչ է կատարւում այժմ Պերլինի շուրջ, ինչո՞վ վերջացաւ Լաոսի քաոսը։ Լուր չունեմ, ո՞վ է հերթական ճամբորդը անջրպետի մէջ։ Բայց ինչո՞ւ հետաքրքրուել անջրպետով, երբ Ինչարայի բարձունքի մայրիների ճպուռները եւ իմ շուրջի կանանց շատախօսութիւնը բաւական են տիեզերական խաղաղութիւնը խանգարելու ։ Մեր հոգսերը մեզ բաւական չե՞ն ։

Երէկ մօտս եկաւ մի բարեկամ։ Երկու օր առաջ մեկնել էր Երեւանից։ Ինձ նուէր էր բերել անթառամ ծաղիկներ Սեւանի նախկին կղզուց։ Ես էլ եմ մի ժամանակ անթառամ ծաղիկներ քաղել եւ հանգստացել Սեւանում՝ Հին Աստուածների հետ։

— Այժմ խաղա՞ղ է, հարցրի, Սեւանում, Հին Աստուածները մնացե՞լ են այնտեղ։

— Հիմա, եղաւ պատասխանը, ինքնաշարժը ուղիղ տանում է քեզ «կղզին» եւ բարձր աղմկում են ռատիոն ու հեռատեսիլը եւ ճայի հնչիւններով զուարճանում են նոր աստուածները ու նոր մելանուշները ։

— Քանաքեռ եղա՞ր, հարցրի, տեսա՞ր Աբովեանին, որ Նորքի բարձունքից դիտում էր իր սիրած Երեւանը ։

— Եղայ, պատասխանեց բարեկամս, տեսայ Աբովեանի տունը, ցեմենտի ծածկոցով պահուած։ Եւ Քանաքեռում տեսայ երկու եկեղեցի. մէկը ծխախոտի պահեստարան է, միւսը՝ ցորենի ։ Աբովեանի մասին խօսում էին, բայց ինքը բացակայ էր Հայաստանից ։

— Ի՞նչպէս է, հարցրի, Հայաստանի ժողովուրդը, կո՞ւշտ է, գո՞հ է, լա՞ւ է։

— Գոհ է, ասաց, որ Ստալինի տեղ բռնել է Խրուշչեւը։ Աւելի կուշտ է, քան Ստալինի օրով։ Լաւ է. կառավարութիւնը գողանում է ժողովրդից, ժողովուրդը գողանում է կառավարութենից ։ — Ամէնքը գիտեն այդ եւ գոհ են ։

— Ցոռետես բաներ ես պատմում, ասացի, քանի դեռ Սեւանում կարելի է քաղել անթառամ ծաղիկներ, քանի Մասիսի ստուերը տարածուած է հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի վրայ,— ի՞նչ փոյթ, որ շարականի տեղ ճազն է լսւում եւ հին աստուածների փոխարէն նորերն են տիրում։ Նորերն էլ կը հիննան ։

— Այդ ճիշդ է, պատասխանեց բարեկամս, բայց այդ բաները գնա հասկացրու Երեւանի կօշիկի գործարանի բանւորին, որ ստիպուած է, մի կտոր աւելի հաց ունենալու համար, կաշի գողանալ եւ սեւ շուկայում ծախել։ Գնա՛ ասա Լացի պարտէզում արցունք թափողներին...

— Լացի պարտէ՞զ, զարմացայ ես ։ Լացի պատ լսել եմ։ Գիտեմ՝ արցունքի հովիտ, բայց լացի պարտէ՞զ ...

— Չե՞ս իմանում, Երեւանի կենտրոնում, Լենինի եւ Շահումեանի արձանների միջեւ գտնուող պարտէզը այժմ կոչւում է Լացի պարտէզ։ Այնտեղ հաւաքւում եւ լալիս են ներգաղթողները ։

— Ի՞նչ տխուր բաներ ես խօսում, բարեկամ, իսկ շինարարութի՞ւնը, իսկ ակադեմիա՞ն, օփերա՞ն, թատրո՞նը, հրատարակութիւննե՞րը ...

— Այդ ամէնը, ի հարկէ, կան եւ լաւ են. քառասուն տարուայ մէջ այդքա՞ն էլ պիտի չլինի։ «Արմէնիա» եւ «Ինտուրիստ» պանդոկներում արտասահմանից եկած մեծամեծ հիւրերը հիանում են դրանով եւ համեղ ճաշեր վայելելով՝ համայնավար իշխանութեան գովքը հիւսում, բայց պետական գործարանի եւ սովխոզի բանուորը կամ կոլխոզնի՞կը — նրանց էլ հարցրէք։ Ի՞նչպէս են ապրում, եւ ապրո՞ւմ են արդեօք ...

— Ի դէպ, շարունակեց բարեկամս, «Արմէնիա» հիւրանոցում հեռուից տեսայ «Նաւը Լեռան վրայ»ի հեղինակին՝ Կոստան Զարեանին։ Ասում էին՝ եկել է խորհրդային իշխանութիւնից խնդրելու, որ իր երկերը հրատարակեն։

— Երեւի, «Անցորդը եւ իր ճամբան», խնդացի ես։ Այնուամէնայնիւ, Հայաստանը Հայաստան է, ուր մէկուկէս միլիոն Հայեր են ապրում, որոնք խօսում են միեւնոյն լեզուով, երգում են միեւնոյն երգերը ․ ․

— Շատ ճիշդ է, կտրեց խօսքս բարեկամս, ապրում են, խօսում են եւ երգում են հայերէն, մանաւանդ գիւղերում, բայց չգիտեմ ինչու, ես ինձ Հայաստանում զգում էի օտարական, հոգիների միութիւն չկայ արտասահմանի եւ Հայաստանի Հայերի միջեւ ։

— Առաջ էլ, նկատեցի ես, գաղութահայ հոգեբանութիւնը տարբեր էր Հայաստանի հոգեբանութիւնից, թէեւ, անշուշտ, ոչ այժմուայ չափով ։

Եւ, յիրաւի, ժամանակին մենք ինչեր քաշեցինք գաղութային հոգեբանութիւնից, իր ծովէ – ծով Հայաստանով եւ աղա – փաշայական մտածելակերպով ։ Անցաւ այն։ Այս էլ կ'անցնի։ Սովետներն էլ կ'անցնեն։ Կոլխոզ – մոլխոզներն էլ կ'անցնեն։ Հայութեան «ներսի» եւ «դրսի» բաժանումն էլ կ'անցնի։ Ցաւէտ կ'ապրի մէկ եւ միասնական հայ ժողովուրդը։ Սիրելի բարեկամ, կրկնում եմ, քանի Սեւանում ծաղկում է անթառամ ծաղիկը, քանի Մասիսը հովանաւորում է Հայոց Աշխարհը, քանի Հայը Հայաստանում խօսում, զգում եւ ապրում է հայերէն — Հայը եւ Հայաստանը կան ու կը մնան յաւիտեան ։

Եթէ չէք կարող ունենալ Սեւանի անթառամը ձեր ձեռքում, հանեցէք, ամուր պահեցէք ձեր սրտում անթառամ. Եւ քանի ձեր սիրտը կը մնայ թանգարան Հայաստանի ծաղիկների, ժամանակները եւ տարածութիւնները անզօր կը լինեն ապահայացնելու ձեզ հայկական հողին թէ՛ Արեւելքում, թէ՛ Արեւմուտքում ։

... Ա՜հ, այս անտանելի ճպուռները մայրիների վրայ, այս աղմկոտ երեխաների վռմբը, Հերովդէս, ո՞ւր ես, հասիր ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԵՆ ԳԵՏԻ ԳԵՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ՀԻՆ ՀՌՈՎՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Կեդրոնական շէնքէն հեռանալով՝ իջանք ճակատի պարտէզը եւ, կէս մը վազելով հասանք փողոցի դուռը— Մինչեւ հոն՝ Տորքը մեր ետեւէն եկած էր պոչը շարժելով եւ ուրախութեամբ հաչելով։ Տորքին հրաժեշտ տուինք եւ, մեր գլուխը բարձր բռնած, արագ քայլերով ․․․ մէկ երկու, մէ՛կ երկու, մէ՛կ երկու ... հասանք Սեւրի կամուրջը։

Սովորաբար՝ մինչեւ Փորթ տը Սէն Քլու կը քալէինք, բայց այդ օրը՝ ժամանակ չկորսնցնելու համար մեթրօն առինք։ Ամէն անգամ որ մեթրոյով կը ճամբորդէինք՝ ծերուկ Ֆրանսուհիներ կը մօտենային մեզի եւ կ'ուզէին գիտնալ թէ որ գիշերօթիկ հաստատութենէն էինք։ Այդ օրն ալ քանի մը պառաւներ հետաքրքրութեամբ մօտեցան Գ. Գոյունեանին՝ եւ ան ալ, լայն ժպիտով եւ հպարտութեամբ, իր գիտցած ֆրանսերէնով՝ բացատրեց որ մենք Հայկական բարձրագոյն Կաճառի երկրորդ դասարանի աշակերտներն էինք։

Ընդհանուր առումով կարգապահ էինք այդ օրը, թէեւ Գ. Գոյունեանը սխալուեցաւ մեթրոյին մէջն ալ անգամ մը սուլել որպէսզի շատ աղմուկ չհանենք։ Սուլածին պէս՝ ճամբորդ մը, կարծելով որ արկած պատահած է, մեղեխը քաշեց եւ ամբողջ կառքը ճռնչալով կեցաւ։ Շուրջ տասը րոպէ տեւեց մինչեւ որ հասկցուեցաւ որ լուրջ պատճառ մը չկար գնացքը կեցնելու, եւ կառավարը քթին տակէն Գ. Գոյունեանին հասցէին քանի մը անպատշաճ արտայայտութիւններ ընելէ ետքը՝ վերստին ճամբայ ելանք։

Այս զուարճալի տեսարանը եւ ընդհանուր խառնաշփոթութիւնը մեզի շատ հաճելի պիտի ըլլար եթէ ոեւէ մնալու վախը չըլլար ։

Երեք կայարան ետքը եկանք Փորթ տը Սէն Քլու եւ քանի մը քայլ յետոյ հասանք սինէմային մուտքը ուր զիրար հրմշտկելով կը ջանայինք դուրսը դրուած նկարները մօտէն տեսնել, մինչ Գ. Գոյունեանը տոմսակի կարգադրութիւններով կը զբաղէր ։

Անհամբեր՝ ներս մտանք ։

Խմբովին, երկու կարգի վրայ, սրահին կեդրոնը՝ տեղաւորուեցանք հանգիստ բազկաթոռներուն մէջ, եւ լոյսերը մարուեցան ։

Յիրաւի՝ փիլմը նոյնիսկ մեր ակնկալածէն աւելի լաւ էր... մանաւանդ պարուհիներուն եւ հարճերուն տեսարանները։ Ի՜նչքան հաճելի էր այս արդիական ձեւով «պատմութիւն» սորվիլ եւ «մշակութային» պաշար ամբարել ։

Մինչ ժապաւէնը կը շարունակուէր, տղաքը սկսան կամաց կամաց եւ մէկիկ մէկիկ հեռանալ, ու շատ ժամանակ չանցած՝ ցրուեցան մութ սրահին չորս անկիւնները ։ Երբ Գ. Գոյունեան անդրադարձաւ որ այդպիսի ապակեդրոնացում տեղի ունեցեր է, իսկոյն ոտքի ելաւ եւ բարձրաձայն հրամայեց — «Արամ, Վահրամ, Թորգոմ, Ենովք... շուտով հոս եկէք նայիմ »։

Նոյն րոպէին՝ սրահին ամէն կողմէն դժգոհական բացագանչութիւններ լսուեցան ․

— « Assis devant », « Taisez-vous », « La ferme »
եւայլն ։

Մեզմէ որեւէ պատասխան չստանալով, Գ. Գոյունեան հարկադրուած՝ սուլիչը հանեց եւ, երկու երեք անգամ ուժգին փչելով, սուլեց։ Զիլ արձագանգը սրահին մէջ տարածուեցաւ ու, միեւնոյն ատեն, Գ. Գոյունեանը՝ ոտնկայս եւ զայրացած սկսաւ պոռալ — «Ծօ՛ Պօղոս, Էմիլ, Գէորգ, Պերճ... ձեզի չե՞մ, ծօ ... անմիջապէս հոս եկէք »։

Ձայն բարբառոյ յանապատի ․

Ամէն կողմէ կը լսուէին հանդիսականներուն զայրոյթախառն հայհոյանքները. Համատարած ժխոր եւ խառնակութիւն. Ներկաներէն ոմանք կարծեցին որ սրահին մէջ հրդեհ կար, եւ այս պարագան աւելի եւս սաստկացուց ընդհանուր խառնաշփոթութիւնը ։

Այդ միջոցին՝ սինէմային տնօրէնը վրայ հասաւ, փիլմը ընդհատուեցաւ, լոյսերը վառեցան եւ Գ. Գոյունեան երկու երեք անգամ եւս սուլեց։ Մինչեւ այն ատեն՝ ոստիկան մը եկաւ եւ տնօրէնը քաղաքավարութեամբ խնդրեց որ մեկնինք։ Ընդ առաջ երթալով տնօրէնին փափաքին՝ Գ. Գոյունեանը, խաշնարածի նման, իր ցիրուցան հօտը հաւաքեց եւ փիլմը կէս թողլով ելանք դուրս ։

Փողոց որ ելանք, Գ. Գոյունեանը սուլիչը փչեց որպէսզի կարգի կանգնինք եւ սկսաւ զմեզ համրել։ Տեսաւ որ երկու հոգի պակաս էին։

Դարձեալ համրեց ։

Դարձեալ երկու հոգի պակաս էին։ Վահրամն ու Էմիլը ներսը մնացած էին փիլմին մնացած մասը տեսնելու ։ Գ. Գոյունեանը ներս մտաւ այդ երկու մոլորեալ ոչխարները բերելու։ Երբ վերադարձաւ, ապահով ըլլալու համար, զմեզ դարձեալ համրեց ու այս անգամ երեք հոգի պակաս էին հակառակ անոր որ երկու հոգի աւելցած էին։

Հարցուփորձով եւ զանազան սպառնալիքներու տակ, պարզուեցաւ որ Եղուարդը, Արամը եւ Պերճը գացած էին մօտիկ պիսթրօն զովացուցիչ ըմպելի մը խմելու ։

Վերջապէս վերադարձանք դպրոց ։ Մենք գոհ էինք մեր «մշակութային» պտոյտէն բայց Գ. Գոյունեանը ծայր աստիճան ջղայնացած էր։

Նոյն երեկոյեան՝ Գ. Գոյունեանը իր գրաւոր հրաժարականը ներկայացուց տեսչութեան, տարկելով որ մեզի նման «խայտառակ»ներու հետ այլեւս անկարող էր գլուխ ելլել եւ տրամադիր չէր իր առողջութիւնը զոհելու մեզի ։

Յաջորդ առաւօտեան՝ Մեծաւորը, Տեսուչը եւ Ուսումնապետը ժողով ըրին եւ խնդրեցին Գ. Գոյունեանէն որ այդ միջադէպը վերագրէ մեր երիտասարդական աշխուժութեան։ Նոյն ատեն, յիշատակելով Գ. Գոյունեանին քառասուն տարուան նուիրումը Հայ մանկավարժ դաստիարակութեան գործին, պնդեցին որ անհնարին էր ընդունիլ իր հրաժարականը եւ ստիպեցին որ մնայ իր պաշտօնին վրայ ։

Իսկ մենք, ամբողջ դասարանով պատժուեցանք՝ զրկուելով չորս շաբթուան պտոյտներէ եւ յաջորդական երկու կիրակիներու ճաշի փախլաւայէն ։

Երկու հատ չէ, այլ ոչ նուազ քան տասը փախլաւա կ'արժէր մեր տեսած այդ շարժապատկերը ։

(21 Տար․)

ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

—o—

«Մոնմորանսիի ճգնաւորը» կը սիրէի որակել զինքը, ամէն անգամ որ ուխտ երթալու պէս կը մտնէի Հ. Յ. Դաշնակցութեան նուիրական թանգարանէն ներս ուր ցուցադրուած էին, հայ հերոսամարտը վերյիշող պատմական թանկագին առարկաներ, փաստաթուղթեր եւ նկարներ, որոնք վստահուած էին ընկեր Գերասիմի խնամքին ու պահպանման ․

Մեծ ոգեւորութեամբ կը դիմաւորէր զիս, եւ իսկոյն կը հրաւիրէր պատուհանաւոր զարդած իր բաժակ մը թէյը ։

Ի՜նչ մեծ գոհունակութեամբ կը յայտնէր թէ այդ նոյն բաժակներէն թէյ են խմած, Ռոստոմը, Ահարոնեանը, Ռուբէնը, Վրացեանը եւ դեռ քանիներ ։

Եթէ գրուած չըլլար Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, ու նկարներ գոյութիւն չունենային, դժուար պիտի ըլլար հաւատալ, թէ այդ հանդարտաբարոյ եւ հեզահամբոյր մարդը, որուն է բարձրացած, եղած է Ֆետայի, հրացան մերցուցած ու կռուած է քաջաբար արիւնարբու թշնամիին դէմ, յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան ։

Ու կը մտածեմ, թէ ի՜նչ նման քանի քանի Գերասիմներ կ'ապրին այսօր մեր աչքերուն առջեւ, համեստ ու խոնարհ ընկերներ, որոնք զոհուած ու հերոսացած են եւ սակայն անոնց մասին ոչինչ գիտէ մեր Հայոց ժողովուրդը ։ Հոս չէ՞ արդէն Դաշնակցական մարդուն մեծութիւնը, զոհաբերուիլ Հայութեան համար եւ մոցուիլ Հայութենէն ։

Գերասիմ ու թանգարան նոյնացած էին կարծես իրարու հետ։

Անհուն զուրգուրանք ունէր իւրաքանչիւր առարկայի հանդէպ եւ ինչ երկիւղածութեամբ ձեռք կ'առնէր զանոնք ցոյց տալու համար հետաքրքիր այցելուներուն։

Պատկառելիութիւն մը կար իր արտայայտութեան մէջ եւ մասնաւորաբար իր ձայնը որոշ շեշտ մը կը ստանար իւրաքանչիւր առարկայի ցուցադրութեան պահուն.— «Սա այն գրիչն է որով ընկեր Ահարոնեան ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը, սա Անդրանիկի խանչալն է, սա այն դրօշն է, եւայլն ...

Թանգարանի Փարիզ փոխադրութիւնը կարծես կտրեց խանդը մեր սիրելի ընկերոջ։ Ճգնաւորի կեանքին ու Մոնմորանսիի մաքուր օդին վարժուած Բալայեանի համար նեղ եկան Փարիզի բազմագոյնները, նոր շէնքի փառաւորութիւնն ալ չկրցաւ խանդավառել զինք։

Այդ լեռներու անպարտելի հայդուկը, որ սիրով կրեր էր ֆետայական կեանքին դառնութիւնը, ծանր զգաց Փարիզի ամբոխային փողոցները եւ խավք զգաց իր հոգիին մէջ։

Ու մենակեանց ընկեր Գերասիմ, որ արդէն ութսուն տարիներու բեռ մը ունէր իր ուսերուն վրայ, կրկնաւ եւ կոտրի մը պէս տապալելով բաժնուեցաւ մեզմէ երկու տարի առաջ ։

Իր յիշատակը յաւերժացնելու համար, Մշակոյթի Տան մէկ սրահը ձօնուեցաւ իր անուան։ Բարեկամները, ընկերները ինչպէս նաեւ Ամերիկա գտնուող իր [illegible] եղբօր ջանքերով այսօր այդ թանգարանը իր վեհութեան մէջ, կայ ու պիտի մնայ, սակայն Բալայեան ի սպառ հեռացած է մեզմէ, իր անունը անմահացնելով ։

Գ. ԶՊՐՈՒԹՃԵԱՆ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

(Իր մահուան քառասունքին առթիւ)

Իր կեանքը կարելի է բաժնել երկու հաւասար մասերու — Առաջին կէսը կեանք մը թափառական, իր ծննդավայր՝ Կարինէ, Կարին, Պոլիս, Թիֆլիզ, Երեւան, Պարսկաստան, Հալէպ Պէյրութ, իսկ երկրորդ մասը Ֆրանսա, Շաւիլ՝ 1924էն մինչեւ 1961: Բնականաբար իմ խօսքս պիտի ըլլայ այս վերջին շրջանի մասին: Շաւիլի հայ գաղութը հազիւ կազմուած, երբ մեր պզտիկներու իրենց բոյներէն կանուխ դուրս նետուած հաւերու նման, յատուկ, հեւասպառ վազք մը սկսած էին ի խնդիր իրենց օրապահիկին, երբ աշխատանք գտնելու կամ աշխատանքը կորսնցնելու մղձաւանջը կ'ապրէին ամէն օր, 2 ընկերուհիներ առաջին անգամ մըտածեցին կոչուած տանեակ մը հայ երախաներուն տալ հայեցի դաստիարակութիւն, ներկայիս երկուքն ալ մահացած: Տիկին Զաւօ Շանթ եւ Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան: Եւ որովհետեւ սրահի մասին գեռ զաղափար անգամ չունէինք, իրենց այս աշխատանքը սկսան Շաւիլի անտառը, ծառերուն տակ: Ուրեմն մեր դպրոցը, որ մինչեւ հիմա իր գոյութիւնը կը շարունակէ, ծնունդ առած է անտառի ծառերու շուքին տակ: Ամէն տարուան որեւէ հանդէսի՝ Տիկին Սաթենիկ հպարտութեամբ կը յիշէր այս պարագան:

Խօսող էր Սաթենիկը, բոլորովին հակառակը իր ամուսինին: Իր նկատած որեւէ թերութիւնը առանց այլեւայլի կ'ըսէր նեղթակային երեսին: Սակայն միշտ կը յարգէին զինքը, որովհետեւ գիտէին որ անկեղծ էր: Եկեղեցական եւ ջերմեռանդ հաւատացեալ, բացառիկ պարագաներու մէջ միայն բացակայ կ'ըլլար պատարագի արարողութիւններէն: Եկեղեցին մէջ իր յատուկ տեղը ունէր «Դաշնակցական» էր ի սրտէ ու հոգւոյ: Թաշտ[ն]ակի չունչով մեծցած, յախուռն չէր, մեղմ էր: «Չըլլայ որ գաղութին մէջ որեւէ անախորժութիւն ծագի, համերաշխութիւն նոյն իսկ զոհողութեան գինով»: Մեր խմբական ժողովներու մէջ շատ անգամ, մեր երիտասարդ ընկերներու հետ ըսի - բանէր ունեցած է: Սակայն միշտ ալ քիչ մը կատակով քիչ մը չոյելով կը յաջողէր անոնց արդար վրդովմունքին առջեւը առնել: Շաւիլի գաղութին համերաշխ կեանքը շատ բան կը պարտի ընկերուհի Սաթենիկի խորհուրդներուն:

Հիմնադիրն էր Շաւիլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին եւ մինչեւ իր մահը մահը մնաց հովանաւոր նախագահուհին: Միայն վերջին քանի մը տարիներուն է որ հիւանդութեան պատճառ՝ գիս փոխանորդ կարգեց, այն ատեն միայն հասկցայ թէ երեսուն տարուան մէջ, որքան ծանր աշխատանք կատարած է մեր ողբացեալ ընկերուհին: Բոլոր Խաչուհիները կը յարգէին եւ կը սիրէին զինքը, հակառակ անոր որ անոնց մեծ մասը շատ անգամ արժանացած էր իր արդարացի յանդիմանութիւններուն:

Պաշտամունք ունէր ողբացեալ Ռոստոմի հանդէպ — «Էհ, անիկա ուրիշ մարդ էր, գերմարդ էր»:

Տխուր կողմ մը ունէր, իր տարիքը բնաւ չէր ըսեր: Կատակելու համար մենք ալ միշտ այդ տխուր կողմին կը մօտենայինք: «Ամօթ է, կ'ըսէր, անքաղաքավարութիւն է կնոջ մը տարիքը հարցնելը»: Երկու անգամ աշխատեցանք ծննդականը ձըգել, բայց չյաջողեցանք.

Սիրելի ընկերուհի Սաթենիկ, քառասուն օրէ որ յաւէտ բաժնուած էք մեզմէ: Հիմակ այլեւս գիտենք քու տարիքդ, մեռնելէդ ետք անշուշտ ներած ես մեր ընկերներուն ու ընկերուհիներուն կատարած անմեղ չարութիւնները եւ կատակները:

Այն ընկերներուդ եւ ընկերուհիներուդ, որոնք իրենց կատակներով կը հասատէին իրենց սէրն ու յարգանքը: Այդ սէրն ու յարգանքը մեզ պիտի մղեն միշտ վառ պահելու յիշատակդ, ինչպէս մեր մեծ ընկերներուն կողքին:

Գ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՔԱՐՒՔԱԹԻՒՐ» ԹԵՐԹԸ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

ԽՄԲ.— Հրատարակեցինք Պոլսոյ *Քարիքաթիւր* կոչուած թրքական թերթին մէկ յօդուածը փոքրամասնութեանց դէմ: Այդ յօդուածին պատասխանած էր թուրք հրապարակագիր մը, Ջեթին Ալթան: *Քարիքաթիւր* Նոյեմբեր 29ի իր վերջին թիւով տեսակ մը *արշաւանք* կը բանայ ընդդէմ փոքրամասնութիւններու: Առաջին էջի խմբագրականով նախ կը յարձակի ընդդէմ հրապարակագիր Ջեթի[ն] Ալթանի, *Մարիֆէթ է, Չ. Ալթան Պէյ* խորագրով.—

Մենք Թուրքերս երբեք թրքական հայրենակցութենէ չզատեցինք փոքրամասնութիւնները: Բայց անոնք ամէն առիթով ըսած են միշտ, թէ մեզմէ չեն: Մենք մեր պրութեան մէջ բացատրած էինք թէ փոքրամասնութիւնը ինչո՞ւ չուզեր Ճումհուրիէթ կուսակցութեան քուէ տալ, ի՞նչ են քուէ չտալուն պատճառները, ինչպէս նաեւ մտայնութիւնը այն հատուածին՝ որուն քուէ տուած են փոքրամասնութիւնները:

Կ'երեւի թէ մեր Ջեթին Ալթան Պէյ բարեկամը չէ հասկցեր մեր ըսածները: Օգտակար կը նկատենք խօսքին երկու անեքթոտ պատմել Աթաթիւրքէն:

Աթաթիւրք, այսինքն՝ նոյն կուսակցութեան հիմնադիրը, մինչ կը շրջէր Անատոլուի շրջանին մէջ, կը տեսնէ այն ապարանքները որոնք կառուցուած են կայարանի պողոտային վրայ եւ կը հարցնէ.

— Այս շէնքը որո՞ւնն է:

— Եանի էֆէնտիինն է:

— Լաւ սա մի՞ւսը:

— Գրիգոր էֆէնտիինը:

— Իսկ ա՞ս:

— Ա՞ս: Աս ալ, Փաշա[յ]ս Եասեֆ էֆէնտիինն է:

— Այս պատասխանը առնելէ ետք, Աթաթիւրք կը հարցնէ Ահմետներուն, Մեհմետներուն որոնք կը գտնուէին բազմութեան մէջ.

— Մինչ ասոնք կը կառուցուէին, դուք ո՞ւր էիք:

Ներսէն մը, որուն աչքերը արցունքով կը լեցուին, կը յառաջանայ ու կը պատասխանէ.

— Մենք Չանաքքալէի, Սաքարիայի մէջ կը կռուէինք, Փաշաս:

Աս մէկ, Ջեթին էֆէնտի:

Երկրորդը՝ դարձեալ Աթաթիւրքի մասին է.

Աթաթիւրք 1934–35 տարիներուն երբ կը շրջէր Չանաքքալէի մէջ, դիմացը կը վազէ Հրեայ մը, որ կը գանգատի երիտասարդներէ, որոնք այդ միջոցին Թրակիոյ, Մարմարայի շրջաններուն մէջ Հրեաները կը ստիպէին Պոլիս երթալ:

— Մեզ կը վռնտեն, Փաշաս, կ'ըսէ.

— Ո՞վ կը վռնտէ ձեզ, բանա՞կը:

— Ոչ, փաշաս:

— Ոստիկանութի՞ւնը:

— Ոչ, Փաշաս, ազգը կը վռնտէ, Փաշաս:

Այն ատեն, Աթաթիւրքի պատասխանը նորէն մեծ է.

— Եթէ ազգը ուզէ, գիս ալ կը վռնտէ:

Աս ալ երկու, Ջեթին Ալթան պէյ: Այս թշնամութիւնները այդ օրերէն կը սկսին:

Աթաթիւրքին եւ անոր կուսակցութեան թշնամիներն են ասոնք:

Գանք քու օրինակիդ: Ֆաթիհի համբուրժողութեան ողին ծանօթ է որ առեւտրական մարզի մէջ էր: Պետական գործերու մէջ, Աթաթիւրքի կուսակցութիւնը փոքրամասնութիւններու երեսփոխաններուն ալ տեղ տուաւ: Ատիկա ալ իր անցեալը ունի անշուշտ: Թանզիմաթէն ետք գործի գլուխ եկած նախարարներուն միջեւ փոքրամասնութիւններուն պատկանողներ եւ աշխատողներ գտնուեցան: Բայց Օսմանցի թագաւորները, որոնց սերունդին կը պատկանի նաեւ Ֆաթիհ, իրենց ամենամօտիկ փոքրամասնականներուն անգամ տեղեկութիւն չէին տար պետական գործերու մասին: Անոնցմէ մին հետեւեալ պատասխանը տըւած է քրիստոնեայէ դարձած փեսին մը, որ իրեն կը հարցնէր թէ արշաւանքը դէպի ո՞ր կողմ էր.

Եթէ կասկած մազս տեղեակ ըլլար գլխուս մէջինին, արմատէն կը կտրէի մազերս:

Արդ, հակառակ անոր որ Ալթանն ալ գիտէ եւ պէտք է գիտնայ այս բոլորը, ինչո՞ւ կ'ուզէ արդարացնել փոքրամասնութեան Ատալըք կուսակցութեան քուէ տալը:

Գանք ասկէ առաջ Ատալըք կուսակցութեան քուէ տուող Ահմետներու, Մեհմետներու խնդրին: Ահմետները, Մեհմետները ազատ են իրենց ուզածը ընելու այս երկրին ճակատագրին մէջ՝ քուէի տեսակէտով: Որովհետեւ անոնք են որ մեռած են Չանաքքալէի, Սաքարիայի մէջ: Անոնք խրատացի կը գտնեն, անիրաւ կը գտնեն, բայց այս երկրին հողերը կը տառապին, վիշտերովը կը ցաւակցին: Գալով այն մարդոց, որոնց ամբողջ խորհածը է միայն իրենց գրպանի դրամին ապաւէն խորհիլ եւ այս տեղէն խոյս տալ՝ երբ որ առիթ գտնեն, անոնք նպատակով մը կուտան իրենց քուէն, Ջեթին Ալթան պէյ: Եթէ մինչեւ հիմա ասիկա չես հասկցեր դուն, խիստ ամօթ է քեզի: Գիտենք, անոնց վրայ յարձակիլ ճիշդ չէ: Բայց ամէն առիթով զանոնք պաշտպանելն ալ մարիֆեթ չէ: Ներողութիւն, Ջեթին Ալթան Պէյ, մարիֆէ՛թ է, մարիֆէթ է: Որքան ամօթ է, նոյնքան եւ մարիֆէթ է պաշտպանել հոն ուր կը գտնուի դրամը: Օգուտը նոյնիսկ եթէ ձեզի չէ, կը դպի այն թերթին որուն մէջ կը գրէք: Հետեւաբար եւ ձեզի: Հրամեցէք, շարունակեցէք ձեր այս մարիֆեթները: Թերեւս մի քիչ եւս կը բարձրանայ ձեր կեանքի մակարդակը, որմէ կը գանգատիք մերթ ընդ մերթ:

ԽՄԲ.— Ջեթին Ալթան դատ բացաւ «Քարքաթիւր»ի դէմ՝ այս առթիւ: Փոքրամասնութեանց դէմ լրագրական պայքարը կը շարունակուի: Հրեաներուն հակադարձութիւնը կարդալ առաջին էջ:

"ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ" ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ.— Նոյեմբեր 28ին, Օմար Խայեամ ճաշարանին բացումը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան երկու հարիւրէ աւելի բարձրաստիճան հիւրերու, գլխաւորութեամբ Լորտ Մէյըրի, Պարսկաստանի եւ օտար երկիրներու դեսպաններուն, իշխաններու եւ իշխանուհիներու: Հիւրերու մէջ կային նաեւ քանի մը ծանօթ Հայեր, Տէր եւ Տիկին Եսայեան (Գալուստ Կիւլպէնկեանին թոռը), Տէր եւ Տիկին Ճորճ Մայքըլ Մուսթաֆեան եւն.:

Վերջին օրը Նուպար Կիւլպէնկեան ցաւ կը յայտնէր որ անհրաժեշտ ստիպողական գործի մը համար պիտի բացակայի Լոնտոնէն եւ յաջողութիւն կը մաղթէր: Խօսք առին նաեւ Պարսկաստանի դեսպանը, յետոյ ուրիշներ, բոլորն ալ գովասանքով խօսեցան ընկեր Դարայեանին ձեռներէցութեան մասին եւ նորանոր յաջողութիւններ մաղթեցին. Յաջորդ օրը Երեկոյեան պատկերասփիւռի վրայ ցոյց տրուեցաւ ֆիլմը քառորդ ժամ:

Ահա երեք շաբաթէ ի վեր, Նոյեմբեր 14էն ի վեր ամէն օր անգլիական մամուլը շարունակ խօսեցաւ ընկեր Դարայեանի մասին, հրատարակելով նկարը, գովասանական տողերով:

Այս ամէնէն ետքը, յիշենք որ՝ ընկեր Նիկողոս Դարայեան, 1956–1957ին, աշխատելու իրաւունք չունենալուն համար ծյատեղ, հինգ սթերլինի չարաթականով, գաղտնի, 18 ժամ պնակ կը լուար ճաշարանի մը մէջ: Դեռ աւելին, մէկ բառ անգլերէն չէր գիտեր: Այս արագ վերելքը հրաշք չէ՞ միթէ: Մենք, Լոնտոնի Հայերս հպարտ ենք իրմով: Յաջողութիւն կը մաղթենք մենք ալ մեր կարգին:

ՅՈՎՀ. Կ. ՉԱԼԸԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ի՞նչ ապրանքներու վրայ:

— Գլխաւորաբար թէմպէքիի վրայ:

— Թէմպէքիի՞ վրայ:

— Ճիշդ է:

— Հոս յանձնակատարութիւն ընելու պիտի յաջողի՞ք:

— Տեսնենք: Եթէ չյաջողիմ, այն ատեն Երկիրս կը վերադառնամ:

— Ատենկ աղէկ: Բայց լաւծիս նայելով, դուք ուրիշներուն ալ «քաղաքացի եմ» յայտարարած էք. սխա՞լ է:

— Կեմ. գեղի ուսուցչին բամծ եմ:

— Ի՞նչ պատճառ ունէիք որ այդպէս ըսիք:

— Կասկածելով որ այդ ուսուցիչը պիտի չընդունէր զիս իր սենեակին մէջ, ստիպուեցայ սուտ խօսելու:

— Ուրեմն քաղաքացի չէ՞ք:

— Ոչ:

— Առաջին անգա՞մն է որ այս քաղաքը կուգայիք:

— Այո:

— Ո՞ւր ձերբակալուեցաք:

— Բաղաքին մէջ:

Քանի՞ օր վերջը:

— Մէկ օր վերջը:

— Ի՞նչ ամբաստանութեամբ:

— Կ'ամբաստանեն զիս թէ խռովութիւններ հանող մըն եմ, թէ երկրին ու կառավարութեան հակառակորդ մըն եմ եւ թէ գոմիթաճիութիւն պիտի ընեմ եղեր:

— Էյ, սո՞ւտ է:

Բացարձակապէս:

— Վրադ ինչո՞ւ դաշոյն մը կը պահէիք:

— Ծամբորդ մարդ մը առանց դաշոյնի կրնա՞յ ճամբորդել:

— Ինչո՞ւ չի կրնար:

— Չէ՞ որ Քիւրտերու մէջէն կ'անցնէի:

— Քիւրտերն ինչ կ'ընեն քեզի:

— Ի՞նչ գիտնամ... կ'ըսեն թէ վայրենի են անոնք:

— Վայրենի՞ են:

— Այո, այդպէս կ'ըսէին ինծի.

— Շատ աղէկ, կեմ գեղի ուսուցչին քով քանի օր մնացիք:

— Շաբաթի մը չափ:

— Ինչ ըրիր այդ մէկ շաբթուան մէջ:

— Օդը գէշեցնելուն ըլլալուն, քանի մը օր աւելի մնացի հոն:

Առաքել էֆէնտին ակամայ շարժում ըրաւ ու ըսաւ.

— Սո՞ւտ է որ դուք «Շատխու - Կէտիկ» կոչուած կիրճին մէջ սպաններ էք Քիւրտ մը:

— Ե՞ս:

— Այո, դուք:

— Սուտ է:

— Ոչ. սուտ չէ: Ճանչցողներ կան ձեզ:

— Ամենեւին: Նախ ես Շատխու - Կէտիկէն անցած չեմ: Ատանկ բան մը ինծի պատահած չէ:

Առաքել էֆէնտին ոտքի ելաւ ու ներս կանչեց հուժկու կազմուածքով ոստիկան մը: Երբ ոստիկանը Վազգէնի քով կեցաւ, Առաքել էֆէնտին հրամայեց անոր:

— Մուսթաֆա, չուտով մերկացուր սա թշուառականը... միայն շապիկ մը ու վարտիք մը թող վրան:

Մուսթաֆան անմիջապէս կապեց խիղճ Վազգէնի թեւերը, կապեց ոտքերն ալ ու հրելով գետին տապալեց զինքը:

Ցետոյ թէ ձեռքերուն եւ թէ ոտքերուն կապը քակելով սկսաւ պատկած, տեղը մերկացնել զանի:

Երբ քաշմնելի արարողութիւնը կատարուեցաւ, չուանը անցուց ձեռքերուն ու ոտքերուն ուժղին կերպով մը:

— Աս ճպոտը ու զարկ... տեսնենք ինչ կուգայ դուրս, պոռաց Առաքել էֆէնտին:

Մուսթաֆան հրամանը կատարեց:

— Տաքը ճպոտի հարուած իրարու ետեւէ զարկաւ բանտարկեալի ոտքերուն, մինչեւ որ արիւնը կաթիլ կաթիլ դուրս ցայտեց անոր եղունգներուն ծայրերէն:

Այդ հարուածներէն ետքը մարած էր երիտասարդը:

Անխիղճ Առաքել էֆէնտին ոտքի ելաւ, արհամարհանքով մը կալանաւորին մօտեցաւ ու անոր մերկացած թեւին դաստակները բռնեց:

Ցանկարծ աչքին նշան մը երեւցաւ.

Առաքել էֆէնտին դողդղալով այդ նըշանին վրայ նայեցաւ ու սկսաւ քննել զայն:

(Շար.)

Այրի Տիկին Հայկանուշ Քիւրքճեան, Ժագօ Քիւրքճեան, Ժագլին Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Քիւրքճեան եւ զաւակները (Ֆաթցա), Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Քիւրքճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աշըգեօզեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Գնօպլօք, Տէր եւ Տիկին Չէրպէկեան Երամ, Տէր եւ Տիկին Փօյա-ճեան Մարտիրոս եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ աներձակին,

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

(62 տարեկան – Ֆաքցացի)

մահը որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 6ին, Կրեմլին – Պիսէթրի հիւանդանոցը։

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, ժամը 13·45ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Բաշանի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԾԱԽՈՒ Է

Փավիյոն մը, երեք սենեակ, մեծ խոհանոց, բակին մէջը հանկառ, ամէն յարմարութիւն (թու – քոնֆոռ)։

Դիմել ՄՈՒՐՋԻ, 18, Րիւ տէ Պլէօէ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ։ Հեռաձայն Անթրփօ 51–66։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ԱՅՑ

Ողբացեալ ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի, յաւարտ պատարագի։

Կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Թիյէի գերեզմանատան այց, ընկերներ Գ. Բալայեանի, Ջամալեանի, Բաբաշայի, Գ. Սարգիսբէկեանի, Օհան Կարոյի եւ Պերճուհի Բարսեղեանի շիրիմներուն։

Հաւաքուիլ ժամը 3ին, գլխաւոր մուտքին առջեւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վասիլ Տէր – Դաւթեան եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Տէր – Դաւթեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ – ԴԱՒԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Շավիլի Ս. Գրիգոր–Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30ին։ (Ռիւ տէ 3 Շանթիէ)։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Նոր Սերունդի կողմէ։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ուշ գիշեր, էթուալի սրահին մէջ 1 Քուռ Կամպէթա, (Փըլաս տիւ Փօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հաճելի անակնկալներ եւ առատ կեր ու խում։ Սիրով կը հրաւիրուին ծնողները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ԳԱՐ–ՍԱՄԵԱՆ։

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան, Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան, Ջութակ՝ Ս. Քաջեան։

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով։

Մուտքը ազատ է։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄԳՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս։

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փողահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻՒԿԷԹ ԼԵՔԱՅԻ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՁԻ Շրջ. վարչութիւնը միջ-մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերու ընկերուհիները, այս Երկուշաբթի, ժամը 15ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սէն Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախորօք որոշուած հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Զօրաւոր Մուրատ խումբի կողմէ, ի նպաստ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին։

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Արլաք-Սոլֆերինոյի սրահը, 235 Րիւ Մուֆէյտա։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ անակնկալներ։

Երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝

ՄԵ՞Ր ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ

Մուտք՝ 1 Ն. Ֆ.։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խումբի կողմէ

Այս Կիրակի, ժամը 15ին Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

Կը ներկայացուի ռուսական կեանքէ քաղուած՝

ԱՆԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Դրամ, 4 արար, 3 պատկեր։

Ղեկավարութեամբ Պ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Փօրթ տը լա Շափելէն 268 թիւ, մինչեւ Սարսէլ, Փլաս Տիւ 11 Նովամպր. կամ շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նորէն ժամը 13·45ին, եւ 15·10, մինչեւ Վիլիէ լը Պէլ, ուրկէ առնել նոյն թիւ օթօպիւսը եւ մինչեւ նոյն տեղը։

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը։

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր եւն.։

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն – պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մողէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն զուլպայ, դրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 10 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9276 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5077

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԻՏԵՈՖ ՆԱՆՍԷՆ

(Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ)

Քաղաքական դժբախտ դէպքեր Հայոց ժամանակակից պատմութեան կապեցին այս անունն ալ, շարք մը «հայասէր» կոչուած օտար մարդասէրներու կարգին: Սակայն տարբեր դեր մը պիտի վերապահուէր նորվեկիացի աշխարհահռչակ բեւեռախոյզին :

Ֆրիտեոֆ Նանսէնի անունը ծանօթ էր հայերուն, երբ Դէպի Բեւեռ գիրքով, որ յառ կանուխէն հայերէնի թարգմանուած եւ հրատարակուած էր Պոլսոյ մէջ :

Համաշխարհային առաջին պատերազմը վճռական դարձակէտ մը կազմեց մեր ժողովուրդին համար: Թրքահայաստանը մէկ միլիոն նահատակներ տուաւ՝ յանուն հայրենիքի ազատութեան: Սահմանին միւս կողմը մեր անձնազոհ մարտիկները օրհասական կռիւներ մղելով լուծեցին մեր մարտիրոսներու վրէժը : Ծունկի բերին դարաւոր թշնամին եւ հանդիսաւորապէս ճանչցուցին անոր — ու քաղաքակիրթ աշխարհին — Հայաստանի անկախութիւնը :

Դարձանք « Հայաստանի քաղաքացի » բոլորս ալ, ոչ միայն մայր երկրի, այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ: Ամէն տեղ ունեցանք անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչներն ու հիւպատոսները, պաշտպանելու համար մեր շահերը :

Այս վիճակը տեւեց մինչեւ 1923: Հաւատակ Հայաստանի խորհրդայնացման, օտար պետութիւնները բոլորն ալ շարունակեցին ճանչնալ անկախ կառավարութեան արտասահմանեան ներկայացուցիչները: Մինչեւ այն օրը, երբ մեծ դաշնակիցները իրարու ետեւէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծեցին Մոսկուայի հետ եւ պաշտօնապէս ճանչցան խորհրդային իշխանութիւնը :

Այդ օրը սուգի ենթարկուեցան սփիւռքի ռուս եւ հայ քաղաքացիները, որոնք զրկուած իրենց անկախ կառավարութեանց պաշտպանութենէն եւ ուրացուած խորհրդային իշխանութիւններէն՝ դարձան հայմաքլաս — հայրենազուրկ :

Այդ օրերուն է, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը — այն՝ որ 1920ի աշնան՝ Թրքական արշաւանքին առեն խուլ - ականջ էր ձեւացած Հայաստանի օգնութեան կոչերուն —, ստեղծեց Գաղթականներու Մարդպանութիւն մը (բարձր կոմիսարութիւն) եւ զայն դրաւ Ֆրիտեոֆ Նանսէնի նախագահութեան տակ :

« Հայաստանի քաղաքացի» չինք, դարձանք «Գաղթական՝ հայկական ծագումով». ի վերջոյ որակուելու համար «նանսէնեան» :

Մեր զոյգ Գաւառիրակութիւնները — Հայաստանի Հանրապետութեանն ու Ազգային — դարձան Գաղթականական Գրասենեակ: Մեր ինքնութեան թուղթերուն վրայ փակցուեցան Նանսէնեան դրոշմանիշեր, որոնց հասոյթը կը յատկացուէր հայ բարեսիրական կազմակերպութեանց: Մեր անցագիրներուն վրայ դրուեցաւ Նանսէնի մակդիրը: Մէկ խօսքով «հայ գաղթականը» կոչուեցաւ «Նանսէնեան հպատակ»:

Ժընեւի 1952ի պայմանագրութիւնը որոշ փոփոխութիւններ մտցուց գաղթականներու իրաւական դրութեան մէջ : Գաղթականական ազգային գրասենեակները փակուեցան: Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը իր հովանիին տակ առաւ ռուս եւ հայ գաղթականները, որոնց վրայ տարիներու ընթացքին աւելցեր էին բազմաթիւ ուրիշ երկիրներու գաղթականները: Անցագիրներու վրայէն ջնջուեցաւ Նանսէնի անունը: Ինքնութեան թուղթերուն վրայ Նանսէնեան դրոշմանիշ չի փակցուիր այլեւս :

Հակառակ այս բոլորին, Նանսէնի անունը ժողովրդականացած է եւ մարդիկ կը շարունակեն «Նանսէնեան» կոչել ամէնապէսի «գաղթականները»:

Ծնած էր 1861ին: Ամէն կողմ ողեկոչեցին իր ծննդեան հարիւրամեակը :

Մենք ալ յուզումով եւ երախտագիտութեամբ պիտի յիշենք միշտ իր անունը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱԹԱՆԿԱ

ԱՆԽՆԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՄԱԿ-Ը ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՄԸ ՎՐԱՅ ԿՐԱԿ ԲԱՑԱՒ

Անխնայ կռիւները կը շարունակուին Էլիզապէթվիլի մէջ ուր Քաթանկացիները արդէն 120 մեռեալ ունին: Չոմպէ Էլիզապէթվիլ վերադարձաւ եւ անմիջապէս կոչ մը ըրաւ Ափրիկէի եւ Եւրոպայի ժողովուրդներուն որպէսզի փրկեն «վըտանգուած Քաթանկայի հետ աշխարհի ազատութիւնը»: «Այսօր, շեշտեց Մօյիզ Չոմպէ, Ամերիկան է որ սպաննելով Քաթանկան, կը սպաննէ ազատութիւնը: Բայց տեղ կա՞յ արդեօք ազատութեան համար: Ափրիկէի ժողովուրդնե՛ր, ափրիկեան համախոհութիւնը կը ստիպէ ձեզի որ վայրկեան մը խորհիք ափրիկեան այն արիւնին վրայ որ կը հոսի Ամերիկացիներուն վճարած հնդիկ վարձկաններու գնդակներուն տակ : Ափրիկէի ժողովուրդներ, Միացեալ Նահանգները վըճարելով ՄԱԿը նախընթաց մը կը ստեղծեն որ օր մը, կրնան ձեզի դէմ օգտագործել : Այս մարդիկը միայն իրենց շահը գիտեն եւ բոլոր զէնքերը կը գործածեն, նոյնիսկ ամէնէն անմարդկայինները որպէսզի օր մը մեր բոլոր հարստութիւններուն տիրանան »:

Չոմպէ որ կորսնցուցած է իր ժպիտը, աւելցուցած է լրագրողներու հասցէին թէ եթէ ժամանակ ունին թող երթան Ս. Յովհաննէս եկեղեցին, Ս. Փօնիֆակիոս դպրոցը եւ հոն տեսնեն թէ, ՄԱԿի խողովակով, ինչ է այն պատերազմը զոր Ամերիկա կ'ընէ Քաթանկա:

Արդարեւ վայրագութիւնները սեւերուն յատուկ չեն: Կարելի է պարզապէս ըսել թէ անոնք աւելի «նախնական» միջոցներ կը գործածեն, մինչ քաղաքակրթուած կոչուած աշխարհը աւելի «նրբաճաշակ» է»: Իշխան Լէոփոլտվիլի հիւանդանոցը, օրինակ, ամբողջ գիշերը ՄԱԿի ուժերուն հրասանդերներուն (մորթիէ) կրակին տակ եղած է եւ սարսափած ու վիրաւոր հիւանդները փորձած են փախչիլ: Հիւանդանոցին տնօրէնը ըսած է թէ ՄԱԿի մարդիկը կէնկսթըրներ են:

Արեւմտեան կողմն աշխարհի, Անգլիա, Պելժիա եւ Ֆրանսա դժգոհ են ՄԱԿի այս գործողութենէն, Անգլիացիները ցաւ ի սիրտ, ստիպուեցան սակայն 24 ռումբ տրամադրել ՄԱԿի ճանպերներուն: Հըրապարակային բնոյթ չտալու համար իրենց տարակարծութեան :

Խորհ. Միութիւնը, անշուշտ շատ գոհ է, իր հաշին է որ խաղ կը քաշուի, քանի մը օր է: Մոսկուայի ձայնասփիւռը յայտարարեց նոյնիսկ թէզազուտի համաձայնութիւն կայ Արեւմուտքի եւ Չոմպէի միջեւ :

Պելժիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Սփաք երկու հեռագիրներ ղրկեց Ու Թանի (ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը) ուր Թարգմանը կը հանդիսանայ Պելժիոյ ժողովուրդին զայրոյթին եւ կոչ կ'ընէ որ յարգուի Ժընեւի պայմանագրութիւնը : Սփաք կը շեշտէ նաեւ թէ Քաթանկայի ներկայ գործողութեանց տարողութիւնը Ու. Թանի իրաւասութեանց սահմանը կ'անցնի :

Ֆրանսան կ'ուզէ «անուշի կապել »: Պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը շեշտէ Ֆրանսայի վերապահութիւնը ՄԱԿի գործունէութեան հանդէպ: Ֆրանսացիները պատրաստ են նաեւ միջնորդի դեր խաղալ խաղաղ լուծումի մը յանգելու համար այս ցաւոտ խնդրին մէջ :

ՀԱՅԸ ԿԸ ԹԱՓԱՌԻ... ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ՀԵՏԸ

ԽՄԲ.— Նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ ծանօթութիւնները Լակոսի մասին, մինչեւ ուր հասած է Հայկական Սփացորդացը, (Լակոսը մայրաքաղաքն է բրիտանական Նիժերիային, հաստատուած՝ կղզեակի մը վրայ, Ովկիանի գետաբերանը, որ լակին մը կը ձեւացնէ, ադ կէ՝ իր անունը :

Ի՜նչ այլազան նորութիւններով աշխարհ մըն է Ափրիկէի այս երկիրը : Այլազան՝ իր ժողովուրդին ցեղային, ֆիզիքական մասնայատկութիւններովը, բարքերովը, նիստ ու կացովը, կրօնքովը, մանաւանդ շատ դիւրութեամբ զաւակ բերելու եւ զանոնք մեծցնելու եղանակովը: Իր հողին արտադրութիւններովը, — դարաւոր ու խիտ ծառեր իրենց մութ կանանչ եւ հովահարի նման տարածուն ճիւղերով ու տերեւներով, կամ բարձրաբըլաց, ուղղահայեաց ցողունով: Արմաւենիներ, խնդկընկուզենիներ (քոքոթիէ), զմայլելի փունջեր կազմած իրենց պտուղը: Մինչ ծաղիկներ՝ հրաշալի գոյներով, թռիչեր՝ չնորհալի ձեւերով, կախարդական այլազանութիւն մը կ'աւելցնեն տեսարանին : Կլիման եւս տարբեր, — գոյութիւն չունին զանազան եղանակներ: Խոնաւ տաքութիւն մը միշտ փակած կը մնայ մարմինիդ ... անախորժօրէն :

Այստեղ ապրողը ամէն կերպով կը զգայ թէ կ'ապրի տարբեր աշխարհի մը մէջ :

Ի՞նչ է զաղտնիքը հողին, որ ծնունդ կուտայ այլազան ժողովուրդներու, ցեղերու եւ զանոնք անուցանող բուսականութեան : Պէտք է աւելցնել թէ մա՛րդն է առաւելապէս, որ կը կրէ այդ ազդեցութիւնը՝ գոյնի խոր փոփոխութեամբ, նաեւ բնախօսական որոշ տարբերութեամբ :

Մենք հաստատուած ենք պընկալոյի մը մէջ (տաղաւար), բոլոր յարմարութիւններով: Սեւ մը, քիչ մը ճերմկած մազերով, կը ծառայէ մեզի: Այս սեւը, իր բարի եւ տխուր աչքերով, ինծի կը յիշեցնէ վիպական հերոս մը, Ընքըլ Թոմի տնակը գիրքէն, զոր կարդացած եմ երիտասարդութեանս օրերուն: Հաճելի է մեր ապրած թաղը, ուր Եւրոպացիներ միայն կը բնակին, բոլորին մօտ՝ սեւեր իբրեւ միայն ծառայ: Լակոսէն հեռու ենք վեց քիլոմեթր :

Լակոսը հետաքրքրական ոչինչ ունի, քաղաք մըն է տգեղ եւ անհրապոյր՝ իբար չյրանող չէնքերու տարօրինակ ճարտարապետական ոճովը : Զբօսնելու տեղ չկայ : Արդէն Եւրոպացին պտըտելու չ'երթար ոտքով: Կառքը եւ պայուսակը կ'առնէ կ'երթայ խանութները, ուր եւրոպական զանազան երկիրներէ բերուած ապրանքները կը մրցին ամերիկեան ապրանքներուն հետ : Ամէն տեսակ ուտելիք կայ, բայց սուղ է կեանքը, որովհետեւ ամէն բան կը ներածուի, բացի պտուղներէն :

Ու կը տարուիս խորհելու թէ այսքան յետամնաց երկիրներ, ուր ապրելակերպը ոչ մէկ յեղաշրջում կրած է դարերու ընթացքին, այսօր տիրացած են անկախութեան, մինչ անդին հայ ժողովուրդը, քանի մը հազարամեակ պատմութեան ու քաղաքակրթութեան տէր, կը թափառի երկրէ երկիր մինչեւ ... Նիժերիա :

Հոս հանդիպեցանք քանի մը հայ ընտանիքներու, որոնք լաւ դիրքի տիրացած են: Հետաքրքրական է իւրաքանչիւրին կեանքի պատմութիւնը, որ հայ ժողովուրդին պատմութիւնն է: Բոլորը, օտարութեան մէջ, ազգայնօրէն կորուսի զառիթափին վրայ :

Լակոսի այս խաղաղ կեանքին մէջ, քիթս խրած եմ... Հայոց պատմութեան մէջ: Զարմանալի բան: Ո՞վ կը մղէ զիս, ինչո՞ւ այս պրպտումները, նաեւ յոգնութիւնը, ժամերս անցընելու համար մեր ժողովուրդին խռովայոյզ պատմութեան մէջ, երբ բազմաթիւ այլ գիրքեր կրնային ծառայել զարգացմանս, հաճելի դարձնել օրերս : Ժառանգական երեւոյթ մըն է թերեւս : Մեր էութեան հետ ժառանգած ենք, երեւի, այս ուժեղ զգացումը, որ մեզ անտարբեր կը դարձնէ հանդէպ շրջապատին՝ սրելով մեր դիմադրական ոգին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը, սակայն, մեր հոգեկան աշխարհին բազմապիսի ու բարդ ծալքերուն մէջ, մեր երազներուն հետ, ոմանք խենթ, ոմանք ալ խելօք, մեր տառապանքներուն հետ, ոմանք թեթեւ, ոմանք խոր, կը պահէ յոյս մը աւելի լաւ պայմաններու, աւելի լաւ կեանքի :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ մէկ օրուան մէջ 32 մեռեալ եւ 28 վիրաւորներ կան: Անելութեան մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ համայնքներու բախումները կը բազմանան: Ալժ. Ազատ. Ճակատի ծպտուած անդամներ կեցուցած են օթօքար մը, իջեցուցած են բոլոր ճամբորդները, մէկ կողմ շարած են Եւրոպացիները եւ քանի մը մահմետականները եւ կրակ բացած բոլորին վրայ: 19 ճամբորդներ սպաննուած են այս ձեւով: Կիյոթվիլի մէջ, երբ ոստիկաններ կեցուցած են կառք մը, առոր մէջը գտնուող երեք Եւրոպացիները փոխանակ իրենց թուղթերը ներկայացնելու, կրակ բացած են: Հոս ալ մեռեալ եւ վիրաւորներ կան :

ԳԱՂՏՆԻ բանակի դէմ տարած պայքարին առընչութեամբ կառավարութիւնը դիմեց Ազգ. Ժողովին որ վերցնէ Լը Փենի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը :

ՌԸՍՔ, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ շեշտեց թէ արեւմտեան տարակարծութիւնները պէտք չէ մոռցնել տան Արեւմուտք - Մոսկուա տարակարծութիւնները :

ԹԱՆԿԱՆԻՔԱ սեւ դրօշ մը պարզելով Ափրիկէի բարձրագոյն գագաթին վրայ (Քիլիմանճարօ) Ափրիկէի 28րդ անկախ պետութիւնը դարձաւ Դեկտեմբեր 9ին: 9 միլիոնի կը հասնի այս նախկին անգլիական գաղթավայրին բնակչութեան թիւը: 936.300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունի եւ 22.000 Եւրոպացի բնակիչ :

ԳԵՐԱԳՈՅՆ Խորհուրդի նստաշրջանը վերջ գտաւ անցի օր: 1962ի պիւտճէն վաւերացուեցաւ ինչպէս նաեւ Կոսփլանի տնտեսական ծրագիրները:

ԿԱՄԲԵՐՐՈՒ Ուլիօ գործատունը ամերիկեան ռամպլըր կառքեր պիտի շինէ Պելժիոյ մէջ :

ԻՐԱՔԻ նոր սահմանադրութիւնը պիտի հռչակուի Յունուար 6ին՝ բանակի տօնին օրը

ՄԵԾՆ ՄԵՍՐՈԲ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Ընթերցանութեան կամ Պատմութեան մեր դասագիրքերուն մէջ գրուած է թէ գիրերու գիւտը կատարուեցաւ քրիստոնէութիւն տարածելու համար Հայաստանի մէջ։ Ամէնիմաստուն մեր պատմագէտներն ալ կը կրկնեն այս անհամ յանկերգը ։

Զայմա՞ն է, արդեօք, նուաստացնել մեզ՝ փառաւորելու համար Քրիստոսի խօսքը, նոյն յանկերգին վրայ կարկըտուած բացատրութիւններով։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Մտ. Մալխասեանց, վկայութեան կանչելով Խորենացիի ծանօթ մեղադրանքը(*)․ «Այդ ժամանակ մեր նախնիք քաղաքակրթութեան ստոր աստիճանի վրայ են գտնուել, երբ դեռ չէր ըղձացում պահանջ գրականութեան եւ բոլոր մտաւոր եւ ազգային շարժման, որ կապուած է նրա հետ. մեր նախնիք այն ժամանակ մօտաւորապէս քաղաքակրթութեան նո՛յն աստիճանին վրայ են գտնըւել՝ որի վրայ են ներկայումս Քիւրտերը, որոնք նոյնպէս զուրկ են ազգային դպրութիւնից »։

Կը տեսնէ՞ք կերած աղուըը ։

Քրիստոսի խօսքը, գիր բերելով մեզի, կարծես երկինքէն պարգե՛ւ բերաւ նաեւ մեր ոսկեղարեան լեզուն, որ կայսերական բարբառի կը նմանի, հզօր եւ ապշեցուցիչ ։ Եթէ այդքան մեծագործութիւն կարելի էր, լաւ չէ՞ր ըլլար որ, Պենտեկոստէին օրը եղած ձեւով, մէկ բարբառ տրուէր աշխարհի եւ մէկ գիր ։

Ինչո՞ւ Աստուածաշունչ Մատեանի թարգմանութեան մէջ տեսնել միայն ցանկութիւն քրիստոնէութիւն տարածելու՝ առանց անդրադառնալու Աստուածաշունչ Մատեան թարգմանելու ուրիշ ձեռնարկի մը այլապէս իմաստուն նպատակին, որով ներշնչուած էր Եօթանասնից խումբը նախ քան... Քրիստոս։

Շա՜տ խոր են գիրերու գիւտին պատճառները, տիկիններ եւ պարոններ ։

Հայաստան բաժնուած էր երկու մասի (387 թուականին),— մին վերածուած՝ բիւզանդական գաւառի, միւսը՝ պարսկական գաւառի։ Քաղաքական իշխանութիւնը աստիճանաբար կը յանձնուի օտարներուն, սկսելով Արեւմուտքէն։ Յունական զօրք կայ արեւմտեան բաժնին մէջ, պարսկական զօրք՝ արեւելեան բաժնին մէջ։ Երկփեղկումէն ետք՝ աւելի եւս շատցած է օտար հոսող ... զօրքը, — քրիստոնէութեան հազարաւոր քարոզիչներ, Յոյն՝ այս կողմը, Ասորի՝ միւս կողմը։ Յունական բաժնին մէջ բացուած դպրոցները յունարէն կ'ուսուցանեն քրիստոնէութիւն (?) տարածելու համար, պարսկական բաժնին մէջ բացուած դպրոցները՝ ասորերէն, միշտ քրիստոնէութիւն(?) տարածելու համար, — բարի՜, բարի՜ Սամարացիներ բոլորը։ Տուն տեղ ձգեր եկեր են՝ լեզու սորվեցնելու համար մեզի, որպէսզի կատարեալ քրիստոնեայ դառնանք,— այս ո՜րքան հոգածութիւն, բարի դրացիներ ։ Բայց արգիլուած է քրիստոնէական ասորերէն լեզուն՝ յունական կողմը, արգիլուած է քրիստոնէական յունարէնը՝ պարսկական կողմը։

Հայերէն լեզո՞ւն,— թշնամի՝ իր երկրին մէջ ։

Յիշեցնենք որ քրիստոնէութիւնը մուտք գործած էր արդէն, Հայաստանի մէջ, աւելի քան մէկ դար է ի վեր, նախապէս ոչ – պաշտօնական դետնի վրայ։ Տրդատի հրովարտակէն ետք, յունական քրիստոնէութիւնը լուծեց իր յաղթողումին վրէժը՝ յունական դպրոցներ հիմնելով ու դէպի ծայրամաս քշելով ասորական քրիստոնէութիւնը, որ աւելի կանուխ հասած էր որսի անտառը, ու մանաւանդ ժառանգական հռչակելով ... կաթողիկոսութիւնը, իբրեւ աթոռ, իբրեւ կալուած ։

Գրիգոր Լուսաւորիչէն ետք սկսած՝ կաթողիկոսներու եւ եպիսկոպոսներու հողատիրական արշաւը այնպիսի համեմատութիւններու հասած էր որ, ժամանակ մը, առաջին վտանգը մոռնալով՝ մէկ մտահոգութիւն միայն ունէին կաթողիկոսները,— մանչ զաւակ մը ունենալ իբրեւ ժառանգորդ, պահպանելու եւ աւելցնելու համար կալուածատիրական իրենց հարստութիւնը։ Փաւստոս կը պատմէ թէ Վրթանէս կաթողիկոսը տագնապի մատնուած էր, որ զաւակ չունէր՝ արդէն ծերութեան սահմաններուն վրայ։ Շատ կ'աղօթէ, քիչ կ'աղօթէ, ի վերջոյ տէրը կը լսէ «աղօթքը» եւ կաթողիկոսը կ'ունենայ երկուորեակ մը, մէկը Յուսիկ անունով ծանօթ (Բիւզ. Գ. 3)։ Յետագային, բռնօրէն կ'ամուսնացնեն Յուսիկը, որ մէկ գիշեր միայն կը կատարէ իր «պարտականութիւնը», բարեբախտաբար յաջող արդիւնքով։ Այս ամէնը պահպանելու համար ժառանգութիւնը աթոռի կամ կալուածի վրայ ։

Այսպէս, «հիմնուեց մի կրօնական ժառանգական միապետութիւն, կը գրէ Լէօ, որի նմանը չէք գտնի ոչ մի քրիստոնեայ եկեղեցու պատմութեան մէջ։ Դա մի ամբողջ դինաստիա էր իր յատուկ շահերով եւ աւանդութիւններով, որոնք սկսեցին ընդհարուել գոյութիւն ունեցող դինաստիայի, Թագաւորական տան շահերի հետ։ Մի խօսքով՝ առաջացաւ այն դրութիւնը, որ ձեւակերպւում է պետութիւն պետութեան մէջ խօսքերով»։

Կալուածական հարստութեան այս տենչը ի վերջոյ ծնունդ տուաւ դաժան պայքարներու՝ ընդմէջ Թագաւորին եւ կաթողիկոսին, հասնելով մինչեւ սպանութիւն։ «Այդ ընդհարումները, կնքուած նոյնիսկ երկու կողմերի արիւնով, Հայաստանի թուլացում ու անկում առաջացնող փաստեր էին» (Լէօ) ։

Պետութի՞ւն կը դիմանայ այս պայմաններուն մէջ ։

Ներքին այս խոր տագնապէն զատ, արտաքին դարաւոր թշնամիները։ Տխմար պէտք է ըլլալ՝ հաւատալու համար թէ, հաճութեամբ Տիզբոնի եւ Բիւզանդիոնի, մեր երկրին մէջ հիմնուած դըպրոցները, ուր յունարէն կ'ուսուցանէին եւ ասորերէն, կը ծառայէին քրիստոնէութիւն տարածելու գործին ։ Քրիստոնէութիւնը պատրուակ էր միայն։ Առիկա պիտի տեսնենք ետքը, Մեսրոբի ճամբուն վրայ ։

Հայաստան, մանաւանդ կրօնական մըտածողութիւնը գաղափար չունէր վըտանգին մասին՝ պէթ այնքան որքան քաղաքական մտածողութիւնը ։

Ներսէսի կաթողիկոսութեան մէջ կը կազմուի «դրան եպիսկոպոսներու ժողով» մը, որ կը զբաղի առաւելապէս տնտեսական հարցերով ,— երկիրը գլխի-վայր կը դահավիժի, իսկ Հայոց «մեծ» կաթողիկոսը հող կ'աւելցնէ իր հողերուն վրայ, «եպիսկոպոսարաններ» եւ «աղքատանոցներ» կը շինէ ու կը պարծենայ վանքաստանի իր հողերուն ընդարձակ սահմաններով, ցոյց տալով Աշտիշատի իր բնակարանին տանիքին վրայէն, այնքան որ կը գայթակղի Հայր Մարդպետ եւ յարքունիս դրաւելու խօսք կ'ընէ ։ « Այդպիսի չար դիտաւորութիւն ունեցողը ողջ չի վերադառնար արքունիք» կ'ըսէ Ներսէս կաթողիկոս, անշուշտ աւետարանական ոճով։ Արդարեւ ողջ չի վերադառնար Հայր Մարդպետը (Բիւզ. Դ.14)։ Արշակի եւ Ներսէսի կռիւներուն գլխաւոր պատճառը հողատիրութիւնն է։ Պապ կը շարունակէ նոյն պայքարը աւելի ուժգին, կը գրաւէ Ներսէսի հողերը եւ կը բաժնէ զինուորներուն, կը սահմանափակէ նաեւ հոգեւորականներուն թիւը, կը փակէ կուսանոցները՝ պարտադրելով որ ամուսնանան եւ երկրին բնակչութեան թիւը աւելցնեն, կը ջնջէ եկեղեցական տասանորդը ի շահ գիւղացիներուն .

Այժմ, համեմատութեան դրէք Ներսէսի կարգադրութիւնները Աշտիշատի ժողովին մէջ— Հնազանդութիւն իշխաններուն, ծառաները պէտք է հպատակին իրենց տէրերուն։ Մինչ Պապ ամէն բան կ'ընէ զօրացնելու համար երկիրը ։

Դժուար չէ նշմարել Պապի ձեռնարկներուն մէջ շարժում մը, որ կուգայ հինէն, այժմ աւելի հասունցած — Ստեղծել պետական ուժ, քաղաքական միասնականութիւն, ազգային համախոհութիւն, մինչ Ներսէս հսկայ վանքի մը կ'ուզէ վերածել Հայաստանը։

Ի՞նչը կը պակսէր զարգացած այս մարդուն, որ չմտածեց հայ լեզուն յաւերժացնելու պահանջին եւ պայմաններուն մասին, փոյթ չէ զայն օգտագործելու համար միաժամանակ ի պէտս իր աւետարանական փանֆլիւշներուն :

— Այն որ իրմէ պարպեցին բիւզանդական վարժարանները, կը պատասխանեմ անմիջապէս :

Իրմէ առաջ, իր աթոռին վրայ երեւցան խեղճեր միայն, որոնք չունէին իր պատրաստութիւնը՝ որպէսզի պատմութիւնը պահանջէր մտաւորական այն փառքը, բերքը, մտահոգութիւնը, զորս ցոյց տուին հասակակիցներ, Բարսեղ Կեսարացի, Գրիգոր Նազիանզացի, Գրիգոր Նիւսացի, նոյն դպրոցներէն անցած։

Ներսէս իր կեանքը լեցուց իշխանատենչիկ վէճերով՝ երբ ամբողջ երկիրն էր որ կը կորսնցնէր գերիշխանութիւնը՝ իր լեզուն իսկ սորվելու կարելիութենէն զըրկուած։ Ներսէս չկրցաւ օգտագործել պատեհութիւնը՝ խլելու համար ամէնէն փառաւոր պսակը, զոր Պատմութիւնը կու տայ իր որդւոյն։ Ներսէս նախանձեցաւ Բարսեղի վրայ՝ միայն «Մեծն» մակդիրը, զոր առաւ մութ դարերու մեղսակցութեամբ եւ զոր ետ կ'առնէ արդի լուսաւոր դարը՝ տալու համար իր որդւոյն ։

Մեծը Սահակն է,— մեծերուն մէջ մեծ այս կաթողիկոսը ։

Սահակ եւս լացաւ որ մանչ զաւակ մը չունեցաւ։ Բայց զաւակը որ տուաւ Հայութեան, մանչ եւ մեծաքանչ, անմահ է եւ յաւերժական ։

Սահակ եւս իր կաթողիկոսարանին մէջ կազմեց «դրան եպիսկոպոսներու ժողով» մը,— այս ժողովէն կը ծագի Հայոց Պատմութեան մեծագոյն պատգամը ․

— Չի բաւեր լեզու ունենալ, նոյնիսկ նախանձելի եւ կատարեալ, ինչպէս է հայերէնը։ Անհրաժեշտ է ստեղծել այդ լեզուն յաւերժացնելու պայմանները՝ ստեղծելու համար ոչ միայն քաղաքական միանականութիւն, այլ եւ յաւերժական պատմութիւն ։

Այդ ժողովէն կը մեկնի Մեսրոբ Մաշտոց (**) .

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) «Կամիմ եւ ոչ զանիմաստասէր բարս առաջնոցն մերոց նախնեաց՝ առանց յիշատակի բամբասանաց թողուլ » (Խոր. Ա. 3)։

(**) Դարձեալ Մեսրոբ Մաշտոց անուններուն ստուգաբանութեան մասին : Ն. Ադոնց գտած է Փոտի գրութեանց մէջ Մաստուբիոս անունը,— ծագումով Հայ եւ Քորեպիսկոպոս, Մոպսուեստացիին բարեկամ, ուրեմն Մեսրոբ Մաշտոցի ժամանակակից։ Մաստուբիոս անունը, Մասրուբիոս կամ Մաշտուցիոս ձեւերուն տակ, գրչական – հնչական նմանութիւն մը ցոյց կու տայ, բայց իմաստը կը մնայ միշտ անյայտ ։

Այս առիթով՝ երկու խօսք Փոտի մասին․— Ծնած է Բիւզանդիոն, երբեմն դեսպան ի Պարսկաստան, յետոյ առաջին քարտուղար Միքայէլ կայսեր։ 857ին կը բարձրանայ Բիզանդիոնի պատրիարքական գահը՝ թէեւ աշխարհական։ Պապը կը մերժէ ճանչնալ եւ կը բանադրէ, Փոտ իր կարգին կը բանադրէ Պապը, — այսպէս յոյն եկեղեցին կը բաժնուի լատին եկեղեցիէն (862)։ Մեռաւ Հայաստանի մէկ վանքին մէջ, աքսորեալ, 891ին, Մեծ եւ բազմահմուտ մտաւորական մըն էր, ունէր հարուստ մատենադարան մը, — նօթագրած է իր ընթերցումները, զանազան հեղինակներէ քաղուածք մը, Մատենադարան (Միրիոպիպլոս) անունով ծանօթ, որով փրկած է բազմաթիւ գրութիւններ, այժմ կորսուած : Ունի նաեւ բառարան մը, նամակներ, բանաստեղծութիւններ եւ տեսութիւններ։ Ադոնց կը գրէ թէ Հայու արիւն կար երակներուն մէջ։

Սէն Պեցի Պեղասիսալ Ակին

MENS SANA IN CORPORE SANO

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

1934ի աշնան վերջն էր։ Լա՜ւ կը յիշեմ։ Բացառիկ ոտնագնդակի խումբ ունէինք այդ տարին։ Նախապատերազմեան շրջաններն մեր բոլոր խումբերը լաւ էին՝ բայց այդ տարուան խումբը աննախընթաց բարձունքներու հասցուց վարժարանիս մարզական կեանքը ։

Ֆրանսական դպրոցական մրցութեան մէջ մեր խումբը առաջին տեղը գրաւած էր եւ, եթէ նոյն թափով շարունակէինք, հաւանական էր որ Փարիզի ախոյենութիւնը, ձեռք ձգէինք ։

Դաս, դաստիարակութիւն, քննութիւն, ուտել եւ խմել ստորադասած էինք մեր ոտնագնդակի հետաքրքրութեան ։ Աշակերտներուս համար՝ այլեւս ամէն ինչ երկրորդական կարեւորութիւն ունէր մեր ոտնագնդակի խումբին բաղդատմամբ ։

Տեսչութիւնը չէր բաժներ աշակերտութեան այս տեսակէտը բայց այնուհանդերձ, ընդհանուր խանդավառութենէն յափշտակուած, ուսուցչական կազմը անխառն հետաքրքրութիւնով եւ հաճոյքով կը հետեւէր մեր խումբին յաջողութիւններուն։ Վարդապետներն անգամ ազդուած էին այս ընդհանուր յուզումէն եւ վեցերորդի փոքրիկ աշակերտներուն չափ կը խանդավառուէին մեր յաղթանակներով։ Թէեւ չեմ յիշեր որ ձայնաւոր պատարագ մատուցուած ըլլար մեր մատրան մէջ վասն յաղթութեանց խումբի մերոյ, բայց վստահ եմ որ մեզի ընկերացող երիտասարդ վարդապետները անպայման կարճ աղօթքներ կը մրմնջէին երբ մրցումին արդիւնքը մեզի համար վտանգուած ըլլար ։

Հ. Յակոբոս եւ Հ. Վահան մեր ամենաեռանդուն զօրավիգներն էին։ Հ. Սահակն իսկ անհամբեր կը հրճուէր մեր յաղթական մուտքը լսելով պարտէզէն ներս եւ մեր այս անսովոր յաջողութեան մէջ կը տեսնէր «անժխտելի փաստ մը եւ Հայ ազգին աննկուն կամքին եւ կենսունակութեան »։ Այդ առթիւ՝ Հայր Սահակ, իր պատմագէտի հանգամանքով, հպարտութեամբ կը յիշատակէր որ հին Ողիմպիական Խաղերը վերջին անգամ տեղի ունեցան 385 թուականին Քրիստոսէ ետքը, եւ կոփամարտութեան ախոյեան հռչակուեցաւ Վարազդատ անունով Հայը ։

Մենք ալ զմեզ ախոյեան կը կարծէինք։ Վստահ եմ, որեւէ Հռոմէական լեգէոն աւելի հպարտ չէր կրնար ըլլալ Կոստանդիանոսի կամարին տակէն անցնելով՝ քան վարժարանիս աշակերտները երբ կը վերադառնայինք փայլուն յաղթանակէ մը ։

Մեծ դռնէն կը մտնէինք սրխարար երգելով «Յառաջ նահատակ»ը եւ Ալէմշահին գրած՝ վարժարանին քայլերգը։ Վարպետ եւ ամբողջ խոհարարական կազմը խոհանոցին մուտքին [illegible] կ'ըլլային իրենց ճերմակ գլխանոցները հագած։ Ծերուկ քոյր Մարթան, պարտիզպանները, [illegible] եւ ամբողջ [illegible] պաշտօնէութիւնը հպարտութեամբ կ'ընդունէին զմեզ։ Տորքը, պոչը շարժելով, վեր վար կը վազվզէր ուրախութեան հաչիւններ արձակելով ։

Որ եւ է ծախք խնայուած չէր [illegible] մեր տարազը համապատասխան ըլլալու մեր առաջնակարգ դիրքին ։ Ճերմակ տաբատներ ունէինք, ամբողջովին ճերմակ եւ ձախ կուրծքին վրայ՝ դպրոցին գինանշանը ձեռագործով բանուած։ Սեւ վարտիք եւ գուլպայ, ու ամենայն[illegible] գարիա կօշիկները ։

Օրուան հերոսները խումբին [illegible]ներն էին. կը վայելէին ամէնուն [illegible]մակրանքը եւ փոքրիկներուն ակնածանքը։ Խումբին խրախուսիչը անգամ իր տրամադրութեան տակ փոքրերուն դասարաններէն մէկ կամ երկու հետեւորդ ունէր։ Այս անձնուէր սպասեակները ամենայն բարեխղճութեամբ կը հոգային մրցումի բոլոր իրերուն։ Ոտքի երկիները կը փաթթէին, տաբատները կը ծալէին, եւ կօշիկները կը մաքրէին ու կ'իւղէին. այս կարգի շատ մը ծառայութիւններ նախանձախնդրութեամբ կը կատարէին։

Անգամ մը Նիկողոսը կօշիկներս խնամքով մաքրած ու մարզարանին մէջ կախած [illegible] մը իրենց տեղը դրած էր։ Բայց կարծեմ [illegible] ապուխտի ճարպ գործածած ըլլալու էր, որովհետեւ մրցումին օրը երբ պիտի պատրաստուէի, տեսայ որ զոյգին կօշիկին կէսը մուկերը կերած էին։

X

Այո, բացառիկ խումբ էր այդ տարուան մեր խումբը։ Սակայն, չեմ [illegible]ցած Հ. Սահակին գործածած այդ լատիներէն առակին իմաստը ․

— «Mens sana in corpore sano», այսինքն՝ առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ։ Մեր ամենաքաջ մարզիկները ամենատկարներն էին դասերու մէջ, իսկ դասերու մէջ ամենալաւ աշակերտները անպէտք էին մարզախաղի մէջ։

(22 Տար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ

"ԳԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ"

Տարի մը առաջ, վաղեմի վերալէտ-հրապարակագիր Ցակոբ Տէր-Ցակոբեանի յանկարծական մահուան առթիւ, «Ցառաջ»ի մէջ փափաքն ու յոյսը կը յայտնէի, թէ իր հարազատները պիտի յաջողէին ու հրապարակ հանէին հանգուցեալին տարիներէ ի վեր փայփայած գործը:

Այսօր, կատարուած է այդ ցանկութիւնը: Ահա «Գարտիզակը Խատուտիկ»: Սիրուն, յատկանշական խորագրով: Ինծի ալ խնդրուած է արտայայտուիլ այս գործին մասին, «ձեռնհասօրէն»:

Մ՛, իմ փոքր ուսերուս վրայ ծանր կը ճնշէ այդ բառը, «ձեռնհասօրէն»: Իմ ձեռնհասութիւնս կը կայանայ այն երջանիկ պատահարին վրայ, որ բախտն եմ ունեցեր Գարտիզակի մէջ ծնելու։ Երիտասարդական առոյգ ու չքնաղ տարիներու մէկ մասը անցուցեր եմ այնտեղ: Մտաւորական ինչ համեստ պաշար որ ունիմ, դրաւէր այդ միջավայրին մէջ առած եմ: Ու նաեւ, Փարիզ, Տէր-Ցակոբեանի մտերմութեանը մէջ ապրած ըլլալու հաճոյքը:

Տէր-Ցակոբեանի այս հատորը երրորդն է Գարտիզակի մասին գրուած գիրքերուն՝ իբրեւ ամբողջութիւն: Իրմէ առաջ գրած են Գ. Մխալեան, Ա. Ա. Գեորգեան, առանց յիշելու բազմաթիւ այն գրութիւնները, որոնք ցրուած են պարբերաթերթերու եւ օրաթերթերու մէջ:

Պետիկեանի Գրչանկարները կրօնաբարոյական վերլուծումներով, նկարչական ոճով, վառ երեւակայութեամբ եւ թերեւս արցունքով գրուած, պիտի մնայ յաւէտ բնհեղեայ պատմուածն ու ցգեցուած Գարտիզակի յիշատակին, անոր յաւերժացման:

Ըսուած է, իրաւամբ, որ մարդ երկու հայրենիք ունի: Հոն ուր կը ծնի, եւ հոն ուր կ'ապրի: Մեզի՝ Գարտիզակցիներուս համար պարզ է թէ ան սիրելի է եւ պիտի մնայ այդպէս, իբրեւ մեր կանանչ ծննդավայրը: Սակայն, խոստովանիմ անկեղծօրէն, որ չէի կարծեր թէ հեղինակը, մեր միտիրը, այդքան խանդավառանքով կապուած էր Գարտիզակին: Ստոյիկեան իր պաղարիւնութիւնը, մեր մասին երբեմն հեգնական իր արտայայտութիւնները դիս կը մղէին տարբեր վերաբերում ունենալ իր մասին: Անոնք արտաքին, աչքողեալ ձեւակերպութիւններ են եղեր: Մինչ ներքնապէս կը բաբախէ զգայուն սիրտ մը, զեղուն արտասանքով, սիրով ու յուզումով, հանդէպ այն գիւղին, որուն կոչուած էր ըլլալ կառավարական առաջին եւ վերջին հայ պաշտօնեան, մօտ հինգ տարի:

Համակրական այդ արտայայտութիւններուն կը հանդիպինք իր բոլոր գրութիւններուն մէջ: Իր «Սօսք վասն Գարտիզակի» առոր կարկառուն ապացոյցն է, ուր համադրուած է լաւն ու վատը, բարին ու չարը, սուրբերն ու անսուրբերը, խարեբաները, ապականածները, չարքաշը, աշխատաւորը, անձնուէր կիները, եւն., եւայլն:

Կ'արժէ որ տամ անկէց ամբողջ հատուած մը. «Ոչ մէկ գիւղի համար այնքան տարածուն է: Բայց ի՞նչ է այն միսթիքը որ բոլոր իրեն մօտեցողները կը գլխէ այս պարզ գիւղը: Ոչ մէկ գիւղ իրեն չափ գրականութիւն ունեցած է, ոչ մէկ գիւղի համար այնքան գրիչ է շարժած: Ի՞նչ է պատճառը: Իր զուարճալեղ գիւղը, իր գեղարդ հիւրընկալութիւնը: Իր մանրանկար հայաստանութիւնը, իր ծոցէն արձակած մտաւորականներու ձոխ հո՞յլը զոր ոչ մէկ հայ գիւղ տուած է (ոստանիկաց, եպիսկոպոս, վարդապետ, վարժապետ, ուսուցչապետ): Իր քաջ ազոց հէքեաթները, իր երիտասարդութի՞նը որ կենդանի է, շարժուն եւ... երկսեռ ...

Բոլոր տեսանելին ու անտեսը: Բոլոր տուեալները եւ ոչ-տուեալները ի մի բերելով, համադրելով, խտացնելով կ'ըսեմ թէ Գարտիզակ ՍԷՐ մըն է:»

Տէր-Ցակոբեան այս գիրքը գրած է օգտուելով զանազան աղբիւրներէ, նաեւ իր անձնական յուշագրութիւններէն: Գիւղին անցեալ եւ ներկայ կատարեալ պատկերը տալու մտահոգութեամբ՝ պրպտած է անհամար ձեռագիրներ ու 1860էն սկսած՝ թերթերու մէջ լոյս տեսած հրատարակութիւններ: Այդ պրպտումներուն համար գացած է մինչեւ Վենետիկ, Մխիթարեաններու Մայրավանքը:

Սեղմ գիծերու մէջ կուտայ գիւղին կազմաւորման պատմութիւնը: Եկեղեցիներուն, վարժարաններուն, ազգապատկան կալուածներուն շինութիւնները: Ուսումնական վիճակը: Տեղի ունեցած լեզուական վէճերը: «Իր փառքը, պսակները»: Տարագրութեան տարիներուն գրուած Անանիա վրդ.ի օրագրութենէն մաս մը: Գիւղին բարքն ու վարքը: Սովորութիւնները: Կուսակցական, թաղական եւ այլ պայքարները: Էֆէնտիները, այինկաճիները: Բոլորն ալ գրուած անկողմնակալ ոգիով, իբրեւ չեզոք դիտող

Իր գլխաւոր փափաքներէն մէկն էր նաեւ, ունենալ լիակատար պատմութիւնը Գարտիզակի շուրջ տեղի ունեցած հայ եւ թուրք հրոսակային կռիւներուն՝ Միլլիճիներու օրով: Դժբախտաբար չկրցայ օգտակար ըլլալ իրեն այդ մասին: Այդ պակասը մասամբ լրացուցած է Օվանէսեանց Ցար. Գարանիկօղեան (Երեւանէն), իբրեւ ժամանակից այդ կռիւներուն

Գիրքը զարդարուած է քանի մը նկարներով: Ունի նաեւ Գարտիզակի քարտէսը: Տոքթ. եւ Տիկին Զէմպրրսի մահարձանը: Բարձր. վարժարանը: «Երեք երջանիկները»: Օբեորդներու խմբանկար մը:

Մանուչակի պատմութիւնը, առակները, հանելուկները, որոնք ինծի համար գոնէ, հաճելի նորութիւններ են: «Գարտիզակի երգարանը» (էջ 338 – 390): Շատ չէ՝ արդեօք յիսուն էջ տրամադրել անոնց, որոնք մեծ մասով տպուած են արդէն Մխալեանի «Գարտիզակի պատմութեան» մէջ: Հատորին վերջաւորութեան «Գարտիզակի բառարանը», զոր հաւաքելու համար Տէր-Ցակոբեան վատնեց յիսուն տարի: Անոր կազմութեան մէջ ես ալ ունեցած եմ համեստ մասնակցութիւն մը.

«Գարտիզակը Խատուտիկ» գրուած է սահուն, մաքուր, առոյգ աշխարհաբարով: Մաքուր թուղթ, անսխալ տպագրութիւն (գրեթէ), գործ Տէր-Ցակոբեան տպարանի, 525 էջ:

Հանգուցեալին պարագաները գնահատելի որոշում տուեր են գրքին հասոյթը ամբողջովին յատկացնելու Փարիզի եկեղեցիի կրթական ձեռնարկներուն: Կրկնակի յաւերժացում հեղինակին ու Գարտիզակի: Մին գիրքի մարդ, միւսը գրական միջավայր:

Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

"ՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ"

Հազարաւոր Հայեր այս օրերուս առիթը ունին դիտելու այս ժապաւէնը, որ Հայաստանի անկախութենէն ետք խորհրդային վարչաձեւին տակ ձեռք բերուած նուաճումներու ցուցադրութիւնն է: Ծանօթ անուններ մասնակցած են ժապաւէնիս պատրաստութեան, Գասպարեան եւ Փ. Էմին իբրեւ հեղինակ, իսկ բեմադրութիւնը կատարած է մի ոմն Հայկազեան, որ հաւանաբար արկածով մը մուտք գործած է շարժանկարի ասպարէզին մէջ: Իր ժապաւէնը՝ աններդաշնակ պատկերներու ալպոմ մըն է, ուր, աւաղ, գլխաւոր բացական ճաշակն է: Հայրենիքի նուաճումները ցուցադրելու գեղեցիկ գաղափարը իրաւունք չի տար ոեւէ արուեստագէտի, որ իր ժապաւէնը ապրանքներու չտեմարանի մը վերածէ: Մըշակոյթի նախարարութեան մէջ նստած Pոii տը Գիւիբ մը կրնայ թերեւս գոհ մնալ նման արդիւնքէ մը, բայց բեմադրիչ մը պարտականութիւնն է մաղէ անցընել ու ներդաշնակել իր խնամքին յանձնուած տարրերը, որպէսզի ժապաւէնը նմանի արուեստագէտի մը մտասեւեռած հայրենիքին պատկերին: Հայկազեանի գլխաւոր սխալը այն է, որ կը կարծէ թէ Սփիւռքը աղքատ ազգական մըն է՝ զոր կարելի է քիչով գոհացնել: Թերեւս ասկէ տասը տարի առաջ նման ժամանցակերպ մը արդարանար, բայց այսօր երբ, շնորհիւ մեր թերթերուն, կը ծանօթանանք հայրենիքի կատարած գրական նուաճումներուն, ներելի չենք գտներ որ նոյն այդ նուաճումները այսպէս թերի ձեւով պատկերացուին մեր ժապաւէններուն մէջ: Ըսփիւռքը տեսնելու եւ դատելու գիտակցութիւն ունի, ընկեր Հայկազեան, ու սխալ է կարծել թէ, երբ ան սրահէ մտնելէ առաջ վերարկուն հանդերձարան ձգէ, գլուխն ալ հոն կը մոռնայ:

Անկասկած փոխականը իր հրամայական պահանջները ունի եւ դուք ենթարկուած էք անոնց: Դաշնակներու դէմ ձեր կատարած անտեղի եւ ծիծաղելի վերագրումները ապացոյցն են ատոր: Շընորհիւ նման յետին միջոցի մը, կարելի է պաշտօնի բարձրացում ունենալ որ եւ է ասպարէզի մէջ, բացի շարժանկարէն: Եթէ այս էր ձեր ակնկալածը, երկու յօդուած կը բաւէր հասնելու համար այդ արդիւնքին, եւ խնայած կ'ըլլայիք այն հազարաւոր րուպլիները, որոնք աւելի գեղեցիկ ստեղծագործութեան մը կրնային նպաստել: Այս ներածականէն ետք՝ անցնինք ժապաւէնի բուն էութեան քննադատութեան: Ըսել թէ զգացում չէ դրուած այս գործին մէջ, ճիշդ կրնայ չըլլալ, — հայրենաշունչ խօսքեր, հաւանաբար Գէորգ Էմինի գրչէն ելած, նետուած են պաստառին վրայ: Բայց դժբախտաբար պաստառի նկարները չեն կրցած տարրալուծել ու իրենց շրջագիծին մէջ պահել զանոնք: Մէկ խօսքով, կարելի չէ եղած խօսքին ու պատկերին ձուլումը իրագործել: Մերթ պատկերն է որ խօսքին ետեւէն կը վազէ, մերթ խօսքը պատկերին: Գալով մոնթաժին, ըսենք որ նըկարներն ալ, ինչպէս միւս արուեստները, կ'ենթարկուին համաչափութեան ու ներդաշնակ դասաւորումի օրէնքին: Հակառակ անոր որ առաձգական է այս օրէնքը, այսուհանդերձ ներելի չէ անխընայ գործածութիւնը: Այդ տեսակէտէն, հոս կատարուածը, (մանաւանդ ժապաւէնի առաջին մասին մէջ), ներելի է միայն սիրողի մը համար: Պատկերները իրենց բախտին ձգուած՝ դիրար կը հըրմշտկեն, ստեղծելով անհաւասարակշիռ տեսողութիւն մը, որուն գլխաւոր զոհը հանդիսատեսն է: Բանաստեղծը երբ կը յօրինէ՝ նկատի կ'առնէ թէ՛ բառերու հնչիւնի ներդաշնակութիւնը, թէ ալ այդ բառերէն բխող իմաստին տրամաբանական փթթումը: Այլ խօսքով, զգացական ու հոգեբանական ազդակներու ներդաշնակ հոլովոյթը: Այս՛ է պատճառը, որ, երբ երգ մը կամ արտասանութիւն մը մտիկ կ'ընենք, մեր մտքին մէջ, տրամաբանական ճամբով, տեղ կը գտնեն գեղ շարադասուած խօսքեր: Նոյնը պէտք է ըլլայ նաեւ ժապաւէնի մը համար, ուր ամէն մէկ պատկեր պէտք է ձեր ուղեղին մէջ ստեղծէ յաջորդ պատկերին ուրուագիծը: Կարելի է օրինակներու ուժով աւելի հասկնալի դառնալ, բայց մեր նպատակը իրաւունքներ խլելու մէջ չի կայանար, ուստի կը բաւականանք քանի մը մատնանշումներով: Այս առթիւ անդրադառնանք նաեւ ժապաւէնին ձայնագրութեան մէջ կատարուած թերիներուն: Խնդրոյ առարկան Հայոց լեռներուն առասպելական տեսարանն է, ուր ծանօթ հայ երգիչ մը, երեսը հովին տուած, կը քալէ ու կ'երգէ: Հաճելի է լսել հայկական երգը, մանաւանդ լեռներուն վրայ երգուածը, բայց տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէ որ, երբ մէկը քալելով կ'երգէ եւ իր պատկերը կը հեռանայ, ձայնն ալ իր կարգին մեղմանայ ու նուազ ուժգնութեամբ լսացուի հանդիսատեսին կողմէ: Հակառակը կը պատահի՝ երբ երգողը ձեզի մօտենայ: Այս ժապաւէնին մէջ այդպիսի բաներով զբաղող չէ եղած: Երգիչը կ'երթայ ու կուգայ, բայց իր ձայնը, սալի վրայ առնուած, կը լսուի նոյն ուժգնութեամբ: Այս առթիւ ուրիշ դիտողութիւն մը: Ի՞նչ պէտք կար հանրածանօթ հայ երգիչ մը լեռ բարձրացնել: Քանի որ իբրեւ փաստանկար է ներկայացուած ժապաւէնը, պէտք էր որ անոր բաղկացուցիչ տարրերն ալ պատշաճէին իրականութեան: Այս պարագային՝ անծանօթ հովիւի մը ներկայութիւնը աւելի յարմար էր: Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ շատ փաստանկար ժապաւէններ ցոյց տուած են Ալպեան լեռներու գեղեցկութիւնը, բայց չեմ յիշեր մէկ հատ, ուր Քալլասը Մոն Պըլանի կատարին վրայ ելած ու երգած ըլլայ: Ամէն ինչ ամէն տեղ ցուցադրելու մարմաջը անուն մը ունի, զոր չեմ ուզեր հոս գործածել: Ինչպէս կ'երեւի, Հայկազեան աչք լեցնելու ախտէն բռնուած՝ թխած է ժապաւէնին մէջ ինչ որ ձեռքին տակը գտնուած է:

Դեռ կարելի էր երկարել ժապաւէնին թերիներուն շարքը բայց այդ պիտի նըմանէր անպահապան բերդի մը վրայ յարձակում գործելու: Մեր նպատակը կօլ գնել չէ այլ կօլերէ զերծ պահել Հայոց բերդը, ըլլայ ժապաւէններուն մէջ, ըլլայ մարզադաշտերուն վրայ ու ընդհանրապէս բոլոր մարզերուն մէջ ուր գոյութիւն ունի ան: Հայաստանեան այս նոր ժապաւէնին ցուցադրութեան առթիւ, աւելորդ պիտի չնկատուին այս քանի մը դիտողութիւնները բեմադրիչ Հայկազեանին հասցէին

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԹԻԱԳԱՐԴԸ

(ՎԷՊ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Այդ նշանը կալանաւորի աջ բազուկին վրայ քանդակուած էր, եւ ահա ինչ որ գրուած էր հոն:

18...

Ս. Երուսաղէմ.

Վանք:

— Ինչ է այս... ինչ կը տեսնեմ... բացագանչեց Առաքել էֆէնտին ու հրամայեց Մուսթաֆային որ ջուր զարնէ բանտարկեալին երեսը:

Մուսթաֆա գաւաթ մը ջուր առաւ ու սրսկեց երիտասարդին երեսն ի վար:

Տակաւ առ տակաւ ուշքի գալով՝ Վազգէն աչքերը բացաւ, չորսդին նայեցաւ ու հառաչեց:

Առաքել էֆէնտին աչքով նշան մը ըրաւ Մուսթաֆային որ դուրս ելնէ. Մուսթաֆան իր ճամբան առաւ ու դուրս ելաւ:

Վայրկեան մը խորին լռութիւն տիրեց:

Առաքել էֆէնտին իր գահին վրայ կը նայէր, իսկ Վազգէն իր բանտուորին վըրայ:

Մին ատրուկ մըն էր՝ գետնին վրայ ինկած, իսկ միւսը՝ հրէշ մը որ դարհուրելի նայուածքով մը կը դիտէր:

Վերջապէս խորհրդաւոր ու ալեկոծիչ մտածումէ մը ետքը, Առաքել էֆէնտին երիտասարդին ձեռքը բռնեց ու ըսաւ.

— Ի՞նչ է այդ թեւիդ նշանը:

— Սա, հարցուց կալանաւորը:

— Այո:

— Սրբազան նշան մըն է որ ես Երուսաղէմ գացած եմ:

— Երուսաղէ՞մ:

— Այո:

Որ թուականին:

— Փոքր էի... հազիւ կը յիշեմ, քըսան տարի առաջ:

— Ծնողք ունի՞ք:

— Ոչ:

— Որո՞ւ հետ գացիք Երուսաղէմ:

— Ե՞ս:

— Այո, դուք:

— Ան ատեն ծնողքիս հետ գացած եմ: Բայց...

— Ըսէք...

— Ցետոյ կորսուած եմ եղեր:

— Ի՞նչպէս կորսուած...

— Երբ շոգենաւին մէջ նստած կը դառնայինք... ես սխալմամբ Պարսիկներու հետ դուրս ելած եմ նաւամատոյցներէն մէկն ու անոնց հետ շատ հեռու գացած եմ իմ երկրէս ...:

— Ան ատեն քանի՞ տարու էիք:

Հազիւ վեց կամ եօթը կայի.

Առաքել էֆէնտին այնքան ինքնիրմէն դուրս ելաւ ու գոյնը նետեց որ չկրցաւ հարցումները շարունակել:

Ուստի ներս կանչեց Մուսթաֆան ու ըսաւ.

— Մուսթաֆա, այս գիշեր բանտ մի առաջնորդեր այս կալանաւորը:

— Հապա ո՞ւր հարցուց, Մուսթաֆա զարմացմամբ:

(Շար.)

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննիկ Պագըրճեան, աղջիկը Արմենուհի եւ Պագըրճեան, եղբարք կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի 17 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԱՐՇԱԿ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Պագըրճեան, Տէր Գալուստեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՆՈՒԷՐ

Տարաբախտ Գրիգոր Գոստիկեանի յիշատակին, փոխան ծաղկեպսակի Լիլաջէն, Գալֆայեան ընտանիքը յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ս. Թէհլիրեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարօնցի Տէր եւ Տիկին Եղիա Մելքոնեան իրենց մեծ հայրենակից Գասպար Շեխիկեանի քաղցր յիշատակին 25 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Թէհլիրեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 25 Ն. Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Մոնփէլիէէն Այրի Տիկին Արաքսի Նաճարեան, իր ամուսնոյն Խորէն Նաճարեանի մահուան տարելիցին առթիւ կը նուիրէ յիսուն Ն. Ֆ. Ս. Թէհլիրեան սրահին։ Նաեւ նոյն առթիւ Սարգիս եւ Նըւարդ Փափազեան իրենց մօր Այրի Տիկին Մաքրուհի Փափազեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 30 Ն. Ֆ. Մոնմորանսիի ծերանոցին։

×

Ֆ. Կ. Խաչի ընկերուհիները իրենց նախագահուհիին ողբացեալ Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան քառասունքին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի դպրոցին։

×

Այրի Տիկին Վարդանօֆ փոխան հոգեհանգիստի իր ամուսնոյն՝ Վահրամ Վարդանօֆի մահուան քառասունքին առթիւ 50ական Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու օգափոխութեան կայաններուն։ (Ստանալ Յառաջէն)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 12ԻՆ
ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Տարօնի ժողովրդական երգերու ունկնդրութիւն։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Շաւիլի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Լինտա Աբելեանի իր հօրեղբօրորդիին Պ. Խոլազեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Պրազիլի մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Գինոսեան, զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան իրենց անհուն վշտին՝ դեռատի ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ԳԻՆՈՍԵԱՆԻ (18 տարեկան, արկածի զոհ) անակընկալ եւ ղառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Գօմոնի եւ շրջակայքի թաղականութիւնս յիսուն Ն. Ֆ. շնորհակալութեամբ ստացած է Գէլֆորարնակ Տիկին Թագուհի Տէր Եղեայեանէ, եկեղեցիիս պայծառութեան համար։ Թաղականութիւնս առ ի երախտագիտութիւն Տէր ողորմեայի արարողութիւն կատարել տուաւ ի յիշատակ իր զաւակին Հրայրի։ Տիկին Աղանի եւ Վարդանոյշ Նազարեանի, ինչպէս նաեւ իր գերդաստանի հին եւ նոր բոլոր ննջեցեալներուն եւ նահատակներուն հոգւոց ի յիշատակ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Գեղարուեստական բաժին։

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ։

ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Վարչութեանս պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, պիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան։ Առ այդ կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ազգայիններէն մինչեւ տարեգլուխ անդամագրուիլ Ընկերակցութեանս եւ կամ վերանորոգել իրենց անդամագրութիւնը, դիմելով Եկեղեցւոյ Բանկալը եւ կամ վարչութեան անդամներուն, ստանալով համապատասխան ընկալագիր։

Անդամագրութիւնները պիտի դադրեցուին տարեգլխուն ճշդելու եւ կազմելու համար ամբողջական ցանկը յառաջիկայ Ընդհ. Ժողովի ընտրող եւ ընտրելի անդամներուն եւ կատարելու համար ընտրութիւն համաձայն Ընկերակցութեան Մայր-Կանոնագրի տրամադրութեանց։

Կը խնդրուի անդամագրութեան ընկալագրով ներկայանալ Ընդհ. Ժողովին, որուն թուականը պիտի ծանուցուի առանձին։

Բոլոր այն ազգայինները որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ վարչական ընտրութեանց, կը հրաւիրուին իրենց թեկնածութիւնը տեղեկացնել Դիւանիս։

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ Է

Փավիյոն մը, երեք սենեակ, մեծ խոհանոց, բակին մէջը հանկառ, ամէն յարմարութիւն (բուռ – ֆոնֆառ)։

Դիմել ՄՈՌԻՋԻ, 18, Րիւ տէ Պլէօէ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ։ Հեռաձայն Անթրիփօ 51–66։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճերմակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարաղճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յ. Արապեան, Տէր եւ Տիկին Սապաթճեան, Տէր եւ Տիկին Լիւլէճեան, Գրիգոր, Թաղւոր եւ Բարսեղ Պաղտասարեան ընտանիքները, Գէորգեան, Սթաեան եւ Ինճէեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց մօր, քրոջ, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ՎԱՍԻԼՈՒՀԻ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերու ընկերուհիները, այս Երկուշաբթի, ժամը 15ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — MARDI 12 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9277 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5078

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

ՏԸ ԿՈԼ – ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Երկու ղեկավարներու հանդիպումէն ետք հրատարակուած զեկոյցը կը յայտնէ թէ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Շաբաթ առտու եւ կէսօրէն ետք եւ վերջ գտած են ժողովով մը որուն մասնակցած են Տըպրէ եւ երկու Արտաքին Նախարարները: «Երկու երկիրներուն հասարակաց շահին վերաբերող միջազգային հարցերը եւ ի մասնաւորի Պերլինի հարցը խոր ուսումնասիրութեան առարկայ դարձան: Նկատի առնուեցաւ թէ համաձայնութիւն կայ ձեռք ձգուելիք նպատակներուն համար եւ դաշնակիցներուն միջեւ համախոհութիւնը պահպանելու առընչութեամբ: Միւս կողմէ, այն հարցերը որոնք Եւրոպայի միութեան կը վերաբերին վէճի նիւթ դարձան: Այս խօսակցութիւնները թոյլ տուին, որ այն եզրակացութեան հասնին թէ տեսակէտի ամբողջական նոյնութիւն կայ այս հարցերուն շուրջ» կ'ըսէ զեկոյցը:

Նախագահ տը Կոլ, Շաբաթ առաւօտ ժամը 10.38ին կը դիմաւորէր Ատընաուըրը: Հակառակ անոր որ սեղանական ղեկավար մը չի դիմաւորեր վարչապետ մը, բայց տը Կոլ արհամարհելով փրոթոքոլը այս ձեւով ուզած էր ցոյց տալ բարեկամական վերաբերմունք մը հանդէպ Ծերունազարդ վարչապետին: Առաջին գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Էլիզէի մէջ, ճաշէն առաջ, երկրորդ մը՝ ժամը 16ին: Ժամ մը ետք շրջանակը կ'ընդլայնէր և խօսակցութիւններուն կը մասնակցէին Նախարարներ եւ Ֆրանսայի Նախարարապետը:

Ընդհանուր ձեւով եւ լակոնական զեկոյցով մը որ շատ բան չըսեր, կը թուի թէ այս հանդիպումը ապարդիւն անցած է: Ծանօթ է որ երկու Եւրոպացիները (Ատընաուըր, տը Կոլ) դէմ են սպառնալիքի տակ բանակցելու Մոսկուայի հետ եւ վերջերս Քենըտի եւ Մաքմիլըն փորձեցին համոզել իրենց երկու դաշնակիցները (Քենըտին Ատընաուըրը, մինչ Մաքմիլըն տը Կոլով կը զբաղէր): Մնաց որ մինչ Ատընաուըր եւ տը Կոլ կը պաշտպանէին մօտեցման փոխանակութեան, Ուաշինկթըն կը յայտարարէր թէ բանակցութիւններ, եթէ ըլլան, պէտք չէ սահմանափակուին Պերլինի հարցին, այլ՝ ընդգրկեն բովանդակ գերմանական հարցը: Նոյն ատեն Ատընաուըր կը բացատրէր տը Կոլի թէ պէտք է բանակցիլ Ռուսերուն հետ միայն Պերլինի շուրջ: Գերմանիոյ վարչապետը բռաւ նաեւ թէ եթէ տակաւին սպասուի, ինչպէս Ֆրանսացիք կը փափաքին, այն ատեն բռնի ուժի նոր գործողութիւն մը կրնայ պատահիլ Պերլինի համար: Այս տեսակէտին դէմ, տը Կոլ կ'ըսէ թէ ինչ ալ ըլլայ տագնապալի ժամերու առաջքը չառնուիր բանակցութեան մէջ իյնելով, մանաւանդ որ այդ բանակցութիւնը շատ հաւանաբար ձախողի եթէ հարկ եղածին չափ պատրաստուած չըլլայ: Կէտ մը սակայն, ուր Նախագահ եւ վարչապետ համաձայն գտնուած են, այն է Գերմանիոյ Նախկին մայրաքաղաքին համար չորսերու կանոնագիրի մը գոյութիւնը որուն ճանաչումը պէտք է նախապայմանը ըլլայ որեւէ բանակցութեան:

Այս խօսակցութեանց ընթացքին անշուշտ չանհետած եղած է անդրկոնտինէ Թրուշչեւի այն յայտարարութեանց որոնց ակնարկեցինք քիչ վերը: Ամէն պարագայի մէջ, Ատընաուըր եւ տը Կոլ որոշում մը առնելու պատճառ չունէին, պէտք էր միայն որ համաձայնէին սկզբունքի մը շուրջ՝ այն էր չարունակել Մոսկուայի մօտեցումը չօշափել: Պէտք չէ անշուշտ մոռնալ թէ Քենըտի, ընդհակառակն, արագ բանակցութեան կողմնակից է:

ՔԱԹԱՆԿԱ

ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քաթանքացիները վստահ են թէ պիտի յաղթեն բայց մէկ բան յստակ է թէ Քաթանկայի վիճակը բնաւ յստակ չէ:

Գիշեր – ցերեկ ռումբի եւ զէնքի ձայն: Քաթանքացիները կը շարունակեն շատ ճկուն կեռիլլա մը եւ կը գրէ Ֆիկառոյի թղթակիցը, միշտ կացութեան տէր կը մնան որովհետեւ ՄԱԿի ուժերը գաղափար իսկ չունին պատերազմի նման ձեւի մը:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը՝ Թան չեշտեց, հակառակ ստացած քննադատութեանց թէ մինչեւ ծայրը պիտի շարունակէ կռիւը: Ճշդեց սակայն թէ այս գործողութեանց նպատակը չէ քաղաքական լուծում մը յանգիլ Քաթանքական հարցին համար, այլ պարզապէս թոյլ տալ որ ՄԱԿի ուժերը ազատօրէն շարժին եւ կարգն ու կանոնը հաստատեն:

Մատաքասկարի Նախագահը՝ Ցիրանն յայտարարեց մամուլին թէ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Քաթանկայի մէջ, ամօթ է ՄԱԿի համար: Դատապարտեց նաեւ աբեւմտեան կարգ մը պետութիւններ որոնք զէնք եւ ռումբ կը հայթայթեն ՄԱԿին, որպէսզի ճզմէ Քաթանկացի պըզտիկ ժողովուրդը: Այս ձեւով եզրակացուց Ցիրանն, միջամտած կ'ըլլան կռիւին:

Պելժիոյ մէջ մթնոլորտը շատ լարուած է եւ Արտաքին նախարար Սփաք խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Ու. Թանի ուր կը պահանջէ որ ՄԱԿի քարտուղարը հրապարակէ «քաթանկական յարձակողականի նախագիծը»: Ու. Թան շատ խիստ պատասխան մը տուած էր արդէն Պելժիոյ առաջին բողոքներուն: Վստահ էր թէ կը յարգէ Ժընեւի պայմանագրութիւնները եւ ինքզինքը կ'արդարացնէր աւելցնելով թէ «հաւասար ալրիւրներէ» լուրեր ունի Հնդկային Միութեան դէմ եւ ձեռք ձգած է «յարձակողականի մը նախագիծը»: Այս վերջինին հրատարակութիւնն է զոր Սփաք կը պահանջէ շեշտելով նաեւ թէ կիներ, երախաներ ջարդել եւ հիւանդանոցներու վրայ յարձակիլը, «օրինաւոր պաշտպանութեան» մը սահմանները կ'անցնին:

ՄԱԿի դէմ ցոյցեր ալ եղած Պրիւսէլի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐ չարժանկարի սրահներուն մէջ Գրիժիթ Պառտօ ռուլոցներու արժանացաւ անցի օր: Ծանօթ է որ Գ. Պառտօ շատ գնահատուած քաջութիւնն ունեցած էր մերժելու հինգ միլիոնի գումարի մը վճարումը որ Գաղտնի Բանակի անունով ուզուած էր իրմէ: Ամէն պարագայի մէջ, Գրիժիթ Պառտօ նոր առիթ մը ունեցաւ իր վրայ խօսեցնել տալու, ամէն մարդ նոյնիսկ Լոնտոնի պահպանողական եւ աւանդապաշտ Թայմզը, որ սովորութիւն չունի պարապ նկատուած բաներով զբաղելու:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ Պուրկիպա տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պեն Պելլայի հետ: Այս առթիւ յայտարարեցին թէ շատ դոհացուցիչ մտքերու փոխանակութիւն մը ունեցած են: «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարը Գահիրէ մեկնեցաւ:

«ՈՉ ՈՒԺԻ կը պատենամ, խաղաղութիւն կ'ուզեմ, բայց եթէ յարձակողները յամառին իրենց նպատակակէտին մէջ, պիտի ճզմուին» յայտարարեց Խրուշչեւ Ընկերակցական Համաշխարհային Դաշնակցութեան Ե. համագումարին: Խորհրդային վարչապետը աւելցուց թէ հարիւր մեկաթոնէն աւելի ուժով ռումբեր ունին:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ Խորհրդարանին որ վաւերացնէ զինուորական ծառայութիւնը երկարաձգելու ծրագիրը (12էն 18 ամիսի):

ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԻ դրօշը (սեւ և դեղին) երեք անգամ պարզուած է Փարիզի Թաղապետութեան շէնքին վրայ, անցի օր: Միւս կողմէ, Կի Մոլէ խօսելով Շեռ նահանգի ընկերվարականներուն շեշտեց թէ Գաղտնի Բանակի հեռանկարն է Ֆաշիզմ հաստատել Ֆրանսայի մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Թասս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Լենինկրատի թանգարանին դիւաններուն մէջ գծագրութիւն մը գտնուած է որ Լէոնարտօ Տա Վինչիի ստորագրութիւնը կը կրէ: Կը կարծուի թէ արուեստագէտին մէկ կորսուած գործին (Անղիարիի ճակատամարտը) նախագիծն է:

ՖՐԱՆՍԱ եւ Սպանիա հաւասար մնացին (1 – 1) ֆութպոլի իրենց մրցումին մէջ, Կիրակի օր Քոլոմպ 50.000 հանդիսատեսներու առջեւ:

ԳԱՀԻՐԷէն ստացուած լուրերու համաձայն Ֆրանսացի ամբաստանեալները պիտի դատուին Յունուար 15ին:

ՊԱՊԻՆ վերջին կոնդակը «Էթեռնա Տէի Սափիէնսա» որ հրատարակուեցաւ անցի օր Ս. Մեծն Լեւոնի հազարհինգհարիւրամեակին առթիւ կը ձգտի գլխաւորաբար միութիւն քարոզել ոչ – կաթողիկէ համայնքներուն, յիշեցնելով թէ քրիստոնեաներու միութիւնը կրնայ կատարուիլ միայն աւետարանին ու խօսքին հիման վրայ՝ մէկ հօտ մէկ հովիւի իշխանութեան ներքեւ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ալպանիոյ հետ:

ԱՅԽՄԱՆԻ դատավարութիւնը վերսկսաւ Երկուշաբթի: Եթէ մահուան դատապարտուի, մահապատիժը օտար մը պիտի գործադրէ որովհետեւ Իսրայէլի մէջ դահիճ չկայ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինի ոստիկանները ուսանող մը սպաննեցին «Ամօթի Պատին վրայ» ինչպէս կը կոչուին Պերլինները բաժնող շինական պարիսպները:

ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ նոր հրամանագիրներ հանուեցան Սալանի եւ Գաղտնի Բանակի տասը ուրիշ ղեկավարներու դէմ: Սալան արդէն մահուան դատապարտուած է, ի բացակայութեան:

ՂԱՆԱՅԻ նախագահը՝ Ն'Քրումահ կ'ուզէ մաքրագործել «արհամարհելի առնէտները» զորս կը հալածէ արդէն քանի մը ամիսէ:

ՏԸՊՐԷ ճառ մը խօսեցաւ Բազմարուեստի վարժարանին (Փոլիթեքնիք) աշակերտներուն եւ Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատար կարգեց, այս առթիւ, դասախօսը՝ Լըփրէն – Ռէնկէ:

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ ծակատի ահաբեկչական արարքները մէկ շաբթուան մէջ, 78 մեռեալ եւ 93 վիրաւոր ըրին:

ՌՈՏԷԶԻԱՅ մէջ, ընդդիմութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ձերբակալուեցաւ Թուպայի տեղեկատուութեան գործակալութեան «Փրէնսա Լաթինայի» պետը որ արձանագրուած չէր իբրեւ օտար գործակալ Արդարութեան Նախարարութեան մօտ:

Մեր Միտքն

Կ'ԱՐՏԱՏՊԵՆՔ

—o—

Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթէն, այսինքն ռամկավար. կուսակցութեան պաշտօնաթերթէն կ'արտատպենք խմբագրական հետեւեալ գրութիւնը.—

« Զգայացունց եւ չափազանց ողբերգական են լուրերը, որոնք կը բխին Երեւանէն եւ որոնք կը վերաբերին Աղասի Խանջեանի անարգ սպանութեան եւ 1939–ին Հայաստանի մէջ կատարուած մաքրագործումներուն, ձեռամբ Բերիայի եւ Մալենկովի: Յայտնութիւնները կը կատարուին Սով. Հայաստանի Կոմկուսի առաջին քարտուղար Զարոբեանի եւ կարգ մը այլ անձնաւորութեանց, ինչպէս նաեւ սովետահայ թերթերու կողմէ: Ողբացեալ Աղասի Խանջեանի սպանութեան պարագաներուն մասին տեղեկութիւններ հայթայթած է Զարոբեանը, իսկ Հրաչ – եայ Յովհաննիսեան յօդուածի մը մէջ կը նշէ.— « Համագումարում ընկեր Շելեպինի ելոյթից մենք իմացանք, որ սրիկայ եւ նենգ, այժմ արդէն հողմացրիւ արուած Բերիան իր առանձնասենեակում բարբարոսի պէս սպանել է Կոմունիստական պարտիայի հաւատարիմ զինուոր Խանջեանին»: Անդին, սահմռկեցուցիչ յայտնութիւններ կատարուած են 1939ին եւ 1949ին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած անարդար ու վայրագ ձերբակալութիւններուն եւ մաքրագործումներուն մասին, զորս ղեկավարած են Բերիա ու Մալենկով:

Կ'արժէ անշուշտ, Հայաստանեան թերթերէ մանրամասնութիւններ քաղել ետք, անդրադառնալ այս մեծ ողբերգութեան, եւ կատարել անհրաժեշտ մեկնաբանութիւնը: Մինչ այդ, տեղին է նշել թէ այդ ոճրային արարքներու բոլոր պատասխանատուներէն պէտք է հաշիւ պահանջուի: Եթէ Բերիա, Բաղիրով, Աբակումով ու քանի մը ուրիշ պատասխանատուներ արդէն իսկ կրած են իրենց պատիժները, անդին ողջ են սակայն Մալենկովը եւ շարք մը ուրիշ վրացի, ազրպէյճանցի կամ այլ օգնականները Բերիայի ու Բաղիրովի: Զանոնք ամբաստանելն ու խօսքով դատապարտելը բաւական չեն, պէտք է դատի քաշուին եւ՝ հաշիւ տան: Ստալինի արձաններուն հետ պէտք է փուլ գան նաեւ ստալինականութեան բոլոր ոճրամէտ գործակալները » (Զարթօնք, 19 Նոյեմբեր):

«Զարթօնքի» այս գրութիւնը կ'արտատպէ նաեւ Պէյրութի Սփիւռք շաբաթաթերթը, երէկ՝ Ռամկավարներու ուղեկից, այսօր Ռամկավարներու ուղիէն... դուրս ելած: «Հրճուանքո՞վ կ'արտատպենք, կ'ըսէ Սփիւռք, գրութիւնը որ կը պատկանի «Զարթօնք»ի խմբագրականին գրչին:

Երբ Ռամկավարին գրածը կ'արտատպէ ոչ – ռամկավարը, եւ ոչ – ռամկավարին գրածը կ'արտատպէ Դաշնակցականը, կը մնայ պոռալ.— Աւետի՛ս, ահա ձեռք երազուած միասնականութիւնը, ցանկալի համաձայնութիւնը, հաշտուա՛ծ են կուսակցականները, սկսեր են արտատպել մէկը միւսին գրած խմբագրականները:

Համամի՛տ ենք, ուրեմն, բոլորը:

Նոյն բաները կ'ըսեն, նոյն մտածումները կ'արտայայտեն, նոյն զգացումներով կը շարժին:

Իրողութիւն մը կայ, սակայն:

Եթէ Յառաջ կ'արտատպէ Զարթօնքի գրութիւնը, իր ընդդիմախօսին գրածը չէ, ինքն իր գրածն է որ կ'արտատպէ: Արդարեւ, Յառաջ եւ իր ընկերները տարիներէ ի վեր կը գրէին ինչ որ Զարթօնք դեռ այսօ՛ր է միայն որ կը գրէ: Կը նշանակէ թէ տարիներո՛վ ետ է մնացեր Զարթօնքը:

Ա՛խ, Զարթօնք, այս ի՞նչ զարթօնք է, ուշացած, քնաթաթախ ու... խղճալի, կրկնելու համար Դաշնակցականներուն խօսքը, մեր խօսքը:

ԱՐԱԶ

ՄԱՌԵՇԱԼ ՌՈՄԷԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՏԱԿ, ԻՆՔՆԱ-ՇԱՐԺԻ ՄԸ ՄԷՋ, ՌՈՄԷԼ ԹՈՅՆ ԱՌՆԵԼՈՎ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՈՐՁԷ

Մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, Ափրիկէի աւազուտներուն վրայ խիստ դըժուարին եւ ծանր պայմաններու տակ կռիւ մը տեղի կ'ունենար դաշնակիցներուն եւ Մառեշալ Ռոմէլի «Ափրիկեան գունդ» կոչուած ուժերուն միջեւ: Այդ կռիւը ճակատագրական անդրադարձում մը պիտի ունենար պատերազմի վախճանին վրայ:

Հակառակորդ կողմերը տարակուսանքի մէջ էին, չէին գիտեր թէ, ի՞նչ ընթացք պիտի ստանան եւ ի՞նչ պայմաններու տակ պիտի վերջանան կռիւները, եւ ի՞նչ ողբերգական ճակատագիր վերապահուած է իրենց:

1943ին Ռոմէլ մուտք կը գործէ հիւսիսային Ափրիկէ: Շատ կանուխէն գիտէր թէ Քայթէլ եւ Եոտլ իր թշնամիներն էին, ըլլայ զինուորական գետնի վրայ, ըլլայ անհատապէս: Կէօրինկը կ'ատէր, բացարձակապէս վստահութիւն չունէր անոր վրայ:

Զօր. Շմունտ կանուխէն յիշեցուցած էր իրեն թէ, իր բռնած ընթացքը լաւ չէ դիտուած կուսակցութեան վերին մարմնոյ, ի մասնաւորի Պորմանի կողմէ, որ խորհրդաւոր ազդեցութիւն մը ունէր ղեկավարներուն վրայ:

Ռոմէլ բարեկամ չունէր վերի խաւի մարդոց մէջ, բացի Շմունտէն: Միակ բարձրաստիճան զինուորականն էր որ յաճախ ի նպաստ իրեն կ'արտայայտուէր: Ռոմէլ ուղղամիտ, պարզ եւ ազնիւ բնաւորութեամբ, կռիւներու մասնագէտ, հայրենասէր զինուորական մըն էր:

Էլ Ալամայնի կռիւներէն ետքն անգամ Ռոմէլ տակաւին համոզուած էր եւ կը հաւատար թէ ամէն չարիք Հիթլերի շրջապատէն կու գար: Կ'ըսէր.— Եթէ Հիթլեր ազատի այս անպիտան մակաբոյծներէն, վստահ եմ թէ աւելի յստակ կը տեսնէ իրերը, աւելի լըջօրէն կը գործէ:

Եւրոպական ճակատներու ընդհ. հրամանատարութիւնը իրեն յանձնուելէ ետք, ստիպուեցաւ Գերմանիա վերադառնալ, հանդիպում մը ունենալու համար Հիթլերի հետ: Հոն անցուցած քանի մը շաբաթներու ընթացքին՝ երբ բաց աչքերով տեսաւ իրողութիւնները, փոխեց իր համոզումներն ու համակրանքը Հիթլերի հանդէպ: Նկատեց որ Հիթլեր Գերմանիոյ վերելքին համար աշխատող լայնախոհ մտածողութեամբ տոգորուած անկեղծ հայրենասէր մը չէր: Նախապաշարեալ, մնած սնոտի գաղափարներով, կուրցած ու շփացած սկզբնական յաղթանակներով, երկիրը դէպի փլուզում կ'առաջնորդէր:

Ռոմէլ առաջին անգամ ըլլալով ականատես սպաներու բերանէն իմացաւ Լեհաստանի, Ռուսիոյ, Կեդր. Եւրոպայի գրաւեալ քաղաքներուն մէջ՝ Կեսթափոյի եւ ԷՍ ԷՍներու կողմէ կատարուած վայրագութիւնները, տաժանակիր աշխատանքի, Հրեաներու ոչնչացման, Վարշաւայի կէթօներուն, կազի տուներուն մէջ կատարուած չարչարանքները եւ փուռերու մէջ այրուած զոհերու պատմութիւնը:

Ռոմէլ առանց քաշուելու, բաց սիրտով խօսեցաւ Հիթլերի հետ, առաջարկեց Կէսթափոյի բոլոր գործակալները արձակել, ԷՍ ԷՍները օրինաւոր բանակներու մէջ ցրուել:

Հիթլեր համբերութեամբ մտիկ ըրաւ այս տարօրինակ միտքերն ու առաջարկները, բայց մազաչափ անգամ չշեղեցաւ իր քաղաքականութենէն, ուրեմն կատարուած ոճիրներն ու ջարդերը մաս կը կազմէին իր գծած քաղաքականութեան:

Ռոմէլ այն եզրակացութեան յանգած էր թէ Հիթլերը պէտք է մեկուսացնել, հեռացնել իր խորհրդատուներէն, պահել զինքը առանց որեւէ հեղինակութեան, պարզ խորհրդանիշ դէմք մը: Բայց ի՞նչպէս ընել: Առանց որեւէ դրական միջոցներ ձեռք առնելու՝ անցաւ իր ստացած պաշտօնին գլուխը: Գնաց Իտալիա, յետոյ անցաւ Ֆրանսական ճակատ:

Մինչ դէպքերը այսպէս կ'ընթանային, անդին ուրիշ բարձրաստիճան պատասխանատու զինուորականներ ու պետական դէմքեր, Փարիզի զինուորական ընդհ. կառավարիչ Շթիւլփնակէլ, Ռոմէլի ընդհ. սպայակոյտի պետ Շփայտէլ, Շթութկարտի քաղաքապետը եւ ուրիշներ գուշակելով Գերմանիոյ պարտութեան մօտալուտ վախճանը, Ռոմէլին յայտնեցին իրենց մտավախութիւնները, խնդրեցին որ համոզէ Հիթլերը, միջոցներ ձեռք առնէ Դաշնակիցներուն հետ հաշտութեան եզր մը գտնելու համար:

Հիթլեր 1944 Փետրուարին Ռոմէլը կարգեց Ատլանտեանի ծովեզերեայ ամրութիւններու պաշտպանութեան ընդհ. հրամանատար, դաշնակիցներու կողմէ Ֆրանսայի եզերքներու վրայ կատարուած ցամաքահանումները կեցնելու պաշտօնով: Այս առթիւ ամբողջ մամուլը, անգերազանցելի մառեշալին մեծադիր նկարները ցուցադրելէ ետք առաջին էջերուն վրայ, անգամ մը եւս անոր գովքը հիւսեց, Դաշնակիցները եւ գերմանական բանակները իրենց ակնարկները կեդրոնացուցած էին Ռոմէլի վրայ:

Ռոմէլ այն համոզման եկած էր թէ Դաշնակիցներուն կողմէ կատարուած ցամաքահանումները կեցնելը անկարելի է: Թէ այս պայմաններուն տակ ապուշութիւն, խենթութիւն է պատերազմը շարունակել, երիտասարդները ոչնչացնել: Ամէն օր՝ որ կ'անցնի, քաղաք մը կ'արժէ մեզի, կ'ըսէր, Եւրոպայի մէջ համայնավարութեան տարածումը կ'արագացնենք: Եթէ հիւլէական ռումբ ունենայինք, պատերազմին ճակատագիրը ի նպաստ մեզի կրնար դասաւորուիլ, այն ժամանակ մեր պարտքն էր պատերազմը շարունակել:

Բայց, կ'աւելցնէր, այնքան ատեն որ ցամաքահանումներ տեղի չեն ունեցած, Հիթլերին անջատ՝ խաղաղութեան առաջարկ մը ներկայացնելը աղէտաբեր է Գերմանիոյ համար:

Ուրիշ խօսքով ծրագրած էր, Դաշնակիցներուն կողմէ կատարուած եւ յաջողութեամբ պսակուած ցամաքահանումի մը պարագային՝ Այզընհաուըրի եւ Մոնթկոմրիի մօտ խաղաղութեան առաջարկ մը ներկայացնել:

Ռոմէլ Յունիս 12ին կը տեղեկագրէ Հիթլերի թէ, կացութիւնը յուսահատական է եւ օրէ օր կը վատթարանայ, բանակը ծայր աստիճան դժուարութեանց մատնուած է: Կը նշէ դաշնակիցներու բացարձակ գերազանցութիւնը, ի մասնաւորի օդային ուժերու մարզին մէջ: Այս պայմաններուն տակ յոյս չունի որ կարենայ ճակատի եւ կեդրոնի միջեւ հաղորդակցութեանց խզումը արգիլել:

Յունիս 17ին Սուասոնի մէջ Հիթլերի հետ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենայ: Հիթլեր երկընտրանքի մը առջեւ կը գտնուի: Ռոմէլ կ'ըսէ.— Պէտք է կամ հաշտութեան առաջարկ մը ներկայացնենք Դաշնակիցներուն եւ կամ ճակատ յարդարենք Լուարէն անդին:

Յուլիս 15ին տեղեկագիր մը եւս կը ղրկէ Հիթլերի, առիկա վերջինը կ'ըլլայ, պատասխան չստացած՝ կը վիրաւորուի, եւ հիւանդանոց կը փոխադրուի: Հոն իրեն կ'այցելեն բարձրաստիճան զինուորականներ: Կը խօսին Հիթլերը սպաննելու մասին, Ռոմէլ դէմ է ու կը պատասխանէ.— Ինչո՞ւ կ'ուզէք այս չարութեամբ մարմնացեալ մարդը հերոսացնել, մարտիրոս մը դարձնել, ընդհակառակն, պէտք է ձերբակալել, դատի քաշել, որպէսզի ժողովուրդը իմանայ, գիտնայ իրողութիւնները, ապա թէ ոչ չէք կրնար ժողովուրդին մտքէն հանել առասպելական դէմք դարձած Հիթլերը:

Օգոստոս ութին, Ռոմէլ բժիշկներու պնդումներուն վրայ կ'ընդունի որ զինքը փոխադրեն իր բնակարանը Հերլինկէն: Հոն վէրքերը կը սպիանան: Կը վերագտնէ իր նախկին վիճակը: Հիւանդութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, պետական եւ զինուորական մարմիններու կողմէ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն իրեն հանդէպ: Կը գուշակէ թէ Հիթլերի մատը կայ այս առեղծուածին մէջ:

Յուլիս 20ին Հիթլերի դէմ կատարուած ձախորդ մահափորձէն ետք, Պերլին կը հրաւիրուի: Փարիզի զինուորական ընդհ. կառավարիչը զեկուցում մը պիտի տար:

Այս զինուորականը կողմնակից էր հաշտութեան: Կը նկատուէր կատարուած մահափորձին մեղսակից: Փարիզ–Պեռլին ճամբուն վրայ անձնասպանութիւն կը փորձէ, մէկ աչքը վրայ կու տայ, բայց չի մեռնիր: Պերլին կը փոխադրեն զինքը, ծեծի տակ, զառանցանքի մէջ խոստովանութիւններ կ'ընէ, Ռոմէլին ալ անունը կու տայ: Վերջապէս բաւական չարչարանքներէ ետք զինքը կախաղան կը բարձրացնեն:

Սեպտեմբեր վերջին Ռոմէլի զինուորական սպայակոյտին ընդհ. պետը: Զօր. Կուտէրեանի կողմէ կը հրաւիրուի զեկոյց տալու, հոն տեղւոյն վրայ կը ձերբակալուի: Ռոմէլ կը բողոքէ Հիթլերի մօտ այս ձերբակալման համար: Քանի մը օր ետքը, երկու կասկածելի մարդիկ կը նշմարուին իր բնակարանին շուրջ, երբ գաղտնօրէն ցանկապատէն ներս կ'ուզէին սպրդիլ: Երկրորդ օրը կը ձերբակալուի Շթութկարտի քաղաքապետը:

Հոկտեմբեր եօթին Քայթէլ հեռախօսով կը հաղորդէ թէ, Հոկտեմբեր 10ին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար Պերլին կը հրաւիրուի: Մասնաւոր շոգեկառք մը դրուած է իր տրամադրութեան տակ: Զինքը դարմանող բժիշկը նկատի առնելով իր առողջական վիճակը, խստիւ կ'արգիլէ իրեն որեւէ երկար ճամբորդութիւն:

Հոկտեմբեր 9ին երկու զօրավարներ ԷՍ ԷՍ շարժավարի մը ընկերակցութեամբ կը ներկայանան իրեն: Ապարանքին շուրջ գտնուող գլխաւոր փողոցները հսկողութեան տակ առնուած են ԷՍ ԷՍներու կողմէ, հեռախօսին թելերն ալ կտրուած: Կը հաղորդեն Հիթլերի դէմ կատարուած մահափորձին մէջ իր ունեցած մեղսակցութիւնը: Երկար խօսակցութիւններէ ետք կ'ըսեն.— Հիթլերի կողմէ որոշուած երկու առաջարկներ ունինք ներկայացնելիք, ընտրութիւնը ձեզի կը ձգենք: Թունաւորում, — թոյնը կը ներկայացնեն իրեն կամ ժողովրդային դատավարութիւն: Եթէ առաջին միջոցը ընտրէք, առաջնորդը կը խոստանայ ձեր տիկնոջ եւ տղուն ցմահ կենսաթոշակ յատկացնել, ձեզի ալ ազգային թաղում կատարել: Թաղման արարողութեան բոլոր մանրամասնութիւնները նախատեսուած ու ճշդուած են: Բայց ժողովրդական դատավարութեան մը պարագային խնդիրը բոլորովին տարբեր հանգամանք կը ստանայ:

Ռոմէլ կը յայտարարէ.— Հիթլերի դէմ կատարուած մահափորձին հետ բացարձակապէս կապ չունիմ, կը մերժեմ որեւէ մեղսակցութիւն: Հայրենիքիս ծառայած եմ, մինչեւ մահս ալ պիտի ծառայեմ: Գիտեմ թէ ինչ պիտի պատահի: Կէս ժամ ետքը չկամ այլեւս:

Ռոմէլ այլեւս առանց որեւէ խօսք արտասանելու աստիճաններէն վար կ'իջնէ: Հրաժեշտի պահուն կնոջը կ'ըսէ.— Յոյս չունիմ որ, այլեւս պիտի վերադառնամ: Իսկ տղուն, — տղան զինուոր էր, քանի մը օրուան համար արձակուրդի եկած էր, կը յանձնարարէ բժիշկ ըլլալ, արհեստով զինուորական չըլլալ: Երկու զօրավարներուն հետ կառքով ճամբայ կ'ելլեն: Ժամ մը ետք տիկնոջը կը հեռախօսեն.— Ռոմէլ կառքին մէջ յանկարծ ուղեղային արիւնահոսութիւն ունենալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ եւ հոն հոգին աւանդեց:

Մահուան լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ զինուորական ընդհ. հրամանատարութեան գրասենեակը: Հիթլեր կացութիւնը փրկելու համար, առանց ժամանակ կորսնցնելու հրահանգեց.— Ամէն միջոց ձեռք առնել ազգային փառաւոր թաղում մը կատարելու համար: Ռոմէլի մարմինը փոխադրեցին իր բնակարանը հոն երկու սպաներ, սուրերը մերկացուցած, պատուի կեցան եւ հսկում կատարեցին դագաղին մօտ:

Հոկտեմբեր 17ին Հիթլեր [illegible], լակոնական ոճով ցաւակցական հեռագիրը ղրկեց Ռոմէլի կնոջը.— Ընդունեցէք իմ ամենախորին համակրանքը ձեր ամուսնոյն կորուստին առթիւ, կրնաք վստահ ըլլալ որ Ռոմէլի անունը միշտ պիտի յիշուի Ափրիկէի հերոսական կռիւներուն հետ զուգընթացաբար: Նորմանտիի կռիւներուն եւ հոն վիրաւորուած ըլլալու մասին ոչ մէկ խօսք:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 18ին: Ոչ մէկ ջանք խնայուած էր պաշտօնական, մեծ ու փառաւոր, կատարեալ թաղում մը կատարելու համար: Դագաղը զարդարուած էր լեռնակուտակ ծաղկեպսակներով: Ութ սպաներ դագաղը տեղաւորեցին թնդանօթակիր սայլի մը վրայ, ծածկուած կեռ խաչ կրող իրենց դրօշակով: Դագաղին վրայ դրուած էր իր սուրը, մառեշալութեան գաւազանը, սաղաւարտը եւ ստացած զինուորական պատուանշանները:

Այդ օրը առաջնորդին հրամանով սուգի օր հռչակուեցաւ: Ռոմէլը թաղուեցաւ զինուորական ամենաբարձր պատիւներով: Ֆոն Ռունտշտետ յանուն Հիթլերի դամբանական մը խօսեցաւ: Ըսաւ.— «Անխոնջ պատերազմիկը Ռոմէլ ինկաւ պատուոյ դաշտին վրայ, առաջնորդին եւ Գերմանիոյ համար: Տոգորուած ազգային ընկերվարական գաղափարներով: Իր սիրտը կը բաբախէր առաջնորդին համար»: Խօսքը վերջացնելով՝ Ատոլֆ Հիթլերի անունով շատ գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը տեղաւորեց գերեզմանին վրայ, մինչ զինուորական նուագախումբը կը հնչեցնէր գերմանական «Ես ընկեր մը ունէի» կտորը:

1950ին Ռոմէլի տղան Լոնտոն կ'անցնի, բանակցելու համար հրատարակչական ընկերութեան մը հետ՝ հօրը ձեռագիրներուն հրատարակութեան մասին:

Թ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղատեսիլ Ափին

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ՄԵՐ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Վերջին ու ամենակարեւոր մրցումն էր: Երկու հակառակորդներն էին «Քոլէժ Արմէնիէն Ս. Մուրատ» — որ է ըսել, մենք,— եւ «Էքոլ Վեթեռինէր տ'Ալֆորվիլ»: Յաղթողը պիտի ըլլար Փարիզի դպրոցական խումբերու ախոյեանը:

Ինչպէս ըսինք, մեր այդ տարուան խումբը արտակարգ խումբ էր: Սակայն, Ալֆորվիլի անասնաբոյժներն ալ լաւ տարի մը ունեցած էին: Երկու կողմերու ուժերը գրեթէ հաւասար էին:

Եթէ պայտարներուն յաղթէինք՝ աննախընթաց յաջողութիւն մը պիտի ըլլար մեր դպրոցին, գաղութիս եւ համայն Հայութեան համար: Վարակիչ խանդավառութիւն մը կը տիրէր դպրոցին անխտիր բոլոր խաւերուն մէջ, խոհարարէն սկսեալ՝ մինչեւ տեսուչը:

Քանի մը օր մնացած էր այս ճակատագրական մրցումին ու ամբողջ վարժարանը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր անոր վրայ: Հեռանկարը շատ պայծառ էր:

Անհաւանական է որ վարժարանը անգամ մը եւս կարենայ այդպիսի խումբ մը քով քովի բերել: Այդ խումբին իւրաքանչիւր անդամը ինքնին տաղանդ մըն էր իր տեսակին մէջ. իսկ երբ ամէնքը միասին նկատէիր, ամբողջութիւնը՝ գըլուխ գործոց մըն էր ներդաշնակութեան, նրբութեան եւ ուժի:

Դպրոցին անդրանիկ աշակերտը՝ Արամը— միշտ առաջին շարքին կեդրոնը — խմբապետն էր ու խաղարկութեան ընդհանուր ուղղութիւն տուողը:

Իր երկու կողքին ամուր նեցուկ կանգնած էին, ձախ կողմը՝ Էմիլը որ գնդակին վրայ ալ յաջողութեամբ ի յայտ կը բերէր իր ծննդավայրին նենգամտութիւնը ի շահ մեր խումբին, եւ աջ կողմը՝ պըստիկ Անդրանիկը որ կենդանի մարմնացումն էր արագաշարժ ճկունութեան

Ձախ թեւ կը խաղար Մուշեցի Արամը.. անխոնջ, յախուռն եւ յանդուգն նշանառու:

Աջ թեւը յանձնուած էր Երուանդին, Հալէպչիստանէն եկած հսկայ մը որուն հարուածները անվրէպ կը տեղաւորուէին հակառակորդներուն ցանցին մէջ: Բոքսկ կը խաղար, բայց եւ այնպէս՝ թնդանօթի արագութիւն ունէին իր հարուածները: Քանի մը անգամ պատահած էր որ իր քաշած հարուածով՝ գնդակը պատռած էր ցանցին անկիւնին քովէն: Իսկ անգամ մըն ալ ցանցը կտրած էր գնդակի հարուածին ուժէն: Այս բոլորին հետ մէկտեղ — իր գորիլլանման հսկայ կերպարանքը, ալեկոծ մազերը, եւ կատաղի աչքերը — ահ ու սարսափ կ'ազդէին հակառակորդներուն: Խաղի ընթացքին միշտ կը խօսէր ինքն իրեն, ընդհանրապէս Հալէպչերէն:

Երկրորդ շարքին կեդրոնական պատասխանատուութիւնը տրուած էր Ճէնկէօզին որ կը խաղար իր անունին համապատասխան ճարպիկութեամբ: Իր աջ

կողքին ունէր վստահելին Ներսէս, Երուանդին կրտսեր եղբայրը, եւ ձախ կողմը՝ Նուպարը որ անխորտակելի պատնէշի պէս միշտ հաստատ կանգնած էր իր դիրքին վրայ :

Երկու Փոքրպաշտպաններն էին, ձախ կողմը՝ Եղուարդը որ Պոլսոյ Թալիմհանէի դաշտին վրայ թրծուած էր, եւ աջ կողմը՝ Նուաստա :

Բերդապահն էր Հրաչը. Մշեցիի աննկուն կամքով՝ ոչ թէ գնդակ այլ նոյնիսկ թռչուն մը յ. դժուարութեամբ կը թողուր որ մտնէր իր պաշտպանած բերդէն ներս.

Ամէն լաւատեսութիւն կ'արդարացնէր այդպիսի խումբ մը ;

Ու կ կրնար ըսել որ իրաւունք չունէինք մենք զմեզ արդէն ախոյեան նկատելու. Սակայն եւ այնպէս, չէինք կրնար նախատեսել որ նախախնամութիւնը պաղ ջուր պիտի թափէր այս յոյսերուն վրայ, բոլորս անմխիթարական տխրութեան մատնելով :

Վերջին փորձերուն, Էմիլը իր ոտքը ծանրօրէն զարձուցած էր ու ոչ թէ խաղալ՝ այլ քալել իսկ չէր կրնար : Բժիշկ, խամէջ ... ամէն ինչ անօգուտ էր : Դժբախտութիւնն այն էր որ դպրոցը՝ որեւէ տեղ — բարձր ու ցած դասարաններով միասին — 106 աշակերտէ աւելի չէր ունեցած : Այս սակաւաթիւ աշակերտութեան մէջէն միշտ դժուար էր տասնըմէկ մարզախաղի խաղցող ճարել, իսկ այդ տարուան խումբին անդամներուն նման անդամ մը եւս գտնել անհաւանական էր: Այնպէս որ երբ Էմիլը վիրաւորուեցաւ՝ անկարելի էր նոյն կարողութեամբ փոխանորդ մը գտնել :

Այս յուսահատական տագնապին մէջ՝ խումբին կառավարիչը, Պ. Մարտիկը, առաջարկեց որ իր քանիերեք տարեկան պզտիկ եղբայրը, Սարգիսը, Էմիլին տեղը առնէ : Այսպէսով մեզի որ իր եղբայրը արտասովոր խաղցող էր իր աշակերտութեան շրջանին՝ Վենետիկ :

Թէեւ օրէնքի հակառակ էր դուրսէն խաղցող բերել — ու վախ կար որ Սարգիսին մեծ տարիքը վնէր մատնէր — բայց եւ այնպէս, խորհեցանք որ պարագաները նկատի առնելով՝ ներելի պիտի ըլլար եթէ Սարգիսին պէս բացառիկ խաղցող մը այդ մէկ մրցումին համար խումբին անդամ ընէինք: Ցաւոյ, ուրիշ նկատում մը կար .

Սարգիսով՝ խումբը անհամեմատօրէն պիտի զօրանար, եւ այս պարագայ՝ երկինքէն եկած բարեբախտութիւն մըն էր մեզի համար :

Պզտիկ դժուարութիւն մը կար սակայն. Սարգիս՝ միայն բերդապահ կրնար խաղալ: Այս ալ դիւրութեամբ լուծուեցաւ. Հրաչը անցաւ Էմիլին տեղը եւ Սարգիս նշանակուեցաւ բերդապահ :

Տրտմութիւնը տեղի տուաւ ցնծութեան :

Փրկուած էինք :

(23 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

—o—

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (Յատուկ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան 71ամեակի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով եւ աննախընթաց բազմութեան մը ներկայութեամբ : Աննախընթաց ըսի, որովհետեւ ժողովուրդը մեր սպասածէն երեք անգամ աւելի էր

Նոյեմբեր 26ի կիրակին, անմոռանալի պիտի մնայ դաշնակցականներուս համար. որովհետեւ այդ օրը Կրընոպլի հայ գաղութը պատասխանելով կամխէի կոչին, խուռներամ եկած լեցուած էր Մ... Մէլի սրահը, լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքն ու պատգամը եւ յարգելու յիշատակը այն բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնց արեան շնորհիւ հիմը դրուեցաւ ներկայ Հայաստանին :

Բեմին կեդրոնը զետեղուած էր Քրիստափորի մեծադիր նկարը, ինչպէս նաեւ Դաշնակցութեան զինանշանը շրջապատուած անմահ Ռոստոմի, Զաւարեանի, Դրոյի եւ Անդրանիկի նկարներով :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ Բանուոր» փառերգով, զոր երգեցին Նոր Սերնդականները, ղեկավարութեամբ ընկերուհի Մ. Միքայէլեանի :

Օրուան նախագահ ընկեր Գ. Քիրէճեան (Վալանսէն), համառօտ գծերու մէջ ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը եւ անոր կատարած հերոսական կռիւները, շեշտելով — Սիրելի հայրենակիցներ, փորձեցէք խնդրեմ, ձեր ակնարկը պահ մը փոխադրել, գեղատեսիլ մարգագետնի մը վրայ, ուր պիտի տեսնէք հաստատօրէն կանգնած հայկական, որուն արմատը մխրճուած է հողին մէջ շատ խորունկ: Որուն պարթեւ հասակն ու կոճղը պատկառանք եւ հիացում կը պատճառեն բոլորին : Կաղնին հայկական, որուն լայնատարած ճիւղերը կը հովանաւորեն եւ կը պաշտպանեն բազմաղակ ընտանիքը, այն պարտիզպանին որ ծնունդ տուած է իրեն: Անշուշտ դժուար չէր կռահել թէ, այդ պարտիզպանն ու իր ընտանիքը հայ ժողովուրդն է, իսկ կաղնին հսկայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որուն 71րդ տարեդարձը կը տօնենք այսօր, մեր սիրելի հայրենիքէն շատ հեռու :

« Այո: Ցարգելի հայրենակիցներ, մեր կուրծքերը արդար հպարտութեամբ մը կ'ուռին այսօր, որպէս պաւակները ժողովուրդի մը որ անհերքելի կերպով կը պահէ իր ազգային ոգին, կրօնքն եւ տոհմային արժանիքները :

Մենք հայ իրականութեան հզօրագոյն կուսակցութեան Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանող զինուորեալներս, ի տես այս սպեղծիչ երեւոյթին ամուր հաւատքով ներշնչուած կառչած կը մնանք մեր վսեմ իտէալին, որուն շնորհիւ միայն կրնանք հասնիլ մեր ցանկութեան իրականացման, այն է լուծումը մեր արդար դատին: Վերջացնելու համար, այս առթիւ համարձակաձայն բարբառով կ'աղաղակենք, որ յառաջապահը պիտի ըլլանք մեր մինուճար ժողովուրդին աշխարհացրիւ բեկորները, փոխադրել օր մը հոն հայկական երկնակամարին ներքեւ որ կը կոչուի Միացեալ, անկախ եւ ազատ Հայաստան»

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ խնամուած : Մաքուր զգայնութեամբ արտասանեցին եւ երգեցին օրիորդներ եւ ընկերներ Է. Մուրատեան, Լ. Սիմոնեան, Ղ. Թորոսեան եւ Քէշչէճեան (Վալանսէն): Իսկ օրիորդ Հ. Թորոսեան թաւ ջութակի վրայ նուագեց երկու հայրենաշունչ կտորներ: Բոլորն ալ արժանացան հանդիսականներու բուռն ծափերու: Գեղարուեստական այս բաժինը կը պարտինք Կապոյտ Խաչի դպրոցի նուիրեալ ուսուցչուհի Տիկին Մարի Միքայէլեանին :

Կարգը եկած էր Օր. Անժէլ Կարապետեանին, որ յատկապէս Տէսինէն հրաւիրուած էր մենեքգելու համար: Ցարգելի օրիորդը իր այնքան գեղեցիկ եւ հաճելի ձայնով երգեց Վ. Սրուանձտեանցի Հայրենի Գարունը, Թ. Մելիքեանին Մի լար, Կոմիտաս վարդապետի Կռունկը եւ մեր անմոռանալի ողբացեալ Գուրգէն Ալէմշահի Իմ երգը, հանդիսականներու բուռն փափաքին համաձայն երգեց նաեւ Թ. Մելիքեանին Կարմիր վարդը եւ արժանացաւ բուռն ծափերու :

Այս ջերմ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ խոր յուզումով եւ առոգանութեամբ արտասանեցին Օր. Մարսէլ Իւլրիշ Վ. Թէքէեանի Եկեղեցին Հայկական, իսկ Պ. Խաչատուր Անտոնեան կտոր մը Ա. Ահարոնեանէն :

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ բեմ բարձրացաւ ընկեր Խ. Մկրտիչեան (Փարիզէն), որ կուռ բանախօսութեամբ մը ծանրացաւ Դաշնակցութեան կատարած դերին վրայ եւ ակնարկեց նաեւ Զաւարեանի վերջին տեղեկագրին եւ Նոր ներդաշնակ կազմակերպութեան :

Օրուան խօսակն էր ընկեր Ղ. Թորոսեան :

Հանդէսը փակուեցաւ ընկեր նախագահին հայրենաշունչ խօսքերով :

Վ. Խ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Երեւանի թերթերը կը նկարագրեն Հայաստանի Կարմիր Խաչի ընկերութեան հանդիսաւոր երեկոն, Երեւանի մէջ, կազմակերպուած իր հիմնադրութեան 40ամեակին առթիւ :

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար՝ Նարիմանովի բացման խօսքէն ետք, Կարմիր Խաչի ընկերութեան 40ամեայ գործունէութեան մասին խօսած է «Առողջապահութիւն» ամսաթերթին խմբագիր, բժշկական գիտութիւններու թեկնածու Ա. Փարսադանեան :

— Հայաստանի Կարմիր Խաչի ընկերութիւնը անցած քառասուն տարուան ընթացքին լուրջ եւ գնահատելի աշխատանքներ կատարած է Հայաստանի քաղաքներուն, աւաններուն եւ գիւղերուն մէջ առողջապահութեան գործը անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ դնելու համար: Կարմիր Խաչը բժշկական մարմիններուն հետ գործակցաբար արմատապէս վերջ դրած է ջերմախտին (մալարիա), բազմաթիւ սուր վարակիչ հիւանդութիւններու, կատարած է անգնահատելի գործեր, մանաւորապէս պատերազմի օրերուն :

Այժմ Հայաստանի Կարմիր Խաչի ընկերութիւնը ունի չորս հազարէ աւելի ձեռնարկներ, քանի մը հարիւր հազար անդամներով եւ պաշտօնեաներով: Գիւղերուն, ագարակներուն եւ գործարաններուն մէջ հաստատուած են հարիւրաւոր առողջապահական եւ նախնական դարմանումի կայաններ :

Ընկերութիւնը ժողովուրդին մէջ լայն աշխատանք կը տանի առողջապահական գիտելիքները տարածելու ուղղութեամբ: Վերջին երկու տարիներուն ընթացքին Կարմիր Խաչի կազմակերպած դասընթացքներուն հետեւած եւ հիւանդապահուհիի եւ հիւանդապահի կոչում ստացած են բազմաթիւ անձեր :

Հայաստանի Կարմիր Խաչը իր օժանդակութեան բաժինը բերած է նաեւ թերած երկիրներու առողջապահական աշխատանքներուն :

« ԿԱՊՈՅՏ ԽՈՊԱՆԸ »

Հայաստանի Կալինինօ շրջանի Նովոսելցովօ գիւղին ժողովուրդը «Կապոյտ խոպանը» կ'անուանէ սարահարթին վրայ գտնուած եւ եղէգներով ծածկուած ճահիճները: Մասնագէտներուն ջանքերով երկու մեծ ճահիճներ միացուեցան եւ ջուրին մակերդակը բարձրացուեցաւ ու այս ձեւով մէջտեղ եկաւ 12 հեկտար մակերեսով լճակ մը: Վրաստանէն բերուեցան ծածան ձուկեր, ինչպէս նաեւ ջրային թռչուններ :

Տարւոյն ընթացքին Նովոսելցովցիները իրենց «Լճակ»էն արդէն ստացած են 1700 քիլոկրամ բաղի միս: Որոշած են գալ տարի հոս խնամել երեքէն չորս հազար բադ եւ սագ .

« ՎԵՐՋԻՆ ՄԵԽԱԿՆԵՐԸ »

Գ. Տէր Գրիգորեանի այս թատերգութիւնը ներկայացուած է Կալիշի (Լեհաստան) մէջ, խաղարկութեամբ լեհ դերասաններու: Այս առթիւ փոքրիկ գրքոյկ մըն ալ շրջանառութեան դրուած է «Հեռաւոր, բայց մօտիկ Հայաստանը» խորագրով, ուր թատերգութեան նիւթին առնչութեր տրուած էր ծանօթութիւններ մեր պատմութեան, գրականութեան, յատկապէս թատրոնին մասին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—o—

— Թող երթայ: Երկու օրէն նօքը նորէն հարցաքննուելու պիտի գայ ...:

— Շատ լաւ ... մրմնջեց Մուսթաֆա ու կալանաւոր երիտասարդին հետ մեկնեցաւ :

— Ախ, ինչ վատ եմ եղեր ... ինչ հրէշ եմ եղեր ... ինչ անիծեալ մարդ մըն եմ եղեր որ այս պաշտօնատանս մէջ, այս սեմերէն ներս ու այս արիւնալի յարկին տակ քաշկռտելով բերած եմ իմ մէկ հատիկ որդիս ... իմ մէկ հատիկ կորսուած զաւակս ...: Անէծք, հազար անէծք ինծի որ սա նիւթին համար, սա պարշելի դրամին համար մինչեւ իսկ իմ արիւնս, իմ միսս, իմ ոսկորս կորուած որդիս մատնեցի ...: Ահա Աստուծոյ արդարութիւնը դէմս ելաւ ...:

Այս յուսահատական խօսքերէն ետքը, Առաքել Էֆէնտին ուղղակի տունը վերադարձաւ :

Ամբողջ գիշերը չկրցաւ քնանալ :

Չկայ մարդկային խիղճ մը որ չսոսկայ այն զարհուրելի զրութենէն որուն մէջ անարգ որդի մը պէս կը տապլտկէր Առաքել Էֆէնտին :

Առաւօտուն, զեռ արեւը չծագած, վալիի փաշայի ապարանքը գնաց :

Հակառակ գռնապան զինուորներու հրամանին, ներս մտաւ ու տոփեց սպասաւորին որ ձայն տար իր տիրոջը :

Սպասաւորը չմերժեց :

Քիչ յետոյ վալի փաշան երեւցաւ դահլիճին մէջն միա յն գիշերազգեստ մը հագած :

— Առէք այս երկու ոսկին. գոչեց Առաքել Էֆէնտին աներկիւղ ձայնով: Չկրցայ պաշտօնս կատարել :

— Պատճա՞ռը ... պոռաց վալին՝ այդ անսպասելի ձեւէն խռովուած եղանակով մը:

— Պատճառն այն է որ . .

Երբ առաքել Էֆէնտին իր ահաւոր դահլիճին մէջ մինակ մնաց, դողդղալով ձեռքը գլխին զարկաւ ու բացագանչեց .

Ոչ, չկրցաւ շարունակել ... կարծես թէ տեւ օձ մը զալարուեցաւ իր սրտին մէջ, կարծես թէ կոկորդը աներեւոյթ ձեռքի մը մէջ սեղմուեցաւ. մէկ խօսքով՝ կարծես թէ ամբողջ էութիւնը ջախջախուեցաւ ու ճիչ մը հանելու անկարող եղաւ :

— Զըսէ՛ք պատճառը ... բացագանչեց վալին ոտքը գետին զարնելով :

Չեմ կրնար ըսել ... պոռաց Առաքել Էֆէնտին :

— Չէ՞ք կրնար ըսել :

— Ոչ, չեմ կրնար :

Բայց կը հրամայեմ :

— Որու :

— Ձեզի :

— Ինծի :

— Այո :

— Ձեզ լսեր :

— Դո՞ւք :

— Այո, ես :

— Կը մոռնաք թէ Վալիի մը առջին կը գտնուիք :

— Չեմ մոռնար :

— Կը ճանչնա՞ք զիս :

— Կը ճանչնամ :

— Ուրեմն .

— Չեմ կրնար պատճառն ըսել :

— Դարձեա՞լ :

— Այո դարձեալ :

Վալի փաշան կեցած տեղը փրփրեցաւ ու կատաղութենէն Առաքել Էֆէնտիին վրայ յարձակելով պոռաց :

— Ըսէք եթէ ոչ գլուխնիդ այս սեմերէն ներս կը մնայ :

Ու անոր օձիքը բռնած սկսաւ քաշքշել:

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինէ, կականեց Առաքել Էֆէնտին՝ ազատելու ջանալով :

— Ըսէք թէ ինչու համար խռոված էք, թէ ինչու համար երեսիս նետեցիք ձեզի տուած նուէրս եւ թէ ինչո՞ւ համար պատճառը չէք կրնար յայտնել :

Վալի ... թողէք զիս ... թողէք որ դուրս ելնեմ այս սեմերէն. ուսկից արիւն կը հոտի :

— Վատ, կը յանդգնի՞ք իմ առջեւս այդպէս խօսելու, պոռաց զայրացած փաշան ու ձեռքը ելեկտրական կոճակին վրայ դնելով ուժգնապէս հնչեցուց զանգը :

Առաքել Էֆէնտին անդրդուելի կամք մը ունեցող մարդու մը պէս տեղէն շարժում մը անգամ չըրաւ :

Իսկոյն երկու պահակներ ներս մտան ու դողդղալով բարեւի կեցան :

— Կապեցէք սա շունին ձեռքերը ... շո՛ւտ ըրէք ... հրամայեց Վալի փաշան մռնչելով :

Պահակները մէկ ակնթարթի մէջ շուանով կապեցին Առաքել Էֆէնտիի ձեռքերը: Թշուառ մարդը բնաւ դիմադրութիւն մը չըրաւ :

— Գետին ... գետին պառկեցուցէք զինքը, կրկնեց Վալին այնպիսի վրէժխնդրութեամբ մը լեցուած որ կարծես թէ ձեռքովը պիտի ուզէր խեղդել զինքը:

(Շար.)

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ – ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան քառասունքին առթիւ իր զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Վասիկ Տէր – Դաւթեան եւ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Տէր – Դաւթեան հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն.—

Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարա–նին՝ 500 Ն. Ֆ.։

Դպրոցասէրին 250 Ն. Ֆ.։

Ս. Մուրատ վարժարանին 250 Ն. Ֆ.։

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան՝ 250։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Նոյն առթիւ իր խնամին՝ Տիկին Քու–Ցինալ հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէօրնի Ազգ. դպրոցի Կրթ. մարմինս շնորհակալութեամբ ստա–ցած է. — Տէր եւ Տիկին Արամ Օհաննեա–նէն՝ քսան Ն. Ֆ., նուէր դպրոցին, իրենց մօր՝ Տիկին Սրբուհի Պաղտասարեանի (ծնեալ Երլանճեան) դառն մահուան առ–թիւ։

Նոյն տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպը–սակի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ժամկոչեանէ՝ քսան Ն. Ֆ. դպրոցին, Ֆ. Կ. Խաչի մաս–նաճիւղին քսան Ն. Ֆ.։ Տիկին Թագուհի Աբրահամեանէ հինգ Ն. Ֆ. դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Գ. Գօյաճեանէ 10 Ն. Ֆ. դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արամ Օհաննեա–նէ տասը Ն.Ֆ. դպրոցին, իրենց զաւկին՝ ժիրայրի ցինուորութենէ վերադարձին առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գօմոնի Թաղ. Խորհուրդս շնորհակա–լութեամբ հետեւեալ նուէրները ստացած է Պ. Խորէն Մխճեանի յուղարկաւորու–թեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան ։

Պ. Պ. Միհրան Օհանեան՝ քսան Ն. Ֆ., Թագւոր Մանասճեան՝ տասը, Լեւոն Քա–նարեան տասը Ն. Ֆ.։

Այլքատաց՝ Պ. Պ. Միհրան Օհանեան 10 Ն. Ֆ., Միսաք Թրիքեան՝ հինգ Ն. Ֆ.։

Նմանապէս Պ.Օննիկ Պետրոսեանի յու–ղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղ–կեպսակի եկեղեցւոյս կը նուիրէ 10 Ն.Ֆ. Պ. Ռուբէն Ասարլըգեան ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա–րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, Հինգշաբթի օր ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Պ. Մկրտիչ Տէր Եղիաեան՝ Մառաշի Ենիճէ գիւղէն, կը փնտռէ մօրաքրոջ զա–ւակները Պ. Պ. Փանոս, Սարգիս եւ Օր. Հեղինէ (Հաոնիկ) Հալաճեան, հօրը ա–նունը Յարութիւն եւ մօրը անունը Գո–հար, Մառաշի Տէմրէկ գիւղէն ։ 1916 – 1917ին Դամասկոս տարին եւ Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցը դրին։ Անկէց ի վեր, ոչ մէկ լուր։ Անոնք որոնք ծանօ–թութիւն ունին, թող բարեհաճին տեղե–կացնել Հայոց եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժոն ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
12, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Գեղարուեստական բաժին ։

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սե–րունդի անդամները եւ երէց ու երիտա–սարդ համակիրներ ։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը

Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ ։ Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին։

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, *Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24,* Ամպասատէօրի *սրահին մէջ։*

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր

վարժարանին մէջ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միու–թեան կազմակերպած խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Թրիվ–եան դպրոցին մէջ (Իսի)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մաս–նակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերուն։

Սիրայօժար իրենց արեւելեան նուագով կը մասնակցին հայրենակիցներ՝ Մ. Շիր–վանեան, Շ. Կազեան *(ուտ, ջութակ)* ։ *լաւ կերուխում, խնամքով պատրաս–տուած վարչութեան կողմէ։*

Մուտքը ազատ է ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Terness Métro Ternes

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3ին,

Պիտի բանախօսէ

ԼԻՒՔ – ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ

Հայ երաժշտութեան մասին *եւ դաշ–նակի վրայ պիտի նուագէ հայկական կը–տորներ ։ Երիտասարդներ սիրով հրա–ւիրուած են ։*

Մուտքը ազատ է ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, սովորական ժամուն, սովորական վայրը ։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, որ փափաքէր՝ արտածումի եւ ներածումի կարեւոր գոր–ծի մը մէջ ապագայ ունենալ ։

Ներկայանալ ամէն օր՝

Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ հաստատութիւն՝

3a, Rue Lafayeste, Marseille

ԾԱԽՈՒ Է

Փավիյոն մը, երեք սենեակ, մեծ խո–հանոց, բակին մէջը հանկար, *ամէն յար–մարութիւն* (քու – քոնֆոռ)։

Դիմել ՄՈՒՐԻՋԻ, 18, Րիւ տէ Պլէօէ, *ԱԼՖՈՐՎԻԼ։ Հեռաձայն* Անթրփօ 51–66։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	36 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 13 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9278 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5079

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱՆՍԷՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գաղթականաց մարզպանի հանգամանքով չէ միայն, որ Նանսէն սիրելի եղած է Հայերուն։ Անիկա իր կեանքի վերջին օրերուն մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է մեր անբախտ ժողովուրդին հանդէպ եւ մինչեւ Հայաստան գացած՝ մասնակի դարման մը գտնելու համար մեր ցաւերուն։

Մեծ մարդասէրին սիրտը Հայու մը պէս կը մորմոքէր, տեսնելով Մեծերուն անիրաւութիւնը, մասնաւորաբար Ազգերու Դաշնակցութեան անտարբերութիւնը Հայկական արդար Դատին հանդէպ։

Ինք որ այնքան մեծ յոյսեր դրած էր Ժնեւի արեոպագոսին վրայ, դառնութեամբ կ'ողբերգէր Հայաստանի եղերական օրերուն անոր բռնած պաղ դիրքը։

Փոքր Ասիոյ Հելլենական բանակին պարտութիւնը, Իզմիրի աւերն ու դաշնակիցներուն կողմէ Պոլսոյ պարպումը տակաւին չփարատած էին Թուրքերը, որ Լօզանի հաշտութեան ժողովին մէջ անոնք բացարձակապէս չէին ուզեր լսել Հայուն անունը։

Սեւրի սահմանները մոռցած, մեծ գոյգ Պատուիրակութիւնները կը ներկայացնէին շատ համեստ ծրագիր մը, — արեւելեան նահանգներուն մէջ ստեղծել ինքնավար «Հայկական օջախ» մը, Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ։

Այս նուազագոյն պահանջն ալ մերժուեցաւ։

Մեծ պետութիւնները բոլորովին իր բախտին լքեցին իրենց «փոքրիկ դաշնակիցը», որուն հանդիսաւորապէս ա՛յնքան շողշողուն խոստումներ էին ըրեր մեծ պատերազմի ընթացքին, երբ նեղն էին եւ պէտք ունէին նաեւ հայկական բազուկին։

Բոլորովին անպաշտպան մնացած, թրքահայ գաղթականները ցրուեցան, չորս հովերուն, ըստ բախտի։ Ամէն մարդ իր գլխուն ճարը նայեցաւ։

Խորհրդայնացած էր Հայաստան։ Երեւանի կառավարութիւնը անզօր՝ իր միջոցներով օգնութիւն ընծայելու գաղթականներուն, աչքերն ուղղած էր դէպի Մոսկուա, անկէ յուսալով Հայոց փրկութիւնը։

Չիչերին, Ա. Միութեան արտաքին գործավարը, յուզի՜չ առատաձեռնութեամբ, առաջարկեց երկու հարիւր հազար հայ գաղթականներ տեղաւորել Տոնի եւ Քուպանի տափաստաններուն մէջ ...։

Ծիծաղելի առաջարկ, որուն լրջութեան ո՛չ ոք հաւատաց։

Կրեմլին չէր ուզեր ընդարձակել Հայաստանի արտաքին սահմանները, ո՛չ ալ սրբագրել ներքինները, չվշտացնելու համար դաշնակից Թուրքիան, ինչպէս նաեւ Վրաստանն ու Ազրբէջանը, որոնք աւելի արժէք կը ներկայացնէին իր աչքին։

Կը մնար գոհանալ եղածով։

Հայ Գաղթականաց Գրասենեակները դիմեցին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին՝ Սարդարապատի անջրդի եւ անմշակ հողերու ոռոգման համար ծրագիր մը ներկայացնելով։ Կը յուսային 50 հազար գաղթականներ տեղաւորել այնտեղ, եթէ Սարդարապատի «անապատ»ը մշակելի դառնար։

Ծախք կը նախատեսուէր մէկ միլիոն անգլ. ոսկի։ Գումար՝ զոր պէտք է հայթայթէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Այս ծրագրի քննութեան համար Հայաստան գնաց Նանսէն՝ միջազգային յանձնախումբի մը հետ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՒՏՃԷՆ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ, ԲԱՅՑ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԵՐԺԵՑ

Երրորդ ընթերցումէ մը ետք, Ազգ. Ժողովը քուէարկեց 1962ի պիւտճէին ամբողջութիւնը 192ի դէմ 302 ձայնով (194 Միութիւն Նոր Հանրապետութեան Համար, 37 Ժողովրդական Շարժում, 11 Ժողովրդավար Համաձայնութիւն, 11 չարձանագրուած։ Դէմ քուէարկած էին 49 Անկախ, 11 Ժողովրդական Շարժում, 44 Ընկերվարական, 37 Հանրապետական Միութիւն, 21 Ժողովրդավար Համաձայնութիւն, 30 չարձանագրուած)։

Բայց Ծերակոյտը 82ի դէմ 135 ձայնով մերժեց, ինչ որ կը պարտադրէ Ազգ. Ժողովին կրկին քննել հարցը որ իրեն պիտի ներկայանայ 4րդ անգամ։ Արդէն Ազգ. Ժողովի դիւանն ալ ընկերվարականներէն արդելքի բանաձեւ մը պիտի ստանայ վերջին ընթերցումէն անմիջապէս ետք։ Քուէարկութենէն առաջ Տըպրէ պաշտպանած էր իր տեսակէտը չեշտելով թէ 1962ի տուրքերը համեմատաբար եկամուտներուն աւելի թեթեւ են 1961ի հետ բաղդատելով։ Տըպրէ աւելցուցած էր թէ չի փորձեր համոզել ընդդիմութիւնը որուն պատճառներուն ծանօթ է այլ կը փորձէ փաստաբանն ըլլալ այն տեսակէտներուն զորս արդար կը նկատէ։

× Պէն Խետտա Գահիրէ հասաւ առջի օր եւ յայտարարեց թէ այս միջոցին իր կատարած ճամբորդութիւնը բացառիկ երեւոյթ մը ունի, որովհետեւ ալժերական հարցը վճռական հանգրուանի մը հասած է եւ նաեւ այն պատճառաւ որ Արաբ Մ. Հանրապետութիւնը, այս միջոցին, դէմ առ դէմ կը գտնուի ոճրային արարքներու « աշխարհակալութեան կողմէ, մեր հասարակաց թշնամին» չեշտեց «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարը։

Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն հաւանական կը գտնուի նաեւ թէ աֆրօասիացիները չափաւոր բանաձեւ մը առաջարկեն Ազգաժողովին։ Այս առթիւ ըսուեցաւ նաեւ թէ կարելի չէր խուսափիլ ալժերական հարցը դնելէ ՄԱԿի առջեւ, որովհետեւ Ֆրանքօ-ալժերական բանակցութիւնները հարկ եղածին չափ յառաջացած չէին։ Այս պատճառով ներկայացուած բանաձեւը պիտի ծանրանայ գլխաւորաբար բանակցութեան վրայ։

Ալժերիոյ մէջ սակայն, ահաբեկումները կը շարունակուին։ Առջի օր 10 զինուոր սպաննուեցան եւ վեց ուրիշներ առեւանգուեցան ըմբոստներուն կողմէ։

Գաղտնի Բանակի հրահանգներուն հետեւելով, Ալժէի Եւրոպացիները 15 վայրկեան գործադուլ ըրին։ Նոյնը ըրին Օրանի Մահմետականները այլ պատճառներով։ Միջադէպեր պատահեցան։

× Փարիզի փաստաբանական կաճառին փաստաբանապետ՝ Ուիլլմ Թորփ Գահիրէ մեկնեցաւ զբաղելու համար Ֆրանսացի դիւանագէտներով։

Ամէն ջանք պիտի փորձէ որպէսզի Ֆրանսացիները չդատուին։

Դեկտեմբեր 8էն ի վեր Ֆրանսա այլեւս թրանզիթ *վիզա չի տար Եգիպտահպատակներուն։*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ հաւաքուած են Արեւմուտքի Արտաքին Նախարարները, որոնք կը խօսին գլխաւորաբար Պերլինի մասին եւ Խրուշչեւի վերջին յայտարարութեանց նոյն հարցին մասին։

ՆԵՀՐՈՒ կ'ուզէ միջոցներ ձեռք առնել Հնդկաստանի Փորթուկալեան գաղթավայր՝ Կոաի դէմ։ Այս շրջանը որուն տարածութիւնն է 4.194 քառակուսի քիլոմեթր, 700.000 բնակիչ ունի եւ Փորթուկալի կը պատկանի 1510էն ի վեր։ Բազմաթիւ եւ զանազան ցեղեր կան ինչպէս նաեւ դաւանանքներ։ Կէսը կաթոլիկ է, միւս կէսը՝ մահմետական, պուտտիստ են։ Նեհրու համաձայն է որ Կոան պահէ իր լեզուն եւ անհատականութիւնը, բայց պէտք է մաս կազմէ Հնդկաստանի։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ ձերբակալուած են 8 Իտալացիներ եւ դրամատան իրենց հաշիւները գրաւուեցան, որովհետեւ, կ'ըսեն Եգիպտացիները կը փորձէին դրամագլուխներ փախցնել։

ԷԼԻԶԱՊԷԹՎԻԼԻ 10.000 Եւրոպացիներու կացութիւնը եղերական է։ Զոմպէ թոյլ չի տար որ քաղաքէն հեռանան եւ հոն ալ ենթակայ են ամէն տեսակ զրկութեանց եւ վայրագութեանց։

Սրք Սրին

ՄՕՐՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
(Պոգոնոլոգիա)

Իզվեստիա կը գրէ թէ մօրուարձակներու թիւը սկսաւ բարձրանալ ցարերու երբեմնի մայրաքաղաքին մէջ։

Եւ ահա, Ռուսեփիլէոններու յեղափոխութեան երբեմնի քաղաքին մէջ, պահպանողական թերթ մը անմիջապէս կը հետեւցնէ թէ կասած է բոլշեւիկներու... ածելիի արտադրութիւնը։ Ուրեմն... պողպատ չունին։

Ապա՛ւշ, ածիլո՞ղ կը պակսի Իզվեստիաներու եւ Պրավդաներու խմբագրատան մէջ։ Սա նշան է թէ էրիկ-մարդութիւնը սկսաւ վերադառնալ, ապացոյց որ դո՛ւրս կը շպրտեն Ստալինը եւ կը համարձակին ըսել այն բոլոր խօսքերը, զորս փորի մէջ կը պահէին մինչեւ այժմ։

Կ'արժէ հարցին մտնել գիտական լրջութեամբ եւ երեւան բերել պոգոնոլոգիական այս կրիզիսին ինտրինսեկ արգումենտացիան։

Ինչո՞ւ կը թողուն որ բուսնի իրենց մօրուքը, մեր սիրելի բոլշեւիկները,— ա՛յս է հարցը։

Օ՜ մօրուք, մօրո՛ւք, ի վերջոյ քե՛զ ալ վերադարձուցին Սիպերիայէն։

Արդարեւ, ի սպառ կորսուած էր առնականութիւնը Նեվայի ու Մոսկվայի ափերուն վրայ։ Աշխարհի նորագոյն արարիչները սկսեր էին նմանիլ սեռը փոխած արարածներու։ Ճիշդ է թէ ժամանա՛կին էր որ կը գերծէր զանկը, բայց մեր բոլշեւիկները սկսեր էին գերծել իրենց մօրուքն ալ, նմանելով մէյ-մէկ Մատոնանաներու կամ Կաթուշկաներու։ Միթէ չէի՞ն գիտեր թէ «յետին անարգանաց ցոյց է գերծուլ զմօրուս»։

Ա՛խ, եթէ այս մեր պատուական բոլշեւիկները երբեմն երբեմն դադրեցնէին իրենց աղմկահարութիւնը եւ հայ մատենագրութիւն կարդային, պիտի իմանային թէ «արիք Հայկազունք» սովորութիւն ունէին երկարել իրենց մօրուքը, լուալ անուշահոտութեամբ եւ հիւսել. յետոյ մանր մարգարիտներ ցանել մօրուքին մէջ, այնքան որ կլակի նման կը կայծկլտային մօրուքները, ջահերու լոյսին դէմ, երբ կը մտնէին Դուինի կամ Վաղարշապատի արքունական դահլիճներէն ներս։

Լաւ է ուշ քան երբեք։

Այժմ բոլշեւիկ մեր բարեկամները հասկցած են թէ ի՛նչ արժէք ունի մօրուքը։ Լատինական մատենագրութեան մէջ՝ «ոսկեղէն մօրուք ունենալ» բացատրութիւն մըն է որ կը նշանակէ աստուածանալ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ոսկեղէն կ'ըլլար աստուածներու արձաններուն մօրուքը։ Վար իջնենք ամպերէն, — մօրուք ունենալ նշան էր փիլիսոփայութեան վարկի. «Մօրուք զեանգարեդս եւ զիմաստունս առնէ» կ'ըսէ հայ դպրութիւնը։ Վերջապէս մօրուքը ապացոյց մըն էր մեծութեան, իշխանութեան, տիրակալութեան, այնպէս որ աղերսարկուները իրենց ձեռքով կը շոյէին մեծաւորին մօրուքը՝ երբ խնդրագիր ներկայացնէին։ Ֆրանսական գաւառի մը մէջ, որ կը կոչուի Սեվէն, մօրուքը ոչ միայն նշան էր պատուականութեան, այլ եւ բառ մըն էր որ կը գործածուէր իբրեւ պատուանուն, անձնանուններու առջեւ դրուած։ Օրինակ, կ'ըսէին «Մօրուք Յովհաննէս» կամ «Մօրուք Պետրոս», (մենք եւս ունէինք մեծ յեղափոխական մը, «Մօրուք Ժիրայր», հռչակաւոր՝ իր քաջութեամբ եւ մօրուքով)։ Մօրուքը նշան էր, արդարեւ, նաեւ քաջութեան, որովհետեւ քաջութիւնը մազի մէջ կը բնակէր (Սամսոն). այնպէս որ Սերվանթես եւս կը գործածէ տարօրինակ ասացուածք մը որ կ'ըսէ. «Քաջ մարդիկը կը ծնին իրենց սիրտին մէջ մազ բուսած»։

Ուրեմն, յարգը գիտցէք մազին, մանաւանդ երբ մաս կը կազմէ մօրուքին։

Ի՛նչ մօրուքներ կային, տեսնէք։ Վըկա՛յ հայերէն բառարանը, որ մօրուք բուսցնողներուն կուտայ «մօրուանի» կամ «մօրուեղ» ստորոգելիները։ Կային երկա՛ր մօրուքներ, որ կ'իջնէին «մինչեւ ի ծունկսն»,— Յոյները «կախ-մօրուք» կ'անուանէին ենթական՝ երբ երկարէր այդքան։ Վերջապէս կային մօրուքներ լաւաշ հացի պէս՝ որոնք կը փռուէին կուրծքին վրայ, մօրուքներ սփածանելիի պէս՝ որոնք կը ծածկէին ու կը պաշտպանէին վիզը ցուրտին դէմ, (Վիքթոր Հիւկոյի յանձնարարուած էր մօրուք անեցնել, որովհետեւ փողացաւ կ'ունենար յաճախ)։ Մի՛ հարցնէք, սակայն, աղքատ մարդուն մօրուքը, զոր բանաստեղծները նմանցուցած են աւելի, ան *պրուսայլ*։

Ոնիր ալ շինած է մօրուքը։

«Մօրուքին մէջէն ծիծաղեցաւ» կը նշանակէ ծածկել չար ուրախութիւն մը։ Իսկ «մօրուքին տակ» խօսքը կը նշանակէ աչքերուն առջեւ, — մօրուքը անձն իսկ է այստեղ։

Նուիրակա՛ն է մօրուքը, վա՛յ անոր որ կը քաշէ մէկու մը մօրուքէն, — ամենէն ծանր անարգանքն է որ կը կատարէ։ Կ'երեւի պատերազմի մէջ շատ կը փորձուէր ատիկա, այնպէս որ Մեծն Աղեքսանդր հրամայեց ածիլել մօրուքները։

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է բոլշեւիկներուն նպատակը՝ որոշում տալով մօրուարձակութեան — Իրենց մօրուքին մէջէն ծիծաղելու մի՞տք ունին արեւմտեաններուն ապիկարութեան վրայ, կ'ուզեն շո՞յել տալ իրենց մօրուքը, կ'ուզեն մօրուքո՞վ դարմանել իրենց փողացաւը, կ'ուզեն մարքսիստական փիլիսոփայութեան վարդապետի վկայակա՞ն շինել իրենց մօրուքը, վերջապէս մօրուք քաշելու մրցո՞ւմ պիտի կատարեն՝ վարկաբեկելու եւ անարգելու համար... մեռելները։

Արեւմուտքի մէջ ծանօթ է «Պառպ - աՏիէօ» կոչուած կախարդական աղօթք մը։ Ա՞յդ է որ պիտի արտասանեն ի վերջոյ։

Դեռ ամէն բան կը մնայ անյայտ անյայտից։

Յայտնի կը դառնայ շուտով, երբ Խրուշչեւ եւս տեսնենք տէրտէրական մօրուքով։

Եկողը Կաղանդ է։ Ի՛նչ աղուոր Կաղանդ – Պապա մը կ'ըլլայ Խրուշչեւ՝ մանաւանդ երբ խաղաղութիւն բաշխէ, այդ օրը։

ԱՐԱԶ

ՀԱՅ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

(ՄԵԾԱՐԺԷՔ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

Լոյս տեսաւ Հայաստանի առաջին աշխարհագրական ատլասը, զոր իրաւամբ կարելի է անուանել հայ քարտիսագրութեան հանրագիտարան: Արդարեւ, ատլասը հարուստ տուեալներ կը պարունակէ հայ ազգին պատմութեան, անոր կեանքին բազմազան կողմերուն, արդի Հայաստանի սահմաններուն, բնական պայմաններուն, բնական հարստութիւններուն եւ տնտեսութեան մասին :

Այս ատլասին հրատարակութիւնը մեծ իրադարձութիւն մըն է հայ մշակոյթի կեանքին մէջ եւ կը հանդիսանայ վկայութիւն մը հայ մոքին յառաջդիմութեան մասին:

Խորհրդային Միութեան մէջ իր նախատիպը չունեցող այս աշխատութիւնը մշակած ու կազմած են Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային երկրաբանական գիտութիւններուն կաճառին անդամները, այլ գիտական հիմնարկութիւններու մասնագէտներու օժանդակութեամբ: Ատլասին գիտական բաժնին խմբագիրն է աշխարհագրական գիտութիւններու տոքթէօր Ա. Բաղդասարեան: Առանձին քարտէսներու կազմութեան մասնակցած են Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային Տնտեսագիտութեան, Պատմութեան, Կենդանաբանութեան, Բուսաբանութեան հիմնարկութիւնները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան գիւղատնտեսական տնտեսութեան եւ կազմակերպման եւ Անտառապահութեան հիմնարկութիւնները, Երեւանի համալսարանը, հայկական աշխարհագրական ընկերութիւնը :

Աշխատութիւնը հրատարակուած է հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, երեսուն հազար տպաքանակով :

Արդի Հայաստանը իր երկրաբանական կառուցուածքով Կովկասի ամէնէն հետաքրքրական շրջաններէն է: Հոս գոյութիւն ունին երկրաբանական բոլոր դարաշրջաններուն շերտերը, սկսած ամէնէն հինէն, քեմփրեան – մինչքեմփրեան Թերթաքարերէն մինչեւ ամէնէն երիտասարդ՝ չորրորդական լաւաները: Հայաստանի երկրաբանութեան նուիրուած են նոյնանուն բաժնին քարտէսները: Իր հանածոյ հարստութիւններով Հայաստան մեր մոլորակին մարգարիտներէն է: Ատոր վկայութիւն կուտան ատլասին հանքային հանածոններուն եւ հանքաջուրերուն նուիրուած քարտէսները : Այստեղ ցոյց տրուած են Հայաստանի հարիւրաւոր մետաղի եւ ոչ մետաղի հանքավայրերը, չորս հարիւրէն աւելի հանքային աղբիւրները:

Հակառակ փոքր տարածութեան, Հայաստանի մէջ կը նկատուին արեւի ճառագայթներու լարուածութիւն եւ արեւափայլութեան տեւողութեան մեծ տարբերութիւններ՝ պայմանաւորուած լեռնային բարդ բարձրաքանդակներով: Ասոնց նուիրուած է «Արեւափայլք» քարտէսը, որմէ կը տեղեկանանք, թէ Սեւանի աւազանին մէջ արեւափայլութեան տեւողութիւնը գրեթէ այն է, ինչ որ է Թեքեզի (Կեդրոնական Ասիա) եւ Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս) մէջ:

Հայաստանի կլիմային բազմազանութիւնը արտայայտելու համար գծուած են տասնեակ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան այս կամ այն շրջանին մէջ օդին տարեկան եւ ամսական միջին աստիճանը, անսառնամանիք ժամանակամիջոցին տեւողութիւնը, ցրտահարութեան ժամանակները, անձրեւներուն քանակը ըստ տարուան ամիսներուն, ձիւներով ծածկուած շրջանը, տարեկան շոգիացումը, քամիին ուղղութիւնը եւ արագութիւնը, եւայլն.

Յատկապէս հետաքրքրական են բնագիտութեան քարտէսները, որոնք ցոյց կուտան Հայաստանի մէջ մշակուող գըլխաւոր մշակութիւններուն աճման փուլերը եւ գիւղատնտեսական աշխատանքներուն միջին տեւողութիւնը :

Հարուստ տուեալներ կը պարունակեն ջրաբանութեան, հողերուն, բուսականութեան, կենդանական աշխարհին, ֆիզիքա – աշխարհագրական շրջաններուն, ուժականութիւն սնուցող աղբիւրներուն, բնակչութեան եւ մշակութային շինարարութեան նուիրուած քարտէսները :

Հետաքրքրական է ատլասին բնակչութեան բաժինը, որմէ կը տեղեկանանք թէ այժմ ամբողջ աշխարհի Հայերուն թիւը կը կազմէ չորս միլիոն 448.000 հոգի, որուն 34.9 տոկոսը կ'ապրի Հայաստանի, 27.8 տոկոսը՝ Խորհ. Միութեան սահմաններուն, իսկ 37.3 տոկոսը՝ արտասահմանեան զանազան երկիրներու մէջ : Երեք քարտէսներ ցոյց կուտան 1914, 1926 եւ 1959ին մեր մոլորակին վրայ ապրող Հայերուն տեղաբաշխութիւնը: Հայրենադարձութիւնը արտասահմանեան երկիրներէն դէպի հայկական ՍՍՌ, մասնաւոր քարտէսի մը վրայ ցոյց կը տրուի 1921 – 1941 եւ 1946 – 1958 Թուականներուն կատարուած հայրենադարձութիւնը:

Առանձին էջ մըն ալ նուիրուած է Երեւան քաղաքի աճումին՝ սկսած անոր հիմնադրութեան մասին Ուրարտայի Թագաւոր Արգիշտի Ա.ի սեպագիր արձանագրութենէն, որ կ'իյնայ 783ին (Ն.Ք.), մինչեւ մեր օրերը: Հայաստանի մայրաքաղաքը 2.744 տարեկան է: Ծովի մակերէսէն 900–1300 մեթր բարձրութեան վրայ փռուած գեղատեսիլ Երեւանը բնակչութեան թիւով 25րդ տեղը կը գրաւէ Խորհ. Միութեան քաղաքներուն մէջ, իսկ Խորհ. Հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներուն շարքին՝ Ցրդ տեղը:

1913ին քաղաքին տարածութիւնը հաւասար էր 332 հեկտարի, իսկ այժմ կը հասնի 24.456 հեկտարի :

Առանձին բաժին նուիրուած է Հայաստանի մշակոյթին, լուսաւորութեան եւ առողջապահութեան : Այստեղ ցոյց տրըուած են դպրոցներուն, բարձրագոյն ուսումնարաններուն, գրադարաններուն, գիտական հիմնարկութիւններուն, թանգարաններուն, շարժանկարի սրահներուն, թատրոններուն, առողջապահութեան կեդրոններուն արձանագրած յաջողութիւնները :

Ատլասը կը խօսի նաեւ երկրին արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան եւ այլ հարցերու մասին :

Աշխատութիւնը յստակ եւ պարզ ձեւով կը պատկերացնէ հայ պետականութեան զանազան շրջանները, սկսած ուրարտական ժամանակաշրջանէն մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը : «Հայաստանի պատկերումը հին քարտէսներու» բաժնին մէջ գրուած են հինգերորդ դարու (Ն. Ք.) աշխարհի Բաբելոնի քարտէսը, Պտղոմէոսի Հայաստանի քարտէսը (150–ական Թուականներուն): Ուշագրաւ է Խրայէլ Օրիի ներկայացուցած Հայաստանի քարտէսին մէկ մասը (1701), Պետրոս Ա.ի ներկայացուած, որ կը հըրատարակուի առաջին անգամ :

Այս ատլասի մասին գովեստով արտայայտուած են ծանօթ քարտիսագիրներ : Այսպէս, Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիային Թղթակից անդամ Ն. Բարանսկի կը գրէ — «Այս ձեւի լաւ ատլաս մը ամբողջ կեանքիս ընթացքին չեմ տեսած: Կրնամ ուղղակի ըսել, որ այս ատլասը ոչ միայն անոր հեղինակներուն եւ հայ քարտիսագրութեան եւ աշխարհագրական գիտութեան, այլեւ ընդհանրապէս ամբողջ Հայաստանի պարծանքն է»:

Հ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

«Սով. Հայաստան»

ՍԷՆ ՓԵՍՏԻ ՓԵՂԱՍՈՍԵԱՆ ԱՔԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Մրցումին օրը հասաւ: Դպրոցը, իր ամբողջ կազմով, մեկնած էր մրցումին.. վարդապետ, ուսուցիչ, հսկիչ, աշակերտութիւն ... ծերուկ դռնապանը եւ իր կինը, խոհարարը իր ամբողջ ընտանիքով, սպասարկողները, պարտիզպանը եւ Տորքը :

«Ցառաջ», «Լ'Էքիփ», եւ ուրիշ լրագիրներ օրեր առաջ յայտարարած էին այս կարեւոր մրցումը՝ այնպէս որ բազմութիւն մը հաւաքուած էր մրցումին վայրը: Թերթերը լուսանկարիչներ եւ թղթակիցներ ղրկած էին:

Մրցումը տեղի պիտի ունենար դալաբուտ Պուա տը ՍԷՆ Քլուի կեդրոնական դաշտը: Նոյեմբերեան մառայլ օր մըն էր :

Մենք դաշտ ելած ու սկսած էինք վազել քիչ մը տաքնալու համար : Պ. Սարգիսը առանձին պիտի գար, քաղաքէն ուղղակի ՍԷՆ Քլու :

Ժամը հասած էր մրցումը սկսելու : Կիրէ գիծերը քաշուած էին: Իրաւարարը եւ իր օգնականները, Երկու կողմի խաղացողները եւ հանդիսականները, ամէն մարդ՝ կազմ եւ պատրաստ էր : Պ. Սարգիս չկար: Սկսանք մտահոգուիլ :

Արդէն տասը բոպէ ուշացած էինք երբ յանկարծ՝ աշակերտները սկսան խանդավառութեան ուրախ աղաղակներ բարձրացնել : Տեսանք որ հեռուէն Պ. Սարգիսը, բերդապահի տարազով, կուգար հանդարտ քայլերով: Անգլիոյ ազգային խումբին բերդապահն իսկ աւելի լաւ հագուած չէր ըլլար: Պ. Սարգիսին զգեստաւորումը, ոտքէն մինչեւ գլուխ, անթերի էր: Իր ամբողջ հանդերձանքը նորանոր էր և ամենէն ընտիր տեսակէն:

Պ. Սարգիսը տեսնելով, մեր բոլորիս մտքէն միաժամանակ՝ նոյն մտահոգութիւնը անցաւ: Սկսանք վախնալ որ իր տեսքէն պիտի յայտնուէր Պ. Սարգիսին փրոֆէսիոնէլ խաղացող ըլլալը, ու հետեւաբար՝ կրնային մեր հակառակորդները բողոքել ըսելով որ մենք դուրսէն դրամով խաղացող վարձեր ենք :

Ինչ եւ իցէ, բողոք չեղաւ: Պ. Սարգիսը իր տեղը անցաւ, եւ, քանի որ արդէն ուշ մնացած էինք, իրաւարարը՝ առանց այլեւայլի սուլիչը փչեց եւ մենք ուրախ սրտով մրցումը սկսանք : Նոյն միջոցին, բարակ անձրեւ մը սկսաւ :

Խաղը հազիւ սկսած՝ հակառակորդները անակնկալ յարձակողականի դիմեցին եւ, հեռուէն գնդակը իրարու անցնելով, հասան մինչ ինծի ու սկսան գիս նեղել: Ճարահատ, օձիքս ազատելու համար, դարձայ դէպի մեր բերդը եւ, գնդակին՝ փափկութեամբ կամացուկ պզտիկ հարուած մը տալով, ղրկեցի Պ. Սարգիսին որպէսզի ան իր ապահովին գնդակը բռնէ եւ առանց ամապարելու ղրկէ դէպի դաշտին միւս ծայրը .

Պ. Սարգիս՝ շնորհալի շարժումով մը ծռեցաւ գնդակը հաւաքելու համար: Գնդակը սահեցաւ ձեռքէն ու մտաւ մեր բերդը: Ամէնքս ապշած՝ իրարու երես նայեցանք: Ի՞նչպէս մտաւ, ե՞րբ մտաւ, ո՞ւր մտաւ ... մենք ալ չհասկցանք . ճիշդ է, անձրեւը թեթեւ մը սկսած էր ու հաւանաբար՝ Պ. Սարգիսին ձեռքերը թաց ըլլալով գնդակը սահած անցած էր: Այսպիսի սխալ մը ամենալաւ բերդապահին ալ կրնար պատահիլ :

Մրցումը շարունակեցինք: Երկու բոպէ չանցած՝ պայտառները դաշտին կէսէն հատ մը քաշեցին ու գնդակը դանդաղօրէն գլտորեցաւ դէպի մեր բերդը : Պ. Սարգիս պատրաստուեցաւ գնդակը ընդունելու: Գնդակը ոտքերուն մէջէն անցաւ ու մտաւ մեր ցանցին մէջ: Եղուարդը՝ քովս կանգնած, այլայլած աղաղակեց. — «Միսիւ Սարգիս, ի՞նչ կ'ըլլա՞նք կոր»:

Շշմած, հազիւ խաղը վերսկսած էինք երբ հակառակորդները հատ մը եւս քաշեցին աւելի քան քառասուն-հինգ մեթր հեռաւորութեան վրայ : Այս անգամ գնդակը անցաւ Պ. Սարգիսին ուսին վրայէն ու մտաւ մեր բերդէն ներս :

Դաշտին ամէն կողմէն եօթը լեզուով հայհոյանք տեղաց Պ. Սարգիսին գլխուն ... հայերէն, ֆրանսերէն, թրքերէն, յունարէն, հապեշերէն, անգլերէն եւ Ադըրպէյճանի բարբառով :

Այդ ընթացքով՝ կէս ժամ չանցած, պայտառները ութ կոլ նշանակեցին: Երուանդը՝ զայրացած կը պոռար. «Քանի՞ հատ պիտի խո՞թեն դեռ»: Այլեւս վերջնական արդիւնքը որեւէ կասկած չէր վերցներ :

Քայքայուած հաւատքով, եւ ընկճըւած, խաղը շարունակեցինք: Այդ պահուն, պզտիկներու դասարաններէն տըղաքը սկսան անտարբերութիւն ընել եւ Պ. Գոյունեանը սուլիչը հանեց ու երկու անգամ փչեց կարգապահութիւն հաստատելու համար: Խաղը ընդհատուեցաւ կարծուելով որ իրաւարարը սուլած էր : Իրաւարարը զարմացած՝ յայտնեց որ ինքը չէ սուլած եւ հրամայեց որ խաղը շարունակուի :

Քանի մը վայրկեան վերջը՝ Պ. Գոյունեանը զարձեալ սուլեց: Այս անգամ՝ բոլոր ներկաները անդրադարձան որ Պ. Գոյունեանն էր սուլողը: Առանց որեւէ կարեւորութիւն տալու կողմնակի գիտողութիւններուն, սուլիչը բերնին՝ Պ. Գոյունեան դեռ կը սուլէր: Օտարները սկսան նախատական խօսքեր ուղղել Պ. Գոյունեանին հասցէին :

Ասոր վրայ՝ մեր տղաքը անմիջապէս առաջ մղեցին Վահրամը որ վարժարանին ամենաքաջ մասնագէտն էր ... ֆրանսերէնի, որպէսզի անիկա մեր բոլորիս կողմէ պատասխանէ քանի մը պատշաճ հայհոյանքներով: Վահրամը իր վրայ դրուած պաշտօնը ամենայն հմտութեամբ կատարեց :

Մեր միակ նպատակը այլեւս հեղինակ ... կասեցնել էր, ու այդ մտքով՝ մեր ամբողջ խումբը կեդրոնացուցինք մեր բերդին առջեւ զայն պաշտպանելու համար: Այդ ալ անօգուտ եղաւ: Պ. Սարգիսին կոլերը կ'անցնէին ինչպէս ջուրը կ'անցնի մաղի մէջէն :

Բարոյալքուած՝ մեր խաղցողները ... ... ու անկազմակերպ, գիշերային ջիկներու նման, աչքերնին բաց բաց ... նպատակ՝ կը թափառէին դաշտին մէկ ծայրէն միւսը :

Խաղին վերջին վայրկեաններուն մեզի փենալթի մը շնորհուեցաւ: Սովորաբար Արամը կը քաշէր մեր փենալթիները, ուղիղ, ուժեղ եւ անվրէպ : Մեր ... բոլորդ ժամուն թերեւս կարելի ըլլար գէթ քիչ մը մեր պատիւը փրկել այդ մէկ կոլը մտցնելով: Բայց վէճ սկսաւ ... ըսաւ Անդրանիկը Թող քաշէ, միւսը ըսաւ ճինկէօղը աւելի յարմար է, եւ այսպէս գրեթէ ամէն մարդ կարծիք յայտնեց ... Խմբապետին խօսքը մտիկ ընող չկար. Այդ միջոցին՝ Երուանդը ջղայնացած մօտեցաւ գնդակին ու, ամէնքը մէկ կողմ հրելով, ինքը քաշեց հարուածը: Բայց իր բարկութեան հետեւանքով՝ ծուռ քաշեց եւ գնդակը սիւնին քովէն թռաւ անցաւ :

Վերջացաւ խաղը : Լաւ չեմ յիշեր կարծեմ 16 կամ 18ով 0 պարտուեցանք

Այսպէս վերջացաւ Պ. Սարգիսին առաջին եւ վերջին մասնակցութիւնը մեր խումբին :

Այսպէս փշրուեցան մեր յոյսերն ու երազները:

Այսպէս վերջացաւ վերջին մրցումը :

(24 Շար.)

1600 ԱՄԵԱԿ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

ՄԻԼԱՆՕ, (Ցառաջ). — Ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի Օգոստոս 25ի կոնդակ – հրաւէրին՝ Իտալիոյ Հայութիւնը, հովանաւորութեամբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, եւ մասնակցութեամբ Իտալիոյ Հայոց-Կոմիտէին, Հայկ. Տան եւ Մշակութային Միութեան վարչութիւններուն, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17.30ին, ազգային տան երդիքին տակ աննախընթաց փայլով եւ ժողովրդական հոծ մասնակցութեամբ տօնախմբեց Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակը:

Դեղնագոյն շղարշով շրջապատուած Ազգային Տան սրահին մայր պատին վրայ կը տեսնուէր անմահն հայեկացիին մեծածաւալ կենդանագիրը, գործ՝ Բժ. Երուանդ Տէր – Մօսիկեանի: Նկարիչը Սուրբին կենդանագրին տակին, լուսաւոր երկինքի մը տակ մէկտեղած էր Արարատն ու Արաքսը: Վերջնոյս ափունքին կը նշմարուէր հայադրոշմ եկեղեցի մը ուրուագիծը :

Բեմը եւ մայր սրահին յառաջամասը զարդարուած էին թանկարժէք գորգերով, ազնուօրէն տրամադրուած Պ. Գէորգ Խանկէյեանէ :

Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կենդանագրին աջին եւ ձախին, մշտադալար տունկերու եւ գոյնզգոյն ծաղկեփունջերու նրբաճաշակ համադրութիւն մը: Քիչ մը աւելի առաջ, ծածկուած դեղնորակ շղարշով կիսասիւն մը, որուն վրայ կը պլպլար հաստատեղաշտանակ մը:

Այս սարքաւորումը կ'ամբողջացնէին դէպի բեմը ուղղուած բազմագոյնեան չորս լուսարձակներ, որոնց շողերը իմաստաւորի կը կեդրոնանային բեմին ձախին բարձրացող ամպիոնին վրայ :

Ժամը ճիշդ 17.30ին սկսաւ հանդիսութիւնը: Հոգաբարձութեան ատենապետ Պ. Արիս Շալճեան երկու խօսքով հան-

գամանորէն վեր հանեց նրուան տոնակատարութեան իմաստն ու արժէքը, ապա, յայտարրէն դուրս, սակայն կանխամտածուած, , հանդիսականներուն անակնկալօրէն լսելի եղաւ · Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի · ձայնագրուած քարոզը, խօսուած՝ Օշականի եկեղեցւոյն մէջ, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի շիրմին յարակից :

Քարոզը, իր ամփոփ գծերուն մէջ՝ գովաբանութիւնն է Տարօնի մեծ զաւկին կատարած գործին, հայկականութեան ոգւոյն եւ գալուց ի դար նոր փայլ եւ նոր կենսունակութիւն ստացող հայ մշակոյթին :

Ապա խօսք առաւ օրուան բանախօս Արամայիս Սրապեան, որ նախ մանրամասնօրէն անդրադարձաւ Նախամաշտոցեան մեր քաղաքական, կրօնական եւ մտաւորական կեանքին, զուգակշիռը ընելով յունական եւ պարսկական Հայաստաններուն, երբ մեր երկիրը այո, կը կառավարուէր հայ արքաներէ, սակայն անոնք ենթակայ էին օտար տիրակալներու կամքին եւ կամայականութեան, չմոռնալով մերթ ընդ մերթ մէջբերումներ ընել Կորիւնէն, Ղազար Փարպեցիէն եւ Մովսէս Խորենացիէն :

Ցիշեց ասորի եւ յոյն լեզուներու գործածութիւնը մեր եկեղեցական արարողութեանց ընթացքին, ինչպէս պաշտօնական թուղթերու շարադրութեան առիթով :

Հպանցիկ յիշեց նաեւ նախամաշտոցեան մեր անգիր գրականութիւնը, անդրադառնալով անոր լեզուին, ոճին, արուեստին եւ մասնաւորապէս նիւթին :

Ապա, իր. հաստատումները քաղելով մեր դասական երեք պատմագիր-մատենագիրներուն գործերէն՝ տուաւ Սուրբին լրիւ կենսագրականը, անոր թափառումները դէպի գինեւէտ գողթն գաւառ, Վաղարշապատ, Միջագետք, Ամիր, Եդեսիա, Սամոսատ, Պարսկահայաստան, Յունահայաստան, Բիւզանդիոն, անդրադառնալով հայ այբուբենի գիւտին, որուն, լսաւ, տասրակնման անմեղ եւ վախս 36 գրերով Ս. Մեսրոպ Մաշտոց յաջողեցաւ մեր երկրէն մեկնագամընդմիշտ դուրս շպրտել օտարին անտանելի միջամտութիւնը :

Ցաջորդաբար, բազմաղանեան յատարձակներով երանդաւորեալ բեմին վրայ հաւաքուեցան Գ. Ցարութիւն Տէլոնկեան եւ որդին՝ Արա, Բժ. Տիգրան Ալեքսանեան, Բժ. Վահան Մալոյեան եւ Սուքիասեան եղբայրները. բոլորն ալ մոմեր ի ձեռին. դէպի աջ, մին դէպի ձախ՝ կը գտնուէին հոգեւոր հովիւը եւ Գ. Ջաւէն Մնոթիկեանը. այս վերջինները՝ մենաւորներ : Ժոն Սուէյլս արուեստագէտին երգեհոնի նուագածութեամբ՝ սկսաւ Սիամանթոյի «Սուրբ Մեսրոպ» խորագրեալ երկարաշունչ քերթուածին արտասանութիւնը :

Քերթուածին «Ներբողական» մասին, ինչպէս, «Աղօթք եւ տեսիլ Սուրբին» հատուածներուն արտասանութիւնը տեղի ունեցան Գախեան երաժշտութեան ընկերակցութեամբ, իսկ «Գիւտին փառքը» կտորը՝ Սէզար Ֆրանքի :

Արտասանութեան վերջաւորութեան, երգիչ Ժոն Սուէյլս, երգեհոնի ընկերակցութեամբ՝ սկսաւ «Լզմիածին» շարականին երգեցողութիւնը, որուն ձայնակցեցաւ արտասանողներու խումբը, պըլպլացող մոմեր ի ձեռին :

Երաժշտութիւն՝ Շ. Ռ. Պէրպէրեանի :

Վերջին ծայր յուզիչ էր լսել Սիմանթոյի նմանաբանութիւններով մեծահարուստ, յուզման եւ ներշնչման ալիքներով խառնեալ մաքին վերացումները՝ միախառնուած Գախեան եւ Սէզար Ֆրանքեան նոյնքան յափշտակիչ երաժշտութիւններուն, մինչ բազմաքանեան լուսարձակները իրենց հմայքին տակ կը պահէին Հայկ. Ծան հոգեկլանուած միջավայրը :

Կրնանք արձանագրել, որ հանդիսաւոր բանաստեղծին քերթուածին խմբական եւ մենաստղական արտասանութիւնը շատ յաջող էր :

Իսահակ վրդ. Ղազարեան փակեց հանդէսը, փառաբանելով Սուրբը, գիտաբարը, մեր ցեղին մեծագոյն զաւակներէն Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Հացեկացին :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ Ս.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—•—

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — «Սով. Արուեստ»ի Սեպտեմբերի թիւին մէջ «Բարի գալուստ ձեզի, արուեստի ջահիլներ» ընդհանուր խորագրին տակ եւ զանազան ստորագրութիւններով կը ներկայացուին ապագայ յոյսեր, հայ արուեստի բնագաւառէն ներս: Կը քաղենք կարեւոր տեղեկութիւնները :

ԲԱՆՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՆՈՐԵՐ. — Վեց տարի առաջ Երեւանի գեղարուեստական եւ թատերական հիմնարկութիւնը հաստատեց կիրառական արուեստին վերաբերեալ քանի մը ճիւղեր : Եւ ահա, այս տարի, հիմնարկութիւնը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները, որոնց մէջ կը գտնուին բանուածքներու գեղարուեստական ձեւաւորումով զբաղող ութ երիտասարդ շնորհալի նկարիչներ :

Այս տարուան շրջանաւարտները եւ շրջանաւարտուհիները իրբեւ քննութեան նիւթ ներկայացուցած են զանազան ձեւաւորումներ, բոլորն ալ կերպասներու եւ բանուածքներու համար: Գծագրական ձեւաւորումներուն մէջ աչքի կը զարնեն հայկական մոթիֆները: Նոր շրջանաւարտներն են Սեդա Գալստեան, Եսթեր Թաղակչեան, Յովհ. Եղիկեան, Արտաշէս Բաղդասարեան, Երուանդ Փալանջեան, Ռիմա Գիւրջեան, Նորա Ցովսէփեան, Հենրիխ Աւալով :

ԳՈՐԳԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ. — Անուն հանած հայկական գորգերը երբեք մասնագիտական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած վարպետներ չեն ունեցած: Այս տարուան շրջանաւարտներուն մէջ կան հինգ երիտասարդներ, որոնք, առաջին գործերէն դատելով, կոչուած են շարունակելու հայկական գորգերու արուեստը :

Քննութիւններու ընթացքին ցոյց տըւած են, թէ տրամադիր են շարունակելու եւ զարգացնելու գործադրութեան հայկական գիծերը: Արդարեւ, իրենց ներկայացուցած գործերուն երկրաչափական զարդանկարները, բուսական ձեւերը, հայկական գործադրութեան յատուկ ոճաւորուած թռչունները եւ կենդանիները վերցուած են հայկական ժողովրդական ստեղծագործութեան հարուստ աղբիւրներէն: Ապագայ խոստացող արուեստագէտները կը կոչուին Կ. Ինֆեճեան, Ց. Ֆիդանեան, Ց. Ասատրեան, Ա. Կարապեան եւ Ի. Մարտիրոսեան :

ԽԵՑԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ. — Գեղարուեստական խեցեգործութեան ճիւղը՝ բացուած 1955ին, այս տարի տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները, Լեւոն Յովսէփեան, Քնարիկ Աղաեան, Եդ. Բերոյեան, եւ Ց. Ռոստոմեան :

Ուսման հինգ տարիներու ընթացքին սորված են հայկական խեցեգործութեան յատկանիշները, փորձեր կատարած են յախճապակիի, կերպարուեստի գործարաններուն մէջ :

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՆԵՐ. — Երեւանի գեղարուեստի եւ թատրոնի հիմնարկութեան շրջանաւարտներուն մէջ էին նաեւ հինգ քանդակագործներ, Ֆ. Սիմոնեան, Ս. Թումանեան, Ն. Պօղոսեան, Ֆ. Սոզոյեան եւ Կ. Կարախանեան :

Ի տարբերութիւն նախորդ տարիներու շրջանաւարտներէն, այս տարուանները իրենց աշխատանքները յղացած եւ կատարած են զարդանկար — քանդակագործութեան ոճով ընտրելով :

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՍԱՆԵՐԸ. — Տասնեւհինգ գեղանկարիչ եւ եօթը քանդակագործ աւարտեցին այս տարի Երեւանի Փանոս Թէրլէմէզեանի անունը կրող գեղարուեստական ուսումնարանը : Ձեռք ձգուած արդիւնքներէն կարելի է ըսել, թէ ուսումնարանի ուսուցիչները հինգ տարուան մէջ, ջանք եւ եռանդ չեն խընայած պատրաստուած արուեստագէտներ հասցնելու համար ուսանողներէն :

Այսուհանդերձ, կան երիտասարդներ, որ գոհացած են ընդօրինակելով ծանօթ վարպետներու գործերը, իսկ մաս մըն ալ «ինքնատիպ» ուզած է երեւալ, անճաշակ գործեր պատրաստելով :

ՁՄԵՌՈՒԱՆ ԽԱՂՈՂ

Հայկական լեռնաշխարհը հարուստ է հակաղրութիւններով: Արարատեան դաշտին մէջ շատոնց վերջացած է՝ այգեկութքը եւ այժմ ցուրտէն պաշտպանելու համար՝ վազերը կը թաղեն հողին տակ, իսկ Մեղրիի հովիտին վազերուն վրայ դեռ կը փայլին արեւահամ ողկոյզները :

Մեղրիի մէջ հաղուադէպ է ձիւնը: Ասոր փոխարէն ամբողջ տարին արեւ կայ, որ ամառ ատեն իր զօրաւորութեամբ հիւթիչ կը դարձնէ պտուղները, իսկ ձմեռը կը մեղմացնէ կլիման: Մեղրեցին խաղողին վազը չի ծածկեր հողին տակ, ինչպէս կ'ընէ Արարատեան դաշտի գիւղացին, պարզ այն պատճառով, որ այս շրջանին մէջ ցուրտ չըներ :

Մեղրեցին սովորութիւն դարձուցած է իր այգեկութքին մէկ մասը յետաձգել մինչեւ ուշ գարուն : Փոքրիկ տոպրակներ կը հագցնէ խաղողի ողկոյզներուն, որոնք այսպէս կը մնան թարմ, թռչուններուն դէմ պաշտպանուած : Ցունուարին, Փետրուարին կամ Մարտին Մեղրեցին կը վերջացնէ իր այգեկութքը :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

PROMENADE EN ARMENIE

Ֆրանսական տիսքոկրաֆի երաժշտական պարբերաթերթին 'Դեկտեմբերի թիւին մէջ, Ֆոլքլորային երաժշտութեան քննադատ Հիւպէր Իթիէ իր ընթերցողներուն ներկայացնելով Արա Պարթեւեանի հրատարակած վերջին սալը իր մանրամասնութիւններով, կ'եզրակացնէ ·

« Իկոռ Սթրավինսքի, ռուս մեծանուն հեղինակը, երաժշտական համայնագիտարանի մէջ այսպէս գրած է ·

« — Հայոց երաժշտական նուրբ զգացումները, անկեղծ մեղեդիներ յօրինելու իրենց բնածին յատկութիւնը ընդունուած եւ գնահատուած են երկար ժամանակներէ ի վեր: Հայկական արուեստը Եւրոպայի համար մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ, անյիշելի ժամանակներէ ի վեր անիկա կազմաւորուած է արեւելքի եւ արեւմուտքի զուգորդուած ազդեցութեան տակ » :

« Հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը արժանի է ծանօթացման իր կազմաւորման վերլուծումը կ'օժանդակէ լաւագոյնս ըմբռնելու եւրոպական երաժշտութեան ամենահին նախադասութիւնները :»

« Այս հինգերորդ սալին մէջ զոր հեղինակը խմբագրած է, մեզի կը ներկայացուին ամենագեղեցիկ երգերն ու պարերը հայկական աշխարհին, ինչպէս՝ «Յաղոդաքարը», «Խնջոյքի պահը», «Ոսկեթել մազերդ»ը որոնք պատկերալից դրուագներ են, կատարուած երգչախումբ եւ նուագախումբով, Արա Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ» :

« Այս սալը անշուշտ պիտի գնահատուի նախ Հայոց կողմէ, որ պիտի արծարծէ իրենց յիշատակները, եւ ապա՝ ընդհանրապէս. ֆոլքլորիք երաժշտութեան սիրողներէ, որոնք խանդավառանքով զայն պիտի դասեն իրենց հաւաքածոյին մէջ »

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Պահակներէն մին ոտքը քաշեց, իսկ միւսը՝ ջանաց ձեռքը բանել. Այդ կերպով տախտակամածին վրայ պառկեցուցին Առաքել Էֆէնտին ու իրենք ալ քովը կեցան :

— Գնա ճպոտս բեր, ձայնեց Վալին :

Պահակին մէկը դուրս վազեց ու քիչ յետոյ երկու մատի հաստութեամբ ու ոստերով լեցուած ճպոտ մը բերաւ :

— Մերկացուցէք սա շունին ոտքերը, պոռաց Վալին :

— Ոտքերն ալ մերկացուցին երկու պահակները.

Ան ատեն սկսաւ հարուած հարուածի ետեւէ իջեցնել Առաքել Էֆէնտիի մերկ ոտքերուն վրայ :

Հինգ... տասը ... քսան ... մինչեւ որ կապոյտ ու սեւ ջուր մը միսերուն մէջէն դուրս տուաւ ու կաշին ծածկեց մինչեւ որ անզգայ դիակի մը պէս փռուեցաւ ան փափուկ գորգերուն վրայ ...

— Ոհ, շուն քեզի... առ պատիժդ ... մռմռաց Վալի փաշան եւ իր ձեռքին ճըպոտը մէկդի նետեց :

Ցետոյ անտարբեր նայուածք մըն ալ նետեց իր ոտքին քաշկռտուած զոհին վրայ ու դանդաղէն հեռացաւ ...

Երկու պահակները կեցած էին ու անխօսուկ կերպով մը կը նայէին :

Ամբողջ ժամ մը անցաւ :

Առաքել Էֆէնտին անշարժ էր, անզգայ էր... կարծես թէ մեռած էր :

Վերջապէս զօրաւոր ճիգ մը ըրաւ Առաքել Էֆէնտին ու ոտքերը հծկելու ջանաց ու չկրցաւ :

— Վայ, ծօ մեռած չէ, տեսար... մըռմըռաց պահակներէն մին :

— Հարկաւ ... տասնեակ մէկ երկու ճըպոտով մարդ կը մեռնի՞, խելացի, նկատել տուաւ միւս պահակը :

Այս խօսակցութեան միջոցին, Առաքել Էֆէնտին ճիչ մը հանեց բերնէն ու հառաչեց :

— Ախ... ախ... կաթիլ մը ջուր տուէք ինծի... օգնութիւն... օգնութիւն ... :

Պահակներէն մին անմիջապէս գաւաթ մը ջուր տուաւ իրեն զոր մէկ ումպով խմեց :

Այսպէս, կամաց կամաց գիտակցութիւնը վրան եկաւ, մարմինը շարժելու կարողացաւ ու աչքերը բացաւ :

— Ախ... ասո՞ւր կը գտնուիմ ես, մրմնջեց Առաքել Էֆէնտին՝ իր ձեռքը գլխուն դարնելով :

Ցետոյ նստելու աշխատեցաւ :

Կը զգար թէ պաղ սարսուռ մը կար իր երակներուն մէջ :

Հազիւ հազ ոտքի ելաւ ու երկու քայլ առնելու յաջողեցաւ. բայց չկրնալով կենալ՝ դարձեալ աթոռի մը վրայ նըստաւ :

Սաստիկ տաքութիւն մը իր գլուխը կ'այրէր. իր սիրտը կ'եփէր ու իր բովանդակ էութիւնը կը տառապեցնէր :

Իրիկուան դէմ, երկու պահակներու առաջնորդութեամբ մինչեւ փողոցին անկիւնը գնաց: Երբ պահակները թողուցին զինքն ու հեռացան, Առաքել Էֆէնտին կերկերուն քայլերով հազիւ հազ իր տունը հասաւ :

Վեր ելաւ ու առանց խօսք մը ընելու իր սենեակը մտաւ :

Ժամերով, ժամերով ման եկաւ իր սենեակին մէջ, որչափ որ ուժ մնացեր էր իր վրան եւ որչափ որ կրնար քալել :

Գիշերուան ստուերները թանձրանալու մօտ էին :

Առաքել Էֆէնտին ալ յոգնած էր... ալ չէր կրնար ոտքի վրայ կենալ. ուստի նստեցաւ սեղանին մը քով ու սկսաւ մտածել:

Ի՞նչ եղած էր իրեն... ինչ անցած էր իր գլխէն ... ի՞նչ վիճակի մէջ ինկած էր ինքը: .

Չէր գիտեր ...

Չէր յիշեր :

Միայն թէ իր երեւակայութեան առջեւ կը պատկերուէր երիտասարդ մը, որ պաշտօնատան տախտակամածին վրայ ինկած, անզգայ եղած ու դիակ մը դարձած կը մնար :

Երիտասարդ մը՝ զոր ճանչցած էր... :

— Հեռու հեռու աչքերու... չեմ կրնար համբերել ... չեմ կրնար հանդուրժել, կը գոչէր Առաքել Էֆէնտին: Հոն է, առջիս է... գետնին վրայ կը տապլտկի ... արիւններու մէջ է ան; Կը պաղատի, բայց չեմ լսեր ես, կ'աղաչէ, սակայն քար կտրած է իմ սիրտս ...; Չէ, չէ... մինչեւ իսկ խղճիս ձայնը խղդեցի ... մինչեւ իսկ Աստուծոյ ուրացայ որ այնպէս մատնեցի որդիս ... :

Առաքել Էֆէնտին իր մենախօսութիւնը չշարունակեց, այլ ձեռքն առաւ գրիչն ու ահա ինչ որ գրեց ·

« Թուաւ կինս ·

«Տարիներէ ի վեր ուրիշներու արիւնը ստնելով ապրեցայ ու մատնութիւններու արդիւնքով հագուեցայ... ասիկա գիտցիր ու մի ցաւիր վրաս ...; Ցետոյ՝ ձեռքս զաւակիդ արեան մէջ թաթխած ըլլալուս ու անդիտակցաբար կառավարութեան մատնելուս համար զինքը՝ անծէջ գիս ...;

Մնաս բարո՞վ...»:

Անձնասպան Էրիկդ ԱՌԱՔԵԼ

(Շար.)

Օր. Սօնա եւ Անէթ Հանէսեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Խաչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միսակ Խաչիկեան եւ զաւակները (Սան Ֆրանսիսքօ), Գ. Մլեհ Խաչիկեան (Ս. Ֆրանսիսքօ), Զուլալեան, Խաչիկեան, Քիւրօղլեան, Նալպանտեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՄԻՍԱԿ ՀԱՆԷՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ 61 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, ժամը 13.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Անկէնի հին գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Միհրան Կարապետեան կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ. Մշակոյթի Տան, ի յիշատակ համայն նահատակ Հայութեան վրիժառուներէն՝ անմահ հերոս Ս. Թէհլիրեանի սրահին նորոգութեան ծախքերուն:

×

Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցած Գ. Ց. Շաքարեանի հարսանիքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քէօլէեան Թէհլիրեան սրահին պիւֆէին նուիրած են յիսուն Ն. Ֆ. արժէքով պնակներ եւ գաւաթներ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Պօղոս Յակոբեան եւ Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան կը նուիրեն 50ական Ն.Ֆ. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի, Բաբգէն Փափազեանի մահուան առթիւ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Գ. Մարտիրոս Յակոբեան երեսուն Ն. Ֆ. եւ Գ. Պօղոս Փափազեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի, Գրիգոր Գոստիկեանի եւ Բաբգէն Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն պարտք կը զգայ շնորհակալութիւնները յայտնել այն բոլոր նուիրատուներուն, որոնք «Դաշնակցութեան» երկու ծաղկեպսակներուն իրենց մասնակցութիւնը բերին, յարգելով իր երկու հաւատաւոր եւ նուիրեալ ընկերներուն՝ Գրիգոր Գոստիկեանի եւ Բաբգէն Փափազեանի յիշատակը:

Այս առթիւ ծաղկեպսակներէն գոյացած ընդհ. գումարին մնացեալը յատկացուցուած է Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ֆոնտին, որ է 339 Ն. Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Նալպանտեան իրենց սիրելի հօր Մարկարոս Նազգաշեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն.—

Կապոյտ Խաչի երեսուն Ն. Ֆ., Մշակոյթի Տան երեսուն, Աղքատախնամին քսան, «Յառաջ»ին քսան Ն. Ֆ.:

Միեւնոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Ջինողեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Շաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր Դաւթեան եղբայրներէ հարիւր Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ օծման տարեդարձին առթիւ: Նոյն առթիւ ոմն՝ յիսուն Ն. Ֆ.:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս օծման 4րդ տարելիցը կը տօնուի հանդիսաւոր կերպով: Այս առթիւ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու: Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին բազմաձայն, Մայր Եկեղեցւոյ երգիչներուն մասնակցութեամբ եւ երաժշտապետ Գ. Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ:

Յաւարտ Ս. պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս շինութեան ծախքերուն մասնակցող բոլոր նուիրատուներու ննջեցելոց հոգւոց հանգստեան համար: Սկիզբ ժամերգութեան 8.30, Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Շաւիլի եկեղեցւոյ ՇէՔ – Փօսթալի թիւն է՝ 14827 – 18, Փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Մարիամ Գոստիկեան, Գ. Վարդգէս Գոստիկեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էլմայեան եւ ընտանեկան պարագաներ, իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին, Փարիզի Հայրենակցական Հայր. Միութեան, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան նուիրատուներուն, եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակներով, նամակներով եւ իրենց ներկայութեամբ մասնակից եղան իրենց սուգին՝ ողբացեալ

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ (Սէօլէօզցի)

մահուան առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԾԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր Վարժարանին մէջ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐԵՐ

ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ՄԵՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

14 օր Թիրոլի մէջ Ծնունդի եւ Նոր Տարուան տօներու առթիւ Աւստրիա ձըմեռնային զբօսախաղերու ամէնէն արեւոտ վայրերէն մէկուն մէջ:

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտեմբեր 21ին, «ձիւներու զուարթ կառախումբով» դէպի ԹՐԷՆՍ Ինսպրուքէն, բարձրութիւն 1240 մեթր: ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 3ին:

Բնակութիւն հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ: Լաւ եւ առատ ուտելիք, Փարիզէն Փարիզ բոլոր ծախքերը մէջ՝ 298 Ն. Ֆ.: 9էն 12 տարեկան երիտասարդներուն համար մոնիթրիսի մասնաւոր հսկողութիւն, Սքիի դասերով՝ 355 Ն. Ֆ.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂ ՄՆԱՑԱԾ Է ՄԻԱՅՆ:

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՔԻՐԵԱՆ

(Ռըլասիոն Թուրիսթիք)

27, Fbg. Montmartre, Paris - PRO. 35-85

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30ին, Վատիկանի ռատիօկայանէն հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուի հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Միջին ալիք.— 196 մեթր, կարճ ալիք՝ 31.10, 25.55, 19.84:

Պիտի քարոզէ Գերապատիւ Ներսէս Ծ. Վ. Սէթեան, նիւթ ունենալով «ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ»:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ (Իսի):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերուն:

Սիրայօժար իրենց արուեստին նուագով կը մասնակցին հայրենակիցներ՝ Մ. Շիրվանեան, Շ. Կազեան (ուտ, ջութակ): Լաւ կերուխում, խնամքով պատրաստուած վարչութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes, Métro Ternes

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Պիտի բանախօսէ

ԼՈՒՔ – ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ

Հայ երաժշտութեան մասին եւ դաշնակի վրայ պիտի նուագէ հայկական կտորներ: Երիտասարդներ սիրով հրաւիրուած են:

Մուտքը ազատ է:

ՆՈՒԷՐ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻՆ

Վերժին Զիլինկիրեան (նոր անունով Տիկին Փէրէզներեան) 50 Ն. Ֆ. կը նուիրէ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, որ փափաքի՝ արտածումի եւ ներածումի կարեւոր գործի մը մէջ ապագայ ունենալ:

Ներկայանալ ամէն օր՝

Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ հաստատութիւն՝

3a, Rue Lafayette, Marseille

ԾԱԽՈՒԻ Է

Փավիյոն մը, երեք սենեակ, մեծ խոհանոց, բակին մէջը հանկառ, ամէն յարմարութիւն (թու – քոնֆոռ):

Դիմել ՄՈՌԻԶԻ, 18. Րիւ տէ Պլէօէ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ: Հեռաձայն Անթրփօ 51-66:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
22, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Réveillon

du

Nor Séround

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, սովորական ժամուն, սովորական վայրը:

ՃԻՊԷՅԼԻ նախկին սանուց (Յուշամատեան)ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը ճիշդ 3ին, Քառէի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԱԼՊՈՄ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Բ. ՄԱՍԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻՆ:

Տպարան ՏԱՐՕՆ, Լիոն, 1962

Դիմել հեղինակին՝
Ք. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (Տարօն)

20, Avenue des Cottages
CALUIRE (Rhône)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1962 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ:

Ճոխ բովանդակութեամբ եւ ընտիր նկարներով:

ՓԱՐԻԶԻ համար դիմել Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, Հրանտ – Սամուէլ գրատունը, եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼ

PHOTO - REX, 2 Rue Bernard du Bois

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 14 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9279 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5080

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱՆՍԷՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Բ.

Հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, Ֆրիտիոֆ Նանսէն սիրով ստանձնեց նախագահութիւնը միջազգային այն յանձնախումբին, որուն պաշտօնն էր տեղւոյն վրայ ուսումնասիրել Սարդարապատի դաշտին ոռոգման եւ այնտեղ հայ գաղթականներ տեղաւորելու կարելիութիւնները։

Յանձնախումբի միւս անդամներն էին անգլիացի Տիւփիւի, Ֆրանսացի Քարլ, իտալացի Փիօ Լօ Սավիօ եւ Նորվեկացի Քուիսլինկ, բոլորն ալ մասնագէտներ։ Քարտուղարն էր Քուիսլինկ, ա՛ն, որ վերջին պատերազմին Հիթլէրի կողմն անցաւ, դաւաճանելով իր հայրենիքին եւ որուն անունը հոմանիշ դարձաւ «դաւաճանի»։

Նանսէն դէպի Հայաստան իր կատարած ճամբորդութեան տպաւորութիւնները, իր առաքելութեան մանրամասնութիւնները եւ Հայոց մասին իր մտածումները հրատարակեց «Հայաստան եւ Մերձաւոր Արեւելք» խորագիրը կրող պատկերազարդ գրքով մը, որուն նորվեկերէն բնագիրը շուտով, թարգմանուեցաւ անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի (1928ին)։ Ողբացեալ Զապէլ Եսայեան նոյն թուականին ձեռնարկած էր հայերէն թարգմանութեան, սակայն հրատարակիչ չգտաւ։ Վերջերս է միայն որ Պէյրութի մէջ լոյս տեսաւ հայերէն թարգմանութիւն մը։

Նանսէն եւ ընկերները 1926 Յունիսին Թրիէսթէէն ճամբայ ելան Սեմիրամիս (Շամիրամ) նաւով։ Իր գրքին սկիզբը, հեղինակը կը յիշէ Շամիրամի եւ մեր Արա Գեղեցիկ թագաւորի սիրավէպը։ Յետոյ մանրամասնօրէն, շատ հաճելի ոճով մը կը նկարագրէ իր անցած բոլոր վայրերը, — Աթէնք, Պոլիս, Պաթում, Թիֆլիզ, Երեւան, Լենինական եւայլն։

Գլուխ մը կը յատկացնէ Վրաստանի պատմութեան ու գիրքը կը վերջացնէ Հայաստանի համառօտ պատմութեամբ (էջ 251 – 364)։

Ամէնէն աւելի կը ծանրանայ յանձնախումբի առաքելութեան եւ Հայաստանի մէջ կատարուած քննական ուսումնասիրութեանց վրայ։

Կառավարութեան անդամներն ու հայ գիտնականներ աջակցած են յանձնախումբին եւ ծրագիրներ ներկայացուցած՝ խոպան հողերու ոռոգումին մասին, ատրճանաբար գործադրելի։

Սարդարապատի «անապատ»ին ոռոգումը 43.000 դեսիատին հող մշակելի պիտի դարձնէր, սակայն անոր իրականացումը առնուազն երեք տարուան աշխատանք եւ 15 – 20 միլիոն ոսկի ռուբլի ծախք կը պահանջէր։ Ուստի յանձնախումբը կը թելադրէ նախ ոռոգել Ղըրի, Քարա – Սուի եւ Զանգիբասարի հողերը, մշակելի դարձնելով 30.000 դեսիատին տարածութիւն, նուազ ծախքով։ Այդ հողերուն վրայ կարելի պիտի ըլլար տեղաւորել եւ ապրեցնել Եւրոպայէն բերուելիք 25.000 (թերեւս աւելի) հայ գաղթականներ։

Յանձնախումբին մանրամասն տեղեկագիրը 1927ին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ հրատարակուեցաւ Ժընեւի մէջ անգլերէն լեզուով եւ հետեւեալ խորագիրով. «Ծրագիր հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին։ Ընդհանուր տեսութիւն եւ գլխաւոր վաւերագիրներ»։

Մեծ համակրանքով կ'արտայայտուի Նանսէն Հայերուն մասին եւ կը մեղադրէ մեծ պետութիւններն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որոնք խոստմնադրուժ եղան։

Կ'արժէ լայնութեամբ ներկայացնել իր արժէքաւոր գրքին եզրակացութիւնը.

« Եւրոպայի ժողովուրդներն ու պետական մարդիկը յոգնած են այս յաւիտենական (հայկական) հարցէն։ Բնական է, որովհետեւ անիկա ցարդ տաղտուկ միայն պատճառած է։ Հայաստան բառն իսկ անոնց քնացած խղճին մէջ կ'արթնցնէ շատ չիրականացուած խոստումներու, զորս երբեք չփորձեցին լրջօրէն գործադրել։

Հայը արիւնաքամ ու աշխատունակ փոքրիկ ժողովուրդ մըն էր, որ քարիւղի եւ ոսկիի հանքեր չունէր։

« Մեղք հայ ժողովուրդին, որ եւրոպական քաղաքականութեան հետ գործ ունեցաւ։ Իրեն համար շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար, որ իր անունը երբեք չարտասանուէր եւրոպացի դիւանագէտի մը կողմէ։ Սակայն հայ ժողովուրդը երբեք չէ կորսնցուցած իր յոյսը։ Ու մինչ լծուած էր կարօտի եւ հաստատակամ աշխատանքի մը, անիկա սպասեց, սպասեց երկար։ Կը սպասէ միշտ»։

Նորվեկացի մեծ մարդասէրին պէս կը կրկնենք միշտ մենք ալ թէ չենք կորսնցուցած երբեք մեր յոյսը եւ Հայու անյողդողդ կամքով եւ անսասան տոկունութեամբ պիտի սպասենք միշտ, մինչեւ որ յաղթանակէ արդարութիւնը եւ իր գերագոյն լուծումին յանգի Հայկական Դատը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ը ՄԻՇՏ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԷ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ԴԺԳՈՀ Է

Էլիզապէթվիլի կացութիւնը միշտ եղերական է, ինչպէս նաեւ Եւրոպացիներու վիճակը։ ՄԱԿը կը ռմբակոծէ եւրոպական բոլոր թաղամասերը եւ տեղական մամուլի թղթակիցները կը շեշտեն նոյնիսկ թէ ՄԱԿի ուժերը յատկապէս ընտրած են այդ նշանակէտերը։ Այս առթիւ Ֆրանսացի հիւպատոսը որ դիւանագիտական մարմնին երէցագոյնն է ապարդիւն փորձեր ըրած է յարաբերութեան մէջ մտնելու համար ՄԱԿի կեդրոնին հետ։ Հիւպատոսները շատ մտահոգ են իրենց հպատակներուն համար։ Մէկ կողմէն կը վախնան որ ՄԱԿը շարունակէ իր յարձակումները եւ փողոցներու մէջ կռիւներ սկսին, միւս կողմէ կը վախնան նաեւ թէ ներկայ լարուածութիւնը որ ստացուած է ռմբակոծութենէն ետք, խուճապի մատնէ ճերմակները եւ փորձեն փախիլ, մինչ քաթանգական ուժերը արգելք կը հանդիսանան անոնց մեկնումին։ Կիները եւ երախաները սարսափած են եւ ջղային տագնապները բազմաթիւ են։ Ցարդ այնքան խուճապի մատնուած չէին, որովհետեւ չէին կարծեր որ ՄԱԿի ուժերը կրնան իրենց վրայ ալ կրակ բանալ։

Ափրիկեան թաղամասին մէջ, բոլոր այրերը թունաւոր նետեր ստացած են։ Այդ թոյնը հինգ վայրկեանէն կը սպաննէ, շատ աւելի վտանգաւոր է քան գնդակ մը եւ պէտք է, նախընտրաբար փորին վրայ նշան առնել, եթէ փորձ կատարուի նետը քաշել աղիքներն ալ միասին դուրս կ'ելլեն։

Լէոփոլտվիլի մէջ (կեդրոնական Քոնկօ) կացութիւնը շատ անորոշ է։ Քիչ էր մնացած որ Ներքին նախարարը ձերբակալուէր Ապահովութեան տեսուչին կողմէ։

Պրիւքսէլի մէջ, Սփաք խօսեցաւ Քաթանկայի մասին, երեսփոխանական ժողովի նիստին։

Արտաքին նախարարը հաստատեց թէ ՄԱԿի գործունէութիւնը բոլորովին անընդունելի է։ Աւելցուց թէ պելժիական կառավարութիւնը համաձայն չէ Քաթանկայի անջատման բայց ցարդ ոչ մէկ պատճառ կամ արդարացում կայ այն իսկական պատերազմին զոր ՄԱԿը կը տանի Քաթանկայի դէմ։ Երեւան ելած է նաեւ թէ Ու. Թանի ըսած յարձակողականի «նշանաւոր ծրագիրը» զոր ձեռք ձգած էր պարզապէս պաշտպանողականի ծրագիր մըն էր։

Անմիջական կը նկատուի նաեւ այն կոչը զոր Ֆրանսա, Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգները պիտի ընեն զինադուլի մը համար։

Քաթանկայի այս կացութիւնը արդէն դժուարութիւններ ստեղծած է նաեւ Անգլիոյ համար ուր Մաքմիլլընի դահլիճը քննադատութեանց կ'արժանանայ քոնկոլեան իր քաղաքականութեան պատճառաւ։ Ընդդիմութիւնն ալ դէմ է որ Անգլիա զէնք հայթայթէ ՄԱԿի։

Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, ՄԱԿը Քանատայի դիմում ըրած է որպէսզի ռումբեր հայթայթէ Քանտեռա օդանաւերուն համար որոնք Քաթանկայի գործողութեանց համար կ'օգտագործուին։ Այս դիմումին նպատակը կրկնակի է կ'ըսեն, նախ արագօրէն ռումբ ձեռք ձգել։ Ապա Անգլիացիները փրկել փափուկ կացութենէ մը (ծանօթ է որ Մեծն Բրիտանիա պիտի հայթայթէր այդ ռումբերը)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԷՆ հասած լուրերու համաձայն Սպանիոյ գահաժառանգին եւ Յունաստանի իշխանուհիին ամուսնութիւնը կը շարունակէ բարդութիւններ ստեղծել։ Յոյները կ'ուզեն որ թէ քաղաքային թէ կրօնական պսակը Աթէնք կատարուի։ Տոն Խուան եւ Ֆրանքօ համամիտ չեն։ Ամէն պարագայի մէջ կը հաստատուի թէ ըլլայ Աթէնք, ըլլայ Հռոմ, Կարդինալ Աղաճանեանն է որ պիտի պսակէ զոյգը։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ դիմում ըրաւ Ամերիկայի որ իրեն յանձնուի Զօր. Հօյզինկէրը որպէսզի դատուի իբրեւ «պատերազմի ոճրագործ»։ Գերման զօրավարը ներկայիս, Ատլանտեան Ուխտի զինուորական հերթական կոմիտէին նախագահն է։ Արեւմտեան շրջանակները զայրացած են խորհրդային այս նոր գըրպարտութեանց արշաւանքէն։

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Ու. Թան ահազանգ կը հնչեցնէ, որովհետեւ ՄԱԿը անմիջական սնանկութեան դուռը հասած է։ 1962 Յունիս 30ին բացը 170 միլիոն տոլարի պիտի հասնի։ Իսկ յառաջիկայ Դեկտեմբեր31ին 82 միլիոն 500 հազար տոլարի վճարում կայ ....։

ՔԱՐԱՔԱՍԻ լրագրողներու վենեզուելական ընկերութիւնը «անբաղձալի անձնաւորութիւն» հռչակեց նախագահ Քենըտին եւ բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը շեշտէ թէ անտեղի կը դատէ Միացեալ Նահանգներու նախագահին այցելութիւնը Քարաքաս Դեկտեմբեր 16ին։ Այս ընկերութիւնը ծայրայեղ ձախ հակակշռի տակ է։

ՔՈՄՕՅԻ շքեղ մէկ ապարանքէն գողցուած են 26 պաստառներ, որոնց արժէքը՝ 250 միլիոն է։ Ապարանքը կը պատկանէր Մուսոլինիի կառավարութեան գանձի տնօրէնին Գառլօ Կրասիի այրիին։ Ապարանքին մէջ գտնուած պաստառներուն ամբողջ արժէքը մէկ միլիառ լիրի կը հասնի։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ Տոքթ. Մամուն Քուզպարի որ վարչապետն էր սուրիական առժամեայ կառավարութեան (Եգիպտոսի հետ խզումէն ետք) սահմանադրական ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ «Ժէօն Աֆրիքը» (նախապէս Աֆրիք – Աքսիոն) կը յայտնէ թէ 10 օր է գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ միջեւ։ Անմիջական կը նկատուի զինադուլի մը հռչակումը։ Միւս կողմէ Բանակներու նախարարը՝ Մեսմէր յայտարարեց ծերակոյտին թէ Մերս էլ Քէպիրի զինուորական կայանը միայն ֆրանսական կրնայ ըլլալ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ յայտնեց Աւստրիոյ, իր հաւանական անդամակցութեան առթիւ Հասարակաց Շուկային, թէ նման բան մը խոտոր պիտի համեմատէր չէզոքութեան հետ։

ՃԱՓՈՆԻ մէջ ծայրայեղ աջ դաւ մը ձախողեցաւ։ 13 սպաներ կը մտադրէին սպաննել վարչապետ Իքետան։

Օրը Օրին

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՆԴԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ... ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐԸ

Բոլշեւիկ թերթ մը բան-գործ ըրեր հաւաքեր է հետեւեալ մանրավէպերը (անեքդոտ), *խմբագրական ծանօթութեամբ մը աւելցնելով թէ բոլոր այդ ծիծաղաշարժ դէպքերը պատահած են «կապիտալիստ» երկիրներու մէջ.—*

× Թերթ ծախող մը իր յաճախորդին.

— Պարո՛ն, խնդրեմ վճարեցէք այս շաբթուան ձեր հաշիւը։

— Ո՞րքան է պարտքս։

— 150 փրանք։

— Պակաս պէտք է ըլլայ, սուտ կը խօսիս։

— Կը խնդրեմ, մի՛ վիրաւորէք զիս, ես սուտ կը ծախեմ, բայց սուտ չեմ խօսիր։

× Դպրոցի մը մէջ։

— Պարտէզին պտուղները ե՞րբ կը ժողվեն։

— Երբ պարտիզպանը հոն չէ։

× Հայրը՝ իր տղուն.

— Եկուր, տղաս, տեսնեմ ի՞նչ սորված ես մինչեւ հիմա։ Սահուն կարդալ սկըսա՞ր արդէն։

— Ո՛չ։

— Ինչո՞ւ, վարժապետդ չի՞ սորվեցներ միթէ։

— Վարժապետս ինք ալ չի գիտեր։ Շարունակ ինծի կը հարցնէ.— Այս գիրը ի՞նչպէս կը հնչուի, այս բառը ի՞նչպէս կը կարդացուի։

× Օրիորդ մը կը հարցնէ բժիշկին.

— Ա՜խ, տօքթէօր, գլուխս կը ցաւի, ի՞նչ ընեմ։

— Ամուսնացէք։

— Ինչո՞ւ։

— Ամուսնութենէդ ետքը երիկդ է որ գլխու ցաւ կ'ունենայ։

× Ճաշարանի մը մէջ, յաճախորդը կը հարցնէ ճաշարանապետին.

— Փոխա՞ծ էք ձեր խոհարարը։

— Այո՛, բայց ի՞նչպէս իմացաք։

— Առաջ ապուրին մէջ ճերմակ մազ կը գտնէի, հիմա սեւ կը գտնեմ։

× Լուսանկարիչին մօտ։

— Շատ լաւ լուսանկարեր էք, միայն չեմ հաւնիր քիթիս։

— Իրաւունք ունիք, ես ալ չեմ հաւնիր, բայց ի՞նչ ընեմ, ձեր քիթն է։

Բոլշեւիկ թերթը, պատմելով այս խնդալիք պատմութիւնները՝ որոնք յատուկ են միայն... «կապիտալիստ» երկիրներուն, ուզեր է խնդացնել իր ընթերցողները։ Ուրեմն պրոլետարներու երկրին մէջ կը պակսի՞ն նման խնդալիք պատմութիւններ, ու պրոլետարները խնդացնելու համար պէտք է ներածո՞ւմ կատարել նըման խնդալիք պատմութիւններու։ Բայց եթէ ներածում չկատարուի, խնդալիք բան չունի՞ն այլեւս մեր պրոլետարները։

Դժբա՜խտ պրոլետարներ, որ խնդալու համար՝ կարօտ են արտասահմանեան ապրանքի։

ԱՐԱՋ

ԽՆՁԱՐԱՑԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐԱՊ ՇԻՇ

Հայաստանից եկած բարեկամս պատմեց.

— Երեւանի «Արմենիա» պանդոկի իր սենեակին մէջ սիրտի ցաւէն մեռած է Սիմոն Գիւլոն, որ Ամերիկայէն Հայաստան եկած էր, իբրեւ ուխտաւոր: Թողը դոնեաքի երկու պարապ շիշ միայն գտած են:

Ամերիկայի մեջ կազմակերպութեան հերոսական շրջանի խոնարհ հերոսներից էր Գիւլոն, «Հայրենիք»ի գրաշար, կենսուրախ, սրամիտ, գործունեայ մի երիտասարդ: «Հայրենիք»ի խմբագրատունը մշակոյթի օջախ էր, եւ գրող մարդ, գրքասէր ու գրաշար աշխատում էին աւելի շատ այնտեղ տիրող ընկերական գրաւիչ մթնոլորտի համար:

Քանի «Հայրենիք»ում էր Սիմոն Գիւլոն՝ ամէնից սիրուած ընկեր էր: Նրա կատակները հանրածանօթ էին: Մանաւորապէս սիրում էր ձեռք առնել Սահակ Ջըթջեանին, որ Դաշնակցութեան անվըհատ գործիչ էր Շիքակոյի շրջանում, վերջը խմբագիր եւայլն:

Պատմում էին, որ երբ Սահակը, աւարտելով ուսումը, Շիքակոյից գալիս է Պոսթոն, «Հայրենիք»ի տպարանում տպագրում է իրեն համար այցետոմս. — Սահակ Ջթջեան, ինժիներ – ելեկտրագէտ: Սիմոն Գիւլոն գեղեցիկ թղթի վըրայ տպում է այցետոմսերը, տեղաւորում սիրուն տուփի մէջ եւ յանձնում Սահակին: Սա գոհ եւ ուրախ՝ մէկ – մէկ այցետոմս բաժանում է խմբագրութեան մէջ գտնուող մարդկանց: Ցանկարծ սենեակում պոռթկում է ընդհանուր ծիծաղ. Գիւլոն տուփի մէջ այցետոմսերի վրայ դրել էր մի քանի քարտ՝ այսպիսի մակագրութեամբ.

— Սահակ Ջըջեան, կօշկակար – հնակարկատ:

Ցետոյ ինչ հով փչեց, չգիտեմ: Սիմոն Գիւլոն դուրս եկաւ եւ խամրեց:

Ձեռնարկեց մի փոքրիկ տպագրական գործի, շուկայի թուղթեր եւ զաւեշտական բաներ էր տպում, բայց նախկին կենսուրախ Գիւլոյից ոչինչ չէր մնացել: Ասում էին՝ խմում է անյագ, ինչպէս իր վիճակում գտնուող մարդիկ՝ օղիի մէջ խմելու համար վիշտը:

Բայց, ըստ երեւոյթին հաւատը բոլորովին չէր մեռել մէջը. այլապէս ինչո՞ւ պիտի երթար Հայաստան: Ի՞նչ մնաց Գիւլոյի յետեւից — դոնեաքի երկու պարապ շիշ միայն ...

×

Գիւլոյի մահը ինձ յիշեցնում է մի ուրիշ գրաշար տպագրիչ:

Իմ երիտասարդութեան ես խմբագիր էի Նոր Նախիջեւանի «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի, որ տպւում էր Աւագեանի տպարանում — կարծեմ միակ տպարանը Ռոստով – Նախիջեւանում, որ հայերէն տառեր ունէր:

Ամէն առաւօտ խմբագրատուն էր գալիս միջին տարիքի, մազերը ցրիւ, յոգնած տեսքով, կիսաբոբիկ մի մարդ: Մեր գրաշարն էր եւ տպագրիչը միաժամանակ: Եւ ամէն ինչ Աւագեանի հռչակաւոր տպարանում: Երբ մարդը խմում էր, տպարանը դատապարտւում էր անգործութեան, եւ Աւագեանը հայհոյում էր պատահողին:

Մենք նրան Լինեւիչ էինք կոչում՝ ճափոնական պատերազմի ռուս ապարախտ հերոս զօրավարի անունով: Ի՞նչ էր իր իսկական անունը, ո՞րտեղից էր, ի՞նչ մարդ էր — մարդ չգիտէր:

Բայց, անկասկած, Լինեւիչը հասարակ մարդ չէր: Հայերէն գիտէր «ջրի պէս»: Երբ խմած էր լինում, հայհոյում էր հայերէն — բորբ, ծակոտ: Երգում էր իտալերէն, Օ՛ սոլէ միօ: Եւ վոտկան խըմում էր ռուսի պէս՝ ուղղակի շիշից: Եւ երբ շիշը պարպւում էր, մի կողմ էր նետում, ինչ որ անորոշ խօսքեր ուղղելով նրա հասցէին, անշուշտ, որ քնքոյշ դըդուածներով:

Լինեւիչի համար օղի խմելը բնական պահանջ էր. մի՛՛շիշ կացնօկա եւ մի՛ ուղի վարունգ .... Եւ երբ պետական օղիի շիշերը բազմապատկւում էին, Լինեւիչը դառնում էր անզուսպ: Աշխարհը նրան էր պատկանում եւ մարդիկ՝ նրա հպատակները: Շիշը ձեռքին կանգնում էր փողոցում եւ զօրավարի հրամաններ արձակում ռուսերէն:

Ոստիկանները նրան ձեռք չէին տալիս: Վախենում էին: «Խենթ է», ասում էին.. Թաղային ոստիկանապետը Լինեւիչին բարեւ էր կենում:

Լինեւիչը նրան ձեռքով էր անում.

— Անցի՛ր:

Ամէն առաւօտ Լինեւիչը գալիս էր խմբագրատուն ձեռագիր ուզելու:

Մենք նրան հիւրասիրում էինք մի թէյի բաժակ օղիով եւ մի կտոր աղ ու հացով:

Մեզ հետ հաշտ էր, նոյնիսկ սիրալիր: Երբեմն խօսակցութեան էր բռնւում: Տէրեանի առաջին գրքոյկը իր ձեռքով էր շարել եւ իր ձեռքով տպել: Սիրում էր նրա հնչուն յանգերը եւ յաճախ կտորներ էր արտասանում.

— Ղօղանջում են զանգակները···

— Եթէ օղի չխմէ, ասում էր, մեծ բանաստեղծ կը դառնայ:

Չէր սիրում Շուշանիկ Կուրղինեանին, որ նոր էր սկսում գրել, եւ... Րաֆֆիին:

— Այդ աղջիկը երեւակայում է, իսկ Րաֆֆին գրող չէ, քարոզիչ է: Հայ իսկական վիպասան դեռ չի ծնուել:

Ո՞րտեղացի էր այս մարդը, ի՞նչ էր, ո՞ւր էր ուսում առել: Հիանալի ծանօթ էր ընդհանուր եւ հայ գրականութեան: Վիրգիլիոսի «Մշակականք»ից էջեր, էր արտասանում լատիներէն: Երբ խմում էր, արտասանում էր Գերանժէի «Աղքատ կինը» ֆրանսերէն եւ վերջը կրկնում էր հայերէն:

— Ողորմութիւն արէք, պարոն, անտուն, անօթի աղքատին...

Ասում էր խեղճացած ձայնով եւ լալիս ...

«Հայկ Դիւցազնը», կարելի է ասել, ծայրից – ծայր անգիր գիտէր:

Բարեկամութիւն էր անում մեր թեմականցիների հետ եւ նրանց օգնում էր լատիներէնից հայերէն թարգմանելու եւ գրահաշուի դժուարին խնդիրներ լուծելու:

— Ո՞վ ես, ա՛յ մարդ, հարցնում էի նրան, ո՞րտեղ ես ուսում առել:

Ծիծաղում էր անմեղ ծիծաղով եւ խօսքը կտուրը ձգում:

Մի օր էլ տպարանից լուր բերին.

— Լինեւիչը անհետացել է ...

Անհետացե՞լ էր, անհետացրե՞լ էին ... Փնտռեցին, սպասեցինք —Լինեւիչի ձայնըն ու ծպտունը չելաւ: Ոչինչ չմնաց իր յետեւից, նոյնիսկ դոնեաքի երկու պարապ շիշ:

×

Մի գրաշար – տպագրիչ եւս:

Երբ ես 1940ին այցելեցի Քալիֆորնիա, Ֆրեզնոյի «Ասպարէզ»ը նեղութեան մէջ էր: Հերթական տպնապ էր ապրում. այս անգամ տպագրիչի ցաւով էր բռնուած: Թերթը ժամանակին լոյս չէր տեսնում, բաժանորդները դանդատւում էին, խմբագիրը՝ Ց. Ամատունի ջղայնանում էր:

— Նորէն չեկաւ այդ անիծեալը ...

«Անիծեալ»ը տպագրիչն էր: Բենիամին էր, կարծեմ, անունը, Բենօ: Արտաքինով համակրելի, գանուշի պէս հեզ, ամերիկեան միջավայրի պտուղ հայ էր: Վարժ տպագրիչ, Ֆրեզնոյի բոլոր ամերիկեան տպարաններից արձակուած՝ հարբեցողութեան պատճառով, վերջը ապաստան էր գտել «Ասպարէզ»ում: Ուրիշ գլորուել կճուճն էր գտել:

Առաջին պատմութիւնը, որ ես լսեցի այս նշանաւոր անձի մասին, բնորոշ էր հայկական տպարանի տպագրիչի համար:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակն էին տօնում Ֆրեզնոյում եւ Բենոյին յանձնել էին յայտարարութիւնը տպել: Տպագրիչը հարցնում է Ամատունուն.

— Պարոն Ամատունի, Րաֆֆի՞ն ալ ներկայ պիտի ըլլայ հանդէսին ...

Առաւօտները յաճախ, Բենոն, փոխանակ տպարանի, օղետուն էր գնում: Եւ մի անգամ, որ օղիի գաւաթը ձեռք առնէր, դժուար էր լինում յիշել «Ասպարէզ»ը, ուր չարուածքը իրեն էր սպասում կապելու եւ տպելու համար:

Ամատունին բոլոր գինետները հեռախօսում էր, մարդ էր ուղարկում գտնելու, երբեմն յաջողում էր, բայց պատահում էր, որ տպագրիչը գտնւում էր յաջորդ օրը որեւէ օղետան կամ ոստիկանատան մէջ:

— Ինչո՞ւ ես խմում, հարցնում էի ես նրան:

Նա գլուխը կախ՝ չէր խօսում: Կամ երբեմն պատասխանում էր.

— Ի՞նչ ընեմ հապա ...

Եւ, իսկապէս, ինչ անէր: Զգայուն սրտի տէր մարդու համար անտանելի էր չամիչի մայրաքաղաքը, իսկ «Ասպարէզ»ի տպագրիչի սիրտը շատ գգայուն էր:

Մի անգամ ես փորձեցի նրան յանդիմանել: Հարթս ճաշարանը տարի եւ խրատական կարդացի:

— Ամօթ է, տղամարդ ես, մայր ունես անտէր, ինչո՞ւ ես դրամդ օղիի վրայ փչացնում. խնայիր առողջութեանդ:

Պարոն Վրացեան, ասաց նա խեղճացած, մեղք ես, ժամանակդ մի վատներ: Իմ ճակատագիրն ալ աս է. այսպէս աշխարհ եկել եմ, այսպէս ալ պիտի դընամ:

Այդպէս ալ գնաց, թշուառութեան մէջ: Չեմ կարծում, որ գոնէ երկու պարապ շիշ թողեց իր յետեւից:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ ԳԷՏԷՅԻ ԳԷՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՁԵՂՉ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Մեր վերջին տարին էր եւ, որպէս առաջին դասարանի աշակերտ, քիչ մը լըրջութիւն եկած էր մեր ամէնուն վրայ: Ոչ միայն ես՝ այլ եւ մեր դասարանի բոլոր ընկերները, գիտնալով որ քանի մը ամիսէն շրջանաւարտ պիտի ըլլայինք, իւրացուցած էինք ծանրախոհ արտաքին երեւոյթ մը: Գոռոզութիւն կամ մնափառութիւն չէր, այլ աւելի ճիշդը՝ տեսակ մը դիրքի եւ պաշտօնի գիտակցութիւն:

Բարեհաճութեամբ կը գիջէինք խօսիլ փոքրիկներուն հետ երբ մեզմէ թուաբանական խնդրի մը լուծումը կը հարցնէին: Եւ առ հասարակ, հեղինակութեան պատմուածոր գլխած՝ հեղինակաւոր կարծիք կը յայտնէինք: Երբ մէկ կամ երկու ժամուան համար զմեզ կը դրկէին փոքրիկներուն հսկելու, կ'ակնկալէինք որ ամբողջ դասարանը իսկոյն ոտքի ելլէր երբ ներս մտնէինք: Եւ առ հասարակ, այս կարգի առանձնաշնորհումներու բաւական նախանձախնդիր էինք:

Երիտասարդութեան թեթեւ հով մը կարծես եկած էր մեր վրայ եւ, փոքրիկներուն ընկերակցութիւնը արհամարհելով, հսկիչներուն, ուսուցիչներուն եւ վարդապետներուն հետ կը խօսէինք լուրջ նիւթերու շուրջ:

Տասնըեօթը տարեկան եղած էի եւ հայկական առատ մօրուքս սկսած էր բուսնիլ:

Երբեմն՝ մատակարար վարդապետը, Հ. Խաչիկը, զիս իրեն հետ քաղաք կը տանէր գնումներ ընելու:

Հինգշաբթի օր մը՝ կէսօրէ ետքը, Հ. Խաչիկին հետ գացինք շուկայ — կարծեմ մեթրօ Սթրազպուր – Սէն Տընիի կողմերն էր, դպրոցին համար սաւան գնելու:

Մտանք «Լեվի Ֆրէր» խանութը: Բաւական բազմութիւն կար, բայց երբ ներս մտանք՝ կառավարիչը, անմիջապէս բոլոր յաճախորդները անտեսելով եւ գանանք թողլով, յարգանքով մեզի մօտեցաւ:

Հ. Խաչիկը քիչ մը հեռացաւ դարակներուն վրայի կերպասները մօտէն տեսնելու նպատակով: Առոր վրայ, կառավարիչը գլխ մէկ կողմ քաշելով՝ ցլխով նըշան ըրաւ դէպի Հ. Խաչիկին եւ ֆրանսերէն՝ ըսաւ.— «Տոքթորը նօր կը տեսնեմ. Փարիզէ՞ն է թէ արտասահմանէն եկած է»:

Պատասխանեցի որ քանի մը տարի է Փարիզ է բայց Իտալիայէն եկած է:

Իմ անունս հարցուց:

— «Ենովք», պատասխանեցի:

— «Օ՛, խանոխ(*)», ըսաւ տպաւորուած չեշտով:

Հարցուց թէ ես ուրտեղէն եկած էի:

— «Ամերիկայէն», պատասխանեցի:

Առոր վրայ, սկսաւ հետս եիտիշ(**) խօսիլ:

Բացատրեցի որ ես դժբախտաբար եիտիշ չէի գիտեր: Աւելի եւս տպաւորուեցաւ, խորհելով որ անպայման միայն դասական եբրայերէն կը խօսիմ: Այս անգամ, անգլերէնի դարձուց խօսակցութիւնը եւ ուզեց իմանալ թէ մեր «Եշուլըն», կամ աստուածաբանութեան դըպրոցը, ուր կը գտնուէր:

— «Սեւր», պատասխանեցի միամտօրէն:

— «Տարօրինակ է» ըսաւ, անցեալ տարի Սեւր դպրոց չունէինք. կ'երեւի նոր բացուած է»:

– «Այո», աւելցուցի. «շատ ժամանակ չկայ որ բացուած է»:

Այդ կէտին, խօսակցութիւնը կարճ կապեցի եւ սաւաններուն գիները հարցուցի:

Ապրանքը ընտրեցինք եւ կառավարիչը ինքնաբերաբար տասնըհինգ առ հարիւր զեղչ տուաւ:

Երբ մեկնելու վրայ էինք, կառավարիչը եւ բոլոր պաշտօնէութիւնը խոր յարգանքով. մեզի շալոմ ըրին եւ ճամբայ դնելով՝ մեզի մինչեւ դուռը ընկերակցեցան:

Երբ դուրս ելանք, Հ. Խաչիկը շատ տպաւորուեցաւ այդ անակնկալ տասնըհինգ առ հարիւր զեղչով եւ առաջարկեց այնուհետեւ միշտ նոյն խանութէն ընել կերպասի բոլոր գնումները:

Քալելով դէպի մեթրոյին կայարանը՝ ինծի հարցուց թէ կառավարիչը ինչ նիւթի մասին էր որ իմ հետս այդքան հետաքրքրութեամբ կը խօսէր: Բացատրեցի որ կառավարիչը Ամերիկա ապրական ունի եղեր եւ կ'ուզէր գիտնալ թէ Նիւ Եորքի Գրանքս թաղամասին մէջ՝ իր հօրեղբօրորդւոյն, Մայքըլ Կոլտպըրկին, ծանօթ էի:

(25 Նար.)

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

ԾԱՆՕԹԱՑԷՔ ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆԻ

Նոյեմբեր 20ին, պատկերասփիւռի քանի մը միլիոն հանդիսատեսներ հաճելի անակնկալը ունեցան ծանօթանալու Ռոզի Արմէնի «Էքօլ տէ Վըտէթ» յայտագրին ընթացքին: Լուիս Մարիանօ առանձնած էր երիտասարդ արուեստագէտուհիին «կնքահայրութիւնը»: Մամուլը միաբերան կը հաստատէր յաջորդ օրը թէ երիտասարդ երգչուհիին վերապահուած էր փայլուն ապագայ մը:

Ռոզի Արմէն, քսան տարեկանին, անցեալ չունի ոչ արհեստին, ոչ ալ անձնական գետնի վրայ, ինչպէս սովոր է ներկային: Իր ասպարէզը սկսած է անցեալ գարնան

Ռոզի Արմէն կը մարմնաւորէ երգը. Հաճելի արտաքին, բնական ժպիտ մը, յետոյ անձնականութիւն ունեցող ձայն մը, ճիշդ իր տեղը զոր աւելի արեւոտ կը գտնենք քան տաք: Մեներգող եղած է բազմաթիւ երգչախումբերու մէջ եւ կիթառը իր նախասիրած գործիքն ըլլալով, անիկա իր լաւագոյն ընկերը դարձաւ երգը ուսումնասիրելու համար:

1961 Ցուլիսին 15 օրուան պայմանագրով մը ասպարէզ կը նետուէր «Վիլլա տ'Էսթ» ուր մնաց երկու ամիս եւ մեկնեցաւ կրկին վերադառնալու խոստումով յառաջիկայ Մարտէն ետք

Փորձը յաջողած էր քանի որ քանի մը շաբաթ ետքը Միւթիւալիթէի մէջ կայացած մը ընթացքին կը ներկայանար մեծ հանրութեան Ժան Քոնսթանթէնի, Մոլոտի եւ Իմալի կողքին:

ՎՈՑ հաստատութիւնը հրապարակ հանեց իր առաջին սալը: Անտարակոյս մօտայ պիտի սիրուի աւելի լայն հանրութենէ մը: Տեսակ մը քննութիւն է, ուր առնանուն մը հռչակ պիտի առնայ: Ռոզի Արմէնի համար, վստահ ենք սակայն թէ այդ քննութիւնը անցած է եւ վաղը իր անունը բոլորէն պիտի ճանչցուի:

ՍԻՄՈՆ ՔԱԹԱ

(*) Ենովք՝ Հին Կտակարանի անուն է, եւ եբրայերէն կ'արտասանուի Խանոխ:

(**) Կեդրոնական Եւրոպայի, գերմաներէնով խառն, հրէական բարբառ մը:

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ճումհուրիյէթի մէջ (Պոլիս) իբրեւ թերթօն լոյս կը տեսնէ թուրք վիպագիր Օրհան Քեմալի վերջին գործը, Իսթանպուլուն Թաշը Թոփրաղը, որու նիւթը կ'անցնի Մենտերէսեան շրջանի վերջին տարիներուն: Վէպին կարգ մը մասերուն մէջ կը խօսուի նաեւ 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերուն մասին: Վիպագիրը կ'ուրուագծէ իր հերոսներուն հոգեբանութիւնը այդ դէպքերուն հանդէպ: Ստորեւ թարգմանաբար կը ներկայացնենք հատուած մը այդ վէպէն:

... Քասթամոնուցին կը պատմէր Սեպտեմբեր 6–7ի գիշերը.

— Բազմութիւն մը որ... Ոստիկանները մէկ կողմէ թիկունք կ'ընծայեն, ժողովուրդը խանդավառուեր, կատղեր է: Մարդուս խելքը գլխէն կ'երթայ: Խանութներու երկաթափեղկերը խաւաքարտի պէս կը պատռեն: Ո՞վ կը պատռէ: Յայտնի չէ: Ամէնէն վախկոտ, ամէնէն տկար մարդը եօթնագլուխ դեւ է դարձեր: Այն ահագին սառնարանները, այն սքանչելի ձեղնաջահերը, կերպասները, պնակները, շիշերը... Մա մեր կոխած տեղը չկա՞յ, մայթերը, ամբողջ մետաքսէ, բուրդէ կերպասներ փռուած էին: Կոխած տեղդ՝ մետաքս, բուրդ:

Քասթամոնուցին այդ գիշերը կը վերապրէր: Գործէն վերադարձած էին, ճաշե՞ր էին թէ ոչ: Ճաշի՞ կը պատրաստուէին: Հիմա լաւ չէր յիշեր: Բարձունքէն, Պէյօղլուի կողմէն, աղմուկ մը, ժխոր մը: Աղմուկը, ժխորը, կարծես հրաման առած ըլլային, ակնթարթի մը մէջ ամբողջ Պոլիսը տարածուած էին. Պոլիսը ճիչերով, բացերով լեցուած էր: Ամէն մարդ փողոց թափած էր: Ո՞վ կը խուժէր, ո՞ւր, ո՞ւր ժամէր: Ցնցուած էին: Կը վազէին, կը վազէին: Բոլորին ուղղութիւնը Պէյօղլու էր: Ինչ որ կայ՝ Պէյօղլուի մէջ կայ... Ամէն բան՝ զոր տարիներով դիտած ես, զմայլած ես, բայց չես կրցած հասնիլ, գիտես թէ չես կրնար հասնիլ, այդ բոլորը՝ Պէյօղլուի խանութ ցուցափեղկերուն մէջ է: Հագուստներ, կօշիկներ, սառնարաններ, ռատիօներ, գորգեր, ամէն ինչ որուն անունը գիտես կամ չես գիտեր: Օրերէ ի վեր շարունակուած էր թալանի, այրելու, փլցնելու այս հրահանգը, որ կատարուած էր ականջէ ականջ: Փախցուցած էին Պոլսեցիներուն, ստուերի պէս Անատոլուէն Պոլսոյ փլուզումի եւ շինարարութեան գործերուն մէջ աշխատելով քանի մը դրուշ շահելու համար եկած գաւառացիներու ականջէն ի վար: Ոստիկանները անընդհատ գրգռութիւն կատարած, ռատիոները անընդհատ փրփրոտ բարբոզում ներարկած էին Պոլսեցիներուն ուղեղին, որ բոցավառուած, խրախուսուած էր դայն: Թուրք ազգը դէպի Միջին Դարերն ալ առաջուան վանտալութեան, «քանդում»ի գիտակցութեան հրուած էր: Պոլիսը կը քանդուէր: Պոլիսը հրկիզել կուտային, փլցնել կուտային, թալանել կուտային: Ատելութիւն մը, ինչպէս որ իր տէրը ծեծելու անկարող մարդը իր ծառան կ'ապտակէ, այդ տեսակ ատելութիւն մը, ռատիոներէն կը փափսային: Ռատիոներէն կը փոխանցէին ազդին: «Քանդում»ը «ազգային պատիւ»ի վերածած էին:

Ազդը պատրաստ էր այդ գիշեր: Միջին Դարու եւ անկէ առաջուան խաւարները յառաջ անցած, աչքը դարձած մարդոց կողմէ գործածուած բրիչները զուցէ դարերով ամօթ ներշնչելու կարող անգիտակցութեամբ մը Պոլիսը փլցնել կուտային Պոլսեցիներուն: Պէյօղլուէն բարձրացող աղեխարշ ճիչերը կը խառնուէին Գումքափուի, Ենիքափուի, Սամաթիոյ եւ այլ վայրերու ճիչերուն, Պոլիսը, կարծես Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէտի զինուորներուն ոտքերուն տակ մնացած ըլլար՝ ինչպէս հինգ հարիւր տարի առաջ ու կ'աղաղակէր ճգնաժամային կերպով:

Իֆլահսըզըն Մեհմէտ ցաւ զգաց որ ինչո՞ւ այդ տարիներուն չէր եկած Պոլիս:

— Ախ, պէ, ըսաւ, եթէ գիտնայի, այդ տարին կուգայի:

Քասթամոնուցին կանգ առաւ.

— Ի՞նչ կ'ըլլար:

— Մարդ ապրանքի տէր կ'ըլլար, մէկ երկու ...

Քասթամոնուցին քալեց.

— Եղածը եղաւ, բայց անոնց քով չմնացին:

– Ո՞վ:

— Կառավարութիւնը:

— Ինչո՞ւ:

— Ոստիկաններ մոստիկաններ քաշեցին առին անոնց ձեռքէն: Ետքը, զինուորները ցրուեցան թաղերու մէջ, տուները խուզարկեցին, անոնք՝ որոնց տուներէն կիսավուրի ապրանք ելաւ, բանտ նետուեցան: Լաւագոյնը, մարդ հելալ ապրանքի տէր ըլլալու է: Երբ հելալ ապրանք չէ, օգուտ չունի: Ինչ որ կայ՝ հելալին մէջ կայ: Մարդ աշխատելու է, մինչ աշխատելու է, բարձրանալու է: Քու վաստակիդ պէսը չկայ

Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, Իֆլահսըզըն Մեհմէտ դարձեալ կ'ուզէր այդ տարիներուն Պոլիս գտնուիլ: Քանի՜ որ սալիները, աղամանդները, ամէն ինչ մէջտեղ թափեր է. հաւ ըսէ, մէկ երկու բան կորզէ, փախիր, պրծի՜ր, հիմա մէջտեղ հանէ ...

ՕՐՀԱՆ ՔԵՄԱԼ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ԳԱՍՊԱՐ ՇԵԽԻԿԵԱՆ

Նոյեմբեր 27ին, երկինքն ալ կ'արտասուէր, երբ թաղեցինք մեր Գասպարը:

61 տարեկան էր եւ ծնած Տարօնի Առինջ գիւղը: Նախնական ուսումը ստացած էր Մշոյ Մխիթարեան վարժարանը, իսկ երկրորդականը՝ Կ. Պոլսոյ՝ Նոյն հաստատութեան մէջ: 1922ին, երբ եկաւ Մարսէյլ, մտաւ համալսարան, հետեւեցաւ քիմիաբանութեան, աւարտեց իբրեւ ճարտարագէտ եւ անմիջապէս, մրցումով ընդունուեցաւ «Րօքա–Թասի տը Ռասիգի» մեծ գործարանը: Նշանակուեցաւ տարրալուծարանի պետ, եւ մինչեւ մահն ալ մնաց նախանձելի, այդ պաշտօնին գլուխը:

Հազար բարիք բաշխեց իր շուրջը, մանաւանդ այն շրջանին՝ երբ հայ գաղթականութիւնը կ'ապաստանէր Ֆրանսա ու պէտք ունէր անմիջական աշխատանք ճարելու: Մեր հայրենիքը, Տարօնի Աշխարհը բուրվառի պէս կը ծխար իր հոգիին մէջ: Գասպարին պատանեկութիւնը վառ յիշատակներ կը պահէր Սերոբներէ ու Գէորգ Չաւուշներէն: Ուստի Մարսէյլի մէջ, առաջին գործերէն մէկը եղաւ հիմնել՝ Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ Ենթակոմիտէն:

Երկրորդ գործը, Տարօն – Սալնաձոր հայրենակցականը, որուն քարտուղարը մնաց մինչեւ իր մահը:

Մարսէյլ ամուսնացաւ հայրենակցուհիի մը հետ: Ունեցաւ երեք զաւակներ, երկու աղջիկ եւ մանչ մը: Անբախտ եղաւ մեր Գասպարը: Այս տարի, իր որդին պիտի ստանայ բժշկութեան վկայականը՝ Մարսէյլի համալսարանէն: Որքան մեծ էր ուրախութիւնը եւ արդար հպարտութիւնը, որ տղան տոքթորայի թէզ պիտի ներկայացնէր:

Գասպար բնաւորութեամբ հեզ էր, մաքուր նկարագրի տէր, պարկեշտ, բոլոր Տարօնցիներուն եւ զինք ճանչցող Հայութեան համայնագիտարանն էր, միշտ մնալով պահուած, հեռու ցուցամոլութենէ, ինչպէս մանուշակը խոտերուն մէջ:

Տարօնի զաւակներէն շատեր իր ջանքերուն շնորհիւ Մխիթարեան հայ դաստիարակութեան տիրացան եւ այսօր կ'օրհնեն իր յիշատակը

Հակառակ անձրեւին ներկայ էր խուռներամ բազմութիւն մը հայ եւ Ֆրանսացի: Հին եւ նոր բոլոր ընկերներ եւ Մարսէյլի Տարօնցիները: Կային բազմաթիւ ծաղկեպսակներ եւ փունջեր: Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Սէնթ Անթուանի կաթողիկէ եկեղեցին, ուր նախագահեց եւ դամբանական խօսեցաւ Գերապայծառ Զուխաճեան: Դամբանականին վրայ հանդուցեալին գովեստը ըրաւ, «Րօքա» գործարանին տնօրէնը:

Այս վերջինը Գասպարին օրինակով ճանչցուց Հայութիւնը, Հայոց ուշիմութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը: Սիրելի Գասպար, լացինք ամէնքս, հայրենակիցներ, ընկերներ, վանքի անմոռաց դացիր եւ մանաւանդ քեզի ալ բաժին ինկաւ օտար հողը: Տարօն Սալնաձորի հայրենակցական միութիւնը եւ բարեկամներդ յաւիտենապէս պիտի սգան կորուստդ: Իցիւ թէ օր մը, քու աճիւններդ ալ փոխադրէինք մեր Տարօնի աշխարհը, հայրենի հողին մէջ:

Ե. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԲԱՐԻ ԳՈՐԾ

Տարիներէ ի վեր Փարիզում գոյութիւն ունեն մի քանի Հայ Տիկնանց Միութիւններ: Մի փոքր քաղաքի համար, մի գուցէ, շատ են այդ մի քանիսը, բայց, որքան շատ այնքան աւելի աշխատանք: Չէ՞ որ բոլորի իղձը մի է՝ լաւ գործ կատարել: Մանաւանդ, Տիկնայք իրենց խմորումով, նրբազգացութեամբ, աւելի յարմար են բարենպատակ աշխատանքի: Նման օգնութեանը պիտի չտալ ողորմութեան բնոյթ, պիտի կարենալ յարգել դիմացինի եսը. պիտի չմոռանալ որ հեշտ չէ օգնութիւն խնդրել, որը ինչպէս էլ լինի նսեմացնում է խնդրողին: Արդ՝ կինն է որ կարող է այդ գիտակցել եւ ոչ տղամարդը: Բացառութիւնները յարգելի են...

Գաղութիս քաջ ծանօթ են բոլոր Միութիւնները: Ցայտնի է նրանց գործունէութիւնը, թափած ջանքը, ճիգը: Բոլորը իրենց համեստ միջոցներով, շնորհիւ անդամուհիների եռանդուն աշխատանքի, մեծ նեցուկ են, մեր այն հայրենակիցներին, որոնք ինչ ինչ պատճառներով կարօտ են նրանց օգնութեան: Անխոնջ անդամուհիները, շատ անգամ, փնտռում են նրանց, գտնում, այցելում ծերերին, բերում նրանց գուրգուրանք, օգնում են ուսանողներին, պահում դպրոցներ, սպիացնում շատ վէրքեր:

Տիկնանց Միութիւններ. — Առաջինի գործ: Միթէ՞ պիտի չքաջալերել եւ չօգնել նրանց նիւթապէս թէ բարոյապէս: Ցարգելի Միութիւններից մէկը Բարեգործականի Տիկնանց Միութիւնն է, որը կարճ ժամանակում ունեցել է եռանդուն գործունէութիւն:

Միութեան նպատակը, աշխատութեան գլխաւոր կէտը հայ երիտասարդութիւնն է: Նրանց իրար հետ բերել: Հայոց լեզուն ուսանել, խօսել նրանց հայ մշակոյթից, Հայոց պատմութիւնից, գրականութիւնից, թատրոնից, վառ պահել նրանց մէջ հայրենասիրական կայծը, հպարտացնել նրանց հոգին մեր հնաւուրց գոհարներով, զարմանալի ճարտարարուեստով:

Վերջերս այս Միութիւնը ունեցաւ բարենպատակ վաճառքը, Բարեգործականի սրահներում:

Բազմատեսակ իրերի կողքին ուշագրաւ էր «հայկական անկիւնը» մեր նկարիչների պաստառներով եւ հայ մշակոյթին, պատմութեանը վերաբերող գրականութեամբ:

Մ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ու գրութիւնը սեղանին վրայ նետելով, մեքենաբար ոտքի ելաւ, դարակ մը դուրս քաշեց ու ճերմակ կոթ ունեցող վեց հարուածը ձեռքն առաւ:

Առանց սպասելու, վեց հարուածը բերանին մէջ դրաւ ու ըլթակը ուժգնապէս քաշեց:

Պայթիւն մը ամէն բան վերջացուցած էր:

Առաջին կֆէնտին ուղեղն ճապատկիներու մէջ ինկած, ու... գանկը բոլորովին տարտղնած:

Մահը վայրկենական եղած էր:

ՁԼԻ – ՁԱՓ ԼԵՌԱՆ ԿՌԻՒԸ

Հայոց Ձորի ընդարձակ ու հրաշալի հովտին մէջ, դէպի արեւելեան հարաւը, երկար ու ցած բլուրի մը տակ Էրմէնի անունով գիւղ մը կար, որուն մեծ մասը Քիւրտ էր:

Այդ գիւղին մէջ Շէյխ մը կը բնակէր որ չափազանց մոլեռանդ ու հայատեաց նկարագիր մը ունէր:

Չնայելով որ ութսունն անցած, տարիքը ծանրացած էր ուսերուն վրայ, չնայելով որ աչքերու լոյսը մարած էր, չնայելով որ ամբողջ կերպարանքը հալած մաշած ու դարչելի երեւոյթ մը առած էր, դարձեալ անբարոյական մտածումը չէր հեռացուցած իր հոգւոյն խորէն: Իր սիրտը սնած էր անարգ որդի մը պէս որ տիղմերու մէջ կը տապլտկի ու անկից դուրս չապրիր վայրկեան մը:

Բոլոր գիւղը Շէյխինն էր: Հոն չկար մէկը, որ իր ստացուածքին տէրն ըլլար: Ասիկա բաւական էր. նոյն իսկ զարշատիպ Շէյխին կը պատկանէր ամէնէն գեղեցիկ սեռը ...

Ո՞վ կրնար ձայն հանել... ո՞վ կրնար բողոքել: Կառավարութիւնը չէր լսեր, ոչ այդ ձայնը, ոչ այդ բողոքը:

Անոնք որ չէին կրնար հանդուրժել, չէին կրնար տոկալ ու չէին կրնար անպատիւ ապրիլ, հարկադրուած էին ամէն բան թողուլ ու միայն հոգինին առնել ու փախչիլ:

Դէպի ո՞ւր ...

Ախ, դէպի Ռուսաստան, դէպի Պարսկաստան, վերջապէս դէպի այն երկիրները, ուր գոնէ անձի ապահովութիւն պիտի գտնէին:

Այսպէս եղած էր տարիներ առաջ ու այնպէս ալ կը շարունակուէր մինչեւ մեր արիւնալի թուականը ...»:

Բայց ոչ, ահա վրէժխնդիր ու արդարադատ ձեռք մը մութին մէջ բռնաւոր ու անբարոյականացած Շէյխին դէմը կը տնկուէր ...

Այդ վրէժխնդիր ձեռքը՝ Վանականին էր:

Վանայ հարստահարուած եւ կեղեքուած նահանգին այդ հրեշտակը լսած էր Շէյխին արարքները:

Ուստի իր զինակիր խումբը Ձլի – Ձափ կոչուած լեռան կիրճերուն մէջ թողնելով, հետն առած էր ընկերներէն մին ու գիւղը մտած էր:

Վանական Շիտան կոչուած դաշտին մէջ բնակող Քիւրտերու յատուկ հագուստը հագած էր.

Արեւը մարը մտած էր: Գիւղը կենդանիներու եւ ոչխարներու ձայնէն լեցուած էր:

Վանական Քիւրտի մը մօտենալով հարցուց թէ Շէյխին տունը կրնա՞ր առաջնորդել զիրենք:

— Ինչո՞ւ չէ, Քիրվա՛, մըմնջեց խճկոր ու այլանդակ կերպարանքով Քիւրտը: Ետեւէս եկէք:

Վանական ու ընկերը հետեւեցան Քիւրտին, որ աղտոտ ու աւելցուքներով ապականած փողոցներէ անցնելով կանգ առաւ դուռի մը աջին ու ըսաւ:

— Այս է մեր Շէյխին տունը: Մտէք:

— Կը խնդրեմ, առարկեց Վանական, իրեն լուր տուէք թէ Շիտանայ Քիւրտերէն մէկը կայ դուրսը, որ տեսնել կ'ուզէ զինքը:

Քիւրտը չմերժեց: Անմիջապէս ներս վազեց ու քիչ յետոյ վերադառնալով իմացուց թէ Շէյխը պատրաստ էր զիրենք ընդունելու:

Վանական ու ընկերը ներս մտան:

Այն առանձնարանը ուր Շէյխը տունին մէջ իրեն յատկացուցած էր, ցածուկ, բաւական ընդարձակ ու կոկիկ շինուածք մը ունէր: Պատերէն կախուած էին խոշոր գրերով եւ հինցած շրջանակներու մէջ առնուած հետեւեալ բառերը.

«Պիսմիլլահ էլ ռահման էլ ռահիմ»:

Երկու լուսամուտներ կային— որոնք ապակիներու փոխարէն հաստ թուղթով պատուած էին: Յատակը փսիաթ մը փռուած էր, որուն վրայ փափուկ ու մաքուր մինտէրներ նետուած էին: Մէկ անկիւնը սեղան մը կար, որուն վրայ Թանաքաման մը դրուած էր:

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Տիգրանուհի Կարապետեան, կը նուիրէ քսան Ն. Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Արշալոյս Կէմալմազեան, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Համայեակ Զայըրեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով ու փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, զոքանչ մօր եւ քրոջ Այրի Տիկին Հեղինէ Կէմալմազեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Արզարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Յակոբ Փափազեանէ 10 Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, 10 աղքատաց, Խաչիկ Նոնոյեանէ քսան եկեղեցւոյ բարեզարդութեան, Ներսէս Մարլեանէ քսան, եկեղեց. բարեզարդութեան, Վահրամ Եազըճեանէ քըսան եկեղեց. բարեզարդութեան, Միհրան Սարկաւագ Քէյէչեան 10 Դպրաց դասուն համար:

Թաղականութիւնը սոյն տխուր առիթով իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին պարագաներուն:

ՃՇԴՈՒՄ

Կրընոպլէն Գրիգոր Ճերմակեան կը ճշդէ թէ իր մօր մահէն ետք «Յառաջ»ի միջոցաւ շնորհակալութիւն յայտնող ընտանիքներու ցանկէն մոռցուած են Կապագճեան ընտանիք եւ զաւակները, եւ Թաղեան ընտանիք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր-Ստեփանեան եւ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Տէր-Ստեփանեան եւ իրենց զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ
եւ ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, յետ պատարագի:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի Օղափոխութեան կայանին կը նուիրեն.—

Պ. Մանկիկեան (Իսի) երեսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միսաքեան (Իսի) 20:

Տէր եւ Տիկին Մուրատեան, Պ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Սարըկիւզէլեան, Պ. Մուքալէրեան, Տէր եւ Տիկին Խասեան, Տիկին Սեպըոսեան, Պ. Կէօվճեան, Տէր եւ Տիկին Սրմաքէշեան, Տէր եւ Տիկին Աստուրեան, Տէր եւ Տիկին Գայսէրլեան, Տիկին Սալմասլեան, Պ. Տակաւեան, Պ. Կարապետ Յակոբեան, Պ. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Սունուքճեան, Պ. Մանիկոֆ, Պ. Սասուն Մարգարեան, Արտի Հաստատութիւն, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան եւ Տէր եւ Տիկին Պահճէճեան տասնական Ն. Ֆ.:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս օծման 4րդ տարելիցը կը տօնուի հանդիսաւոր կերպով: Այս առթիւ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու: Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին բազմաձայն, Մայր Եկեղեցւոյ երգիչներուն մասնակցութեամբ եւ երաժշտապետ Պ. Նշան Սերոբեանի ղեկավարութեամբ:

Յաւարտ Ս. պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս շինութեան ծախքերուն մասնակցող բոլոր նուիրատուներու ննջեցելոց հոգւոց հանգստեան համար: Սկիզբ ժամերգութեան 8.30, Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Շաւիլի եկեղեցւոյ ՇԷՔ — Փոսթալի թիւն է՝ 14827-18, Փարիզ:

Réveillon
DU
Nor Séround

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան
վարժարանի թատերասրահին մէջ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ
պատրաստուած

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Թաղիս Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ անուան տօնակատարութեան առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Թաղիս եկեղեցաշէն եւ դպրոցաշէն ազգայիններու հոգւոյն: Յաւարտ Ս. պատարագի տեղի պիտի ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն ու բաշխումը պիտի կատարուի Ֆ. Կ. Խաչուհիներու կողմէ:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐԵՐ
ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ՄԵՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

14 օր Թիրոլի մէջ Ծնունդի եւ Նոր Տարուան տօներու առթիւ Աւստրիա ձըմեռնային զբօսախաղերու ամէնէն արեւոտ վայրերէն մէկուն մէջ:

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտեմբեր 21ին, «ձիւներու զուարթ կառախումբով» դէպի ԹՐԷՆՍ Ինսպրուքէն, բարձրութիւն 1240 մեթր: ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 3ին:

Բնակութիւն հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ: Լաւ եւ առատ ուտելիք, Փարիզէն Փարիզ բոլոր ծախքերը մէջ՝ 298 Ն. Ֆ.: 9էն 12 տարեկան երիտասարդներուն համար մօնիթրիսի մասնաւոր հսկողութիւն, Սքիի դասերով՝ 355 Ն. Ֆ.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂ ՄՆԱՑԱԾ Է ՄԻԱՅՆ:

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՋԻՐԵԱՆ
(Ճըլասխոն Թուրիսթիք)
27, Fbg. Montmartre, Paris - PRO, 35-85

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:

500 էջ
13 Hors-Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին:

Գին 12 Ն. Ֆ.
Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.
Արտասահման 4 տոլար:

Դիմել՝
Յառաջին
Հայ գրավաճառներուն
Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան
ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
12, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր
վարժարանին մէջ

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30ին, Վատիկանի ռատիոկայանէն հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուի հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Միջին ալիք.— 196 մեթր, կարճ ալիք՝ 31.10, 25.55, 19.84:

Պիտի քարոզէ Գերապատիւ Ներսէս Ծ. Վ. Սէթեան, նիւթ ունենալով «ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ»:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ (Իսի):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերուն:

Սիրայօժար իրենց արեւելեան նուագով կը մասնակցին հայրենակիցներ՝ Մ. Շիրվանեան, Շ. Կազեան (ուտ, ջութակ): Լաւ կերուխում, խնամքով պատրաստուած վարչութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes, Métro Ternes

Հիւանդութեան պատճառաւ, Դեկտեմբեր 17ի Պ. Լիւք Անտրէ Մարսէլի «Հայ երաժշտութիւն» նիւթին վրայ դասախօսութիւնը կը յետաձգուի:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 20ին: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, սովորական ժամուն, սովորական վայրը:

ՃԻՊԼԷՅԼԻ նախկին սանուց (Յուշամատեան)ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը ճիշդ 3ին, Քատէի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Կրթական Մարմնի
Հովանաւորութեամբ Ս. Պ. Պ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Տեղի կ'ունենայ Կիրակի 24 Դեկտեմբեր 1961
Երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ լոյս
SALLE VOLTAIRE ի մէջ
Պատուոյ նախագահութեամբ Քաղաքապետ
Monsieur BLEUSE ի
Մասնակցութեամբ **ROSY ARMEN** ի
Jean-Claude Pelletier et son Quartett
ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ **Elias de Quiros**
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ **VECCIANA**

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Հրաւիրատոմսերը ստանալու համար դիմել.—
CAFÉ PHILIPPE, 6 Bd. Carnot, Alfortville, Tél. ENT. 61-35

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1962 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ:

Ճոխ բովանդակութեամբ եւ ընտիր նկարներով:

ՓԱՐԻԶԻ համար դիմել Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, Հրանտ-Սամուէլ դրատունը, եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼ

PHOTO - REX, 2 Rue Bernard du Bois

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ՀՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒԻ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 15 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9280 — 37EME ANNEE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4081

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽԱՌՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իսմէթ Ինէօնիւի խառն կառավարութիւնը 269 քուէ միայն ստացաւ Անգարայի ազգային ժողովին մէջ, 450ի վրայ։

Ուրեմն երեսփոխաններուն երկու հինգերորդը, 181 հոգի վիրք բռնած են ընդդիմադիր ճակատին վրայ։

Հանրապետութեան նախագահ Զօր. Ճէմալ Կիւրսէլ՝ կռթնած բանակին վրայ՝ չյաջողեցաւ չորս գլխաւոր կուսակցութեանց տարակարծութիւնները փարատելով միացեալ կառավարութիւն մը ստեղծել։

Սպառնալիքներու տակ է միայն, որ Հալքը ու Ատալէթը համաձայնեցան խառն դահլիճ մը կազմել, կէս առ կէս իրարու մէջ բաժնելով նախարարական քսաներկու աթոռները։

Հանրապետութեան հաստատումէն, այսինքն 1923 Հոկտեմբեր 29էն ի վեր առաջին անգամ է, որ վերջ կը տրուի միակ կուսակցութեան մը մենատիրութեան եւ երկու հակառակորդ կազմակերպութիւններ զինուորական կնքելով կը փորձեն կառավարել երկիրը։

Հալքի մենատիրութիւնը տեւած էր 27 տարի եւ 1950ին տեղը տուած էր Ճէլալ Պայար – Ատնան Մէնտերէսի դեմոկրատ կուսակցութեան, որ իր կարգին մենատէր դարձաւ, սակայն տասը տարի միայն կրցաւ ապրիլ։ Վախճանը եղաւ անփառունակ ու եղերական։

Ներկայիս երկգլխանի կառավարութեան դէմ ընդդիմադիրներու ուժեղ եւ կազմակերպուած հոսանք մը կայ երկրին մէջ։

Գալով ռամիկ ժողովուրդին եւ գիւղացիներուն, անոնք սպասողական դիրքի մէջ կը գտնուին առ այժմ։

Ներքին ճակատին վրայ տնտեսական – ելմտական ծանր տագնապի մը մատնուած է Թուրքիա։ Ելմտական նախարար Շէֆիք Ինան Նոյեմբեր 29ին Անգարայի մէջ լրագրողներուն կը յայտարարէր թէ «1961ի ելմտացոյցը 400 միլիոն բաց մը տուած է. 1962ի բացը աւելի քան 700 միլիոն կը նախատեսուի։ Ելմտացոյցը իր միլիառ 750 միլիոն ոսկիի պիտի յանգի։ Մեր ելմտական ու տնտեսական կացութիւնը վերջին ծայր գէշ է»։

Նախարարը յոյսը դրեր է Ամերիկայի օժանդակութեան վրայ։

Վարչապետ Ինէօնիւ խորհրդարանին ներկայացուց իր յայտագիրը, որով բաղմաթիւ փայլուն խոստումներ կ'ընէ Թուրքիոյ ամէն դասակարգի քաղաքացիներուն ու գիւղացիներուն։ «Կառավարութիւնը մտադիր է, կ'ըսէ, անխտրաբար, հաւասար վերաբերում ցոյց տալ հայրենակիցներուն հանդէպ՝ դրամատան վարկէն մինչեւ ռատիկան – զօրքին գործելակերպը»։ Սակայն չըսեր թէ «անխտրական» ողի ցոյց պիտի տրուի՞ ոչ-Թուրք տարրերուն հանդէպ, թէ դարձեալ պիտի քաշքշուի ցեղապաշտութիւնը, ինչպէս ցարդ, Իթթիհատէն ու Հալքէն մինչեւ Մենտէրէս։

Կառավարութիւնը ծրագրեր է եղեր «վերականգնումի քաղաքականութիւն վարել», տնտեսութիւնը բարձրացնել, «առանց էնֆլասիոնի մէջ իյնալու», կատարելապէս դարմանել քաղաքական պայքարներու բացած վէրքերը, զարկ տալ ձեռնարկութեան, իրականացնել հողային բարենորոգումը, բարեփոխել բանուորներու տնտեսական եւ ընկերային վիճակը, գործադուլի իրաւունք տալ անոնց, նոր բնակարաններ շինել, ուսուցիչներ պատրաստել, բանակը զօրացնել եւայլն։

Բայց մանաւանդ Ինէօնիւ չեշտը կը դնէ իր հետամնդելիք արտաքին քաղաքականութեան վրայ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱԹԱՆԿԱ

ՄԻՇՏ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԵՆ ՄԱԿԸ

Կատակ չէ այլեւս կը հեռագրէ Ֆիկարոյի թղթակիցը Էլիզապէթվիլէն։ Կացութիւնը եղերական է եւ ՄԱԿի ռումբերը կը շարունակեն թափիլ ժողովուրդին վրայ որ սարսափի մատնուած է։ Իսկական սպանութիւն մըն է որ կը կատարուի աշխարհի մեղսակցութեամբ եւ Արեւմուտքի բողոքներով։ Զինուորական կայանները չէ զորս կը ռմբակոծէ ՄԱԿը, այլ անպաշտպան կիներ եւ երախաներ։ Այս կացութեան մէջ, Քաթանկացիներն ալ կատղած, կը սպաննեն եւ կը ջարդեն ինչ որ ՄԱԿի հետ որեւէ կապ ունի։

Արեւմտեան հիւպատոսները ժողով կ'ընեն ուսումնասիրելու համար կացութիւնը եւ սանց երեքցալոյնը փորձեց տալ օր զինադուլ մը ձեռք ձգել։

Բրիւսէլի մէջ, ընդվզումը մեծ է։ Մեծ բաղկոյթին ելմտական յանձնախումբը մերժեց նոր վարկեր բանալ Թանի։ Չոմպէ խուճապի մատնուած է եւ մինչ Քաթանկայի կառավարութիւնը, ահազնա կոչ մը ղրկած է Պելժիոյ, Չոմպէ իբրեւ քրիստոնեայ, «յանուն Քաթանկայի 600 հազար կաթոլիկներուն» կոչ մը ըրած է Պապին։

Բրիւսէլ ղրկուած իրենց կոչին մէջ, Քաթանկացիները կը պատմեն ՄԱԿի ըրածները, ռմբակոծութիւնները, եւն.։ Կը յայտնեն թէ քաթանկական ուժերը վճռած են ափ մը հող չտալ եւ ցոյց տալ նաեւ թէ գիտեն մեռնիլ ազատութեան համար։

Այս, արդէն չփոթ կացութեան վրայ աւելցաւ ուրիշ դժուարութիւն մը։ Անգլօ-ամերիկեան տարակարծութիւն մը զինադուլի մասին։ Արդարեւ Ամերիկացիները, որոնց քաղաքական տեսակէտները կը տարբերին եւրոպական կարծիքներէն, մերժեցին միանալ Անգլիացիներուն զինադուլի կոչի մը համար, ցորչափ ՄԱԿը չէ հասած իր զինուորական նպատակներուն իրագործման, կը մնայ անշուշտ հասկնալ թէ որո՞նք են այդ զինուորական նպատակները։ Կ'երեւի սակայն թէ տարակարծիք այս հարցին մէջ, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները համաձայն են որ ՄԱԿը ստեղծէ այնպիսի պայմաններ որ թոյլ տան Քաթանկայի մուտքը միացած Քոնկոյի մը ծոցին մէջ։

Մաքմիլըն արդէն դժուարութեան առջեւ է խորհրդարանին մէջ։ Հակառակ անոր որ ՄԱԿը եօ առաւ ռումբի իր ապսպրանքը, բուռն ընդդիմութիւն մը՝ ծագած է երեսփոխանական ժողովին մէջ։

Միւս կողմէ, Հինգշաբթի առտու Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, Չոմպէ նոր կոչ մը ըրած է, այս անգամ ժողովուրդին, չեշտելով թէ Զօր. Ռաճա (ՄԱԿի Ուժերու Հրամանատարը) պատերազմի վերջին ոճրագործն է որ ազատ է։ Ամբողջական պատերազմի կոչ մը ըրած է Քաթանկացիներուն, հրահանգելով որ թաղ – թաղները հնչեն եւ բոլոր նետերը թունաւոր դառնան որպէսզի ամէն մէկ «Օնիւզիէն» (ՄԱԿի անդամ) դիակի վերածուի։

Վերջին լուրերու համաձայն, Քաթանկայի կառավարութիւնը կը սպասէ որ ՄԱԿը մեծ յարձակողականի անցնի 24 ժամուան ընթացքին։

Ժողովուրդին վիճակը միշտ եղերական է։ Իշխան Լէոփոլտի հիւանդանոցը նորէն ռմբակոծուած է ՄԱԿի ուժերուն կողմէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆԸ արշաւանք մը սկսած է «Կաղանդ Պապային» դէմ։ Օսսէռվաթոռէ Ռոմանօն յօդուած մը հրատարակած է որուն մէջ հայր Սքավիծծի կը գրէ թէ Կաղանդ Պապային առասպելը ապաքրիստոնէացումի թաղուն ձեւ մըն է որ կը նախատէ հաւատքը»։

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ Ուժը (ընկերվարական ընկերակցութիւն) որոշեց չմասնակցիլ քառորդ ժամուան գործադուլին, զոր որոշած են միւս ընկերակցութիւնները բողոքելու համար Գաղտնի Բանակին դէմ եւ բանակցուած հաշտութեան մը համար։ Բանուորական Ուժին համար տարակոյս դուրս է թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը (Սէ Ժէ Թէ) եւ Համայնավար կուսակցութիւնը, այդ շարժումին գլուխը պիտի բռնեն, «ժողովրդավարութիւնը պաշտպանելու համար միայն դեմոկրատներու հետ կարելի է համաձայնիլ» կը չեշտեն Բանուորական Ուժի մարզիկը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ համայնավար կուսակցութեան նախկին անդամ մը Ճուլիօ Սէնիկա կը գրէ «Սթալին եւ Թոլիաթթի» խորագրին տակ թէ իտալացի պարագլուխը միշտ հաւանած է Սթալինի ոճիրներուն որոնցմէ տեղեակ էր։Սէնիկա կը յիշեցնէ թէ Թոլիաթթի, Փարիզ հրատարակուող «Միջազգային Թղթակցութիւն» պարբերականին մէջ, կը գրէր(այն ատեն Թոլիաթթի աքսորուած էր), եւ խանդավառութեամբ ողջունած էր Սթալինի հրահանգած «դաւաճաններու» մաքրագործումները։

ԱԼՊԸՆԻԻ ՄԷՋ (Ճէզայիրի նահանգ) 400 սեւեր ձերբակալուած են երբ ցոյց մը կը կատարէին ցեղապաշտական խտրութեան դէմ։ 200 հոգինոց բանտի մը մէջ դրուած են։

ՌՈՒՍ ուղղափառ եկեղեցւոյ մետրոպոլիտը՝ Նիքոլա սրտի տագնապի մը զոհ գնաց առջի օր, 69 տարեկան էր։ 1959էն ի վեր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր։ Յեղափոխութենէն առաջ, ուսած էր Ս. Փետերպուրկի դպրեւանքը։ 1927ին «անպայման հաւատարմութեան» յայտարարութիւն մը ըրած էր Խորհրդային իշխանութեան։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ դատախազը մահապատիժ ուզեց Այխմանի դէմ։ Ամբաստանեալը ըսաւ թէ հրէշ մը չէ եւ յուսախաբ է արդարութենէն որուն այլեւս չի հաւատար։

ՄԻԱՑԵԱԼ Նահանգներու արտաքին նախարարը՝ Տին Ռըսք յայտարարեց թէ պէտք է միշտ չփման մէջ մնալ Մոսկուայի հետ։ Ատլանտեան արտաքին նախարարներու ժողովին մէջ արծարծուած են գլխաւորաբար Պերլինի եւ գերմանական հարցերը։ Ֆրանսա միշտ թերահաւատ է։ Գերմանիոյ նախարարը՝ Շրէօտըր կողմնակից է բանակցութեան։ Տին Ռըսք 45 վայրկեան տեւող «չահեկան» տեսակցութիւն մը ունեցած է տը Կուլի հետ։

ՀՌՈՄԻ մէջ փտած հաւկիթներ նետուած են Ժան – Փօլ Սարթրի վրայ որ ուզած էր Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ մասին խօսիլ։ «Անկցի՛ ազատ Ալժերիան» պոռացած են։ Ուշադրութիւն գրաւած է «Ա. ՀԱԿ»ի նախարար Պուլհարուֆի ներկայութիւնը Սարթրի կողքին, բեմին վրայ։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ սպասարկութեանց գործադուլին առաջքն առնուած է առժամապէս։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահը՝ Ֆրոնտիսի Թոքիօ հասաւ 9օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար։

ՎԻԼԼԻ ԲՐԱՆՏ արեւմտեան Պերլինի քաղաքապետը, յայտարարեց թէ Պերլինը Դաշնակցային Հանրապետութեան կը պատկանի։ Ընկերվարական պարագլուխը որ կը խօսէր Արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան ժողովին առջեւ ըսաւ նաեւ թէ ի հարկին հանրաքուէ կը կազմակերպէ Պերլինցիներուն կարծիքն առնելու

ՆԱՆՍԷՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Կիրակի, 10 Դեկտեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ամերիկեան Համալսարանի Ջէփըլին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէս, նուիրուած նորվեկացի մեծ հայասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի ծննդեան հարիւրամեակին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ջաւարեան Ուսանողական Միութեան կողմէ կազմակերպուած այս հանդէսին բարձր հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Կաթողիկոսը՝ Զարեհ Ա.։

Հայութեան մեծ բարեկամին յիշատակին վայել լրջութեամբ՝ հանդէսը եղաւ կատարեալ յաջողութիւն մը, ի ներկայութեան հոծ հասարակութեան մը։

Յաջորդաբար խօսք առին ընկեր Շաւարշ Թորիկեան (անգլերէն), ընկեր Վահէ Սեթեան (հայերէն) եւ ՄԱԿի ներկայացուցիչը՝ Պ. Ճօն Տիֆրէյս։ Առաջին երկուքը Նանսէնի գործին մօտեցան Հայու ակնոցով, վեր հանելով անոր մարդու արժանիքները։ Պ. Տիֆրէյս ծանրացաւ առաւելաբար գաղթականներու ի նպաստ Նանսէնի կատարած գործին վրայ։

Պ. Յակոբ Կիւլոյեան կարդաց հատուած մը Նանսէնի «Հայաստան եւ Միջին Արեւելք» գրքէն։

Դպրեվանքի սաները երգեցին «Ով յանէից...» շարականը։

Հանդէսի վերջաւորութեան, Վեհափառ Կաթողիկոսը տուաւ իր օրհնութեան խօսքը՝ արծարծելով Նանսէնի անմահ նալի յիշատակը։

համար։ Անոնք ալ ինքնորոշման իրաւունք ունին։ «Ազատ Եւրոպան, չէշտեց Բրանտ, կանգ կ'առնէ Բրանտըպուրկի պատին առջեւ» (Պերլինները բաժնող դուռն է)։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ հասած լուրերու համաձայն Նազէք Քուծիի ընտրութիւնը, իբրեւ Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահ ապահով է։ Հսկայ մեծամասնութիւն մը կայ շուրջը։

ՀՌՈՄԻ մէջ նախնական դպրոցներու 300.000 ուսուցիչներ գործադուլ սկսան 48 ժամուան համար։

ՌՈՒԶՎԵԼԹԻ այրին որ միշտ գործի վրայ է հակառակ յառաջացած տարիքին, յայտարարեց թէ պէտք չէ հիւլէական զէնքեր տալ Գերմանացիներուն։ Տիկինին կարծիքով արեւմտեան Գերմանիոյ պետական պաշտօնէութեան հարիւրին 80ը հաւատարիմ մնացած է Հիթլերի յիշատակին։

ԼՈՆՏՈՆ միշտ յարաբերութեան մէջ է Հնդկաստանի եւ Փորթուկալի հետ Կանի դաղթավայրին առթիւ։ Կանի ձայնասփիւռին համաձայն Պրազիլն ալ կը փորձէ խաղաղ լուծում մը գտնել։

ՋՕՐ. ՆՈՐՍԹԱՏ յայտարարեց թէ Ատլանտեան զինուորական կարելիութիւնները թոյլ կուտան որ յառաջացեալ ռազմավարութիւն մը նախատեսուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կարգ մը շրջաններու մէջ տաքի ալիք մը սկսած է։ Փերփինեանի մէջ ջերմաչափը 25 աստիճանի բարձրացած էր։

«ԱՀԱԿ»ի եւ Ֆրանսայի միջեւ մասնակի համաձայնութիւն մը եղած է արդէն, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն։ Անկախ հարցերն են զինուորական կայաններու խնդիրը եւ փոխանցման շրջանի տեւողութիւնը։ Ի՞նչ գինով ձեռք ձգուած է մնացեալ համաձայնութիւնը։ Յայտնի չէ։

ԵՐԳԻՉՆ ՈՒ ԵՐԳԸ

Լայնափէշ աքեմով մարդը թեթեւաքայլ անցնում է հինաւուրց եկեղեցու բակից ու մտնում հանդիպակաց դպրոցը։ Սքեմի թանձր սեւութեան մէջ աչքի է ընկնում օսլայած, ձիւնաթոյր օձիքը, որ գրկում է նրա մոմագոյն պարանոցը։ Խոշոր, խաղաղ աչքեր ունի նա, թաւ յօնքեր, լայն ճակատ, եւ պայծառ դէմքը վերջաւորւում է կարճ մօրուքով։

— Կոմիտա՛սը, Կոմիտա՛սը եկա՜ւ...

Յուզիչ մի շշունջ է անցնում լսարաններով մէկ։

Արեւով ողողուած լսարանին շէնքը նոր երանգներով, նոր բովանդակութեամբ է լցւում։ Կախարդական մի ոգի է մտել նրա պատերից ներս, նուաճել պատանի հոգիները, յոյզերի ու երազանքների մի ամբողջ աշխարհ բացել նրանց առաջ...

Իսկ ինչո՞ւ է ուշանում պարապմունքների սկիզբը սւետող զանգը։ Ցանկալի այսօր, ինչո՞ւ է ուշանում...

Անհամբեր են աշակերտները։

Դանդաղ, շատ դանդաղ են անցնում բոպէները։

Վերջապէս ղօղանջում է զանգը։

Միջանցքից ոտնաձայն է լսւում, ծանօթ, սրտերը յուզող ոտնաձայն, որ հետզհետէ մօտենում, ուժեղանում է։ Պատանեկան խռհուն հայեացքները ձըգւում են մուտքի դրանը եւ մի պահ մեխւում այնտեղ։

Դասարանի սեմին՝ աշխոյժ ու հանդիսաւոր երեւում է երգի դասատուն՝ Կոմիտասը։ Նոր լռութեան մէջ թրթռում է նրա բարի, սիրալիր ողջոյնը, ժպտում են նրա խոշոր, երազուն աչքերը, Հայոց երգի թովչանքով է լցւում դասարանը։ Կոմիտասը լուռ կանգնած՝ դորովանքով լի հայեացքը ուղղում է դասարանին։

Լուսամուտի ապակիները թրթռելով սլանում է ծիծեռնակը, լսարանից ներս թողնելով աղատ երգի մը պատառիկ։

Երգեցողութեան ժամը նուիրական ժամ է աշակերտների համար, երբ կարօտի, սիրոյ, աշխատանքի, պանդխտութեան ու հայրենապաշտութեան զգացումները գարնանային հեղեղի նման յորդում, ալեկոծում են պատանի հոգիները...

Շաբաթը մի անգամ երգի ուսուցիչը յայտնւում է ծովափնեայ այս քաղաքի ուսումնարանում՝ երգի հետ բերելով հայրենի բնաշխարհի քաղցր, արբեցնող բուրմունքը...

Ուսուցիչն ահա, անթեք կանգնած, մի պահ զննում, սեւս կլանում է իրեն բեւեռուած քառասուն զոյգ աչքերը՝ պոլսեցի, սասունցի, մշեցի, ակնցի պատանիների քառասուն զոյգ սեւաթոյր, շողշողուն աչքերը, եւ ոգեւորուած թափահարում ձեռքին բռնած կամերտոնը(*) աբալ որսում ձայնը։ Ու թախծոտ կարկաչում է Հայոց երգը.

— Կռո՛ւնկ ջան, կռո՛ւնկ ջան, զարուն է.
Ա՜խ, սիրտս արուն է...

Կերկերում է ուսուցչի թախծալի ձայնը։

Երգը գրաւում, կախարդում է աշակերտներին, Հայոց մեծ վշտով պարուրում քառասուն զոյգ սեւ աչեր։

Քիչ յետոյ ամբողջ դասարանն է երգում սրտայոյզ երգը։

Լսում է երգիչը, եւ մի պայծառութիւն է թեւածում նրա լայն, անարատ ճակատին ու բարի դէմքին...

Երգիչը չի թողում, որ երկար թախծեն իր սիրելի սաները։ Նորից զնգում է կամերտոնը, եւ այս անգամ բերկրալի կարկաչում է գեղջկական երգը.

Արեւ բըռվկռով եկաւ,
Իմ չինարի եարը,
Մեր բաղը կըռռով եկաւ,
Դարտիմաճ եարը...

Մէկը միւսին են յաջորդում ժողովրդի սրտից բխած երգերը օտար հողում պատանիների առաջ պարզելով հայրենի լեռնաշխարհի համայնապատկերը՝ արեւավառ անդաստաններ, անդնդախոր ձորեր, մրգաշատ այգիներ, զմրուխտավառ լեռնահովիտներ, ձիւնափառ գագաթներ, ալ ու ալվան հագած, կարմիր լաչա դըրած գեղջուկ աղջիկներ, որոնք եարի ճամբայ են պահում կարօտով, գութանը հաց տանող հարսեր, որոնք հաւքերին խնդրում են հովանել արտում քնած եարին...

Կարկաչում է հայրենի երգը եւ պատանիները հոգու աչքերով տեսնում են շինական մարդկանց որոնք հերկում են հողը, արտը ցորեն ցանում, դարտը հէտը թաղում, որոնք սերմանում են կեանքի սերմերը...

Նոր տրամադրութիւններ, պայծառ յոյզեր են համակում աշակերտներին։ Եւ նրանք ցանկանում են, որ վերջ չունենան գեղջկական այս խայտացող, կենսալի երգերը...

Բայց յանկարծ հնչում է զանգը։

Ինչո՞ւ է այդքան շուտ հնչում։

Ե՞րբ անցաւ դասաժամը։

Երգի ուսուցիչն անբաւականութիւն, դժգոհութիւն է կարդում աշակերտների փոքրիկ դէմքերին, մեղմ ժպտում, կկոցում խոշոր, բարութեամբ եւ խանդաղատանքով լի աչքերը, ապա նրանց հետ ուրախ կատակներ անելով՝ խօսում, հեռանում է դասարանից՝ իր հետ տանելով նրանց նուիրական սէրը։

Հեռու հայրենիքից՝ ինչպիսի՜ լաւ սերունդ է աճում հայրենիքի ու մարդկութեան համար, եւ Հայոց երգը նպաստում է դրան։

Երջանի՛կ է մեր երգիչը։

×

Հազար ինը հարիւր տասնըհինգ... Ապրիլ...

Տխուր ղօղանջում է եկեղեցու զանգը, զողզողո՜ւմ, կերկերո՜ւմ...

Գիշերը արտակարգ դէպքեր են կատարուել ծովափնեայ քաղաքում։ Քաղաքի հետ յուզուել է ամբողջ ուսումնարանը։ Դեռ աղուամազերը նոր նոր սեւացող աշակերտների տժգոյն դէմքերին նստել է խոր մտահոգութիւն ու վիշտ։

Տիրում է ճնշող լռութիւն...

Ուսումնարանի երրորդ յարկի լուսամուտի մօտ կանգնած՝ աշակերտները հայեացքներով ճամբայ են պահում։

Աշուշապատ բոլորտը երեւում են երկնաձիգ, սպիտակ մինարէներ ու սեւաթոյր, սլացօր նոճիներ...

Եկեղեցու ամայի բակով վեհերոտ քայլերով դպրոցի մուտքին է մօտենում փիլիսոփայի ուսուցիչը, որի թեւի տակ չկայ իր անփոփոխ թղթապանակը։ Նրա ետեւից գալիս են մաթեմատիկայի եւ ֆրանսերէնի ուսուցիչները՝ նոյնպէս մըռայլ ու անխօս։ Ապա մանրաքայլ մօտենում է թուրքերէնի ուսուցիչը, որ հագել է սեւ սերթուկ, դրել սեւ ծոպով կարմիր ֆէս։

Ուսումնարանի շքամուտից նրանք ներս են մտնում մտահոգ, ընկճուած եւ ծանրաքայլ գնում ուսուցչանոց։

Դրսում ղօղանջում է եկեղեցու զանգակը...

Աշակերտները տխուր սպասում են լսարանների առաջ։

Վերջապէս հնչում է դասազանգը։ Հիմա ուսուցչանոցից դուրս կուգան ուսուցիչները ու կը գնան իրենց դասարանները։

Բայց չի երեւում Կոմիտասը։

Միթէ՞ նա էլ... Միթէ՞...

Սարսափելի է այդ միտքը։

Արիւն է քամւում սրտերից. Չկայ Կոմիտասը. չկան Վարուժանը, Սեւակը...

Քառասուն պատանիներ քարացած ու տժգոյն նստել են դասարանում։ Թւում է որ ամենակործան մի խորշակ, մի փոթորիկ է անցել, ամայացրել դպրոցականների կեանքը, լռեցրել կենսալի բզզումը՝ մեղուի վիթխարի փեթակում...

Դրսում կերկերում, լաց է լինում եկեղեցու զանգը...

Բայց ահա, կարծես, յուշիկ քայլերով ամբիոնին է մօտենում Կոմիտասը։ Սքեմի թանձր սեւութեան մէջ աչքի է ընկնում նրա օսլայած, ձիւնաթոյր օձիքը։

Ծանր լռութեան մէջ նորից լսւում է Կոմիտասի սիրալիր ողջոյնը, մեղմ ժպտում են նրա խոշոր, երազուն աչքերը։

Ապա ամբիոնից մի հայեացքով նա ընդգրկում է դասարանն ու շարժում ձեռքին բռնած կամերտոնը։

Եւ չթափուած արցունքից շողում են քառասուն զոյգ աչեր ու յանկարծ միաձայն կարկաչում է Հայոց երգը.

—Կռո՛ւնկ ջան, կռո՛ւնկ ջան, զարուն է,
Ա՜խ, սիրտս, արուն է...

Ալիք առ ալիք տարածւում է հայրենի երգը, համակում ամբողջ ուսումնարանը։

Մէկը խուլ հեկեկում է՝ երեսը նստարանին։

Իսկ Հայոց մեծ երգիչն ասես կանգնել է ամբիոնի վրայ եւ թաւ յօնքերի տակից խաղաղ աչքերով նայում է բոլորին։ Նայում է բոլորին կամերտոնը ձեռքին ղեկավարելով երեք հարիւր յիսուն աշակերտից բաղկացած դպրոցական երգչախումբը...

Եւ ամբողջ ուսումնարանով մէկ փոթորկւում, թնդում է կոմիտասեան երգը, Հայոց անմահ երգը...

ՍՏ. ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(*) Տիափազոն = ձայնացոյց։

ՍԷՆ ԳԷՈՐԳ ԳԷՂԱՐԴԻՈԼ ԱԳԻՆ

ԳԵՐՅԱՐԳԵԼԻՆ ԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Դպրոցին Մեծաւորը, գերյարգելի Հ. Յովհաննէս Թորոսեան-ը Պանիկեվարուժանին ուսուցիչը եղած էր — օրական մէկ տուփ ծխախոտ կը սպառէր։ Վանական համեստ ճաշակով, հասարակ թապա կոխով կը բաւարարուէր։

Իր անբաժան ծխամորճը բերնին, ճիշդ ժամուն՝ աշխոյժ քայլերով պարտէզէն անցնելով կը բարձրանար առաջին դասարան՝ Հայոց Հին գրականութիւն դասաւանդելու մեզի։ Հայր Յովհաննէսը մաշած էր մեր ամբողջ հին մատենագրութիւնը։

Երկար տարիներու ծխախոտի գործածութիւնով՝ իր փառահեղ ճերմակ մօրուքը տեղ տեղ դեղնած էր նիկոթինի ընծերով։

Բուխերիկի նման՝ իր ծխամորճէն կը բարձրանար ճերմակ ծուխը, եւ դեռ դինքը չտեսած՝ հեռուէն կ՚առնէինք թապակոխին հոտը որ հաճելի ջերմութիւն մը կը տարածէր դասարանին մէջ, մանաւանդ ձմեռուան տաժկ օրերուն։

Կապուտաչեայ եւ պարթեւահասակ, գեղեցկադէմ եւ նրբահասակ... հին ազնուական ցեղի վայելչութիւն մը կար իր վրան։ Մեր թարգմանիչները կը յիշեցնէր։

Աւելի քան կէս դար առաջ, մանուկ հասակէն, Գարտիզակէն եկած էր Ս. Ղազար։ Եւ այդքան տարի ետքը դեռ թեթեւ մը պահած էր իր ծննդավայրին սիրունիկ շեշտը ու եղանակով՝ քիչ մը կ՚երկնցնէր նախադասութիւններու վերջաւորութիւնը։

Առաւօտ կանուխ՝ արշալոյսին հետ, երբ դեռ ոչ ոք ելած էր, նա հաստ քըցանման վերարկու մը նետած ուսերուն եւ գդակը գլխին՝ պարտէզին մէջ վեր վար կը քալէր իր սիրելի Շնորհալիին աղօթքները մրմնջելով։ Եւ ուշ գիշերին, երբ ամէն մարդ պառկած էր, դեռ կը վառէր իր խցիկին ճրագը։ Գրիչը ձեռքին՝ իր ալեւոր գլուխը ծռած Հայոց Հին գրականութեան ուսումնասիրութիւններուն վրայ, կը շարունակէր իր բազմավաստակ աշխատանքը.

Աւելի քան յիսուն տարի անդուլ եւ բեղնաւոր աշխատանքով, իր ամբողջ կեանքը բոլորանուէր կոչումով նուիրած էր « վասն կրօնի եւ հայրենեաց » ։ Արժէր տեսնել թէ վիտակից կրօնաւոր ինչպէս կրնայ հրաժարիլ աշխարհի վայելքներէն նուիրուելու համար իր նպատակին.

Խստակեաց այլ համեստ վեհանձնութեամբ՝ քաշուող բնաւորութիւն մը ունէր Գերյարգելին եւ մարդոց մէջ ելլել շատ չէր սիրեր։ Մայր աստիճան սակաւախօս էր։ Արագօրէն պատառ մը կերակուր կ՚ուտէր ու աշակերտները ճաշարանէն մեկնելէն ետքը հացի փշրանքները կը հաւաքէր սրպեակի վերջը, երբ աշակերտները դասարան դացած ըլլային եւ սեւէ մէկը չկրնար զինքը տեսնել, այդ փշրանքները բաժներ թռչուններուն։

Ամէն անասուն կը սիրէր եւ անասուններն ալ այս բանը զգալով՝ իրեն կարծես կապուած էին։ Դոնապանին շունը, Տօրքը, հլու հնազանդ կը դառնար երբ գերյարգելին զինքը կը շոյէր։ Միայն մեր կատուին դէմ քիչ մը նախապաշարուած էր, եւ այն ալ որովհետեւ կատուն իր սիրելի ճնճղուկներուն կը խանգարէր։

Նկատելով այս բանը, օր մը գերյարգելիին ըսինք որ կատուն ձաղ պիտի բերէր։ Եւ այն օրէն սկսեալ՝ յատուկ գուրգուրանքով խնամք կը տանէր կատուին։ Միշտ կաթ կուտար եւ «խնո՜ղճ կատու, խնո՜ղճ կատու» ըսելով կը շոյէր եւ կը սիրէր։

Երբեք չհասկցաւ որ կատուն արու էր եւ ձաղ բերելու հաւանականութիւն չըկար։ Ու երկար ժամանակ, շնորհիւ մեզի, այդ կատուն օրական երեք անգամ կանոնաւոր կերպով՝ Գերյարգելիին ձեռքով կաթ կը խմէր։

(26 Շար.)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Երեւանի Պատմութեան Թանգարանը օժտուեցաւ նոր բաժինով մը, 19րդ դարու Հայութեան պատմութեան նուիրուած։

Յատուկ պատրաստուած քարտէսներով ցոյց կը տրուին ռուս բանակներուն դէպի Կովկաս արշաւանքները եւ անոնց յաջորդող Գիւլիստանի դաշնագրին ստորագրութիւնը (1813), ինչպէս նաեւ 1826-27 եւ 1928 — 29ի ռուս — պարսկական եւ ռուս — թրքական պատերազմները, արեւելեան Հայաստանը գրաւելու համար Շամխորի, Օշականի, Սարտարաբադի, Աբասաբադի ճակատամարտները, ուր հայ կամաւորներուն օգնութեամբ փայլուն յաղթանակներ տարին ռուսական բանակները։

Այս բաժինին մէջ ներկայացուած են հայ կամաւորներուն եւ տեղացի հայ ժողովուրդին անհուն զոհողութիւնները եւ պայքարները Պարսիկներուն եւ Թուրքերուն դէմ։ Ցուցադրուած են այն ատենուան կոչերը՝ ուղղուած Հայութեան, ըմբոստանալու համար Պարսիկներու արիւնոտ լուծին դէմ։

Այս տեսակ կոչերէն մէկուն մէջ կը կարդանք. « Հասել է այն ժամը՝ երբ մենք ականատես կը լինենք Արարատեան աշխարհի եւ հայ ժողովրդի ազատագրմանը։ Ուրեմն ոտքի ելէք, հայ երիտասարդներ, թօթափեցէք պարսկական լուծը, խնդացրէք եւ ուրախացրէք ալեզարդ Մասիսին, այս անգամ ձեր արեամբ ցօղեցէք ձեր հայրենի հողն ու ապա յաւիտեանս ազատ կեանք վայելեցէք։ Ժամն է, յառաջ, կամ այժմ կամ երբեք»։

1827 Սեպտեմբերի վերջերը, ռուս զօրքերը եւ հայ կամաւորներու ջոկատները կը պաշարեն Երեւանի բերդը, եւ բանի մը յարձակումներէ ետք կը կոտրեն պարսիկ խաներու դիմադրութիւնը եւ Հոկտեմբեր մէկին կը մտնեն Երեւան։ Այս ձեւով կ՚իյնայ Պարսիկներու գերիշխանութեան վերջին յենարանը Հայաստանի մէջ։

Հայութիւնը, հաւատացած, որ Ռուսերը վերջ տալէ ետք պարսկական տիրապետութեան պիտի հաստատեն Հայաստանի անկախութիւնը, ցնծութեամբ կը դիմաւորէ ռուս բանակներուն յաղթանակները։ Այս մասին կը պատմէ «Երեւանի գրաւումը» տրամապատկերը։

Անցնելէ առաջ միւս բաժիններուն, ըսենք, որ հոս ցուցադրուած են Երեւանի գրաւումին օժանդակած զինուորականներ Պուշչինի, Բեստուժեւի, Դաւիթովի, ռուս հայասէր գրագէտ Ա. Գրիբոյեդովի, 19րդ դարու առաջին կիսուն պատերազմներուն մէջ աչքի զարկած զօրավարներ Մատաթովի, Բեհբութովի եւ այլոց դիմանկարները։

Բազմաթիւ ցուցափեղկեր կը պատմեն Հայաստանի արհեստագործութեան՝ Վանի ոսկերչութեան, Էջմիածնի (Կարին) զինագործութեան եւ այլ վայրերու ժողովուրդին զբաղումներուն մասին։ Հայ արհեստաւորներուն աշխատանքը պատկերացնող նկարներուն հետ ցուցադրուած են նաեւ անոնց գործիքները եւ գեղեցիկ նմոյշներ իրենց շինածներէն։

Ցուցասրահի ամբողջ մէկ մասը յատկացուած է հայ գիւղերին արհեստանոցը, ընական մեծութեամբ ներկայացնելու

համար. «Արհեստանոցին» մէջ զետեղ–ուած են բոլոր անհրաժեշտ գործիքները եւ սարքերը :

Առանձին բաժիններով ցուցադրուած են գորգագործութեան, ասեղնագործու–թեան, բուրդէ բանուածքներու պատ–րաստութեան տարբեր եղանակներ ներ–կայացնող նմոյշները :

Առանձին տեղ յատկացուած է 19րդ դարու կենցաղի իրերուն: Ցուցադրուած են հարուստ եւ աղքատ հագուստներ : Հետաքրքրական է Հայաստանի տարբեր շրջաններու տարազներու քարտէզը :

Յատուկ փաստաթուղթերով ցոյց տր–ուած է ցարական Ռուսիոյ հակահայ քա–ղաքականութիւնը Հայաստանի մէջ: Նը–կարիչ Ռուսինեանի իւղաներկ նկարը կը ներկայացնէ Նոր Բայազէտի (ներկայիս Կամօ) գիւղացիներուն բողոքի ցոյցը ցա–րական կառավարութեան դէմ :

ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն արդիւ–նաբերութիւնը աստիճանաբար մուտք կը գործէ Անդրկովկաս, նաեւ Հայաստան :

Ցուցադրուած են Շուստովի քոնեակի գործարանին նմոյշները, գինիի եւ քոն–եակի շիշեր եւ պիտակներ: Այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ Կարսի գրա–ւումը ներկայացնող պաստառը, ուր նը–կարիչ Մ. Սեդրակեան պատկերացուցած է ռուս բանակին յաղթական երթը եւ թրքական դրօշներու խոնարհումը հա–յազգի զօրավար Լօրիս-Մելիքովի ոտքերուն առջեւ :

Ցուցասրահին մէջ ներկայացուած են 1877 – 1878ի ռուս – թրքական պատե–րազմի Կովկասեան ճակատի գործողու–թիւնները: Հոս կը տեսնենք թրքական պաշարումէն Բայազէտի բերդին ազատ–ումը պատկերացնող նկարը. այդ պատե–րազմին մէջ փառքով պսակուած հայ զօ–րավարներ Տէր – Ղուկասովի եւ Լազա–րեւի, ինչպէս նաեւ Ալխազովի իւղաներկ դիմանկարները եւ աչքի զարնող այլ հե–րոսներու լուսանկարներ :

Նոր ցուցասրահին մէջ առանձին տեղ կը գրաւեն ազգային – ազատագրական շարժումներուն պատմութիւնը արտացո–լող նիւթերը: Նկարներով ցոյց տրուած են Սասունի եւ Զէյթունի հերոսական կը–ռիւները Սուլթան Համիտի ասպատակնե–րուն դէմ :

Մեծ յուզում յառաջ կը բերէ կիներու առեւանգումը եւ ստանութիւնը պատկե–րացնող Վ. Սուրէնեանի «Զարդերից յե–տոյ» նկարը: Քարտէզով մը կը ներկա–յացուին Հայաստանի այն վայրերը, ուր 1894 – 1896ին Սուլթան Համիտի հրամա–նով ջարդուեցան երեք հարիւր հազար Հայեր :

Ներկայացուած են նաեւ այն տէրու–թեանց գեկավարներուն ծաղրանկարնե–րը, որոնք անտարբեր դտնուեցան հայ–կական կոտորածներուն առջեւ: Ասոնց կողքին կախուած է արիւնարբու Համի–տին ծաղրանկարը :

19րդ դարու ցուցահանդէսը կը վեր–ջանայ Խ. Աբովեանի, Մ. Նալբանդեա–նի, Րաֆֆիի, Յ. Պարոնեանի, Գ. Սուն–դուկեանի, ծանօթ ծաղրանկարիչ Յ. Այ–վազովսկիի, դերասան Պ. Ադամեանի, Գ. Զուխաճեանի եւ ուրիշներու իւղա–ներկ դիմանկարներով եւ լուսանկարնե–րով :

Մեծադիր քարտէզով ցոյց տրուած են, աշխարհացրիւ Հայութեան հայ մշակոյ–թի օճախները, տպարանները եւ դպրոց–ները: Երկու լուսանկարներ կը ներկա–յացնեն Լազարեան ճեմարանը եւ Ռաֆա–յէլեան վարժարանը .

Առանձին ցուցափեղկերուն մէջ ի տես են դրուած պատմական, բժշկական եւ գիտական այլ աշխատութիւններ, բա–ռարաններ, հայ պարբերական մամուլի անուանաթերթեր :

Թանգարանին նոր ցուցասրահը հետա–քրքրական է եւ ուսանելի: Այցելուները կը ծանօթանան հայ ժողովուրդի պատ–մութեան հերոսական դրուագներուն, ա–նոր կերտած նիւթական եւ հոգեւոր հա–րուստ մշակոյթին :

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

•

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ ԿԱՐԴԻԱԿԱՆԱՆԱՑ

Օրէ օր կը փոխուի եւ կը գեղեցկանայ Կիրովականի համայնապատկերը : Ար–դարեւ, մեծ թափով յառաջ կը տարուին բնակելի տուներու, դպրոցներու, ա–կումբներու եւ այլ շէնքերու շինութիւն–ները .

Վերջին ամիսներուն աւարտած շինու–թիւններէն է քաղաքին նոր պանդոկը, ո–րուն պահանջը զգալի էր տարիներէ ի վեր: Նոր աւարտած պանդոկը ունի ա–մէն յարմարութիւն: Տասնեակ տարիներէ ի վեր թատրոնի համար կը գործածուէր յարմարութիւններէ զուրկ շէնք մը, այ–ժմ, վերանորոգուած է եւ դարձած ար–դիական շէնք մը: Շինուած են նաեւ նոր գիշերօթիկ դպրոցին յարակից շէնքերը, 330 երախաներու համար, Ասոնց համար հաստատուած է նաեւ «Մանկական նոր կեդրոնը» օժտուած մուրով եւ հարիւր հոգինոց մանկապարտէզով մը:

Մեծ չափով ընդարձակուած է նաեւ քաղաքին առողջապահութեան ցանցը : Շինուած են դարմանատուն մը եւ 150 մահճակալ ունեցող հիւանդանոց մը . վերջապէս շարք մտած են հագուստներ պատրաստող եւ Նորօգող արհեստանոց–ներ, քանի մը նոր խանութներ եւ տա–ղաւարներ :

ՊԱՀԱԾՈՅԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Հայաստանի հիւսիս – արեւելքը, բար–ձր լեռներու գրկին մէջ կը գտնուի Նո–յեմբերեանի շրջանը: Շրջանը ծանօթ է իր ընդարձակ մրգաստաններով, ուր կը բուսնին դեղձ, խնձոր, տանձ, ծիրան եւայլն: Իսկ անծայրածիր անտառները հարուստ են նաեւ վայրի պտուղներով եւ հատապտուղներով, որոնցմէ ամէն տարի կը պատրաստուին մեծ քանակութեամբ անուշահամ պահածոներ :

Մօտ մրգաստաններու այս առատ բեր–քը վերամշակելու համար շրջանի Այրի գիւղին մէջ շինուեցաւ պահածոներու գործարան մը: Գործարանին տարեկան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 30 միլիոն տուփ :

ՄԱՆԹԱՇԻ ՋՐԱՄԲԱՐԸ

Հմայիչ եւ գեղեցիկ է Մանթաշի ձորը: Հոս դարերէ ի վեր ուրախ խոխոջիւնով կը հոսի Ջարանգու գետը, որուն ջուրը ջինջ եւ սառնորակ է: Շրջանի գիւղացի–ներուն ջանքերով պիտի շինուի մեծ ջը–րամբար մը, 6–7 միլիոն խորանարդ մե–թր ջուրի տարողութեամբ, որ պիտի ո–ռոգէ 4600 հեկտար տարածութիւն մը :

Ամբարտակը պիտի ունենայ 400 մեթր երկարութիւն, 192 մեթր լայնութիւն եւ 27 մեթր բարձրութիւն: Շինութիւնը պի–տի աւարտի 1964ին:

ԳԵՐՄԱՆ ԲՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ

Արեւելեան Գերմանիայէն խումբ մը բնագէտներ այցելած են Հայաստան ու ծանօթացած Հայաստանի մէջ բուսնող դեղաբոյսերուն, միեւնոյն ատեն հետա–քրքրուած են այդ ասպարէզին մէջ հայ բուսաբաններուն կատարած աշխատանք–ներով :

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայագիտութեան զարգացումը յառաջ կը տարուի Հայաստանի մէջ, յատկապէս Երեւանի համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնին կողմէ :

Ամպիոնը հաւաքական ուժերով պատ–րաստած է դասաւանդուող առարկաներուն բուհերու (բարձր. ուսումն. հաստատու–թիւններ) դասագիրքերը : Կազմուած եւ արդէն տպագրութեան յանձնուած է ռու–սական դպրոցներու աշակերտներուն հա–մար Հայոց լեզուի դասագիրքը :

Սակէ դատ շուտով լոյս պիտի տեսնէ Գ. Սեւակի «Հայերէնի ոճաբանութիւ–նը», որմէ ետք՝ նոյն հեղինակին պատ–րաստած հայերէն շարահիւսութեան դա–սագիրքերը, մինչ բարձրագոյն ուսում–նարաններու համար :

Փրոֆ. Ս. Ղազարեան հեղինակն է Հա–յոց լեզուի պատմութեան եւ գրաբարի դասագիրքերուն .

Դասագիրքեր կամ գիրքեր պատրաս–տած են նաեւ ամպիոնին կարգ մը միւս անդամները:

Դոցենտ Յովհ. Բարսեղեան երկար տա–րիներէ ի վեր կ'աշխատի հայկ. տեղա–նուններու բառարանի կազմութեան, իսկ բանասիրական գիտութիւններու թեկնա–ծու Գ. Գօզոսեան՝ ռուս — հայերէնի ո–ճաբանական բառարանին վրայ, որ լոյս պիտի տեսնէ ի մօտոյ :

Վերջապէս Հայոց լեզուի ամպիոնը պատրաստելու վրայ է աշխատասիրու–թիւններ արդի հայերէնի՝ շարահիւսու–թեան եւ ձեւաբանութեան վրայ :

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ

Այս տարի ցուրտերը վրայ հասան յան–կարծակի: Մինչեւ Նոյեմբեր 22 Հայաս–տանի բոլոր շրջաններուն մէջ եղանակը տաք էր: Նոյնիսկ գիշերները լեռնային շրջաններուն մէջ 4–5, իսկ Արարատեան դաշտավայրին մէջ՝ 9–12 աստիճան էր : Երեւանի մէջ ցերեկները օդին ջերմաս–տիճանը 17–18ի վրայ կը կենար:

Եւ յանկարծ Մերձպալթեան հեռաւոր շրջաններէն՝ Լատուիա լիճէն, սառած օ–դը մեծ արագութեամբ Անդրկովկաս խուժեց եւ երրորդ օրը՝ Նոյեմբեր 22ի գիշերը, փոխուեցաւ Հայաստանի եղա–նակը :

Ձմրան սկիզբներուն համար հազուա–դէպ էին նաեւ ամպրոպները, որոնք սա–կայն տեղի ունեցան, որովհետեւ հիւսի–սային բեւեռին պաղ օդը բախեցաւ Ան–դրկովկասի տաք, խոնաւ օդին:

Նոյեմբեր 22էն ետք ջերմաստիճանը ի–ջաւ 11–14ի, իսկ Ֆանտանի, Արարատ–եան դաշտի եւ Լենինականի մէջ՝ 15–17 աստիճանով: Նոյեմբեր 22ի եւ 23ի գի–շերները 10–12 աստիճան սառնամանիք էր Հրազդանի, Ղուկասեանի, Սեւանի, Դի–լիջանի, Լենինականի եւ Ստեփանաւանի մէջ: Երեւանի մէջ գիշերը չորս աստիճան ցուրտ էր, ցերեկը՝ ընդամէնը 1–2 աս–տիճան տաքութիւն: Գրեթէ ամէն տեղ ձիւն եկած է: Դիլիջանի մէջ ձիւնին շեր–տը կը կազմէ 16, Կալինինոյի մէջ՝ 20, Արագածի եւ Ազմաւանի մէջ 40 սան–թիմեթր :

Ցոյս կայ որ օդերը քիչ մը մեղմա–նան .

ԿԱՐՄԻՐ ՆԵՐԿ՝ ՔԱՐԷՆ

Կոշտ ու կոպիտ քարն անգամ Հայուն ձեռքին մէջ կրնայ դառնալ դարմանահը–րաշ գիւտերու աղբիւր : Արդարեւ, տար–բեր ինչ մեկնաբանութիւն տալ «Սով. Հայաստան»ի հաղորդած այն լուրին, թէ Կալինինոյի շրջանին մէջ գտնուող Շահ–նազար գիւղին տուֆի քարահանքէն ար–տահանուած կարմիր քարէն կը պատրաս–տուի չոր, կարմիր ներկ մը, միակը ամ–բողջ աշխարհի մէջ :

Այս ներկին առանձնայատկութիւնը այն է, որ գունաւորելով առարկան, կը միահիւսուի անոր բիւրեղներուն հետ եւ ներկը կը դառնայ դիմացկուն :

Այս տարի արդէն արտադրած են հա–զար թոն կարմիր ներկ: Ներկայիս Կա–լինինոյի մէջ կը շինուի ներկի նոր գոր–ծարան մը, որուն արտադրութիւնը պի–տի սկսի 1962ին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Վանական ու ընկերը մինդերներուն վրայ նստեցան ու սպասեցին :

Քառորդ մը ետքը, դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ միջին հասակով, գիրուկ, ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքով, պսպղուն աչքերով, մեծաքիթ ու կո–նակը ծռած Շէյխ մը, որ հագած էր եր–կայն ու կանաչ գոյնով Էնթարի մը, գը–լուխը դրած էր թխագոյն քօլօզ մը՝ փաթթոցներով ծածկուած, իսկ ոտքերը կային հողաթափներու նմանող սանտա–լաններ, որոնց կրունկը բաց թողուած էր :

Շէյխը հանդարտ ու լուրջ եղանակով մը մրմնջեց :

— Մէրհապա ...

— Մէրհապա... շեշտեց Վանական ու ոտքի վրայ կիսովին ծռելու չափ խո–նարհութիւն մը ըրաւ :

— Շիտանցի Քիւրտերէ՞ն էք. հարցուց Շէյխը :

— Այո, պատասխանեց Վանական :

— Քաղա՞քը պիտի երթաք :

— Միւսքերնիս աստնկ է:

— Սէր սէրան, աէր դէվան... մրմնջեց Շէյխը:

Վանական ծածուկ կերպով մը ժըպ–տեցաւ :

— Վաղը պիտի երթաք, անանկ չէ՞ վրայ բերաւ Շէյխը :

— Ոչ, անպատճառ այս գիշեր մեկնե–լու ենք, առարկեց Վանական :

— Այս գիշե՞ր ....

— Այո, այս գիշեր :

— Կարեւո՞ր է :

— Խիստ կարեւոր է: Անոր այդ պատ–ճառաւ կը խնդրէինք որ միասին զալու շնորհք ընէիք :

— Մինչեւ քաղաքը:

Այո :

— Ի՞նչ բանի մէջ կարող եմ օգտակար ըլլալ ձեզ :

Մտիկ ըրէք Շէյխ էֆէնտի, մրմնջեց Վանական լուրջ ձայնով մը: Իմացած եմ թէ ձեր անունը մեծ ազդեցութիւն ունի այս Ջորի բոլոր գիւղերու մէջ: Ըլլայ թէ մեր ցեղէն եւ թէ Փլաներէն, մէկը ձեր խօսքը չկրնար ոտքի տակ առնել այնպէս չէ՞ :

— Հարկաւ, ընդհատեց Շէյխը :

— Քանի որ այնպէս է՝ պիտի խնդրէի ձեր մեծութենէն որ միասին կառավա–րութեան դուռը գաք խիստ շահեկան ու կարեւոր դատաստանի մը համար :

— Դատաստանի՞ մը համար :

— Այո:

— Ի՞նչ դատաստան է այդ :

— Դատաստան մը չէ, այլ՝ միջոց մը ձեզ բերելու աշխատութիւն մըն է :

— Ի՞նչպէս :

— Ասկից քիչ հեռու, լերան վրայ՝ Կուռուպաշ անուն գիւղ մը չկա՞յ :

— Կայ :

— Այնտեղ աղջիկ մը տեսած եմ ու կ'ուզեմ փախցնել :

— Փլայի՞ մը աղջիկը :

— Ծիչդ է :

— Շա՞տ գեղեցիկ է:

— Ախ, ինչ կ'ըսէք... երկինքի ոչ ճին, ոչ փերին եւ ոչ ալ հուրին անոր չափ գե–ղեցիկ ու գրաւիչ են :

Անբարոյական Շէյխին կիրքը ցըն–ցուեցաւ իր ամբողջ էութեան մէջ ու աչ–քերը մթնեցան :

— Էյ, ինչո՞ւ երթանք քաղաքը, հար–ցուց թոթովելով :

— Կաշառք տանք կառավարութեան, որ աչք գոցէ ու մեր ետեւէն զինուորներ չղրկէ, նկատել տուաւ Վանական :

— Գահ ... այդ մասին հոգ մի ընէք : Կառավարութեան չգացած մենք ուղղակի Կուռուպաշ կը մտնենք ու բռնի կերպով սիրած աղջիկդ հոս կը փախցունենք :

— Բայց յետո՞յ ....:

— Յետոյ ձեռքի տակէն լուր մը ղրկե–լու ըլլանք, ատիկա բաւական է:

— Ոհ, ինչ աղէկ բան ... ուրեմն չըս–պասենք, թոթովեց Վանական :

Արդարեւ, կէս ժամ վերջը, Շէյխը պատրաստ էր: Վանական ու իր ընկեր–ները կը քալէին հետիոտն, իսկ Շէյխը ձիու վրայ նստած էր :

Իրմէրուէն մինչեւ Անդղ գետը ժամ մը կը տեւէր: Այդ մէկ ժամուան ճամբորդու–թիւնը կատարուեցաւ :

Գիշերը հասած էր: Աստղերը նուազ լոյս մը կը պլպլացնէին :

Ճամբորդները գետին քով հասան թէ չէ, պահ մը հանդչելէն ետքը՝ միւս կող–մը անցան :

Վանական, առանց ժամանակ կորսնցը–նելու, Շէյխին մօտեցաւ ու գոչեց :

— Վատ քեզի, բաւական չէ՞ն գործած չարիքներդ բաւական չէ՞ն անիրաւու–թիւններդ ու սրիկայութիւններդ ... սատկիր ....:

Ու ձիէն վար քաշելով զինքը. գետնին վրայ տապալեց ու դաշոյնի հարուած–ներու տակ փչել տուաւ իր հոգին :

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյլի բժշկական համալսարանի վերջին դասարանէն (դեղագործի ճիւղ) Օր. Ժագլին Թիւթիւնճեան, 22 տարեկան 10 յաջողակներուն մէջը եղած է ընթերցայի 27 *թեկնածուներուն:*

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննիկ Գազրճեան, աղջիկը Արմենուհի եւ Գազրճեան եղբարք կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի 17 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԱՐՇԱԿ ԳԱԶԳԸՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Գազրճեան, Տէր Գալուստեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր-Ստեփանեան եւ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Տէր-Ստեփանեան եւ իրենց զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ
եւ ՄԱՐԻ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, յետ պատարագի :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ (Իսի):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերուն:

Սիրայօժար իրենց արուեստեան նուագով կը մասնակցին հայրենակիցներ՝ Մ. Շիրվանեան, Շ. Կազեան *(ուտ, ջութակ) : լաւ կերուխում, խնամքով պատրաստուած վարչութեան կողմէ:*

Մուտքը ազատ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաղէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
34, Rue de Trévise. PARIS (9e)

КԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան
վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ
պատրաստուած

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գուլվար Օտոոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Թաղիս Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ անուան տօնակատարութեան առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Թաղիս եկեղեցաշէն եւ դպրոցաշէն ազգայիններու հոգւոյն: Յաւարտ Ս. պատարագի տեղի պիտի ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն ու բաշխումը պիտի կատարուի Ֆ. Կ. Խաչուհիներու կողմէ :

ՀԱՅՑԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-30-ին, Վատիկանի ռատիոկայանէն հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուի հետեւեալ ալիքներու վրայ :

Միջին ալիք.— 196 մեթր, կարճ ալիք՝ 31-10, 25-55, 19-84:

Պիտի քարոզէ Գերապատիւ Ներսէս Ծ. Վ. Սէթեան, *նիւթ ունենալով «ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ» :*

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս օծման 4րդ տարելիցը կը տօնուի հանդիսաւոր կերպով: Այս առթիւ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու : Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին բազմաձայն, Մայր Եկեղեցւոյ երգիչներուն մասնակցութեամբ եւ երաժշտապետ Գ. Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ :

Յաւարտ Ս. պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս շինութեան ծախքերուն մասնակցող բոլոր նուիրատուներու ննջեցելոց հոգւոց հանգստեան համար: Սկիզբ ժամերգութեան 8-30, Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Շաւիլի եկեղեցւոյ ՇէՓ – Փօսթալի *թիւն է՝* 14827 – 18. *Փարիզ:*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ
17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր
Վարժարանին մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի մասնաւոր հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Կրօն. Ընկերակցութեան Նախկին ատենապետ ողբացեալ Արամ Թէքէեանի մահուան քառասունքին առիթով, ներկայութեամբ իր ընտանեկան պարագաներուն: Ս. պատարագի եւ հոգեհանգիստի արարողութիւնները կը կատարուին Տ. Խորէն քհնյ. Ասատուրեանի, Տ. Ատոմ քհնյ. Իյճեանի եւ Գաբրիէլ Ա. Սարկ. Լուսարարեանի կողմէ, մասնակցութեամբ դպրախումբին: Ողբացեալին յիշատակը յարգողներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ :

× Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

— Տիկին Կեմալմազեանի յուղարկաւորութեան առիթով՝ Գ. Գանտիկեանէ 10 Ն. Ֆ.: Մարսէյլի Ազգասախնամին՝ Գ. Գ. Գանտիկեանէ քսան, Շ. Թահմիզեանէ տասը, Գրիգորեանէ եւ Փալամուտեանէ տասնական: Ողբացեալ Վազարշ Թարգմանեանի յուղարկաւորութեան առիթով՝ Մ. Գունտուրաճեանէ քսան, Ս. Գասպարեանէ տասը: Ազգասախնամին՝ Մ. Գոնտուրաճեանէ քսան, Ս. Գասպարեանէ տասը: Ողբացեալ Միհրան Գատիկեան հոգեհանգիստին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Մենծիկեանէ տասը Ն. Ֆ.:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 20ին: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, սովորական ժամուն, սովորական վայրը :

ՃԻՊԷՅԼԻ Նախկին սանուց (Յուշամատեան)ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը ճիշդ 3ին, Քաղէի սրճարանը : Կարեւոր օրակարգ :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 16 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9281 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4082

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ԵՐԿՈՒ ՋՈՒԱՆԻ ՎՐԱՅ

Ծեր աղուէս Իսմէթ Ինէօնիւի ձեռքն անցաւ կրկին Թուրք կառավարութեան ղեկը :

Երկրի ներկայ տագնապալի վիճակին մէջ չկրցան գտնել աւելի յարմար մէկը , անելէն դուրս գալու համար :

Իսմէթ իբրեւ զինուորական Մուսթաֆա Քեմալի աջ բազուկն ըլլալէ վերջ՝ Լօզանի մէջ ցոյց տուած էր , որ նաեւ խորամանկ դիւանագէտ մըն է :

Իր խորամանկութեան ուրիշ մէկ ապացոյցը տուաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին, երբ իբրեւ մեռնակէր կը կառավարէր երկիրը, Հանրապետութեան նախագահի հանգամանքով :

Իսմէթ խաղաց երկու ջուանի վրայ : Բարեկամական յարաբերութիւններ մշակեց հակառակորդ երկու կողմերուն հետ ալ : Թոյլ չտուաւ որ իր երկիրը մասնակցի պատերազմին, հակառակ հանդիսաւոր յանձնառութեանց :

1939 Հոկտեմբեր 19ին Թուրքիա դաշնագիր կնքած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, յանձն առնելով պատերազմի մէջ մտնել դաշնակիցներու կողքին, երբ կռիւները փոխադրուէին Միջերկրական : Երբ որ Իտալիա յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ, պատերազմը փոխադրուեցաւ Միջերկրական : Սակայն տեղէն չշարժեցաւ Թուրքիա :

Իսմէթ մէկ կողմէն կը սիրաբանէր Անգարայի գերման դեսպան Ֆոն Փափէնի հետ եւ ապրանք կը ծախէր Գերմանիոյ, միւս կողմէ հաւաստիքներ կուտար դաշնակիցներուն : Նոյնիսկ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Չըրչիլի հետ, Ատանայի մէջ :

Հանրածանօթ են իր բարեկամական կապերը Մոսկուայի վարիչներուն հետ , «միլլի» շարժումի օրերէն սկսեալ :

Այժմ խորամանկ աղուէսը դարձեալ կ'ուզէ խաղալ երկու ջուանի վրայ :

Ազգային ժողովին ներկայացուցած իր կառավարական յայտագրին մէջ, խօսելով նոր դաշինքին հետեւելիք արտաքին քաղաքականութեան մասին, վարչապետը կը գարգասէր երկու կողմերուն ալ :

Մէկ կողմէ կը շեշտէր թէ կառավարութեան գլխաւոր նպատակակէտն է հաւաքական համաշխարհային ապահովութիւն մը հիմնել բոլոր ազգերու համար՝ խաղաղութեան, արդարութեան եւ իրաւունքի հաւասարութեան վրայ, համաձայն ՄԱԿի Ուխտին», միւս կողմէ փափաք կը յայտնէր բարեկամական անկեղծ յարաբերութիւնները շարունակել հիւսիսի դրացիին՝ Խորհրդ. Միութեան հետ :

Պետական պատասխանատու մարդու մը համար բնական պէտք է նկատուին նման յայտարարութիւններ :

Ցասկանչական են սակայն վարչապետ նշանակուելուն առթիւ Իսմէթի եւ Խրուշչեւի միջեւ փոխանակուած հեռագիրները :

Կրէմլինի մենատէրը կը յիշեցնէ «Նորին Վսեմութեան» Թուրք-խորհրդային բարեկամութեան եւ գործակցութեան լաւ շրջանները եւ անկեղծ բաղձանք կը յայտնէ «հարեւան Թուրքիոյ հետ խաղաղութեան եւ բարեկամութեան մէջ ապրելու» :

Իր պատասխանին մէջ Իսմէթ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ կ'աւելցնէ . «Շատ լաւ կը յիշեմ Թուրքեւ-խորհրդային բարեկամութեան եւ գործակցութեան լաւ շրջանները եւ բոլոր շրջանները» : Ու կը մաղթէ որ երկու երկիրներու միջեւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններն ըլլան փոխադարձ յարգանքի հիման վրայ :

Թուրքիա 15 տարիէ ի վեր դիրք բռնած է «ազատ աշխարհ»ի կողքին եւ արեւմտեան դաշնակիցներուն կողմէ կը նկատուի գլխաւոր Թումբը բոլշեւիկեան աշխարհակալութեան դէմ արեւելքի մէջ :

Ճիշդ է որ «Թրումընի վարդապետութեան» օրով իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր Հալքը : Սակայն Դեմոկրատներն էին, որ հակառակ Հալքի ընդդիմութեան, զօրագունդով մը մասնակցեցան Քորէայի պատերազմին, ճամբայ բանալու համար իրենց մուտքին Ատլանտեան Ուխտին մէջ :

Այժմ արդէն ոտքով – ձեռքով միբը – ճուած են անոր մէջ եւ կ'օգտուին առիթէն՝ դրամ քաշելու համար Ամերիկայէն : Այս վերջինը տրամադիր է երկու հարիւր միլիոն տոլար տալու նոր կառավարութեան :

Միւս կողմէ Իսմէթ կը վերադառնայ իր հին սէրերուն : Բոլշեւիկներու հետ բարեկամութեան եւ գործակցութեան լաւ շրջաններու ոգեկոչումը պատեհութիւն կուտայ իրեն՝ պետութեան դատարկ գանձին համար հասոյթի նոր աղբիւրներ ճարելու «հիւսիսի դրացիէն» :

Երկու ջուանի վրայ խաղալը իր քաղաքականութեան հիմնաքարը կը կազմէ :

Սակայն դժուար թէ այս անգամ յաջողի անպատիժ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶՈՄՊԷ ՄԻՇՏ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ

ԹԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

Կը թուի թէ Քաթանկայի հարցը տակաւին լուծուելու մօտ չէ : Թան շատ պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ զինադուլի անգլիական առաջարկին զոր մերժեց ալ :

« ՄԱԿի պարտականութիւնն է ժամ առաջ ձեռք ձգել կռիւներու դադարը եւ գտնել համերաշխութեան եւ բանակցութեան ճամբան» չըշտած էին Անգլիացիները :

Ըստ ՄԱԿի դիւանին պաշտօնական բանբերին, ՈՒ. Թան ըսած է բրիտանացի ներկայացուցչին թէ «հարցը կը ներկայացնէ Քոնկոյի խորհրդակցական կոմիտէին» : Երբ հարցը անմիջական զինադուլի մասին է, պարզ է թէ Գերմանացիին պատասխանը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ մերժում մը :

Անգլիացիները գիւրին իրար անցնող մարդիկ չեն եւ այս անգամ շատ լաւ կը հասկցուի իրենց դիրքը : Աֆրիկեան-ասիացիները ոչ միայն շատ գոհ են ՄԱԿի քոնկոլեան գործողութիւններէն այլեւ մասնաւոր զեկոյցով մը կը յիշեցնեն թէ այդ գործողութեան հետանկարներն են «պահպանել Քոնկոյի անկախութիւնը, հողային ամբողջականութիւնը եւ միասնականութիւնը» : Ամերիկացիներուն ուզածն ալ այս է (արդէն երբեք չեն ուզեր Աֆրիկեան-ասիացիներուն սիրտը կոտրել) բայց Անգլիացիները մտահոգ են, մնաց որ ամերիկեան ալ լուրջ ընդդիմութիւն ծագած է Քենըտիի վարած քոնկոլեան քաղաքականութեան դէմ : Այս պայմաններու մէջ, հաւանական չի թուիր նաեւ որ Ամերիկացիները կարենան երկար ատեն շարունակել նման քաղաքականութիւն մը վարել :

Ատլանտեան Ուխտի անդամներուն մէջ միայն Նորվեկիան եւ Քանատան են որ Միացեալ – Նահանգներուն հետ համամիտ են այս հարցին մէջ : Գլխաւոր ընդդիմադիրներն են Անգլիացիները եւ Եւրոպական ժողովին մէջ Հիթ շեշտած է թէ եթէ ՄԱԿը չփոխէ իր քաղաքականութիւնը Մեծն – Բրիտանիան կրնայ այլեւս զօրավիգ չկենալ անոր : Հիթ յայտարարեց թէ ՈՒ. Թան Բ. անգամ ըլլալով գիմում ըրած էր Անգլիացիներուն որպէսզի ռումբեր տան ՄԱԿի Քանպերրա օդանաւերուն համար : Անգլիացիներուն համար ՄԱԿի դերը, Քոնկոյի մէջ, շատ յստակ է եւ սահմանափակ . — Տնտեսական օժանդակութիւն նոր պետութեան եւ զինուորական անհրաժեշտ օժանդակութիւն, որպէսզի տեղական ուժերը կարենան պահել կարգն ու կանոնը :

Միւս կողմէ Զոմպէ կը շարունակէ իր կոչերը : Շատ մը ըրած է ժողովուրդին զոր պայքարի կը հրաւիրէ «իւրաքանչիւր Օնիւզիէն անկարող դիակի մը պէտք է վերածուի » :

Ուրիշ կոչ մը ըրաւ Քենըտիի, որուն մէջ կը յայտնէ թէ համամիտ է բանակցելու Ատուլայի հետ (Քոնկոյի կեդրոնական կառավարութեան — Լէոփոլտվիլ — պետը) : «Ազատ եւ քրիստոնեայ մարդու ձեր միջամտութիւնը կը խնդրեմ , կ'ըսէ Զոմպէ , որպէսզի պատշաճ բանակցութեան մը նշանակէք եւ դադրեցնէք թափող անօրէնութիւնը» :

Նախագահ Քենըտի Լէոփոլտվիլի իր դեսպանին անձնական ներկայացուցիչի հանգամանք տուաւ, որպէսզի չէզոք հողամասի մը վրայ, կազմակերպէ Ատուլա – Զոմպէ հանդիպում մը :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հեռագրական Գործակալութեան մէկ հաղորդումին համաձայն , Դեկտեմբեր 3ին, Հայաստանի մէջ երկրաշարժ տեղի ունեցած է :

— Հայաստանի մէջ տեղական ժամով 22.32էն մինչեւ 22.32ուկէս երկրաշարժ արձանագրեցին երկրացնցումի կայանները Նախիջեւանի, ապա Ստեփանաւան, ու Երեւանի եւ Գորիսի մէջ : Ըստ նախնական տուեալներուն երկրաշարժին ուժը հինգ բալ էր : Երկրաշարժին բուն կեդրոնը եւ հաւանական օճախը պիտի ճշդուի», յայտարարած է Հ. Հ. Գործակալութեան՝ Երեւանի երկրացնցումի կայանին վարիչը՝ Դ. Մնացականեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հէրըլտ Թրիպիւնի համաձայն Անգլիա եւ Ամերիկա հիւլէական փորձերու հասարակաց ծրագիր մը կ'ուսումնասիրեն : Ըստ ամերիկեան թերթին ծրագիրը կը վերաբերի ամէն տեսակ փորձերու , ըլլան անոնք օդին մէջ, ըլլան ստորերկրեայ, այս մասին պիտի խօսին նաեւ Քենըտի եւ Մաքմիլըն Պերմուտներու մէջ, իրենց մօտակայ հանդիպումին ընթացքին :

ՄԱԿ-ի քաղաքական յանձնախումբը միաձայնութեամբ քուէարկեց ամերիկեան եւ խորհրդային միացեալ բանաձեւը 18 հոգինոց ապազինման յանձնախումբի մը նշանակումին համար :

ՓՕԼ ՇՕՏէ զուիցերական Համադաշնակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ 1962ի համար :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ալ Կումհուրիէն խիստ յարձակում մը բացած է այս անգամ հնագէտներու դէմ : Գահիրէի թերթը կը գրէ թէ եգիպտական հնութիւնները շատ գէշ ձեւով կը մատակարարուին : Ըստ թերթինեգիպտացիներ պաշտօնանկ եղած են եւ օտարներ առնուած են, գլխաւորաբար Ֆրանսացիներ : Թերթը կը քննադատէ նաեւ Ազգային Ուղղութեան նախարարութիւնը, որմէ կախում ունին հնագիտական բաժինները եւ մշակութային ձեռնարկները, ըսելով թէ արտօնած է Գահիրէի Ֆրանսական Հնագիտութեան Հաստատութեան գործունէութեան զարգացումը : Նոյն թերթը քանի մը օր առաջ հրատարակած է պետական վարչութեան հերքումը :

ԹԻՐԱՆԱՅԻ (Ալպանիա) Զերի ի Փոփուլիթը կը գրէ թէ Խրուշչեւ պարբերաբար աշխարհակալ պետերուն գովքը կը հիւսէ : Կ'ամբաստանէ խորհրդային վարչապետը եւ անոր փեսան (Աճուպէյ) որ Ամերիկացիներուն հանդէպ համակրութիւն ունին : Փրաւտան ալ կը գտնէ թէ ալպանացի ղեկավարներուն դիրքը կ'ուրախացնէ դրամատէրները :

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ Խորհուրդը որոշեց անգամ մը եւս բարձրացնել Ընկերային Ապահովութեան սահմանափակ սակը (փլաֆոն) ցարդ ամսական 700 Ն. Ֆ.ի վրայ կը վճարուէին տուրքերը նոյնիսկ երբ ամսաթոշակները աւելի բարձր էին, Յունուար մէկէն սկսեալ փլաֆոնը կը բարձրանայ 800 Ն. Ֆ.ի (անցեալ Յունուարին վեց հարիւրի բարձրացած էր եւ Ապրիլին՝ 700ի) :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ բանբերը յայտարարեց, Նախարարաց Խորհուրդէն ետք , թէ որ Կոլ ժողովուրդին ճառ մը պիտի խօսի (ձայն – պատկերասփիւռէն) տարւոյն վերջ : Թուականը որոշ չէ :

ՆԱԶԸՄ ՔՈՒՏՍԻ, ինչպէս կը նախատեսուէր, Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ : Հալէպցի, նոր նախագահը փաստաբան է :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ նահանգին մէջ ցեղային ծագումը այլեւս պիտի չնշանակուի ծընընդեան վկայականներուն վրայ :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ պաշտպանութեան նախարարը՝ Տօքթ. Շթրաուս, Ատլանտեան Խորհուրդի նիստին առաջարկեց որ Ատլանտեան Ուխտը հիւլէական չորրորդ Ուժը դառնայ :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Տին Ռըսք տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Տըպրէի հետ :

ԻՏԱԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Անթոնիօ Սէնեի խօսք առնելով Արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան համագումարին յայտարարեց թէ Պերլինի հարցը տեսակ մը փորձաքար է արեւմտեան համախոհութեան համար :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ փաստաբանապետ Թարփ արտօնութիւն ստացաւ ձերբակալուած Ֆրանսացի դիւանագէտները տեսնելու : Անոնց պաշտպանութեան համար նկատի առնուած է լիբանանցի փաստաբան մը՝ մեթր Նուհատ Պուէյ : Ուրիշ առիթներով ալ արտօնութիւն ստացած էր ներկայանալու եգիպտական ատեաններու առջեւ :

ԱԼՊԱՆԱՅԻ դիւանագէտները Մոսկուայէն մեկնեցան : Առանց ակնարկելու այս մեկնումին, Փրաւտա նոր յարձակումի անցած է Հոճայի եւ Շեխուի դէմ, որոնք կը յառաջանան «Մարքս–Լենինեան սկզբունքներու ուրացման վտանգաւոր ճամբուն վրայ » :

ՄԵՆՏԷՍ – Ֆրանս յայտարարեց թէ Աթէ որ Կոլ զինքը կանչէ, պատրաստ է նոր կառավարութիւն մը կազմելու :

ՊԱՅԷԻ իբրեւ յաջորդ Ֆրանսական Մամուլի Ազգային Դաշնակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ «Փարի–Նորմանտի» խմբագրականները գրողը՝ Փիէռ – Ռընէ Վոլֆ

ՍԱԼԱՆ նամակ մը գրած է Կի Մոլէի որուն մէջ կը յայտնէ թէ իր հաւանութիւնը չի տար Ալժերացի ընկերվարական պարագլուխ՝ Ուիլեամ Լեվիի սպանութեան : Սալան կ'ակնարկէ ծայրայեղներու խմբակներուն , որոնք «պիտի չխուսափին իրենց պատասխանատուութիւններէն» : Սալան կը շեշտէ թէ Գաղտնի Բանակին գործը չէ : Ընկերվարականներու Բիւրօն չի հաւատար Սալանի եւ հրապարակուած զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ Սալան եւ իր նմանները կը սխալին եթէ կը կարծեն թէ պիտի կարենան խուսափիլ իրենց պատասխանատուութիւններէն :

ԴԱՀԻՐԷԻ Ալ Ահրամը կը գրէ թէ Արաբ Մ. Հանրապետութեան կառավարութիւնը մերժած է Անգլիոյ եւ Արեւմտեան ուրիշ երկիրներու միջամտութիւնը Ֆրանսացի «պատանդներուն» հարցին մէջ :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ

Այս տարի Հոկտեմբերին լրացաւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան հիմնարկութեան հինգ հարիւր տարին (1461 Հոկտ.)։

Անցեալ դարուն Ազգ. Կանոնադրութեան տնտեսակարգութեան տարեդարձին առթիւ կատարուելիք մամլոյ հանդիսութիւնը այդ պատկառելի հաստատութեան, որ բացառիկ առանձնաշնորհ մըն էր փոքրաթիւ Հայերու, աշխարհակալին իմաստուն կարգադրութեամբ։

Օրխանի ցեղախումբին ղեկավարը աչքերը սեւեռած էր Նեղուցներու քաղաքին, որուն անկումը մօտալուտ էր, որուն փայլը շլացուցիչ էր եւ որուն կարեւորութիւնը ըմբռնած էին դարեր առաջ ռազմագէտ եւ պատմաբան։ Արեւելեան կայսրութիւնը դարեր տեւեց, շնորհիւ աշխարհագրական դիրքին, մինչդեռ արեւմտեան կայսրութիւնը կը բաժնուէր փոքրիկ պետութիւններու, տեղի տալով անվերջ պատերազմներու։

Անհատներ, կենսաւոր էակներ կը մեծնան ու կը ծերանան, կայսրութիւններ կենսաբանական օրէնքէն ազատ չեն, կը զօրանան, հետզհետէ կը տկարանան եւ կը քայքայուին։

Ցեղապետ Օսման իշխանութիւնը կ'ընդունէր 1288ին եւ Սելճուկներու պետութեան ժառանգորդ դառնալու համար բարեպաշտ Շէյխին էտիպալի աղջկան ձեռքը կը խնդրէր։ Շէյխը կը մերժէր խնդրանքը։ Արհամարհելի ցեղախումբի մը պետը յաւակնութիւն ունէր զօրաւոր պետութեան մը ազնուական պետին փեսայանալու։ Օսման գիշեր մը կ'երազէ, որ էտիպալի կողքէն դուրս կուգար լուսինը, որ մահիկի ձեւով էր նախապէս, յետոյ պալիօրէն կը մեծնար եւ վերջապէս լրումին հասնելով կուգար ծածկուելու Օսմանի կողին մէջ։ Այն ատեն կողքէն դուրս կ'ելլէր հսկայական ծառ մը, որուն ճիւղերը իրենց ստուերին տակ կը ծածկէին երկիրներ եւ ծովեր, ծառին արմատներէն կը հոսէին աշխարհի մեծ գետերը, Տիգրիս եւ Եփրատ, Նեղոս եւ Դանուբ։ Մեծ լեռներ, Պալքաններ, Տաւրոսեան, Կովկասեան եւ Ատլասի իրենց ճիւղերը կը մոյթէին։ Բուռն հով մը կ'ելլէր յանկարծ, տերեւներուն ծայրերը կը դարձնէր, սուրի շեղբերուն նման երկարած դէպի միակ կէտ մը, որ քաղաք մըն էր, հաստատուած երկու ծովերու վրայ, երկու ցամաքամասերու միացման կէտին վրայ, երկու շափիւղաներով, երկու զմրուխտներով ընդելուզուած մատանի մը կը թուէր։

Օսման երազը կը պատմէր Շէյխին, որ հաւատալով գուշակութեան, աղջիկը կենութեան կուտայ ցեղապետին, որ ապագայ կայսրութեան քարտէսը տեսած էր, կատակ մը յաջորդ սերունդներուն։

Տարաժամելի մօտ հաստատուած Տրապիզոն քաղաքը Յոյներէն տուրք կը գանձէր անցքին։ Յունական պինդկցութիւնը քանդեց քաղաքը՝ տուրքերէ զերծ մնալու համար, ազատ անցք ունենալու համար, պատմութիւնը պիտի չարունակուի մինչեւ այսօր։

Յոյն դպրութ մը հաստատուեցաւ Մարմարայի վրայ՝ անցքէն ազատուելու համար, անծանօթ ձկնորսը իր անունը տուաւ վայրին, հիմնելով հռչակաւոր քաղաքը։ Ձուկերու որսորդութիւնը հիմնեց քաղաքը, սկիզբն եղաւ կայսրութեան։

Երկու ծովերուն բարեխառնութիւնը կը տարբերի, այս տարբերութիւնն է պատճառը ձկնորսութեան։ Գաղջ է Արշիպեղագոսի ջուրը եւ աւելի աղի, նպաստաւոր՝ ձուկերու համար։ Սեւ Ծովուն մէջ երկու վերադիր ծովեր կան, մակերեսային, երկու հարիւր մեթր խորութեամբ պաղ ջուրով, քիչ աղի եւ հարուստ թթուածինով, տակը խոր ծով մը, ուր ձուկերու համար անկարելի է ապրիլ, որովհետեւ հուսալ է թթուածինը, եւ ուր ծծմբային ջրածին կ'արձակուի։ Ձուկերը լաւ եղանակին Սեւ Ծով կը մնան, մակերեսային ծովուն մէջ կը սնանին եւ պէտք եղանակին կ'իջնեն Արշիպեղագոս կամ Մարմարա, որովհետեւ կրնան աւելի խոր իջնել, ազատ մնալով փոթորիկներէ։ Պլինիոս, լատին բնապատումը, կը նկարագրէր թոնն (փալամուտ) ձուկերու գաղթը Նեղուցներէն, աւելցնելով ձկնորսութիւնը կը հարստացնէ Բիւզանդիոնը։

Աշխարհագրական զմայլելի դիրք երկու ծովերու եւ երկու ցամաքներու վրայ առաջնակարգ կարեւորութիւն կուտան Նեղուցներու քաղաքին, որուն տնտեսական եւ ռազմական արժէքը վեր հանած էր Պոլիբոս պատմաբանը մեր թուականէն մէկուկէս դար առաջ։

Կայսրութիւնը քայքայուած էր եւ ամփոփուած քաղաքին մէջ, պաշարուած արեւելքէն եւ արեւմուտքէն։ Թուրքերը ամբողջէն հաստատուած էին Պրուսայի եւ Էտիրնէի մէջ։ Մուհամմէտ, երիտասարդ ինքնակալը, պիտի իրականացնէր Օսմանի երազը, գրաւելով քաղաքը, իշխանութիւնը տարածելու համար մինչեւ Եփրատ եւ Դանուբ, կայսրութեան բնական սահմանները։

Եւրոպա պատերազմի մէջ էր, պատմութեան անցած էր խաչակրութեան դարը։ Թուրք վեհապետը լիաստ կաշառքներով վարձատրուած լրտեսներու միջոցով իրազեկ էր Եւրոպայի քաղաքական կացութեան, ոչ մէկ վտանգ կը սպառնար իտալական հանրապետութիւններէն։

Բիւզանդիոն մօտալուտ վտանգը տեսնելով, Արեւմուտքի օգնութեան կը դիմէր։ Մոլեռանդ Բիւզանդացին կը մերժէր եկեղեցիներու միութիւնը, կրօնականը գերադաս էր քաղաքականէն, արեւմտեան եկեղեցին ալ անզիջող կը գտնուէր։

Տրապիզոնցի Բեսարիոն (1395 – 1472), արքեպիսկոպոս Նիկիոյ, Փալէօլոկի հետ լատին եկեղեցիի միութեան կողմնակից էր, կը մեկնէր Ֆլորանս, կը մասնակցէր եկեղեցիներու միութեան ժողովին, կը համոզուէր լատին եկեղեցիի դաւանանքին, Եւգինէոս Դ. Պապէն կը ստանար ծիրանաւորի գլխարկը, կը ղրկուէր դեսպան Լուդովիկոսի մօտ եւ հանգիստը կը գտնէր Ռաւեննայի մէջ 1472ին, վենետիկի Ծերակոյտին նուիրելով իր հարուստ մատենադարանը։

Ժամանակի ամէնէն հմուտ դիւանագէտն էր, անկարող եղաւ խաչակրութիւն մը կազմակերպելու, հայրենակիցներն ալ համոզելու միութեան եւ պիտի փախճանէր մայրաքաղաքին եւ ծննդավայրին աւերումները լսելով։

Մուհամմէտ պաշարեց քաղաքը ծովէն եւ ցամաքէն եւ ստուար բանակով մը, որուն մէջ քրիստոնեաներն ալ որոշ դեր մը ունէին քրիստոնեայ քաղաքին դէմ ոխացած, կը գրաւէր գայն, կը կոտորէր, կողոպտել կուտար երեք օր, երեք գիշեր, «քաղաքը իմս է, ժողովուրդ ու ոսկը ձերը» յայտարարած էր բանակին։

Կալաթայի Ճենովացիները պատուիրակ ղրկեցին ինքնակալին, վերանորոգելու համար դաշնագրերը, որոնք տարիներ առաջ կնքուած էին։ Մուհամմէտ երդումով խոստացաւ յարգել դաշնագրերը, պայմանով որ Յոյներուն չօգնեն։

Պայմանը յարգուեցաւ Ճենովացիներէն եւ 29 Մայիս 1453ին իրենց պետը, Անճելօ Լոմելլինօ քաղաքին բանալիները ղրկեց Մուհամմէտի եւ Յունիս 2ին դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ հաստատելով Կալաթայի բնակիչներուն իրաւունքներն ու առանձնաշնորհները։ Ֆերմանը կ'երաշխաւորէր Կալաթայի բնակիչներուն կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւն, զաւակները պիտի չառնուէին ենիչէրիներուն մէջ, ազատութիւն պաշտամունքի, բայց արգիլուած էր նոր եկեղեցի շինել, կոչնակներ գործածել։ Ազատ առեւտուր պիտի կատարէին մաքսէ զերծ մնալով, իրաւունք պիտի ունենային իրենց պետը ընտրելու, պիտի վճարէին գլխահարկ։ Պետը իրաւունք ունէր հսկելու իր հայրենակիցներուն իրաւունքներուն, սովորոյթներուն եւ օրէնքներուն գործադրութեան վրայ։

Բիւզանդացիները միամիտ հաւատքն ունէին, թէ երբ Թուրքերը քաղաք մտնէին, հրեշտակ մը պիտի իջնէր երկինքէն եւ մերկ սուրը յանձնելով Կոստանդինի կոթողին տակ նստած մարդու մը, պիտի ըսէր. «Առ այս սուրը եւ Աստուծոյ ժողովուրդին վրէժը լուծէ»։ Թուրքերը անմիջապէս պիտի նահանջէին, պիտի հեռանային քաղաքէն, պիտի փախէին սարսափահար, մինչեւ Պարսկաստան։

Քաղաքացիներ ողողեցին Ս. Սոֆիան։ «Նոյնիսկ այդ վայրկեանին, եթէ հրեշտակ մը գար երկինքէն, եւ յայտարարէր, թէ ընդունեցէք եկեղեցիներու միութիւնը եւ ես պիտի վռնտեմ քաղաքէն ձեր թշնամիները, դարձեալ պիտի մերժէին եւ Թուրքերուն անձնատուր պիտի ըլլային»։

Այնքան խորունկ էր ատելութիւնը լատին եկեղեցիին հանդէպ։

Մուհամմէտ հրաւիրեց մնացորդ քաղաքացիները՝ եկեղեցական պետ մը ընտրելու։ Քահանաներ եւ աշխարհականներ համաձայնեցան պատրիարքընտրելու Թունդ հակալատին Գէորգ Սքոլարիոսը, Գեննատիոս անունով։ Գերի տարուած էր Էտիրնէ եւ վաճառուած։ Ցաթիհ բերել տուաւ Պոլիս եւ Յունուար վեցին 1454, Փաթրիք հռչակեց։ Եկեղեցականը ճաշի հրաւիրեց, թանկարժէք մական մը նուիրեց եւ մեկնումին, ընկերացաւ, մինչեւ դուռ, թէեւ պատրիարքը թախանձեց, որ այդ պատիւը զլանայ իրեն, յետոյ հրամայեց դրանիկներուն՝ պատրիարքին ընկերանալ մինչեւ պատրիարքարան։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Սէն Գետի Գեղանկարչաց Ափին

ԱՌԱՋԻՆ ՍԻԿԱՐՍ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Գերյարդելին ժաժկալ էր ամէն բանով ի բաց առեալ ծխախոտի հարցին մէջ որ իր աշխարհիկ միակ հաճոյքն էր։

Հիմա որ յետահայեաց կը դիտեմ կ'ըմբռնեմ որ եզակի մարդ էր Գերյարդելին. սրբակեաց հայ կրօնաւոր եւ իրաւ մտաւորական։ Ամենապզտիկ չափով եթէ ջանայինք իր օրինակին հետեւիլ, այսօր՝ ամէնքս անհամեմատօրէն աւելի լաւ մարդ պիտի ըլլայինք։ Բայց իր բոլոր առաքինութիւնները անտեսելով՝ միայն կը փափաքէինք Գերյարդելին նմանիլ ծխամորճ ծխելու մէջ։

Քանի որ ծխելը աշակերտներուս խստիւ արգիլուած էր՝ անհամբեր կը սպասէինք այն օրուան երբ, շրջանաւարտ ըլլալով, պիտի ձերբազատուէինք այդ անիրաւ կաշկանդումէն։

Վերջապէս ազատագրման օրը եկաւ։ 1935ին ամառ շրջանաւարտ եղանք։ Գարգեւաբաշխութեան յաջորդ օրն իսկ, մեր դասարանէն ամէնքս գացինք մէկ մէկ ծխամորճ առինք — զանազան ձեւերով, գոյներով եւ ձեւերով — ու մեծ քաջագործութիւն մը ըրածի պէս վերադարձանք վարժարան։ Սկսանք օր ցերեկով, ազատ համարձակ, ծխամորճը բերաննիս՝ ման գալ վարժարանին պարտէզը։

Ծխելն ըսելով՝ ես քիչ մը յուսախաբ եղած էի ծխախոտէն ու ծխամորճէն եւ սիրտս սկսած էր խառնուիլ, կարծես Սեւ Ծովին վրայ ալեկոծութեան բռնուած ըլլայի։ Հազալով եւ խեղդուելով ու ծուխը քթէս, բերնէս, ականջէս եւ աչքէս ելլելով՝ գէմքիս գոյնը փոխուեցաւ նախ մութ գեղինի ու յետոյ բաց կանաչի։ Բայց հակառակ այս անախորժութեան, որոշած էի ամէն գնով ծխամորճս վերջացնել։

Ճիշդ այդ միջոցին՝ տեսայ որ Գերյարդելին, իր պատուհանին փեղկերէն մէկ կողմ քաշած, զիս կը դիտէր։ Պատուհանը բացաւ ու զիս կանչեց իր մօտը։ Անմիջապէս ծխամորճը կոխեցի գրպանս եւ քայլերս ուղղեցի դէպի Գերյարդելիին սենեակը, պատրաստուելով յանդիմանութիւն մը ստանալու ծխամորճին համար։

— «Եկուր քովս նստէ», ըսաւ Գերյարդելին Անոյշ բոյլերով, մեղաւորի նման, մօտեցայ։

— «Կը տեսնեմ որ ծխամորճ կը գործածես», շարունակեց Գերյարդելին։ Ուրանալը անիմաստ էր որովհետեւ զիս տեսած էր։

— «Այո, Գերյարգելի», կմկմացի։

— «Ուրախ եմ որ ծխամորճ կը գործածես», ըսաւ՝ աւելցնելով,

— «Սիկարէթը լաւ չէ. անոր թուղթը վնասակար է։ Բայց ծխամորճէն լաւ բան մը կայ»։ Ըսաւ եւ ծռելով՝ իր գրասեղանին գզրոցին մէջէն տուփ մը հանեց եւ իր երկար նուրբ ձեռքերով կափարիչը բանալով՝ ինծի հրամցուց։

Կողք կողքի շարուած, եւ ամէն մէկը արծաթագոյն թուղթի մէջ փաթթուած, մեծ սիկարներ էին։

— «Մի՛ քաշուիր, Ենովք» ըսաւ, հատ մը ա՛ռ»։

Շուարած՝ հատ մը վերցուցի եւ գրպանս դրի։

— «Ո՛չ, չեղա՛ւ. պէտք է ծխես» ըսաւ։ Եւ հատ մըն ալ ինքն առնելով, իր եւ իմ սիկարս լուցկիով վառեց եւ դէմ դէմի նստած՝ ծխեցինք եւ խօսեցանք։

Սիկարս ծուխ բռնած էր, ամբողջ ընթացքով պինդ մը սեղմած էի վախնալով որ ձեռքէս կ'իյնայ եւ կը խայտառակուիմ։ Մերթ ընդ մերթ կը հազայի երբ ծուխը սխալմամբ կոկորդս կ'երթար եւ չէի կրնար կուլ տալ, բայց վերջապէս սիկարը ծխեցի մինչեւ ծայրը։

Յաջորդ տարին, համալսարանական շրջանիս՝ այլեւս վարժուած էի սիկար ծխելու։ Սովորաբար՝ ամէնէն աժան սիկարները կ'առնէի. չուանանման խառնակ թոսքաները։ Բայց կիրակի օրերը եւ տօներուն՝ Փրանսական վոլըիժէօր սիկարները կը ծխէի։

Երբ վերադարձայ Ամերիկա, համալսարանի վերջին տարիս, դիրքս քիչ մը բարձրանալով՝ սկսայ երկու հատը հինգ սէնթի Քինկ Էտվըրտ ծխել։ Շրջան մը ետքը սկսայ երեք հատը քսանըհինգ սէնթի Ռապըրթ Պըրնզ ծխել։ Յետոյ, գործը բարձրացուցի երեք հատը յիսուն սէնթի Էլ Ճի Տըն ծխելով։

Քանի տարիները կ'անցնէին եւ միջավայրին տնտեսական վիճակը կը բարւոքէր, իմ ճաշակս ալ կը վարդանար եւ կարիք կը զգայի ներթալով աւելի լաւ սիկար ծխելու։ Քիչ մը նրբանալով, ատեն մը եղաւ որ Ֆլորիտայի սիկարները թողլով՝ անցայ Հավանա սիկարի գործածութեան եւ սկսայ երեք հատը տոլարի մը Կառօնա ի Վէկա ծխել։ Այս ձեւով յառաջադիմեցի մինչեւ օր մը տեսայ որ սկսեր եմ հատը մէկ տոլարի Ռոմէօ Ի Խուլիեթա ծխել։ Երբ այդ կէտին հասայ այլեւս հնարաւոր չէր նահանջել, ուստի բոլորովին հրաժարեցայ ծխելէ։

×

Անոնք յաճախ գուրգուրանքով կը յիշեն իրենց առաջին ինքնաշարժը. ուրիշներ իրենց առաջին բանաստեղծութիւնը եւ կամ իրենց առաջին համբոյրը։ Ես կը յիշեմ իմ առաջին սիկարս։

(27 Նոյ.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Դեկտեմբեր 10ին, Կիրակի, Մշակոյթի Տան Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան» այս շրջանին բացման գեղարուեստական թէյասեղանը։

Ժամանակէն առաջ հրաւիրեալ հանդիսականները սկսած էին գրաւել իրենց սեղանները։

Բացման խօսքը, զոր պիտի տանք այս սիւնակներուն մէջ, ներկայացուց Համազգայինի Նախագահը, Մ. Պարամեան։ Գեղարուեստական բաժնի իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Արա Գրիգորեան (արտասանութիւն), Օր. Աստղիկ Քէօսէեան (երգ) եւ Գ. Ս. Քաջեան (ջութակ)։ Երիտասարդ սերունդին ներկայացուցիչները բոլորն ալ բուռն ծափերու արժանացան եւ ներկաներու փափաքին վրայ կրկնեցին իրենց մասնակցութիւնը։

Օրուան բանախօսն էր Տիրայր Միքիճեան, որ խանդավառ ճառ մը արտասանեց, ոգեկոչելով դիւցազնական 1600-ամեակի յոբելեանը, որուն տօնակատարութիւնը, ըսաւ, ամէն կողմ տեղի կ'ունենայ, յիշելով այս առթիւ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան կազմութիւնը և Նշան Փալանճեան Ճեմարանին հիմնարկութիւնը, իբրեւ լոյսի տաճար, որուն իրականացման համար անմոռանալի գրական դէմքեր եւ հանրային գործիչներ բարոյական եւ ֆիզիքական զոհողութիւններ ըրին մինչեւ իրենց կեանքին վերջը։

Ցայտագրէն դուրս ռիկին Վարդանեան եւ Պարսկահայ ուսանողուհի Օր. Շալ-

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

"ԱՒԵԼԱԾՈՒ ՁՈՒԿԵՐԸ"

ԵՐԵՒԵԼԻ ԾՈՎԱԽՈՅԶ ՄԸ

20 Մարտ, 1960ին, արկածի մը հետեւանքով վախճանեցաւ աշխարհիս ամէնէն երեւելի ծովախոյզներէն մին, Գոնրատ Լիմպաուխ: Ան մեռնելէ առաջ, լրացուցած էր խիստ հետաքրքրական գիրք մը, իր հետապօտութիւններուն մասին. գիրքը հրատարակուեցաւ իր փեսային՝ Գ. Ֆետերի կողմէ, այս տարի:

Անկէ կը քաղենք այս շատ հետաքրքրական տեղեկութիւնները «աւելածու ձուկերու» մասին:

ՊԶՏԻԿ ԵՒ ՄԵԾ ՁՈՒԿԵՐԸ

Լիմպաուխ ջուրին տակ իջած էր Քալիֆորնիոյ հարաւային եզերքին մօտ, 1949ի գարնան: Ան տեսաւ երկու ձուկեր, որոնցմէ մէկը՝ միւսէն երկու անգամ խոշոր էր: Պզտիկը մեծին շուրջ կը դառնար, բերանը մօտեցնելով անոր փեղկերուն (մորթին արտաքին փայլուն մաս). Ատեն մը յետոյ, ան հեռացաւ եւ պահուըտեցաւ կանանչութեան մէջ: Գիտնականը սկիզբը չհասկցաւ իրողութիւնը, բայց ապա նշմարեց որ պզտիկ ձուկը մաքրած էր մեծ ձուկին մորթը:

ՄԱՔՐՈՂ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

Պէտք է նշել, որ ցամաքային կենդանիներուն մօտ ալ կան նման երեւոյթներ: Այսպէս, եգիպտական թռչուն մը կը մաքրէ կոկորդիլոսին մարմինը. պզտիկ թռչուն մը — էկուէթ — կը մաքրէ կովերուն մարմինը, ուրիշ մը՝ ռնգեղջիւրին մարմինը, եւայլն:

Ծովային կենդանաբանութեամբ զբաղողները կազմած են ամբողջ ցանկ մը ձուկերու, խեցափառներու եւ խեցգետիններու, որոնք աւելի խոշոր ձուկերու եւ ջրային կենդանիներու մարմինը կը մաքրեն: Անտարակոյս, դայն չէն կատարեր անշահախնդիր եղբայրական սէրէ մղուած ... այլ կերակուր մը ճարելու համար:

«ԱՒԵԼԱԾՈՒ» ՓՈՔՐ ՁՈՒԿԸ

Ծովային շատ սիրուն լուսանկարներ պարզած են մաքրագործման տեսարաններ, որոնցմէ կ՚եզրակացուի հետեւեալը:

Մաքրուելու կարօտ ձուկը կուգայ փնտռելու «աւելածու» փոքր ձուկը, որ սովորաբար պահուըտած է ծովային բուսականութեան մէջ: Ասիկա անմիջապէս իր պաշտօնը կը սկսի: Անոր կը միանան իր ընկերները, որոնք «պոչ կը բռնեն» եւ իրենց կարգին կը սպասեն խոշոր ձուկը մաքրելու եւ անոր վրայի մակաբոյծները ուտելու համար:

Գտնուած են 26 տեսակ ձուկեր, մէկ տեսակ խեցափառ եւ վեց տեսակ խեցգետիններ, որոնք իրենցմէ մեծ կենդանիներու մաքրութեամբ կը զբաղին: Անտարակոյս, անոնց ցանկը երթալով պիտի երկարի:

«Աւելածու» ձուկերը սովորաբար շատ սիրուն գոյնաւոր ձուկեր են (կապոյտ կամ ոսկեգօծ դեղին եւ կամ գոյնզգոյն): Այսպէսով հեռուէն կը նշմարուին իրենց պաշտօնին կարօտ մեծ ձուկերէն:

ԱՒԵԼԱԾՈՒ «ՕՐԻՈՐԴԸ»

Գ. Ֆետեր շատ հետաքրքրական լուսանկարներ առած է: «Աւելածու» ձուկերը համարձակութեամբ մտած են մինչեւ իսկ բերանը խոշոր ձուկերուն, առանց վախնալու կլլուելէ:

Ամէնէն ճարպիկ «աւելածու» ձուկերէն մէկն է մուժ — ոսկեգօծ լապր ձուկը, զոր «օրիորդ» կը կոչեն, որովհետեւ շրջապատուած է անթիւ ուրիշ ձուկերէ: Ասոնք իրենց կարգին կը սպասեն, մաքրուելու համար: Լուսանկարիչը ուզած է մօտենալ, բայց բոլոր ձուկերը փախած են, իսկ «օրիորդ»ը պահուըտած է խոտերուն մէջ: Ապա, երբ անշարժ կեցած է, խումբը վերստին կազմուած է:

Նշմարուած է որ շատ խոշոր ձուկեր կուգան գէպի ծովեզերք, եւ բազմաթիւ «օրիորդներ» կուգան դանոնք մաքրելու համար իրենց մակաբոյծներէն

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ծովախոյզները կը խորհին՝ թէ մաքրագործումը ընդհանուր սովորութիւն մըն է, բոլոր ձուկերուն մօտ: Հովաիի մօտերը, Ճան Ռանտալ գտած է չորս տեսակ ձուկեր, որոնք աւելածութեամբ կը զբաղին:

Մաքրագործումը, սակայն, աւելի յաճախ կը կիրարկուի տաք ջուրերուն մէջ, որովհետեւ մակաբոյծները աւելի նպաստաւոր դետին կը գտնեն հոն:

Մաքրագործման վայրերը սովորաբար ժայռեր են, ուր կը պահուըտին «աւելածու»ները: Հոն կը դիմեն խոշոր ձուկերը, որոնք երբեմն շատ հեռուներէն կուգան:

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ՊԷՏՔԸ

Գ. Ֆետեր գիտած է՝ որ Պահամա կղզիներուն մօտ, վեց ժամուան մէջ՝ 300 մեծ ձուկեր մաքրուած են իրենց մակաբոյծներէն եւ կեղտերէն (ժամական 50): Եւ ասիկա, մէկ կեդրոնի մէջ միայն: Կարգ մը ձուկեր մի քանի անգամ կը վերադառնան, մակաբոյծներէ վարակուած ըլլալով: Անոնք այնքան ատեն կը տրամադրեն մաքրուելու, որքան ուտելու:

Այս մաքրագործման պէտքը՝ կը բացատրէ թէ ինչու կարգ մը ծովեզերքներ շատ աւելի ձուկ կը պարունակեն, քան ուրիշներ: Շատ հաւանական է, որ անոնք կը համախմբուին մաքրուելու համար:

Իսկ շատ մը շրջանակներու ձուկէ թափուր ըլլալուն պատճառը կրնայ ըլլալ այն՝ որ հոն չկան մաքրագործման «կայաններ»:

ՓՈՐՁԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ

Գ. Ֆետեր փորձարկութիւններով հաստատեց վերոյիշեալ կարգ մը իրողութիւնները:

Ան ձկնարանի մը մէջ դրաւ ձուկեր եւ մակաբոյծներ. ասոնք փական ձուկերուն ... Ապա, ձկնարանին մէջ զետեղուեցան «աւելածու» ձուկեր: Ասոնք անմիջապէս գործի լծուեցան եւ փճացուցին մակաբոյծները:

Այս բոլորը մեզի համար բաւական խորհրդաւոր է: Ձուկերը ինչպէս կը զգան մաքրուելու պէտքը. կարգ մը ձուկեր ուսկէ՞ց կը սորվին միւսները մաքրելու արուեստը. ինչպէս ասոնք անվտանգ կը կատարեն իրենց գործը եւ չեն կլլուիր իրենցմէ մեծ ձուկերէ, որոնց բերանն իսկ կը մտնեն, զայն մաքրելու համար: Զափազանց շատակեր ձուկեր, խելօք մը կը կենան, սպասելով որ փոքր «աւելածու»ները զիրենք ազատեն իրենց թշնամիներէն:

Հայացուց
ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴԵՂ ՄԸ՝ «ԱՐՓԵՆԱԼ»

Հայ քիմիագէտներուն մշակած այս նոր դեղը կը գործածուի ցնցատապի (պըռոււիթ), ընչարգելութեան «ասմ», լեղապարկի երկարատեւ (froñiկ) բորբոքումներու, ստամոքսի ցաւերու եւ ստամոքսատապի (կաստրիթ), մէկ քանի նեարդային հիւանդութիւններու բուժման համար: Նոր դեղը երկար ատեն փորձուած է Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան մէջ, որուն արդիւնքներու շուրջ խորհրդակցելու եկած են Երեւան, վերջերս, Մոսկուայի, Քիեւի, Մինսքի եւ այլ շրջաններու անուանի բժիշկներ եւ դեղագործներ:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ» ՈՒԶՊԵԿԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գնահատելի կազմակերպութեամբ հայ գրականութեան եւ արուեստին նուիրուած «շաբաթ» մը տեղի ունեցաւ Ուզպեկիստանի մէջ, Նոյեմբերի վերջին օրերը: Թաշքենդի եւ Սամարղանդի մէջ բացուած են հայկական գրականութեան նուիրուած ցուցահանդէսներ, տեղի ունեցած են ընդունելութիւններ, հայ գրականութեան նուիրուած գիտական համագումար մը Սամարղանդի մէջ եւ վերջապէս, Հայաստանէն յատկապէս Ուզպեկիստան գացած գրագէտները հանդիպումներ ունեցած են ուզպեկ գրագէտներու հետ:

Այս «շաբաթ»ին առթիւ Հայաստանի Հեռ. Կուրծակայութեան խմբակիցը կը հաղորդէ, թէ հայ գրագէտները եւ հայ գրականութիւնը ամէնուրեք արժանացած է ջերմ ընդունելութեան:

«ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ 2000 ՏԱՐԻՆ»

Առաջին անգամ խօսուեցաւ այս գիրքի մասին, որ լոյս տեսաւ ռուսերէն լեզուով եւ Երեւանի մէջ: Այս աշխատութեան հեղինակը՝ Գ. Գոյեան, առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուց հայ թատրոնի 2000ամեայ պատմութիւնը, ու այս ձեւով հաստատեց, թէ կարելի չէ խօսիլ համաշխարհային թատրոնի ընդհանուր պատմութեան մասին, առանց անդրադառնալու աշխարհի ամէնէն հին եւ ինքնատիպ թատրոնին՝ հայկականին:

Գ. Գոյեան, որուն ծննդեան 60ամեակը եւ գիտական մանկավարժական գործունէութեան 40ամեակը տօնուեցաւ վերջերս Երեւանի մէջ, ծնած է Թիֆլիս, բժիշկ Յովսէփ Տէր-Նիկողոսեանի ընտանիքին մէջ: Գոյեան գրական ծածկանունը իւրացուցած է յետագային:

Միջնադարեան կրթութեան հետ կ՚ընթանար գրական ասպարէզը ու կը դառնայ «Փրասատ»ի թղթակից: Ատեն մը ետք կը զբաղի թատերագիտութեամբ, նախ հետաքրքրուելով ռուս, ապա զանազան ազգերու թատրոններով ու յաջորդաբար կը հրատարակէ մենագրութիւններ, այս կամ այն թատրոնին նուիրուած արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ:

Գէորգ Գոյեանի ամէնէն արժէքաւոր աշխատասիրութիւնը կ՚ըլլայ «Հայ թատրոնի 2000 տարին» երկհատոր գործը, որ, ինչպէս կը գրէ Գ. Զարեյեան «Սով. Հայաստան»ի մէջ, «Հայրենասիրութեան եւ գիտական խիզախութեան հիանալի փաստ է, որով Գ. Գոյեանի անունն անխզելի կերպով կապուեց հայ մշակոյթի պատմութեան հետ»:

Տարիներ անընդհատ դասախօսած է Երեւանի գեղարուեստա - թատերական հիմնարկութեան մէջ եւ ստացած է արուեստագիտութեան պատկուորի եւ փրոֆէսէօրի աստիճան:

ձեւան զգայուն կերպով արտասանութիւններ ըրին, ինչպէս նաեւ Գ. Սահակ Յովհաննէսեանի ժողովրդական մեներգով մը ... յաջողութեան ... կատարման ... , յեղափոխական երգերը ... տիկիններ եւ օրիորդներ, ... մասնակցութեամբ ... , ամէնուն շնորհակալութեան արժանանալով:

Դաշարի պահուն Համազգայինի գիրքերը, շատ մատչելի գիներով, վաճառքի դրուեցան, որուն արդիւնքը նաեւ քաջալերական եղաւ: Ներկաները դոհ սրտով մեկնեցան, փափաքելով նման հաւաքոյթներ կրկին ունենալ, քանի որ Մշակոյթի տան սրահներուն ջերմութիւնը այլեւս ապահովուած է:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԹՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Մհեր չուտ ըրէ, մրմնջեց Վանական, Բոնէ սա վառը գետին մէջ նետէ: Գոնէ անոր դիակին վրայ թող թքնեն մեր խեղճ եղբայրներն, որոնք դիրի էին տարինեէ ի վեր:

Վանականին ընկերը, Մհեր, անմիջապէս սառած Շէյխը քաշկռտելով գետին քովը տարաւ ու բարձր վիմերի մը վրայէն ալիքներուն մէջ նետեց:

— Հապա ձին, հարցուց Մհեր:

— Կենդանին իր տունը թող երթայ, պատասխանեց Վանական:

— Չէ՞ որ պիտի կասկածին:

— Այո, պիտի կասկածին ... բայց պիտի ըսեն թէ գետէն անցած խեղդուած է Շէյխը:

Մհեր չառարկեց: Ձին իր ճամբան բռնեց դէպի գիւղը. իսկ իրենք Ս. Աբրահամ կոչուած վանքին առեւէն ուղղակի Ձի-Զափը վերադարձան, ուր կը սպասէր զինակիր խումբը:

Կէս գիշերուան մօտ յանկարծ խումբին պահնորդը խոր ու աղդու շվոցի մը նշանը տուաւ: Այս ձայնին վրայ ամբողջ խումբը պատրաստ կեցաւ ու սպասեց:

Քիչ յետոյ պահնորդը վազն ի վար Վանականին մօտեցաւ ու կրթուած զինուորի մը պէս մրմնջեց:

— Լեռան տակէն Քիւրտերու ձայներ կը լսուին ... չատուոր ըլլալու են ... ես միայն «լը-հա նինա» խօսքը կրցի իմանալ:

Վանական դէպի ձայնը յառաջացաւ ու մտիկ ըրաւ: Ձայները հետզհետէ կը մօտենային: Յայտնի բան էր որ ապառաժներու մէջ հասած էին որոնք բարձր ու վիթխարի էին:

— Ասոնք մեզի հետեւած են. Մհեր, ըսաւ Վանական, կ՚երեւի որ գետին վրայ եղած փոքրիկ դէպքէն եկած են:

Ատ միջոցին հրացանի մը պայթիւնը լսուեցաւ, որուն յաջորդեցին ուրիշ պայթիւններ իրարու ետեւէ:

— Տղերք, հրամայեց Վանական, ուշադիր եղէք ... օդին մէջ պարպուած հրացանին մի պատասխանէք ... նայեցէք որ սուտ արժէք տաք ձեր գնդակները ...:

Քառորդէ մը աւելի հրացաններու պայթիւնները չարունակուեցան եւ երթալով աւելի մօտ կէտերու վրայ պարպուեցան:

— Տղերք, ժամանակն է, գոչեց Վանական:

Քաջասիրտ զինակիցները, որչափ որ կրցան նշմարել մարդկային ստուերներուն զուգզուգը պարպեցին հրացանը:

Ան ատեն Քիւրտերու հրացաններն աւելի բազմապատկուեցան ու ահռելի վըժռլոց մը լեցուցին ապառաժներու մէջ:

Կռիւը տեւեց շարունակ երկու ժամ:

Լուսադէմին, Վանականի խումբէն՝ մէկ հոգի, իսկ Քիւրտերէն տասներկու անձ ինկած էին:

Քիւրտերուն սպաննուածները մնացին երեսի վրայ:

Վանական թաղել տալէն ետքը իր սիրելի ընկերը, սրտանց աղօթք մը մրմնջեց ու քար մը անկեց անոր վրայ:

Ու Ձի-Զափէն ուղղակի «Արտօս» սարին կողմ վերադարձաւ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Մեր պատմութեան մէջ, եթէ տխուր ու ցաւալի պարագայ մը կայ յիշատակելու, ատիկա կուսակցական բաժանումն էր, որ խուլ պայքարի համընթացութեամբ շարունակ կը յառաջանար, իր ետին թողնելով այն սեւ դաժան ... չէր տեսներ ու չէր զգար:

Կուսակցական բաժանումը ծնունդ առած էր քանի մը անծանօթ ու աղտաղականի հովեր առնող երիտասարդներու ընթացքէն: Եւ նախ՝ մտած էր խուերաներու դասակարգին մէջ, յետոյ տարածուած էր մութ խաւերը:

Երկու անուն ունէր այդ բաժանումը:

Մին՝

Պահպանողական:

Իսկ միւսը՝

Յառաջդիմական:

Պահպանողական էին անոնք՝ որ խորհրդաւոր լռութեան մը մէջ կը գործէին, ներքին ուժեր կը պատրաստէին որ երկրին ամէն անկիւնը, ամէն տեղ ու ամէնուրեք զէնք փոխադրելով կը զբաղէին. շարունակ առարկելով որ՝ ժամանակը չէ ... «յարձակողական դիրքը մեր ուժերու սպառումն է եւ թէ սպասելու պէտքը կայ»:

Գալով յառաջդիմական կոչուածներուն, ահա ինչ որ կը պոռային.

— Ինչպէս հասերենք, ինչպէս լռենք ... դաւաճանութիւն չէ այդ ... միթէ տարիներով պիտի քնանանք, տարիներով մեր ձեռքերը կապուա՞ծ պիտի թողունք ու տարիներով այս լուծը պիտի ճնշէ՞ վիզերնուս վրայ ...: Բաւական է: Պահպանողական դիրքը պէտք է բաց թողունք: Կռիւ, կռիւ կ՚ուզենք ... արիւն կ՚ուզենք մենք:

(Շար.)

Այրի Տիկին Շաքէ Թէրզեան, Հրաչ եւ Լէյլա Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Թէրզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Բամպուքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խրիմեան եւ զաւակները, Տիկին Միւրաթէ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԹՈՌՆԻԿ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 8ին, 54 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ, ժամը 14·30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պոնտիի գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սուլթան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յովհաննէսեան, Գ. Կարապետ Փափազեան եւ ընտանեկան պարագաներ չափազանց զգացուած շնորհակալութիւններ կը յայտնեն «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ պաշտօնէութեան, Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի Շրջ. կոմիտէին, Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին, Թաղեցիներուն, Հայ Մշակոյթի Տան Նուիրատուներուն եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակներով, նամակներով եւ իրենց ներկայութեամբ մասնակից եղան իրենց վշտին, ողբացեալ՝

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Գաբր. Գինոսեանի, իրենց զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝ Ընկերուհի Օր. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԻՆՈՍԵԱՆԻ վաղահաս եւ անակնկալ մահուան առթիւ :

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, վարչութիւնս քսան Ն. Ֆ. կը յատկացնէ Մշակոյթի Տան :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը ողբացեալ Արշակ Պալըր – ճեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրէ երեսուն Ն. Ֆ. Մշակոյթի Տան :

Նմանապէս Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ողբացեալ Գառնիկ Մառուկեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ երեսուն Ն. Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի Մշակոյթի Տան :

×

Անիէռէն Տէր եւ Տիկին Ա. Աւետիսեան ողբացեալ Արշակ Պալըրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ.: Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին :

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԴԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին ընկերները, Նոր Սերունդի անդամները եւ երէց ու երիտասարդ համակիրներ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962

կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ :

500 էջ

13 Hors–Texte

Հատորը Փարիզի եկեղեցւոյ կերթական մարմնին ;

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13·40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար :

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

17 Դեկտեմբեր, Կիրակի օր վարժարանին մէջ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ :

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաղէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28 – ին, Հինգշաբթի օր :

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս օծման 4րդ տարեդարձը կը տօնուի հանդիսաւոր կերպով : Այս առթիւ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու : Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին բազմաձայն, Մայր Եկեղեցւոյ երգիչներուն մասնակցութեամբ եւ երաժշտապետ Գ. Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ :

Յաւարտ Ս. պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս շինութեան ծախքերուն մասնակցող բոլոր նուիրատուներու ննջեցելոց հոգւոց հանգստեան համար : Սկիզբ ժամերգութեան 8·30, Ս. պատարագ ժամը 10ին :

Շաւիլի եկեղեցւոյ ՇէՔ – Փօսթալի թիւն է՝ 14827 – 18, Փարիզ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ : Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, այս Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 20ին : Կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, կէսօրէ վերջ, սովորական ժամուն, սովորական վայրը :

ԾԻՊԷՅԼԻ Նախկին սանուց (Յուշամատեան)ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը ճիշդ 3ին, Քաղէի սրճարանը : Կարեւոր օրակարգ :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ (Իսի) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերուն :

Սիրայօժար իրենց աջակցութեան նուագով կը մասնակցին հայրենակիցներ՝ Մ. Շիրվանեան, Ե. Կազեան (ուտ, ջութակ) : Լաւ կերուխում, խնամքով պատրաստուած վարչութեան կողմէ :

Մուտքը ազատ է :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 17 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9282 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4083

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Յաճախ գրուած է հայերէն հրատարակութեանց ենթարկուած տագնապին մասին, սփիւռքի մէջ :

«Հրատարակութիւն» կը նշանակէ ո՛չ միայն գիրք, այլ եւ թերթ :

Շատ զարմանալի պիտի չըլլար, եթէ տագնապը սահմանափակուէր արեւմտեան երկիրներուն մէջ միայն :

Ցաւալի է նկատել սակայն, որ Միջին Արեւելքի հայաշատ եւ հայախօս գաղութներն ալ նոյն ցաւէն կը տառապին անենք մը ի վեր :

Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, նոյնիսկ Իրանի հայերէն թերթերուն մէջ պակաս չեն գանգատները այս մասին :

Այդ երկիրներուն մէջ ունինք բազմաթիւ հայկական դպրոցներ, — նախակրթարանէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական վարժարաններ ու ճեմարաններ, — ուր նոր սերունդը ամէն հնարաւորութիւն ունի սորվելու իր մայրենի լեզուն :

Եւ սակայն այնտեղ եւս հայ հեղինակները չեն կրնար սպառել իրենց գրքերը : Հայերէն թերթերն ալ դժգոհ են, որ օրէ օր կը պակսի իրենց ընթերցողներուն թիւը :

Այս երեւոյթը բոլորովին յուսահատական պիտի ըլլար արտասահմանի հայկական գաղութներու ապագային համար, եթէ նոյն ցաւը համաշխարհային հանգամանք չունենար, որոշ չափով :

Վերջերս ֆրանսական ձայնասփիւռը խօսեցնել կուտար Փարիզի եւ գաւառի կարգ մը գրավաճառները, որոնք բոլորն ալ կը գանգատէին թէ հետզհետէ կը պակսին իրենց յաճախորդները

Պատճա՞ռը : Շարժանկարը, ձայնասփիւռը, մանաւանդ հեռատեսիլը :

Մարդիկ կլանուած են ասոնցմով եւ շատ ժամանակ չունին կարդալու :

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ալ դեր կը կատարեն ասոնք անպայման : Սակայն աւելին ըլլալով, կարգ մը երկիրներու, մասնաւորաբար Իրաքի մէջ հայկական դպրոցներու շրջանաւարտները աւելի լաւ արաբերէն գիտեն քան հայերէն :

Նոյնը պիտի պատահի վաղը հարեւան երկիրներու մէջ ալ, ուր տեղական իշխանութիւնները կ'ուզեն երկրորդական ատրճանի վրայ դնել մեսրոպեան բարբառը :

Արդիւնքը պիտի ըլլայ այն, որ հետզհետէ պիտի պակսի հայերէն գիրք կամ թերթ կարդացողներու թիւը :

Գարաւան աւելի ծանրակշիռ է Ֆրանսայի եւ զոյգ Ամերիկաներու մէջ, ուր ծնող եւ հասակ նետող հայորդիները հարիւրին իննսուն համեմատութեամբ զրկուած են հայերէն սորվելու կարելիութիւններէն :

Մեր ունեցած քանի մը դպրոցներն ու հայերէնի դասընթացքները փոքրիկ ովասիսներ են միայն անծայրածիր անապատին մէջ,— կաթիլ մը ջուր ովկիանոսին մէջ :

Խոպան հողի վրայ կ'իյնան այն սերմերը, զորս հայրենասէր ծնողներ, կրթական, բարեսիրական կամ մշակութային կազմակերպութիւններ կը փորձեն ցանել .

Այս պայմաններուն մէջ շատ ալ զարմանալի չէ, որ հայերէն գիրք եւ թերթ կարդացողները ամէն օր աստիճան մը աւելի կը պակսին :

Հին սերունդը երկար ատեն կառչած մնաց մայրենի լեզուին եւ քաջալերեց հայերէն հրատարակութիւնները : Սակայն «անհետացած սերունդ» պէտք է նկատել զայն այլեւս :

Միջին սերունդը, նոյնիսկ ոբբերու սերունդը ներկայիս չի հետաքրքրուիր հայերէնով այնքան, որքան կը հետաքրքրուէին մինչեւ 1940 :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՉԵՂԱՋՈՒԵՑԱՒ

Խորհրդարանին նստաշրջանը վերջացաւ Շաբաթ առաւօտ եւ երեսփոխանները արձակուրդի շրջանը կը սկսին մինչեւ Ապրիլ Երրորդ Երեքշաբթին :

Վերջին նիստը կրնար ճակատագրական ըլլալ թէեւ մասնագէտները վստահ էին թէ Տըպրէի կառավարութիւնը պիտի փրկէր գլուխը, եւ ընկերվարականներուն արդիւնքի բանաձեւը 276ի ձայնի պարտաւոր մեծամասնութիւնը պիտի չստանար :

Նիստը բացուեցաւ ժամը 15ին եւ առաջին շրջանը տեւեց մինչեւ 19·30ին : Արձանագրուած խօսողները բոլորն ալ պաշտպանեցին իրենց տեսակէտը : Առաջին առթիւ խօսք առաւ ընկերվարական Լենա : Բացատրեց թէ իր կուսակցութիւնը յարատեւօրէն ընդդիմութիւն չէ ըրած հակառակ անոր որ համաձայն չէր կառավարութեան ոչ ընկերային, ոչ երկրագործական ոչ այլ քաղաքականութեան : Զօրավիգ կանգնած են տը Կոլի ոըպէտի գլուխ հանէ ալժերական քաղաքականութիւնը բայց կը տեսնուի թէ այսօր բռնութեան քաղաքականութիւն մը մէջտեղ ելած է եւ բանակցուած հաշտութեան մը բոլոր կարելիութիւնները կը յետաձգուին : Այս պատճառներով է որ ընկերվարականները, իրենց կողմնակից ունենալով Արմատականները կառավարութիւնը կը գնեն իր պատասխանատուութեանց առջեւ եւ արդիւնքի բանաձեւումը կը ներկայացնեն (եթէ այս բանաձեւը 276 ձայնի սահմանադրական մեծամասնութիւնը ստանայ, կառավարութիւնը կը ստիպուի հրաժարիլ) : Բանաձեւին կողմնակից երեսփոխանները իրարու յաջորդեցին եւ շուտով չփոթ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ : Լըժանտր, յաջորդ խօսողը, խիստ լեզու մը գործածեց Տըպրէի դէմ որ ստիպուեցաւ «անհատարիմ ըլլալ ինքն իրեն հանդէպ, հաւատարիմ ըլլալու համար տը Կոլի հանդէպ» եւ զանազան աղմուկներ սկսան կոլեան նստարաններուն վրայ (Իւ էն էռ) երբ Լըժանտր ըսաւ թէ արդէն Փաշիզմի ճամբան կը բռնեն երբ արգելափակման կայաններ կը բանան :

Առիկի, աջ ընդդիմադիր, նոյնքան խիստ է — «Փլասթիքը պատճառաբանութիւն մը չէ, բայց վարչական եղանակով արգելափակումն ալ պատճառաբանութիւն չէ : Այսօրուան վարչաձեւին եւ Գասթիյի միջեւ այն համեմատութիւնը կայ ինչ որ կայ գործատան մը եւ փայտաշէն խանութի մը միջեւ : Մեզի եա տուէ՛ք Գասթիյը» :

Շեշտը կը փոխուի երբ բեմ կը բարձրանայ Միութիւն Նոր Հանրապետութեան համար կուսակցութեան անդամներէն՝ Շմիթլէն : Կը պաշտպանէ կառավարութիւնը եւ հոս կրնանք յիշել թէ ֆրանսական Գատկերասփիւռը ժամը 20ի իր լուրերուն յայտագրին մէջ, շատ լայն տեղ տուաւ այս ճառին, մինչ «կարճ կը կապէր» ընդդիմադիրներուն միջամտութիւնները : Այս վերաբերումը պատճառ պիտի դառնար որ նիստի վերաբացման (ժամը 21ին) Հանրապետութեան Միութեան մէկ անդամին Քաթալայի բողոքին վրայ Ազգ. Ժողովէն «արտաքսուէր» Ֆրանսական պատկերասփիւռը : Միջադէպը շատ ծանր հանգամանք ստացաւ երբ Քաթալա ըսաւ թէ Գատկերասփիւռին առարկայական գիրքին պէտը շատ ծանր է : Այս տեսակէտին բոլորովին համաձայն է արմատական Մօրիս Ֆօռ : Բացի Իւ էն էռէն բոլորը «հրաժարում, հրաժարում» կը պոռան, վերջապէս Շապան-Տէլմաս հրաման կուտայ որ պատկերասփիւռը արտաքսուի :

Երբ մթնոլորտը կը հանդարտի խօսք կ'առնէ Տըպրէ որ իր «պաշտպանողականը» կը կարդայ եւ կը վստահեցնէ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ, Ալժերիոյ համար, ինքնորոշման քաղաքականութեան : Տըպրէ կ'աւելցնէ թէ գործակցութիւնը, Ալժերիոյ հետ, պէտք է ըլլայ նաեւ Սահարայի համար եւ կը շեշտէ թէ Սահարայի ճակատագիրը կարելի չէ անջատել Ալժերիոյ ճակատագրէն Այս խօսքերը պատճառ կ'ըլլան որ «դաւաճանութիւն, դաւաճանութիւն» պոռան կարգ մը նստարաններէ .

Կի Մոլէ համաձայն չէ Տըպրէին : Կ'ըսէ թէ կորսնցուցած է երկրին վստահութիւնը : Կը քննադատէ տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութիւնը, կ'ակնարկէ Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան որ Ալժերիոյ մէջ կը սպաննէ մարդիկ որոնք կողմնակից են ինքնորոշման :

Քիչ ետք ուրիշ ծանր միջադէպ մը պիտի պատահէր Իւ էն էռի մը եւ Կի Մոլէի միջեւ երբ աղմուկին մէջ, Անտրէ Թուլան պոռաց Կի Մոլէի «առաջին յոլիկին, քաղաքականութիւն փոխեցիք» : (Երիտասարդ երեսփոխանը կ'ակնարկէր 1956 Փետրուար 6ին երբ Կի Մոլէ Ալժէ գնաց, վարչապետ էր այն ատեն եւ եւրոպացիներու ցոյցերուն արժանացաւ) :

Կի Մոլէ կ'ուզէ վիճիլ եւ կը հրաւիրէ երեսփոխանը որ դուրսը տեսնուին : Կը տեսնուին եւ Կի Մոլէ ապտակ մը կուտայ Թուլանի որուն համար, քիչ ետք, ցաւ կը յայտնէ եւ միջադէպը կը փակուի :

Իվերջոյ Ընկերվարականներու եւ արմատականներու արգիլքի բանաձեւը միայն 199 ձայն ստացաւ (77 ձայն կը պակսէր), մէկ Իւ էն էռ որ քուէարկած էր բանաձեւը արտաքսուեցաւ իր կուսակցութենէն :

Այս անգամ ալ կառավարութիւնը փրկեց իր գլուխը եւ Ազգ. Ժողովը արձակուրդի մէջ մտաւ մինչեւ Ապրիլ, բացի այն պարագային եթէ արտակարգ նիստի հրաւիրուի :

Երկրորդ աշխարհամարտը բոլորովին փոխած է արեւմուտքի հայկական գաղութներու դիմագիծը :

Տագնապը կը ծանրանայ հետզհետէ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՑԽՄԱՆ մահուան դատապարտուեցաւ Խորայէլեան ատեանին կողմէ : Իր փաստաբանը Սերվաթիուս վերաքննութեան դիմում ըրաւ, ամէն պարագայի մէջ հաւանական չէ որ մահապատիժը գործադրուի Մարտէն առաջ : Ընդհանուր ձեւով միջազգային մամուլը համաձայն է տրըուած վճիռին, բայց Ամերիկայի ռաբբունապետը եւ հրեայ խումբ մը մտաւորականներ դիմում ըրին որ Երուսաղէմի Ատեանը ներում շնորհէ եւ խնայէ Այխմանի կեանքին :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Թաս» գործակալութիւնը կը շարունակէ ամբաստանել գերման զօրավարը՝ Հօյզինկըր եւ կ'ըսէ թէ 1942ին 45·000 հոգիի սպանութիւնը հրահանգած է : Ֆրանսացի համայնավար պարագլուխը՝ Տիւքլօ կը ձայնակցի եւ... բացատրութիւն կը պահանջէ Ֆրանսական կառավարութենէն, հարց տալով թէ գիտէ՞ր գերման Զօրավարին անցեալ գործունէութիւնը երբ Ատլանտեան Ուխտի կարեւոր պաշտօնին կոչուեցաւ :

ՄԱԿԻ մէջ Չինաստանի անդամակցութիւնը անգամ մը եւս մերժուեցաւ, գիմուէ միայն 39 ձայն ստացաւ, կը թուի թէ Խորհրդ. Միութիւնը շատ աշխատանք չէր տարած կամ չէր ուզած տանիլ : Ազգ. Ժողովը ալժերական հարցով կը զբաղի եւ կը քննէ ափրոասիական բանաձեւ մը :

ԹՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Թագաւորին 60ամեակը մեծ փայլով տօնուած է առջի օր :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Նախարարները ղեկոյց մը հրատարակեցին ուր կը թելադրուի շըփումները պահել Մոսկուայի հետ .

ԱՐԱԲԱԿԱՆ Լիկայի ընդհանուր քարտուղարը՝ Հասունա հրաւիրեց արաբ պետութիւնները որ «միացեալ եւ վճռական դիրք մը բռնեն» Եթովպիոյ հանդէպ որ ճանչցած է Իսրայէլի պետութիւնը : Յուշագրի մը մէջ, Լիկան կը շեշտէ թէ որ եւ է պետութիւն որ զօրավիգ կը կանգնի Իսրայէլի հակարաբական քաղաքականութիւն կը վարէ .

ՍԼՈՒՏԱԿԱՆ Արարիոյ Թագաւորը նոր գործողութեան մը պիտի ենթարկուի, Գոսթընի մէջ, աջ աչքին վրայ : Երկրորդն է մէկ շաբթուան ընթացքին :

ՊԵՆ ԽԵՏՏԱ Լիբիա մեկնեցաւ Նասրի հետ տեսնուելէ ետք : «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարը յայտարարեց թէ կանխահաս է ֆրանքեւալժերական բանակցութիւններու մասին խօսիլ :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ կացութիւնը միշտ ծանր է : Չոմպէ տրամադիր է բանակցելու Լէոփոլտվիլի կառավարութեան հետ, բայց Իլէօ որ Կեդրոնական Քոնկոյի տեղեկատուութեան Նախարարն է յայտարարեց թէ չէզոք հողամասի վրայ հանդիպում մը կարելի չէ նախատեսել : Միւս Քոնկոյին (Գրազավիլ, նախկին ֆրանսական) նախագահը՝ Աբբայ Եուլու առաջարկեց որ Ապահովութեան Խորհուրդը անմիջապէս նիստ գումարէ եւ անմիջական զինադուլի մը պայմանները ուսումնասիրէ նախկին պելժիական Քոնկոյի համար :

ՖՐԱՆՍԱ յայտնեց ՄԱԿին որ այլեւս ՄԱԿի ոչ մէկ օդանաւ որ Քոնկօ զէնք կամ մարդ կը փոխադրէ կրնայ օդանաւ իր ճամբաներէն անցնիլ, այլ խօսքով կը մերժէ «իր երկինքը» տրամադրել ՄԱԿի եւ այս՝ Տէնքէրքէն մինչեւ Թամանրասէթ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի նախագահը Պրէժնեւ Նոր - Տէհլի հասաւ, պաշտօնական այցելութեան մը համար :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են Քենըտիի Քարաքաս այցելութեան առթիւ : 30·000 ոստիկաններ եւ գաղտնի ոստիկաններ կը պաշտպանեն Միացեալ Նահանգներու երիտասարդ նախագահը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Տէլհիէն (Հնդկաստան), Դեկտեմբեր 4ին «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Հայաստանի մարզիկները երկրորդ օրն ըլլալով յաղթած են հնդիկ մարզիկներուն :

«Հայ մարզիկները առաջնութիւն ձեռք ձգեցին բոլոր մարզերուն մէջ : Անհատական կարգով առաջին ելաւ Ազնաւուրեան, որ ցոյց տուաւ արտակարգ կարողութիւն : Արզարեւ, առաջին ելաւ զուգափայտի վրայ կատարած փորձերուն մէջ, ինչպէս նաեւ կռթնելով ցատկելու եւ տղատ վարժութեան մէջ : Միայն պտտաձողին վրայ առաջին տեղը գրաւեց Ալպէս. Ազարեանը : Ազնաւուրեան ընդհանուր առմամբ ունի 38·1 միաւոր, Ազարեան՝ 37·9, Զաքարեան՝ 37·2 : Մրցումներուն ընդհանուր արդիւնքն է 186·6 : 170·9 կէտ՝ ի նպաստ Հայաստանի խումբին :

ՄԵԾՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ե.

« Հայոց Թիւը սկսաւ պակսիլ օրէ օր», կը վկայէ Փաւստոս (Դ. Դպր. Գլ. Ծ.) :

Այս աղաղակն էր, ապահովաբար, որ արձագանգեց Վաղարշապատի խորհրդակցութեանց ընթացքին: Գուժկան խօսք մը, որ զարնուեցաւ խորհրդարանին պատերուն ու ձեղունին, անընդհա՜տ, մինչ կը խօսէին իշխանները եւ եպիսկոպոսները օրուան տագնապին մասին:

Կը պակսէ՞ր Հայոց Թիւը :

Անգլիկի կաթիլի մը պէս կը փշրուէր, կը կորսուէր, կը հատնէր Հայութիւնը : Քրիստոնէութիւնը չէր որ պիտի միացնէր, շատցնէր ու բազմացնէր...: Ներողութի՛ւն, հինգ քրիստոնեայ Հայ, երեք քրիստոնեայ Ցոյն, երկու քրիստոնեայ Ասորի, առէք գումարեցէք, արդիւնքը կը մնայ դարձեալ հինգ Հայ, երեք Ցոյն, երկու Ասորի: Բայց գումարեցէք հինգ Հայ, երեք Հայ, երկու Հայ, գումարը կ'ընէ տասը Հայ .

Մեսրոպ լսեց սարսռաց: Սահակ լսեց սարսռաց: Վռամշապուհ լսեց սարսռաց: Սարսռացին բոլորը, պաղ սարսուռով մը զոր մարդ կը զգայ՝ երբ անպաշտպան կը մնայ ցուրտին դէմ :

Քաղաքակրթութիւն մը, որ աճեր էր հայկական լեռնաշխարհի հովիտներուն ծոցը՝ ինչպէս խմորը կը հասուննայ ու կ'աճի տաշտին մէջ, հոգեկան մեծարժէք հարստութիւն մը, զոր պատմութիւնը թողած էր իրենց, ահա կորսուելու վըտանգին մէջ, իրենց աչքերուն առջեւ :

Վտանգի կը պակսէր, կը նուազէր Հայոց Թիւը :

Մեր պատմութեան ամէնէն սարսռացուցիչ աղաղակն էր որ կը լսուէր Վաղարշապատի խորհրդարանին մէջ:

Եւ Հայոց իշխանները, եպիսկոպոսները գիտէին թէ երբ չկայ Թիւ, չկայ հողի վրայ պատմական իրաւունք: Երբ կը պակսի Թիւը, պատմութիւնը կը խլէ մեր ձեռքէն հայրենիք, իշխանութիւն, լեզու եւ ամէն պատիւ :

Փաւստոս միակ պատմիչն է որ կը խօսի այս աղէտին մասին:

Ժամանակ էր խորհելու Թիւի մասին, ու դարմանի մասին :

Քրիստոնէութիւնը, աւելի քան մէկ դար, եկաւ կերաւ խմեց Հայաստանի մէջ, բայց չտուաւ ինչ որ կը սպասուէր իրմէ : Չտուաւ միասնականութեան գաղտնիքը: Չանեցաւ Հայութիւնը: Ընդհակառակն: Երկրին ժողովուրդին կէսը լեցնելով վանքերու եւ կուսանոցներու մէջ, քաջալերելով հոգեւորականներու բազմութեան աճումը՝ Մաղքոսին ականջը կտրողներուն դատապարտութեամբ, միւս կողմէ տնտեսական գետնի վրայ՝ հողը եւս «քրիստոնէացնելով» ի վնաս գիւղացիութեան, կարելի՞ էր միթէ հասնիլ այն ցանկալի կացութեան, որպէսզի ուժն ունենային մերժելու երկիրը ճեղքել, պատռել, երկուքի բաժնել ինչպէս հասուն դեղձ մը:

Եւ երբ, հետեւողութեամբ հայ խեղճ պատմիչներու, արդի պահպանողական մատենագիրները, իրենց կարգին, կուգան պնդել թէ Վաղարշապատի խորհրդակցութեանց առարկան էր նոր զէնք մը գտնել քրիստոնէութիւն տարածելու համար՝ այն պատճառաբանութեամբ թէ երկիրը քրիստոնէացած չէր կատարելապէս, ինծի կը մնայ չափել այս տեսակէտին վրայ պնդողներուն գլխի պնդութիւնը՝ իբրեւ նիւթ գիտական այլ ասպարէզի մը վերլուծումներու համար: Երկիր մը, որ աւելի քան հարիւր տարի, անկախ կամ կիս-անկախ վիճակով, եթէ չէր յաջողած քրիստոնէանալ, պիտի կրնա՞ր քրիստոնէանալ՝ երբ բաժնուեցաւ երկուքի, կորսնցուցած նաեւ մշակութային ու կրօնական գործիչներու շարժման ազատութիւնը : Բայց մեր զօրչ պատմիչներուն իսկ վկայութեամբ՝ ես կրնամ հաստատել թէ Վարդանանց օրերուն չափ քրիստոնեայ դարձած էր Հայութիւնը՝ շատ աւելի առաջ քան Աւարայրի Թուականը, առանց 25 – 30 տարիներու հրաշքի մը վերագրելու այդ իրողութիւնը : Իսկ եթէ հեթանոսական բոյներ կային Հայաստանի մէջ, առաւել կամ նուազ չափով ամրացած, Վաղարշապատի խորհրդակցութեանց օրերուն, ո՞վ կրնայ պնդել թէ չկային նման բոյներ, շատ աւելի ետքը, Ջարդարարի վերածելու ատեճան Գրիգոր Մագիստրոսը: Եւ այս պարագան՝ ամէն երկրի մէջ, (ուսումնասիրութեան հրաշալի նիւթ՝ Քաթարներու պատմութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, մանաւանդ Մոնսեկիւր լերան վրայ):

Քրիստոնէութեան պայքարը ռազմավարական նիւթ էր, — որքան կրնամ քաղել Վաղարշապատի խորհրդակցութեանց կորիզէն, — եւ ատով միայն մեծ էին Մեսրոպը եւ Սահակը, կ'ըսեմ՝ տարբերութիւն մը դնելու համար քրիստոնեայ նահատակներու մաղոխականութեան եւ ազգութիւն կերտող վարիչներու իրապաշտութեան միջեւ :

Մեսրոպ պիտի կատարէր առաջին յարձակողականը պարսկական ճակատին : Առաջին յաջողութենէն ետքը՝ նոյն զէնքը պիտի գործածէր յունական ճակատին վրայ :

Տիգրոն որոշ հանդուրժողութիւն ցոյց կուտար քրիստոնէութեան, զոր իր ծոցին մէջ կը սնուցանէին Ասորիները, իբրեւ պարսկական հլու հպատակ ժողովուրդ, եթէ կ'ուզէք՝ խեղօք կենդանի առանց քաղաքական ժանիքի (ափոլիթիք): Երկրորդ, Ասորիները դարձած էին, Տիգրոնի հովանաւորութեան տակ, տեսակ մը կրօնական Արշակաւան, — հերձուածողները փախուստ կուտային դէպի Պարսկաստան, ուրկէ յունական պօտի կը ներմուծէին հալածուած գիրքերը՝ ընդօրինակելով ու թարգմանելով յունարէն, ասորերէն, աւելի ետքը հայերէն: Այսպէս է որ նեստորականութիւնը դիմացաւ երկար, այս երկրին մէջ: Այդ հանդուրժողութեան իմաստն այն էր թէ, ըստ Պարսիկներուն, քրիստոնէութիւնը կրնար տապալիլ ոչ թէ արտաքին ճնշումի տակ, այլ ներքին հարուածներով, հերձուածողներու աշխատանքով :

Այսպէս, երբ Հայաստան բաժնուեցաւ երկուքի, Տիգրոն չվարուեցաւ Հայաստանի հետ՝ Ցոյներուն ձեւով, — չարգիլեց քրիստոնէութեան քարոզութիւնը, ճանչցաւ նաեւ Հայոց կաթողիկոսութիւնը « ի հոգեւորս », — մէ՛կ պայմանով, քրիստոնէութիւն քարոզելու համար պիտի օգտագործուի ասորերէն լեզուն, եւ երբե՛ք յունարէնը :

Մեսրոպ ներկայացաւ այս ճակատին վրայ՝ լսելու համար — Արթուն եւ ըղձացող՝ հայ հոգեւոր իշխանութիւնը կը հակէ յունական քրիստոնէութեան շարժումներուն վրայ, որոնց քաղաքական իմաստը անծանօթ չէ մեզի: Արդ, մեր ժողովուրդը չի հասկնար ասորերէն լեզուն: Դպրոցներու մէջ եւս շատ դժուար է սորվիլ օտար լեզու մը, փոյթ չէ թէ քրիստոնեայ լեզու, որու գրչական ձեւը, տառերու յաճախակի կերպարանափոխութիւնը, աւելի եւս կը դժուարացնեն գործը: Անհրաժեշտ է հայերէն տառեր գործածել, որպէսզի ժողովուրդը կապուի մեզի եւ զոհ չերթայ յունարէն լեզուով կատարուած յաջողութեանց: Այս ձեռնարկով կը շահինք նաեւ յունական Հայաստանի ժողովուրդը:

Տիգրոն իր առարկութիւնները չերկարեց: Մանաւանդ Հայոց մէջ քրիստոնէութեան տարածումը մեծ վիճում մը չէր՝ ընդունելէ ետք քրիստոնէութեան տարածումը Ասորիներու մէջ: Ընդհակառակն, այս վիճումով կրնար հարուած մը տալ Բիւզանդիոնի թափանցումներուն եւ յաւակնութեանց, որոնք սպառնազին կ'երկարէին մինչեւ Պարսկաստանի դռները : Հարկ էր հեռացնել Հայերը յունական ազդեցութենէն, — Հայաստանի մտաւորականները յունական հակում ցոյց տուած են առհասարակ, իսկ զինուորականները՝ պարսկական, — քաջալերելով հայկական գրաւոր մշակոյթը: Սահմանները դէպի արեւմուտք երկարելու դասական աւանդութիւն, ի հեճուկս նոյն սահմանները դէպի արեւելք երկարելու հին փորձերուն :

Մեսրոպ դարձաւ դէպի արեւմուտք՝ նոյն ռազմավարութեամբ : Այս ճակատին վրայ Ցոյները ջնջած էին հայկական ամէն իրաւունք, ոչ կաթողիկոս կը ճանչնային, ոչ ալ թոյլ կուտային որեւէ կապ մայր երկրին ժողովուրդին հետ : Մէկ պատգամ միայն, — յունարէն սորվիլ, ձուլուիլ :

Մեսրոպի ռազմավարութիւնը միտք կը բերէ Տրդատը, — այս քաջ եւ իմաստուն թագաւորն էր որ ամբողջական եւ կեդրոնական Հայաստան մը ստեղծելու նպատակաւ, նախ ամրացուց իր դիրքը՝ սերմանելով երկրին ամէնէն զօրաւոր ու տարածուն կազմակերպութիւնը, քրմապետութիւնը, ի վնաս քրիստոնէութեան : Ցետոյ իր կառքին մէջ առաւ քրիստոնեաները՝ կոխոտելու եւ ոչնչացնելու համար քուրմերը:

Հայաստանի մեծագոյն բաժինը, պարսկականը, իր ձեռքին մէջ ունենալէ ետք՝ Մեսրոպ կը ներկայանայ յունական իշխանութեանց :

— Քրիստոնէութիւն կը տարածենք, արեւմուտքի շունչը: Ազատած ենք ասորի քարոզիչներէն, որոնց քրիստոնէութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր իրենց հերձուածային արտաներով եւ բարեխառնութեամբ: Հարկ էր մեր գործին ի սպաս դնել հայ լեզուին յատուկ տառեր:

Այս ներածականէն ետք՝ դժուար չէ բացատրել ուէ՛ քաղաքագէտի թէ Տիգրոնի հանդուրժողութենէն գոհ եւ ուրախ, հայ ժողովուրդը կրնայ արթնցնել յունական բաժնի իր ազգակիցներուն հոգւոյն մէջ խոր դժգոհութիւն եւ ապստամբութեան տրամադրութիւն, եթէ յունական իշխանութիւնը ուզէ թշնամի մնալ հայ տառերուն: Թէոդոս կայսրը շատոնց բանաձեւած էր այդ վախը (Խոր. Գ. 49):

— Թոյլ տուէք յունական Հայաստանի մէջ եւս տարածել հայ գիրն ու գրականութիւնը՝ զօրացնելու համար քրիստոնէութեան ճակատը եւ ժողովուրդին արեւմտեան հակումները:

Ցոյները յամառ են, կը մերժեն: Սահակ կը փութայ Մեսրոպի օգնութեան : Նոյն ընդդիմութիւնը կաթողիկոսին հեղինակութեան: Այս անգամ Սահակ կը գործածէ ծանր հրետանի — Նամակով կը դիմէ ուղղակի Բիւզանդիոնի: Կայսրը եւ պատրիարքը անելով կը համարին որեւէ ընդդիմութիւն: Թէոդոս կայսեր մտադրութիւնը ունին երկուքն ալ: Իբրեւ նահանջի դուռ, կը բանաձեւեն՝ երկու յանդիմանական դիտողութիւն .

— Ինչո՞ւ չդիմեցիք նախ մեզի՝ բանակցելու, հայկական գիր ունենալու համար, ու գացիք աշխատիլ հեթանոսներու մօտ: Երկրորդ, «գիտո՞րդ թողեր դաղբերին եկեղեցւոյ գրայր մեր սուրբ Ցովհաննէս, որ ոչ միայն տիեզերական մայրաքաղաքիս, այլ առվաւ եւ ամենայն քրիստոնեայք եւ ընդհանուր աշխարհ ի ստանէ վարդապետեալ ուսանի, ուստի եւ Ոսկի բերան կոչեցին զնա» (Խոր. Գ. 57):

(Ապահովաբար այս աւանդութենէն կը ծագի որ Հայոց գիրերուն գիւտը կը վերագրուի ... Ցովհան Ոսկեբերանի, — դի՛ր այս հէքեաթն ալ միւս հէքեաթներուն վրայ):

Պէտք էր, սակայն, ներել վերջապէս չէ՞:

Ուրեմն, Բիւզանդիոն, ընդունելով որ Հայոց գիրերու գիւտը « ի շնորհաց վերնոյ եղեւ », իբրեւ աստուածային պարգեւ, կ'արտօնէ հայ գիրն ու գրականութիւնը ուսուցանել, պարտադրել, տարածել նոյնպէս յունական Հայաստանի մէջ :

Չափեցէք յաղթանակին մեծութիւնը —

Հայ գիրը կը միացնէր երկու Հայաստանները, աւելի զօրաւոր կապերով քան եղած են քաղաքական, զինուորական ու կրօնական կապերը: Հայ գիրը միանգամ ընդ միշտ կը փրկէր Հայութիւնը: Հայ գիրը կը շահէր մեր պատմութեան մեծագոյն ճակատամարտը, — հայ ժողովուրդը երբեք եւ երբեք կատարած չէ աւելի մեծ եւ հրաշալի յաղթանակ մը ; ոչ քաղաքական կեանքի մէջ, ոչ կրօնական վէճերու մէջ, ոչ ալ զինուորական դէպքերու մէջ:

Անմահութիւն, յաւիտենականութիւն բառեր միայն պիտի մնային՝ եթէ կատարուած չըլլար հայ գիրերու գիւտը

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԼԻԱԶՕՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲՈՎ՝ ՊՍԱԿ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Տարիները անցան միօրինակ կրկնութեամբ եւ քառորդ դար մը սահեցաւ գընաց անզգալաբար :

Ծրուեցանք աշխարհի չորս անկիւնները, բայց կարծեմ մեզմէ քիչեր մոռցան մեր վարժարանը «Սէն գետի գեղածիծաղ ափին»:

Պատերազմը սկսաւ եւ վերջացաւ : Մխիթարեան Միաբանութեան ջանքով ու Նախկին Աշակերտաց Միութեան աջակցութեամբ, 1947ին դպրոցը վերաբացուեցաւ իր նախկին շուքով: Բայց մեզի կը թուէր թէ բան մը պակսած էր ու կը կարծէինք թէ հին շրջանը — այսինքն՝ մեր շրջանը — աւելի լաւ էր:

Մենք՝ նորերուն չէինք հաւներ ու կը մեղադրէինք զանոնք լսելով որ դպրոցին մակարդակը իջեցուցած էին: Բայց մարդուս յիշողութիւնը ընդհանրապէս տըկար կ'ըլլայ եւ անցեալը միշտ լաւ կ'երեւայ : Մեր ատենն ալ, մեր նախորդ սերունդը մեզի չէր հաւներ եւ այդ նոյն հին սաները Վարուժանին շրջանը կը փնտռէին : Հաւանաբար՝ Վարուժանին ատենն ալ, այդ ժամանակուան հիները՝ Պէշիկթաշլեանին շրջանը կը գերադասէին :

×

Ցաճախ Փարիզ կ'այցելէի եւ ընկերներով կը հաւաքուէինք ու մեր վարժարանը կ'այցելէինք: Կը վերյիշէինք անցեալ օրերը ... հին ածականները, հին կատակները, հին նիւթերը: Մեզմէ դատ՝ ուէ մէկը պիտի ձանձրանար մեր այդ խօսակցութեանց որուն համը հոտը վաղուց գացած էր տասն անգամ պաղած եւ տաքցուած ապուրի նման: Բայց մենք, իրարու քով գալով, միշտ նոյն ախորժակով եւ հաճոյքով կը վերակենդանացնէինք մեր դպրոցական անցեալը եւ նոյն ատեն՝ մենք զմեզ խառնուածքով կը կերպարանափոխէինք վերադառնալու համար մեր մանկութեան ոլոր

Վարդապետները զմեզ ընթրիքի կը պահէին եւ յետոյ հիւրանոց հրաւիրելով՝ սուրճով, ծխախոտով եւ խօսակցութեամբ կ'անցընէինք երեկոն

Անգամ մը Պ. Գոյումճեանը անաւոր պարտէզը: Եօթանասունի մօտեցած էր բայց նոյն հին եռանդով եւ աշխուժութեամբ՝ շղթան քաշելով զանգակը կը հնչեցնէր: Զանգակի այս արարողութիւնը վերջացուց եւ աշակերտները հաւաքելով մէկ կարգի վրայ՝ պահանջ դասարան զրկեց քանի մը անգամ իր սուլիչը փչելով իրենց ետեւէն :

Հարցուցինք իրեն,

— « Պարոն Գոյումճեան, այս նորերը ի՞նչպէս են մեզի բաղդատմամբ » :

— « Դուք մեղր ու խայմախ էիք, անո՛րմ, առոնք հէրկլէներ են » ըսաւ :

Իսկ Հայր Սահակը նորերը կ'որակէր «մկրտուած հեթանոսներ»:

Վստահ եմ որ այդ նոյն նորերը, յամառում ունենալով իրենք իրենց վրայ, համակարծիք չէին այդ աննպաստ նկարագրութիւններուն: Վստահաբար՝ բըզմէզ կը նկատէին հին գլուխ, կամ իրենց գործածած բացատրութիւնով՝ վիէօ ժէօ. եւ պէտք է ենթադրել որ նպաստակայարմար ածականներ դրած էին մեզի՝ ինչպէս մենք դրած էինք մեր նախորդ սերունդին ներկայացուցիչներուն :

×

1949ին դարձեալ Փարիզ այցելած էի Գործերս քիչ թոյլ ըլլալով՝ խորհեցայ ամուսնանալ որպէսզի ի զուր ճամբորդութիւն ըրած չըլլամ եւ, միեւնոյն ժամանակ, ձեռքս պարապ Ամերիկա չվերադառնամ: Ընկերներս միաբերան քաջալերեցին իմ այս նպատակս եւ հինգ հոգինոց լիազօր յանձնախումբ մը կազմեցին ու լծուեցան գործի :

Քանի մը շաբաթ չանցած՝ ամէն ինչ կարգադրուած էր ... Նշանած, կնքահայր, եկեղեցի, քահանայ, սրահ, նուագածուներ, եւայլն : Լիազօր յանձնախումբը իր գործը ամենայն բարեխղճութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ կատարած էր : Նշանածս Շուշանն էր, կնքահայրը՝ Կարպիսը, եկեղեցին՝ վարժարանին մատուռը, քահանան՝ Հայր Սահակը, սրահը՝ վարժարանին դահլիճը, իսկ նուագածուները՝ Բէնօն եւ բարխատ Արգարը:

Կնքահայրս, Կարպիսը, քանի մը անգամ խաչը գլխուս իջեցուց, Աստղիկը « Ուրախ լեռ »ը երգեց իր քաղցր եւ գը-

յուն ձայնով, Հայր Սահակը « Առեալ զձեռն Եւայի եւ տուեալ ի յաջն Ադամայ» քսաւ եւ նարօտը կապուեցաւ :

Անմնապէս՝ մտադիր էի սեղմ շրջանակի մէջ համեստ ընդունելութիւն մը տալ մեր, սակայն՝ լիաղօր յանձնախումբը ուրիշ աւելի ճոխ հաւաքոյթ մը կազմակերպել: Նախ՝ ծրագրեցին ճօքէյլ փարթիի հանդամանք տալ : Յետոյ՝ նախընտրեցին սանտուիչ հրամցնել եւ, վերջի վերջոյ, որոշեցին լիւ ընթրիք պատրաստել ու բաց այնմ վարպետին ոչս հանց արուեցաւ .

Ճ՜ հոգիի պատրաստութիւն տեսնուած էր: 173 հոգի եկած էին: Բարեբախտաբար՝ վարպետը առատ պատրաստութիւն նախատեսած էր այնպէս որ անօթի մնացող չեղաւ .

Փեղարուեստական բաժինը շատ լաւ էր Ընդհանրապէս՝ յաջող անցաւ հարսնիքը որ աւելի հանդէս – խնջոյքի եւ կամ Սասունէ – Մուրատեան նախկին աշակերտաց համագումարի բնոյթը ստացած էր: Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր եւ սմաջ մինչեւ խել պարտէզը եկած կը պարէին, կ'ուտէին, եւ հարս ու փեսային կենացը կը խմէին :

Այնքան բազմութիւն կար որ Տեսուչ վարդապետը, կնքահայրը եւ հարսին ծնողքը նստելու տեղ չունէին: Գլխաւոր սեղանին գլուխը անծանօթ մէկը բազմած էր իր շուրջը հաւաքած ըլլալով մօտաւորապէս երկու տասնեակ այր եւ կին ու երախայ :

Այս խմբակը ամենալաւ տեղերը գրաւած ըլլալէ զատ, առատօրէն՝ ամենալաւ պատառները կ'ուտէր եւ ամէնէն ընտիր ըմպելիները կը խմէր :

Ես կը կարծէի որ այս խումբին անդամները հարսին կողմէ եկած էին: Հարսին ընտանիքը կը կարծէր որ փեսային կողմէ հրաւիրուած էին: Կնքահայրը կը թորհէր որ յանձնախումբը գիրենք կանչած էր, իսկ յանձնախումբը չէր գիտեր թէ ուրտեղէն եկած էին :

Վերջէն յայտնուեցաւ որ այդ անծանօթ խմբակին առաջնորդը՝ անծանօթ ամերիկահայ փեսացու մըն է եղեր որ եկեր է Ֆրանսա ամուսնանալու ու, լսելով որ հայրենակից մը կը պսակուի, իր ապագայ խնամիներուն զանգուածը քնքնակոչ բերեր է մեր հարսնիքին: Ինչքան ուժեղ է ազգին համար, հայրենակցական կապը .

Ընկերներս եւ հասարակութիւնը՝ կերան, խմեցին ու պարեցին մինչեւ ... գիշեր եւ, ընդհանրապէս, բաւական գոհ մնացին Իսկ ես, շնորհիւ հինգ հոգինոց լիաղօր յանձնախումբին մրաջան աշխատանքին եւ անթերի կազմակերպութեան, այլեւս վերջնականապէս եւ անդառնալի կերպով ամուսնացած էի :

(23 եւ վերջը յաջորդով)

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատրիարքին տրուած ֆերմանին համաձայն՝ 1.— Եկեղեցականները տուրքէ ազատ պիտի ըլլան 2.— Եկեղեցիները մզկիթի պիտի չփոխուին: 3.— Կրօնական արարողութիւնները՝ պսակ, թաղում, պիտի կատարուին ազատօրէն: 4.— Զատիկը պիտի տօնուի ամէն հանդիսաւորութեամբ եւ երեք օր ամբողջ գիշեր ու ցերեկ պատրիարքարանի դռները կրնան բաց պահուիլ :

Ֆաթիհ կը պահէր եկեղեցական նուիրապետութիւնը, կազմակերպութիւնը Պատրիարքը ալ կը ստանար ֆաթիհի վստահութիւնը, վստահելով կը ձանձնար պատրիարքին կրօնական եւ քաղաքային առանձնաշնորհները յունադաւան ժողովուրդներու վրայ :

×

Յոյն պատրիարքի անուանումէն քիչ ետք Ֆաթիհ Հրեաներուն պետ նշանակեց բարեպաշտ եւ գիտուն Մոշէ Քափսալին, ժողովի հրաւիրեց եւ նստեցուց մուֆթիին եւ յոյն պատրիարքին մօտ: Մոշէ ալ ստացաւ քաղաքային լիաղօր իշխանութիւն հրեայ համայնքին վրայ: Մոշէ պիտի բաշխէր համայնքին վճարելիք տուրքերը: Պատասխանատու էր տուրքերու գանձումին համար, ինք վճարելիքն գանձին պիտի յանձնէր գանձուած գումարը: Իրաւունք ունէր նաեւ պատժական՝ բոլոր Հրեաներուն վրայ, ինք պիտի նշանակէր րաբբիներու պաշտօնները, հրեայ համայնքին գերագոյն պետն էր եւ ներկայացուցիչը :

Հրեաները Եւրոպայի մէջ ճնշուած էին քրիստոնեայ երկիրներու մէջ Պոլսոյ փրկութեան վայր մը պիտի ըլլար իրենց համար: 1454ին Իսահակ Սարֆաթի գերման հրեան շրջաբերականով մը կը պատմէր Ֆաթիհի պաշտպանութիւնը եւ բաղդատելով կրօնակիցներուն կացութիւնը՝ Թուրքիոյ Հրեաներուն կացութեան հետ, կը հրաւիրէր Պոլիս գաղթելու եւ Ֆաթիհի հովանիին տակ ապաստանելու

×

Գիտ Բ. Ֆաթիհին կը թելադրէր քրիստոնէութիւնն ընդունիլ, « իր վերջին նպատակն էր անշուշտ արեւելեան կայսրութեան մը հիմնադրումը՝ Ս. Աթոռի հովանոր իշխանութեան տակ, նոյն իսկ եթէ ազնէ փոքր ինչ պիտի մնասուէին արեւմտեան պետութիւնները »: Պապական առաջարկը խմբագրուած ըլլալու է 1461ի ամառէն ետք, հրատարակուած է Թրեվիզի մէջ 1475ին՝ երբ Ֆաթիհ կենդանի էր

Պապը կը գրէ. «Լատին աշխարհը գըրաւելու համար զէնք ու զրահ պէտք չեն, քիչ մը ջուր՝ մկրտելու համար, ընդունիլ քրիստոնէութիւնը, այն ատեն ոչ մէկ քրիստոնեայ իշխան պիտի հաւասարի ձեզի՝ համբաւով եւ զօրութեամբ: Ձեզ պիտի յարգեն բոլոր քրիստոնեաները եւ իրաւարար պիտի կանչեն ձեզ իրենց կռիւներուն: Պիտի ճնշես բռնակալները, օգնես բարիներուն, պայքարիս չարերուն դէմ: Այն ատեն գիւրաւ պիտի գրաւես կայսրութիւններ՝ առանց պատերազմի եւ արիւնահեղումի »: (Պապինկըր, Մուհամմէտ Աշխարհակալ, 1954, էջ 241):

Երկու տարի առաջ (26 Սեպտեմբեր, 1459) Պապը Մանթովայի մէջ երկու ժամ տեւող ճառով մը խօսած էր պատգամաւորներուն՝ նոր խաչակրութեան մը հըրաւիրելու համար քրիստոնեայ իշխանները: Եւրոպա ներքին պայքարներով տըկարացած էր եւ իրարու հակառակորդներ էին :

Սիքստոս Դ. (1471 – 1484) շարունակեց կոչեր ուղղել քրիստոնեայ աշխարհին, ժամանակն ալ յարմար էր, որովհետեւ Արեւելքի եւ Պալքաններու մէջ Ֆաթիհի իշխանութիւնը տագնապի մէջ էր (1472 – 73) Վենետիկի նաւատորմը չհամարձակեցաւ յարձակելու: Ընդհակառակն Վենետիկ եւ Ճենովա կը փութային դաշնագրեր կնքելու յաղթականին հետ՝ առեւտրական առաւելութիւններ ստանալու համար, իրարու հետ մրցելով :

Ֆաթիհ ծանօթ էր Եւրոպայի կացութեան, անվրդով արշաւեց Ուզուն Հասանի դէմ (1473 Մարտ): Կարահիսարէն Երզնկայի ճամբուն վրայ յառաջապահ գունդին զինուորները հանդիպեցան հայ եկեղեցիի մը, ուր հայ քահանայ մը ձեռագիրներու մէջ ընկղմած էր: Կանչեցին զինք, քահանան անշարժ մնաց եւ պատասխան չտուաւ Առաջնորդութենէն զայրացած զինուորները սպաննեցին քահանան, այրեցին եկեղեցին, անշուշտ ձեռագիրներն ալ, Ֆաթիհ լսելով սպանութիւնը՝ շատ ցաւեցաւ, մանաւանդ երբ տեղեկացաւ որ մեծահամբաւ իմաստուն եկեղեցական մըն էր : (էջ 372):

Վենետիկ եւ Սիքստոս Ուզուն Հասանի հետ յարաբերութիւն պահեցին մինչեւ մահը (6 Յունուար, 1479), կը մտածէին Արեւելքի մէջ զբաղեցնել Ֆաթիհը, Պալքաններու մէջ Թուրք ճնշումը նուազեցնելու համար: Միւս կողմէ, իտալական փոքրիկ հանրապետութիւնները, իրարու հակառակ, Ֆաթիհի մօտ կը գային իրարու դէմ: «Չկար վայրկեան մը, որ իտալական կառավարութիւն մը մեկուսի յարաբերութիւն չմշակէր Ֆաթիհի հետ»:

Ֆաթիհ լրտեսներու ցանց մը ունէր Եւրոպայի մէջ, որոնց առատօրէն կը վըճարէր քրիստոնեաներէ գանձած գումարներով: Ամէն տեղ կը հանդիպէր պառակտուած ժողովուրդներու: Թրայպլ կը գրէ — «Յոյնը Թուրքէն աւելի կ'ատէր սէրը, յունադաւանը մահմետականէն աւելի կ'ատէր լատինը: Այս վիճակը պիտի նպաստէր Ֆաթիհի յաղթութեանց եւ պիտի դիւրացնէր փոքրաթիւ Թուրքերու տիրապետութիւնը քրիստոնեայ մեծամասնութեանց վրայ: Կրօնական պետերը հաւատացեալներու վրայ պատժական, ոստիկանական, տուրքեր գանձելու իրաւունքներ ունենալով՝ հնազանդութեան մէջ պահեցին համայնքները եւ կազմեցին պետութեան մէջ ստրուկներու պետութիւններ : Եկեղեցականութիւնը խուզեց հօտը, առանց վտանգ մը ներկայացնելու Թուրք տէրերուն: Որքան ատեն որ բայան կը վճարէր իր տուրքը եւ խնդիր չէր ունենար մահմետականի հետ, հանգիստ կ'ապրէր, թէեւ կը տառապէր տեղական իշխանութիւններէն »:

Բիւզանդական աւատապետութեան տեղ հաստատուեցան մահմետականացած եւ մահմետական աւատապետներ : Ամէն տեղ որ կը գրաւէին, Թուրքերը հողային բաժանումներ կը կատարէին: Քրիստոնեայ աւատապետը մահմետական դառնալով կը պահէր կալուածը :

Ֆաթիհ մեծամոլութենէ տարուած էր, տկարակազմ ըլլալով մէկտեղ, պատերազմէ պատերազմ վազեց, յաղթութենէ յաղթութիւն անցաւ եւ մեռաւ 49 տարեկանին: Հրեայ բժիշկը թունաւորեց տէրը, հաւանաբար կաշառուած, միանգամայն Պայազիտ գիտութեամբ: Վերջինն ալ պիտի թունաւորուէր զաւակէն եւ յաջորդէն, Սելիմէն՝ 26 Մայիս 1512ին :

Ֆաթիհի մահուան լուրը կայծակի արագութեամբ հասաւ Հռոմ: Եկեղեցիներու կոչնակները ղօղանջեցին, թնդանօթները որոտացին : Սիքստոս Դ. հանդիսաւորապէս պատարագեց, որուն ներկայ գտնուեցան ծիրանաւորներ եւ դեսպաններ: Քրիստոնեայ աշխարհը ցնծութեան մէջ էր: «Մեծ արծիւը մեռած է», գոչեց պատգամաւոր մը Վենետիկի մէջ, 19 Մայիս 1481ին: Բարոյապէս քայքայուած Հանրապետութիւնը կը ցնծար, առանց մտածելու որ նոր արծիւներ կըրնային սաւառնիլ պառակտուած աշխարհին վրայ: Սելիմ պիտի դառնայ Արեւելք եւ կոնակը ամրացնել յետոյ, Սիւլէյման (1520 – 1566), պիտի արշաւէ Արեւմուտք, սարսափի մատնելով մեծ ու փոքր իշխանութիւնները, որոնք իր բարեկամութիւնը պիտի թախանձեն .

×

Ֆաթիհի գրաւումները ազդեցին Եւրոպայի քաղաքականութեան եւ տնտեսութեան վրայ: Արեւելքի եւ Արեւմուտքի առեւտուրը կը կատարուէր Սեւ Ծովու ճամբով: Ալպանները Դանուբի ճամբէն կ'անցնէին Ղրիմ եւ յետոյ Արեւելք: Լեհաստանէն կ'անցնէր Մոլտաւիա, Քարփաթեան ճամբան օգտագործելով: Ղրիմի գրաւումով ճամբաները կը փակուէին, Նեղուցներու փակումով ալ Սեւ Ծովը կը դառնար Թուրք լիճ մը, ուր որ եւ է օտար նաւ չէր կրնար մտնել: Արգիլուեցաւ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի առեւտուրը, առեւտրական ճամբաներն ալ անդործածելի դարձան: Ճենովա եւ Վենետիկ կորսնցուցին իրենց առեւտրական կայանները Սեւ Ծովու եւ Եղէականի կողքին: Թուրք աշխարհակալութիւնը ունեցաւ այն ազդեցութիւնը, ինչ որ ունեցած էր արաբ տիրապետութիւնը Միջերկրականի հարաւը գրաւելով եւ ասիական ճամբաները փակելով: Քաղաքական կեանքը կանգ առաւ իր ընթացքին մէջ, առեւտուրի նուազումով ընկերային կեանքը փոխուեցաւ, մեծ սեփականութիւններ կազմուեցան, ստրուկներու թիւը աճեցաւ: «Կարելի է ըսել, որ արեւելեան ճամբաներու փակումով, արեւմտաառեւտրականներ տարբեր ճամբաներ ըլլալով որոնել Հնդկաստան երթալու համար, հաւանական է որ այդ պատճառ եղաւ Ամերիկան գտնելու»:

Արեւելեան հարցը կը մտնէր նոր փուլի մը մէջ, յաղթական Օսմանեան կայսրութենէն պաշտպանուելու հարցը, ապագային տկար Թուրքիայի մը բաժանման խնդիրը, պաշտպանութիւն կայսրութեան դէմ, բաժանում եւ պահպանումի պայքար անցեալ դարուն: Այսօր համաշխարհային դիւանագիտական, զինուորական եւ տնտեսական տեսակէտներով, գօրդեան հանգոյց անքակտելի եւ անկտրատելի աղեքսանդրեան սուրով :

ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԹՈՒԱՓԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ու այս երկու հակադէմ տարրերը սկըսած էին կազմակերպուիլ ու թանձրանալ ժողովուրդին մէջ :

Փուճ տեղ Ներսէս Արծրունին ու Վանեցան ամէն ջանք ու ամէն աշխատութիւն չխնայեցին այդ երկու տարրերը միացնելու: Անոնք անդրդուելի մնացին:

Ախ, գաղտուրելին կար ...:

Որպէս զի ժողովրդեան համարումը շահելու յաջողութիւնը չկորսնցնէին, թէ պահպանողականներն եւ թէ յառաջդիմականները խուշընդոտ կը յարուցանէին իրարու դէմ :

Քաղաքին մէջ խամբա կոչուած դասակարգ մը կար: Այդ դասակարգը որ տարիներէ ի վեր վաշխառութեամբ ու գիւղացիներու ճակտի քրտինքով ապրած էր ու կ'ապրէր, գաղտնապէս իր քիթը մըտցուցած էր երկու տարրերու մէջ ալ՝ մէկը միւսին դէմ հանելու համար, քանդելու ջանալով այն ուժեղ կազմակերպութիւնը որմէ կը վախնար ու կը դողար:

Այդ խամբա –վաշխառուներու գլուխը կը գտնուէր «Նաթանենց Սերոբ աղա» անունով մարդ մը, որուն ձեռքը խաղալիկ եղած է ամբողջ Վանի նահանգը :

Ատեն մը երբ կուսակցական բաժանումը չէր տիրած, Սերոբ աղան իր գլուխը տունէն պատուհանէն դուրս հանելու անգամ կը վախնար, եւ մէկդի թողած էր այն բոլոր մուրհակներն, որոնք մէկին տեղ՝ երկուքը չէր, երեքը չէր, այլ՝ տասը, քանը: Մէկդի թողած էր գանոնք, որովհետեւ չէր համարձակեր գանձելու: Գիտէր թէ աներեւոյթ ձեռք մը կայ գլուխին մէջ .

Բայց բաժանումէն ետքը, տաքցած օձի մը պէս իր գլուխը բարձրացուց ու սկսաւ իր մուրհակները փոշիներու մէջէն դուրս հանել :

Սերոբ աղան ազդասէր եղած էր:

Ահա իր դիմակը ... իր ամբողջ յաջողութեան միակ ծրագիրը :

Թէ ինչպէս եղած էր. երկու բառով պիտի ըսենք. քասկը բացած ու գանձելու վիճակին մէջ տրուած ու բոլորովին ապահովագրուած մուրհակներէն մաս մը աչքէն հանած էր ու «կազմակերպութեան» նուիրած էր :

Այս էր բոլորը: Հետեւաբար Սերոբ աղայ ազատ էր ու կը շարունակէր իր գործունէութիւնը :

Ցենարանը գտած էր ու չէր մտածեր :

Էհ, վաշխառուն ուրախ էր որ կուսակցական բաժանումը փրկած էր զինքը եւ թեւ ու թիկունք եղած էր իրեն ու պաշտպանած էր իր շահերը: Համոզուած էր թէ կուսակցական բաժանումը զօրաւոր զէնք մըն էր իր ձեռքին մէջ, զոր երբեք ունեցած չէր: Համոզուած էր նաեւ թէ ներքին ուժը կը ջլատուէր ու Աղային կէտը նորէն կը ծանրանար :

Ուստի գաղտնի կերպով շահագործելու ժամանակն էր ու շահագործեց այդ ջըլատուելու վրայ եղող ուժը :

— Ախ, ինչքան կը վախնայի կը մըմնջէր Նաթանենց Սերոբ աղան ինքնիրեն: Բնաւ մաքէս չէր անցներ թէ հայ ենք, կարելի՞ է միացած գործ մը ընենք, իրարու ձեռք բռնած քալենք ու սկսած նպատակ մը գլուխ հանենք ...: Շիտակը հին մարդիկ իրաւունք ունէին ըսելու թէ անիծեալ ազգ մըն ենք: Ինչ որ է, աս մուրհակներս կարգի դնեմ. յետոյ ամէն բան կարգադրել դիւրին է: Ըսելացին այն է որ ժամանակը գործածել գիտէ : Վաղը Թիմուրցիներու օձիքը բռնելու է :

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Աննիկ Գագրճեան եւ աղջիկը Արմենուհի, իրենց ամուսնոյն եւ հօր ԱՐՇԱԿ ԳԱԳՐՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն.—

Դպրոցասէրի Ծնող. Միութեան հրդեհի սանդուխին շինութեան համար 50 Ն. Ֆ., Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երեսուն, Արմենուհին իր սիրելի Դպրոցասէրին երեսուն, Արմենուհին Օգնութեան կայանին Գէլ Ֆոնթէն 20, Եկեղեցւոյ Կրթ. ձեռնարկներուն համար քսան, Ազգասիրական քսան, «Հայ-Բոյժ»ին բարգաւաճման համար քսան, Մշակոյթի Տան, Շ. Միսաքեան սրահին քսան Ն. Ֆ.: Ընդհ. գումար 210 Ն. Ֆ.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աստղինէ Շաքարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զէյթունլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որ անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՄՈՎՍԷՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները:

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քասէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 19 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9283 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4084

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱԹԱՆԿԱ

ՋԱՐԴԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՉՈՄՊԷ ԱՆՁԱՄԲ ԿԸ ՎԱՐԷ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱԿի ուժերը գրաւած են Էլիզապէթ–վիլը ուր կռիւները սակայն կը շարունակուին եւ ուր անպաշտպան ժողովուրդը ենթակայ է ՄԱԿի վայրագ յարձակումներուն :

Զինուորները Թալանի կուտան ամէն ինչ եւ ծանրակշիռ բռնութիւններու կը դիմեն : «Հանքային Միութեան» գլխաւոր ղեկավարներէն մէկը, մայրը եւ պօյ մը սպաննուեցան առջի գիշեր : Կ'ապրէին այն շրջանը որ ՄԱԿի հսկակշռին տակ է : Քաթանկացի բանբեր մը կը հաստատէ թէ երեքն ալ սպաննուած են, եթովպացի զինուորներու կողմէ : Այս առթիւ Չոմպէ ղեկոյց մը հրատարակեց ուր կը յայտնէր թէ այս սպանութիւնը նոր ապացոյց մըն է որ ՄԱԿը այլեւս ի վիճակի չէ հսկելու իր ուժերուն : Ուրիշ աղբիւրներու համաձայն արդէն, կը հաստատուի թէ «խաղաղութեան ուժերը» անխնայ կը ջարդեն քաղաքացիները : 12 Եւրոպացիներ սպաննած են առջի օր : Եթովպացիները երկու օր է Թալանի կուտան ամբողջ թաղամաս մը, կամայական ձերբակալութիւններ կ'ընեն եւ ծանր վիրաւորեալներու կ'ենթարկեն կիներ եւ երախաներ : Եթովպացիներու վայրագութիւնները չափ ու սահման չունին : Պելժիական աղբիւրները, սակայն, կ'ըսեն թէ Էլիզապէթվիլէն իրենց ստացած մէկ հեռագիրը կը ճշդէ թէ ապրելակերպ մը վտնուած է եւ որոշ լուրեր չափազանցուած են :

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ալ ըլլան լուրերը, պարզ է թէ կացութիւնը ծանր է եւ թժիշկները չեն հասնիր, հեռագիր մըն ալ ղրկեցին ուր Կարմիր Խաչի բարձր անձնաւորութեան մը անմիջական պահանջը կը դնեն : Ըստ այս հեռագրին, այդ անձը պէտք է գտնուի տեղւոյն վրայ միջոցներ ձեռք առնէ սպանութեանց, ոճիրներու, ձերբակալութեանց եւ բոլոր ծանր արարքներուն դէմ զորս ՄԱԿի ուժերը կը գործեն միջազգային պայմանագրութիւնները նկատի չառնելով : Այս հեռագրէն օրինակ մը ղրկուած է Չոմպէի որ վերադառնալով Թոսեդիոյ սահմանէն, անձամբ կը ղեկավարէ գործողութիւնները :

Չոմպէ անգամ մը եւս ապահովութիւն տուաւ թէ չի կասկածիր Քաթանկայի ճակատագրին մասին : Յոյս ալ յայտնեց որ դիւանագիտական ճնշումը արգելք պիտի հանդիսանայ որ ՄԱԿը շարունակէ իր գործողութիւնը Էլիզապէթվիլի դէմ : Քաթանկայի նախագահը հեռագիր մըն ալ ղրկեց նախագահ Քենըտիի ուր կ'ըսէ կ'ընդունի անոր միջամտութիւնը ՄԱԿի եւ Քաթանկայի միջեւ անմիջական զինադադարի մը համար :

× Նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի նախագահը՝ Աբբայ Եուլու անպաշտօն այցելութիւն մը ըրաւ Փարիզ : Կ'ըսուի թէ նիւ Եորք պիտի երթայ պաշտպանելու համար Չոմպէն :

ԹԻՕ ՏԷ ԵԱՆԷՐՕՅԻ մէջ ազետալի արկած մը պատահած է առջի գիշեր : Կրկէս մը կրակ առած է եւ առաջին լուրերու համաձայն 330 երախաներ եւ ծնողքներ այրած են, մինչ ուրիշ հարիւրաւորներ վիրաւորուած են կամ այրած եւ հիւանդանոց են :

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը վերջին նստաշրջանին, առանց աղմուկի, մէջտեղ դրաւ նոր օրինագիր մը, ութ գլուխներէ եւ 129 յօդուածներէ բաղկացած :

Այս հիմնական սկզբունքները պիտի ծառայեն ամէն մէկ Հանրապետութեան որպէսզի իր հարազատ օրինագիրքը պատրաստէ : Եւ կարելի չէ կարեւոր չնկատել այս դէպքը երբ յիշենք թէ վերջին օրինագիրքը, Լենինէն մնացած էր եւ պատրաստուած է 1922ին :

Նոր օրինագիրքը կը նուիրագործէ աւելի քան կը ստեղծէ բայց կան սակայն կարգ մը նոր տրամադրութիւններ որոնք ցոյց կուտան նաեւ նոր ձգտում մը :

Անհատական սեփականութիւնը կը ճանչցուի, բայց սեղմումներով.— ամսաթոշակը, խնայողութիւնները, անձնական իրեղէնները եւ տուն մը, մէկ հատ միայն որուն չափերը պիտի ճշդուին իւրաքանչիւր Հանրապետութեան կողմէ (ընդհանուր ձեւով հինգ սենեակ եւ 60 քառակուսի մեթր) : Կարելի է վարձել կամ ծախել :

Ուրիշ նորութիւն մը.— Խորհրդային քաղաքացին կրնայ ոեւէ մէկուն ժառանգ ձգել իր ունեցածին մէկ երրորդը նոյնիսկ երբ վերապահ ժառանգորդներ կան (զաւակ, ամուսին, ծնողք) : Եթէ տանդմէ, ոչ մէկը կայ ուզած ձեւով կրնայ կարգադրութիւններ ընել :

Մեծ նորութիւն մը կը նկատուի ամուսնալուծութեան դէմ. «պատիւն ու արժանապատուութիւնը պաշտպանելու», իրաւունքը : Ամուսնալուծողը պէտք է փաստէ իր բամբասողը, հակառակ պարագային Ատեանը հերքում մը պէտք է հրատարակէ . Եթէ անուանարկութիւնները հրատարակուած են թերթի մը մէջ, այդ թերթը պէտք է հրատարակէ հերքումը : Գործնական գետնի վրայ «պատասխանի իրաւունքն է» : Սկզբունքով, այս կարգադրութիւնը պէտք է գործադրուի նաեւ օտարներուն համար բայց յայտնի չէ թէ ի՛նչ ձեւով :

89րդ յօդուածը իշխանութեան գեղծումներու առթիւ, կը նախատեսէ սահմանադրութեան, ատենակալութեանց եւ դատաւորներու նիւթական պատասխանատուութիւնը : Նպատակն է պաշտպանել քաղաքացին բանի ձեռք ձգուած խոստովանութեանց, կամայական ձերբակալութեանց եւ չարչարանքներու դէմ :

Ուրիշ իրաւունք մը որ ցարդ գոյութիւն չունէր Խորհ. Միութեան մէջ, նոր գիւտ մը ընողը, «վկայական» մը կը ստանայ :

Ընդհանուր ձեւով, բերուած նորութիւնները ցոյց կուտան որ ձգտում մը կայ աւելի մեծ կարեւորութիւն տալու անհատին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ զօրքը Կօա արշաւեց ուր փորթուկալեան ուժերը շատ քիչ են եւ արդէն պարպեցին յառաջացած դիրքերը որպէսզի չամբաստանուին թէ գրգռութիւններ ըրած են : Հինգ Փորթուկալցիներ սպաննուած են եւ մինչ Փորթուկալ պաշտօնապէս կը հաղորդէ թէ Կօան յարձակումի եւ հողային բռնաբարումի ենթարկուած է, Հնդկաստան կը յայտարարէ թէ «Հնդկաստան ազատագրեց Կօան 405 տարուան բռնակալութենէ» : Նեհրուի զօրավիգ կը կանգնի Խորհ. Միութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը պատկերասփիւռէն յայտարարեց թէ կարելի է բանակցիլ բայց ոչ սպառնալիքի տակ :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Օսսերվաթորէ Ռոմանօն կը հրատարակէ Խրուշչեւի շնորհաւորական հեռագրին պատճէնը եւ Պապին պատասխանը : Ծանօթ է որ առաջին անգամ ըլլալով խորհրդային ղեկավար մը հեռագրած էր Պապին : Խրուշչեւ, Յովհաննէս ԻԳ.ի 80ամեակին առթիւ կը մաղթէր որ Պապին ազնիւ բաղձանքները իրագործուին խաղաղութեան ամրապնդման համար : Իր պատասխանին մէջ, Պապը շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ համաշխարհային խաղաղութեան համար մաղթանքներ կ'ընէ :

ՔԵՆԸՏԻ ընդհանուր կերպով լաւ ընդունելութեան արժանացաւ Քարաքաս եւ Պոկոթա :

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մէջ ֆութպոլի ֆրանսական ազգ. խումբը պարտուեցաւ Պուլկարներէն 1ի դէմ ոչ մէկ կէտ նշանակելով : Այս պարտութեան պատճառաւ Ֆրանսա պիտի չկարենայ Չիլի երթալ :

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՄՂՋԱՒԱՆՋԸ

«ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԹԱՓԻՆ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՌՈՒՍԻԱ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՍՏԻՊՈՒԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՄԱՏՆԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԼՈՒ ԱՆԿԱՐՈՂ ՎԻՃԱԿԻ ՄԸ» :

Այս մղձաւանջը տագնապի մատնած է Թուրքերը, ու «Թէրճիւման» թրքական թերթը խմբագրական մը նուիրած է այդ մասին.—

« Դեկտեմբեր 14ին ժողով կար Փարիզի մէջ : ՆԱԹՕն ժողովի հրաւիրած էր նաեւ Թուրքիան :

Փոքր բայց Թուրքիոյ համար շատ կենսական պարտականութիւն մը վիճակուած էր ստայակոյտի նախագահ Զօր. Ճեմալէթ Սունային, որ կը մասնակցէր այդ ժողովին : Գտնել այն ամերիկացի յարգելի գնդապետը, որ անցեալները Իզմիրի մէջ, ԷօՖբէյլ – Փարքիի մը ընթացքին, յայտարարած էր թէ Թուրքիա հիւլէական զէնքերով պիտի օժտուի, բան մը որ Թուրքիոյ պաշտպանութեան տեսակէտէն յոյժ կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ : Եթէ Մըստըր Գրաուն է այդ գնդապետին անունը, պէտք է բարեկամաբար հետեւեալ յայտարարութիւնն ընել.

— Ո՛չ, ո՛չ, Մըստըր Գրաուն, իրաւասու չէք այսքան անփոյթ ձեւով մը, առանց Թուրք կառավարութեան, ոչ ալ Թրքական սպայակոյտին կարծիքը հարցնելու, կատարել որեւէ յայտարարութիւն Թուրքիոյ պաշտպանութեան կարողութեան եւ պայմաններուն մասին, որովհետեւ ատիկա Թուրքիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող հարց մըն է :

Թուրքիա եւ Ամերիկա այսօր անդամ են ՆԱԹՕի : Բայց Ամերիկայի եւ Ռուսիոյ միջեւ տասնեակ հազար քիլոմեթր հեռաւորութիւն կայ : Ռուսիայէն արձակուած հրթիռները պիտի անցնին ամբողջ Եւրոպայի եւ Ատլանտեանի վրայէն : Ու գոյութիւն ունին ճամբաներու ունկնդրութեան, քանդումի գանազան ցանցեր, որոնք կը պաշտպանեն Ամերիկան, անակնկալ յարձակումի դէմ :

Մինչդեռ Թուրքիան ՆԱԹՕի միակ պետութիւնն է, որ սահմանակից է Ռուսիոյ : Եթէ Սեւ Ծովին ափերն ալ հաշուենք, Ռուսիոյ եւ Երկաթէ Վարագոյրին հետ աւելի քան երկու հազար քիլոմեթր սահման մը ունինք : Եթէ երկու խմբակներուն միջեւ վիճեալ բախում մը դառնայ անխուսափելի, Ռուսիա ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատի պատերազմելու անկարող վիճակի մատնել Թուրքիան, որ ամէնէն վտանգաւոր յարձակողական դիրքին վրայ կը գտնուի : Առաջին հրթիռները մեր գլխուն վրայ պիտի թափին :

Այս կէտը շատ լաւ հասկնալով, մենք ալ ստիպուած ենք պատրաստուիլ ըստ այնմ : Պէտք է ամէն բանէ առաջ վերջին ծայր գաղտնի պահենք մեր պաշտպանողական պատրաստութիւնները :

Մեր աշխարհագրական դիրքը բնաւ նկատի չառնող ամերիկացի գնդապետ մը չէինար յայտնել թէ մեր բանակը ի՛նչ զէնքերու տէր է : Երբ այդ խօսքը մեր ապահովութիւնը աւելցնելու համար ըսած է, բնաւ պէտք չունինք ատոր : Եթէ կը խորհի թշնամին վախցնել, այդ գործը իրեն չէինար : Շատ յարգելի Մըստըր Կրաուն, զգաստացէք» :

«ՎԱՅԷ՛, ՎԱՅԷ՛, ՄԵՆՔ ԽՏԵՒԴ ԵՆՔ...»

ՆԱԹՕի ժողովին մասնակցելու համար Փարիզ եկան Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, ազգ. պաշտպանութեան նախարար Իլհամի Սանճար, ելմտական նախարար Շէֆիք Ինան, արտաքին նախարար Սելիմ Սարփէր :

Նոր աշխարհամարտէ մը առաջ, երբ իրրեւ նախազգուշութիւն խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, Թուրքերը կ'ուզեն թէ խոշոր գումարներ կորզել, թէ կատարելապէս սպառազինուիլ եւ թէ ըսել արեւմտուքցիներուն.— Նախ դուք վազեցէք ...» :

Նոյն Թէրճիւման թերթն է որ կը գրէ.

— « Պատմութեան մէջ, Թուրք ազգը իր պարկեշտութեան իր բարեկամութեան պատիժը կրած է : Զայն ներսէն խարողները պայծառ խոստումներով լողցած են զայն : Դուրսէն զայն կրծողներն ալ չարագործած են անոր հաւատարմութիւնը, խոստմնապահութիւնը, քաջութիւնը :

Մենք դժբախտաբար դեռ պէտք եղած չափով չենք գնահատած այն կարեւորութիւնը, զոր մեր աշխարհագրական դիրքը կը գրաւէ աշխարհի հաւասարակշռութեան մէջ : Մենք տակաւին պարապ խաղաքարտերու միջեւ մեր ձեռքը կը պահենք մեր «աս»ը, զոր եթէ սեղանին վրայ նետենք, կրնայ փոխել աշխարհի գոյավիճակը եւ աշխարհի քարտէսը : 10–15 տարուան քաղաքական պատմութեան մը մէջ այս նիւթը տակաւին կը գտնուի մեր ձեռքին մէջ : Մեր դիմացինները ջանացած են մեզ քնացնել՝ մեզի միշտ ըսելով.

— « Ջէ, այդ քարտը մի խաղար : Դուն առնական մարդ ես, դուն քաջ ես» : Մենք ալ քնացած ենք այս խաղղախ գովասանքներէն : Անոնք մէկ կողմէ կ'ըսեն թէ Թուրքիա աշխարհի կղպանքն է, միւս կողմէ «դուն դիմացիր, մենք քու ետեւդ ենք» ըսելով հովին կուտան պալոնը զոր կ'ուռեցնեն :

Թուրքիա զօրք ղրկեց Քորէա : Թուրքիա իր կարողութենէն աւելի օժանդակեց ՆԱԹՕին եւ ՍԵՆԹՕին : Հակառակ այս բոլորին, չնուազեցուց իր ջանքերը՝ իր ընդարձակ սահմանները պաշտպանելու համար սմեղուկ թշնամիի մը դէմ : Ծառայաւ, ջանք թափեց, իր միլիոնաւոր զաւակները տարիներով արտէն քաշելով զօրանոցին մէջ ապրեցուց : Այս բոլորը՝ իր խոստումին, իր ստորագրութեան պատւին համար :

Բայց այլեւս հանդուրժողութեան սահմանը փլած է : Մեր բարեկամներն ու դաշնակիցները տակաւին կ'ըսեն. «Դուն վազէ, մենք քու ետեւդ ենք» : Ո՛չ, այսպէս չէ : Այլեւս քիչ մըն ալ դուք վազեցէք, մենք ձեր ետեւը ըլլանք : Մեր ամերիկացի բարեկամները մեզ կը գովեն՝ երբ զոհողութիւն ընել պէտք է : Ինչո՞ւ դժկամութիւն ցոյց կուտան երբ կարգը օժանդակութեան կուգայ » :

Արեւմուտքը եւս շատ է խաբուած թրքական օյիններէն : Դաշնակից կ'ըլլայ (ըսել կ'ուզենք՝ խաղակից), կը քաշէ ամբողջ դրամները, յետոյ կ'ըսէ.— « Դուք խաղացէք, ես դիտեմ» : Ըստէփ Ինէօնիւ այս օյինին վարպետն է, ապրողը կը տեսնէ :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՀԱՅ ՓՈԽԱՐՔԱՆ

Ցունադաւանները Յոյն Պատրիարքարանի իրաւասութեան տակ էին, Հրեաներն ալ ունեցան, իրենց համայնքին պետը, տարբեր դաւանանքի պատկանող Հայերն ալ իրենց կրօնապետն ունենալու էին։ Ֆաթիհ դաւանական հիմերու վրայ արտօնութիւններ կը կազմէր, իւրաքանչիւրին եկեղեցական օրէնքները յարգելով, ըմբռնելով թէ մէկ համայնքին օրէնքը չի պատշաճիր միւսին, ինչպէս իսլամական օրէնքը՝ քրիստոնեաներուն։ Կրօնական եւ քաղաքային օրէնքները միացած էին իսլամութեան մէջ, այնպէս ալ քրիստոնեաներու կրօնական եւ կենցաղական օրէնքները միացած պիտի մնային, աշխարհիկ ըմբռնում մը, հանրային իրաւունքի նոյնութիւն հպատակներուն եւ տիրողներուն համար անկարելի էր։

Անգլիական դեսպանատան աւագ քարտուղար Եուէնկի համաձայն, Ֆաթիհ Յոյներուն տուաւ վարչական ինքնավարութիւն, իրենց պատրիարքին իշխանութեան տակ, արգիլելու համար լատին եւ յոյն եկեղեցիներու միութիւնը։ Գեննադիոսի ընտրութիւնը փաստ մըն է ասոր, որովհետեւ այս մոլեռանդ արեւելեան եկեղեցիները Կոստանդինի դէմ ղրկուած էր, երբ կայսրը վերադարձն ճիգ մը կը կատարէր միութեան, Պոլիսը պահելու համար քրիստոնէութեան։ Արեւմեան պատրիարքանալով կ'ընդունէր մահմետական լուծը, նախընտրելի իրեն համար լատին լուծէն։

Իսլամութեան բռնադատելով քրիստոնեաները պիտի կորսնցնէր տուրքերով գանձուած կարեւոր եկամուտ մը։ Սելիմ մտածեց բռնի իսլամացումը, խորհրդականները նոյն փաստը ներկայացուցին։

Քրիստոնեաներու ջնջումն ալ նորակազմ պետութիւնը պիտի զրկէր առեւտուրէն, ճարտարարուեստէն եւ արհեստներու զարգացումէն։ Գաղթը պիտի զատէր երկիրը աշխատաւոր տարրերէն, պիտի մնային Թուրքերը, որոնք պաշտօնեայ եւ զինուոր էին միշտ բանակած։

Պատրիարքութիւնը կ'ունենար կրօնական եւ ազգային առաջնորդութիւն մը հոգեւոր եւ աշխարհիկ բաժանումով, օտար ծանօթութիւն մը Թուրքերու քաղաքական ըմբռնումին։ Պատրիարքը, բարունակը, կրօնական աշխարհիկ պետն է, քաղաքային վարչութեան պետ, ... փոխարքան է, աստուածապետական ինքնակալութեան մօտ կրօնապետական ղեկավարն է իր համայնքին նիւթական, տնտեսական ինքնավարութեամբ։ Իր պաշտօնեաները պիտի ընկերանան սատրապներու բանի տուրք հաւաքելու համար։

Ֆաթիհ Տրապիզոնի արշաւանքէն Պոլիս վերադարձաւ վեց Հոկտեմբեր 1461ին։ Այդ ատեն հետը բերած ըլլալու է Պրուսայի Յովակիմ եպիսկոպոսը եւ անուանած Հայերու պետ, կրօնապետ, Փաթրիք։ Նոր պատրիարքին իրաւասութիւններն ու պարտականութիւնները համաձայն ըլլալու էին յոյն պատրիարքին տրուած առանձնաշնորհներուն

Հայ գաղութ մը կար Պրուսայի եւ Պոլսոյ մէջ։ Հայերը ցրուած էին Բումելիի քաղաքներուն մէջ, Էտիրնէ, Ֆիլիպէ, Վառնա։ «Իրենց թիւը դժուար թէ կէս միլիոնէն աւելի ըլլայ»։ Անգլիացի պատմաբան Գրրիի համաձայն, 745–751ին բազմաթիւ Հայեր փոխադրուեցան Թրակիա։ Իններորդ դարուն Բիւզանդիոն լեցուն էր Հայերով, որոնք լաւագոյն դիրքեր կը գրաւէին որպէս առեւտրական, վարչութեան եւ բանակին մէջ։ Տասներորդ դարու ամբողջ ընթացքին Հայերը մեծ դեր ունեցան միապետական գործերու մէջ որպէս զինուոր, դիւանագէտ եւ վարիչ։ Ֆրանսացի պատմաբան Շարլ Տիլի սոյն հաստատումն ալ առաւելապէս բիւզանդացած Հայերու համար ըլլալու է։

Միջազգային առեւտուրի կեդրոն էր Բիւզանդիոնը, Հայերն ալ առեւտրական ժողովուրդ, հոն կը փնտռէին իրենց բախտը։ Թիւ մը կազմելու չափ Հայեր կային Պրուսայի շրջանէն Պոլիս։ Սոյն մէջ 19 Մարտ 1307ին գումարուած եպիսկոպոսական ժողովին կար Տ. Յուսիկ մը, «Եպիսկ. Սամպսոնայ Հայերուն», 1433ին Պոլսոյ եկեղեցիին հողը յանձնուած էր Եդեսիոյ եպիսկոպոսի մը։ (Ընդարձակ Օրացոյց, 1901, էջ 80)։

1360ին Պոլսոյ Հայերն ունեցած են եկեղեցի մը՝ Ս. Սարգիս անուն (Թորգոմեան, Երեմիա Չելեպի, էջ 275)։

Սուլթանները հովանի դտնուած են Հայերու հանդէպ, գաղթող Հայերու թաղ եւ եկեղեցի տուած են։ Ֆաթիհ Հայերուն յանձնեց Սամաթիոյ յոյն եկեղեցին։ Ցետոյ Յոյները գրաւեցին, Սուլէյման (1520 – 1566) Հայերուն վերադարձուց զայն։

Կարեւորը պատրիարքին իշխանութիւնն է։ Օսմանեան օրէնքն ի վեր եկեղեցին ինքնավարութիւն ունէր։ Եպիսկոպոսը կը միջամտէր դատապարտեալին համար, բանտերը կ'այցելէր, եկեղեցականներու պատիժը, դատապարտութիւնը, ամուսնութիւն, ապահարզան, դպրոց, կտակներ եկեղեցիին իրաւասութեան տակ էին։ Ֆաթիհ յարգեց այդ իրաւունքները։

Համայնքներու եկեղեցական ղեկավարները պատասխանատու էին պետութեան առջեւ համայնքներու տուրքերուն եւ ներքին անդորրութեան համար։

Պատրիարքը կրնար աքսորել դատապարտել մեծամեծներն անգամ։ Ունէր բանտ, ամիսներով կը բանտարկէր հոգեւոր եւ աշխարհական անձեր։ Պատրիարքի հրամանով եւ ներկայութեամբ պահքը լուծողը, ծոմապահութիւն չկատարողը կը պատժուէր, բրածեծ կ'ըլլար։ (Մուրատեան Վրդ., Պատմ. Հայ Եկեղեցւոյ, էջ 375)։

Մինչեւ վերջին դարուն սկիզբը Պատրիարքարանին անունը վախ կը պատճառէր։ «Բարապան մը կը ներկայանար մէկու մը, Վեքիլ Հայր Սուրբը կ'ուզէ կ'ըսէր, մարդը կը դողար, եթէ ընդդիմանար՝ շղթայ մը վիզը կ'անցընէր եւ քաշելով կը տանէր»։ (Իւթիւճեան, Մասիս, 1893, Մարտ 20)։

Պատրիարքարանը անցեալին կուտար, կը յարաբերէր արտաքին Նախարարութեան հետ, դրամական անձկութեան առթիւ կրնար դրամ կտրել. Յակոբոս Պատրիարք Սկիւտարի ճեմարանին բացը գոցելու համար 1840ին իւրաքանչիւր անցորդի վրայ հինգ դահեկան գանձել որոշեց։

Պատրիարքը փոխարքայ մըն է, պետութեան մէջ պետութեան մը պետն էր, ազգն իր ծուխերուն պետականօրէն եւ կրօնապէս, խոստովանութեամբ եւ արձակումով։ Իր իշխանութիւնը ծաւալեցաւ Օսմանեան տիրապետութեան ծաւալումով։ Երբ սուլթան Սելիմ Ա. Թաւրէժը գրաւեց (1513), արեւելեան գաւառներէն Հայեր Թուրքիա եւ Պոլիս բերաւ։

Պոլսոյ պատրիարքը՝ [illegible] պէս դերակատար էր կաթողիկոսին։ Երբ 1590ին Թուրք – պարսիկ դաշնագրով էջմիածին անցաւ Օսմանեան հպատակութեան, կաթողիկոսական ընտրութեան վաւերացումը պատրիարքին միջոցով կը կատարուէր։ Պետութեան համար պատրիարքն էր Օսմանեան Հայութեան վերին պետը, այդ թուականէն ալ կը կապուէր Էջմիածնի՝ կրօնապէս։ Վարչականօրէն անկախ, կրօնական տեսակէտով կապուած Աթոռին, քանի որ Հայ Եկեղեցիի սովորութեան համաձայն, եպիսկոպոս ձեռնադրելու եւ միւռոն օրհնելու իրաւասութիւն չունէր, ազգէ աթոռներու պայքար։ Եկեղեցականներ, աշխարհական մեծամեծներ միշտ յարգեցին այդ իրաւունքը, քաջութիւն չունեցան վերադառնալու Նիկիոյ ժողովին որոշումին եւ միւս եկեղեցիներու սովորոյթին։

Օսմ. պետութիւնը եկեղեցականներուն ձգեց կրօնապետին ընտրութիւնը, իրեն վերապահելով հաւանութիւնը։ Եպիսկոպոսներն ալ փառասիրութենէ մղուած, հասութաբեր պաշտօնը խլելու համար, դաւադրութեան դիմեցին, աթոռը սակարկութեան հանեցին։ Վեզիրը օգտուելով անհամաձայնութիւններէն՝ աճուրդի դրաւ զայն։ Պատրիարք կ'ընդունուէր այն եկեղեցականը, եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, որ ամէնէն աւելի կը վճարէր։

Պատրիարքին հեղինակութիւնը կը նուազէր, պատրիարքին պաշտօնավարութիւնը ցկեանս էր, աճուրդով ժամանակաւոր կ'ըլլար։ Վեզիրն ալ գանձն ալ կ'օգտուէր յաճախակի փոփոխութիւններէն։ Բարոյական բարձրութիւն չունէին պետութեան վարիչները, կ'ամբարտաւանէին համայնքներու եկեղեցականութիւնը, որոնց համար տարազը չափանիշ էր, կրօնական կոչումը անուանական էր, քարոզները կեղծիք էին։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

Սեն Գետի Գեղասիրող Ափին

ԲԺՇԿԻՆ ՍԽԱԼԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Ատենօք՝ տեղ մը կարդացած էի որ ամուսնութիւնը կը նմանի պաշարուած բերդի մը... անոնք որ դուրսն են՝ կ'ուզեն ներս մտնել, իսկ անոնք որ ներսն են՝ կ'ուզեն դուրս ելլել։ Ի հարկէ, ես ատակ չեմ այդ առածին մասին կարծիք յայտնելու։ Սակայն, իմ երկվեցեակ տարիներու փորձառութեան վրայ յենուելով ինծի կը թուի որ ամուսնացողը՝ թերեւս զղջայ, բայց չամուսնացողը՝ անպայման կը զղջայ։

Ինչ եւ իցէ, Ամերիկա վերադարձանք եւ, որպէս նորապսակ ամոլ, սկսանք նոր շրջան մը։

Թէեւ հեռու էի՝ բայց յաճախ կը թղթակցէի ընկերներուս եւ վարդապետներուն հետ։

Պարագաներու բնականոն դասաւորումով եւ ընթացքով, շատ ժամանակ չանցած՝ պարզուեցաւ որ մեր ընտանիքին թիւը նոր անդամով մը պիտի աւելնար։

Ամենամեծ փափաքս էր մանչ զաւակ մը ունենալ։ Աղջիկներու հանդէպ հակակրանք չունիմ, ընդհակառակն՝ շատ կը սիրեմ, բայց միշտ որոշած էի զաւակս մեր վարժարանը ղրկել։ Եւ որովհետեւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը միայն մանչերու համար էր, հետեւաբար՝ նախ անհրաժեշտ էր մանչ զաւակ մը ունենալ որպէսզի կարելի ըլլար ծրագիրս իրագործել։ Զինքը ղրկել իմ գացած դպրոցս ... նստէր իմ գրասեղանիս առջեւ, պառկէր նոյն ննջարանը, վազէր ու խաղար նոյն պարտէզին մէջ, աղօթէր նոյն մատուռին մէջ, [illegible] նոյն [illegible] եւ սորվէր նոյն հայերէնը։

Մտահոգութիւնս յայտնեցի բժիշկին ու անիկա, նախնական քննութիւն մը կատարելէ ետքը, զիս ապահովեց որ անտարակոյս՝ մանչ պիտի ըլլար։ Ասով շնորհաւորելով սակայն, ծնը մօտիկներուս կարծիքը [illegible] եւ անոնք Շուշանին երեւոյթը — մորթին գոյնը, դէմքին արտայայտութիւնը, կեցուածքը, ախորժակը եւայլն — լրջօրէն ու– [illegible] կարծիքը յայտնեցին որ մանչէ զատ ուրիշ բան անհնարին էր։

Ասոր վրայ՝ բաւական քաջալերուեցայ։ Բայց խորհելով որ բժիշկը թերեւս կրնայ սխալած ըլլալ՝ քանի մը ամիս ետքը դարձեալ իրեն դիմեցի որպէսզի կրկին անգամ հիմնովին քննութիւն մը ընէ եւ վերջնականապէս իր կարծիքը յայտնէ ու ես ալ իմ ընելիքս գիտնամ։

Մեր բժիշկը, իմ պնդումիս վրայ, յայտնի մասնագէտի մը դիմեց եւ երկուքը միասին՝ իրենց խորհրդակցութիւնները լրացնելով պաշտօնապէս հաստատեցին որ մանչ պիտի ըլլար։ Մեր բժիշկը՝ նոյնիսկ գրաւոր երաշխաւորութիւն տուաւ ինծի։ Այն աստիճան որոշ էր իր համոզումին վրայ՝ որ հետս տուփ մը սիկառ գրաւ եկաւ։

Ուրեմն, այս բացարձակ ապահովութիւններուն վրայ հիմնուելով — իմ տեղս ով որ ըլլար նոյնը կ'ընէր — ելայ եւ Տեսուչին հակիրճ նամակ մը գրեցի որուն իմաստը մօտաւորապէս հետեւեալն էր —

Սիրելի եւ յարգելի Հայր Սահակ վարդապետ.

Աստուծոյ կամքով եւ օրհնութեամբ, մօտ ատենէն զաւակ մը պիտի ունենամ։ Պատասխանատու բժշկական անձնաւորութիւններու հեղինակաւոր եւ միակարծիք տեսակէտն այն է որ մանչ պիտի ըլլայ։

Հետեւաբար, այս պարագան նկատի առնելով, շատ կը խնդրեմ պէտք եղած հրահանգները բարեհաճէիք տալ որպէսզի ապագայ մանչ զաւակս այժմէն արձանագրուի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի 1964ի տարեշրջանին։

Համբուրելով ձեր աջը, մնամ յարգանօք եւ երախտագիտութեամբ՝ ձեր երբեմնի աշակերտը, Ենովք։

Տեսուչը անմիջապէս պատասխանեց որ սիրով ընդունած կ'երթայ իմ խնդրանքս եւ արդէն իսկ՝ պէտք եղած քայլերը արձանագրութեան վերաբերեալ գործադրուած են։

Երկու ամիս չանցած, մեր ընտանիքին շառաւիղը աշխարհ եկաւ։ Երբ հիւանդանոցէն լուրը եկաւ որ մայր ու աղջիկ լաւ են, իսկոյն վազեցի հեռագրատուն՝ ուրախ լուրը տարածելու մտադրութեամբ։ Կէս ճամբան՝ անդրադարձայ որ հիւանդանոցէն մայր ու աղջիկ բառն էին։ Հակառակ իմ տարակուսանքիս թէ անհնարին էր որ աղջիկ ըլլար, հիւանդապահուհիները պնդեցին որ աղջիկ էր։

Ես դեռ կասկած ունէի որ գուցէ հետս մէկը կատակ կ'ընէր։ Նաեւ՝ մտքէս անցաւ որ հիւանդանոցին մանկաբարձական բաժնին մէջ թերեւս նորածին մանկիկներու ինքնութեան մէջ սխալմունք եղած էր, նման բաներ յաճախ կը պատահին։ Ուղղակի հիւանդանոց վազեցի եւ բժիշկը տեսայ։ Ինքն ալ ըսաւ որ աղջիկ էր եւ զարմանքով չէր կրցած հասկնալ թէ ինչու իր հաշիւը սխալ ելած էր։ Բժիշկը գրաւը կորսնցուցած էր, եւ միջանկեալ յիշեմ որ մինչեւ այսօր իր մէկ տուփ սիկառի պարտքը չէ վճարած։

Ցամենայն դէպս, վերջ ի վերջոյ ըմբռնեցի եղելութիւնը որ նախատեսուած մանչը աղջիկ էր։ Համակերպեցայ իրողութեան եւ Տեսուչին երկտող մը գրեցի բացատրելով որ թիւրիմացաբար՝ աղջիկ ունեցած էինք բայց վստահ էի որ յաջորդ զաւակս անպայման մանչ կ'ըլլար, ուստի՝ կրնայինք արձանագրութեան խնդիրը 1966ին լուծել։

Պէտք է ընդունիլ որ թէեւ բժիշկը յանցաւոր էր, բայց եւ այնպէս, ճէնթլմէնութիւն պիտի չըլլար եթէ թիւրիմացութիւնը վերագրէի իրեն։ Սակայն՝ պարզ էր նաեւ որ պատասխանատուութիւնը բոլորովին իմ վրաս չէի կրնար առնել։ Ինչպէս ըսի, այս նիւթին վրայէն անցայ եւ հարեւանցի կերպով անցայ։ Այդպէս աւելի լաւ էր։

Տեսուչը սիրալիր պատասխան մը ղրկեց բացատրելով որ մանչու եւ աղջկայ միջեւ տարբերութիւն չկայ. կը բաւէ որ առողջ եւ բարի զաւակ ըլլայ... եւ այլ կարգի մխիթարութիւններ։ Յետ գրութեան մը աւելցուցած էր որ քանի որ այդքան փափաք ունէի մանչ մը ունենալու՝ կը մաղթէր որ երկրորդ զաւակս մանչ ըլլայ որպէսզի նպատակիս հասնիմ [illegible]

Երկու տարի ետքը զաւակ մը եւս ունեցանք։ Դարձեալ աղջիկ։

Այս անգամ ոչ ոքի — ոչ իսկ Տեսուչին — որեւէ բան գրեցի։

Քանի մը ամիս ետքը՝ Տեսուչէն նամակ մը ստացայ, որքան որ կը յիշեմ՝ հետեւեալ պարունակութեամբ.—

Մեծաւ հաճութեամբ՝ անուղղակի աղբիւրներէ իմացանք որ երկրորդ զաւակնիդ նոյնպէս աղջիկ է եղեր։

Աչքի առաջ ունենալով ձեր սերտ կապը վարժարանին հետ, ու նկատի առնելով ձեր քանիցս արտայայտած փափաքը, անտարբեր չէինք կրնար մնալ ձեր այս բաղձանքին՝ եւ որոշած ենք վարժարանս երկսեռ ընել։ ...

Զանազան պատճառներով՝ վարժարանը երկսեռ չեղաւ։

Հիմա, միակ յոյսս այն է որ թերեւս կրնամ Մուրատեան նախկին աշակերտ երկու շնորհքով փեսաներ ճարել։

(29 եւ վերջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

«Աստուած ողորմած է» ըսողը անօթի կը մնայ։

×

Աշխարհքը օչովին չի մնացի։

×

Երբ իրիցկինը մեռնի, տէրտէրն էն պատի գինայ, որ մահ կայ։

×

Ցաւը ցաւտիրոջ ա, դիմացինին ի՞նչ։

×

Դարդը նրան տուր, ով դարման գիդի։

×

Ուրախութիւնից մազն է երկարում, դարդից՝ եղունգը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԽՕՍՔԸ

Թոյլ տուէք երեսուն տարիներու յետադարձ ակնարկ մը նետել, եւ վերապրիլ քաղաքական եւ տնտեսական այն անպաստ պայմանները, որոնց մէջ կը գտնուէր հայ ժողովուրդը:

Գրեթէ մէկ միլիոն Հայերու անստոյգ ճակատագիրն էր, որ հայ մտաւորականութեան մտահոգութիւն կը պատճառէր: Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Իրանէն սկսեալ մինչեւ Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Պալքանեան երկիրները, Ֆրանսա, մինչեւ Հեռաւոր Ամերիկաները, ցրուած էր Հայութիւնը: Նուիրուած էր յամառ աշխատանքի, իր կորսնցուցած տնտեսութիւնը եւ դիրքերը վերագտնելու համար: Եթէ մէկ կողմէն այդ մարզին մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնը կ'ամրապնդէր հայ մարդուն ապագան, միւս կողմէն մեր ազգային դիմագիծը աղօտանալ կը սկսէր: Եւ այսօր, քառասուն տարիներ ետքն ալ, մեր ազգային անհատականութիւնը պահելու, պահպանելու մտահոգութիւնը աւելի քան երբեք կենսական կը դառնայ: Եւ այդ նպատակին հասնելու համար բոլոր միջոցները անհրաժեշտ կը նկատուին: Կրթական եւ հրատարակչական ձեռնարկներու պակասին, հայ ժողովուրդին [illegible], արթննալ սկսած է, որովհետեւ մէկ միլիոն Հայութիւնը անհամարժէք ուժ մը չէ, այսօրուան եւ վաղուան համար: Եթէ երէկ մարմին մը գոյութիւն չունէր հայ ժողովուրդին ճակատագրով հետաքրքրուելու համար, այսօր է միայն որ հայրենիքին դուռները կը [illegible] բանալ եւ ներդաշն կազմակերպել, լաւ է ուշ քան երբեք:

Այդ առիթութեամբ է որ մեր ուշադրութիւնը կը դառնայ 1928 Մայիս 28ի անմոռանալի թուականը, երբ հիմը կը դրուէր Հայ կրթական եւ հրատարակչական Համազգային ընկերութեան, եւ որուն իբրեւ Ֆրանսահայ մասնաճիւղ, այսօր կը ներկայանանք ձեզի:

Երկու [illegible] բնկերութիւնը: Կրթական եւ հրատարակչական: Դպրոց, լեզու, գիր, գրականութիւն եւ [illegible] արուեստ, արհեստագործութիւն, հայ մտաւորականութեան մտահոգութիւնը կը կազմէին: Հայը Հայ պահել պէտք էր: Պէտք էր հակադրել այն բացասական վիճակին, որուն ենթարկուած էր հայ ժողովուրդը: Հայ ազգը եւ հայ ազգին պէտք էր դաստիարակել հայ դպրոցին մէջ հայ հոգիով: Ու թէ տարրական նախակրթարաններու մէջ, այլ հայ երկրորդական վարժարաններուն մէջ, որովհետեւ հայ երիտասարդութիւնը իր ինքնութիւնը եւ [illegible] մէջ միայն կը պահէ:

Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան, Գասպար Իփէկեան, Համօ Օհանջանեան, Վահան Նաւասարդեան եւ ուրիշ տասնեակ մը յարգելի եւ սրտցաւ անձնաւորութիւններ ու գործիչներ, կը լծուին այդ ընկերութեան, իրականացնելու համար կրթական եւ հրատարակչական ծրագիրը:

Արդէն 1930ին հիմը կը դրուի Նաեւ Հայ Ճեմարանին, որուն իրականացման համար, Փալանճեան երկու քոյրերը, իրենց ողբացեալ եղբօր Նշան Փալանճեանին յիշատակը յաւերժացնելու համար 20.000 Եգ. ոսկի նուիրատուութիւն մը կ'ընեն: Իսկ 1946ին, Լ. Շանթ Ամերիկայի մէջ հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ, որուն արդիւնք [illegible] 127.000 տոլարի պատկառելի գումար մը, 63 միլիոն Ֆր., որուն շնորհիւ կը գնուին անհրաժեշտ շէնքեր: 1954ին կը տօնուի Համազգայինի եւ Նշան Փալանճեան ճեմարանին քսանհինգամեակը, ոչ միայն Պէյրութի, այլեւ շատ մը երկիրներու մէջ:

Հիմնադիրներուն երկրորդ նպատակը եւս առաջին օրէն իրականանալ կը սկսի հրատարակչական գործով, տպագրական [illegible] կազմածներով թէեւ, բայց յամառ եւ անձնուէր աշխատանքով, որուն կը բերեն դարձեալ նոյն անձերը իրենց [illegible] ընծայելով բազմաթիւ դասագիրքեր: Ճեմարանը հետզհետէ կ'ունենայ նաեւ մատենադարան, թանգարան, տարրաբանութեան եւ բնախօսութեան յատուկ գործիքներ: Հայ ժողովուրդը կը գուրգուրայ կրթական բարձրագոյն այս հաստատութեան վրայ, ամէն առթիւ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով անոր վրայ:

Ցրջանաւարտներու Միութիւնը ամբողջ 16 տարիներ, առանց ընդհատելու, լոյս կ'ընծայէ «Ակօս» անունով ճոխ եւ բովանդակալից ամսաթերթը, որուն մէջ հին սերունդին կողքին իրենց վստահելի կը բերեն նաեւ նոր սերունդին տաղանդաւոր ներկայացուցիչները: Ուսանողական եւ երաժշտական [illegible] ծնունդութիւններ եւս պատմութիւնը կը կազմեն «Համազգային»ին:

Եւ առհասարակ այս տարի քառասնորդ տարին է որ ճեմարանը ազգին կը ներկայացնէ խումբ մը ուսանողական երիտասարդներ: Իսկապէս ճեմարանը մեր իրականութեան մէջ ամէնէն միխիթարական երեւոյթն է:

Վերջացնելէ առաջ ծանօթացնենք նաեւ 1960–61 դպրոցական տարեշրջանին [illegible]:

Ճեմարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ լսարան: [illegible] ունի երկսեռ 126 աշակերտ, նախակրթարանը 147, միջին կարգերը 161 եւ լսարանը՝ 67, բոլորն միասին չորս հինգ հարիւր աշակերտներ: Ինչպէս նաեւ 25 [illegible] ուսուցիչներ:

Շատերուն իսկ վկայութեամբ, մանկապարտէզը [illegible] տուած, քաղաքին ամէնէն արդիականն է: Քանի մը տարիէ ի վեր ճեմարանն ունի նաեւ գիշերօթիկներու բաժին մը, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Իրաքէն, Իրանէն, Յունաստանէն, Ֆրանսայէն եւ Մ. Նահանգներէն:

Ուսուցիչներուն ընդհ. թիւն է 33, որուն 22ը մնայուն եւ 11ը այցելու:

Լսարանական Միութիւնը, որուն նպատակն է վերի երեք դասարաններու աշակերտութեան մէջ մշակել ինքնավարութեան եւ նախաձեռնութեան ոգին, այս տարի բեղուն գործունէութիւն մը ունեցաւ: Իր պաշտօնաթերթն է «Ջահակիր», որ տարին երեք թիւ լոյս կ'ընծայէ, ուսանողներուն կողմէ խմբագրուած:

Ճեմարանին տարեկան ելեւմուտքը վերջին տարիներուն կը տատանի 140.000 – 150.000 լիբ. ոսկիի միջեւ: Այս գումարին 80.000ը կը գոյանայ աշակերտներու տարեթոշակէն: Սան պահող կազմակերպութիւններէ եւ անհատներէ՝ 20.000 լիբ. ոսկի: Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն՝ հինգ հազար լիբ. ոսկի, Ֆրանսական Մշակութային Առաքելութենէն՝ 3600, նուէրներէ եւ կտակներէ հինգ հազար, աշակերտներու մուտքի տուրքէն՝ հինգ հազար եւ զանազաններէ՝ տասը հազար, որուն 6200ը [illegible] Հայր. Միութենէն:

Ուսուցիչներուն կը վճարուի 120.000 լիբ. ոսկի, այս տարի ուսուցիչներուն թիւն է 25, որոնց պաշտօնական քննութիւններուն արդիւնքն եղած է փայլուն:

Վերջացնելու համար այս համառօտ տեղեկատուութիւնը, պէտք յիշենք Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի շատ յատկանշական երկու գաղափարները.— Առաջինը կը սիրէր կրկնել. «Ցա՛մք, ինչ որ ունիք, հոգեկան եւ մտաւորական արժանիքներ, ձեր ժողովուրդին կը պատկանին: Իսկ երկրորդը՝ «Ճեմարանը տաճար մըն է, ուր կ'աղօթեն հայ մշակոյթի սուրբերուն»:

Օրհնեալ ըլլայ լոյսի այդ տաճարին բոլոր հիմնադիրներուն յիշատակը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Այս ընդհանուր խորագրին տակ պարբերաբար կը ներկայացնենք Հայաստան հրատարակուած յիշատակութեան արժանի նոր հրատարակութիւնները:

Հայպետհրատը վերջերս հրատարակեց երկու հետաքրքրական գիրքեր, մէկը՝ Հեկտոր Ռշտունիի «Դանիէլ Վարուժան» է ու միւսը՝ Թ. Ջուհարեանի «Սով. Հայաստանի պատմական յուշարձանները»:

Հ. Ռշտունի մանրազնին ուսումնասիրութիւններու ճամբով կը ներկայացնէ Դ. Վարուժանի ստեղծագործական ուղին, ցոյց կուտայ անոր գրական-ընկերային միջավայրին հետաքրքրական պատկերը: Միեւնոյն ժամանակ կը վերլուծէ արեւմտահայ եղերական բանաստեղծին գործերը, ցոյց կուտայ անոր արուեստին առանձնայատկութիւնները:

Թ. Ջուհարեանի գիրքը՝ «Սով. Հայաստանի պատմական յուշարձանները», հետաքրքրական ծանօթութիւններ կուտայ արդի Հայաստանի մէջ գտնուող պատմական յուշարձաններուն մասին:

Աւելորդ է ըսել, թէ Հայը իր բազմադարեան պատմութեան ընթացքին ստեղծած է հոգեւոր եւ նիւթական հարուստ մշակոյթ մը, որուն մէջ շատ ուշագրաւ են պատմական յուշարձանները՝ բերդեր, ամրոցներ, բնակարաններ, վանքեր, տաճարներ, ապարանքներ, կամուրջներ, իջեւաններ եւայլն:

Այս աշխատութեան նախաբանին մէջ Թ. Ջուհարեան կը մատնանշէ պատմական յուշարձաններուն ներկայացուցած կարեւորութիւնը պատմութեան համար, ապա հանգամանօրէն կը ներկայացնէ նախնադարեան, ստրկատիրական, աւատական դարաշրջաններուն շինուած յուշարձանները:

Լեզուաբանութեամբ զբաղողներուն համար շահեկան աշխատութիւն մըն է Փրոֆ. Տոքթ. Սերոբ Ղազարեանի վերջերս լոյս ընծայած «Միջին հայերէն»ի առաջին հատորը:

Ներածական բաժնին մէջ հեղինակը կը խօսի հին հայերէնին, այսինքն գրաբարին ընդհանուր առանձնայատկութիւններուն եւ յետագայ փոփոխութիւններուն մասին: Ապա ցոյց կուտայ միջին հայերէնի կազմութեան ուղին, միջնադարու հայ գրականութեան լեզուի եւ անոր առանձնայատկութիւնները, հնչիւններու եւ տառադարձութեան բնութագիրը:

Հեղինակը այս ուղղութեամբ օգտագործած է ինչպէս տպագիր, այնպէս ալ ձեռագիր յուշարձաններուն լեզուական փաստերը:

Գիրքը ունի համառօտագրութիւններ, անուանացանկ եւ մատենագիտական բաժին:

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԽՄԲԱՎԱՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Նոյեմբեր 27ին, երկու բաժիններէ կազմուած համերգ մը վարեց Երեւան ժամանած Պոլսահայ խմբավար՝ Յովհ. Չէքիճեան: Առաջին բաժինը կազմուած էր Կոմիտասի եւ քանի մը այլ հայ երաժիշտներու գործերէն, իսկ երկրորդ մասը՝ Պեթհովէնի 9րդ համանուագով եւ [illegible]: Պոլսահայ երիտասարդ խմբավարը մեծ տպաւորութիւն ձգեց իր ունկնդիրներուն վրայ, կը գրէ երաժշտական հարցերու ծանօթ քննադատ՝ [illegible]:

«ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԱՅՐԵՐ»

Խորհրդային Միութեան Գերագոյն [illegible] «Հերոսուհի Մայր» պատուաւոր կոչումը շնորհեց Հայաստան բնակող հինգ մայրերու, որոնք ծնած եւ դաստիարակած են 10 զաւակ: Պատուաւոր կոչումին արժանացած մայրերն են Մանեակ Աղոյեան, Վարդանոյշ Բաղդասարեան, Խանում Բուդաղովա, Գեամալ Իբոյեան եւ Անիչկա Ցովհաննիսեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

[illegible]անանք, եթէ չեղաւ, անմիջապէս ծախելու է ինչ որ կրնամ գտնել,՝ մէկը, մէկը... պէտք չնայիմ... որովհետեւ մեռածներն են որ պէտք կենդանանան... ինչ ըսեմ ան հողը Մոնթէյի Աւետիսեանին... ան եղաւ պատճառը... ան էր որ չիմացուց ժամանակին գտնէի զաւակս. Զգիտես թէ երկու տարուան մէջ ինչեր դարձուց որ [illegible] եղան:

Բրիկոսն մը, երբ իր ընդարձակ ու հոյակապ պարտէզին մէջ կը [illegible], ան սպասուհին իրեն իմացուց թէ մէկը կար սրահը, ու կը փափաքէր տեսնել զինքը:

— Վայ... ինչ տեսակ մէկն է, աղջիկ Նարկիզ, հարցուց Սերոբ աղան անհանգիստ շարժումով մը

— Ի՞նչ գիտեմ, աղա, երկայն հասակով մարդ մըն է, պատասխանեց Նարկիզ դողդղալով.

— Ուրիշ առեն տեսա՞ծ էիր մեր տունին մէջ:

— Այդ մա՞րդը.

— ...

— Չէի տեսած:

— Շիտակա՞ն է.

— Չէ, քաղքցի է:

Սերոբ աղան ալ չշարունակեց իր հարցումները: Շուտ մը անձայարեց սրահը երթալու, ուր կը սպասէր Ներսէս Արծրունին:

Վաշխառուն իր խորամանկ աչքերը սեւեռեց Ներսէս Արծրունիի վրայ ու վերէն վար չափեց զայն:

— Բարով եկած էք, էֆէնտի, ըսաւ կեղծ ձայնով մը:

— Բարի տեսանք Սերոբ աղա, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին:

— Կարծեմ քաղաքացի չէք, ասանկ չէ, վրայ բերաւ Սերոբ աղան:

— Ոչ:

— Կրնամ հարցնել թէ ո՞ւր տեղացի էք:

— Հարկ չկայ: Միայն թէ, կարեւոր խնդիր մը կայ զոր կ'ուզեմ ձեզի իմացնել, պէտք հաճի՞ք ըսել:

— Ի՞նչ խնդիր է էֆէնտի՞:

— Կ'ըսեն թէ դուք խորհուրդ կուտաք քանի մը տաք գլուխ երիտասարդներուն որ մեր ներքին ուժը ջլատեն ու երկու մասի բաժնեն:

— Էյ....

Կ'ըսեն թէ դուք պաշտօնապէս կը մտնէք երկու մասերուն մէջ ալ ու զանոնք իրարու դէմ կը հանէք:

— Ետո՞յ...

Կ'ըսեն թէ դուք խեղճ գիւղացիներու օձիքը բռնած անոնց ստացուածքները կը ծախէք ձեր հին պահանջներուն տեղ:

Ահա այսչափ: Ասոնք սուտ են, թէ իրողութիւններ են: Կ'ուզէի իմանալ:

Սերոբ աղա, որ իր գձուձ ու նենգ նկարագրին հետ նաեւ չափազանց վախկոտ էր, պահ մը անցը սարսռաց ու գլուխը ծռած ու անարգ օձի մը պէս կծկուեցաւ ինքն իր մէջ ու չկրցաւ պատասխանել: Անծանօթ մարդուն այդ ճշմարիտ յայտնութիւնները ջախջախեցին զինքը:

— Ասոնք զրպարտութիւննե՞ր են, կրկնեց Ներսէս Արծրունի՝ ձայնը խստացնելով:

— Ի հարկէ: Ես ինչ գործ ունիմ ատանկ ներքին բաներու մէջ: Իմ վաճառականութիւնս կ'ընեմ ու տունս կը նստիմ: Ասիկա թշնամիի խօսք է: Գալով գիւղացիներու վրայ ունեցած պահանջքներուս, բնական է ժամանակին անոնց օգնած եմ դրամ տուած եմ որ հարկերնին վճարեն ու այսօր ալ պէտք պահանջեմ

— Բայց ի՞նչ հաշուով տուած էք եւ ո՞ր [illegible]

— Կրնաք տեսնել... դողդղաց Սերոբ աղա խեղդուած ձայնով մը:

— Բերէք նայիմ... հրամայեց Ներսէս Արծրունին.

Սերոբ աղան իսկոյն հիւրանոցին մեծ դրանէն ելլելով, սրահին վրայ շինուած սենեակներէն մին մտաւ, որ իրեն համար թէ պահեստանոց, թէ խորհրդարան եւ թէ ամէն բան էր: Վաշխառուն անկիւն մը կանգնեցուցած մեծ դարանին դուռը քաշեց ու կապուած ահագին ծրար մը հանեց: Ցետոյ վերադառնալով, Ներսէս Արծրունիի առջին դրաւ զայն: Ներսէս Արծրունին մէկիկ մէկիկ քննեց այդ հինցած, կէս պատռած, հազիւ ընթեռնլի ու մգլոտած թուղթի կտորները, որոնց թուականը տարիներէ ի վեր չէր նորոգուած, միայն թէ ետեւին յիշատակուած էր մաս մաս ընդունուած դրամը:

— Ուրիշ չկա՞ն... հարցուց Ներսէս Արծրունի՝ աչքը մեծ մեծ բանալով:

— Գիւղացիներո՞ւ մուրհակներէն.

— Այո:

— Կան. բայց անոնք նոր են

— Բերէ՛ք:

Սերոբ աղա զանոնք ալ բերաւ:

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Գուլ. Օստոյի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերուհիին Այրի Տիկին Վերժին Յակոբեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր, ՄԵԼՔՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆի մահուան առթիւ ;

Այս առթիւ վարչութիւնս փոխան ծաղկեպսակի քսան Ն. Ֆ. նուիրած է տեղւոյս եկեղեցիին :

Նոյն առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի 10 Ն. Ֆ. Գ. Տէր Վարդանեանէ եւ 10 Ն. Ֆ. Գ. Անդրանիկ Յակոբեանէ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.—

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գօյաճեան, իրենց մօր հանգուցեալ Վարդուհի Զաքարեանի մահուան տարելիցին առթիւ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան կը նուիրեն 30 Ն. Ֆ., Ոմն իր ապաքինման առթիւ 30 : Տէր եւ Տիկին Սիլվէն Գօյաճեան իրենց երկրորդ զաւկին Սիլվիի ծննդեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տոքթ. Սեդա Թիրիաքեան (Նախկին արտաքին բժիշկ հիւանդանոցներու) կը տեղեկացնէ իր յաճախորդներուն թէ իր հասցէն է՝ 36 Րիւ Ռաափայ, Ալֆորվիլ ։ ՀԵՌԱՁԱՅՆ.—

ENT. 18-20

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացընեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ստիպողաբար լաւ սթէնօ – տաքթիլօ մը որոշ փորձառութիւն ունեցող եւ վարժ գրասենեակի գործերու: Դիմել անձամբ ՅԱՌԱՋին ;

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
12, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Մարինա Թորոսեանի եւ Օննիկ Բարիլուսեանի ամուսնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ֆաքիրեան տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Հայ–Բոյժ»ին եւ Որբերու Օգն. Մարմնին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ոմն Տիկին մը կը նուիրէ տասնական Ն. Ֆ. հանգստեան տուներուն, 10 Ն. Ֆ. Շ. Միսաքեան սրահին, քսան Ն. Ֆ. եկեղեցիին ժամի համար: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քաղաքի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր ...

ԱՄԱՆՈՐԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ Վալանսի եւ շրջակայից Հայութեան :

Նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ;

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Վալանսի Գետական Թատրոնին մէջ :

Դպրոցական եւ մանկական սիրուն երգեր ու գեղեցիկ արտասանութիւններ ;

Պիտի ցուցադրուի նաեւ Տէր Նարեկ քհնյ. Վարդանեանի ձեռնադրութեան ու օծման ֆիլմը:

Մուտքը ազատ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Գուլվ. Օստոյի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական վայրը : Կարեւոր օրակարգ :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 20 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9284 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5085

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՈՒԳԱԿՇԻՌ

Ամէնէր տեսող դատավարութենէ մը վերջ, որուն ուշի ուշով կը հետեւէր ամբողջ աշխարհ, Երուսաղէմի հրէական դատարանը կախաղանի դատապարտեց Ատոլֆ Այխմանը :

Այս վճիռը շատ բնական եզրակացութիւնն էր այն ոճիրներուն, որոնցմով ամբաստանուած էր Հիթլերի դիւային ծրագիրը գործադրող մարդը :

Յաղթանակէն վերջ դաշնակիցները ձերբակալեցին եւ դատարան յանձնեցին Նացի կուսակցութեան բոլոր պարագլուխները, բացի Հիթլէրէն եւ Կէօպէլսէն, որոնք անձնասպանութիւնը նախընտրած էին անձնատուութեան :

Նիւրէնպէրկի դատարանը զանոնք մահուան դատապարտեց ոչ միայն իբրեւ պատասխանատու համաշխարհային երկրորդ պատերազմին, այլ եւ իբրեւ «ցեղասպան»

Հրեաներու զանգուածային ջարդը օրուան հարց էր 1945ին, ինչպէս հայկական ջարդը օրակարգի խնդիր դարձեր էր առաջին աշխարհամարտի Զինադադարի յուսատու օրերուն :

Բայց մինչ Թուրք ջարդարարները ո՛չ մէկ պատասխանատուութեան կանչուեցան յաղթական դաշնակիցներուն կողմէ, Հրեաները բարոյական փոհացում ստացան Նիւրէնպէրկով :

Տեսնելով որ «օտարներէն չկայ յոյս», հայ ժողովուրդի վրիժառու բազուկը — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր անձնազոհ մարտիկներու ձեռքով մէկիկ մէկիկ մաքրեց Մեծ Եղեռնի գլխաւոր պատասխանատուները, որոնք իրենց երկրէն փախչելով արտասահմանի մէջ հանգիստ կեանք կը վարէին, անպատիժ

Իսրայէլի կառավարութիւնը ինքզինքը կը նկատէ «Ամենայն Հրէից կառավարութիւն»: Այս տեսակէտէն մեծապէս կը տարբերի Խորհ. Հայաստանի կառավարութենէն, որուն իրաւասութիւնները 30 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութենէն դուրս չեն տարածուիր : Իրաւասութիւններ, որոնք սակայն խիստ սեղմումներու ենթարկուած են Մոսկուայի կողմէ .

Դաշնակցային Գերմանիան քանի մը տարի առաջ պաշտօնապէս ճանչցաւ Իսրայէլի հանգամանքը՝ իբրեւ «Ամենայն Հրէից կառավարութիւն»: Ո՛չ միայն բարոյական փոհացում տուաւ Հրեաներուն, այլեւ նիւթական հատուցում կ'ընէ ամէն տարի Իսրայէլի կառավարութեան, Հիթլէրի օրով պատահածներուն համար :

Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ բարոյական եւ ոչ ալ նիւթական հատուցում ըրաւ Հայերուն : Անպատիժ կը մնան միլիոններու հասնող հայկական հարստութիւնները, որովհետեւ բոլորովին անպաշտպան գտաւ մեզ: Դաշնակիցները Թուրքիարինակ իրենց հպատակներուն բաժնեցին այն հինգ միլիոն դեղին ոսկին, զոր գրաւած էին Թուրքերէն: Ո՛չ մէկ դահեկան բաժին հանեցին Հայերուն

Մոսկուա ո՛չ միայն տէր չկանգնեցաւ հայկական իրաւունքներուն, այլեւ դաշնակցեցաւ Թուրքին հետ եւ պաշտպանեց ջարդարարները:

Երբ Թիֆլիզի մէջ Չէկայի շէնքին առջեւ դաշնակցական գնդակով ահաբեկուեցաւ Ճէմալ փաշան, իր երկու թիկնապահներով, հարիւրաւոր դաշնակցականներ ձերբակալուելով Սիպերիա աքսորուեցան :

Իսրայէլացիք Պուէնոս Այրէսի մէջ ձերբակալելով Հրեաներու ջարդարարը, Երուսաղէմի մէջ դատեցին զայն, անգամ մը եւս արծարծելով իրենց հարցը հրապարակաւ, ի լուր համայն աշխարհի :

Ահա՛ մեր եւ անոնց տարբերութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱԹԱՆԿԱ
ԱՏՈՒԼԱ-ՉՈՄՊԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԲԱՅՑ ՄԱԿԻ ՈՒԺԵՐԸ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ ԸՐԻՆ

Հիւսիսային Ռոտեզիոյ մէջ, Չոմպէ հանդիպում մը ունեցաւ Քենըտիի արտակարգ դեսպանին հետ: Այս տեսակցութենէն ետք Ամերիկացին յայտարարեց թէ Չոմպէ համաձայնած է հանդիպում մը ունենալու Ատուլայի հետ, լուծում մը գտնելու համար: Սկզբունքով Ատուլայի պիտի ընկերանայ իր Արտաքին նախարարը՝ Գոմպոքօ եւ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար Քիթոնայի մէջ Քոնկօ գետին բերանը : Ամերիկացիք յոյս ունին որ այս գլուխ գլխի խօսակցութիւնը դրական արդիւնք մը ունենայ: Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Լոնտոնի շրջանակներն ալ համաձայն են ամերիկեան այս նախաձեռնութեան եւ զօրավիգ կը կանգնին Միացեալ Նահանգներու, մէկ կողմ ձգելով, առ այժմ, վիճաբանելի իրենց առաջարկը :

Բայց Էլիզապէթվիլի մէջ կռիւները կը շարունակուին նոյն վայրագութեամբ եւ Գալուպաներն ալ քաղաք կ'իջնեն: Կարմիր Խաչի բոլոր կոչերը խուլերու կը հանդիպին եւ ոչ ՄԱԿը ոչ ալ «...» Գալուպաները կը պատասխանեն: ՄԱԿի Ափրիկեցիները թալանի կուտան ամէն ինչ, Շուէտացիները կը փորձեն կացութիւնը փրկել : Ճերմակներուն մէջ սարսափ կը տիրէ մանաւանդ այն պահէն երբ լսուեցաւ թէ Գալուպաները, որոնք Չոմպէի ոխերիմ թշնամիներն են, յաջողած են դուրս ելլել այն կայաններէն ուր կը պահուէին եւ քաղաքին վրայ կը քալեն:

Պելճիոյ Արտաքին նախարարին՝ Սփաք, կը մնար բողոքի նոր հեռագիր մը ղրկել ՈՒ. Թանին, արդէն հեռագրին մէջ, Սփաք կ'ըսէ «առանց մեծ յոյս ունենալու որ լսածը լսուի» որ ՈՒ. Թան կասեցնէ ՄԱԿի ուժերուն «գործողութիւնը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ուժերը մասամբ գրաւած էին Կոայի փորթուկալեան հողամասերը: Երեքշաբթի առտու արդէն կը հաղորդէին թէ փորթուկալցի հրամանատարը անձնատուր եղած է վերջին եւ սաստիկ կռիւէ մը ետք: Կոան տեսակ մը «Մոնաքոյի իշխանապետութիւն» էր Հնդկաստանի մէջ, բայց արեւմտեան աշխարհը միաձայն կը դատապարտէ Նեհրուի այս յարձակումը. Նեհրուի կողքին են Խորհ. Միութենէն զատ արաբական պետութիւնները : Անգլիացիները գայթակղած են, Փարիզ կը զարմանայ եւ ցաւ կը յայտնէ, Ամերիկա կը խօսի Հնդկաստանի եւ Փորթուկալի հետ իր Արտաքին նախարարին եւ անոնց դեսպաններուն միջոցաւ, իսկ Վատիկանը կը յիշեցնէ թէ վեց տարի առաջ արդէն դէմ էր որեւէ բռնութեան :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԵԾ Մրցանակը տրուեցաւ «Թաքստ մը Թագուհիին համար» ժապաւէնին, որուն գլխաւոր դերակատարն է՝ Շառլ Ազնաւուր: Համբաւ ստացած երաժշտութեան հեղինակն է՝ Տիրան — Ժորժ Կառվարենց, ժապաւէնին մասնակցած է նաեւ երրորդ Հայ մը՝ Մարտիկեան (օփերաթէօր) :

ՂԱԶԱՂԻՍՏԱՆԻ երկրագործական պատասխանատուներուն մէկ մասը պաշտօնանկ եղաւ, միւսն ալ՝ ձերբակալուեցաւ:

ՊԱՏԿԵՐԱՓԻՒՌԻ մէկ սթիւտիոյին մէջ եղերական արկած մը պատահած է անցեալ օր, երբ Ժանին Շառռ, ծանօթ պարուհին փորձ մը ընթացքին, չոր — ժուժ մը ըրաւ եւ թիւթիւն կրակ առաւ (ուրիշ պարող մը կը դիտէր ձեռքը՝ ջահ մը): Պարուհին այրած է հարիւրէն 70 եւ Քոչէն հիւանդանոցի բժիշկները կը վերապահէին իրենց կարծիքը, երեքշաբթի առտու :

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆՏՍԷՆԹԻ յայտարարած է թէ կը մերժէ իր ազատագրումը ցորչափ հունգարացի քաղաքական բանտարկեալները ազատ չեն արձակուիր: Հունգարիոյ գահերէցը միշտ ամերիկեան դեսպանատունը կը մնայ :

ՌՈՒՇԻՆԿԹԸՆԻ խորհրդային դեսպանը՝ Մենշիքով յայտարարեց թէ եթէ Ամերիկացիները շարունակեն իրենց հիւլէական փորձերը, իրենք ալ հարիւր մեկաթոննոց ռումբ մը պիտի պայթեցնեն .

ՓԱՍՏԱԲԱՆԱՊԵՏ Թորփ Գահիրէէն վերադարձին յայտարարեց թէ Ֆրանսացի դիւանագէտները տէր չեն ըլլար այն խոստովանութեանց զորս ստորագրած են նախապէս, պարտադրանքի տակ :

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ հասած խորհրդային զինուորական պատուիրակութիւնը կը մտահոգէ Պաքիստանը :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍԱԿԱՐԿԵՆ

ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՍԱՐՍԱՓԷՆ ԴՈՂԱՀԱՐ, ՏՈԼԱՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՄԱՐԻԿԱՑԷՆ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱ՞Ն ԹԷ ... ՈՒՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

Ջեթին Ալթան կը գրէ Միլլիյէթի մէջ.

— « Երկրորդ Աշխարհամարտէն ետք Եալթայի եւ Փոցտամի տեսակցութիւններուն մէջ Ամերիկա զգացուցած էր թէ շատ չի զգար Թուրքիոյ վրայ: Այս պարագան բացայայտօրէն նշուած է Թրումընի յուշերուն մէջ :

Մենք արեւմտեան խմբակը ընտրեցինք եւ բաւական ջանք թափեցինք մինչեւ որ մենք մեզ ընդունիլ տուինք ՆԱԹՕի մէջ.

Երբ այսօր գժկամութիւն ցոյց կուտան մեզի մեր ուզած օժանդակութիւնը ընծայելու մասին, ակամայ կը մտաբերենք երկրորդ Աշխարհամարտի վախճանին մեզի հանդէպ որդեգրուած անտարբեր կեցուածքը :

Թուրքիոյ հանդէպ անհաշիւ կծծիութիւն մը ի վերջոյ կրնայ շատ սուղ արժել Արեւմուտքին :

Թուրքիա տնտեսական կատարեալ փըլուզումի մը սեմին վրայ կը գտնուի իր բանակին երեսէն: Խելացութիւն չէ Թուրքեան ընկերային վտանգներու առջեւ լքել 2·5 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը չընելու համար .

Թուրքեան աչքէ հանել ըսելը անոնց համար կը նշանակէ գատը կորսնցնել :

Անմտութիւն կ'ըլլայ այսքան պատերազմի պատրաստութեան ծախքերուն առնթեր այդ վտանգը առնել 2·5 միլիառ տոլարի համար

Մեր բարեկամներ, գլխաւորաբար Ամերիկայի, այս գումարը պիտի ապահովե՞ն թէ ոչ :

Եթէ չապահովեն, երեւան պիտի ելլէ թէ կ'ընդունին Թուրքեան գլուխ գլխի ձգել իր ճակատագրին հետ: Որովհետեւ, ինչպէս կը նշեն նաեւ օտար փորձագէտները, ոչ մէկ ուրիշ միջոց կայ որպէսզի Թուրքիա ճգնաժամի աղատութեան մէջ :

Երկրագունտին վրայ մէկուկէս միլիառ անօթի մարդ կայ: Թուրքիա ալ անօթի մարդոց խմբակին մաս կը կազմէ : Եւ եթէ չձգտորի ու չփրկէ ինքզինքը, կ'առաջանայ դէպի շրջան մը՝ ուր Թատր պիտի հանդիսանայ փոփոխութիւններու որոնց արձագանգները շատ մեծ եւ շատ ազդու պիտի ըլլան :

Ամերիկա կը տեսնէ վտանգը: Բայց ան Թուրքեան երկրորդական ատոխճանի վըրայ ձգելով իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Հնդկաստանի եւ Պրազիլի վրայ »:

Աքշամի մէջ Վենիհի Իւնալ կը գրէ Թուրքիոյ ընծայելի արտաքին օժանդակութիւններուն մասին.—

« Թուրքիա, որ գլուխ գլխի մնացած է տնտեսական մեծ նեղութիւններու եւ դժուարութիւններու հետ, ճշդած եւ յայտնած է թէ ի՛նչպիսի կարելիութիւններ պէտք է ունենայ, որպէսզի ի վիճակի գտնուի աւելի լաւ կատարելու իր դերը ազատ ազգերու հաւաքականութեան մէջ:

Թուրքիա տարիներով իր ազգին բարօրութիւնը զոհելով՝ իր կարողութենէն շատ վեր բեռ մը տակ մտած է: Տարիներէ ի վեր իր պիւտճէին մեծ մասը յատկացուցած է ազգային պաշտպանութեան գործերուն :

Թուրքիա ասկէ աւելի զոհողութիւն պիտի չկրնայ ընել այն ազգերուն, որոնց միացուցած է իր ճակատագիրը :

Ազատ ազգերը յետամնաց երկիրներու եւ յատկապէս Թուրքիոյ ընծայուած օժանդակութիւնը աւելցնելով՝ ոչ թէ շնորհ մը ըրած կ'ըլլան, այլ իրենք իրենց շահը նկատի առած կ'ըլլան :

Թուրքիա ասկէ աւելի զոհողութիւն, եւ ասկէ աւելի մեծ օժանդակութիւն պիտի չկրնայ ընել »:

«ԵԹԷ ՏՈԼԱՐ ՉՏԱՔ ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

Ճումհուրիյէթի մէջ Մ. Փէքի կը գրէ.

— « 15 պետութիւններէ կազմուած ՆԱԹՕի ձեռքը 12 զօրաբաժին կայ: Գերմանիա դժուարաւ համած է մասնակցիլ ՆԱԹՕի պաշտպանութեան՝ տասը զօրաբաժինով: Իսկ Թուրքիա իր տեղը կաղմով կը պահէ մեծ զինուորական ուժ մը: Ասիկա մեծ զոհողութիւն մըն էր իր դաշնակիցներուն հաշուոյն .

Եթէ Թուրքիա իր ազգային եկամուտին 7 առ հարիւրը ամէն տարի չյատկացնէ վերականգնումի, ընկերային տագնապներ պիտի ենթարկուի

Մեր դաշնակիցները գիտեն թէ Թուրքիա այսօրուընէ իսկ կը գտնուի ընկերային վտանգաւոր տագնապի մը մէջ, եւ թէ ՆԱԹՕի թշնամի հոսանքներ կը հրահրեն այդ տագնապները: Կրնայ գալ օր մը, երբ հակառակ կառավարութեան ամբողջ բարեացակամութեան, պարզապէս Թուրքիոյ տնտեսական խաթարումին եւ ընկերային տագնապէն յառաջ եկած խռովութիւններու հետեւանքով Թուրքիա իր դաշնակիցներուն ալ վնասակար կրնայ դառնալ աղետալի ներքին պատերազմի մը վախճանին ...

Վերջին տասնամեակի էնֆլասիոնի քաղաքականութիւնը այսպիսի ուղղութեան մը ճամբայ հարթած է: Անհրաժեշտ կը նկատենք մեր դաշնակիցներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել 6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն, բոլորն կատարուած ցոյցերուն եւ իրերայաջորդ գրգռութիւններու վրայ :

Այս կացութեան առջեւ, կը մնայ աւելցնել Թուրքիոյ օժանդակութիւնը: Ապա թէ ոչ, անտարակոյս օր մը պիտի վշտանայ Թուրքիա, որ անօթի, անձնազոհ կը մարտնչի արեւմտեան հաւաքականութեան մէջ :

Թուրքիա ՆԱԹՕի մէկ պետութիւնն է որ թէ ոչինչ ունի, եւ իր կեանքը մէջտեղ դրած է բան մը չկորսնցնելուն համար: Իր կեանքը մէջտեղ դնելը իր բարեկամներուն մօտ կարեւորութիւն չի զգենուր, գուցէ ճիշդ անոր համար որ ոչինչ ունի: Մինչդեռ Թուրքիա կը գտնուի տնտեսական տագնապի մը մէջ, որուն արդիւնքը ընկերային տագնապ պիտի ըլլայ: Եւ դաշնակիցները կարծես կը յամառին պէտք եղածին չափ չօգնելու Թուրքիոյ»:

Իսկ թէ ի՛նչ կը մտածէ Արեւմուտքը, ո՞րքան կը վստահի Թուրքիոյ հաւատարմութեան վրայ՝ երբ պատերազմ ծագի, կը թուի թէ Ինէօնիւի կառավարութիւնը կասկածներ կը ներշնչէ : Այդ մասին յաջորդով :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՄԸ

ՀԱՅ ՓՈԽԱՐՔԱՆ

Քանի որ վճարումով էր՝ նուիրապետութիւնը չէր յարգուեր, աշխարհական մըն ալ պատրիարքական պաշտօն կրնար ստանալ վճարումով։ Պատրիարք եղած են աշխարհականներ ալ (Մուրատեան, էջ 366-67)։ «Օսմանեան տէրութեան հրովարտակները երբեմն կուտային աշխարհականներու ալ պատրիարքական պաշտօն վարել»։ Պատրիարքին շուքին տակ գործեցին մեծամեծները։

«Քրիստոնեայ պատրիարքները, կը գրէ Ֆրանսացի ճանապարհորդ Շարտէն, պաշտօն ձեռք ձգելու համար սկսան նուէրներ տալ սուլթանին, մինչդեռ նախապէս կարեւոր գումարներ կը ստանային՝ երբ պատրիարք նշանակուէին։ Պատրիարք կը նշանակուէր այն եկեղեցականը, որ ամէնէն շատ պարգեւ կուտար»։

Եկեղեցականը համեստ դասակարգէ կուգայ, պաշտօնի բարձրացում ստանալու համար, պատրիարք ըլլալու համար, հարուստին պիտի դիմէ, սեղանաւորէն դրամ փոխ պիտի առնէ, յետոյ ծուխերը թուղթելու, պարտքը վճարելու համար։ Երբեմն հազիւ Աթոռ նստած, օգտուելով փոխարքայութենէն, քմահաճօրէն աքսորել կուտար պահանջատէրը կամ հակառակորդ մը։

Եպիսկոպոսներն ալ աթոռները կը գնեն, կը քծնին, կը գտնեն աթոռի տիրանալու համար։ Ժողովուրդը կ'ատէ եկեղեցականը, գայթակղեցի կեանքին եւ ընչաքաղցութեան համար։ (Միշել Ֆեպիւր, Թէաթր տը լա Թիւրքի, 1682, էջեր 438, 441)։

Ամէն բան վաճառքի է, քահանաներն ալ պատրիարքէն կը գնէին ծուխերը։ Ծուխ մը իր տան քահանայէն միայն կրնայ պսակուիլ, թաղուիլ։ Հարուստ քահանաները աւելի ծուխ ունէին, աւելի կը հարստանային, աղքատներու քահանաներն ալ աղքատ էին եւ հազիւ կ'ապրէին։ Քահանան կ'ըսէր. «Ես քեզ գնած եմ, որդար սեփականութիւնս ես, ո՞վ կրնայ ձեռքէս խլել քեզ»։

Վախճանած քահանայի մը իրաւունքները պատրիարքին կը մնային, անոր կողմ կը վաճառուէին ուրիշ քահանայի մը, բայց պարտքերը կը մնային ընտանիքին, որ անսպառելի խեղճութեան մէջ կը մնար։ Պօղոս պատրիարք ընտրութենէն առաջ քահանաներուն կը խոստանար ջնջել այդ սովորոյթը։ Քահանաներն ալ իր ընտրութեան յաջողութեան կ'աշխատէին։ Ընտրուելէ ետք, երբ Գալաթի քահանան կը վախճանէր, կը գրաւէր ծուխերը, կը վաճառէր։ Քահանաներ կը բողոքէին, խոստումը կը յիշեցնէին, Պօղոս տեղի չէր տար, քահանաներ սուլթանին կը դիմէին (1819ին)։ Սուլթանը քննութիւն կը հրամայէր, Պօղոս կ'ամբաստանէր քահանաները որպէս ըմբոստներ իր իշխանութեան դէմ։ Սուլթանը կը հրամայէր աքսորել զանոնք։ (Պէրպէրեան, Պատմութիւն, էջ 95 եւ 97)։

Քահանաները մեռած մը չէին թաղեր, մինչեւ որ թաղման ծախքը չվճարուէր։ Աղքատին մարմինը կը մնար եկեղեցիին դուռը, այլին եւ զաւակները կը մուրային, ողորմածներ դրամ կը նետէին մօտը դրուած պնակին մէջ մինչեւ լրացումը գումարին։ (Միշել Ֆեպիւր, էջ 443)։

×

Սիմոնականութիւնը սովորական եղաւ՝ աթոռ գնելու համար։ Բարքերը նոյնն են Յոյներուն, Հայերուն եւ Թուրքերուն։ Կը կաշառէին փաշաները, առնելու ալ կը գնէին պաշտօնները։ 1583ին, յոյն եկեղեցականներ գանգատեցան, որ աթոռը տրուեցաւ անգիր վանականի մը, որուն եղբայրը աթոռին համար վճարած էր Թուրքերուն տասներկու հազար տուքատ։ Պանդատին հետեւանքն եղաւ երեք հազար տուքատ տուգանքի դատապարտութիւն։ Յաջորդ տարին պատրիարքը վար առնելու համար վճարեցին քսանըչորս հազար, բայց եղբայրը քառասուն հազար վճարեց։ Այսպէս, շարունակաբար, յոյն թէ հայ աշխարհներու մէջ։

Յոյն եպիսկոպոսներն ալ պաշտօնները կը գնէին պատրիարքէն, իրենց կարգին վճարում կը ստանային քահանաներէն, վերջապէս վճարողները կ'ըլլային ծուխերը։

Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն ալ պաշտօնի տեւողութիւնը անհաստատ էր։ 1370էն 1789 վէզիրներու թիւը եղած է 178, միջին հաշուով երկուքուկէս տարի պաշտօնավարութիւն։ Քէօփրիւլիները քանի տարի կառավարած են։ Սուլթանը չի ճանչնար իր մարդիկը, մինիստրներու թիկնապահներ, ... ծով կ'ընտրէր վեզիրը, որ անծանօթութեան մէջ կը մնար, երբ պաշտօնանկ կ'ըլլար։ Պալատական պաշտօնեայ մը կուգար եւ սուլթանին անունով կը պահանջէր կնիքը։ Եթէ սպաննուած չէր, կ'աքսորուէր, իր գոյքերը կը գրաւուէին, երջանիկ պիտի ըլլար, եթէ գաւառի մը կառավարիչ նշանակուէր։ Պաշտօնանկ վէզիր մը Պոլիս մնալու չէր, անմիջապէս մեկնելու էր աքսորավայրը՝ առանց ընտանիքը տեսնելու։

«Անձնական արժանիքը — կը գրէ Մուրատճա տ'Օհսոն — ոչ մէկ արժէք ունի, ամէնէն կարեւոր պաշտօնները կը տրուին քմահաճոյքով, ընչաքաղցութեամբ։ Մէկ օրէն միւսը բարձր աստիճաններու հասնողներ կան, ուրիշներ կը տապալին անակնկալօրէն, կը պատահի նոյնիսկ որ պաշտօնազուրկ պաշտօնեայ մը հաւրուրէ ըլլալեստը բարձրացող ստորադասեալի մը։

Ծախխան սովորական էր դատապարտեալի մը համար։ 1648ին Իպրահիմ Ա.ի օրով Մեծ Վէզիր Նիզար Ահմետ փաշա իր պաշտօնեաներուն ներկայութեամբ դաւաղանի երկու հարիւր հարուած տրուած է իր եղբայրներէն մէկուն, որ փոխտեղակալ էր (Քոսհեա Պէյ)։ Կեանք եւ ինչք ոեւէ պաշտօնեայի կախում ունէր մեծերու քմայքէն։ Ծեծի տակ անշնչացողներ, մեռնողներ եղած են։

Փաշաները մեծածախս էին, պէտք ունէին դրամի, կաշառակերութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն էր։ Վէզիր մը բազմաթիւ ձիեր ունէր, 1500 հարճեր, 700 ներքինիներ։

Քրիստոնեաներն ալ յարմարելու էին միջավայրին, բարոյական մակարդակը հաւասարելու էր։

×

Փառասէր եկեղեցականը աշխարհականին դրամին պէտք ունէր, աթոռը գրաւելու համար։ Աշխարհականն ալ իրաւունք կը ստանար միջամուխ ըլլալու, պաշտօնը կ'աշխարհականանար, Իւրաքանչիւր իշխան, իւրաքանչիւր խմբակ իր թեկնածուն ունէր աթոռին համար, որուն դահակալը կը դառնար գործակատարը՝ պաշտպանին կամ խմբակին։ Որքան բիրտ ստորադասին հանդէպ, ծուխերուն հանդէպ, նոյնքան ստրկօրէն՝ իշխանաւորին առջեւ։ Պատրիարք եւ եպիսկոպոս կը դարպասէին չելեպին, ամիրան։ Բարեւի կը կենային մեծատունին առջեւ։ Երբեմն կը սպասէին ճարկիլէի կրակին նուազելուն եւ փութկոտութեամբ կը նորոգէին՝ գոհունակութիւն պատճառելով դրամատէրին, փոխանակ արժանապատուութեան զգացումը արթնցնելու, աքեմն ու պաշտօնը յարգելու։

Արեւելքի մէջ բոլորն կը հաստահարուէր աւագակներէ, վաշխառուներէ, պաշտօնեաներէ, Պոլսոյ մէջ կամաւորապէս կը կողոպտուէր վեզիրներէ։

Տեղակալներ կը գրաւեն պատրիարքական աթոռը, աշխարհականացում կրօնապետի, ազգապետի պաշտօնին։ Քէօփրիւլիւ կը բանտարկէ տեղակալները, որոնք տասը հազար դահեկան տուգանք վճարելով ածիքնին կ'ազատեն։ Պատրիարքարանի հարիւր հազար փող տուրքին ալ հարիւր քսաններորդի բարձրացնելով՝ ընտրութիւնը յետաձգել կուտան։ Թովմաս Բերիացին տուրքը չորս հարիւր հազարի բարձրացնելով՝ ընտրութեան հրամանագիր կը ստանայ 1657ի վերջերը։ Տեղակալներ եւ Թըլթըլեան կուսակցութիւն կը պայքարին՝ գինը բարձրացնելով։

Ժողովուրդը կը վճարէ էջմիածնի տուրք, եպիսկոպոսական տուրք, քահանայական տուրք, ոչ հաշիւ կայ, ոչ եկամտական ծրագիր։ Ամէն գործ բախտին ձգուած է, ինքնակալին փոխանորդը իշխանութիւնը կը վաճառէ, որքան հզօր իր ծուխերուն հանդէպ, այնքան անզօր ծուխերը պաշտպանելու համար վաշխառուին, հարստահարողին հանդէպ։ 1660ին Կամախէն, Սվազէն, Տիվրիկէն Պոլիս կուգան Հայեր, բողոքելու համար հայ հարկահաւաքներու դէմ։

Հարկերը ծանր էին նաեւ ամէն կողմ, մանաւանդ Մուրատ Դ.ի օրով, որովհետեւ փաշաներ, սուլթան դրամի պէտք ունէին շռայլ ու շուայտ կեանք մը վարելու համար։ Քրիստոնեային փրկութիւնը իսլամանալուն մէջ էր, տուրքերէ զերծ մնալու համար, բայց հեռացող Հայերու տուրքերը կը մնային մնացող Հայերու վրայ, գաւառացին կը բողոքէր, կառավարութիւնն ալ 1660 թուականէն յետոյ Պատրիարքարանի միջոցով Պոլիս գտնուող գաւառացիները դէպի գաւառ կը ղրկէր։ Առով մէկտեղ նորեր կը հասնէին գաւառներէն, անզացիք եւ նորեկք պայքարներ կը սկսէին, հինները կը մասակարարէին, նորերը պարտականութիւններ միայն ունէին։ Կը դադրին այս պայքարները, որովհետեւ պայքարի նոր պատճառ մը կը ներկայանար՝ Սաակայի եւ էջմիածնական պայքարներ, մինչեւ որ «խաւարեալի եւ լուսաւորեալի» կռիւներ բացուին։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԱՐՔ. ԿՈԳԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՀՌՈՄ — Իմանալով որ Ս. Արք. Կոգեան Հռոմ հասած է, տեսակցութիւն մը խնդրեցի Յառաջի համար, օգտագործելու համար պատեհութիւնը խօսելու «Հայոց Եկեղեցի» հատորին մասին, զոր վերջերս լոյս ընծայեց Պէյրութի մէջ։

ՀԱՐՑՈՒՄ — Ընթերցողը պարզ հպանցիկ ակնարկ մը նետելով ձեր գործին վրայ, ունեցած առաջին տպաւորութիւնը աղբիւրներու, վկայութիւններու առատութիւնն է։ Կրնա՞նք գիտնալ թէ որքան ժամանակ խլեց ձեզմէ այս գործը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — Մերձաւորապէս տասնըհինգ տարի, երկար ընդհատումներով։ Կարելի է ըսել սակայն թէ այս երկը 15 տարիէ կը գրաղեցնէ զիս։ Հետեւաբար 15 տարի առաջ հաւաքած եմ գործիս վերաբերող բոլոր անհրաժեշտ աղբիւրները։ Սակայն նիւթը միայն այս գիրքով չի սպառիր, ընդհանրապէս պատմաբանասիրական հարցերով զբաղած եմ ամբողջ կեանքիս մէջ։

Հ.— Ձեր գիրքին Ա. գլուխին մէջ հակիրճ տողերով կենսագրականը ընելէ ետք Օրմանեան Պատրիարքին, հարց կուտաք թէ «ինչո՞ւ գրեց» (խօսքը Օրմանեան Պատրիարքի «Հայոց եկեղեցի» գործին մասին է)։ Կրնա՞նք մենք ալ իմանալ թէ դուք «ինչո՞ւ գրեցիք ձեր «Հայոց եկեղեցի»ն»։

Պ.— Նախաբանին մէջ պատասխանած եմ հարցումիդ։ Նպատակս եղած է մատնանշել փաստերով մեր եկեղեցական պատմութեան այն էական կէտերը, որոնք Օրմանեան կամաւ հեռացած է իմ համոզումիս համաձայն, որովհետեւ ան գրած է պատմութիւնը այնպէս՝ ինչպէս կը բաղձար որ ըլլար։ Հետեւաբար աշխատած եմ տալ պատմութիւնը մեր եկեղեցիին, օգտուելով նաեւ բանասիրական ամենավերջին նորութիւններէն եւս։

Հ.— Դուք ձեր գիրքը յորջորջած էք «Հայոց եկեղեցի» ճիշդ այնպէս, ինչպէս Մաղաքիա Օրմանեան կոչած է իր հատորը։ Արդեօք յատուկ դիտաւորութեա՞մբ։

Պ.— Բանիմաց ընթերցողը իսկոյն կը նշմարէ երկու գիրքերուն միջեւ եղած ազերսը։ Արդարեւ շահերու մէջ ամենէն գիրքիս վերնագիրը, ուզած եմ հասկցնել թէ ներկայ հատորը սերտ յարաբերութեան մէջ է Մաղաքիա Օրմանեանի նոյնանուն հատորին հետ, սա քիչ մը հերքումը նախորդին՝ որու մասին, առանց հիմնօրէն եւ ... սրամտութեամբ գրած է Հ. Վարդան Վ. Հացունի (Վենետիկ)։

Հ.— Այս ուղղութեամբ ուրիշ գործեր կամ յօդուածներ ստորագրա՞ծ էք առաջ։

Պ.— Այս ուղղութեամբ, Օրմանեանի հայավ յօդուածներ, ուրիշ տեղ չեմ ստորագրած երբեք։

Հ.— Ամէնէն աւելի ի՞նչ եղած է ձեր հիմնական նպատակը այս մեծածաւալ գիրքով։

Պ.— Կը կրկնեմ, շատ յայտնեցի, գործ մըն է որ միայն ի սէր ճշմարտութեան յանձն առի գրել յօդուած մեր սիրելի ազգին, որովհետեւ չի բաւեր ազգին ներկայացնել պատմութիւն մը որ միայն ազգասիրական կամ նոյնիսկ ազգամոլական զգացումները փայփայէ, այլ ամէն բանէ առաջ հարկ է առաջնորդ ընտրել ճշմարտութիւնը։ Եւ ճշմարտութիւնը սիրողները, մեծ յոյս ունիմ, որ օգտուին այս գիրքէն։

Հ.— Տրամադիր ունի՞ք օտար լեզուներով տեսնելու ձեր այս երկը։

Պ.— Ես՝ ոչ։ Սակայն աջ ու ձախէն կը լսեմ թէ կայ ցանկութիւնը, նոյնիսկ խնդրանքը։ Թէ ո՛վ պիտի ընէ այդ գործը, չեմ գիտեր։ Իրերին գործ չէ, ձեռնարկողը լաւ տեղեակ պէտք է ըլլայ երկու լեզուներուն ալ։ Բայց Հայերուս մէջ այսպիսիները անպակաս են, փառք Աստուծոյ։

Հ.— Յոյս ունի՞ք, Գերպ. Տէր, որ ձեր այս հատորը յեղաշրջում մը բերէ հասարակաց կարծիքին վրայ։ Դրակա՞ն թէ ժխտական պիտի ըլլայ։

Պ.— Եթէ հանրութիւնը հետաքրքրուի այս գիրքով, եթէ ան հոգիով մտնենայ՝ որով գիրքը գրուած է, կը յուսամ թէ բարեփոխումներ տեղի ունենան։ Բայց թէ քանի՞ հոգի ճշմարիտ ուսումնասէրի աչքով պիտի մօտենայ անոր... հարցը հոն է։

Գ. Գ.

"ՄԵՐ" ԲԱՐԹՈՂԸ

Ցաւով իմացայ իր մահը։ Զինքը ճանչցած էի «Յառաջ»ի աշխատակցութեանս շրջանին, ուր, կը կատարէր թերթին ցրուիչի պաշտօնը։

Բարթողը, «մեր» Բարթողը (վասնզի իր քաղցր բնաւորութեամբ բոլորինն էր ան) իր համեստութեան, միամտութեան հասնող պարզութեանը մէջ ունէր բան մը թաքնուած, որ զինքը կը դարձնէր հաճելի ու սիրելի։

Ամէն բանէ առաջ, Բարթողը հաւատաւոր Հայ մըն էր, բառին լայն առումով հայրենասէր մը։ Հայ ցեղին յատուկ առաքինութիւնները՝ աւանդասիրութիւն, եկեղեցասիրութիւն, ընտանեսիրութիւն, բարքերու խստամբեր պահպանողութիւն, աշխատասիրութիւն, այս բոլորը ի մի էին հաւաքուած իր անձին մէջ։ Ապացոյց՝ որ իրեն բախտակից տարագիրներուն հետ Ֆրանսա ապաստանած, Բարթողը յաջողած էր ընտանեկան նախանձելի դիրք մը ստեղծել, տուն-տեղ ունենալ եւ դառնալ պատուական զաւակներու եւ թոռներու տէր։

Իսկ իր օրինակելի աշխատասիրութի՞ւնը։ Փաստ՝ մինչեւ իր կեանքին վերջին տարիները հաւատարիմ աշխատաւորը եղաւ «Յառաջ»ին, կատարեալ ճշդապահութեամբ։

Ի՜նչ երանելի ու հաճելի յիշատակներ ունինք իրմէ։

Հեծելանիւով կը կատարէր իր աշխատանքները, մօրէօր ունեցող հեծելանիւով մը։ Երբ կը պատահէր որ ուշ հասնէր իր գործին, առանց սպասելու որ պատճառը հարցնեն իրեն, կը փութար ըսելու.

— Մօրէօրս աւրուեցաւ...

Եւ կը խնդայինք, ինքն ալ մեզի հետ, կը կատակէինք, եւ բարի Բարթողը հայրական համբերութեամբ մը կը բաժնէր մեր կատակները։ Եւ եթէ պատահէր որ կատակին սահմանը անցնէր, յանկարծ կը պոռթկար բարկութեամբ մը։ Բարկութիւն մը սակայն՝ որ զինքը կը դարձնէր աւելի սիրելի։

Հէ՜յ Բարթող ապրար, այսօր կեանքին չար խաղը վերջնականապէս աւրեց մօրէօրդ...

Ու հիմա անդենականէն կը սպասես անշուշտ որ կատակենք քեզի հետ ու գտնես բարի սատաղ ուղղես մեզի։

Չէ՛, այլեւս անցած է կատակի շրջանը, մեզի կը մնայ միայն յարգանքով խոնարհիլ քու բարի յիշատակիդ առջեւ՝ սիրելի Բարթող ապրար։

Ս. Գ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Դեկտեմբեր 21էն Հռոմի կիպրոնական կալըրիներուն մէջ անձնական ցուցահանդէսով հրապարակ պիտի գայ, փնտռուած եւ տաղանդաւոր նկարիչ Միհրան Օրագեան։ Ցուցահանդէսը 15 օր բաց պիտի մնայ, եւ յոյսով ենք որ մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը Հռոմի գեղարուեստական հասարակութենէն գովեստներ խլէ, ինչպէս ուրիշ անգամներ, տարագիր եւ տառապած Հայու (Մեսամերօ) աշխարհը քննադատ պաստառներով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

«Un fil à la patte»

Ֆրանսական Թատրոնի վարիչի դերասաններէն՝ Մարսէլ Սիմոն, որ երկար տարիներ շարունակ վօտըվիլի առաջնակարգ մեկնաբանը մըն է եղած, իր ժամանակին, հետեւեալ կերպով արտայայտուած է բեմական արուեստի վօտըվիլի սեռի մասին.—

« Լաւ կառուցուած վօտըվիլ մը ողբերգութիւն մըն է նաեւ, եթէ հերոսը առոր մէջ ենթարկուած է ճակատագրական դժբախտութիւններու ...»

Այս միջոցիս, Քոմետի – Ֆրանսէզի բեմին վրայ, որ Տունն է Մոլիէրին, ինչպէս նաեւ Քորնէյին, Ռասինին, Սոփոկլեսին եւ Եւրիփիտեսին, կը ներկայացուի Ժորժ Ֆէտոյի մէկ վօտըվիլը՝ «Էօն ֆիլ ա լա փաթ», որուն նիւթը անգամ մը եւս կուգայ ապացուցանել ճշմարտութիւնը Մարսէլ Սիմոնի տեսակէտին :

Ժորժ Ֆէտօ, արդարեւ, ֆրանսական «վօտըվիլ»ին անհերքելի վարպետն է : Իր թատերական երկերը «Կլատիաթորը եւ իր միլիոնները», «Իպառիէի սիրուհը», «Ակամայ Շամբրինեոլ» եւ տակաւին այլ երկեր, 1900ական թուականներէն սկսեալ գրուած են ֆրանսական բեմը եւ տակաւին մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց թարմութիւնը.

Վերադառնանք «Էօն ֆիլ ա լա փաթ»ին ներկայացման եւ իր նիւթին, որ իր տեսակին մէջ կը կրէ տեսակ մը դասական նշանակութեան դրոշմ :

Հերոսը՝ երիտասարդ Պուա – տ՚Անկլէն, յաջողած է հազարումէկ հնարքներով գլուխ հանել շահաբեր ամուսնութիւն մը՝ Պառոնուհի Տիւվերժէի աղջկան հետ, առանց սակայն վերջնականապէս խզելու իր կապերը հասարակ երգչուհիի մը՝ Լիւսէթ Կոթիէի հետ, որ իր հոմանուհին է: Այս վերջինը, հրաւիրուած է երգելու այն երեկոյթին, զոր կազմակերպած է Պառոնուհին :

Արդ, առեղծուած է «ողբերգական» կացութիւնը :

Մէկ կողմէն՝ պէտք չէ որ Լիւսէթ տեղեկանայ թէ իր սիրականը ամուսնանալու վրայ է, միւս կողմէն՝ պէտք չէ որ Պառոնուհին, իր աղջիկն ու ամբողջ ընտանիքը իմանան թէ՝ երիտասարդը հոմանուհի մը ունի:

Այս կեդրոնական «ողբերգութիւն»ը կուգայ ընդգծուիլ նաեւ ուրիշ ծանրակշիռ դէպքերով :

Կայ սարսռազդեցիկ եւ ահարկու տիպարը Հիւսիսային ամերիկացի զօրավարին, որ խելայարի մը պէս սիրահարած ըլլալով երգչուհիին, երդուած է ոչնչացնել, մէջտեղէն վերցնել բոլոր այն անձերը որոնք Լիւսէթին հետ սիրային յարաբերութիւններ մշակելու եւ կամ մշակած ըլլալու կասկածին տակ կը գտնուէին...:

Այս բոլոր ողբերգութեանց մէջ կայ ողբերգականօրէն ծիծաղելի տիպարը ուրիշ երիտասարդի մը [illegible] գէնին, որուն մէջ այսահար գործակալը կարծեցեալ հակառակորդ մը տեսնելով, իր [illegible] թունաւորած է հէք երիտասարդին խաղաղ ու անդորր կեանքը ...

Այս տարօրինակ դէպքերու շարայարումը [illegible] ձէ զաւեշտի եւ զաւեշտը՝ ողբերգութեան, մանաւանդ երբ երկին ճարտարապետն է Ժորժ Ֆէտօն:

Իրարու յաջորդող ահաւոր տեսարանները, ճակատագրական աղէտի մը բոյթը ունեցող խօսակցութիւնները, Ֆէտոյի սարսափ ոճին ու հնարամիտ դարձուածքներուն շնորհիւ, կարծես մոգական գաւազանի մէկ հարուածով կը դառնան ծիծաղի պոռթկումներ յառաջացնող զաւեշտ մը :

Ասոր վրայ աւելցուցէք Քոմէտի Ֆրանսէզի դերասանական կազմին փայլուն խաղարկութիւնը, որուն շնորհիւ ներկայացումը կը դառնայ բեմական յաղթանակ մը :

Բեմադիրը՝ անուանի Ժագ Շառոն, որ նոյնպէս առանձնած է կարեւոր դերերէն մէկը, իր շուրջը հաւաքած է Քոմէտի Ֆրանսէզի լաւագոյն ուժերը — Ռոպեր Հիռշ, Ժան Փիա, Ժոռժ Տեքրիէր, եւ Տիկիններ՝ Միշըլին Պուտէ, Տընիզ Ժանս, Դաթըլըին Սամի եւ Մարթ Սալիսիա :

X

Օգտուելով առիթէն, խօսինք նաեւ Փարիզահայ թատրոնի մասին, որ անցեալ երկուշաբթի, երկար դադարէ մը ետք, տուաւ իր առաջին ներկայացումը, նախաձեռնութեամբ դերասան Գ. Տէրմէշեանի բեմադրելով Յ. Պարոնեանի «Շողոքորթը»:

Անմիջապէս ըսենք, որ մեծանուն երգիծագրին այս երկը չի համապատասխաներ ո՛չ անոր համբաւին, ո՛չ անոր երգիծական հոյակապ տաղանդին եւ ոչ ալ բաղդատութեան որեւէ եզր կարելի է գտնել անոր միւս կոթողային գործին՝ «Պաղտասար Աղբար»ին հետ:

Ըսենք նաեւ որ Յ. Պարոնեան իր «Շողոքորթը» անաւարտ թողուցած է : Երկու արարները միայն աւարտած է, եւ իր մահէն ետք միայն Ե. Օտեան աւելցուցած է անոր վրայ երրորդ արար մը, առանց սակայն կարենալ վերջնական դիմագիծ մը տալու անոր, իր իսկ խոստովանութեամբ :

Նիւթը՝ հասարակ տեղիք անցք մըն է: Վաթսունոց մարդ մը սիրահարած է քսանամեայ աղջկան մը: Միւս կողմէ, վաթսունամեային քառասնամեայ տունը մնացած քոյրը իր կարգին սիրահարած է քսանամեայ երիտասարդի մը: Երկուքն ալ իրենց սիրային յարաբերութիւններուն ճակատագիրը յանձնած են Գալիկին՝ շողոքորթ մը, որ սակայն գործը կը հասցնէ ձախողութեան ու ի վերջոյ ամէն ոք կը հրաժարի իր ամուսնութեան արտառոց ծրագիրէն :

«Շողոքորթ»ին խաղարկութիւնը յաջողութեամբ անցաւ: Դերակատարները՝ Տիկին Հայկուհի Թրոշեան – Շաանէն, Գ. Գ. Գրիգոր – Վահան, Ն. Պչտիկեան, Ժ. Սթեֆանօ, Օր. Սեմա, կազմակերպիչն ու տողերս ստորագրողը ունեցան գնահատելի խաղարկութիւն մը :

Ցայտնի էր աշխատանքը զոր Փարիզահայ դերասանները տարած էին ներկայացումը հաճելի ու յաջող դարձնելու համար :

Մաղթելի է, սակայն, որ մենք դերասաններս, հաւաքական բմբռնումի դրութիւն մը ստեղծենք, գոնէ թէքնիք հարցերու մէջ, եւ ամէնս մեր անձնական մօտեցումները չպարտադրենք իրարու : Այսպէսով պիտի կրնանք խուսափիլ այն կարգ մը թերիներէն, որոնք իրայտ եկան «Շողոքորթ»ի ներկայացման ընթացքին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ

Բժշկական գիտութիւններու դոքթորի աստիճան շնորհուեցաւ երիտասարդ գիտնականի մը՝ Լեւոն Ղամբարեանի, որ շատ յաջող թէզ մը պատրաստեց եւ յանձնեց Խ. Միութեան Բարձրագոյն յանձնաժողովին: Լ. Ղամբարեանի գրչին կը պատկանին յիսունէ աւելի գիտական աշխատութիւններ եւ հինգ մենագրութիւն : Հայ երիտասարդ գիտնականը ճանչցուած անուն մըն է Խ. Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս. Արդարեւ, Լեւոն Ղամբարեանին բազմաթիւ գիրքերը հրատարակուած են օտար ամսաթերթերու մէջ, իսկ երկու մենագրութիւններ՝ անգլերէն, գերմաներէն եւ չեխերէն :

X Հայաստանի ըմբիշները երրորդ հանդիսացան Տաղստանի մայրաքաղաքին՝ Մախաչքալայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած մրցումներուն ընթացքին, որոնց կը մասնակցէին 12 երկիրներ: Առաջին հանդիսացան Վրացի ըմբիշները, իսկ երկրորդ՝ Ղազախները:

ՓԱԽՈՒՍՏԸ ՁԱԽՈՂԵՑՆՈՂ ՕԴԱՁՈՒՆ ՇՔԱՆՇԱՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

Հոկտեմբեր 17ի թիւով հաղորդեցինք օդանաւային առեւանգումի մը դէպքը, Հայաստանէն փախչիլ փորձող երեք Հայերու կողմէ կատարուած :

Առաջին անգամ կոմսոմոլսկայա Պրաւդան էր որ հաղորդեց լուրը եւ տուաւ մանրամասնութիւններ: Երեք Հայեր Սեպտեմբեր 10ին օդանաւ նստած եւ յարձակած են երիտասարդ օդանաւորդին վրայ, որպէսզի ստիպեն այս վերջնոյն օդանաւը քշել սահմանէն անդին, Եղեգնաձորի մօտերը: 27 տարեկան երիտասարդ օդանաւորդը՝ Էդիկ Բախչինեան, հակառակ իր ուսին, կռնակին եւ կուրծքին կրած դաշոյնի հարուածներուն, պաղարիւնութեամբ օդանաւը երկրին սահմաններէն ներս կ՚իջեցնէ ու այս ձեւով կը ձախողեցնէ երեք Հայերու փախուստի փորձը :

Նոյեմբեր 30ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան դահլիճին մէջ, Էդիկ Բախչինեանի յանձնուած է Կարմիր Դրօշի շքանշանը՝ շնորհուած, Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կողմէ, Հոկտեմբեր 23ի հրամանագրով մը:

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստան այցելած է Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի Նախագահը՝ Ակադ. Մ. Կելտիշ: Բիւրականի մէջ տեսակցած է Վ. Համբարձումեանի հետ եւ ծանօթացած տեղւոյն կարեւոր աշխատանքներուն: Այդ առթիւ իրեն ցոյց տրուած է Եւրոպայի ամէնէն մեծ հեռադիտակը եւ միւս տեսողութեան սարքերը: Սարաւանդի մէջ դիտած է Խ. Միութեան ամէնէն մեծ ռատիօհեռադիտակը եւ հետաքրքրուած այդ ցոլացիկին (ռեֆլեքթէօր) օգնութեամբ ռատիօֆիզիքի եւ էլեկտրոնիքի հիմնարկութիւններու հետազօտութիւններուն արդիւնքներով :

Վերջապէս այցելած է նուրբ օրկաններու քիմիային, ուսողութեան, մեքենաներու եւ այլ հիմնարկութիւններու կեդրոնները :

X Հայաստանի Հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Դեկտեմբեր մէկին Թիֆլիս մեկնած են 22 հայ գիտնականներ, մասնակցելու համար գիտական համագումարի մը: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Վ. Համբարձումեան, Յ. Բունիաթեան, Ն. Յարութիւնեան, Ա. Ալիխանեան, Ս. Մկրտիչեան, Ի. Մաղաքեան եւայլն:

ԴԵՂԱԳԻՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Պէտք չէ միայն տարի աւելցնել կեանքին վրայ, այլեւ կեանք աւելցնել տարիներուն վրայ :

ՄՈՒՐ

X

Եթէ գինին չըլլար բարի,
Չէր ապրեր 3000 տարի :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Երբ քննութիւնը վերջացուց Ներսէս Արծրունին, անատեն ըսաւ.

— Սերոբ աղա, առ այժմ մէկդի պիտի դնէք այս մուրհակները...: Գիւղացիները թշուառ են. կառավարութիւնը ծանր տուրքերու տակ ճնշած է զանոնք. գրեթէ ուտելու հաց անգամ չունին: Հակառակ պարագային մէջ՝ յուսահատութիւնը կը մղէ ամէն բան ընելու: Իրաւ է: Ժամանակին դրամ տուած էք. օգնութիւն ըրած էք ու այսօր ալ պիտի պահանջէք. սակայն երբ չունին, ինչ ընեն : Դիտցուք թէ քանի մը կտոր արտ ունին, ծախել տուիք զանոնք. ուրկէ՞ց պիտի ապրին... հետեւաբար իրենց թշուառութեան մէջ ինչեր չեն կրնար ընել :

Նաթանենց Սերոբ աղա, որ դողդղալով մտիկ ըրած էր Ներսէս Արծրունիի աննպաստ խօսքերը, զգաց թէ ամբողջ տունը կը փլէր իր վրան ու աշխարհքը կը մթնէր իր շուրջը: Մինչեւ այդ պահուն՝ երբեմն մտքէն կ՚անցնէր թէ եկող անծանօթը կուսակցապետ մըն էր. որուն նպատակը քանի մը կլորիկ ոսկիներ պահանջել փոխարէնը հինցած մուրհակները գանձելու միջոց մը ցուցնելն էր : Բայց այդ մտածումը կը ցնդէր: Անհեթեթ իրականութիւն մը կը տեսնէր իր առջին, որուն վրայ կը նայէր եւ ահա ինչ որ կը նշմարէր :

Ահռելի ԴԱՇՈՅՆ մը :

Ահա ինչ որ կը պատկերանար ուրուականի մը պէս: Մէկ խօսքով՝ ահա աներեւոյթ ձեռքի մը մէջ երեւցաւ դաշոյնն, որ իր կուրծքին պիտի ուղղուէր :

— Պիտի ընդունի՞ք բառերս, գոչեց Ներսէս Արծրունին՝ իր ձայնը բարձրացնելով :

— Առ այժմ պիտի ընդունիմ, մրմնջեց Սերոբ աղա :

— Լաւ ուրեմն, բերէք ինծի սնտուկ մը :

— Ինչ պիտի ընէք սնտուկը :

— Այս մուրհակները սնտուկի մը մէջ պիտի դնեմ ու կնքեմ: Երբ ժամանակը գայ, դարձեալ տունդ կուգամ ու ձեռքովս կը քակեմ զայն :

Վաշխառուն չդիմադրեց: Առարկելու բառ մը չգտաւ ըսելու: Ուստի թիթեղէ փոքրիկ սնտուկ մը բերաւ: Ներսէս Արծրունին իր ձեռքով այդ թուղթերը սընտուկին մէջ դրաւ ու ծոցէն կնիք մը հանելով, երկու տեղէն ալ ամրացուց ու կնքեց : Յետոյ պատուիրեց :

— Այս սնտուկը ձեր քնացած սենեակին մէջ պիտի պահէք, որպէսզի անոր կնիքը մէկը չաւրէ : Եթէ հասկցուի, կեանքդ վրայ կուտաս: Հասկցա՞ր :

— Գլխուս վրայ, էֆէնտի, թոթովեց Սերոբ աղա:Դուք անհոգ եղէք, իմ ննջարանս մէկը չի մտնէր :

— Աղէկ ուրեմն մնաք բարով .

— Երթաք բարով... կակազեց Սերոբ աղա

Ներսէս Արծրունին ոտքի ելաւ ու մեկնեցաւ :

Սերոբ աղա մինակ մնաց :

Պահ մը մտածեց... ձեռքը ճակատին տարաւ ու անոր վրայ լեցուած խորշոմները ճմրկեց, ճանկռտեց ու ծանկծտեց. Յետոյ հիւրանոցին մէջ մտան եկաւ, մէկ պատուհանէն միւսը գնաց .

Օհ, դարհուրելի երկիւղ մը պաշարած էր զինքը.

Իրեն անանկ կուգար որ դուրսէն քովը մէկը կար, ուր պահուըտած էր մութին մէջ ու կը սպասէր: Իրեն անանկ կուգար որ կրակի մը մէջ կը գտնուէր եւ օգնութիւն պոռալ չէր կրնար :

Վերջապէս, ժամերով տատանելէ ետքը, դուրս ելաւ հիւրանոցէն ու ննջարանը քաշուեցաւ :

Սնտուկը հոն էր:

Կարմիր կնիքը կ՚երեւար, որուն մէջ երկու սկզբնատառեր կային, զոր չէր կրնար կարդալ :

Այդ տարօրինակ առարկային նայեցաւ, որուն մէջ իր հարստութիւնը կար, սակայն իրը չէր :

Սեւ օձ մը կար անոր մէջ, որուն մօտենալու կարծես կը վախնար .

Ամբողջ գիշերը չքնացաւ :

— Առաւօտը: դեռ լոյսը չծագած, իր մտքին մէջ ազնուալի խորհուրդ մը յղացած էր:

Սերոբ աղա սկսաւ տրամաբանել:

— Ինչու համար կը վախնամ... ինչ խենթ եմ եղեր...: Կեցիր, այսօր լուր կուտամ «միւսներուն ...» կը պատմեմ եղելութիւնը ու ձեռքէս եկած միջոցը պիտի գտնեմ ...: Ի՞նչ ըսել է... մուրհակներս ինչու մնան այս սնտուկին մէջ: Որո՞ւ ապրանքն է որ գրաւումի տակ կ՚առնուի: Ո՞վ էր այդ անծանօթը, որ սեմերէս ներս մտաւ ու ամենայն համարձակութեամբ սաստիկ հրաման մը տըւաւ ինծի: Կառավարութիւնն ինչ կառավարութիւն ալ է, նորէն չի կրնար սաստիկ անիրաւ վճիռ մը տալ :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկազուն Զօրթեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան, Պ. Գրիգոր Զօրթեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին՝ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԶՕՐԹԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կաղանդի առթիւ, Պ. Հրանդ Պալեան քսանական Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին, Կարմիր Խաչին եւ Աղքատախնամին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՒԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէօրնէյն Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան, կը հրաւիրուի համայն հայ գաղութը, հոգեւորապէս մխիթարուելու համար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճերմակեանէ յիսուն Ն. Ֆ., իրենց սիրեցեալ մօր, ընկերուհի Տիկին Վասիլուհի Ճերմակեանի մահուան առթիւ։

ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկ. Միութեան վարչութիւնը, ի գիտութիւն Կրընոպլի շրջաններու հայութեան կը ծանուցանէ թէ, այս Երկուշաբթի առաւօտ Ս. Ծը-նընդեան տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի Սալ Սէն Լուի սրահին մէջ, Րիւ Ժէ։ Ժամերգութիւնը կը սկսի առաւօտեան ժամը 8.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տոքթ. Սեդա Թիրիաքեան (Նախկին արտաքին բժիշկ հիւանդանոցներու) կը տեղեկացնէ իր յաճախորդներուն թէ իր հասցէն է՝ 36 Րիւ Ռասփայ, Ալֆորվիլ։

ՀԵՌԱՁԱՅՆ.— ENT. 18-20

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trevise. PARIS (9°)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը, Կիրակի 14 Յունուար, կէսօրէ վերջ, Սալ Սէն Լուի, Րիւ Ժէ։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ Վալանսի եւ շրջակայի Հայութեան։

Նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Վալանսի Գեղական Թատրոնին մէջ։

Դպրոցական եւ մանկական սիրուն երգեր ու գեղեցիկ արտասանութիւններ։

Պիտի ցուցադրուի նաեւ Տէր Նարեկ քհնյ. Վարդանեանի ձեռնադրութեան ու օծման ֆիլմը։

Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Հ. Օհանջանեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը։

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԶ. ԽԱՉԻ Պուլվ. Օտոյի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Ջորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Սափրագործար լաւ սթէնօ–տաքթիլօ մը որուն փորձառութիւն ունենայ եւ վարժ գրասենեակի գործերու։ Դիմել անձամբ ՅԱՌԱՋին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Կրթական Մարմնի
Հովանաւորութեամբ Ս. Պ. Պ. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Տեղի կ'ունենայ Կիրակի 24 Դեկտեմբեր 1961
Երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ լոյս
SALLE VOLTAIRE ի մէջ
Պատւոյ նախագահութեամբ Քաղաքապետ
Monsieur BLEUSE ի
Մասնակցութեամբ ROSY ARMEN ի
Jean-Claude Pelletier et son Quartett
ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ Elias de Quiros
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ VECCIANA

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Հրաւիրատոմսերը առանձնապէս ստանալ դիմել.-
CAFE PHILIPPE, 6 Bd. Carnot, Alfortville, Tél. ENT. 61-35

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾՆԱՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 21 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9285 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5086

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ որոշ փոփոխութիւններ սկսան նշմարուիլ այն օրէն ի վեր, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ Ըսմէթ Ինէօնիւ։

Թունդ Թշնամի ոչ-Թուրք տարրերուն, նոր վարչապետը Թոյլ կուտայ, որ մամուլին մէջ ազդու եւ գրգռիչ հրապարակութիւններ ըլլան փոքրամասնութեանց դէմ։

Ցասուիրի ընթերցողները օրը օրին կարդացին Քարիմաքիւրի բարբաջանքները Հայերուն, Ցոյներուն եւ Հրեաներուն դէմ, ինչպէս նաեւ Սօն Հավատիսի եւ ուրիշներու տուած պատասխանները։

Երկրծաթերթը կատակ չէր ըներ, երբ կը վարկաբեկէր փոքրամասնութիւնները։ Անիկա փողահարն էր որոշ քաղաքականութեան մը, որուն ամէնէն կարկառուն ջատագովն է Ինէօնիւն։

Յեղափոխական կառավարութեան օրով Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէին մէջ լրջօրէն ծեծուած է փոքրամասնութեանց հարցը։

Կոմիտէի ռասնիւրոս ծայրայեղեան անդամները, գնդապետ Թիւրքէշ եւ ընկերները կը պահանջէին միանգամ ընդ միշտ լուծել այս խնդիրը, որպէսզի Թուրքիան դառնայ միատարր ու միաձոյլ։

Իթթիհատը յաջողած էր արմատախիլ ընել Հայերը։ Մուսթաֆա Քեմալ մաքրագործեց Ցոյները, բնակչութեանց փոխանակութեան հիման վրայ։ Թուրքիոյ Ցոյները ղրկեց Ցունաստան, այնտեղի Թուրքերն ալ բերաւ Թուրքիա։

Բացառութիւն կազմեցին միայն Պոլսոյ Ցոյները, ըստ Լօզանի դաշնագրին, որ հաստատեց օրթոտոքս եկեղեցւոյ տիեզերական պատրիարքին պահպանումը Պոլսոյ մէջ։

Այսօր շատ քիչ Թիւ մը միայն կը կազմեն Թուրքիոյ ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները։

Հրեաները մեծ մասամբ գաղթած են Իսրայէլ։ Թուրքերը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէին անոնց մեկնումին։ Իսրայէլի կառավարութեան հետ կնքուած համաձայնութեան մը հիման վրայ, Հրեաները իրաւունք ունէին իրենց շարժուն գոյքերու եւ անշարժ կալուածներու վաճառումէն գոյացած գումարները երկրէն դուրս հանել մինչեւ վաթսուն հազար Թրքական լիրա արժէքով։

Փոխարէնը Իսրայէլի կառավարութիւնը համապատասխան արժէքով ապրանք կուտայ Թուրքիոյ։

Թուրքիոյ տնտեսական ներկայ ողբալի վիճակը տեսնելով, Հրեաները ամէն օր աւելի մեծ Թիւով կը հեռանան երկրէն։

Ցոյներուն դէմ ատելութիւնը միշտ վառ կը մնայ։ Դեմոկրատներու օրով Կիպրոսի հարցը պատրուակ ծառայեց Թշնամական զգացումը իր գերագոյն աստիճանին հասցնելու համար։

1955 Սեպտեմբեր 6ի նախճիրը ասոր պսակումն եղաւ։

Ցոյներն ու Հայերը աչքի փուշ են միշտ Թուրքերուն համար։

Թիւրքէշ եւ ընկերները ծրագրած էին երկրին մէջ մնացած քրիստոնեաներն ալ դուրս հանել, Ցոյները ղրկելով Ցունաստան եւ աքսորելով Հայերը։

Իրենց այս ծրագիրը ջուրն ինկաւ՝ շնորհիւ Զօր. Կիւրսէլի եւ Կոմիտէի միւս անդամներու ընդդիմութեան։ Տասնըհինգները առժամաբար հեռացուեցան երկրէն։ Սակայն անոնք չեն յուսահատած։ Ծրագիրներ կը պատրաստեն վերադառնալու եւ իրենց «Թուրանական», «համաԹրքական» երազները իրականացնելու համար։

Դեռ ծայրն ենք ծրագրոց !

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՍՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

130 ՎԻՐԱՒՈՐ

Դեկտեմբեր 19ը բողոքի օր հռչակուած էր ձախերու կողմէ, գլխաւորաբար համայնավար, Գաղտնի Բանակին դէմ։

Բողոքը պիտի արտայայտուէր երկու ձեւով. նախ՝ ժամը 11էն 11·15 գործադուլ, ապա ժամը 18·30ին՝ հրապարակային ցոյց Պասթիյի հրապարակը։ Ներքին նախարարութիւնը արգիլած էր ցոյցը արժանանալով ոստիկաններու ընկերակցութեանց բողոքին։ Ասոնք, անձամբ եւ գրաւոր կը յայտնէին Թէ պէտք չէ արգիլուի ցոյց մը երբ ոստիկանութիւնն ալ հրահանգ ստացած է պայքարիլ Գաղտնի Բանակին դէմ։

Գործադուլը անհաւասար կերպով գործադրուած է, Կառ Սէն Լազառ 15 վայրկեան կառախումբ չէ եղած, մեթրօն կեցած է զանազան կէտերու վրայ, հանրակառքերուն մեծ մասը շարունակած է իր ճամբան, ձայնասփիւռը դադրած է, մամուլի մէջ Լը Մօնտի եւ Ֆրանս-Սուարի մօտ գործադուլը ամբողջական եղած է։

Ցոյցը սկսաւ ժամը 18·30ին։ Մօտ երեք հազար հոգի հաւաքուած էին Պուլվար Հանրի Դ. եւ «Ֆաշիզմը պիտի չանցնի» կը գոռային։

Ցուցարարներու Թիւին մասին դժուար է գաղափար ունենալ, ըսենք Թէ 15·000ով կը սկսի Օռօռի սիւնակներուն մէջ հարիւր հազարի հասնելով Իւմանիթէի Ա. էջին վրայ։

Այս վերջինը կը բողոքէ նաեւ կոյեան ոստիկանութեան դէմ։ Լիպերասիոն կը գրէ «Ժողովուրդը հո՛ս է»։ Ֆրանսայի Համայնավար Կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է այս առԹիւ ուր կը շեշտէ Թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը միայն իր ուժերուն վրայ կրնայ կռթնիլ յաղթելու համար Ֆաշիզմին։

Ի վերջոյ 130 վիրաւորներ կային, որոնց մէջ, 35 ոստիկաններ։

Ցաղթական Կամարին առջեւ ալ փոքր հաւաքոյթ մը նախատեսուած էր Ֆրանսական Միութեան Թաղմիկներու Ընկերութեան կողմէ որ տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի։ Ասոնց ալ հաւաքոյթը նախապէս արգիլուած վերջին պահուն արտօնութիւն ստացած էր, ինչ որ գրել կուտայ Իւմանիթէին Թէ մինչ Ֆաշիզմի դէմ ցոյցը կ'արգիլուէր, տը Կոլ Թոյլ կուտար որ Ֆաշիստները հաւաքուին էԹուալի հրապարակը։

Զանազան շարժումներ ալ տեղի ունեցան գաւառի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲԱՐԵԿԱՄ
... ՏՈԼԱՐԻՆ ԵՒ ՌՈՒԲԼԻԻՆ

Թրքական մամուլը միահամուռ տոլար կը պահանջէ Ամերիկայէն, բարձրօրէն յիշեցնելով Թուրքիոյ ռազմագիտական արժէքը, կատարած զոհողութիւնները՝ բանակ մը կերակրելով Թուրք ժողովուրդին կռնակին վրայ։ Ըսին նոյնիսկ Թէ Թուրքիա կրնայ «ներքին պատերազմի մը» աղէտին մատնուիլ՝ տնտեսական Թշուառութեան հետեւանքով, ինչ որ պիտի վնասէր նաեւ արեւմուտքի զինուորական ծրագիրներուն։

Ինէօնիւ կառավարութիւնը ամապարեց կազմել՝ պահանջելու համար ամերիկեան տոլարը։ Կը Թուի Թէ սակարկութիւնը շատ կ'երկարի, այնպէս որ Թրքական մամուլը, կրկնելով հանդերձ սովորական յանկերգը, «տուէք, տուէք, շատ տուէք ու շատ տուէք», հասկցած է Թէ ինչ դժկամակութիւն ցոյց կուտան Ամերիկացիները։

Ահա Թէ ի՛նչ կը գրեն Անգարայի Թերթերը, այս մասին.—

«Այս վերջին օրերուն, օտար քաղաք. շրջանակներու մէջ այլազան մեկնաբանութիւններ կ'ըլլան Թուրք նոր կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Թէեւ կառավարական ծրագրին մէջ բացէ ի բաց յայտնուած է Թէ Թուրքիա հաւատարիմ պիտի մնայ Նաթօյի ու Սէնթօյի, բայց օտար քաղաքական շրջանակները նոր զարգացումներու կը սպասեն գործադրութեան մէջ։

Այս շրջանակներուն համոզումը կարելի է ամփոփել այսպէս.—

Վարչապետ Ինէօնիւ արտաքին քաղաքականութեան մասին արմատացած կարգ մը սկզբունքներ ունի։ Ասոնք բիւրեղացած են առաջին վարչապետութեան եւ հանրային նախագահութեան քսանեւհինգ տարուան շրջանին։ Թուրքիոյ ապահովութիւնը ամրապնդելու մտօք, Ինէօնիւ կ'ուզէ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց կողքին դառնալ։ Միայն թէ ասիկա երբեք չի նուազեցներ Սով. Ռուսիոյ կենսական կարեւորութիւնը յանձ Թուրքիոյ։ Այսինքն, Ինէօնիւի քաղաքականութեան մէջ երբեք հարեւան Ռուսիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւններուն ներհակ գործելակերպ մը որդեգրել չկայ։ *Ասոր ամենափայլուն օրինակն է երկրորդ աշխարհամարտին սկիզբը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ Թուրքիոյ ստորագրած եռեակ զինակցութեան վրայ աւելցուած Թիւ երկու փրոթոքոլը։*

Ըստ այս փրոթոքոլին՝ եռեակ զինակցութիւնը Ռուսիոյ դէմ պիտի չգործէր այնքան ատեն որ Ռուսիա յարձակում չգործէր։ Թուրքիա ցվերջ հաւատարիմ մնաց ասոր։ Եթէ անպայման նորութիւն մը փնտռել հարկ ըլլայ Ինէօնիւի քաղաքականութեան մէջ, հետեւեալը կարելի է ըսել.— Ինէօնիւ երբեք չի յօժարիր Ռուսիոյ դէմ թշնամական գործելակերպի մը, *ի փոխարէն երբեք չի զիջիր Թուրքիոյ ստանձնած յանձնառութիւններէն»։*

Ինչպէս կը հասկցուի Թրքական մամուլին այս արտայայտութիւններէն, Ինէօնիւ տոլար կը պահանջէ Ամերիկայէն՝ բարեկամ մնալու համար Ամերիկայի եւ ... Ռուսիոյ։

Ռուսիոյ բարեկամութեան գինը չենք գիտեր։ Բայց Ամերիկայի տոլարներուն փոխարինութեան համար՝ այսպէս կը խօսին Թրքական Թերթերը։

Վաթանի մէջ Պուրհան Արփատ կը գրէ.

— «Դեմոկրատ իշխանութիւնները, յանուն Նաթօյի՝ Թուրքիոյ վրայ բեռցուցած են զինուորական ծանր ծախքեր, որոնք հիմէն գլրդած են Թուրքիոյ ընկերային կառուցուածքը։

*Գնդողներ կան Թէ ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնները բաւական մեծ գումար մը կը կազմեն։ Մինչդեռ բոլոր օժանդակութիւնները կատարուած են համաձայն ոչ Թէ Թուրքիոյ տնտեսական շահերուն, այլ օգնութեան փութալ ձեւացնողներու տնտեսական շահերը պաշտպանելու նպատակով։ Տասնամեակի մը արտաքին օժանդակութիւնները կը բաղկանան 1950 – 55ի շրջանին Ամերիկայի մէջ մէկ կողմ նետուած հին թը*ռաքթէօրներէն, *ամերիկեան բանակին նորոյԹէ զարգած հին* մոտել *զէնքերէն, այն հնդային արտադրութիւններէն, զորս ամերիկեան կառավարութիւնը գնած եւ մԹերանոցներու մէջ փտելու ձգած էր՝ ամերիկացի երկրագործներուն օգնելու նպատակով։*

Այն բոլոր երկիրները, ուր ճարտարարուեստ չկայ, ուշ կամ կանուխ մնացեալ պետութիւններուն ուղղակի կամ անուղղակի արտաքին շուկան կը դառնան։ Եւ երկրի մը մէջ, որ ուրիշ երկրի մը արտաքին շուկան դարձած է, ազգային գերիշխանութեան եւ ազատութեան խօսք կարելի չէ ընել։

Մինչդեռ, երկրորդ Հանրապետութեան առաջին կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան յայտագրին մէջ կը խօսուի Նաթօյի հետ գործակցութեան մը մասին որ «վայել է մեր ազգային գերիշխանութեան»։

Ջեթին Ալթան իր կարգին կը գրէ *Միլլիյէթի մէջ.—*

«Ինչ որ ալ ըսուի, դարձեալ տարեկան հինգ հարիւր միլիոն տոլարի արտաքին օժանդակութեան մը կը կարօտինք՝ փրկուելու համար տնտեսական նեղութենէն, զոր յառաջացուցած է տարիներէ ի վեր շարունակուող տխմարութիւն մը։ Այս գումարը նուազագոյն հինգ տարի շարունակաբար պէտք է տրուի Թուրքիոյ։ Այլապէս կրնայ Թուրքիա քայքայուիլ տնտեսական տեսակէտով»։

Ուրեմն, որպէսզի Թուրքիա զօրաւոր զինակից մը դառնայ Արեւմուտքի մէջ, պէտք է օգնել։ «Արեւմուտքին խմբակը պէտք է աչքը բանայ», խորհուրդ կու տայ Ջեթին Ալթան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՔՄԻԼԼԸՆ Պերմուտները հասաւ, ուր պիտի հանդիպէր նախագահ Քենըտիի, բայց այս վերջինին հայրը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է առջի գիշեր, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով։ Եթէ բարելաւում չյանանուի հաւանական է որ Մաքմիլըն ստիպուի Ֆլորիտա երթալ եւ հոն տեսնուիլ Քենըտիի հետ։

ԿՕԱՅԻ վրայ հնդկական գրոհը կը ծանծանէ եւ Նեհրու շնորհաւորական գնահատագիր մը ստացաւ նախագահ Պրեժնեւէ։ Ասկէ քաջալերուած նախագահ Սուքարնօ կ'ուզէ գրաւել հոլանտական Կինէան եւ Ինտոնեզիոյ գրոհը պարզել եթէ հոլանտական «գրգռութիւնները» շարունակուին։ Այս իմաստով նամակ մը գրած է Նախագահ Քենըտիի։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Ֆուատ Քէօփրիւլիւ նոր կուսակցութիւն մը հիմնեց «դեմոկրատ նոր կուսակցութիւն»։ Քէօփրիւլիւ Արտաքին Նախարար եղած է 1950ին, Մենտերէսի օրով։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը չկրցաւ դատապարտել հնդկական յարձակումը Կօայի վրայ, որովհետեւ Խորհ. Միութիւնը անգամ մը եւս օգտագործեց իր վեթօն։ Սթիվընսըն յայտարարեց, այս առԹիւ, Թէ ողբերգութեան մը Ա. արարն է որ կրնայ ՄԱԿի վախճանին յանգիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, Կօայի կորուստը մեծ վնաս մը չէ Փորթուկալի համար, որովհետեւ աւելի սուղի կը նստէր իրեն քան ինչ որ կը բերէր։

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ մէջ առժամեայ զինադադար հռչակուած է, սպասելով Ատուլա-Չոմպէ տեսակցութեան արդիւնքին։ Պելժիա մտադիր է հետապնդել ՄԱԿը։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ քաղաքական յանձնախումբը՝ 61 ձայնով քուէարկեց Ալժերիոյ վերաբերեալ ափրիկեասիական բանաձեւը։ Ասոնք կ'ուզեն որ բանակցութիւնները կատարուին անկախութեան սկզբունքին հիման վրայ։ Ֆրանսայի բարեկամները (34) ձեռնպահ մնացին։

ՓԼԱՍԹԻՔԻ պայթումները կը շարունակուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ։ Անցեալ գիշեր ռումբ մը պայթեցաւ Պառոնուհի տը Թռէյլուի բնակարանը (Ալփոնս Տօտէ) եւ Բիւ տը Լ'էշոսէ գիշերային ճղագի մը մէջ։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ Մարկրէթի զաւակը մկրտուեցաւ առջի օր Քէնթէրպըրիի Արքեպիսկոպոսին կողմէ։

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՀԱՅ ՓՈԽԱՐՔԱՆ

Պետութիւնը կ'ընդունէր ընտրական սկզբունքը, աշխարհականներ, որոնք հայթայթող են աթոռի գնումին, իրաւունք կ'ունենան մասնակցելու ընտրութեան: 1613էն սկսած աշխարհականներու մասնակցութիւնը, ոչ միայն ընտրութեան, այլ նաեւ պատրիարքին հետ աշխատակցութեան, հետզհետէ կը շեշտուի: Գործին հիմը դրած է Վանեցի մը, Թուրիան, որ ազգային կեանքի մէջ կատարած է կարեւոր դեր մը՝ 1626էն 1660ի շրջանին:

Դաւիթ պատրիարքի օրով ամիրներ աթոռին տէր կը դառնան աշխարհականներ: Պատրիարքական տեղապահ կ'ըլլայ Էքմէքճիպաշի Սարգիս 1679ին: Մրցակցութիւնը եկեղեցականներու միջեւ էր, աշխարհականներու միջեւ ալ տեղի կ'ունենար: Փոխադարձ գործակցութիւն եկեղեցական-աշխարհական հակառակորդները տապալելու համար:

Աւետիք պատրիարքի օրով աշխարհականներու եւ եկեղեցականներու միջեւ պայքար իրաւասութեանց շուրջ: Չկայ կանոնադրութիւն պատրիարքական ընտրութեան, պաշտօնավարութեան մասին: Վերջապէս Կոլոտի պատրիարքութեան օրով (1715 — 41), աշխարհական-եկեղեցական գործակցութիւնը կ'ընդունուի, պատրիարքին միապետութիւնը կը սահմանափակուի, նոր խմբակցութիւններ կը կազմուին, ոչ եկեղեցականութիւնը, ոչ աշխարհական սակաւապետութիւնը համաձայն մարմիններ կը կազմեն:

Կաթողիկոսի ընտրութիւն կը կատարուի 1725ին մասնակցութեամբ եպիսկոպոսներու, վարդապետներու եւ աշխարհականներու: Ասիկա կը նկատուի առաջին ընդհանուր ժողովը: Սուլթանական պերաթները կը հաստատեն ժողովներու իրաւասութիւնները:

Այնուհետեւ պատրիարքական ընտրութեանց համար նման ժողովներ գումարել սովորական կը դառնան: Գամաճեան պատրիարքին տրուած պերաթը կը յիշէ «վեց Թաղերու ժողովուրդները»: 1834ին ալ ընտրութեան կը մասնակցին ամիրաներ, արհեստապետներ, քարոզիչներ, աւագերէցներ: (Մասիս, Մարտ 1893): Ընտրական շրջանակը կ'ընդլայնի, Ընդհանուր Ժողովը ընտրական մարմին մըն է միայն, ոչ օրէնսդիր է, ոչ գործադիր մարմին մը կ'ընտրէ, պատրիարքը կը մնայ լիազօր գործադիր եւ համարատու չէ: Ամիրայական դասակարգը խորհրդակցական ձայն ունի պատրիարքին մօտ, իր իշխանութիւնը մասամբ բաժնուած է: Ամիրայական խումբը կը գործէ պատրիարքին հովանիին տակ, պաշտօնական ժողով մը չէ:

Ֆաթիհի պերաթը կը հրամայէր.

«Քրիստոնեայ մը որ կը ճամբորդէ երկրիս մէջ իմ պաշտպանութեանս տակն է: Քրիստոնեաները պիտի վճարեն խարաճ»:

Եպիսկոպոսները, քահանաները իրենց պաշտօններուն մէջ ազատ են: Անոնք եթէ վանքերու մէջ կը բնակին, արտաքսուելու չեն վանքերէն:

Ոչ մէկը քանդելու է եկեղեցիները:

Եկեղեցականները տուրքերէ զերծ են:

Պետութիւնը յարգած է պերաթին արտօնութիւնները, միջամտած է միայն կուսակցական պայքարները դադրեցնելու համար: Մեծ վէզիրը միջամտեց 1659ին Թըլթըլ կոչուած սնալմէք քահանայի մը կազմած կուսակցութեան կռիւներուն: Աւազակախումբ մըն էր այս կուսակցութիւնը: «Ջինուորներուն հետ գիշերները տուները կը մտնէին, անմեղներ դուրս կը հանէին արքունի հրամանով ձերբակալելու նպատակով, կը ծեծէին, կը տանջէին եւ կը ստանային իրենց ուզածը»:

Պատրիարքները լիազօր ներկայացուցիչներ կը ղրկէին Երուսաղէմ, որոնք դայլերու նման կը թալանէին տեսածնին: Կեղեքողներ եւ ենթականեր կը կռուէին, Թուրք իշխանութեան կը գիմէին, Թուրքն ալ կը կողոպտէր երկուքն ալ: Միաբաններ իրարու մօրուք կը փետտէին, ոստիկաններ վանականներու խուցերը կը մտնէին կռուողները բաժնելու համար: «Հայը կ'ամչնար Հայ եմ ըսելու»: (Հաննէ)

Տրուած ազատութիւնը, ներքին ինքնավարութիւնը անիշխանական վիճակ մը կը ստեղծէր բարոյապէս ինկած եկեղեցականութեան համար:

Եւ սակայն պերաթներով տրուած իրաւասութիւնները, առանձնաշնորհներ կոչուած, հետզհետէ կը նուազին: Գամաճեան վարդապետ-պատրիարքին տրուած պերաթը (1764) առաւելութիւններ ունի Աղանի եպիսկոպոս-պատրիարքին տրուած պերաթէն (1831): (Պերպերեան, Պատմութեան էջեր 227–33 եւ 222–27):

Ներսէս պատրիարքի տրուած պերաթը սահմանադրական շրջանին՝ կը ճանչնայ ժողովին ընտրական իրաւունքը:

«Հայ ազգին պաշտօն ունեցող երեւելիները սովորութեան համաձայն, Պատրիարքարանը գումարուելով ընդհանուր հաւանութեամբ պատրիարք ընտրուած՝ հանրապրութեամբ անոր հաստատութիւնը խնդրուած է»:

Իրաւասութիւններն են.

«Եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ զինք պէտ ճանչնան:

«Եթէ առաջնորդ, քահանայ հրաժարեցնէ կամ պաշտօնին մէջ հաստատէ, ոչ ոք արգելք ըլլայ:

«Իր միջոցով առաջնորդ ղրկուի ազգային ժողովին կնիքով վաւերացուած թղթիր մասուցուի»:

Սոյն պարբերութիւնը կ'ընդունի ժողովի մը գոյութիւնը եւ կը սահմանափակէ պատրիարքին իրաւասութիւնը: Նախորդներուն մէջ չէ յիշուած, պատրիարքը, միայն իրաւունք ունէր առաջնորդ ղրկելու կամ փոխելու:

«Եկեղեցականներու մասին քննութիւնը իր միջոցով ըլլայ:

«Ամուսնացնել եւ ամուսնալուծել պատրիարքին իրաւասութեան մէջ է:

«Օրէնքի հակառակ գործող եկեղեցականները պատժելու իրաւունք ունի: Կրնայ կարգալոյծ ընել եկեղեցականները:

«Հայ ժողովուրդը պարտաւոր է վճարելու ազգային տուրքը:

«Պատրիարքին ստացած գոյքերը մաքսէ ազատ պիտի ըլլան:

Պատրիարքը հոգեւոր իշխանութիւն միայն ունի այսպէս:

Պատրիարքին բացարձակ իշխանութիւնը չորս դարու ընթացքին կը մեղմանայ աշխարհականներու միջամտութեամբ՝ որ մըն ալ կնքապահ ըլլալու համար: Հնութեան մեծ պատմաբանը Պոզիբոս կը գրէր, թէ միապետութիւնը բռնակալութեան կը փոխուի, բայց իր աւերակներուն վրայ կը բարձրանայ ազնուապետութիւնը, այս ալ սակաւապետութիւն մը կը դառնայ եւ տեղի կուտայ ռամկապետութեան, որ եթէ չափաւորութեան մէջ չմնայ, իր կարգին կը փոխուի ամբոխավարութեան:

Նոյն պատմաբանը ընկերութիւններու ծերանալուն պատճառ կը դնէր կամազրկութիւնը եւ կը յայտնէր, թէ ամէն կազմակերպութիւն, ամէն իշխանութիւն կը տկարանայ, եթէ բարոյականութենէ զուրկ է, բարոյական բարձր ըմբռնումներ չունի: «Ամէն տեսակ կառավարութիւն երկու կերպով կը կորսուի, մէկը ներսէն, միւսը դուրսէն: Ներձանք եւ հաճոյք բարքերը կը խաթարեն, առատձաններ եւ գործերու վարմունք կը փըլտուին անյագօրէն, հրամայելու կիրքը, ամբարտաւանութիւնը, ուրիշներու փառասիրութիւնը մեծ գաղափար մը պիտի տան իշխանութեան, պիտի չուզէ հնազանդիլ, պիտի չուզէ որ ուրիշներ իրեն հետ բաժնեն իշխանութիւնը»:

Հայ փոխարքան բացարձակ իշխանութեամբ եւ պատժական իրաւունքով անկարող եղաւ կարգապահութիւն հաստատելու, զեղծումներուն առջեւն առնելու, ժողովուրդին բարեկեցութեան աշխատելու: «Ազգին գործերը երեսի վրայ կը մնային, ներքին վէճերու պատճառաւ: Կրօնական, եկեղեցական երկպառակութիւններ կը ջլատէին եկեղեցին: Կրթութիւն, եկեղեցական շնորհ, հրապարակային կեանք տասապելներ էին»: Այս ամէնը փառասիրութեանց գոհացում տալու համար պատրիարքական իշխանութիւնը խլելու համար:

Իշխանաւորները կրօնական պարտականութեան գիտակցութիւնը չեն ունեցած, ոչ թէ գաւառի հայութեամբ, այլ Պոլսոյ ծուխերով ալ չեն զբաղած, կազմակերպութիւն մը չեն կատարած, հարիւրաւորներ եկած են գաւառէն եւ անհետացած Պոլսոյ լաբիւրինթոսին մէջ: «Ամուսնալուծումները շատ են Հայերու մէջ, դիւրութեամբ Թուրք կ'ըլլան, ապօրինաւոր յարաբերութիւն ունին Թուրքերու հետ եւ գրեթէ ամէնն ալ Թուրքերէն գիտեն եւ պաշտօն կը գտնեն փաշաներու մօտ, որովհետեւ աւելի ճարպիկ են: Երբ այրը խալամանայ, կը լքուին կինն ու զաւակները»: (Միչել, էջեր 444–47):

Պետական կարգադրութեամբ այս կրօնական-վարչական իշխանութիւնը ժողովուրդներու բազմազանութեան մէջ պահած է ուրոյն համայնք մը հաւատացեալներու հաւասարմութեամբ: Բախտաւորութիւն մը Հայուն համար, մինչդեռ սերպ, պուլկար համայնքներ գոյութիւն չունէին՝ ենթակայ ըլլալով Ցոյն Պատրիարքութեան:

«Քրիստոնեայ համայնքները պետութիւններ կը կազմէին պետութեան մէջ, ունէին պատրիարք, ինչպէս Շէյխ Իւլ Իսլամը Թուրքերուն համար, պատրիարքը ազգապետ մըն էր միանգամայն», կը գրէ Վիքթոր Պերար: «Պերաթին շնորհիւ, ներքին ինքնավարութիւն ունեցան, բայց «առանձնաշնորհներ տալու սկզբնական որոշումէն պիտի կործանի Օսմ. կայսրութիւնը»:

Չորս տարի ետք Երեմի պատմագրին տեղի պիտի ունենար առանձնաշնորհները պաշտպանելու համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆԷ ԵՒ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՏԻՐՈՂ ԱՆԲԱՐԵՑՈՅՍ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ:

«ՄԵԾ ԵՂԱՆ ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ» ԵՒ «ԴԺՈՒԱՐ ԵՂԱՒ ՄԵՐ ՃԱՄԲԱՆ» ԿԸ ԳՐԷ ԵՐԵՒԱՆԻ «ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»ԻՆ ՄԷՋ:

Համայնավար կուսակցութեան Իբ. համագումարին ծանօթ որոշումներուն առթիւ եւ «Մեծ Գրականութեան համար» խորագրով, Գուրգէն Մահարի յօդուած մը գրած է Երեւանի «Գրական Թերթ»ի Դեկտեմբեր 1ի թիւին մէջ, առաջին էջ:

Ստորեւ յօդուածին գլխաւոր մասերը, ուր այնքան ցայտուն կերպով կը ներկայացնէ խորհրդահայ գրական կեանքին տխուր «ներքին ծալքերը»:

«... Արխիւ Նետուեցին բազում հին հասկացողութիւններ եւ նախապաշարումներ: Համագումարը դէն շպրտեց մեր յառաջընթացի դէմ ընկած արգելակները եւ խոչընդոտները: Այս մեծ տեղաշարժերին չէր կարող անմաս մնալ գրական աշխարհը: Նոր տրամադրութեամբ, նոր խոհերով, ստեղծագործական նոր յղացումներով իր գրասեղանին մօտեցաւ գրողը, ստուգեց իր դարակները, վերանայեց տպագրուած գրքերը: Այո՛, Իբ. համագումարի լոյսին տակ, շատ տպուած եւ անտիպ գործեր դադարել են լոյս տալուց: Զտում, վերակառուցում, վերանայում: Յստակնում է առաջին հերթին այն, ինչ կապուած է անհատի պաշտամունքի հետ, ոչ միայն թեմատիկ, այլեւ հոգեբանական իմաստով: ՄԵԾ ԵՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ: ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՏԿԱՊԷՍ ԿՈՐՑՐԵՑ ԱՆԿՐԿՆԵԼԻ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: Սակայն չմեռաւ խորհրդային ժողովրդի ստեղծարար ոգին: Անհատի պաշտամունքի մոլեգին յորձանքները չկարողացան կասեցնել Դեմիրճեանի եւ Զօրեանի վերընթացը, Զարեանը չկարողացաւ չգրել իր «Արա Գեղեցիկ»ն ու «Ջայն հայրենականը», ծաղկեցին, ծաղկեցին քնարերգական Սարեանը եւ խոհական Տարոնցին, անհատի պաշտամունքի հրավառութիւնը չկարողացաւ արգելակել, որ մարմնաւորուէր Շիրազը, յայտնուէր Պարոյր Սեւակը, փայլէին Կապուտիկեան, Սահեան, Դաւթեան, Էմին, Յովհաննիսեան, Մարգարեան բանաստեղծական անունները, որոնք եւ կազմում են մեր այսօրուայ բանաստեղծութեան ուղեցոյց վեցթեւեան աստղը: Այո, բազում անուններ բարձրացան ու հնչեցին, նոր անուններ հանդէս եկան, անուններ, որոնք հարստացնում են մեր այսօրուայ արձակն ու չափածոն, թատերգութիւնն ու գրաքննադատութիւնը: Ինչպէս երբեք, Իբ. համագումարի վիթխարի լուսարձակի տակ այսօր մենք աւելի պարզ ու որոշ տեսնում ենք մեր յաղթանակներն ու պարտութիւնները, մակընթացութիւններն ու տեղատուութիւնները, յաղթական գրոհներն ու ռազմավարական նահանջները խորհրդային յառաջաւոր գրականութեան ստեղծման անհանգիստ ճակատներում: Դժուար է եղել մեր ճանապարհը, ճիշդ է, ճիշդ է եւ այն, որ մեր ճանապարհը եղել է միշտ վերընթաց եւ արգասաւոր:

Մեր դժուար ու նեղ տեղերից մէկը եղել է գրական խօսքը, որ արտայայտուել է բոլոր գրական տեսակներում, չափածոյում եւ արձակում, թատերգութեան եւ գրաքննադատութեան մէջ: Մեր խօսքը չի վերաբերում այսպէս կոչուած կրաւորական խօսքին, որ լոյս է տեսնում, յամառում է գրախանութների դարակների վրայ, ապա պահեստ է վերադառնում եւ յետոյ, գիտութեան եւ թէքնիքի յայտնի միջոցներով, ստանում է իր նախկին տեսքը: Ոչ, մեր խօսքը չի վերաբերում այն խօսքին, որի կողքով ներողամիտ ժպիտով անցնում են մեծ ու փոքր քննադատները եւ որի մասին բացասական խօսք ասելը նրանք համարում են իրենց արժանապատուութիւնից վար. Մեր խօսքը վերաբերում է անհաշտ, անզիջող, մարտական խօսքին, որ գրոհնում է հովանաւորողներ եւ գտնում է իր չափորոշիչներին ու թմբկահարներին, խօսք, որն օրինական ուժ է ստանում գոյատեւելու համար եւ օրինական կարողութիւն է ստանում խախտելու, խանելու գրական ընդունուած եւ հաստատուած չափանիշները, դուրս մղելու կամ ստուերի տակ առնելու իսկական գրական արժէքները, դառնալու տիրական եւ հրամայական: Այս խօսքն է մեզ մտահոգում: Դեռ մինչեւ այսօր էլ շարունակւում է հեղինակաւոր որոշումների եւ պարտադրուող հեռախօսային զանգերի գործելակերպը հաշմանդամ գրական գործերը ուղեգրելու, ամլութեան հասած գրողների հնագոյն եւ հին գործերը նորից եւ նորից վերահրատարակելու համար: Ո՞ւմ են հարկաւոր այդ հրատարակութիւնները, — իրե՞նց, հեղինակների՞ն: Եւ միայն հեղինակներին... Սակայն գիրքը լոյս է տեսնում: Քննադատներից մէկը, հաշուի առնելով գրականութեան շահերը, բայց հաշուի չառնելով յարակից բազում հանգամանքներ, պարագաներ, քննադատական խօսք է ասում գրքի թերութիւնների մասին: Ու պայթում է փոքրիկը պայծառ, արեւոտ երկնքից: Գործը հասնում է «դիւանբաշուն», աղմուկ, գժտութիւն, փոխադարձ վիրաւորանք: Ու պարզւում է, որ մեղաւորը ոչ թէ գրողն է, որ գրել է արատաւոր գիրք, այլ քննադատը, որ տեսել է այդ արատները: Մարդիկ իրենց հոգեբանութեամբ կոփւում են փորձերի, մանաւանդ փորձանքների վրայ: Տեսնելով վթարուած քննադատի ծանր դրութիւնը, միւս քննադատները երդւում են իրենց գրիչների վրայ՝ չմօտենալ թոյլ գործերին եւ հանգիստ թողնել նրանց հեղինակներին: Թերթէք վերջին տարիների պարբերական մամուլի հաւաքածոները, նայէք գրական քննադատների տպուած գործերին, նրանք գրում են կամ դասականների, կամ խորհրդային գրականութեան ոլորտներում իշխող գրական երեւոյթների մասին: Իսկ խօսանը, ինչպէս հին, այնպէս էլ նոր խօսանը ծլում է, ծաղկում է, բարգաւաճում»:

Գուրգէն Մահարի, այնուհետեւ, կոչ կ'ընէ Հայաստանի քննադատներուն եւ գրագէտներուն, որ մէկդի նետեն նեղ, անձնական, գձուձ հաշիւները եւ նուիրուին հայ գրականութիւնը բարձրացնելու նուիրական աշխատանքին: Հայաստանցի բանաստեղծը քննադատութեան խօսք ունի նաեւ Հայպետհրատին: Ահաւասիկ:

«Ամէն ինչ Պետհրատից կախուած չէ, ճիշդ է, բայց Պետհրատից շատ բան կախուած է: Կազմւում է, ահա, Պետհրատի յաջորդ տարուայ այսպէս կոչուած «թեմատիկ պլանը»: Գրողը տանը նստած ստեղծագործում է եւ վերահասու չէ, որ խորհրդաւոր, խիստ գաղտնի մթնոլորտում թեմատիկ պլան են կազմում: Չի եղել մի դէպք, որ Պետհրատի համապատասխան բաժինը զանգ տայ ճանաչուած գրողներից մէկին ու մէկին մի հարցով. — Մարդ, թեմատիկ պլան ենք կազմում, ի՞նչ կարող ես ներկայացնել: Չկայ այսպիսի դէպք: Սակայն ենթադրենք, որ դու գրաւոր ու փորձուած մարդ ես, ներկայացնում ես քո գրածը: Լոյս է տեսնում թեմատիկ պլանը, դու չկաս: — Ինչո՞ւ ես չկամ: — Գործդ չես ներկայացրել: — Ներկայացրել եմ: — Կը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ԹԱՆԳԱՐԱՆԱՅԻՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան եւ Արուեստի թանգարանը Փարիզէն, երաժշտագէտ Մարգարիտ Բաբայեանի նուիրատուութեամբ, ստացաւ Կոմիտասի կեանքին եւ գործունէութեան հետ կապուած փաստաթուղթեր,— լուսանկարներ, նամակներ, երաժշտական հատուածներ եւն. : Գրկուած իրերուն մէջ են Արմենակ Շահմուրատեանի Կոմիտասեան սոլօները՝ «Կուժն առայ, ելայ սարը», «Հով արէք», «Ալագեազ», «Մայր Արաքսի ափերով» եւ այլ երգերու ձայնասալեր, որոնք բոլորովին նոր են, չօգտագործուած :

Թանգարանին յանձնուած է նաեւ երգահան Օննիկ Պէրպէրեանի երաժշտական գիւանը, որու մէջ են անոր բազմաթիւ համանուագները, խմբերգները, օփերաները եւ բեմապարերը :

նոյնը: — Գործը չկայ, մնացիր անյայտ: — Լաւ, թող, կը մտածենք խմբագրական պլանում: Եւ սկսում է քաշքշուկը: Իսկ խոստո՞ւմը: Խոստումը քնած չէ, որպէս օրէնք, խոստման պլանները միշտ եւ ժամանակին կատարւում են, անգամ գերակատարւում: Վերջիվերջոյ դէպքը կարող է պատահել ճանաչուած գրողի հետ, ընթերցողին ենք թողնում գուշակելու, թէ ի՞նչ կը լինի քիչ ճանաչում ունեցող կամ նոր հանդէս եկող գրողի վիճակը: Մինչեւ հիմա անյայտ է մնում, թէ ինչո՞ւ համար Պետհրատը ընդունուած ձեռագիրը տալիս է գրախօսելու: Գրախօսը կարդում է ձեռագիրը եւ տալիս է իր եզրակացութիւնը.— Զպէտք է տպել: Բայց ահա որոշ ժամանակ անց գիրքը առօք – փառօք բազմում է գրախանութների ցուցափեղկերում: Պատահում է եւ ընդհակառակն: Քիչ չեն նաեւ դէպքեր, երբ մի անպէտք ձեռագրի համար հարիւրներ են վճարում մի քանի «կարծիք տուողների», համոզուելու համար, որ ձեռագիրը տպելու բան չէ: Ինչո՞ւ համար են պետական միջոցների այս մսխումները: Պետհրատում նստած են առաւել կամ նուազ յաջողակ խմբագիրներ: Նրանցից շատերը դատապարտուած են անգործութեան: Ինչո՞ւմն է բանը: Ճանաչուած գրողներից ոմանք չեն ուզում, որ հաստիքային խմբագիրները խմբագրեն իրենց գրքերը: Պետհրատը ստիպուած՝ գիրքը տալիս է դուրս խմբագրելու՝ առանձին վճարով: Ինչո՞ւ համար այս շռայլութիւնը: Ժամանակը չէ՞ որ Պետհրատը ազատուի իրեն սպառ-կաւոր կադրերից» :

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

—o—

Առջի իրիկուն Ֆրանսական Պատկերասփիւռը ներկայացուց, աշխարհի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Ուիլեմ Սարոյեանի «Անմեղներու Ջարդը»: Ֆրանսական սրամտութեան մէկ դիւրին խաղով, յաջորդ օրուան օրաթերթ մը կը գրէր թէ այդ իրիկուան «ջարդուած անմեղները» հանդիսատեսներն էին: Ինչո՞ւ այս պաղ եւ վերապահ ընդունելութիւնը:

Ուրիշ առիթներով ըսած ենք թէ Սարոյեան գրեթէ անթարգմանելի ոճ մը ունի որ թարգմանուելու պարագային ոչ միայն շատ բան կը կորսնցնէ, այլեւ ինչ որ ամերիկեաններուն մէջ իւրայատուկ է Սարոյեանի, (ինչպէս օրինակ իր կրկնութիւնները), ձապաղ եւ անհամ ձեւ մը կ'առնէ ուրիշ լեզուներով, մանաւանդ Ֆրանսերէն :

Այսպէս առջի օր, ֆրանսական պատկերասփիւռը կը ներկայացնէր Սարոյեանի մէկ գործը, զոր ոչ ոք ներկայացուցած էր ցարդ, ոչ իսկ Ամերիկացիները :

Տարակոյս չկայ թէ Սարոյեան բան մը ունէր ըսելիք, անարդարութեններէն դառնացած իր երազներու աշխարհէն պատգամ մը կ'ուզէր ղրկել մարդոց աշխարհին, այդ պատգամը սակայն չանցաւ պատկերասփիւռին բարակ պաստառը, հաղորդակցութիւն չստեղծուեցաւ Սարոյեանի եւ Ֆրանսացի հանդիսատեսին միջեւ, հակառակ անոր որ «պատկերի վերածումը» (միզ ան իմաժ) շատ յաջող էր եւ կարելի չէր չգնահատել Ֆրանսական պատկերասփիւռի աշխատաւորներու ջանքը եւ գեղարուեստական ճաշակը :

Սարոյեան երեւակայած էր սրճարան մը, որ օրուան մէջ քանի մը ժամ բացառիկ ատեանի կը վերածուէր կրղատէ, ուր ճիւղը կը դատապարտէ անմեղներ, նոյնիսկ երեք տարեկան երախայ մը կ'ուզէ մահապատիժի ենթարկել : Սարոյեան նորութիւն չըսեր, կ'ուզէ նոր ձեւով ըսել, ծանօթ է որ իրաւունքը միշտ հզօրինն է եւ կեանքի մէջ կարեւորը միշտ յաղթական կողմն ըլլալն է :

Ամբաստանագիր մը կ'ուզէր պատասխանել Սարոյեան, ընդդէմ բոլոր բացառիկ ատեաններուն, քաղաքական վճիռներուն, դատաւորներու կամայականութեան : Փաստաբանն էր անմեղութեան, մաքուր աշխարհի մը ուր մանուկը կ'իշխէ :

Ի՞նչպէս բացատրել որ, դժբախտաբար, Սարոյեան չյաջողեցաւ առջի իրիկուն: Գուցէ իր իւրայատուկ բանաստեղծութիւնն է որ խորթ է Ֆրանսացիներուն, գուցէ լեզուն է որ Ֆրանսերէնով չկրցաւ խօսիլ ներքնական սրտերուն, գուցէ նաեւ այն է որ անմեղութեան դատը շատոնց կորսուած դատ մըն է եւ մարդիկ չեն սիրեր ինչ որ չեն ճանչնար այլեւս

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

ԼՈՆՏՈՆ.— Դեկտեմբեր 3ին Հ. Յ. Դ. Լոնտոնի «Նաւասարդեան» խումբին շարքերը մտան երիտասարդ նորեկ ընկերներ: Ընկեր Վ. Շահպազեան անոնց երդման արարողութիւնը կատարելէ ետք, ընկերները մէկիկ – մէկիկ շնորհաւորեցին նորեկները, ձեռքի սեղմումով եւ ընկերական համբոյր մըն ալ դրոշմելով նորեկ ընկերներուն բաց ճակատներուն :

Ամէն անգամ, երբ երիտասարդ եւ ուսեալ հայ հոգիներ կ'անցնին Դաշնակցութեան շարքերէն ներս, կամաւորօրէն եւ գիտակցութեամբ, ինքնին կուգայ մարմնանալ այն իրական փաստը, թէ Դաշնակցութիւնը, ինչպէս երէկ, այսօր եւս կը հանդիսանայ այն միակ կուսակցութիւնը, որ իր գաղափարական ոգիին ուժովը, իր գիրկին մէջ կը հաւաքէ նոր սերունդը, տալով ազգային եւ կուսակցական դաստիարակութիւն :

Մենք կ'ողջունենք մեր երիտասարդ նորեկ ընկերներուն մուտքը «Նաւասարդեանի» շարքերէն ներս: Եւ ահա անգամ մը եւս կ'ուխտենք եռագոյնին վրայ, քալել մեր կուսակցութեան բռնած ուղիէն, հանդիսանալով հայ ժողովուրդի աշխոյժ պահակը պատնէշին վրայ :

Ղ. ԺԻՐԱՑՐ

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Ք. Ի. Փարնոն» համալսարանի բանասիրական ամպիոնի դասական ուսումնասիրութիւններու բաժնին առաջին եւ երկրորդ դասարաններուն մէջ, Փրոֆ. Վլատ Գրնըցեանուի ղեկավարութեամբ տեղի կ'ունենան գրաբարի դասընթացքներ :

Այս դասընթացքներուն լաւագոյն աշակերտները, ներկայ դպրոցական տարեշրջանին, դասական եւ լեզուագիտական ուսումնասիրութիւններու գիտական շրջանակին մէջ պիտի ներկայացնեն չորս զեկուցումներ հայագիտութեան բնագաւառէն : Քոնսթանթին Տապա պիտի ներկայանայ՝ «Մեծ հայագէտ մը՝ Հրաչեայ Աճառեանի գործունէութիւնը» խորագրուած զեկուցումով : Նաթալիա Թրանտաֆիրեսքու պիտի կարդայ «Գրաբարով կրկնապատկումներու երեւոյթներ» նիւթի մասին թէզ մը, իսկ Մարիա Գըլթըշեանու պիտի ներկայացնէ երկու տեղեկաբերութիւններ՝ «Գաւառաբարբառագիտութիւնը Սովետական Հայաստանի մէջ» եւ «Հայկական հին մշակոյթին կարեւորութիւնը» .

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅ ակադեմիային «լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններ եւ հետազօտութիւններ» հանդէսին 3րդ (1961) թիւին մէջ լոյս տեսաւ Փրոֆ. Վ. Գրնըցեանուի ստորագրութեամբ եւ «Հայկական ցեղագրական հարցեր» խորագրով հայագիտութեան բնագաւառէն ուսումնասիրութիւն մը: Այս հարցին շուրջ, նոյն հեղինակին կողմէ աւելի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը արդէն լոյս տեսած էր «Պատմա – բանասիրական հանդէս»ին մէջ, Երեւան :

ՌՈՒՄԷՆ ձայնասփիւռի կայանները ձայնասփռեցին ռուս երգահան Սվիրիտովի կարգ մը գործերը եւ տուին յարակից մանրամասնութիւններ, ըստ որոնց, ռուս երիտասարդ երգահանին վրայ մեծ ազդեցութիւն ձգած են Աւ. Իսահակեանի քնարերգական գործերը: Արդարեւ, երգահանին յօրինած «Իմ հայրենիքս» խորագրով երգերու շարքը բնագիր ունի Աւ. Իսահակեանի կարգ մը բանաստեղծութիւնները :

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Նոր ԿԵԱՆՔ»էն կ'իմանանք, թէ վերջին շաբաթներուն զանազան համերգներ տուած են Պօղոս Լիսիցեան, Կարպիս Զոպեան, երգչուհի Անահիտ Քերփիչեան եւ «Ճորճէ Էնեսքու» Միջազգային փառատօնի դափնեպսակը շահած Էմա Սարգսեան:

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՇԱՒԻԼ.— Դեկտեմբեր 3, Կիրակի : Շաւիլի դպրոցին վարչութիւնը կազմակերպած էր ցերեկոյթ – պարահանդէս մը տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահին մէջ Հայ դպրոցի աշակերտներուն ծնողները, ազգականները եւ բարեկամները ժամանակին լեցուցած էին սրահը:

Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ., իր ներկայութեամբ կը հովանաւորէր հանդէսը, որուն առաջին մասին դերակատարներն էին, անշուշտ իրենք, դպրոցի սաները, որոնք ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչուհիին՝ Տիկին Փափազեանին, հաճելի եւ սփոփարար պահեր պարգեւեցին մեզի ազգային հայրենասիրական արտասանութիւններով, մեծ մասը հեղինակութիւնը յարգելի ուսուցչուհիին, այնքան յստակ առոգանութեամբ եւ համարձակ ինչպէս միւս երգերը անուշիկ ու հայրենիքը ոգեկոչող: Յետոյ փոքրիկ աղջիկներու տրամախօսութիւնը, «Ծաղիկներ ու Թիթեռներ» գոյնզգոյն տարազներով, դարձեալ հեղինակութիւնը Տիկին Փափազեանին: Յետոյ զաւեշտ մը տղոց կողմէ, «Երեք քաջեր»: Այս բոլորը արդիւնք յոգնատանջ աշխատանքի, որ ինչպէս եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը եւ սրբազանը յայտարարեցին՝ պատիւ կը բերէ ուսուցչուհի Տիկին Փափազեանին : Ծնողները ու Շաւիլի հայրենակիցները տեսան իրենց փոքրիկները բեմին վրայ, արդար գոհունակութեամբ, լսեցին անոնց հայերէն դեղգեղանքը, գոհ մնացին արդիւնքէն: Հիմակ իրենց վրայ մեծ պարտականութիւն մը կը ծանրանայ, իրենց կարգին աշխատանք կատարել ծանօթներուն մօտ, որպէսզի թափուած աշխատանքը միայն 25— 30 աշակերտի համար չըլլայ եւ շատցնեն աշակերտներու թիւը :

Հանդէսին երկրորդ մասը կատարեց Պ. Ա. Գմբէթեանի դերասանական խումբը, ներկայացնելով Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկը» հայացուած: Բնականաբար կարելի չէ բաղդատութեան եզր փնտռել մեր փոքրիկներու եւ իսկական դերասաններու խաղերուն մէջ: Խաղը լաւ ընտրուած էր խաղարկութիւնն ալ լաւ, մասնաւորապէս Պ. Գմբէթեանը իր վարպետ դերասանի արժանիքով: Սակայն թոյլ ներուի ինծի պզտիկ դիտողութիւն մը: Երբ մեր փոքրիկները իրենց դերերը կ'ըսէին, բնաւ յուշող չկար եւ բնաւ ալ չսխալեցան, իսկ մեր դերասաններուն դերին ժամանակ՝ յուշարարին ձայնը կը հասնէր մինչեւ սրահին կէսը որ, դերասանը դեռ չխօսած՝ արդէն յուշարարէն կ'իմանայինք թէ ինչ պիտի ըսուի: Կը կարծեմ թէ հինէն ի վեր ասիկա մեր դերասաններէն ոմանց մէկ պզտիկ թերութիւնն է :

ԹԱՂԵՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—Միթէ՞ կառավարութենէն աւելի զօրաւոր ուժ մը կար անոր ետին, որ չհամարձակեցաւ առարկութիւն մը ընել : Ե՞հ, Երբեմն էր որ կը վախնայի, երբեմն էր որ գիւղը մտնելու կը դողայի... վերջապէս երբեմն էր սա գիւղացիներուս հետ անուշութեամբ խօսելու ստիպուած էի... բայց հիմա՞, ինչո՞ւ պիտի վախնամ, ինչո՞ւ պիտի դողամ, ինչո՞ւ պիտի կաղկանդիմ, քանի որ դէմս բան մը չունիմ, քանի որ ջլատուեցաւ այն ուժը, որուն «Կազմակերպութիւն» անունը կուտային: Այդ ուժը բաժնուած է ...: Եւ անոր կէսը ձեռքիս մէջ առած եմ, կը ծանրացնեմ մէկուն նժարը: Ահա կը թեթեւնայ միւսը :

Ու Սերոբ աղա սկսած էր յիմար մը կարծել ինքզինքը, որ բոլոր դէպքերը չէր քնացեր :

— Երկու կուսակցութեան գլխաւորներն ալ կը ճանչնամ, շարունակեց Վաչխատուն: Անպատճառ եկողը կամ Պահպանողականներէն է եւ կամ թէ Յառաջդիմականներէն: Ասոնցմէ դուրս մէկը չկայ: Ինչ որ ալ ըլլայ, կը պարզուի խնդիրը: Գեղեցիկ առիթ մըն է այս խառնակութիւնը... ասով պիտի կրնամ մէկը միւսին դէմ հանել ու բոլորովին ջախջախել անոնց ուժը :

Այդ օրը խորհրդածութիւններով անցուց ու իր վաչխատուական բարակ հաշիւներուն համեմատ քննեց, չափեց ու կշռեց խնդրի ծանրութիւնն ու անոր հետեւանքը :

Գիշերը հանգիստ քնացաւ : Անտուիկը չէր երեւնար աչքին: Կասկածները փարատած էին :

Բայց հետեւեալ առաւօտ սոսկալի դղրդութեան մը մէջ ինկաւ, երբ նշմարեց որ Անտուիկը չկար ...

ՇԱՔԻՐ ՓԱՇԱ

Մեծ – [illegible] չափազանց ուրախ էր :

Իր քստմնելի ծրագիրը բոլոր կուսակալներու, փոխ կուսակալներու եւ նահանգային վարիչ մարմիններու սեղանին վրայ դրուած էր, որմէ արիւն ու ոճիր կը հոտէր :

Ահա այդ ծրագիրը գործադրութեան դրուա՞ծ էր թէ չէ,— Սուլթանը Արտակարգ Քննիչի պաշտօնը կուտար վէզիր Շաքիր փաշային, եւ զայն կը ղրկէր դէպ ի Վան, ուր ամէնէն աւելի կասկածներու տեղի կար :

Շաքիր փաշային համար այդ պաշտօնը մեծ առիթ մըն էր, նախ իր քսակը լեցնելու համար, յետոյ իր վրէժը լուծելու այն ժողովուրդէն զոր կ'ատէր եւ որուն անունէն կը խորշէր :

Օ՜հ, այդ քստմնելի Թուականը նշանակելու պէտք չունինք.... Ամէն մարդ գիտէ թէ՝ դեռ երէկ էր որ այդ գազանին ոտքը կոխուեցաւ մեր խեղճ հայրենիքի սուրբ հողին :

Շաքիր փաշա Վանայ քաղաքը հասնելուն պէս, իր գաւառապետութիւնը յաջողցնելու համար կանչեց Հայտերանցի, Թակուրցի, Մլանցի, Մուկուրցի ու Շամախցի Քիւրտերու ցեղապետները: Քննեց թէ Սուլթանին ծրագիրը յարգուած էր իրենց կողմէն: Յետոյ ջանաց ձեռքի տակէ Հայերու տրամադրութիւնն ու ներքին ուժերու կազմակերպութիւնն ուսումնասիրել:

Այդ արտակարգ քննիչը քաղքին ամէնէն աւելի աչքի զարնուած երեւելիները կանչեց, որոնց մէջ կը գտնուէր մեր ծանօթ վաչխատուն, — Նաթանեանց Սերոբ աղան :

— Երկրին ու կառավարութեան շահերը կը պահանջեն որ դուք աչալուրջ ըլլաք ներկայ պարագաներուն մէջ, քաւ. Շաքիր փաշա ծանր ու խորհուրդ ձայնով մը [illegible]

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գօյաճեան իրենց սանահօր ողբացեալ Օհաննէս Քիւրքճեանի մահուան տխուր առթիւ 50 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հայ Մշակոյթի Տան :

Նոյն տխուր առթիւ եւ նոյն նպատակին համար նմանապէս կը նուիրեն Այրի Տիկ. Դեղձանիկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Հալաճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Նալչաճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարուքէ Գօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Աչըգկէօզեան քսանական Ն. Ֆ.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՔԱՌԱՍՕՑ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի քառամայն Ս. պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՏԷՐ ԳԻՒՏ ՎՐԴ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ :

Այս Երկուշաբթի Ս. Ստեփանոսի տօնին առթիւ հանդիսաւոր «Այսօր Դասք Հրեշտակաց» եւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին: Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը :

ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէսրնէն Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան, կը հրաւիրուի համայն հայ գաղութը, հոգեւորապէս մխիթարուելու համար :

ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկ. Միութեան վարչութիւնը, ի գիտութիւն Կրընոպլի շրջաններու Հայութեան կը ծանուցանէ թէ, այս Երկուշաբթի առաւօտ Ս. Ծընընդեան տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի Սալ Սէն Լաւի սրահին մէջ, Րիւ Ժէ: Ժամերգութիւնը կը սկսի առաւօտեան ժամը 8·30ին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի. Ճրագալոյց Ծնընդեան : Ժամերգութիւն և Եպիսկոպոսական ձայնաւոր պատարագ ժամը 17ին:

Երկուշաբթի՝ Ծնունդ, ժամերգութիւն եւ ձայնաւոր պատարագ ժամը 10ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզնէ՝ ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԾՆՈՒՆԴԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Տօնախմբութիւն Ս. Ստեփանոսի, օր՝ Սարկաւագաց եւ Դպրաց:

6 Յունուար, Շաբաթ, Ճրագալոյց Ծընընդեան.— Երեկոյեան արարողութիւն եւ պատարագ ժամը 4ին եւ 5ին:

7 Յունուար, Կիրակի, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, սկիզբ արարողութեան ժամը 8, Ս. պատարագ ժամը 10 : Հանդիսաւոր Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45:

8 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց.— Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ Վալանսի եւ շրջակայի Հայութեան :

Նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան :

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Վալանսի Գետական Թատրոնին մէջ :

Դպրոցական եւ մանկական սիրուն երգեր ու գեղեցիկ արտասանութիւններ :

Պիտի ցուցադրուի նաեւ Տէր Նարեկ քհնյ. Վարդանեանի ձեռնադրութեան ու օծման ֆիլմը:

Մուտքը ազատ է :

ՀԱՑԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ԻՍԻ–ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Ծնընդեան Ճրագալոյցի առթիւ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ, տեղական ուժերու երգեցողութեամբ: Այս Կիրակի, ժամը 16·30ին, Սէն Դոֆինօ Մատրան մէջ (Րիւ տը կ'էկալիթէ) :

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ.— Հայաստանէն Տիկին Փերուզ Աւետիսեանէ նամակ ունի Պ. Իգնատիոս Հեյվաճեան: Դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քասէլի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանէն Պ. Եմէնիճեան որ այժմ Լենինականի կը բնակի, կը փնտռէ իր զարմիկները Հրանդ Եմէնէճեանի որդիները, որոնցմէ մէկուն անունը կը կարծէ թէ Վահրամ է, որոնք ժամանակին Եգիպտոսէն Ֆրանսա եկած են եւ այժմ կը բնակին Փարիզեան շրջաններուն մէջ : Զիրենք ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), հեռաձայնի թիւ էլիզէ 67-05:

Imprimerie Spéciale du journal «Haratch»
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 22 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9276 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5087

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՀԱԶԱ՞ՆԳ ԹԷ "ՇԱՆԹԱԺ"

Իսկապէս բան մը փոխուած է Թրքական ճակատին վրայ՝ երկվլխանի կառավարութեան իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր :

Թուրքերէն թերթերը սկսած են ահազանգ հնչեցնել եւ հրապարակը աղմկելել, պատրուակ բռնելով ռուսական վըտանգը :

Նո՞ր տուն եկաւ խելքերնին :

« Մոսկոֆը մեր յաւիտենական թշնամին է» կը գրէր Պոլսոյ Թէրճիմանը Հագիգաթ իրիկնաթերթը ամէն օր իր առաջին էջին վրայ, մեծ տառերով, երբ Թուրքիա պատերազմ յայտարարեց Ռուսիոյ դէմ, 1914ին :

« Մոսկոֆը դարձեալ գլուխ է վերցուցեր. մեր թշնամին է : Կովկասի ճամբաները կ'երեւին կրկին» կ'երգէին Հարպիյէի պահեստի սպայի թեկնածուներն ու մէհմէտճիկները, այդ նոյն օրերուն :

Դարերու ընթացքին իրարու դէմ կըռուեր էին ցարերն ու սուլթանները : Թշնամութիւնը աւանդական էր դարձած Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ : «Մոսկոֆ»ի յաւիտենական սարսափին տակ կ'ապրէին միշտ Թուրքերը, մինչեւ մեր օրերը :

Սակայն փոխուեցան ժամանակները : Փոխուեցաւ նաեւ քաղաքականութիւնը :

Տապալեցաւ ռուսական կայսրութիւնը : Եկան բոլշեւիկները : Լենին դաշինք կընքեց Մուսթաֆա Քեմալի հետ, որ ապըստամբած էր սուլթանին դէմ : Մոսկուա ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը դարձաւ «միլլի» Թուրքերուն, որոնց օգնեց զէնքով ու դրամով եւ ողջնցուց մահամերձ Թուրքիան :

Երախտագէտ Աթաթիւրքի Հալք կուսակցութիւնը չարունակեց սիրաբանիլ Կրեմլինի հետ : Ըսմէթ Ինէօնիւ քալեց նոյն ճամբէն :

1945ին է միայն, որ Ջուրերը քիչ մը պղտորեցան :

Միացեալ Նահանգները 1920ին մերժեր էին ստանձնել Հայաստանի հոգատարութիւնը, պատրուակելով որ մեր երկիրը շատ հեռու էր Ամերիկայէն :

Քառորդ դար վերջ Սպիտակ Տան վարիչը հանդիսաւորապէս յայտարարեց, որ Ամերիկայի պաշտպանութեան սահմանները կ'երկարին մինչեւ Թուրքիա :

« Թրումընի վարդապետութիւն»ը երկինքէն ինկած մանանայ մը եղաւ : Լաւագոյն առիթը՝ Ամերիկայէն դրամ քաշելու :

1950էն սկսեալ դեմոկրատները բոլորովին անձնատուր եղան Վաշինգթոնի աչխարհին, աւելի շատ տոլար կորզելու յետին նպատակով :

Հալքը՝ ընդդիմադիր դարձած՝ խէթ աչքով կը նայէր Մենտերէսի քաղաքականութեան : Ծերամանկ Ըսմէթ անզօր կատաղութեամբ կը դիտէր այս բոլորը : Սակայն երբեք չէր կրնար մոռնալ Մոսկուայի երախտիքը :

Այսօր երբ իշխանութեան գլուխ կը գտնուի կրկին, կ'ուզէ կամաց կամաց թուլցնել կապը արեւմուտքի հետ եւ լեզու գտնել Կրեմլինի հետ :

Թուրք մամուլի նոր ահազանգը կը ծառայէ այդ նպատակին :

Ուրիշ հարցերու մասին իրարու հակակարծիք թերթերը, ռուսական վտանգը մատնանշելու խնդրին մէջ միացեալ ճակատ են կազմած հիմա :

Ուրեմն հրամանը տրուած է վերէն :

Թուրք մամուլի գրութիւնները ուշադրութեամբ կարդացողները չեն կրնար ծածկել իրենց կասկածները եւ իրաւամբ կը տարուին հարցնելու՝

Անկեղծ ահազա՞նգ է այս՝ թէ «շանթաժ» :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՆԿՕՅԷՆ ԿՕԱ

ՄԱԿԸ... ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Ոչ մէկ լուր կայ Ատուլա — Չոմպէ խօսակցութեանց մասին որոնք, 48 ժամ է, տեղի կ'ունենան Քիթոնայի մէջ : Ամէն ինչ խորհրդաւոր է, բայց ըստ կարգ մը աղբիւրներու Քոնկոյի երկու պարագլուխները առժամեայ համաձայնութեան մը եկած են : Ոչ մէկ մանրամասնութիւն հրատարակուած է, բայց որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ այս մասին :

Միջազգային Կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ եւ Քենըտիի արտակարգ պեսպանը նրբանցքներուն մէջ կը պտըտին մինչ Ատուլա եւ Չոմպէ հին յիշատակներու մասին կը խօսին :

Կ'ըսուի նաեւ թէ Ատուլա չուզեր որ զինադուլ ըլլայ ցորչափ քաղաքական լուծում մը չէ գտնուած Քաթանկայի համար : Լէոփոլտվիլի մարդոց կարծիքով, ՄԱԿի զինուորական յաղթանակը անհըրաժեշտ պայմաններ ստեղծած է Չոմպէի համար եւ պէտք է օգտուիլ առիթէն, որովհետեւ կը մտածէն թէ այս պայմաններուն մէջ, Չոմպէ ստիպուած է դիջումներ ընել :

Չոմպէի եւ Ատուլայի մօտ եղող դիւանագէտները չուարած են առջի օր, տեսնելով թէ միւս օրուան ձգելով իրենց խօսակցութիւնները, երկու պարագլուխները ասկէ — անկէ խօսած են եւ կատակած ցոյց տալով թէ եթէ աշխարհ շատ լուրջի առած է Քոնկոյի պատմութիւնները իրենք կը նախընտրեն հասկնել կամ այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ պէտք չէ այդքան ալ լուրջի առնել ....:

× Պելժիոյ Արտաքին նախարարը կը շարունակէ իր բողոքները Ուի. Թանի : Այս անգամ հաղորդեց ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին թէ զինադուլը յարգուած չէ : Սփաք կ'ըսէ նաեւ թէ՝ ջուր եւ ելեկտրականութիւն չկայ Էլիզապէթվիլի մէջ :

Պելժիական Մերակոյտն ալ մերժեց քըւէարկել ՄԱԿի վարկերը որոնց գումարը երեքուկէս միլիոն Ն. Ֆ. է Պելժիոյ համար : Մերժեց նաեւ 250 հազար Ն. Ֆ.ի ուրիշ վարկ մը Քոնկոյի զինուորական գործողութեանց իբրեւ մասնակցութիւն :

Քաթանկական աղբիւրէ Պրիւսել հասած լուրերու համաձայն քսան Եւրոպացիներ սպաննուած են Էլիզապէթվիլի մէջ կամ կռիւներու ընթացքին կամ ՄԱԿի ուժերուն կողմէ :

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը Տին Ռըսք յայտարարեց մամուլին թէ ՄԱԿի առաքելութիւնը Քոնկոյի մէջ քաղաքական լուծում մը պարտադրել չէ : Ցայտնեց նաեւ թէ Ամերիկացիները կը պատրաստուին ճերմակ գիրք մը հրատարակել Քոնկոյի դէպքերուն մասին, երբ ժամանակը նպաստաւոր նըկատուի :

Ռըսք չծածկեց սակայն թէ մտահոգ է Կօայի եւ Հոլանտական Գինէայի պատճառաւ :

ԿՕԱ

Հնդկական յարձակումէն 48 ժամ ետք, Փորթուկալ դատապարտուեցաւ ՄԱԿի կողմէ : Կատակի պէս բանի մը տպաւորութիւնը կրնայ ձգել այս դէպքը եթէ պարմանալու առիթները շատոնց ժամանակավրէպ չնկատուէին :

3ի դէմ 90 ձայնով, երկու ձեռնպահ (Ֆրանսա եւ Պոլիվի) Ազգամողովին հոգատարութեան յանձնախումբը դատապարտեց Փորթուկալը որովհետեւ ՄԱԿին չէր տուած իր հակակշռին ներքեւ գըտնուող հողամասերուն վերաբերեալ տեղեկութիւնները :

Դէմ քուէարկած են Փորթուկալէն

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինգշաբթի առտու Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, Չոմպէ Էլիզապէթվիլ վերադարձած է համաձայնելէ ետք Ատուլայի հետ եւ ընդունելով որ Քաթանկան մաս կազմէ Քոնկոյի ամբողջութեան :

զատ, Սպանիա եւ Հարաւային Ափրիկէ : Բանաձեւը կը ներկայացնէին անշուշտ, օրուան մարգիկը՝ Ափրօասիացիները :

Միւս կողմէ միշտ առանց վախնալու որ կրնան զարմանքի առիթ տալ, Հնդիկները Սենոնի բերնով յայտարարեցին թէ... Կօայի վրայ չեն յարձակած :

Մենոն որ Նիւ Եորք կ'երթար Հնդկաստանի տեսակէտը պաշտպանելու համար ՄԱԿի մէջ, ըսաւ նաեւ Փահիրէի օդակայանին մէջ, թէ աշխարհակալութիւնը տապալեցաւ եւ հնդկական գերիշխանութիւնը վերահաստատուեցաւ :

Լիզպոնի ձայնասփիւռին լուրերուն համաձայն փորթուկալեան զօրքը կը շարունակէ դիմադրել Վասքօ տէ Կամայի եւ Մարմականի մէջ : .

Հոլանտական Կինէայի հարցն ալ կը մտահոգէ բոլորը : Լա Հէյէն կը հաղորդեն թէ հոլանտական կաթողիկէ կուսակցութիւնը կողմնակից է անմիջական բանակցութիւններու :

Փափուները որոնք յայտարարեցին թէ ոչ Ինտոնեզիոյ կողմնակից են ոչ ալ Հոլանտայի այլ՝ Փափուներու, մտահոգ են եւ չեն հաւատար Ինտոնեզիոյ առաջարկած ինքնորոշման :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ Պերմուտները գնաց տեսնըւելու համար Մաքմիլընի հետ : Հայրը աւելի լաւ է ըստ վերջին լուրերուն :

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ հողամասի մուտքը արգիլուեցաւ բոլոր Ֆրանսացիներուն, վիզա ունենան կամ չունենան : Ուխտաւորներու խումբ մը որ Երուսաղէմ կ'երթար կէս ճամբան մնաց : Վիզաները ունէին բայց Պէյրութ էին երբ արգելքի լուրը տրուեցաւ իրենց, ստիպուած են Սուրիայէն եւ Յորդանանէն անցնիլ :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ դեսպանը արտաքսուեցաւ Հունգարիայէն :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ ապաստալինացման արշաւանքը արագացուցած են : 1924էն 1949ի շրջանին Գերագոյն Խորհուրդի 38 հրովարտակներ, որոնք Ստալինի անունը կուտային քաղաքներու, փողոցներու, դպրոցներու, երկաթուղիի ցանցերու, հիւանդանոցներու, ճամբաներու ջնջուեցան :

ՏԸ ԿՈԼ ճառ մը պիտի խօսի Դեկտեմբեր 29ին : Կը կարծուի թէ «ԱՀԱԿ»ի հետ բանակցութիւններուն պիտի անդրադառնայ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը Ստանբէյա կը գրէ թէ Աննա Փաուքէր 1950էն 52ի շրջանին ութսուն հազար գիւղացիներ ձերբակալել տուած է : Աննա Փաուքէր պաշտօնանկ եղած էր 1952ին եւ մեռած է 1960ին :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զպտի ծանօթ վանքի մը մէջ (Տէյր Էլ Մոհարաք) հայր Ֆարաճ Միքայէլ սպաննուած է իր խցիկին մէջ եւ երկու հարիւր վանականներէն ոչ մէկը ոչ մէկ ձայն լսած է :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Քիէվ հասած է, ուր պիտի մասնակցի Ուկրայնիոյ համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստին :

ԱՆԿԱՄՆԵՐՈՒ ընդհանուր քարտուղար ընտրուեցաւ Քամիլ Լօրանս փոխարինելով Ռոժէ Տիւշէն որ չկրցաւ աէր մնալ աթոռին :

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՆՈՒՋԵԱՆ խօսակցու-

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազդակ կը գրէ Դեկտեմբեր 18ի թիւով.

— « Օրինական եւ հարկադրական երկու յետաձգումներէ վերջ, անցած Հինգշաբթի օր, Դամասկոսի զինուորական դատարանին առջեւ սկսաւ մեր մեղադրուած ընկերներու դատավարութիւնը :

« Երեք յաջորդական նիստերու մէջ, Հինգշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի (14, 16 եւ 17 Դեկտ.) հարցաքննուեցան հինգ մեղադրեալներ : Բոլորն ալ խօսելէ եւ բողոքելէ վերջ բանտարկութեան շրջանին իրենց կրած ահաւոր չարչարանքներու եւ խոշտանգումներու մասին, դատարանը լուսաբանեցին իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց շուրջ, եւ պարզեցին ամբողջական ճշմարտութիւնը, յայտարարելով թէ իրենց պատկանած կազմակերպութիւնը միշտ հաւատարիմ եղած է սուրիական հայրենիքին, ծառայելով հանգերձ հայ համայնքի աւանդութիւններու պահպանման, արգիլելով համայնքին ներս համայնավարական թափանցումները :

« Տակաւին կը շարունակուի դատավարութիւնը եւ շուտով երեւան կ'ելլէ ճըշմարտութիւնը »:

թիւնները պիտի վերսկսին Հռոմի մէջ, Դեկտեմբեր 27ին :

ՔՈՒՎԷՅԹԻ պառլէրակը Արաբական Լիկայի մօտ ստիպողական յուշագիր մը յանձնեց Սայէտ Նօֆալի (Լիկային ընդհ. քարտուղարին կցորդը) ուր կը յայտնէ թէ Իրաք Պասրայի նաւահանգիստին մէջ Քուվէյթի տասը նաւեր գրաւած է եւ արգելք դրած է նաեւ իրաքեան դրամատուներու մէջ գտնուող քուվէյթեան դրամներուն վրայ :

ԺԱՆԻՆ ՇԱՌԱ որ առջի օր ծանր արկածի մը հետեւանքով այրած էր, միշտ կը խնամուի Քոչէնի հիւանդանոցը : Վիճակը ցարդ անփոփոխ է : Նոյն անողոք ճակատագրին պիտի արժանանար Լին Ռընօ առջի գիշեր երբ հրդեհ մը ծագեցաւ Քազինօ տը Փարիի մէջ :

ՓՈՔՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ «Վեցերը» կը շարունակեն իրենց ժողովը Պրիւսէլի մէջ : Պոն եւ Փարիզ տարակարծիք կը մնան երկրագործական հարցերու շուրջ :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին : Ալժ. Ավատ. Ճակատի մարդիկը ձեռնառումբ մը նետեցին ժողովուրդին վրայ եւ քսան հոգիներ ծանրօրէն վիրաւորուեցան :

ՄԱՐՈՔԻ մէջ ընկերային շարժում մը ծայր տուած է : Դրամատան պաշտօնեաները գործադուլ սկսած են : Բանակցութիւններ սկսած են որպէսզի գիները եւ ամսաթոշակները համապատասխանեն :

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Մոքթար Ուլտ Տատահ Նիժէրիոյ անկախութեան տօներուն մասնակցելէ ետք Նուաքշոթ վերադարձած է :

ՊՐԱԶԱՎԻԼԻ ձայնասփիւռի կայանի պաշտօնեաները 24 ժամուան գործադուլ մը ըրին : 1943էն ի վեր առաջին անգամն է որ նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի այս կայանը կը լռէ .

ՌԻՈՅԻ կրկէսին հրդեհը ոճրային արարք մըն էր : Կինը որ հեղինակն է այդ հրդեհին, խոստովանեցաւ թէ ուզած էր վրէժ լուծել տնօրէնէն : Այսօր աւելի քան չորս հարիւր մեռեալ ունի իր խղճին վրայ :

ՔՈԼՈՄՊԻՈՅ մէջ երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ, 18 մեռեալ եւ 250 վիրաւորներ կան :

ՀԻՆԳ ԳԵՂԵՑԻԿ ճափոնուհիներ, ձերբակալուեցան Թոքիօ : Կը ծեծէին ամերիկացի զինուորները երբ ասոնք կը մերժէին իրենց խմելիք ապսպրել :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

Բազմաթիւ Հայեր զաւառներէն պիտի խուժեն Պոլիս, տնտեսական պայմաններէ մղուած ։ Մայրաքաղաքին ապականած մթնոլորտին մէջ եթէ ոմանք պիտի թուլնաւորուին եւ մահանան, ուրիշներ դիր-քերու պիտի տիրանան, շնորհիւ առա-ւական առաքինութեանց ։ Պիտի ստանան տիտղոսներ՝ նախապէս Մահտեսը, յետոյ Չելեպի, վերջապէս Ամիրա եւ պիտի կատարեն կարեւոր դեր մը ազգային կեանքի մէջ ։

Նախարարական ընտանիքներ չկան, հայ ընկերութեան ղեկավարութիւնը եկեղեցականութեան եւ դրամական ազնուականութեան ձեռքը կը մնայ ։ Եկեղեցականութիւն եւ ամիրայական դասակարգ կու գան համեստ խաւերէ, ազգային գործերու մատակարարութիւնը իրաւունք կու տայ վարչական մարմիններ կազմելու ։ Երկու պատճառներով եկեղեցին եւ համայնքը կը դառնան ժողովրդավարական ։ Կրօնական օրէնք եւ քաղաքային օրէնք կը մնան միացեալ, հայ մտայնութեան եւ տիրող պետութեան հանրային իրաւունքին համաձայն ։

Իշխաններու տիրապետութեան պատճառներէն մէկն ալ Հայուն համայնական մտայնութիւնն է, անհատը հաւաքականութենէն կը սպասէ օժանդակութիւն, հոգածութիւն եւ մինչեւ վերջերս զաւակներու կրթութիւնը ։ « Ազգը թող ընէ, ազգային չե՞մ» պիտի ըսէ եւ հարուստին պիտի ձգէ եկեղեցիներու, դպրոցներու շինութիւն ։ Նահապետական ընտանիքին մէջ նահապետը կը հոգար ամէն բան, նախարարին խնամակալութեան տակ էր ոչնչային մէջ, անհատը ինքնիր վրայ յենելու տեղ՝ ընտանիքին, աւատապետական կազմակերպութեան վրայ կը յենուր տեղ մը գրաւելու համար ։

Օսմանեան պետութեան մէջ անհատներ դիրք կը գրաւեն հարստութեան շնորհիւ ։ Հարուստներ կը կազմեն դասակարգ մը, կը վարեն ազգային գործերը, կ'ընտրեն, կը հրաժարեցնեն պատրիարքները ։

Ամիրայութիւնը տիտղոս մըն էր հարստութեամբ ստացուած, ոչ ժառանգական էր, ոչ ալ պաշտօնապէս տըրուած ։ Երբ աղքատանար ամիրան, կը կորսնցնէր տիտղոսը, որ կապուած էր դիրքին հետ ։ Եպարքոսներու, փոշաներու սեղանաւորներն էին, փոխատուութիւններ կը կատարէին, կը պաշտպանուէին փաշաներէն, կ'երաշխաւորէին փաշաներուն պաշտօնները եւ աւիթներէն օգտուելով՝ կը հարստանային ալ աւելի, ապարանքներ կը շինէին ։ Բայց երբ պաշտպան փաշան շնորհազուրկ ըլլար, ամիրան ալ դիրքը կը կորսնցնէր, առնելիքն ալ կը կորսնցնէր, աքսորի կը դատապարտուէր, կալուածները կը գրաւուէին արքունիքի կողմէ ։ (Ազգապատում, Բ., էջեր 2995 – 2996, Գ. 3728 եւ 3730) ։

Պետական հայհայթիչ ըլլալու համար, աճուրդներու մասնակցելու համար կաշառք կը ցնծային ։ Երբ տուանելի ըլլային փաշային կամ մեծ եպարքոսին՝ կը բանտարկուէին, փալախայի կ'ենթարկուէին ։

Տիվրիկցի Խալֆա Աստուածատուր մը բարեկամն էր Բարձրագոյն Դրան մեծամեծներուն (1600 – 1630) ։

Տիարպեքիրցի Մաղաքիա Չելեպի (1644 – 49) բարեկամ եպարքոս Ահմէտ փաշայի ։

Վանեցի Բուհրճան խօճան եպարքոսին քիւրքճիպաշին էր ։ Այնթապցի Եղիազար կաթողիկոսին պաշտպանն էր Ապրօ Չելեպի, բարեկամը եւ սեղանաւորը եպարքոս Քէօփրիւլիւ օղլուին ։

Ապրօ Չելեպի համամիտ էր Պոլսոյ Հայութիւնը բաժնելու Էջմիածնէն եւ պատրիարքութիւնը միացնելու կաթողիկոսութեան ։ Իր միջամտութեան շնորհիւ Եղիազար Այնթապցի հրովարտակ ստացաւ Տաճկահայոց կաթողիկոս – պատրիարք ըլլալու ։ Ապրօ համոզեց եպարքոսը՝ օսմանեան հպատակ պատրիարքը պարսկահպատակ կաթողիկոսի կրօնական իշխանութենէն անջատել ։

Եղիազար պետութեան դիմեց, որպէս զի արգիլուի Էջմիածնի նուիրակներուն մուտքը Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն ։ Եպարքոսն ալ շրջաբերականով մը Սեբաստիա, Կարին, Վան, Ամիդ հաղորդեց արգելքը ։

Կաթողիկոս – պատրիարքը հակառակորդներ ունեցաւ, Ապրօ պաշտպանեց Այնթապցին, համոզելով որ Եղիազար հաւատարիմ է Օսմ. պետութեան եւ նըպատակ ունի օտար միջամտութիւնները հեռացնել օսմանեան երկիրներէ, մինչդեռ հակառակորդները օտար պետութեան մը համակիրներն էին ։

Յակոբ Ջուղայեցին Պոլիս եկաւ, ամէն կերպ աշխատելով, Եղիազարի հակառակորդներուն շնորհիւ Մեհմէտ Գ.էն ստացաւ Էջմիածնի իշխանութեան իրաւունքներուն հաստատման հրամանագիրը ։ Եղիազար մէջտեղ մնաց ։

Այնթապցի Բարդէն Վրդ. Կիւլեսէրեան « Կոլոտ » ուսումնասիրութեան մէջ համամիտ կը գտնուի Եղիազարի եւ Ապրոյի գաղափարին՝ ձերբազատել պատրիարքական իշխանութիւնը օտարահպատակ կաթողիկոսի մը կրօնական գերազանցութենէն, պատրիարքին տալով կաթողիկոսական իշխանութիւն, օծումով եւ ձեռնադրութեամբ ։

Աթոռին շուրջ մղուած պայքարներուն վերջ տալու համար Մահտեսի Յարութիւն Մուրատեան եւ Արքունի Դրան վաճառապետ Մահտեսի Սեղբեստրոս պատրիարք ըրին Կոլոտը եւ զօրավիգ եղան ։ Ակնեցի մեծահարուստ մահտեսիները վստահած էին խնդիրներէն ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԻՒՏՃԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԻՆԸ

Դեկտեմբեր 6ին, Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի եօթներորդ նստաշրջանը, Միութեան Խորհուրդին եւ Ազգութիւններու Խորհուրդին միացեալ նիստը ։ Գերագոյն Խորհուրդի եօթներորդ նստաշրջանի օրակարգի հարցերն էին, առաջին՝ Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման 1962ի պետական ծրագիրը, երկրորդ՝ Խորհրդ. Միութեան 1962ի պետական պիւտճէն եւ 1960ի պետական պիւտճէի գործադրութիւնը, երրորդ՝ «Խորհ. Միութեան եւ միութենական հանրապետութիւններու քաղաքացիական օրէնսդրութեան հիմունքները» եւ «Խորհ. Միութեան եւ միութենական հանրապետութիւններու քաղաքացիական դատավարութեան հիմունքները» օրէնքներուն նախագիծերը, չորրորդ՝ Խորհրդ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան հրամանագիրներուն հաստատումը ։

Ինչպէս կը սպասուէր, Գերագոյն Խորհուրդի եօթներորդ նստաշրջանը լիուլի համաձայն գտնուեցաւ ներկայացուած բոլոր նախագիծերուն եւ համապատասխան բանաձեւեր քուէարկեց ։

Այսպէս, նոր տարեշրջանի, այսինքն 1962ի համար հաստատուած պիւտճէն պիտի բաժնուի հետեւեալ ձեւով.— Ռուսաստան՝ 26.412.173.000 ռուբլի, Ուկրայնա՝ 7.616.053.000, Պելոռուսիա՝ 1.345.370.000, Ուզպեկիստան՝ 1.240-273.000, Ղազախիստան՝ 3.379.371.000, Վրաստան՝ 749.374.000, Լիթվանիա՝ 380.431.000, Մոլտավիա՝ 352.359.000, Լաթվիա՝ 496.735.000, Քրկըզիստան՝ 421.560.000, Տաճիկիստան՝ 360.455.-000, ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 398.011.000, Թուրքմենիստան՝ 378.921.000, Էստոնիա՝ 340-396.000 ։

Աւելի զատ, պետական յատկացումներ պիտի ըլլան իւրաքանչիւր հանրապետութեան ։

Ա) «1962ի համար ընդհանուր միութենական պետական հարկերէն եւ եկամուտներէն», հետեւեալ համեմատութեամբ.— Ռուսիոյ՝ 32.2 տոկոս, Ուկրայնայի՝ 29.5 տոկոս, Պելոռուսիոյ՝ 55.2, Ուզպէկիստանի՝ 70.8, Ղազախստանի՝ հարիւր, Վրաստանի՝ 81.2, Ազրբէջանի՝ 65.3, Լիթվանիոյ՝ 76.1, Մոլտավիոյ՝ 33, Լաթվիոյ՝ 17.2, Քրկըզիստանի՝ 94.7, Տաճիկիստանի՝ 95.4, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝ 95 տոկոս, Թուրքմենիստանի, հարիւր տոկոս, Էստոնիոյ՝ 56.5 տոկոս ։

Բ) «Այն գումարէն, որ պետական աշխատաւորական դրամարկղները պետական փոխառութեան կը յանձնեն աւանդներուն մնացորդին 1962ի աճումին հաշւոյն եւ 1962ին գոյացող պետական երեք տոկոսնոց ներքին շահող փոխառութեան գումարէն»՝ յիսուն տոկոսը ։

Գ) « Բնակչութենէն գանձուած եկամուտի հարկերէն» Քըրկըզիստանի հանրապետութեան եւ տաճկական հանրապետութեան պետական պիւտճէներուն՝ հարիւր տոկոսը ։

Ղազախիստան եւ Թուրքմենիստան յաւելեալ գումարներ ալ պիտի ստանան, առաջինը՝ 1.030.013.000, իսկ երկրորդը՝ 62.995.000 ռուբլի, «ապահովելու համար այն ձեռնարկութիւններուն նիւթական միջոցները, որոնք նախատեսուած են Խորհ. Միութեան տնտեսութեան զարգացման 1962ի պետական ծրագրով» ։ Յաւելեալ այս գումարները պիտի յանձնուին ի հաշիւ 1962ի միութենական պիւտճէին ։

« Սով. Հայաստան» , որմէ կը քաղենք վերոյիշեալ տեղեկութիւնները, կու տայ նաեւ Սեւանի շրջանի «պատգամաւոր» Ա. Քոչինեանի ճառը, արտասանուած Գերագոյն Խորհուրդի Դրդ նստաշրջանին ։

Ա. Քոչինեան նախ երկարօրէն գոված է Խորհ. Միութեան նոր ծրագիրը, ապա ցոյց տուած է Հայաստանի արձանագրած յաջողութիւնները, ինչպէս նաեւ «չական թերութիւնները» ։ Այս առթիւ ներկայացնելով ապագայ կարգ մը ծրագիրներ, հայ « պատգամաւորը» մեծ զգուշութեամբ փորձած է աւելի նպաստաւոր յատկացումներ ստանալ ընդհանուր պիւտճէէն ։ «Հաշուի առնելով մեր երկրի ժողովրդական տնտեսութեան պահանջները, ինչպէս նաեւ այն, որ հնարաւորութիւններ կան նոր գործարկուող կարողութիւններով թողարկելու մեծ քանակութեամբ արդիւնաբերական արտադրանք, ճնչ նախատեսուած է 1962 թըւականի ծրագրի նախագծով, ՍՍՌՄ Պետպլանը մեզ հետ միասին պէտք է մի անգամ եւս քննարկի այս հարցը եւ գործարկուող կարողութիւնների առաւել արդիւնաւէտ օգտագործման հնարաւորութիւն գտնի» ։

Որպէսզի ցոյց տայ, թէ ընդհանուր խօսքեր չեն իր ըսածները, Ա. Քոչինեան կը բերէ օրինակներ, այսպէս՝ «Վերջին տարիներս ջրատնտեսական շինարարութեան շնորհիւ Հայաստանում ստեղծուել են խաղողի եւ մրգի այգիների շեշտակի եւ ընդլայնման հնարաւորութիւններ ։ Սակայն հարկաւոր է նշել, որ արդէն ոռոգուող հողերը բազմամեայ տնկիների համար իւրացնելու տեմպերը ետ են մընում նախատեսուած ծրագրից ։ Դրա հիմնական պատճառն այն է, որ այդ նպատակով ամենամեայ ծրագրերում յատկացւում են անբաւարար քանակութեամբ միջոցներ ։ Այս հարցը իր դրական լուծումը չի գտել նաեւ 1962 թ. ծրագրի նախագծում ։

« Արդէն ոռոգուող հողերի նոր զանգուածների իւրացումը արագացնելու եւ մեծացնելու, նպատակով՝ յառաջիկայ տարիներին խաղողի եւ բարձրարժէք կոնիակի արտադրութիւնը մեծացնելու համար անհրաժեշտ է, որ ՍՍՌՄ Պետպլանը տարուայ ընթացքում քննարկի Հայաստանի խաղողագործական սովխոզներում բազմամեայ տնկիների ծառատնկման եւ կուլտուր — կենցաղային շինարարութեան կապիտալ ներդրումների մեծացման հարցը ։ («Ս. Հայաստան», Դեկտեմբեր 10) ։

Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը երկու օրէնքներ հրատարակած է, որոնք կը վերաբերին «Խորհ. Միութեան եւ միութենական հանրապետութիւններուն» հաւասարապէս ։ Առաջին օրէնքով կը հրահանգուի հաստատել «քաղաքացիական օրէնսդրութեան հիմունքները եւ զանոնք գործադրել 1962 Մայիս մէկէն սկսեալ», իսկ երկրորդով՝ «Հաստատել Խորհրդ. Միութեան եւ միութենական հանրապետութիւններու դատավարութեան հիմունքները եւ զանոնք գործադրել 1962 Մայիս մէկէն սկսեալ ։

Նոր օրէնսդրութեան մասին, որ ինչպէս հրամանագրէն կը հասկցուի՝ ի զօրու պիտի ըլլայ Մայիս մէկին, գաղափար մը կարելի է կազմել «Միութեան Խորհուրդի օրէնսդրական նախագծումներու յանձնաժողովի նախագահ» Դ. Պոլեանսկիի զեկուցումէն, կարդացուած Գերագոյն Խորհուրդի եօթներորդ նստաշրջանին ։

« Խորհրդային օրէնսդրութեան ընդհանուր սիստեմին մէջ կարեւոր տեղ կը գըրաւէ քաղաքացիական օրէնսդրութիւնը, որ կոչուած է կարգի դնելու տնտեսական կեանքին հիմնական բնագաւառներէն մէկը՝ «գոյքային յարաբերութիւնները » ։ Քաղաքացիական օրէնսդրութիւնը կարգի կը դնէ նախ ընկերվարական ձեռնարկութիւններուն, հիմնարկութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն գոյքային փոխադարձ յարաբերութիւնները, երկրորդ՝ քաղաքացիներուն յարաբերութիւնները այդ կազմակերպութիւններու հետ եւ, երրորդ՝ քաղաքացիներուն գոյքային փոխադարձ յարաբերութիւնները ։

« Քաղաքացիական – իրաւական կարգաւորման բնագաւառին կը վերաբերին նաեւ գոյքային յարաբերութիւններուն հետ սերտօրէն կապուած անձնական ոչ-գոյքային յարաբերութիւնները, ինչպէս օրինակ՝ հեղինակի եւ գիւտ ըրած ըլլալու իրաւունքը, քաղաքացիներուն պատուին եւ արժանապատուութեան պահպանութիւնը ։

« ... Նախագիծը կը սահմանէ, որ իրրեւ քաղաքացիներու անձնական սեփականութիւն կրնայ մնալ միայն անոնց կարիքները բաւարարելու համար գործածուած սեփականութիւնները, եւ որ այդ ունեցուածքը կարելի չէ օգտագործել անոնց աշխատելու ձեւով եկամուտներ կորզելու համար» ։

Այս նախագիծին հիմունքներով, իւրաքանչիւր հանրապետութիւն պիտի մշակէ իր օրէնսդրութիւնը, անշուշտ, նկատի առնելով իր ազգային առանձնայատկութիւնները եւ տեղական պայմանները ։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԵՐՈՒ ՇՈՂԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՅ

Անձրեւային այս եղանակին, ռատիօ-աքթիվիթէի վտանգը սկսած է մտահոգութիւն պատճառել Թուրքերուն. Արդարեւ, թրքական թերթերը կը գրեն թէ «ամէն օր Անգարայի մէջ այս խնդիրը կը գրաղեցնէ մասնագէտները ։ Քննութիւններ կը կատարուին որ ջուրերու եւ այլ իրեղէններու մէջ ինչքան բարձրացած է ռատիօ – աքթիվիթէն ։ Թէեւ այսօրուան համար վտանգ մը չի ներկայացներ, բայց ստուգուած է որ որոշ համեմատութեամբ բարձրացած է եւ «ներսէն կը ռմբակոծէ» մարդիկը, լայն աւեր կը գործէ արեան, ոսկորին եւ վահանագեղձին մէջ ու սեռային կարողութիւնը կը բնաջնջէ ։

Ըստ նորագոյն քննութեանց, ռատիօ-աքթիվիթէի քանակը Թուրքիոյ մէջ մէկ լիթրին հարիւր փիքօքիւրի է ։ Բայց ինչպէս կ'ընդգծէ հիւլէական ուժի ընդհ. քարտուղար Նուրի Ռաիֆ Քօրուր, ներկայիս երբեք խնդրոյ առարկայ չէ թէ այս քանակութիւնը «մահացու կամ քանդիչ» ազդեցութիւն կը գործէ ։

ՇԻՇԻ ՋՈՒՐ

Տեսնուած է որ Անգարայի անձրեւի ջուրերուն մէջ իւրաքանչիւր լիթրին ռատիօ – աքթիվիթէի քանակը երկու հարիւր փիքօքիւրիի կը մօտենայ ։ Իսկ Գոնիայէ տասնըհինգ քիլ. հեռու՝ այս քանակը 210 փիքօքիւրի է ։

Մասնագէտները Նուրի Ռաֆէթ Քօրուրի նման թէեւ կը յայտարարեն թէ այս քանակը վտանգաւոր չէ, բայց գիտել կը տրուի թէ անձրեւի ջուրերէն աւելի պէտք է նախապատուութիւն ընծայել շիշի ջուրերուն ։

ԴԵՌ ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ

Լիճի ջուրերն ալ հեռու են վտանգէ ։ Միայն կ'ենթադրուի թէ ձուկերու մէջ ալ կրնայ ռատիօ – աքթիվիթէ գտնուիլ ։ Բայց այս մասին դեռ վերջնական եզրակացութեան մը չեն յանգած ։ Անգարայի գիտական Փաքիւլթէին մէջ անձրեւի ջուրին հետ ձիւնը, կաթը եւ այլազան բանջարեղէններ ռատիօ – աքթիվիթէի տեսակէտով տարրալուծումի կ'ենթարկուին ։ Վճռաբար կը յայտնուի որ, եթէ նոյնիսկ այսուհետեւ ռատիօ – աքթիվիթէի ծնունդ տուող մեծ ռումբեր չպայթեցուին, դեռ քսան տարի երկրագունտը շրջապատող ամպերը ռատիօ-աքթիվիթէ պիտի ցանցնեն աշխարհի վըրայ ։

ՑԱՆՑՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տեսակէտով կ'ենթադրուի թէ ձիւնըն ալ ճիշդ անձրեւի ջուրերուն նման յոյժ վտանգաւոր է ։ Հետեւաբար ճիշդ ըսթացք չի նկատուիր տանիքներու, պատերու, ծիւղերու վրայ կուտակուած ձիւները ուտել ։ Զոր օրինակ՝ ռուպի հետ

ՊՕՂՈՍ ԼԻՍԻՑԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պուքրէշի «Նոր Կեանք»ը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը մեծանուն հայ երգիչին՝ Պօղոս Լիսիցեանի հետ, որ վերջերս այցելած էր Ռումանիոյ մայրաքաղաքը:

Իր այս երկրորդ այցելութեան առթիւ, Խորհ. Միութեան ժողովրդական արուեստագէտ, Մոսկուայի Մեծ Թատրոնին թիւ մէկ մեներգիչը՝ Պօղոս Լիսիցեան, Ռումանիոյ երաժշտասէր հասարակութեան առիթ ընծայեց, քանի մը համերգներու առեւ, վերստին վայելելու իր արուեստին նրբութիւնը: Այսպէս, մեծանուն պարիթոնը երգեց «Ֆաուսթ» օփերային մէջ, համերգով մը ներկայացաւ Պուքրէշի ձայն – պատկերասփիւռի կայանէն, այս առթիւ իր յայտագրին մէջ ունենալով նաեւ հայերէն երգեր: Երգեց նաեւ «Եւգենի Օնեկին» օփերային մէջ, Պուքրէշի եւ Քլուժի բեմերուն վրայ:

Անուանի արուեստագէտին հետ ունեցած մեր տեսակցութեան ընթացքին՝ ջանացինք կարելի եղածին չափ շատ ու հետաքրքրական տեղեկութիւններ ստանալ իր վերարուեստական գործունէութեան մասին:

Մեր առաջին հարցումը եղաւ իր մօտաւոր ապագայի ծրագիրներուն մասին, թէեւ սովորաբար այս հարցումը կը դրուի տեսակցութիւններու վերջաւորութեան:

= Այստեղէն, պատասխանեց Պօղոս Լիսիցեան, պիտի մեկնիմ Պերլին, ուր պիտի երգեմ «Թրավիաթա» եւ «Այտա» օփերաներուն մէջ եւ պիտի տամ երկու երգահանդէսներ: Պիտի երգեմ նաեւ Արեւելեան Գերմանիոյ ուրիշ քաղաքներուն մէջ, որոնց կարգին՝ Փոցտամ եւ Շվերին:

— Գերմանիայէն ետք, ի՞նչ շրջապտոյտներ ծրագրած էք:

= Յառաջիկայ տարուան մարտ ամսուան ընթացքին պիտի տամ շարք մը երգահանդէսներ Լիբանանի եւ Եգիպտոսի մէջ:

— Ի՞նչ գործունէութիւն պիտի ունենաք Մոսկուայի մէջ, արտասահման կատարելիք ձեր այս շրջապտոյտներէն առաջ:

= Ինչպէս գիտէք, մեներգիչ եմ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնին: Մօտաւոր ապագային, հոն պիտի երգեմ Վերտիի «Ֆալսթաֆ» օփերային մէջ, Ֆորտի դերով, որ պիտի ըլլայ մեր բեմին վրայ ներկայացուած նոր օփերա մը: Անկէ զատ, բնականաբար պիտի տամ երգահանդէսներ, պիտի կատարեմ սոլի արձանագրումներ եւ պիտի ձերկայանամ պատկերասփիւռին առջեւ:

— Ըստ մեր ստացած տեղեկութիւններուն, կը կատարուին նաեւ նախապատրաստական աշխատանքներ ժապաւէնի մը համար, ուր հրաւիրուած էք կատարելու գլխաւոր դերը:

= Ճիշդ է, որ ներկայիս կը պատրաստուի բեմագրութիւն մը այդ շարժանկարին համար, եւ ճիշդ է նաեւ, որ պիտի ստանձնեմ գլխաւոր դերը: Կը յուսամ, որ հակառակ պիտի ներկայացնեմ մեկնաբանած անձս, տրուած ըլլալով, որ զայն լաւ ճանչցած եմ իր ամէնօրեայ կեանքին մէջ: Այդպէս, այդ շարժապատկերը պիտի ներկայացնէ դրուագներ երգիչ ... Պօղոս Լիսիցեանի կեանքէն:

— Պիտի խնդրէինք, որ մեզի խօսէիք նաեւ այն համերգներու մասին, զորս տուիք Հայաստանի մէջ:

= Ես յաճախ կ'այցելեմ Հայաստան: Անցեալ տարի Երեւանի մէջ երգեցի «Այտա» եւ «Թրավիաթա» օփերաներուն մէջ եւ տուի երգահանդէս մը, իսկ այս տարի Մայիսին երգեցի համերգի մը շրջանակին մէջ: Երգահանդէս մը տուի նաեւ Պաքու:

Վ. ԽԱԹԸՆԸՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին որոշումով Սթալինի անունը կրող ջրանցքը վերանուանուած է «Արտաշատի ջրանցք»: Նոյն որոշումով՝ «Շահումեանի տրիկոտաժի փաբրիկա» պիտի կոչուի այսուհետեւ Շահումեանի շրջանի բնակավայրին անունով մկրտուած հիւսուածեղէնի գործարանը:

խանել: Մանանգիտները մասնաւորապար Սեւ Ծովի ափերուն բնակիչներուն կը յանձնարարեն չօգտուիլ անձրեւի եւ ձիւնի ջուրէն: Այլ խմել հանքային ջուր:

Ինչպէս յայտնի է Ռուսիա անցեալ Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր մեծ ռումբեր կը պայթեցնէ: Այս պատճառաւ, գրեթէ բոլոր ուսեստեղէններու ռատիօ – աքթիվիթէն, բաղդատմամբ անցեալ տարիներուն, քառապատիկ աւելցած է: Միայն թէ այս վնասը դեռ վտանգի սահմանէն վար է: Եթէ օդին մէջ ռատիօ – աքթիվիթէն մինչեւ չորս – վեց «քիւրի» բարձրանայ, վտանգի ազդանշանը պիտի հնչէ բառին իսկական նշանակութեամբ: Գիտնականները կը յայտնեն թէ վեց միլիոն փերցիւրին մէկ «քիւրի» կ'ընէ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Ռատիօ –աքթիվիթէն չափելու համար Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն շուրջ 150 հազար տոլար արժէքով նոր գործիքներ հասած են Թուրքիա եւ զետեղուած Գիտական Ֆաքիւլթէին մէջ: Այս առաւօտ ալ «Քօպալթ 60» կոչուած մեծ գործիք մը յոյժ դժնդակ պայմաններու տակ փաքէւլթէ բերուեցաւ: Այս գործիքները համմա ճառագայթներ կ'արձակեն եւ կօգտագործուին ուսեալներու ռատիօ – աքթիվիթէն չափելու համար: «Քօպալթ 60»ի փոխադրութեան ընթացքին մասնաւոր գործիքներ օգտագործուեցան, որպէսզի բանուորները չողարձարկումի նրշաւակ չդառնան:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸՏԸՇԵԱՆ – ԼԱ ՇԱՍԱՆՅԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Դերասանուհի Հայկուհի Խըտըշեան – Լա Շասանյը ծանօթ է Փարիզահայութեան իր բեմական փայլուն գործունէութեամբ:

Արդարեւ, երիտասարդ դերասանուհին ամէն անգամ ալ իր մասնակցութեամբ յաջողած է բարձրացնել որակը Փարիզահայ բեմին վրայ տրուած ներկայացումներուն:

Հաճոյքով կը տեղեկանանք թէ մեր տաղանդաւոր հայրենակցուհին, որ մուտք գործած էր արդէն ֆրանսական բեմերուն վրայ Նաթալի Քերժան անունով, այս անգամ, վերջին անցնող ամիսներուն, ֆրանսական «Գարէ» թատերական խումբին հետ՝ որուն գլուխը կը գտնուի Քոմէտի – Ֆրանսէզի դերասանական կազմի նախկին անդամներէն մեծանուն դերասան Ժան Տավի, թատերական շրջապտոյտ մը կատարած է Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, ստանձնելով Քորնէյլի «Պոլիեւքթոս Հայկազն» (Փոլիոքթ) ողբերգութեան կանացի գլխաւոր դերը՝ Փօլին:

«Գարէ» թատերախումբը շրջած է Սէն – Պրիէօ, Լաւալ, Գառաո, Շաոթրը, Լը Հավրը եւ այլ քաղաքներ, ուր Հայկուհի Խըտըշեան արձանագրած է մեծ յաջողութիւններ, արժանաւոր խաղընկերը հանդիսանալով ֆրանսական դասական խաղացանկի ականաւոր վարպետներէն Ժան Տավիի:

Յառաջիկայ Յունուարին, Հայկուհի Խըտըշեան հրաւիրուած է Զուիցերիա, ուր կարգ մը քաղաքներու մէջ պիտի մասնակցի Ֆրանսացի ծանօթ թատերագիր Միշէլ Տիւրանի «Անկեղծօրէն» (Սենսերման) թատերախաղին ներկայացումներուն, ստանձնելով խաղին հերոսուհիին դերը:

Միշէլ Տիւրանի այս թատերախաղը տասը տարի առաջ ներկայացուած է Փարիզեան բեմերուն վրայ մեծ յաջողութեամբ եւ անոր հերոսուհիին առաջին ստեղծագործողը եղած է Ալիս Քոսէա:

Զուիցերայէն վերադարձին մերագի շնորհալի դերասանուհին անպայմանօրէն պիտի ունենայ թատերական նոր ելոյթներ նաեւ Փարիզի մէջ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ընկերներ, բարեկամներ եւ նոր սերնդականներ մտերմիկ, հաճելի երեկոյ մը անցուցին անցեալ Կիրակի, Մշակոյթի Տան մէջ, աղանդերներով ճոխ սեղաններու շուրջ բոլորուած: Ընկերահամախմբական այս երեկոյթը կազմակերպած էր Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբը, որուն անունով՝ ընկեր Արա Գիպէրեան կատարեց բացման խօսքը: Յետպատերազմեան տարիներուն բացառաբար երիտասարդներէ կազմուած այս խումբը մկրտուեցաւ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ ակամայ պարտադրուած առաջադրանքի մը՝ յեղափոխական շարժումը նիւթապէս ապահովելու սահմանուած գործի մը անունով: « Եթէ անցեալին, հարկ էր ըղգաստութեան հրաւիրել մեր մեծահարուստները եւ ի հարկին պարտադրել որ նիւթապէս մասնակցին ազգային մեծ շարժումին, ապա, այսօրուան «Փոթորիկ»ը կ'առաջադրէ բացառաբար ի մի հաւաքել հայ երիտասարդութեան գաղափարապաշտ հատուածը, զայն մասնակից դարձնելու համար այսօրուան ազգային մեծ շարժումին՝ ձեւակերպուած Դաշնակցութեան կողմէ»:

Ընկեր Աւլէն Փափազեան իր կարգին շեշտեց գաղափարներու միասնութիւնը, որ գոյութիւն ունի Հայութեան եւ Դաշնակցութեան միջեւ, որուն պատճառաւ, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով Հայութեան թշնամիները կը հարուածեն նախ եւ առաջ Դաշնակցութիւնը: Վերջին պատահարը Սուրիոյ ծանօթ դէպքերն էին, ուր Սարաճներ Դաշնակցութիւնը քանդելով կը ձգտէին քանդել եւ կազմալուծել չէն եւ բարգաւաճ գաղութ մը: «Ամուր հաւատքով սեղմել Դաշնակցութեան շարքերը ու այս ճամբով նուիրուիլ Հայութեան ծառայելու սրբազան գործին»:

Մտերմիկ երեկոն վարեց ընկեր Սարգիս Առաքելեան (Տէքսին), [illegible] եւ մեներգներ: Երգեցին ընկերուհիներ Աստղիկ Քէօսէեան, Դաշնակեան, արտասանեցին Արա Գրիգորեան, ընկերուհիներ Վարպետեան եւ Մակի Գույումճեան: Խօսք առին ընկերներ Ժիրայր Միրիճեան եւ Կ. Մեհեան, որուն ճառը կը շօշափէր համազգային մտահոգութիւններ եւ ձըգտումներ:

Հիմա, որ պատրաստ է Մշակոյթի Տունը եւ ապահովուեցաւ կեդրոնական ջեռուցումը փափաքելի է որ կրկնուին այս ձեւի ընկերական հաճելի հանդիպումները:

Ժ. Մ.

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Դուք պէտք է Օրէնքի ու Արդարութեան համաձայն վարուիք: Միամիտ ժողովուրդը ձեր խօսքերուն կը նայի. ուր որ առաջնորդէք զինքը՝ կ'երթայ իր գլուխը ծռած ու կը հետեւի ձեզի: Անոր յոյսերուն, անոր մտածումներուն, անոր բոլոր ձգտումներուն յենարանն էք դուք, անոր ճակատագիրը մեր ձեռքն է: Երբ հանգիստ չմնար ան, երբ գլուխը կը վերցնէ կառավարութեան դէմ եւ երբ երկրին շահերը վտանգելու կ'աշխատի, ես բացարձակապէս կը հաւատամ եւ հաւատացած եմ թէ ձեր պարտնի թեյլադրութիւնը կայ:Ըսէք, խրատունք չունի՞մ այսպէս՝ կասկած մը ունենալու:

Հայ խամբաները տոսկումով մը լեցուած՝ իրարու երես սկսան նայիլ ու մէկը չէր համարձակեր առարկութիւն մը ընելու:

— Միթէ՝ երեք տարիներէ ի վեր այս քաղաքին անցած դարձածները ձեր աչքին զարկած չեն, յարեց Շաքիր փաշա: Միթէ տեղեկութիւն մը չունի՞ք...: Միթէ նո՞ր կ'իմանաք:

— Մեր ձեռքէն ի՞նչ կուգայ, ընդհատեց Նաթանենց Սերոբ աղա:

— Ի՞նչպէս ... հարցուց Շաքիր փաշա:

— Կ'ըսեմ թէ՝ մեր ձեռքէն ի՞նչ կուգայ, կրկնեց Սերոբ աղա:

— Ամէն բան...: Դուք կարող էք ղըսպանակի մը պէս ժողովուրդին ձգտումը ձեր ձեռքին մէջ ունենալ՝ զոր ուզած ատեննիդ սեղմէք ու ճնշէք: Դուք կարող էք անիւի մը պէս դարձունել զանի՝ ձեր ուզած եղանակով: Միեւնոյն ատենն, դուք կարող էք հեռու պահել զանի՝ այն մութ խորխորատէն որուն մէջ կ'իյնայ անդիտակցաբար:

Այս անգամ պապանձումը տիրեց: Սերոբ աղան ալ չուզեց առաջ երթալ, որովհետեւ միւսները չէին բանար բերաննին:

Շաքիր փաշա իր դառը վերջացուցած էր: Այդ քանի մը ժամուան տեսակցութիւնը բաւական եղած էր իրեն: Այլեւս ճանչցած էր խամբան ու իր հոգեկան դրութիւնը:

Եթէ մէկը կար, որմէ պիտի կարողանար տեղեկութիւններ քաղել ու ներքին գաղտնիքներու տիրանալ, ասիկա Նաթանենց Սերոբ աղան էր: Այդ պատճառաւ իր աչքը չզատեց անոր վրայէն:

Քանի մը օր ետքը յանկարծ թիկնապահ մը ղրկեց ու Սերոբ աղան իր դահլիճը հրաւիրեց:

Շաքիր փաշա շատ սիրով ընդունելութիւն մը ըրաւ Սերոբ աղային ու նստեցուց զինքը թաւշէ աթոռի մը վրայ:

Մտիկ ըրէք, Սերոբ աղա, ըսաւ Շաքիր կեղծ ու խորամանկ ձեւով մը, անցեալ օրուան տեսակցութեան մէջ շատ փանց համակրելի եղաք ինծի. ասիկա կը խոստովանիմ, որովհետեւ ճշմարտութիւնը յայտնեցիք: Ըսել կ'ուզեմ թէ շատ իրաւունք ունէիք տրտնջալու ժողովուրդէն, որ իր գլուխն առեր կ'երթայ եւ ընաւ չի լսեր ձեր ձայնը: Մանաւանդ այն կարգ մը խռովարարներու ընթացքէն՝ որ անտանելի դարձած են անշուշտ, անանկ չէ՞.

Նաթանենց Սերոբ աղան՝ որ վրէժխնդրութեամբ լեցուած էր իր անուրկին պատճառաւ, ալ չկրցաւ զսպել ինքզինք: Միթէ՞ աւելի զօրաւոր մէկը կար, որուն պիտի կոթնէր՝ իր դրամները չկորսնցնելու համար — Ոչ, չկար: Ահիկա Շաքիր փաշան էր ու ինքն անոր դէմը կը գտնուէր:

— Փաշա էֆէնտի, մըմնջեց Սերոբ աղա, անցեալ օրուան մեր տեսակցութեան մէջ քաշուեցայ բուն ճշմարտութիւնը յայտնելու. որովհետեւ մեր աղաները կեղծաւոր ու երկու երեսանց մարդիկ են. մէկ կողմէն ձեր վսեմութեան խօսքերը մտիկ կ'ընեն . իսկ միւս կողմէն ալ խռովարարներու հետ կը տեսնուին ու պարծենկոտութեամբ կը պատմեն եղելութիւնը:

— Իրաւ է ... ձեր ազգին մէջ շատեր առանկ են. Սերոբ աղա, նկատել տուաւ դարչարիկ փաշան: Քանի որ այդպէս է, հիմակ ազատ էք ճշմարտութիւնը յայտնելու:

Սերոբ աղան ակամայ շարժում մը ըրաւ ու իր շուրջը նայեցաւ. յետոյ յարեց.

— Երեք տարիներէ ի վեր խռովութիւնը գլուխ առեր է. ալ մեր մանուկները ուրացեր են բոլոր նահանգին մէջ: Այս ազետալի խռովութեան գլուխը կը գտնուին ուսուցիչները ...

— Ուսուցիչնե՞րը ... գոչեց Շաքիր փաշա:

— Այո:

— Որո՞նք են այդ ուսուցիչները:

— Փառք Աստուծոյ՝ չկա՞ն, լեցուն են, մանաւանդ սա խռովարար Մ. Փորթուգալեանի աշակերտները ...

(Շար.)

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՊԵՏԵԱՆ
ՄԱՍԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Նշանուած

Վելիզի , 17 Դեկտ. 1961 *Պանթէօ*

ՔԱՌԱՁԱՅՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի քառաձայն Ս. պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՏԷՐ ԳԻՒՏ ՎՐԴ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ :

Այս Երկուշաբթի Ս. Ստեփանոսի տօնին առթիւ հանդիսաւոր «Այսօր Դասք Հրեշտակաց» *եւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին: Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը :*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր՝

ՆՈՒԱՐԴ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկ. Միութեան վարչութիւնը, ի գիտութիւն Կրընոպլի շրջաններու Հայութեան՝ կը ծանուցանէ թէ, այս Երկուշաբթի առաւօտ Ս. Ծնընդեան տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի Սալ Մէզ Լուի *սրահին մէջ, Րիւ Ժէ: Ժամերգութիւնը կը սկսի առաւօտեան ժամը 8·30ին :*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի. Ճրագալոյց Ծննդեան : Ժամերգութիւն եւ Եպիսկոպոսական ձայնաւոր պատարագ ժամը 17ին։

Երկուշաբթի՝ Ծնունդ, Ժամերգութիւն եւ ձայնաւոր պատարագ ժամը 10ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝
ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

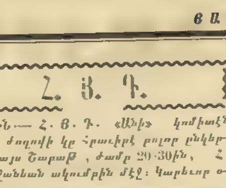
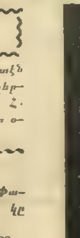

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Հ. Օհանջանեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

Շաւիլէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 13-ին, Փուէն տը Շաւիլէն, կը հանդիպի հայկ. դպրոցը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի Ս. Ստեփանոսի տօնը կը կատարուի օրուան յատուկ երգեցողութիւններու հանդիսաւոր արարողութեամբ: Ծնողներ կը հրաւիրուին իրենց երկու սեռէ զաւակները առաջնորդել եկեղեցի, հաղորդութիւն առնելու, եթէ փափաքին զգեստաւորուած :

× Ողբացեալ Արամ Թէքէեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգիստին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Ա. Մենծիկեան փոխան ծաղկեպսակի Ազգատախնամին նուիրած են 10 Ն. Ֆ.:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ԽՍԻ-ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Ծննդեան ճրագալոյցի առթիւ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ, տեղական ուժերու երգեցողութեամբ: Այս Կիրակի, ժամը 16·30ին, Սէն Գոփւնօ *Մատրան մէջ (Րիւ տը Կ'էկալիթէ) :*

ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէօրմէճեան Տէր Վարդգ քհնյ. Աւագեան, կը հրաւիրուի համայն հայ գաղութը, հոգեւորապէս մխիթարուելու համար :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
43, Rue de Trévise. PARIS (9e)

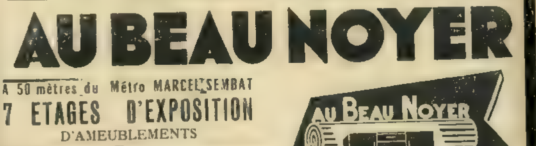

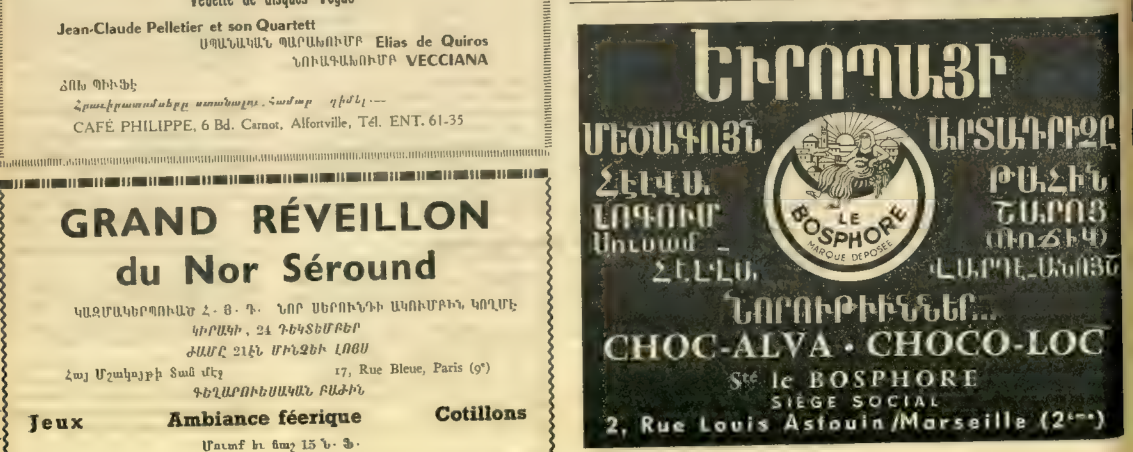

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 23 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9287 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5088

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԳ ԼՈՒԾՈՒՄ

Քանի կ'ուշանայ ալժերական խնդրին կարգադրութիւնը, այնքան կը պրկուին ջիղերը, ստեղծելով անախորժ մթնոլորտ մը :

Ժամանակէ մը ի վեր այս երկրին դատակները սկսած են այլեւս իրար չհասկնալ :

Բոլորն ալ խորքին մէջ հայրենասէրներ են։ Ո՛չ մէկ տարակոյս այդ մասին։ Սակայն ամէն մէկը տարբեր ձեւով կը հասկնայ ու կը մեկնաբանէ հայրենասիրութիւնը :

Նոյեմբերէն ի վեր ութերորդ տարին թեւակոխած է Ալժերիոյ պատերազմը :

Չորրորդ Հանրապետութեան եկող ու գացող կառավարութիւնները, մասնաւորաբար Կի Մոլէի դահլիճը, որ իշխանութեան գլուխ էր եկած 1956 Յունուարի ընտրութիւններէն վերջ,— ամէն փորձ ըրին լուծում մը գտնելու համար :

Սակայն բոլորն ալ ձախողեցան :

Պատճա՞ռը։ Ո՛չ ոք կրցաւ ցարդ բացատրել։ Ապագայ պատմիչը պիտի բանայ անշուշտ քարեացակամ մարդոց ձախողութեան թաքուն ծալքերը :

Քաղաքական, տնտեսական, Նիւթական, հոգեբանական եւ այլ բազմաթիւ նկատառումներ ցարդ արգելք հանդիսացան կնճիռի լուծման :

1958ի մայիսեան յեղափոխութիւնը խանդավառութեամբ եւ մեծ յոյսերով ողջունուած էր բոլորին կողմէ :

« Յունիս 13ի հերոսը երկրորդ անգամ պիտի հերոսանար՝ Մեծն Աղեքսանդրի նման կտրելով գորդեան հանգոյցը :

Մեծ էր ժողովուրդին հաւատքը իրեն հանդէպ :

Հինգերորդ Հանրապետութիւնը իր հանրաքուէներով, նոր սահմանադրութեամբ եւ նոր խորհրդարանով փոփոխութիւն մը կը մտցնէր այս երկրի կեանքին մէջ :

Հանրապետութեան նախագահը բացառիկ իրաւասութիւններով օժտուած՝ իր ձեռքին մէջ կը կեդրոնացնէ բուն իշխանութիւնը :

Կառավարութիւնը աւելի քան երեք տարիէ ի վեր կը պահէ իր գիրքը։ Վերջ գտած են նախարարական տագնապները :

Կայունութիւն ստեղծուած է։ Երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու մեծամասնութիւնը կողմնակից է վարչապետ Տըպրէի, որ երկիրը կը կառավարէ՝ համախորհուրդ Զօրավար տը Կոլի հետ :

Ճիշդ է, որ դահլիճներ չեն տապալիր ներկայիս, սակայն յաճախ կը փոխուին կառավարութեան մաս կազմող նախարարները :

Երբ աչքէ անցնենք Տըպրէի դահլիճին կազմը 1958ին եւ այսօր, կը տեսնենք թէ քանի քանի նախարարներ փոխուած են երեք տարուան ընթացքին : Կան ալ որ այսօր կառավարութեան հանդէպ ընդդիմադիրի, դիրքին մէջ կը գտնուին։ Ցիշենք միայն Սուսթէլը, զօրավարին եւ Տըպրէի երբեմնի աջ բազուկը :

Գ.-եւ Դ. Հանրապետութեան օրերուն դահլիճները յաճախ կը փոխուէին, սակայն քիչ տարբերութեամբ գրեթէ նոյն նախարարները կ'անցնէին դարձեալ իշխանութեան գլուխ։

Ներկայիս վարչապետն ու իր դահլիճը անշարժ կը մնան, սակայն կը փոխուին միւս նախարարները։

Ալժերիոյ Ապրիլ 23ի դէպքերէն վերջ բանակին եւ ժողովուրդին մէջ տարակարծութիւնները խիստ սուր համեմատութիւններ են առած :

Թերեւս չափազանցուած քաղաքական դատողութիւն մըն է որ ակնառու կ'ըլլայ ատենէ մը ի վեր :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՄ Կ'ԸՍԷ ՉՈՄՊԷ

ՄԱՐԴԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ամէն ինչ լաւ էր լուացողն Քոնկոյին մէջ, երբ Չոմպէ եւ Ատուլա կը բաժնուէին, առջի օր։ Երէկ ալ գրած էինք թէ Քաթանկայի նախագահը համաձայն էր որ Քաթանկա մաս կազմէ Քոնկոյի ամբողջութեան։ Չոմպէ ընդունած էր, ուրեմն, Քաղաքացուցի օրինաւոր հանգամանքը եւ տեղի կուտար ... մինչեւ տուն հասնիլը, հոն ուրիշ բան կ'ըսէր, ժամուն տասուկէս մը տալով Ն'Տօլայի մէջ (հանդրուան մը դէպի Էլիզապէթվիլ), կ'ըսէր թէ գոհ չէ եղած համաձայնութենէն։ Ըսաւ թէ առաջարկներ եղած են իրեն, որոնց բնոյթը չի կրնար ըսել տակաւին, ինք միայն ժողովուրդին բանբերն է եւ անոր կ'իյնայ որոշումներ տալ։ Չոմպէ կ'ընդունի թէ Ատուլա իրեն բարեկամ է եւ անոր դէմ անձնապէս ոչինչ ունի։ Խօսելով զինադուլի մասին, Չոմպէ ճշդեց թէ գոհ չէ եղած երաշխաւորութիւններէն, Քիթոնա եղած ատենը (ուր Ատուլայի կը հանդիպէր), չմտան մէջ չէ եղած Էլիզապէթվիլի հետ, բայց կարդացած թերթերը (երբ Ն'Տօլա հասած է) այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ կռիւները շարունակուած են հակառակ զինադուլին։ Չոմպէ աւելցուց թէ եղած համաձայնութիւնը առժամեայ էր եւ պէտք է վաւերացուէր իր կառավարութեան եւ ժողովին կողմէ։ Չոմպէ կ'ըսէ նաեւ թէ կռիւները կը շարունակուին ցորչափ ՄԱԿի ուժերը կը շարունակեն իրենց յարձակումը :

Էլիզապէթվիլի մէջ, Չոմպէի վերադարձէն առաջ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ Չոմպէ ձեռնհաս չէր որ եւ է համաձայնութեան գալու Ատուլայի հետ Քաթանկայի ճակատագրին մասին, որովհետեւ Քաթանկայի սահմանադրութիւնը կը պարտադրէ որ իր նախագահը նախ իր կառավարութեան եւ խորհրդարանին հետ խորհրդակցի :

Միւս կողմէ Չոմպէ հեռագիր մը ղրկեց Մ. Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան ուր կը քննադատէ ամերիկեան այն յայտարարութիւնները ըստ որոնց Քոնկոյի միակ գործունեայ հակահամայնավարը չէ։ Հեռագիրը կը բացատրէ թէ ինչ պատճառներով Չոմպէ Ատուլան կը նկատէ իբրեւ՝ ձախ չէզոքական մը, Անթուան Կիզենկան իբրեւ՝ զօրծօն համայնավար մը :

Էլիզապէթվիլի զոհերուն ընդհանուր հաշուեկշիռը կը յայտնէ թէ 65 մեռեալներ եւ հինգ հարիւր վիրաւորներ կան : Այս թիւերը կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով.— Քաթանկացի զինուոր՝ 16 մեռեալ, 125 վիրաւոր, Քաթանկացի քաղաքային՝ 22 մեռեալ, 184 վիրաւոր, Եւրոպացի՝ 14 մեռեալ, 53 վիրաւոր, ՄԱԿ՝ 13 մեռեալ, 130 վիրաւոր։

Պելճ պաշտօնական մը որ Էլիզապէթվիլէն մեկնած է կը պատմէ թէ մարդակերութիւնը կը շարունակուի եւ ՄԱԿի ուժերուն պահած կայաններուն մէջ սովն է տիրող գլխաւոր պատճառը։ Մարդը կ'ըսէ նաեւ թէ Պալուպաները այլեւս չեն իսկ

Կառավարութիւնը արժէ երկու ճակատի վրայ պաշտպանողական միջոցներու կը դիմէ :

Միայն Ալժերիոյ խնդրին արագ լուծումն է, որ կրնայ հանդարտեցնել միտքերը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երբեմն երբեմն եկեղեցւոյ եւ պետութեան միջեւ սուր տագնապ մը ծայր կուտայ կաթոլիկէ եւ «արբանեակ» Լեհաստանի մէջ :

Մինչ Լեհերը կը պատրաստուին Ծննդեան տօներուն, զարմանքով տեղեկացան թէ փարիզեան շաբաթաթերթ մը զոյգ էջեր նուիրած էր իրենց երկրին ուր կ'ըսէր թէ այս տարի արգիլուած է Ծնունդը տօնել Լեհաստանի մէջ։ Նման լուր մը պատճառ դարձաւ անշուշտ որ Վարշաւայի մամուլը երեւան հանէ «դրամատէր» երկիրներու կարգ մը թերթերուն անպարկեշտ գործելակերպը :

Ամէն պարագայի մէջ, կը գրէ Լը Մոնտի թղթակիցը, տարակոյս չկայ թէ Պետութեան եւ եկեղեցւոյ միջեւ նոր վէճեր սկսած են տօնական օրերու նախօրեակին։

Եկեղեցին եւ կարգ մը ուրիշ կազմակերպութիւններ ներկայիս մտահոգութեամբ կ'ուսումնասիրեն ուրիշ օրինագիծ մը որ պիտի սահմանափակէ հանրային հաւաքոյթները :

Այս օրինագիծը պատճառ դարձած է նաեւ որ կաթոլիկէ շրջանակները աւելի պայքարող դառնան եւ աչալուրջ ըլլան Եկեղեցւոյ իրաւունքները յարգել տալու համար։Օրինագիծը կը նախատեսէ մանաւանդ որ արգիլուի որեւէ խմբակցութեան որ իր անդամներէն զատ մէկ հատ հիւր իսկ ունենայ։ Նման կարգադրութիւն մը բոլորովին կ'անդամալուծէ գրական, գիտական եւ կրօնական բազմաթիւ ակումբներու գործունէութիւնը :

Կարդինալ Վիշինսկի աշխարհական վիճակին դարձուց կրկին կարգուրաց մը՝ Մաքսիմիլիէն Թոռ որ ներկայիս «ազգային» բուռած եկեղեցւոյ պետն է։ Այս վերջինը քահանայ ձեռնադրուած էր 1935, չորս տարի առաջ ինք իսկ յայտարարած էր թէ կը «լքէ հռովմէական կաթոլիկէ հաւատքը, նուիրուելու համար « Ազգային Եկեղեցւոյ» կազմակերպութեան»։ Քառասուն հազար հետեւորդ ունի, բայց գործունէութիւնը արհամարհելի է :

պահուրտիր մարդկային միս եփած ատենը։ Եւրոպացի կնոջ մը առաջարկած են նոյնիսկ մարդկային միս եփելու ջատուկ ձեւ մը սորվեցնել :

× « Կ'ամբաստանեմ» ըսած է էմիլ Զօլա։ Արդարեւ Ապաքօ (Քաղաքացուցի կուսակիցները) կուսակցութեան պատկանող այս քոնկոցի երեսփոխանը ամբաստանած է ՄԱԿը որուն չարժուձեւը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ չահեր կը հետապնդէ որոնք կապ չունին Քոնկոցիներուն հետ :

Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը անգըտանելի կը մնայ, հակառակ բոլոր փընտռտուքներուն կարելի չէ եղած գտնել։ Լուր չկայ Դեկտեմբեր 13էն ի վեր :

× Նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի նախագահը՝ Աբբայ Եուլու գոհ է Ատուլա-Չոմպէ հանդիպումէն։ Իր կարծիքն այն է թէ Քոնկոյի հարցը պէտք է լուծուի Քոնկոցիներուն կողմէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ չնորհաւորական հեռագրին մէջ զոր ղրկած է Նեհրուի, կ'ըսէ թէ շատ գոհ է որ Կոա, Տաման եւ Տիու « մայր հայրենիքին» կցուեցան։ Լիզպոնի մէջ հակահնդկական ցոյցեր տեղի ունեցած են։ «Անկցի՛ Ամերիկան», « Անկցի անգլիա-փորթուկալեան զինակցութիւնը» պոռալով առաջնորդած են դեսպանատուներուն առջեւ :

ԺԱՆ ՓՕԼ ՍԱՐԹՐ յայտարարութիւն

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝

ՏԱՎԱԼԻՊԻ

Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահը Մաարուֆ Տավալիպիի յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը :

Նոր վարչապետը 54 տարեկան է, դասախօս եւ փաստաբան, վկայուած է Փարիզի իրաւաբանական համալսարանէն :

Մտերիմ գործակիցն եղած է Երուսաղէմի Մուֆթիին՝ Հաճ Ամին էլ Հիւսէյնիի, 1949ին լուսաւորութեան նախարար էր, 1951ին նախագահած է Երեսփոխանական ժողովին եւ նոյն տարին վարչապետութիւնը յանձնուեցաւ իրեն բայց միայն մէկ օր :

1954ին Զօր. Շիշաքլիի անկումէն ետք, Ազգային Պաշտպանութեան Նախարար եղաւ։ Ուշադրութիւն գրաւած է իր «ոչ-զինակցութեան» կողմնակից քաղաքականութեան համար : «Դիրական չէզոքութեան» նախակարապետն եղաւ արաբական Արեւելքի մէջ։

Փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ Հալէպի մէջ, վերջին ընտրութիւններուն Փոփիւլիստներու եւ մահմետական եղբայրներու համախմբումի մը ցանկին գլուխը (այս կուսակցութեան կ'անդամակցի նաեւ Հանրապետութեան նախագահը՝ Նազըմ Քուտսի)։

Եթէ, ինչպէս կը կարծուի, իր դահլիճը վաւերացուի Տավալիպի հաւանաբար ոչ-զինակցութեան եւ համարաբական ութեան քաղաքականութիւն մը վարէ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վերջին շաբաթներու ընթացքին բազմաթիւ բաժանորդներ, Փարիզէն եւ գաւառէն կը դժգոհին թէ շատ անկանոն եւ երբեմն ալ բնաւ չեն ստանար Յառաջը :

Անգամ մը եւս կը վստահեցնենք մեր բաժանորդները, թէ Յառաջը ամէն օր, նոյն կանոնաւորութեամբ (ժամը 16էն 16-30ին) կը յանձնուի 9րդ Թաղամասի կեդրոնական Թղթատարութեան որ կը գրաւէ առաքումով։ Մեր բազմաթիւ բողոքներուն պատասխանուած է թէ անկանոնութեան պատասխանատուները ցրուող թղթատարներն են եւ ոչ այստեղի առաքումի կեդրոնը :

Շատ կը ցաւինք որ հակառակ մեր ջանքերուն կարելի չէ եղած առաջքն առնել անկանոնութեան մը որ աւելի չեշտուեցաւ, վերջերս տօնական օրերու առթիւ :

Կը թելադրենք մեր բաժանորդներուն դիմել իրենց շրջանի թղթատարին, իսկ Յառաջի վարչութեան գրելու պարագային, գրել Ֆրանսերէն, որպէսզի բողոքներուն բնագիրները ներկայացնենք պատկան գրասենեակին :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

մը ըրած է Իտալիոյ համայնավար պաշտօնաթերթ՝ Ավանթիի ուր կ'ըսէ թէ համայնավար չէ, բայց ինքզինքը անոնց հետ կը զգայ։ «Մեզի համար, ըսած է Ֆրանսացի տեսաբանը, մէկ հարց կայ.— Միացեալ ճակատ, Ֆաշիզմի եւ տը Կոլի դէմ, պայքարող ուժերու միացում Ալժերիոյ խաղաղութեան համար»։ Սարթր միշտ հաւատ է :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ Ցէ Փէ Ա կուսակցութիւնը յայտարարած է թէ ի վերջոյ Ֆրանսական տեսակէտն է որ ամէնէն իրատեսն է, Պերլինի մասին։

ՍԱՔՄԻԼԸՆ — Քենըտի խօսակցութիւնները սկսած են Հինգշաբթի եւ կը վերջանային Ուրբաթ իրիկուն։ Պերմուտ հասած պահուն Քենըտի յայտարարեց թէ այս հանդիպումը անհրաժեշտ էր :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ ամէն պաշտօն աճուրդով կը վաճառուէր։ Սուլթանը ֆերմանը տըւած ատեն կ'ըսէր․ «Գնա կեր»։ Փաշան կ'երթար ուտելու, տուրքերը գանձելու պետութեան համար, իրեն համար ։

Թուրքիա պետական — վարչական կազմակերպութիւն մը ըլլալէ աւելի ընդարձակ աւատապետութիւն մըն էր, վերին աւատապետը, կալուածատէրը սուլթանն էր, կայսրութիւնը սեփականութիւնն էր, բնակիչները ճորտեր եւ ստրուկներ էին ։

Մուրատճա տ'Օհսոն կը գծէ պետութեան պատկերը ․

« Փաշա մը նահանգի մը կառավարութիւնը գնելէ ետք, աճապարանքով եւ յանդգնօրէն կը կթէ բնակիչները, որովհետեւ վստահ չէ, թէ մինչեւ ե՞րբ պաշտօնի վրայ պիտի մնայ, բայց վստահ է թէ անպատիժ պիտի մնայ։ Ճնշուածներու գանգատները կեդրոնի իշխանութեան չեն հասնիր, իսկ եթէ հասնին, փաշային պաշտպանները կը յաջողին հետեւանքը ոչնչացնել ։

« Ցաճախակի գործուած միջոցներէն մէկն է հարուստը ամբաստանել որպէս ոճրագործ եւ իր կեանքը գնել տալ հարստութեան մէկ մասը փաշային տալով։ Այս սատրապներու պերճանքը կը ստիպէ զիրենք միջոցներ գտնելու պէտքերուն գոհացում տալու համար։ Երեք պոչով փաշայի մը տունը նուազագոյն հինգ հարիւր անձ ունի, կան որ իրենց ծառայութեան տակ ունին երկու հազարէ աւելի անհատներ, հարեմներն ունին բազմաթիւ կիներ։ Մեծ գումարներ կը վճարեն պաշտօն ձեռք բերելու համար եւ իւրաքանչիւր տարուան վերջն ալ եթէ պաշտօնի վրայ մնային։

« Երբ խռովութիւններ ծագին գաւառի մը մէջ՝ կեղեքումներու պատճառով, կեդրոնը քննիչ մը կը ղրկէ լիազօր իշխանութեամբ։ Անզօրութիւնը հաստատել աւելի քննիչն ալ յաճախ կը մասնակցի կողոպուտի ։

« Կառավարիչը բացարձակ իշխանութեան տէր ըլլալով ի վիճակի է ըմբոստանալու, ոչ թէ սուլթանին իշխանութենէն պրծելու համար, այլ ինքնապաշտպանութեան համար, սուլթանին բարկութենէն խուսափելու համար, որ դիւրաւ կը բանկի առաջին քննութեան մը առիթով եւ առանց քննութեան վճիռ կ'արձակէ, առանց պատիժներու մէջ ալ չափ մը գնելու ։

« Դուռը զէնք կը գործածէ հազուադէպօրէն, կը հանդարտեցնէ, խոստումներ կուտայ, շնորհներու կ'արժանացնէ ըմբոստ կառավարիչը, սպասելով յարմարագոյն ժամանակին։ Սուլթանին կողմէ դատապարտուած փաշային մօտ կը ղրկուի պաշտօնեայ մը՝ տարբեր պաշտօնով մը։ Ամիսներ կը սպասէ պաշտօնեան նպատակին հասնելու համար, կը դիմէ խարդախութեան եւ վերջապէս պատիժը կը գործադրէ ։

« Նահանգներու թշուառութեան մէջ կը տեսնուին բռնակալութեան հետեւանքները։ Քաղաքները մուրացիկներով լեցուն են։ Բնակիչները կը թողուն իրենց բնակավայրերը, քրիստոնեաները կայսրութեան սահմաններէն դուրս կը գաղթեն, մահմետականները մայրաքաղաք կու գան, ուր բռնակալութիւնը նուազ զգալի է ։

«Այսքան կեղեքումներու ենթակայ ժողովուրդ մը չի կրնար հայրենասիրական զգացում ունենալ, զիրենք միացնողը միմիայն կրօնական զգացումն է »։

« Հարկերու վճարումին համաձայն, դասակարգերու կը բաժնուին բնակիչները։ Առաջին կարգը կը վճարէ 3էն 4 դահեկան, երկրորդը՝ հինգուկէս, երրորդը՝ 11։ Հարկահաւաքները ընկալագիր կը յանձնեն հարկատուին։ Ասիկա զեղծումներու պատճառ կ'ըլլայ, որովհետեւ պաշտօնեան նոր վճարումի մը առթեն ընկալագիրը կը պահանջէ, կամ աւելին կը պահանջէ »։

×

Փաշաներու ընչաքաղցութեան մեղսակից էին սեղանաւոր ամիրաները ։ Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան աւագ քարտուղար Ըրքհարթ «Թուրքիա եւ իր Պաշարները» գործին մէջ կը գրէ ․

« Հայերը Թուրքիոյ ամէնէն հարուստ ժողովուրդն են, պետութեան առջեւ մեծ վարկ ունին իբրեւ հաւատարիմ բայաներ, որովհետեւ քաջածանօթ են Թուրքերէնի, որովհետեւ կը հոգան փաշաներու պէտքերը։ Հայ սեղանաւորները կ'երաշխաւորեն Թուրք կառավարիչները, որոնք վարկ կը ստանան սեղանաւորի մը երաշխաւորութեամբ։ Այս հայ սեղանաւորներն են իրապէս գաւառներու վարիչները : Սեղանաւոր մը չի հաւանիր սարաֆը ըլլալ փաշայի մը (որ այդ աստիճանին հասած է շնորհիւ փաշային), եթէ փաշան չվճարէ վկայագիր մը անոր նախորդ սեղանաւորէն՝ հաստատելու համար թէ վճարած է անոր իր բոլոր պարտքը ․

« Եթէ փաշան կառավարութեան պիտի վճարէ հինգ հազար ոսկի, սեղանաւորը փաշայէն կ'առնէ ընկալագիր մը այդ գումարին համար եւ այս ընկալագիրը կը բերէ իրեն առնուազն երկու առ հարիւր (ամսէ ամիս) տոկոս մը։ Ապա հայթայթելու է փաշային զէնք, չիպուխ, ձիեր։ Սեղանաւորը ասոնց համար կ'առնէ տասը առ հարիւր յանձնարարական մը եւ կը վճարէ գումարը։ Երբ փաշան հասնի նշանակուած գաւառը, սեղանաւորին ղրկելու է հասարակաց հասոյթէն հինգէն տասը առ հարիւր։ Երբ սեղանաւորը իմանայ, թէ փաշան դրամ կը դիզէ, անոր կը ղրկէ ծանուցագիր մը՝ սա ձեւով․ « Ձեր բարձրութեան դէմ տրտունջներ հասած են հոս, սակայն ես լռեցուցի ամէնը։ Այս գործը ինծի պատճառեց տասը հազար դահեկան ծախք մը, զոր ձեր հաշիւին անցուցի, խնդրեմ հաճեցէք անցնել զայն [illegible] կողմը »։

« Կրնայ [illegible] ըլլալ, բայց յաճախ չինծու եղած է ծախքը։ Չկարծուի, որ փաշան եպարքոս ըլլալուն, վրէժխնդիր պիտի ըլլայ։ Ոչ․ Հայերն ունին իրենց կողմնակիցները, հզօր ազդեցութիւն, այնպէս որ գործի վրայ գտնուող Թուրքերը սեղանաւորին հարստութիւնը կը սեպեն հայկական չարիք, որմէ կը ծնի նաեւ իրենց հարստութիւնը։ Եպարքոսը չհաւանիր իր սեղանաւորին խնայելու, քննել կուտայ պարտքը եւ միւս կողմէ զայն կը պաշտպանէ ուրիշ փաշաներու դէմ ։ Ամէնէն հարուստը մէկ միլիոն սթերլին ունենալու է։ [illegible] կրնայ զիրենք փճացնել ․

ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

(2 Շար․)

ՄԵԾ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ ԵՒ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

(Ալիշանի մահուան 60ամեակին առթիւ)

« Նոճիի նման ուղղահայեաց ու նուրբ հասակով, հերապանծ գլխով ու Ապողոնեան ճակատով, խոշորադեղ ու անուշահայեաց աչքերով, [illegible] անուշ տխրութեամբ մէկ կողմէն եւ միւս կողմէն ալ՝ անմեղութեան ժպիտով օծուած դէմքով, ժլատ բառ ու բանի, բայց ոչ խելացի խորհուրդներու մէջ, մենասէր, բայց ոչ մարդախոյս »,— այսպէս մնաց Ալիշան իր ժամանակակիցներուն եւ յաջորդներուն յիշողութեան մէջ։ Ասոր նման եւ ալ աւելի սիրալիր տողերով յիշած են զինքը Արփիարեան, Արծրունի, Վարուժան եւ դեռ ուրիշներ ։

Կենսագրութիւն չունէր ան․ բան մը, որ խօսակցութիւններու ժամանակ բազմիցս դիտել տուած է նաեւ ինք։ Ծնած է Պոլիս, 1820ին, 1832ին ուսում առնելու նպատակով կը մեկնի Վենետիկ, Մխիթարեաններուն մօտ, իսկ 1838ին պաշտօնապէս կը դառնայ միաբանութեան անդամ ։ Զանազան առիթներով եղած է Հռոմ, Լոնտոն, Վիեննա, Պերլին, Փարիզ, բայց երբեք Հայաստան գացած չէ։ Վախճանած է 1901 Նոյեմբեր 22ին եւ թաղուած՝ Ս․ Ղազարու կղզին ։

Կը սկսի ստեղծագործել 19 տարեկանին ու բնականաբար, կը հետեւի իր նախորդ «Հայրերուն» սրբագործած աւանդութիւններուն։ Անոնց պէս՝ ան ալ կը գրէ գրաբար, եւ իր հմտութիւնը ցոյց տալու համար կ'աշխատի գրել որքան կարելի է բարդ եւ դժուարամատչելի ոճով մը։ Բանաստեղծութիւններուն նիւթերը դարձեալ կուգային նախորդներէն ։

Այսպէս սկսաւ Ալիշան, բայց այս չէր Ալիշանը։ Արդարեւ, ան սովորական միջակութիւն մը չէր, զոր կարողանար կաշկանդել վանքին նեղ միջավայրը։ Եւ ժամանակաշրջանն ալ այդ չէր։ Ընկերային եւ մանաւանդ քաղաքական պայմանները — այս պէտք է շեշտել անպայման— իրենց մեծ ազդեցութիւնը ունեցան Ալիշան — բանաստեղծին վրայ ։

ԺԹ․ դարուն Կովկասի մէջ ծաւալած պատերազմները, ռուսական․ բանակներուն եւ հայ կամաւորներուն յաղթական յառաջխաղացումը եւ այլ ներքին ու արտաքին ազդակներ հաստատ յոյսեր կը ներշնչէին բազմաչարչար Հայութեան, թէ կը մօտենայ ազատութեան բաղձալի վայրկեանը։ Ուրեմն պէտք էր ոտքի հանել հայ ժողովուրդը, պէտք էր պատմութեան փոշիներէն դուրս կանչել անոր փառքը կազմող հերոսները՝ Վարդանը, Վահանը, Մուշեղը, գովաբանել անոնց սխրագործութիւնները, նորերուն այդ ոգիով դաստիարակելու համար։ Անհրաժեշտ էր պատմել հինաւուրց եւ հերոսական ժողովուրդի մը կեանքը, որպէսզի՝

Իմանան ազգեր
Թէ Հայք չեն անցեր ։

Գրիչի իր միւս զինակիցներուն՝ Գամառ — Քաթիպայի, Պէշիկթաշլեանի, Շահազիզի հետ միասին Ալիշան մեր գրականութեան մէջ բերաւ ազատագրական պայքարին հերոսութիւնը, զէնքերուն եւ սուրերուն շառաչը, կռիւին աղմուկը ։

Իսկ հայ ժողովուրդին մինչեւ վերջ հասկնալի ըլլալու համար անհրաժեշտ էր հրաժարիլ գրաբարէն եւ գրել ժողովուրդին հասկնալի աշխարհաբարով․ Ալիշան իր մէջ ուժ գտաւ ընելու այդ ոստումը։ Անհրաժեշտ էր հրաժարիլ Աստուածն ու Սուրբերը փառաբանող ոտանաւորներէն եւ նիւթերը առնել Հայոց պատմութենէն, Ալիշան այդ ալ կրցաւ ընել։ Անհրաժեշտ էր, վերջապէս, դասական պաղ, անկենդան, մարմարեայ հերոսներուն փոխարէն ստեղծել վիպական շունչով գրուած, լիարիւն, կենսայորդ տիպեր, որոնք վարակէին, որոնք ոգեւորէին Հայերուն․ Ալիշան այդ մէկն ալ ըրաւ։ Այս բոլորին շնորհիւ ան ամբողջ գլուխով մը բարձրացաւ Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր հեղինակներէն եւ հաստատ կերպով ապահովեց իր տեղը հայ դասական գրողներու պատուաւոր խումբին մէջ։ Անոր բանաստեղծական ժառանգութեան այն ընտիր ծաղկաքաղը, որ կը կրէ «Երգ Նահապետի» ընդհանուր խորագիրը, իր այդ գաղափարախօսութեան պատճառով աւընդմիշտ մնած է մեր գրականութեան ոսկէ ֆոնտին մէջ, իբրեւ նոր ձեւ ու մարմին առնող հայ նոր գրականութեան անկիւնաքարերէն մէկը։ « Երգ Նահապետի» մէջ զետեղուած ոտանաւորները հրատարակուած ու վերահրատարակուած են այնքան շատ, որ այսօր արդէն անկարելի է անոնց մօտաւոր թիւը ճշդել անգամ։ Այդ շարքին մաս կազմող ոտանաւորներէն շատերը թարգմանուած են անգլերէնի, ֆրանսերէնի, ռուսերէնի, գերմաներէնի, իտալերէնի եւ դանիէրէնի՝ եւ ամենուրեք գովասանքի արժանացած են, իսկ թարգմանողներուն մէջ կը հանդիպինք նշանաւոր անուններու՝ Վեսելովսկի, Շերվինսկի, Ումանեց, Ալիս Բլաքուել, Արթիւր Լայտ, Էմիլիօ Տեզա, Արշակ Չօպանեան, Ինկա Կուլի եւայլն, եւայլն ։

Գրաբարով գրուած իր հայրենասիրական գործերով ընդհանրապէս, «Երգ Նահապետի» բանաստեղծութիւններուն շարքով եւ «Յուշիկք հայրենեաց Հայոց» պատմա — գեղարուեստական արձակով առանձնապէս, Ալիշան նոր աստիճանի մը բարձրացուց հայ գրականութիւնը եւ տապալելով դասականութիւնը, ճամբայ հարթեց գրական յաջորդ ուղղութեան ։

Շնորհալի բանաստեղծ ըլլալով մէկտեղ Ալիշան մեծ նշանաւոր աշխարհագրագէտ գիտնական մըն էր, այս բառին ամէնէն լայն իմաստով։ Անոր առաջին գործերը, որոնք կը տպագրուէին «Բազմավէպ»ի մէջ («Հայոց ազգային պարծանքները», «Հայկ», «Արամ», «Տիգրան Ա․», «Երաժշտութիւն», «Կազմութիւն նիւթոց» եւայլն) այն նախաստիճաններն էին, որոնք աստիճանաբար, բայց հաստատուն քայլերով ձեւաւորեցին մեծ գիտնականը։ 1853ին կը հրատարակուի Ալիշանի առաջին մեծ գործը՝ «Քաղաքական աշխարհագրութիւն» խորագրով, ուր հեղինակը պատմական եւ աշխարհագրական բնոյթ ունեցող մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ երկրագունդին վրայ գոյութիւն ունեցող բոլոր պետութիւններուն մասին։ «Հայր Ալիշանի այդ գործը,— գրեց անգլիական « Լ'Օրիէնթ» թերթը, իր պարունակած նիւթին տեսակէտով կրնայ նկատուիլ մինչեւ այսօր հրատարակուած այդ կարգի գործերէն թերեւս առաջինը »։ Նոյն ձեւի գովեստներ ըրին նաեւ հայկական քանի մը պարբերաթերթեր ։

Երկու տարի ետք, 1855ին Ալիշան կը հրատարակէ իր միւս՝ «Տեղագիր Հայոց մեծաց» աշխատութիւնը, 105 մեծադիր էջ։ Երբեք Հայաստանի երեսը չտեսած Ալիշանը հիացում պատճառող բծախնդրութեամբ կը նկարագրէ Հայաստանի բոլոր գաւառները, կուտայ անոնց պատմութիւնը, գետերուն, լիճերուն, լեռներուն, լեռնաշղթաներուն տեղագրութիւնը եւ այս բոլորը այնպիսի ճշդութեամբ, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ իր ուժին մէջ։ Ահա թէ ինչու այդ գործը առաջին օրէն իսկ արժանացաւ Ֆրանսացի հայագէտ Էտուար Տիւլորիէի ուշադրութեանը, որ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ գրախօսական «երկու խօսք»ով հրատարակեց «Ժուռնալ Ազիաթիք»ի մէջ (1863, թիւ 3-4), իսկ այդ գործին մասին դրական գրախօսական մը գրեց Փեթերպուրկի ակադեմիայի անդամ Մարի Ժան Պրոսէն ։

Այնուհետեւ իրարու կը յաջորդեն Ալիշանի մենագրութիւնները, որոնք համեւրոպական հռչակ կը ստեղծեն իր անունին շուրջ ։

1886ին, ֆրանսերէնի թարգմանուած գործերուն համար ընդհանրապէս եւ «Սմբատ Գունդստաբլ Հայոց եւ անոր Անտիոքայ» աշխատութեան համար յատկապէս, Ֆրանսական Ակադեմիան Ալիշանի կը շնորհէ իր պատուոյ մրցանակը ։

1887ին կ'ընտրուի Իտալիոյ ասիական ընկերութեան պատուոյ անդամ, իսկ 1894ին Մոսկուայի հնագիտական ընկերութեան անդամ։ 1896ին Փեթերպուրկի հնախօսական ընկերութիւնը զինքը կը դասէ իր պատուոյ անդամներու շարքին, իսկ 1897ին կ'ընտրուի Ենայի փիլիսոփայական ակադեմիայի պատուոյ անդամ եւայլն։ Այս բոլորէն ետք հասկնալի է այն բացառիկ պատիւն ու հեղինակութիւնը, զոր ունէր Ալիշան Նահապետը ։

Ապրելով եւ գործելով կրօնական միաբանութեան մը սեմին մէջ, Ալիշան, շատ պարզ է, որ չէր կրնար զատուիլ իր շրջապատի կրօնական, պահպանողական ոգիէն, որ իր արտացոլումը գտած է Նահապետի գործերուն մէջ։ Բայց այդ չէ որ կը բնորոշէ Ալիշանը։ Ան եղած է եւ կը մնայ մեր [illegible] մշակոյթի այն մեծ դէմքերէն մէկը, որ սերունդներ դաստիարակեց եւ շատ ճիշդ կերպով արժանացաւ «Նահապետ հայոց քնարի» (Ղ․ Աղայեան) պատուանունին ։

«Գիտական բերր»

Ս․ ՇՏԻԿԵԱՆ

ՈՒԿՐԷՆ ԵՒ ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիան հրապարակ հանեց «Ուկրէն եւ հայ ժողովուրդների պատմական կապերը եւ բարեկամութիւնը» խորագիրը կրող հաւաքածոն ։

Այս գիրքին երեւան գալը արդիւնք է 1959 Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան գիտական համագումարին, որուն մասնակցեցան Ուկրայնայի Գիտութիւններու Ակադեմիային պատմական հիմնարկութիւնը, հասարակական գիտութիւններու Լվովի հիմնարկութիւնը եւ Հայաստանի Մատենադարանը ։

Այս հաւաքածոյին մէջ յատկապէս ուշագրաւ է եւ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ հասարակական գիտութիւններու Լվովի հիմնարկութեան տնօրէն՝ Ի․ Կրիպյակեւիչի «Սանդոկ Բարոնչ հայ պատմագէտը» յօդուածը։ Իր այս յօդուածով Կրիպյակեւիչ կը պարզէ Սանդոկ Բարոնչի դերը ԺԹ․ դարու երկրորդ կիսուն, գրելով կարգ մը մենագրութիւններ, նուիրուած Հայերու պատմութեան Ուկրայնայի եւ Լեհաստանի մէջ ։

Վինկենտիյ Փծրերք (Բարոնչ) ծնած է Ստանիսլաւ, 1814ին, աղքատ հայ ընտանիքի մը ծոցին մէջ։ 1831ին կ'աւարտէ քաղաքի կիմնազիան եւ կը մտնէ Լվովի համալսարանը, փիլիսոփայութեան ճիւ-

զը, սակայն տնտեսական նեղ պայմաններուն պատճառով ի վիճակի չըլլար շարունակելու իր ուսումը: 1880ին Իւրանչ կը մտնէ Դոմինիկեաններու կաթողիկէ կարգը եւ կը ձեռնադրուի աբեղայ Սամվել անունով :

Լվովի վանքին մէջ կ'աշխատի իբրեւ գրադարանապետ ու միեւնոյն ատեն կը սորվի փիլիսոփայութիւն եւ աստուածաբանութիւն: Վանականի փակուած կեանքը հոգեկան բաւարարութիւն չի տար իրեն, որով կը գրաւի գիտական, պատմական ուսումնասիրութիւններով: Բարոնչի ուշադրութիւնը կը գրաւէ, առաջին անգամ, հայ ժողովուրդին անցեալը: Հակառակ անոր, որ կաթողիկէ աբեղայ մըն էր եւ կ'ապրէր լեհ հոգեւորականներու շրջանակին մէջ, այսուհանդերձ, երբեք չէր ծածկեր իր հայկական ծագումը: Այդ ջերմ հայրենասէրը միշտ ալ մնաց իր սիրած ժողովուրդին զաւակը :

Բարոնչի ուսումնասիրութիւններուն մէջ կեդրոնական տեղ կը գրաւեն հայ գաղութներուն անցեալը Կալիցիայի մէջ. Կը տիրապետէր կարգ մը լեզուներու, հայերէն՝ լեհերէն, ուկրայներէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, լատիներէն, յունարէն ու բարեխիղճ ձեւով օգտագործեց օտար աղբիւրները Հայերու պատմութեան վերաբերեալ: Անոր գործերէն անհրաժեշտ է նշել «Լեհաստանի ականաւոր Հայերուն կենսագրութիւնները» եւ «Ակնարկ Հայոց պատմութեան» գիրքերը:

Իր այդ պատմական ակնարկին մէջ հայ պատմաբանը կուտայ հայ ազգին պատմութեան ընդհանուր տեսութիւնը սկսեալ Հնադարեան ժամանակներէն մինչեւ ԺԹ. դարը, գնահատելի է աշխատութեան այն մասը, ուր կը նկարագրէ հայ գաղութներուն կեանքը Ուկրայնայի եւ Լեհաստանի մէջ:

Ուկրայնայի եւ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիաներուն պատմութեան հիմնարկութիւնները սքանչելի գործ կատարած են հրատարակելով այս արժէքաւոր հաւաքածոն :

Ընթերցողը հոն կը գտնէ նոր նիւթեր հայ գաղութներու կեանքին մասին՝ ըսկըսեալ Կիեւի պետութեան գոյութենէն: Հայաստանի մայրաքաղաք Անիի անկումէն ետք բազմահազար Հայեր փախուստ տալով մոնղոլ արշաւանքներէն, ապաստան գտնելու նպատակով կը գաղթեն դէպի արեւմուտք ու բնակութիւն կը հաստատեն Ուկրայնայի եւ Լեհաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ եւ կը գրաւին արհեստով կամ առեւտուրով. Ինչպէս ամէն տեղ, այս վայրերուն մէջ եւս կը հիմնեն եկեղեցիներ, դպրոցներ: Իբրեւ անտէր ապացոյց մինչեւ այսօր ալ կանգուն են Լվովի, Կամենեցի, Պոդոլսկի, Ստանիսլաւի եւ այլ քաղաքներու հայկական եկեղեցիները եւ յուշարձանները: Ճաշկեւիչ ճիշդ եզրակացութեան կը յանգի, երբ կը գրէ. «Արեւմտեան Ուկրայնայի մշակոյթի զարգացումի գործին մէջ Հայերուն ծառայութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ իրենք (Հայերը) իրենց մշակոյթին հետ միասին այստեղ բերին նաեւ արեւելեան մշակոյթին տարրերը: Այս ձեւով հարստացուցին ուկրայնական մշակոյթը »:

Ա. ԱՐԹԱՆԴԻԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

Օտար լեզուներու դասաւանդութեան ներկայ վիճակին եւ զայն բարելաւելու մտօք ձեռք առնուած քայլերու մասին տեղեկութիւններ կուտայ «Սով. Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը՝ Ս. Մովսիսեան, Հայաստանի լուսաւորութեան նախարարին տեղակալը :

« Այսօրուան կարեւոր հարցն է՝ աշակերտներուն ուսումը կազմակերպել այնպէս, որ շրջանաւարտ եղած ժամանակ, մայրենի եւ ռուս լեզուներէն զատ, լաւ գիտնան նաեւ օտար լեզու մը: Այս նպատակով ալ բոլոր դպրոցներուն մէջ, ըսկըսեալ 5րդ դասարաններէն, մտցուած է անգլերէնի, ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի դասաւանդութիւնը, այնպիսի ձեւով մը, որ ամէն մէկ դպրոցի մէջ դասաւանդուի այդ լեզուներէն մէկը: Արդէն աւելցած են օտար լեզուներու դասաւանդութեան ժամերը: Առաջ, 5 — 10րդ դասարաններուն մէջ օտար լեզուներու համար յատկացուած էր շաբաթական 11 ժամ, իսկ հիմա, 5-11րդ դասարաններուն համար՝ 18 ժամ: Միեւնոյն ատեն վերջին 3-4 տարիներու ընթացքին բարեփոխուած են օտար լեզուներու ուսումնական ծրագիրները եւ դասագիրքերը, ինչպէս նաեւ զգալի չափով բարձրացած է այդ լեզուները աւանդող ուսուցիչներուն որակը : Այս ուսումնական տարուան ընթացքին դպրոցներուն մէջ աշխատող օտար լեզուներու 733 ուսուցիչներէն բարձրագոյն մասնագիտական կրթութիւն ունին 660ը»:

Հակառակ ձեռք առնուած այս միջոցներուն, օտար լեզուներու դասաւանդութեան մակարդակը Հայաստանի դպրոցներուն մէջ, ընդհանուր առմամբ, դեռ տկար է, կը գրէ Ս. Մովսիսեան : Արդարեւ, դպրոցներ կան, յատկապէս գիւղերուն մէջ, ուր չկան պատրաստուած ուսուցիչներ, իսկ ընդհանրապէս, շրջանաւարտները, չեն տիրապետեր խօսակցական լեզուին: Այս եւ այլ ձեւի թերութիւնները վերցնելու համար նոր միջոցներ ձեռք առնուած են ժամանակէ մը ի վեր, ինչպէս օրինակ, դասարանները բաժնել երկու մասի, որպէսզի ուսուցիչը զբաղի փոքր թիւով աշակերտներու հետ միայն, շաբաթական երկու ժամ աւելցուած է Երեւանի դպրոցներուն 9 — 10րդ դասարաններուն մէջ եւն..

Հաստատուած են նաեւ դպրոցներ, ուր քանի մը նիւթեր կը դասաւանդուին օտար լեզուներով: Անցեալ տարի անգլերէն սորվելու այս ձեւի դպրոց մը բացուեցաւ Երեւանի մէջ, իսկ այս տարի՝ երեք դպրոցներ, որոնցմէ երկուքը՝ Երեւանի մէջ իսկ մէկը՝ Լենինականի մէջ : Յառաջիկայ չորս տարիներու ընթացքին պիտի հաստատուին անգլերէնով, ֆրանսերէնով եւ գերմաներէնով դասաւանդուող 14 միջնակարգ դպրոցներ:

Պատրաստուելու վրայ են նաեւ անգլերէն — հայերէն, ֆրանսերէն-հայերէն եւ գերմաներէն — հայերէն դպրոցական բառարաններ :

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ՄԸ ՊԱՀԱՆՋԸ

« Սով. Հայաստան»ի թիւերէն մէկուն մէջ՝ յօդուածագիր մը Մ. Յովհաննիսեան կը ներկայացնէ հայերէն հանրագիտարանի մը անհրաժեշտութիւնը :

« Վաղուց արդէն հասունացել է հայերէն հանրագիտարան ունենալու հարցը : Այդ ուղղութեամբ առաջին փորձը կատարել է Ա. Համբարձումեանը՝ «Մշակ»ի խմբագիրը : Նման նախաձեռնութիւն հանդէս բերուեց նաեւ 1930ական թուականների կէսերին, սակայն անհրաժեշտ պայմաններ չլինելու պատճառով չիրականացուեց: Վերջին տարիներս հայ ժողովրդի պատմութեան, բժշկութեան, արուեստի, փիլիսոփայութեան բնագաւառում լոյս տեսած գիտական գրականութիւնը վկայում է, որ Գիտութիւնների ակադեմիան կարող է լուծել հայերէն հանրագիտարան հրապարակելու հարցը »:

Նման հանրագիտարանի մը պահանջը կը զգացուի նաեւ արտասահմանի մէջ : « Յուսաբեր » բազմաթիւ առիթներով արծարծած էր անհրաժեշտութիւնը :

ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ԵՒՍ

—o—

Կորուստը մեծ է եւ անդարմանելի : Տարօն — Սալնոյ Ձորի հայրենակիցները ընդհանրապէս, իսկ Տարօն — Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւնը մասնաւորապէս, կը կորսնցնէ իր հայրենասէր ու անձնուէր հայրենակիցներէն մին՝ յանձին պատրաստուած մտաւորական Գասպար Շէխիկեանի: Հանգուցեալը ծնած է Մշոյ գեղածիծաղ դաշտին՝ Ցաւինձ գիւղը : Այս գիւղը Տարօնի տուած է ընտիր զաւակներ, ինչպէս պատմագէտ Հ. Սահակ Տէր — Մովսէսեանը, Տոքթ. Ալիխանեանը եւ ուրիշ մտաւորականներ ու ազգային գործիչներ :

Գասպար պատանի հասակին կը կորսնցնէ իր ծնողքը, եւ կ'որդեգրուի իր մօրեղբայրներուն կողմէ: Համաշխարհային առաջին մեծ պատերազմին, իր մօրեղբայրներուն կողմէ կը տարուի Պոլիս եւ կը յանձնուի Մխիթարեան Միաբանութեան դպրոցի խնամքին : Պատանի Գասպար, դպրոցին մէջ, Մխիթարեաններու մաքուր շունչին տակ, իսկ դպրոցէն դուրս իր քեռիներուն, Շէխիկեան մեծ եւ հայրենասէր ընտանիքին շունչին տակ, կը մեծնայ եւ ապագային կը դառնայ մտաւորական — քիմիագէտ ուրախ ու ժպտադէմ Գասպարը, որ կը սիրուի ու կը յարգուի ոչ միայն իր հայրենակիցներուն կողմէ, այլեւ զինք ճանչցող ոչ — հայրենակիցներուն կողմէ :

Շնորհիւ իր ստացած Ֆրանսական ուսման, երբ Պոլիսը կը գրաւուի դաշնակիցներուն կողմէ, Գասպար թարգմանի դեր կը կատարէ եւ մեծ օգտակարութիւն կ'ունենայ Պոլիս հասնող գաղթականութեան: Քեմալական շարժումէն ետք, իր քեռիներուն հետ Ֆրանսա կուգայ ու կը հաստատուի Մարսէյլ քաղաքին մէջ: Շնորհիւ Գասպար Շէխիկեանի տարած աշխատանքներուն էր որ այդ թուականներուն Պուլվար Օտտոյի մէջ կը կազմուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աղբիւր — Սերոբ ենթակոմիտէն, ինչպէս եւ կը դառնայ հիմնադիրներէն մէկը Տարօն Տուրուբերան եւ Տարօն — Սալնոյ Ձոր Հայր. Միութիւններուն :

Մարսէյլի մէջ կ'ամուսնանայ Մշեցի հին հնչակեան Սրապ Սողոյեանի դուստր Մարիի հետ, կազմելով ընտանեկան համեստ բոյն մը :

Սիրելի Գասպար, բարի էիր, հայրենասէր էիր, հայրենասիրական զգացումները շատ զօրաւոր էին քու մաքուր հոգւոյդ մէջ, բարի մարդիկ երբեք չեն մեռնիր: Քու անունդ քու բարի սովորութիւններդ կան ու կ'ապրին մեր բոլորին սրտերուն մէջ : Քու հոգիդ հրեշտակային թեւեր առած կը սաւառնի Տարօն — Սալնոյ Ձորի անմարդաբնակ աշխարհը : Հոն քեզ պիտի դիմաւորեն մեր անմահները, քեզ պիտի առաջնորդեն սրբավայրերը, մեր Նեմրութ, Սիփան, Սաչք ու Դուրան եւ ամէն ուր յաճախ բանախօսութեանդ ընթացքին կը յիշեցնէիր մեր սրբավայրերուն անունները :

Այո, սիրելի Գասպար, քու յիշատակդ անմոռանալի պիտի մնայ, քու հայրենասիրական բարձր զգացումներդ մեր սիրտերուն մէջ պիտի պահենք: Թող այս կարճ ու կտրուկ գրութիւնը Նեմրութի ու Սասնոյ սրբավայրերէն փունջ մը ծաղիկ ըլլայ դրուելու համար գերեզմանիդ վրայ :

Այս մեծ կորուստին առթիւ՝ Տարօն — Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր անդամներուն հետ միասին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարի Շէխիկեանի, Տոքթ. Ժագ Շէխիկեանի, Օրիորդներ Ալիսի եւ Մոնիկին, այրի Տիկին Մխիթար Շէխիկեանի, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Շխիկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շէխիկեանի, Արամ Շէխիկեանի եւ Շէխիկեան եւ Սողոյեան ընտանիքներու պարագաներուն :

Ի դիմաց Տարօն — Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի
Վարչութեան

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Անոնց ցանկը կարո՞ղ էք պատրաստել :

— Կարող եմ :

— Խիստ լաւ: Կը յուսա՞ք որ այդ աշակերտներն իրենց վարպետին հետ թղթակցութիւններ ունենան :

— Ի հարկէ

— Կրնա՞ք ձեռք անցնել :

— [illegible] :

— Ի՞նչպէս [illegible]

— Դիւրին է: Տանջանքը մարդու [illegible]քն է, երբ օրհնեալ գաւազանը տեսնելու ըլլան, ան ամէն ամէն բան կը խոստովանին

— Գաւազանի՞ տակ :

— Այո, գաւազանի տակ :

— Լաւ, թողուցէք առիկա: Կը յուսա՞ք որ երկրին ներսերը պահուած, չըլլան քանի մը գոմիթաճիներ ...:

— Ինչ գիտեմ ... հաւանական է ... որովհետեւ դեռ ամիս մը չկայ որ գլխու փորձանք մը պատահեցաւ :

— Ինչ է ...

— Անծանօթին մէկը ներկայացաւ ինծի ու բռնութիւն բանեցնել ուզեց վրաս :

— Պատճա՞ռը :

— Պատճառը պարզ է. որովհետեւ կառավարութեան շահերը պաշտպանելու համարձակեր էի :

— Այդ անծանօթը չերեւցա՞ւ այլեւս .

— Ամենեւին :

— Ըսել է թէ լեռները քաշուողներէն էր :

— Այդպէս ըլլալու է:

Շաքիր փաշա ներքին ուրախութիւն մը կը զգար այդ ազդեցիկ Հայուն տուած տեղեկութիւններէն :

— Շատ շնորհակալ եմ, Սերոբ աղա, որ հարկ եղած ճշմարտութիւնները դուք ձեր բերնով խոստովանեցաք. ըսաւ Շաքիր փաշա: Հիմա կը խնդրէի որ վաղը գրէիք խռովարար ուսուցիչներու ցանկն ու ինծի բերէիք :

— Ձեր բարձր վսեմութեան հրամանին համաձայն ամէն բան կ'ընեմ, ըսաւ Սերոբ աղան ու անարգ վախի մը ալէս քծնելով՝ խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ մեկնեցաւ ....

Շաքիր փաշա գլուխը շարժելով բացագանչեց :

— Հըմ... վատ ազգի մը վատ մատ մարդիկ դուք ալ հրէշներ էք, դուք ալ սատկելու արժանի էք, որովհետեւ երկրին զաւակները ձեր ձեռքին մէջ կը գտնուին, որովհետեւ իմ իղձերս դուք միայն կրնաք լեցունել ու իմ բեռներս դուք միայն կրնաք ծառայցնել: Ախ, ինչ շուտ ջուրին երեսը կ'ելլէք ձեր ոգւոյն խոր գարշութեամբ...: Է՜հ, դուք ալ ձեր հաշիւը կ'առնէք երբ ժամանակը գայ :

Ու բարենորոգումներու արտակարգ քննիչը ձեռքն առաւ Ենգլէ գրիչն եւ ահա ինչ որ տեղեկագրեց Բարձրագոյն Դուռը, ուղղեալ առ Վսեմ. Եպարքոս :

« ... Տեղեկագրելով ձեր վսեմութեանը՝ կը փութամ յայտնել թէ կայսերական ծրագիր կրնայ գործադրուիլ « քիչ ժամանակէն» ու Վանի նահանգը կատարեալ անդորրութեան մէջ պիտի ըլլայ ...:

« ... Նաեւ տեղւոյս խամբայ [illegible] հայերէն Նաթանենց Սերոբ աղան, որ ամէնէն ազդեցիկ մարդն ու սուլթանի [illegible] է, ձեռքին մէջ կը գտնուի ....

« ... Վաղը պիտի սկսիմ նահանգային քննութեանց ու շուտով կը տեղեկագրեմ ձեր վսեմութեան ....: »

Մնամ յաւէտ կայսերական գահոյից
Արտակարգ քննիչ
ՇԱՔԻՐ

18 ... Վան — Քաղաքը

ՍԵՐՈԲ ԱՂԱ

Նաթանենց Սերոբ աղան իր մատնութեան տեղեկագիրը պատրաստած էր եւ վերջին անգամ ըլլալով աչքէ կ'անցունէր զայն, որ մի գուցէ պակաս բան մը թողուցած էր անոր մէջ :

Կէս գիշերը ժամ մը անցած է: Դուրսը տեղատարափ անձրեւ մը կը խշշտար ու ամպերը կ'որոտային սոսկալի գոչումներով:

Իր նստած սենեակը կը գտնուէր պարտէզին մէջ եւ մէկ յարկի վրայ շինուած էր :

Աշխատութենէն ու չափազանց յոգնութենէն աչքերը ծանրացեր էին ու նստած տեղը հազիւ հազ կը կարդար գրածները :

Վերջապէս քունի ծանրութեան ներքեւ ճնշուած գրասեղանին վրայ ինկած էր ու կը խռկար ...

Այդ պահուն կամաց մը սենեակին դուռը ծխնիին վրայ ճռճեց ու մարդ մը ներս մտաւ.

Այդ մարդը Ներսէս Աղբրուկն էր, որ կիսովին փաթթուած էր վերարկուի մը մէջ, գլուխը դրած էր թուխ գոլող մը եւ կերպարանքը նոսր ու անթափանցելի դիմակ մը անցուցած էր .

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է լիառն Ն. Ֆ., Տիկին Նուարդ Սապոնճեանէ եւ տասը Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Եոփգարտաչեանէ Թոնիկ Թէրզեանի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐԹԻԿԷՆ Տէր եւ Տիկին Արթինեան ընկեր Գրիգոր Գոստիկեանի մահուան առթիւ (Ալֆորվիլ) տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին եւ «Յառաջ»ին: (Ստանալ Յառաջէն):

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Հ. Օհանջանեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Բաւէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր ժամը 15էն 18:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին եւ համեղի անակնկալներ: Աւանդական ԿԱՂԱՆԴ – ՊԱՊԱՆ փոքրիկներու պիտի բաժնէ նախընթրիք եւ մրգեղէն :

Մանուկներու փոխադրութեան համար օթօքարները կը մեկնին Հէյփֆարիզ ժամը 13·30ին հետեւեալ վայրերէն :

Հաւաքուիլ.— ԱԼՖՈՐՎԻԼ Փլաս Գառնօ: ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ Խրիմեան վարժարան Րիւ տը լա Տէֆանս : ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ՝ վարոցին առջեւ Րիւ Հայկ Դըպիրեան : Միւս մասնաճիւղերու փոքրիկները կը փոխադրուին իրենց միջոցներով :

Շաւիլէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 13-ին, Փուէն տը Շաւիլէն, կը հանդիպի հայկ. վարոցը :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, տեղւոյս Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ ու քարոզէ Տ. Վազգէն Վրդ. Քէչիշեան: Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
24
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE
24 DÉCEMBRE
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9288 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5089

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Հազար ինը հարիւր վաթսունմէկ տարի առաջ Աւետեաց երկրի Բեթղեհէմ կոչուած աննշան գիւղի համեստ մէկ մսուրին մէջ, խորհրդաւոր պարագաներու տակ աշխարհ կուգար Մեսիան, որուն կը սպասէին Իսրայէլի զաւակները դարերէ ի վեր :

« Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» բառերով կ'որակէ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին Յիսուսի ծնունդը, շեշտելով գայն պարուրող խորհրդաւորութիւնը :

Դարերը աւելի խորհրդաւոր եւ անիմանալի կոյն տուին ծնունդին Անոր, որ պիտի յեղաշրջէր պատմութիւնը եւ պիտի բանար նոր դարաշրջան մը՝ անոր տալով իր անունը :

Անարատ յղութենէն սկսեալ մինչեւ հրաշափառ յարութիւնը պատմութիւններ պիտի հիւսուէին իր կեանքին շուրջ, իբրեւ աղբիւր ունենալով չորս աւետարանները :

Յիսուս նոր խօսք, նոր շունչ, նոր վարդապետութիւն մը կը բերէր մարդկութեան, որ մինչ այդ կ'ապրէր խաւարի ու տգիտութեան մէջ :

Ցոյս կը ներշնչէր յուսալքուած մարդոց, սէր կը քարոզէր բոլորին, հաւատքով կը տոգորէր մոլորեալները, կը սփոփէր տնանկներն ու աղքատները, կը բուժէր հիւանդները, կը դատափետէր կեղեքող ու շահագործող հարուստները, արքայութիւն կը խոստանար անոնց որ բարիք կը գործեն կեանքի մէջ :

Քրիստոնէական սկզբունքները յաւիտենական ճշմարտութիւններ են : Ահա՛ թէ ինչո՞ւ քսան դարէ ի վեր անոնցմով կը գեկավարուի քաղաքակիրթ աշխարհը :

Յիսուսի անունը խորհրդանշանն է խաղաղութեան :

Ծնունդի առթիւ քրիստոնեայ եկեղեցիներէն հնչող զանգակները խաղաղութեան աւետաբերներ են :

Փա՜ռք ի բարձունս Աստուծոյ,
Եւ յերկիր խաղաղութիւն,
Ի մարդիկ հաճութիւն :

Խաղաղութեան կոչեր կը հնչեն ամէն կողմէ Ծնունդի նախօրեակին :

Աշխարհի մեծերը, կրօնական թէ աշխարհական, պատգամներ կ'ուղղեն մարդկութեան, յանուն խաղաղութեան :

Այդ պատգամներն ու կոչերը լայն արձագանգ կը գտնեն բոլորի հոգիին մէջ՝ մանաւանդ այս անստոյգ ու մռայլ օրերուն, երբ անխուսափելի պատերազմի մը մղձաւանջը կը յաճախէ մարդոց երեւակայութիւնը :

Եւրոպական Ծնունդը պահելով հանդերձ իր կրօնական հանգամանքը, շատոնց դարձած է աշխարհիկ տօն մը :

Փոխադարձ շնորհաւորութիւններ, նուէրներ, ցայգաճաշեր, խրախճանքներ, դպրոցական արձակուրդ, լեռնագնացութիւն, օդափոխութիւն եւայլն բոլորովին փոխած են Ծնունդի դիմագիծը :

Իսլամ Թուրքերն անգամ կը տօնեն հիմա քրիստոնէական Ծնունդը, Եւրոպացիներուն ցոյց տալու համար, որ իրենք ալ քաղաքակրթուած են ... : Իրականին մէջ առիթէն կ'օգտուին՝ գինեբոյլին ալա թուրքա *գինարբուքներ սարքելու համար :*

Հայաստանեայց եկեղեցին, հաւատարիմ հին քրիստոնէական աւանդութեան, կը շարունակէ Յունուար 6ին տօնել Յիսուսի Ծնունդն ու Աստուածայայտնութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ ԵՒ ՄԱՔ ՄԻԼԸՆ Կ'ՈՒԶԵՆ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐՆ ԱԼ
ՊԻՏԻ ՎԵՐՍԿՍԻՆ

Պերմուտեան խօսակցութիւնները վերջացան աղջի իրիկուն : Մաքմիլըն համոզեց Քենըտին որ չփման մէջ մնան Մոսկուայի հետ, ի հարկին բանակցութեան տրամաբանական հիմ մը գտնելու համար :

Խօսակցութեանց առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ նաեւ թէ երկու ղեկավարները, նկատի առնելով Խորհ. Միութեան ձեռք ձգած արդիւնքները իր հիւլէական փորձերով, որոշած են փորձեր կատարել մթնոլորտին մէջ տարհամոզման ուժ մը պահելու համար :

Նախագահը եւ Վարչապետը քննած են նաեւ Պերլինի կացութիւնը Փարիզի մէջ Արտաքին չորս նախարարներու տուած որոշումներուն լոյսին տակ : Նախագահը համաձայնած է որ նախնական չփումը կատարուի Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանին կողմէ, Անգլիոյ դեսպանն ալ կրնայ դեր մը խաղալ եթէ հարկ տեսնուի :

Քենըտի եւ Մաքմիլըն գոհ են որ Ատուլա եւ Զոմպէ տեսնուած են եւ կ'ուզեն որ խօսակցութիւնները միշտ շարունակուին արգելք հանդիսանալու համար որեւէ զինեալ միջամտութեան :

Երկու ղեկավարներ յոյս յայտնած են նաեւ թէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Հասարակաց Շուկայի բանակցութիւնները դրական արդիւնքներով պսակուին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ խորհուրդէն ետք Թետնուար յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է պայքարիլ գաղտնի բանակին դէմ, բոլոր միջոցներով :

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ, թերթերու եւ ծրարներու առաքումը շատ անկանոն դարձած է որովհետեւ մասնակի գործադուլներ կան փոխադրական թղթատարի սպասարկութեանց մէջ :

ՓԱՐԻԶԻ հիւանդանոցներու օրականները պիտի բարձրանան 1962ին : 80, 10 Ն. Ֆ., փոխանակ 67.75 վիրաբուժական բաժնին մէջ եւ 59.85 փոխանակ 53.60ի բժշկական :

ՈՒՈԼԹԸՐ ԼԻՓՄԱՆ, ամերիկացի ծանօթ լրագրողը յայտարարութիւններ ըրած է ամերիկեան պատկերասփիւռէն եւ շեշտած թէ կարելի է բանակցիլ Պերլինի համար համաձայնութեան գալու համար : Ֆրանսայի կացութիւնը ծանրակշիռ կը գտնէ, գնահատած է որ Կոլը որ «միայն Չըրչիլի կրնայ տալ իր տեղը դարուս մեծերուն շարքին» բայց խոստովանած թէ լուծում չի տեսներ :

ՍԱԼԱԶԱՐ, Փորթուկալի վարչապետը շահեկան տեսակցութիւն մը տուած է Ֆիկառոյի թղթակից՝ Սերժ Կոոււարի Այս առթիւ Սալազար յայտարարած է թէ աւելի դիւրին է բարձրագոյն թուարանութեան խնդիր մը հասկնալ քան՝ ամերիկեան քաղաքականութիւնը : Սալազար ուրիշ բաներ ալ ըսած է որոնց կ'անդրադառնանք յետագային :

ՉՈՄՊԷ կը պնդէ թէ որեւէ համաձայնութեան չէ եկած Ատուլայի հետ, իսկ Ատուլա հինգ օր պայմանաժամ կուտայ որ համաձայնութիւնը գործադրուի :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ վրայ Քոմէթ 4 օդանաւ մը պայթեցաւ, աղջի օր : 26 մեռեալներ կան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ հակաֆաշիստ կոմիտէներ կազմուին : Ընկերվարականներն ալ անհրաժեշտ կը գտնեն դեմոկրատներու համախմբումը :

ՖԻՈՒԷՆՑԷԻ մէջ վախճանած է կարդինալ Տալլա Քոսթա, 89 տարեկանին :

ԿԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԻ թռուցիկ մը կը ծանուցանէ թէ Դեկտեմբեր 22էն 26 իր «մասնաւոր խումբերը» պիտի յարգեն « Աստուծոյ դադարը » :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Զերի ի Փօփուլիթը կը գրէ թէ Սթալինի փառքը անմահ է : «Խրուշչեւ կը փորձէ այնպէս ցոյց տալ թէ Սթալին անարժէք մըն էր, ոճրագործ մըն էր եւ նախատական ձեւով կ'ամբաստանէ Լենինի յաջորդը : Խորհրդային կառավարութեան պետը կրնայ տապալել Սթալինի արձանները, Սթալինկրատի անունը փոխել, ամէնէն անմարդկային ձեւով վերջէ լուծել Մոսկուայի դամբարանէն դուրս հանելով անոր աճիւնները, բայց Սթալինի փառքը կը մնայ անմահ» կը շեշտեն Ալպանացիները :

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ Նախագահը Սուքարնօ միտքը դրած է ամէն գնով «ազատագրել» հոլանտական Կինէան : «Դրկեցէք ձեր մանչերը, աղջիկները, մարդու պէտք ունիմ ազատագրելու համար արեւմտեան Իրիանը ըսաւ, այն կոչին մէջ զոր կ'արտասանէր Մայրերու Օրուան առթիւ :

ՊԱՊԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻԳ. ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԷ ՄԱՐԴՈՑ ՈՐ ՊԱՐՏԻՆ ԲԱՐԻ ԸԼԼԱԼ

Ծնունդի առթիւ արտասանած իր ձայնասփիւռ պատգամին մէջ, Պապը յիշեց նախ թէ Տիրոջ ծնունդը խաղաղութեան տօնն է :

« Խաղաղութիւն եւ արդարութիւն, խաղաղութիւն եւ միասնականութիւն խաղաղութիւն եւ ճշմարտութիւն : Այս երրեակ ձառագայթումին մէջ կը զգացուի մարդկութեան ամէնէն մեծ եւ ամէնէն թանկագին բարիքներուն վերակոչումը : Այս տարի, ըսաւ Պապը, հորբորդ ճառագայթ մը՝ Քրիստոսի խաղաղութիւնը բարիքին մէջ» :

Պապը կոչ ըրաւ գլխաւորաբար պատասխանատուներուն, անոնց որոնք իշխանութեան ղեկը ունին իրենց ձեռքը կամ մասամբ մենաշնորհը որպէսզի վախնան Աստուծոյ դատաստանէն, ինչպէս նաեւ պատմութեան դատաստանէն : Յովհաննէս ԻԳ. կը գտնէ նաեւ թէ մամուլը, վերջերս թշնամութեան, ցլուանքի եւ ատելութեան մթնոլորտ մը ստեղծած է :

« Մեր կոչը, կը շեշտէ Տիեզերական Եկեղեցւոյ պետը, ուղղուած է Ազգերու պատասխանատուներուն, անոնց որոնք իրենց ձեռքերուն մէջ ունին մարդկութեան ճակատագիրը : Մարդիկ, նոյնքան դիւրաբեկ եւ մահկանացու, ինչպէս կը նայիս ձեր նմանները որոնք նախ ձեր եղբայրներն են. ասոր հպատակները բոլորէ առաջ : ... Հետացուցէ՛ք բռնութեան գաղափարը, թողացէ՛ք մտածելով թէ դէպքերու, կարծիքներու, ոխակալութեան աննախատեսելի զառածում մը կրնայ յանգիլ անխորհուրդ եւ անդարմանելի արարքներու : Մեծ իշխանութիւն մը տրուած է ձեզի, ոչ քանդելու, այլ կառուցանելու համար, ոչ բաժնելու այլ միացնելու համար, ոչ արցունքներ թափել տալու այլ երաշխաւորելու համար աշխատանք եւ ապահովութիւն » :

Բայց, Պապը կը գտնէ նաեւ թէ մտավախութեան եւ վախի պատճառներու կողքին կան նաեւ շինարար եւ բարեբեր բարեկամեցողութեան դրական նշաններ :

Յովհաննէս ԻԳ. պատգամին եզրակացութեան մէջ ոգեկոչեց արդարութիւնը եւ գութը բոլոր անոնց համար որոնք կը տառապին եւ անգամ մը եւս կոչ ըրաւ պատասխանատուներուն որպէսզի իրենց միացեալ ջանքերով ապահովուին արդարութիւնը, ուղղամտութիւնը եւ այնքան բաղձալի խաղաղութիւնը :

ՄԵՐ ԼԱՒ ՕՐԵՐԻՆ

Շատերն են քո սիրտը գերել,
Շատերն են քո միտքը տարել,
Բայց դու սիրտդ ինձ ես բերել
Իմ լաւ օրերին :

Մէկը շքեղ երգ է եղել,
Մէկը սրտիդ վէրք է եղել,
Մէկը շռայլ ձօնք է եղել,
Մէկը՝ քո գերին :

Բայց քեզ համար ամենից շատ
Ես եմ եղել սիրոյ տաճար,
Ես եմ տուել սիրոյ սօսափ
Քո զարունքներին :

Ես քո կեանքի համն եմ եղել,
Ես քո օրն ու ժամն եմ եղել,
Ես ամենից լաւն եմ եղել
Քո լաւ օրերին :

×

Թէ չես կարող երգեր գրել,
Ես կը գրեմ քո փոխարէն,
Թէ չես կարող սրտանց երգել,
Թող ես երգեմ քո փոխարէն :
Թէ չես կարող մէկին սիրել,
Ես կը սիրեմ քո փոխարէն,
Սակայն, ի՞նչպէս ես ինձ սիրեմ,
Ի՞նչպէս սիրեմ քո փոխարէն :

×

Իմ սիրոյ մէջ ցաւ կայ մի քիչ,
Եւ ցաւի մէջ՝ կարօտ ու սէր.—
Ո՞վ է այսպէս կեանքը հիւսել,
Իմ սիրոյ մէջ ցաւ կայ մի քիչ :
Ծիծաղիս մէջ լաց կայ մի քիչ,
Ամռանս մէջ՝ մի քիչ ձմեռ ...
Իմ սիրոյ մէջ ցաւ կայ մի քիչ,
Եւ ցաւի մէջ՝ կարօտ ու սէր :

ՄԱՆԻԱ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ Յառաջ լոյս չի տեսներ այս Երեքշաբթի, (խմբագրատունը գոց է Երկուշաբթի) : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 27 :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վերջին շաբաթներու ընթացքին բազմաթիւ բաժանորդներ, Փարիզէն եւ գաւառէն կը գանգատին թէ շատ անկանոն եւ երբեմն ալ բնաւ չեն ստանար Յառաջը :

Անգամ մը եւս կը վստահեցնենք մեր բաժանորդները, թէ Յառաջը ամէն օր, նոյն կանոնաւորութեամբ (ժամը 16էն 16.30ին) կը յանձնուի 9րդ թաղամասի կեդրոնական թղթատարութեան որ կը գրաղի առաքումով : Մեր բազմաթիւ բողոքներուն պատասխանուած է թէ անկանոնութեան պատասխանատուները ցրուող թղթատարներն են եւ ոչ այստեղի առաքումի կեդրոնը :

Շատ կը ցաւինք որ հակառակ մեր ջանքերուն կարելի չէ եղած առաջքն առնել անկանոնութեան մը որ աւելի շեշտուեցաւ, վերջերս տօնական օրերու առթիւ :

Կը թելադրենք մեր բաժանորդներուն դիմել իրենց շրջանի թղթատարին, իսկ Յառաջի վարչութեան գրելու պարագային, գրել ֆրանսերէն, որպէսզի բողոքներուն բնագիրները ներկայացնենք պատկան գրասենեակին :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾՆ ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Զ.

— Տես զիս ըղ գեղեցկագոյն զիս բարբառն Հայկազանց », կ'ըսէր քրիստոնէութիւնը Մեսրոպեան, ուսերուն վրայ նետած հայկական ծիրանին, ման գալով Հայաստանեայց աշխարհին մէջ, թեւը տուած Մայր Արաքսիին եւ քրմաչունչ Արածանիին, փոխն ի փոխ :

Հաշտուած էին երկրին թշնամիները Հայոց ցանկութեանց հետ :

Տիզբոն խելացութիւն համարեցաւ քաջալերել հայ գիրին տարածումը՝ ազգայնութեան զէնք մը տալու համար Հայոց ձեռքը, որպէսզի քրիստոնէութիւնը չգործածուէր իբրեւ թրամփլէն՝ նետուելու համար յունական ցանկութեանց ծովին մէջ :

Բիւզանդիոն խելացութիւն համարեցաւ քաջալերել հայ գիրին տարածումը՝ ազգայնութեան զէնք մը տալու համար քրիստոնէութեան ձեռքը, որպէսզի Հայութիւնը չընկլուզէր պարսկական բարեկամութեան աւազանին մէջ :

Այսպէս, երկուքի բաժնուած Հայաստանը, որ դատապարտուած էր յունարէն եւ ասորերէն սորվելու՝ դէմ առ դէմ կանգնած, միացաւ հայերէն այբուբենով : Նոյնիսկ Բիւզանդիոն սկսաւ մեծ փութկոտութիւն ցոյց տալ՝ օժանդակելու համար հայ դպրոցներու զործունէութեան : Այնքան որ ուճացաւ Հայոց լեզուն, բացաւ իր ամբողջական գեղեցկութեան զարդանները, եւ Հայաստան աշխարհը նմանեցաւ հրաշալի վարդի մը, որ ծաղկեր էր ազգային աւիշով ու քրիստոնէութեան գոյներով՝ հեթանոսութեան աւերակներուն վրայ : Եւ Հայոց լեզուն, քրիստոնէութենէ ձառոց լիզուն, առաւ «Թագուհի» յորջորջումը(*) :

Թանգավառուեցան երիտասարդները, — Հայութիւնը աճեցաւ անոնց հոգիներուն մէջ : Անհետացաւ քոմփլէքսը, որ գիրենք կ'առաջնորդէր յունական եւ պարսկական կայսրութեանց ընծայելու հայկական հանճարը, իբրեւ ողջակէզ՝ օտար աստուածներու բագինին : Մեղուներու նման, անոնք թռան գացին մինչեւ Բիւզանդիոն եւ Աթէնք, մինչեւ Անտիոք եւ Աղեքսանդրիա, մրցելով իրարու հետ, մրցելով օտարներու հետ, ոչ թէ դառնալու համար յունադէտ կամ ասորագէտ միսիոնարներ՝ դառն օտարութիւնը խառնելու համար հայկական փեթակին արտադրութեան, այլ ընդհակառակն իւրացնելու, հայկական համ ու բոյր խառնելու համար օտար ծաղիկներու նեկտարին :

Ստեղծուեցաւ հրաշալի էօֆորի մը, — հպարտութիւն կը ներշնչէր այլեւս Հայ ըլլալը եւ Հայ մնալը : Ահա միակ դարմանը՝ թոյլ չտալու համար որ հատնէր Հայութիւնը կամ պակսէր Հայոց թիւը, ինչպէս կ'ափսոսար Փաւստոս Բիւզանդ .

Աւելի եւս, նման էօֆորի մը ստեղծելու համար գրիչ պիտի շարժէր այն զոր կ'անուանենք մեր պատմահայրը, — իր տուած պատմութիւնը փորձ մըն է հայկական տաշտին ալիւր խառնելու, հպարտութեան շունչով :

Հայ գիրերուն կատարած հրաշքը կարելի չէր անշուշտ դերազանցել « արուեստի » գործերով, ինչպէս կը հաստատեն Ասորեստանեան բանակներու հրամանատարները : Հայ ժողովուրդը, ոչ իսկ չորս տասնեակ գիրերով, քալեց պատմութեան մէջ, իր քայլերը միացնելով քաղաքակրթութեան քայլերուն կըշռոյթին : Լեզուով մը՝ որ գիր ունէր այլեւս, սեփական եւ հարազատ գիր, հայկական զգակ զըռաւ արեւմտեան փիլիսոփաներու գլխուն եւ ազգային ծիրանի պատմուճանը նետեց քրիստոնէութեան կռնակը : Արդարեւ, ի՞նչ կ'արժէ Աստուածաշունչ Մատեանը՝ լոկ մեզի, — հիացումը, զոր այդ գիրքին մէջ կը ներշնչէ հայ լեզուական անօրինակ ճարտարապետութիւնը, մեր աչքերէն կը ծածկէ երրայական պատմութեան ժախն ու ժեխը, ինչպէս բարձր երաժշտութիւններ կան՝ որ կը ծածկեն միջակ բանաստեղծի մը խօսքերուն թշուառութիւնը :

Նպատակ չունիմ մոլորելու մեր մատենագրական աւերակներուն մէջ՝ ապացոյց մուրալու համար թէ գիր ունէր Հայոց լեզուն՝ նախամեսրոպեան շրջանին, հալածուած եւ արտաքսուած, կամ ծածկելու համար Փարպեցիի խօսքը (**) : Մեսրոպ հայ գիրը ստեղծէր կամ վերահաստատէր՝ այնքան մեծ գործ պիտի չկատարէր, որքան կատարեց պարտադրելով հայ լեզուին ուսուցումը սեփական եւ հարազատ տառերով : Եւ այդ գործը կատարեց «իր ազգայնութիւնը կորցնելու վտանգը տեսնելով» (Ի. Ցարութիւնեանց, Հայոց գիրը, էջ 262) :

Աշխարհագրական այն դժբախտ պայմաններուն մէջ, որոնք վիճակուած են մեզի, հայկական հանճարն է որ գտած է իր «ազգայնութիւնը չկորսնցնելու» միակ զէնքը, — գործածել երկու ոտքերը՝ փոխն ի փոխ կոխելու համար արեւմտեան եւ արեւելեան երկու լեռներուն վրայ, ինչպէս կ'ընէր ու կ'ըսէր սպարապետն Հայոց, Վասակ (Բիւզ. Դ. 54) : Նոյնը ըրաւ Մեսրոպ, նոյնը՝ Տրդատ, աւելի առաջ : Տառապ՝ աւելի եւս կատարեալն :

×

Այս տողերը կը գրուին, — իբրեւ փաստարանութիւն Մեսրոպի պատմական առաքելութեան՝ զոր կը համարիմ արտայայտութիւնը հանճարեղ մարդու մը ազգային – քաղաքական [illegible], գործադրութեան ՆՊԱՏԱԿով եւ ԵՂԱՆԱԿով յաւիտենապէս զօրեղ, — այո՛, այս տողերը կը գրուին այնպիսի շրջանի մը՝ երբ գիրը կը նահանջէ քաղաքակրթութեան բեմին վրայ :

Ի՞նչ է գիրը :

Գործիք մը՝ խօսքը հաստատելու : Փորձ մը յաղթահարելու համար տարածութեան եւ ժամանակի յարուցած դժուարութիւնները, որոնց կը բախի շըրթունքը : Լեզուին եւ ականջին միջեւ հաստատել աչքին գործակցութիւնը՝ տեւական դարձնելու համար խօսքը, որպէսզի ապրի յաւիտեան : Ահա գիրին դերը :

Այժմ, կը գրէ Ցեվոյէ (1948) . կը գրէ Տոպլհոֆեր (1957), քաղաքակրթութեան պատմութիւնը կը մտնէ ձգտում մը գրուած բառէն հեռանալու, աչքը ազատ արձակելու, եւ աւելի մօտենալու խօսուած բառին, ի վայելումն լսողական ըմբռնողութեանց կախարդանքին : Մանեէքրոփոնները եւ գիտական այլ նուաճումներ մեծ խոստումներ կը բերեն մարդկութեան, եւ օր պիտի գայ՝ երբ պիտի հիմնուին ոչ թէ գիրքի տուներ, ինչպէս են մատենադարանները, այլ խօսքի պալատներ, ուր պատմութիւն պիտի ուսանին գալիք սերունդները կենդանի խօսքով, գերեզմաններէն բարձրացող ձայներով :

Քաղաքակրթութիւնը, սակայն, ինչ ալ վերապահէ վաղուան, երբեք եւ երբեք պիտի չնսեմանայ այն փառահեղ ձեռնարկը, զոր կատարեց Մեսրոպ՝ փրկելով մեր պատմութիւնը, մեր մշակոյթը, մեր լեզուն : Այդքանը բաւական է որ փառաբանենք Տարօն գաւառին այս հանճարեղ զաւակը, Հացիկ գիւղին այս անմահական հացը, որով կը սնանի Հայութիւնը դարերէ ի վեր :

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Վերջ)

(*) « Թագուհի թարգմանութեանց » է կոչուած հայերէն Աստուածաշունչ Մատեանը, բայց մեզի համար լեզուն է թագուհին եւ ոչ թարգմանութիւնը, ուր, ինչպէս ամէն թարգմանութիւն, «դաւաճանութիւն» է բնագրին : Հարազատութեան հարց չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ եբրայերէն բնագիրն ալ խաթարուած է, սկզբնականն իսկ անկատար : Բայց թէ գերազանց է մեր թարգմանութիւնը, իբրեւ կրկնակ թարգմանութիւն՝ ըստ ասորերէն եւ յունարէն օրինակներու, ուրանալ կարելի չէ :

(**) « Զոն նշանագիրք հայերէն լեզուոյս, որով հնար է ինքեան ձայնիւ, եւ ոչ մուրացածոյ բարբառով, շահել զօգուտ արանց եւ կանանց» (Ա. Գլ. Ժ.) : Չեմ գիտեր ինչո՞ւ Մալխասեան հարցական նշան դրած է «զոն» բառին վրայ (թարգ. Հ. Արիս Վարդանեան) : Ի՞նչ հարկ նըման վկայութեանց, գիրերու գիտը իր պատմութիւնն ունի՝ նոյնը ամէն ժողովուրդի մէջ, — յիշողութիւնը ամրացնելու արուեստն էր (մնեմոթեքնիք) որ տըւաւ գիրը : Մնեմոսինէ դիցուհին արդէօք մերժե՞ց գալ Հայաստան, որ չունենայինք հանգոյցներու լեզու, ցուպերու լեզու, ինկաներու քիփուն, կամ վերջապէս մեր վամփումները, արոքօնները : Իրանեան, հռովմէական, յունական քարակոթ կրթութիւնները մայրաց ... մեր ժողովուրդը, որ լեզուն ... է ոսկեդարեան կատարելութեան, ... քան անմրկա՞ծ (ա) էր այլեւս որ չկարենար՝ գիր տալ իր մշակոյթին : «Ե... մը ցոյց տուէք ինձ այդ գիրէն» կը ... րայ Անառեան, որու հետ ձայն կը բըռնեն տիղդսաւոր լեզուաբաններ : «Օրինակ մը ցոյց ինձ ոսկեդարեան ձեռագիր մը» հարցումով կը պատասխանեմ բոլորին : Գալով Աղոնցի կարծիքին թէ կրօնական կարիքներու թելադրանք էր այդ գիրին ստեղծումը, դիտել կուտամ թէ լեզուներու ծագման պատմութեան հատորներէ քաղուած այդ կարծիքը պէտք է ամբողջացնել այն խրողութեամբ թէ կրօնական պէտքերու համար ստեղծուած գիրերը կը գործածուէին կրօնական լեզուներու համար, — հին Եգիպտացիները ունէին կրօնական լեզու մը, որ հասկնալի չէր ժողովուրդին եւ թապու կը համարուէր կրօնական լեզուի բառ գործածել տարբեր դասակարգի մարդոց բերնով : Եբրայեցիներէն եւ հին Ցոյներէն վկայութիւններ բերել շատ պիտի երկարէր :

Աւելորդ կը գտնեմ, նոյնպէս, մտնել մեր բանասէրներուն ստեղծած Բաբելոնէն ներս, — Ս. Մալխասեանց քիչ որ մընայ Հռուփանոսի պիտի տայ Մեսրոպի վայելած արդար պատիւը, ուրիշ մը՝ ասորի Դանիէլին, եւ դեռ կան որ Մեսրոպեան կոչուած գիրերուն թիւը կը նուազեցնեն, ոմանք միայն ձայնաւորները կուտան Մեսրոպի, բաղաձայները ... բանասիրութեան խոհանոցին :

(ա) Հետաքրքրութեան համար՝ կ'արժէ արձանագրել թէ գիրը ունեցած է իր ... թշնամիները : Ասոնք կը պնդէին թէ գիրը կը տկարացնէ մարդկային յիշողութիւնը, ծուլութեան կը մատնէ միտքը, — գիրը մեծ վնաս հասցուցած է նաեւ կինըներուն, որոնք կը համարուէին յուշարաններ եւ մեծ ծառայութիւն մատուցած էին ժող. բանահիւսութեան տարածման : Պաշտպանները, իրենց կարգին, հիացում կը յայտնէին գիրին տեսողական զգայութեանց կախարդանքին համար, — յիշեցէք Ռէմպօն եւ ուրիշներ՝ իրենց գիրերու «գունաւոր ձայներու» տեսութեամբ :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Ով որ կը կարծէ թէ կը ճանչնայ կիները՝ անմիտ է : Ով որ խստօրէն կը դատէ անոնց գործերը՝ խենթ է եւ ով որ կը համարձակի չարախօսել զանոնք՝ անտրի է :

ՊՐԻՒՄԷԼ

×

Եթէ երկրի վրայ կինեը գոյութիւն չունենային, այրերը հրեշտակներ պիտի ըլլային, բայց չափազանց պիտի ձանձրանային :

ՊԱԼԶԱՔ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛

—o—

« Ցառը» հրատարակեց ընդարձակ յօդուածաշարք մը՝ ներկացնելով Սթալինի գործած բոլոր յանցանքները ու ոճիրները : Կը թարգմանենք ամբողջութեամբ : Հետաքրքրական է յօդուածին ներկայացման ձեւը — դատավարութեան մը զանազան ունկնդրութեանց նմանողութեամբ : Իւրաքանչիւր ունկնդրութեան կը քննուի ամբաստանեալին գործած ոճիրներուն մէկ երեւոյթը :

ՈՐՊԷՍ ՆԱԽԱԲԱՆ.

— Ամբաստանեա՛լ, ոտքի՛ :

« Ձեր իրական անունն է՝ Եոզէֆ Վիսարիոնովիչ Ճուկաշվիլի : Ծնած էք 1879 Դեկտեմբեր 21ին՝ Վրաստան : Ձեր հայրը, որ կօշկակար էր, մեռած է երբ տասնը մէկ տարեկան էիք : Ցայտնի գինով էր, եւ ձեր մանուկ հասակին, տառապած էք իր բրտութիւններէն : Մենք մեզի հարց կուտանք, թէ այս ծանր ժառանգութիւնը մեղմացուցի՞չ դէպք յանցանաց չի՞ ներկայացներ արդեօք ձեզի համար :

« Ձեր մայրն է, որ կար կարելով մեծցուցած է ձեզ : Կ'ուզէր որ կրօնական ասպարէզի հետեւիք եւ այդ պատճառաւ ալ յաճախած էք դպրեվանք : Ձեր մայրը խանդաղատանքով Սոսօ կը կոչէր ձեզ . այս՝ ձեր առաջին մականունն եղած է . ապա՝ կոչուած էք Քոպա, այն շրջանին, երբ զինեալ յարձակումներ կը կազմակերպէիք դրամատուներու վրայ ձեր կուսակցութեան սնունդը հայթայթելու համար : Ի վերջոյ ընտրած էք Սթալին անունը, որ կը նշանակէ՝ պողպատէ շինուած :

« Ձեր մօր հանդէպ ալ ունեցած էք պողպատեայ վերաբերմունք : Ոչ մէկ յարգանք ցոյց տուած էք իրեն հանդէպ : Միայն մէկ անգամ Մոսկուա եկած է զօրութեան գագաթնակէտին հասած իր զաւակը տեսնելու համար, բայց քանի մը օր հազիւ մնացած է : Չէիք ուզեր զայն ձեր քով պահել :

« Թիֆլիզի մէջ, ուր պարզուկ կերպով կ'ապրէր համեստ սենեակի մը մէջ, միայն երեք անգամ տեսնելու գացած էք զինքը : 1920ին, 1927ին, 1935ին : Ամէն տարի արձակուրդի կ'երթայիք Սոչի, որ Թիֆլիզէն միայն մէկ ժամ հեռու է օդանաւով : Սակայն զինքը տեսնելու չէիք երթար, ոչ ալ ձեր քովը բերել կուտայիք : Երբ, 1937ին, ձեր մայրը մեռաւ, ծաղկեպսակ մը ղրկել տուիք :

« Ձեր մայրը շատ քիչ կը խօսէր ձեր մասին : Կենսագիրները մէկ կամ երկու անգամ միայն յաջողած են քանի մը բառ կորզել իրմէ ձեր մանկութեան մասին : Բացայայտ կերպով կը վախնար աւելորդ բաներ ըսելէ : Մէկ խօսքով՝ կը վախնար : Բայց եւ այնպէս, ոչ մէկ փաստ ունինք, թէ բնական մահով չէ մեռած :

« Գարունայք երդուեալներ, խնդրեմ նըկատի ունեցէք հետեւեալը . Սթալին գէշ զաւակ եղած է, բայց անկասկած սպաննել տուած չէ իր մայրը : Իրեն ի նպաստ կէտ մըն է ասիկա :

« Այստեղ կանգ կ'առնեն իր անմեղութեան սահմանները : Իր մօրը պարագային զուրս, ամէն տեղ մահ սփռած է եւ յաճախ՝ իր իսկ ձեռքերով, իր ընտանիքէն ներս, իր բարեկամներու շրջանակէն ներս, իր կուսակցութենէն ներս, իր իսկ ժողովուրդէն ներս : Թիւ ու համրանք չունին իր ոճիրները :

« Պարոն դատախազ, խօսքը ձերն է »

×

ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍԹԱԼԻՆԻ ԵՐԵՔ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱԳԱՆ

Սթալին ամուսնացած է երեք անգամ : Իր երեք կիներէն երկուքը մեռած են իսկ երրորդը՝ «անհետացած» է : Այս մահերուն, ինչպէս նաեւ «անհետացման» վրայ կը ծանրանայ ուրիշ կասկած մը .

Առաջին կնոջ հետ ամուսնացած էր 1903ին, մինչ բանտը կը գտնուէր : Ցարերու օրով, քաղաքական բանտարկեալներու հանդէպ աւելի բարեացակամ վերաբերմունք կար քան Սթալին երբեւիցէ ցոյց տուաւ իր բանտարկեալներուն հանդէպ : Ցատերինա Սվանիծէ գիրուկ, շատ պարզ, շատ հաւատացեալ աղջիկ մըն էր, որ աղօթքով կ'անցընէր այն բոլոր գիշերները ուր ամուսինը գաղտնի ժողովներու կ'երթար :

1907ին մեռաւ :

Այն պահուն երբ համեստ թափօրը գերեզմանատունէն ներս կը մտնէր, Սթալին իր մանկութեան ընկերներէն մէկուն(*) ձեռքը բռնեց, դագաղը ցոյց տըւաւ եւ ըսաւ՝

— Այս էակը իմ քարէ սիրտս կը շարժէր : Մեռաւ, ու իրեն հետ մեռան նաեւ մարդոց հանդէպ ունեցած վերջին սիրոյ զգացումներս .

Աջ ձեռքը կուրծքին դնելով աւելցուց .

— Ներսս այնքա՜ն պարապ զարձաւ, աննկարագրելի ըլլալու աստիճան պարապ...

Այս խօսքերը արտասանող մարդը մայր մը ունէր ողջ, նաեւ զաւակ մը ունէր . եւ կը ծառայէր վարդապետութեան մը, որ իբր թէ ներշնչուած է մարդկային սեռին հանդէպ սիրոյ զգացումէն :

(1 Շար.)

(*) Այս ընկերոջ անունն էր՝ Եոզէֆ Իրեմաշվիլի, ստիպուեցաւ Ռուսաստանէն փախչիլ Սթալինի կողմէ չսպաննուելու համար :

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԻՇԽԱՆ ՍԵՐԸ

«Գաւառներու մէջ փաշաներն ունէին գործակատարներ, որոնք սովորաբար և . բու ազգականներն են եւ դրամական գործեր կը կատարեն։ Այս գործակատարնե–րը կը նուաճեն գաւառին հասոյթները։ Փաշային բոլոր գործերը նոկողութեան տակ են։ Գործակատարը անոր նկա–տմամբ ներուն տէրն է, կը տայ փաշան կե–ղեքումներու, չի թողուր որ ան սատա–նայ ամբողջ հասոյթը։ Փաշան չի կրնար դայն սանձել, որովհետեւ ա որ արդէն եղածխաուորութեամբ կապուած է իր պաշտօնավարութիւնը։ «Մըրմըրեան, Մասնակի Պատմ. Հայ Մեծատունեաց, 1910. էջեր 116 – 19)։

^

Թուրքիա միջնադարեան պետութիւն մըն էր, բայց պաշտոններու վաճառումով կը յիշեցնէր Լուդովիկոս ԺԴ.ի քաղաքապետի պաշտօններուն վաճառումը (1692–1715)։

Ֆրանսայի մէջ Համայնքները (Քոմիւն) կ՚ընտրէին քաղաքապետը։ Լուդովիկոս ԺԴ.ի օրով քաղաքապետի պաշտօնը վաճառքի հանուեցաւ, որովհետեւ պետական գանձը դրամի պէտք ունէր։ Հարուստները պաշտօնները կը գնէին եւ տէր կ՚ըլլային համայնքին։ Տկարները տուրք կը վճարէին, ազնուական ընտանիք–ները աւելի նուազ կը վճարէին կամ սոյն իսկ զերծ կը մնային։ Կաշառակերութիւնը սովորական էր 1704ի հրովարտակով։ 1706ին քաղաքապետին պաշտօնը եռամեայ եղաւ։ Փոփոխութեամբ աւելի դրամ կը մտնէր գանձը, սակայն փոխուածն ալ պաշտօնին ժամանակաւոր ըլլալուն կարճ շրջանի մէջ վճարուածն ու շահը ապահովելու էր։ 1692ի հրովարտակով սակաւապետութիւններ կը հաստատուէին։

Տուրքերը ծանր էին եւ կը գանձուէին կամայական կերպով։

Ինչպէս Համիդի Թերապիայր, ինչպէս Սուլթանը, Լուդովիկոսի օրով անուղղակի տուրքերը կը վաճառուէին նմանականներու կալուածարով եւ հաստատուն գումարով մը։ Ետոյ նմանականները տուրքերը կը գանձէին շատ աւելի բարձր գումարներով, քան վճարուած գումարները։ Այնպէս կ՚ապահովէին։ Ժողովուրդ չունէր, անզուծ էին, կը չհաշուցեծէին իրենց իրաւունքները։ Այդ տուրքի համար բանտարկուած էին 1684ին, 10էն 13 տարեկան տղաք՝ Սուսանի մէջ։ «Կրակաոքար կը պտտէին Փարիզի մէջ՝ այս խարեբաները, որոնք թիապարտ արժանի են»։

Անէն Փրանսացի պարտանիր էր որոշ չանակով ալ ընել։ (Վլոգան, Տիմ Բուսայ)

×

Ամիրաները կը կազմէին սեղանաւորական դասակարգը առեւտրական հրապարակի վրայ, սակաւապետութիւն մը ազգային կեանքի ղեկավարութեան մէջ։ Մրցորդներ էին իրարու հրապարակի վրայ, բայց դասակարգային նախանձախնդրութիւն ունէին։

Կը բաժնուէին երեք դասակարգերու՝ երեքական ստորաբաժանումներով, Ալիբա – Ալէա, առաջին երկրորդ եւ երրորդ ստորաբաժանումով.— Աղա – էվսաղ՝ նոյնպէս բաժանումներով.— Եդրայր – Էտնա։ Դասակարգը ունէր իր Քեհեան, գրասենեակ, գործակալներ, գրագիրներ։

1750ին կը շինուին Զաքմաքճըլարի Մեծ Նոր Խանը, եռայարկ, բազմաթիւ սենեակներով։ Հոն կեդրոնն է ամիրաներուն, հոն պիտի գործեն դար մը՝ մինչեւ իրենց ոչնչացումը։

Տասներկու ամիրաներ 1842 Մարտ 26–ին կը կազմեն Անատոլու եւ Րումելի Ընկերութիւնը։

Առաջինին անդամ էին Ուզունեան, Քիւրքճիխօ յր. Ճեզայիրլեան, Միսաք Աղա, Պօղոս Աշնան, Պալտասար Զարաղ։

Երկրորդին կ՚անդամակցէին Ճանիկ, Մալաստ, Ցարութիւն, Ալլահվերտի, Թրնկըրեան, Տատեան

Նախագահն էր Ուզունեան

Առաջին խումբը բազմաթիւ հարկահաւաքներու միջոցով կը հաւաքէր Անատոլի հարկերը, երկրորդ խումբը Րումելիի տուրքերը։ Այսպէս Օսմ. Կայսրութեան բոլոր տուրքերը կը հաւաքուէին այս ընկերութեան միջոցով։ Երբ պետութիւնը պէտք ունենար դրամի, կանխավճար կը ստանար ընկերութենէն եւ յետոյ տուրքերու հաշիւէն կը զեղչէր։

(3 Շար.) ԽՈՐԷՆ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ԵՒ ԱՐԱԲ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային գրականութեանց փոխադարձ կապերուն եւ ազդեցութիւններուն հարցին նուիրուած յօդուածներու եւ գիրքերու մէջ, որոնք լոյս տեսած են վերջին տարիներուն, Հայաստանի մէջ, յաճախ խօսք կ՚ըլլայ նաեւ հայ – արաբ մշակութային յարաբերութիւններու մասին։

Բանասէրները հայ – արաբ գրական կապերը մատնանշելու առեն կը յիշատակեն Ապաթանդեղոսի պատմութեան սուրիական տարբերակը, «Աղուեսագիրքին» հայերէն կատարուած միջնադարեան արաբական թարգմանութիւնը, կամ հայերէնի վերածուած արաբական բժշկարանները եւ քանի մը այլ ծանօթ փաստեր. Մինչդեռ գոյութիւն ունին նոյնքան արժէքաւոր այլ նիւթեր, որոնք, դժբախտաբար, անծանօթ մնացած են։ Այս փաստերէն է ԺԱ. դարու հայ ծանօթ գիտնական եւ բանաստեղծ Գրիգոր Մագիստրոսի չափազանց սեղմ, բայց միեւնոյն ժամանակ արժէքաւոր տեղեկութիւնները արաբ բանաստեղծութեան մասին։

Մագիստրոս, Պահլաւունի տոհմի քաղաքական իշխանութեան վերջին շառաւիղներէն մէկը, միջնադարեան հայ աշխարհիկ մտաւորականութեան ականաւոր դէմքերէն է։ Ան, հաւատարիմ մնալով քրիստոնէական եկեղեցիին եւ անողոք պայքար մղելով հանդերձ Թոնդրակեցիներու աղանդաւորներուն դէմ, միեւնոյն ատեն որոշ խնդիրներու մէջ, յատկապէս լուսաւորութեան հարցին մէջ, չէր բաժներ հայ կղերականութեան տեսակէտները

Ժ. – ԺԱ. դարերուն Բագրատունիները եւ Պահլաւունիները կրթութեան և լուսաւորութեան հարցերուն մէջ աւելի լայնախոհ քաղաքականութիւն կը վարէին.

Կրօնականութեան զարգացման կողմնակից իրենց ձեռք առած քայլերուն արդիւնք դպրոցներուն մէջ մտցուցին նաեւ «արտաքին» գիտութիւններու, այսինքն ուսողութեան, երկրաչափութեան, բժշկութեան, ինչպէս նաեւ օտար լեզուներու ուսուցումը։ Գրիգոր Մագիստրոս կը կրթուի այս միջավայրին մէջ եւ իր կարգին յետագային մեծ չափով կը նպաստէ երկրին լուսաւորութեան զարգացումին

Լաւ տիրապետելով յունարէնին, ասորերէնին եւ պարսկերէնին, հմուտ ըլլալով քրիստոնէական մշակոյթին, չէ վարանած մօտէն ճանչնալու նաեւ մահմետական աշխարհին մէջ զարգացող գիտութիւնը եւ, ինչպէս ինք կ՚ըսէ. «Խաղում Ջասիւ» սորված է արաբերէն, ծանօթացած է արաբական բանաստեղծութեան, անոր առանձնայատկութիւններուն եւ անկողմնակալ կերպով գնահատած է զայն։

Մագիստրոսի ժամանակ արեւելեան մշակոյթը, յատկապէս բանաստեղծութիւնը բուռն վերելքի մէջ էր։ Իր մեծ ժամանակակիցն էր Աբուլալա էլ – Մահարի։

Արաբ բանաստեղծութեան մասին Մագիստրոս խօսած է քանի մը առիթներով. Ցայտուն է, որ 1045ին Կ. Պոլիս գտնուած ատեն արաբական տաղաչափութեան մասին վիճաբանած է Մանուչէ անունով արաբ մտաւորականի մը հետ, որ «այր յոյժ հմուտ իմաստասիրական (իմա՛ արաբական) դպրութեան, եւ ամենայն իմաստութեամբ պերճացեալ, եւ վարժեալ ի տաղասացութիւնս, եւ հանճարութիւնս, եւ ի բանաստեղծութիւնս հզօր գոլով» եւ որպէս զի փաստէ, թէ յանգաւորումը դժուար արուեստ մը չէ (այս պարագային խօսքը Կուրանի մասին է), մէկ քանի օրուան մէջ կը գրէ իր «Հազարտողեանը»։ Գրելու դրդապատճառներուն Մագիստրոսեան բացատրութեան մէջ կը գտնուի արաբ բանաստեղծութիւնը ներբողելու ձգտում մը

Այս իրողութիւնը գրականութեան մէջ ամենուրեք կը յիշատակուի, մինչդեռ աւելի քիչ ուշադրութիւն կը դարձուի արաբ դպրութեան մասին անոր հետաքրքրական տեղեկութիւններուն, որոնք պահպանուած են անոր «Մեկնութիւն քերականին» գիրքին մէջ։ Դիոնիսիոս Թրակացիի այս մեկնութեան մէջ, որ հաւանաբար Մագիստրոս գրած է աւելի ուշ, թերեւս Միջագետք հաստատուելէն՝ եւ արաբ գրականութեան ըստ ամենայնի ծանօթանալէն ետք, բոլորովին տարբեր կարծիք ունի արաբ բանաստեղծութեան մասին։

Ծանօթ իրողութիւն է, որ հայ եկեղեցին հինէն ի վեր բոլոր միջոցներով կը պայքարէր աշխարհիկ, այդ շարքին նաեւ գուսանական արուեստին դէմ։ Մինչդեռ Գրիգոր Մագիստրոս համարձակ կերպով խօսած է հայ գուսանական երգերու մասին եւ զանոնք աւելի բարձր գնահատած է, քան յունական բանաստեղծութիւնը. «... Ամենայն մրմունջք եւ երգ գուսանութեան, — գրած է Մագիստրոս, — ... Այժմ ի Հայսումս առաւել քան ի յունականին գտանեմք։ Քանզի չափ ու կչիռ բանի արուեստաւորեալ ներդործեն դայսոսիկ յոյժ չքնաղ եւ զմաւրապիտ եւ հրաշալի տաղաւութիւնս։ Քանզի աւար տեն միով գծիւ բազում բանս, եթէ զկզ վասանութիւն եւ եթէ պարսաւ, երբեմն եւս գիրս յաւարտին ունելով զմիմեանս թախելով եւ երբեմն երկու եւ այսպէս ստանաւորս ստեղծանին վեցտանիս եւ քառատանիս».

Բ. ԶՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆ ԵԴՈՒԱՐԴ ԽՈՃԻԿ ՄԵՌԱՒ

Վերջերս Երեւանի մէջ մեռաւ երգիծաբան Եդուարդ Խոճիկ։ Ծնած էր Թիֆլիս, 1900 Փետրուար 3ին։

Դեռ պատանի տարիքէն Ներսիսեան դպրոցին մէջ գործօն մասնակցութիւն կ՚ունենայ աշակերտական ձեռագիր թերթերու եւ ամսագիրներու հրատարակութեան գործին մէջ։

Ետագային Թիֆլիսէն Երեւան կը փոխադրուի եւ կը նուիրուի լրագրական–մշակութային ասպարէզին։ Նախաձեռնողներէն մէկը կ՚ըլլայ խորհրդահայ առաջին երգիծաթերթին՝ «Կարմիր Մոծակ»ին, ինչպէս նաեւ՝ «Ավասատուած» ամսաթերթին։

Իբրեւ երգիծաբան, մեծապէս գնահատած է Յակոբ Պարոնեանի արուեստը, ու այդ պատճառով ալ ձեռնարկեց Պարոնեանի գործերուն երկհատորեակը կազմելու գործին։ Պատերազմի շրջանին ուրիշներու հետ նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ «Ակիտ – պատուհանի» հրատարակութեան, իսկ առաջին օրէն կ՚աշխատակցի «Ոզնի» երգիծական ամսագրին, միաժամանակ մաս կազմելով խմբագրութեան կազմին։

Իր պարզ եւ հաղորդական բնաւորութեամբ, բնածին հիւմըրով եւ աշխուժութեամբ գրաւած էր իր շրջապատին եւ ընթերցողներուն համակրութիւնը եւ սէրը։

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ներսէս Արծրունին սեմին վրայ կեցաւ պահ մը չորսդին նայեցաւ, մտիկ ըրաւ ու երկիւղալի զգուշութեամբ մը սեղանին մօտեցաւ, ուր կը մնար ժառանութեան տեղեկագիրը։ Կամաց մը ծռեցաւ ու այդ թուղթը գրպանը դրաւ։ Ետոյ առանց սպասելու, գաչոյն մը հանեց ծոցէն ու Սերոբ աղային սրտին մէջ մխեց այնքան արագ կերպով ու այնքան ուժգնապէս որ չկրցաւ ճիչ մը հանել անգամ։ Միայն թէ անզգամ մը բացաւ իր աչքը ծամածռեց իր դէմքը, չարչրկեց իր կուրծքը, ծալլուեցաւ, գողդղաց, սեւցաւ ու ինկաւ աթոռէն վար տախտակամածին վրայ, արեան ճապաղիքներու մէջ։

— Օխ, չուն քեզի, նստած էիր մատնութեան տեղեկագրիդ պատրաստելու, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին։ Կեցիր... ձեռքերդ արիւնի մէջ թաթխելու միջոցներ կը փնտռէիր... տես վերջացուց դանոնք այս արդարադատ դաշոյնը ...

Ու աչքուկ կերպով պարտէզը մտաւ եւ անկից փողոցն անցնելով անյայտ եղաւ գիշերուան մութին մէջ։

Արեան յորդ ու զարհուրելի լերդերը Սերոբ աղայի դէմքը ծածկեր էին, երբ լուսուն դէմ սպասուհին անոր սենեակը մտաւ։

Անմիջապէս խնդիրը յանձնուեցաւ ոստիկանութեան որ քննութեան ձեռնարկեց։

Մէկ օրուան մէջ ամբողջ քաղաքը տակնուվրայ դարձաւ. ուրտեղ որ կասկածելի մարդիկ կային, ձերբակալուեցան ու բանտը լեցուեցան։ Բայց անօգուտ, բանտարկութիւնը չկրցաւ տեղեկութիւն մը քաղել։ Հետեւաբար ոճիրը մնաց իր խորհրդաւոր դաղանիքին մէջ.

Սերոբ աղա իր պատիժը գտած էր։ Տարիներէ ի վեր ծնած էր գիշաղցին, մահուանդ սոփի տերուան աչաւոր պաշտոնեաներու պատճառաւ

Սերոբ աղայէն ազատուած էր ոչ թէ յեղափոխականներ. այլ թշուառ ըլլալը։

Մէկ խօսքով անհրեւոյթ ձեռքը Սերոբ աղայի կեանքը վերջացուցած էր.

ԲԱՆՏԻՆ ՀՐԴԵՀԸ

Ոստիկանութիւնը գործի վրայ էր։

Բանտը լեցուած էր անմեղ Հայերով, որոնք կը տառապէին, առանց պատճառի եւ առանց քննութեան մը։

Այդ թշուառ Հայերուն հետ կը գտնուէր մեր ծանօթ Գաբրիէլը, որ Արճակայ յճին քով, գիշերային կռուի մը մէջ, զարնուած էր, ու այդ պատճառաւ յանձնուած էր վաշտ մը ձիաւոր ոստիկաններու ձեռքը։

Գաբրիէլ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, նախ բժշկական դարմանի մը ձգուած էր, յետոյ երբ քիչ մը ապաքինեցաւ, բանտը նետուեցաւ։

Երեք ամիսէ ի վեր բանտը կը գտնուէր.

Իրիկուն մը բանտապահին երիտասարդ մը մօտեցաւ եւ խնդրեց որ Գաբրիէլի քովն տանի զինք։

— Գաբրիէ՞լ... Թոթովեց բանտապահը զարմացած

— Այո... չեչտեց երիտասարդը ու կամացուկ մը անոր ձեռքին մէջ դեղին ոսկի մը գլորեց։

Բանտապահը դեղին ոսկիի չլացումէն՝ երկար բաբան՝ Ղընեց թէ ովէ ինքը, ի՛նչ յարաբերութիւն ունէր տանիկ քոմիթաճիի մը հետ եւ ի՛նչ պիտի խօսէր։ Ընդհակառակը քծնող չունի մը, համակերպութեամբ, երիտասարդին առջեւն ինկաւ ու առաջնորդեց զանի բանտին խուցը նետուած կալանաւորին քով։

Ներսը հազիւ աղօտ լոյս մը կը պլպլար։

— Կը տեսնես էֆէնտի, տէ սա անկիւնը նստած է.

— Տեսայ... թոթովեց երիտասարդը ու Գաբրիէլին մօտեցաւ։

Գաբրիէլ իրեն մօտեցող երիտասարդին երեսը նայեցաւ, անոր վայելուչ հագուստին նայեցաւ, անոր հաստկես ու ամբողջ կերպարանքին նայեցաւ ... բայց չկրցաւ ճանաչել.

— Գաբրիէլ... մրմնջեց երիտասարդը կալանաւորին ձեռքը բռնելով։ Միթէ չի ճանչցի՞ր զիս ...։

Ահ, ձայնէն ու լեզուին անուշ ներդաշնակութենէն ամէն բան հասկցաւ ... եղողը Լալէզարն էր։

— Լալէզար... դո՞ւն ես, հարցուց Գաբրիէլ խղդուած ձայնով մը։

— Եկայ որ յայտնեմ քեզի վաղուան մեր ծրագիրը, նկատել տուաւ մանկամարդ աղջիկը՝ որ իր չէրիկ մարդու ձեւ զգեստին մէջ սքանչելի կերպով ծպտըւած էր։

— Ծրագի՞ր ... բացագանչեց Գաբրիէլ հոգին խղդուած եղանակով մը։

— Այո... Նպատակնիս է բանտին յետնակողմը գտնուած փայտաշէն տունը կըրակի տալ ու ձեզ ազատել, մրմնջեց Լալէզար։

(Շար.)

Այրի Տիկին Տիգրան Օնոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Օնոսեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Օնոսեան եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ՕՆՈՍԵԱՆԻ
(Ուրֆացի)

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 21ին, 57 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 8·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Քլամարի հին գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հասցէ.— 18/32 Ավընիւ Էմիլ Պուքրու (Մոնրուժ):

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԻՄԻԻ յանձնախումբին հանգանակութիւնը ի նպաստ Մշակոյթի Տան Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին.—

Բարթող Սէրխոշեան 250 Ն.Ֆ., Գէորգ Շահինեան 200, Ներսէս Գչիքեան 200, Ստեփան Միսաքեան 150, Քէնան Աղասեան հարիւր, Աւետիս Քիրէմիտճեան յիսուն, Կիւլպէնկ Ասլանեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Գէորգ Ալէքսանեան, Յարութիւն Շիրվանեան, Հրաչ Հանտալեան, Հայկ Սէրխօշեան հարիւրական Ն. Ֆ., Արմենակ Թորիկեան, Խաչիկ Քէօչկէրեան, Ղուկաս Փիլիպպոսեան, Վահան Դարբինեան, Բարսեղ Հապէշեան, Կարապետ Թօփալեան, Արիս Գարաեան, Յարութիւն Պաղամեան, Եղիազար Մինասեան, Սէրճիվան Շէրպէթճեան յիսունական Ն. Ֆ., Նշան Դարբինեան քսան, Լութվիկ Գաչըքճեմանեան յիսուն, Արամ Խմիրզեան յիսուն, Մովսէս Քալոյեան քսան, Վահան Զըպուքճարեան 10 Ն.Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ներսէս Գչիքեանէ հարիւր Ն. Ֆ. Սողոմոն Թէհլիրեան սրահի սարքաւորման համար, իրենց զաւկին Գէորգ Գչիքեանի Ալժերիայէն ողջ եւ առողջ վերադարձին առթիւ, ընկերը սոյն յանձնախումբին հանգանակութեան մասնակցած էր արդէն երկու հարիւր Ն. Ֆ.ով:

« ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ »

Այս Զորեքշաբթի իրիկուն, սովորական ժամուն, ֆրանսական պատկերասփիւռի « Ընթերցումներ բոլորին համար» յայտագրին ընթացքին Փիէր Տէկրօփ պիտի ներկայացնէ Վիքթոր Կաստոն եւ իր Բ. վէպը՝

Le Chevalier à l'Emeraude

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր ժամը 13էն 18:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին եւ հաճելի անակնկալներ: Աւանդական ԿԱՂԱՆԴ – ՊԱՊԱՆ փոքրիկներու պիտի բաժնէ նախընթրիք եւ մրգեղէն:

Մանուկներու փոխադրութեան համար օթօքարները կը մեկնին զէպիՓարիզ ժամը 13·30ին հետեւեալ վայրերէն:

Հաւաքուիլ.— ԱԼՖՈՐՎԻԼ Փլաս Քաոնօ: ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ Խրիմեան վարժարան Բիւ տը լա Տէֆանս: ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ՝ դպրոցին առջեւ Բիւ Հայկ Դըպիրեան: Միւս մասնաճիւղերու փոքրիկները կը փոխադրուին իրենց միջոցներով:

Շաւիլէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 13ին, Փուէն տը Շաւիլէն, կը հանդիպի հայկ. դպրոցը:

ԾՆՈՒՆԴԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

6 Յունուար, Շաբաթ, Ճրագալոյց Ծննդեան.— Երեկոյեան արարողութիւն եւ պատարագ ժամը 4ին եւ 5ին:

7 Յունուար, Կիրակի, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, սկիզբ արարողութեան ժամը 8, Ս. պատարագ ժամը 10: Հանդիսաւոր Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45:

8 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց.— Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 27 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9289 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5090

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԱՀԻՐԷ

« ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԳԼՈՒԽԸ ՊԻՏԻ ԿՈՏՐԵՆՔ » Կ'ԸՍԷ ՆԱՍԸՐ

Նասըր բուռն ճառ մը խօսեցաւ Սուէզի 5րդ տարեդարձին համար: Այս առթիւ յայտարարեց թէ օտարներու պատկանող բոլոր հողերը պիտի ազգայնացնէ: «Թոյլ պիտի չտանք որ Ֆելլահ անօթի մեռնի, երբ ուրիշներ ճարպ կը կապեն մեր ունեցածին պտուղներով», շեշտեց Ռայիսը որ դառնալով ամբոխին աւելցուց.— «Ձեզի տուինք Սուէզի Ջրանցքը, դրամատուները, բրիտանական եւ ֆրանսական ընկերութիւնները: Ձեր նախնիքներուն հողերն ալ պիտի ունենաք: Կամալ Ապտէլ Նասըր մէկ Փիասթր իսկ չէ առած ժողովուրդին ունեցածէն: Եւ եթէ այս օտարականները գոհ չեն թող իրենց պայուսակը ժողվեն եւ անմիջապէս մեկնին: Վճռած ենք մէկի դէմ տասը հարուած տալ»: Նասըր յայտնեց նաեւ թէ պիտի աւելցնէ Ա. Մ. Հ. ի. զօրամասերը, ծանր յարձակումներ ըրաւ Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իսրայէլի, Զուիցերիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Յորդանանի, Սէուտական Արաբիոյ եւ նոյնիսկ Եմէնի դէմ որ, ակզբունքով Ա. Միացեալ Հանրապետութեան մաս կը կազմէր:

Նասըր կատղած է: Շատ խիստ է արաբական կարգ մը երկիրներու դէմ, մանաւանդ Յորդանանի: Կը խօսի Հիւսէյն թագաւորի մասին որ, թմբեցուցիչի առեւտուր կ'ընէ եւ որուն զաքանչ մայրը Լոնտոն կ'ապրի: Չի մոռնար Սէուտ թագաւորը որ երկու միլիոն ոսկի վճարած է որպէսզի զինքը սպաննել տայ եւ վերջապէս շատ կոպտօրէն կը խօսի Ֆրանսացիներուն մասին.— «Անոնք կարծեցին որ զիս մաքրելով, եգիպտական յեղափոխութիւնը մէջտեղէն վերցուցած կ'ըլլան»: Նասըր դատարան պիտի քաշէ Ֆրանսացի «լրտեսները» որոնք պիտի դատուին «իրենց իսկ խոստովանութեանց հիման վրայ»:

Անգլիացիք եւ Ամերիկացիք «իրենց հերարբերող գործերով կը զբաղին, միջամտելով Ֆրանսայի գլխաւոր շահերուն ի նպաստ», ըսաւ Նասըր որ ակնարկեց նաեւ Զուիցերիոյ «այսպէս ըսած» չէզոքութեան:

Նասըր որ աւելի քան երկու ժամ խօսեցաւ, ճառին վերջաւորութեան վերապահած էր «ռումբը» որ արտակարգ ոգեւորութեամբ պիտի ողջունուէր ամբոխին կողմէ.— «Պիտի ազգայնացնենք բոլոր հողերը որոնք օտարներուն կը պատկանին»:

Այս իսկ պատճառաւ, եգիպտական կառավարութիւնը հրահանգ տուած է արդէն որ արձանագրուին օտարներու պատկանող բոլոր հողերը:

Այս ճառը կուգայ նաեւ հաստատելու թէ այլեւս ոչ մէկ յոյս կարելի է ունենալ Ֆրանսացի «լրտեսներուն» մասին: Նասըր վճռած է չհրաժարիլ դատավարութենէն ուր Ֆրանսացիներ պիտի ամբաստանուին իբրեւ ոչ միայն լրտես այլ եւ Նասըրը սպաննելու դաւադրային ծրագրի մը հեղինակները....:

Գահիրէի Պետական Ապահովութեան Բարձրագոյն Ատեանը 12 փաստաբաններ նշանակած է պաշտպանելու համար Ֆրանսացիները:

× Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ բոլոր Ֆրանսացիներուն մուտքը արգիլուած է Եգիպտոս, նոյնիսկ թրանզիթի պարագային: Նասըրի ճառին ոճը Ֆրանսայի դէմ, կարծել կուտայ նաեւ թէ ուրիշ միջոցներ ալ կրնան ձեռք առնուիլ Եգիպտոս գտնուող ուրիշ Ֆրանսացիներու հանդէպ.

× Խրուշչեւ շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկեց Նասըրի անգլօ-ֆրանսական յարձակման 5րդ տարեդարձին առթիւ Խորհրդային վարչապետը կ'ողջունէ երկու երկիրներու «աւանդական բարեկամութիւնը, որ աւելի եւս պիտի ամրապնդուի ապագային».

× Նասըր որոշեց նաեւ լուծել Արաբ Միացեալ պետութեանց դաշնակցութիւնը եւ արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը: Ասոր «զոհն է» Եմէն որ 1958 Փետրուարէն ի վեր մաս կը կազմէր (թուղթի վրայ աւելի քան գործնական գետնի վրայ) Արաբ Մ. Հանրապետութեան:

× Գահիրէի Ալ Ախպար թերթը կը գրէ թէ եգիպտական կառավարութիւնը որոշած է շնորհել Ֆրանսահպատակներուն Եգիպտոս մնալու արտօնագիրները:

× Թել Ավիվի Մաարիվ թերթը որ սովորաբար լաւատեղեակ նկատուած է կը գրէ թէ իբրեւ հետեւանք Ալպանիոյ խորհրդային զինուորական կայաններու ջնջումին, Մոսկուա կը բանակցի Գահիրէի հետ օգտագործելու համար եգիպտական նաւահանգիստները:

ՔԱԹԱՆԿԱ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԻՍՏ

Չոմպէ որոշած է երեսփոխանները Լէոփոլտվիլ ղրկել խօսելու համար Կոնկոյի նոր սահմանադրութեան մասին: Անոնք պիտի մեկնին այսօր, Դեկտեմբեր 27 իսկ քաթանկական խորհրդարանին նիստը նշանակուած է Յունուար 3ին:

Այս ձեւով Չոմպէ նախ ժամանակ կը շահի, յետոյ խորհրդարանը կ'օգտագործէ դէմ դնելու համար ՄԱԿի եւ Ատուլայի պահանջներուն: Միւս կողմէ կառավարութեան մէկ բանբերը յայտարարեց թէ Արտաքին նախարարը՝ Կիմպվէ որ Փարիզ է, Լոնտոն, Պոն, Հռոմ եւ Պրիւքսէլ պիտի երթայ: Կը կարծուի թէ քաղաքական օժանդակութիւն կը փնտռէ Էլիզապէթվիլի համար: Քաղաքը հանդարտ է, Կարմիր Խաչի կորսուած երեք ներկայացուցիչներուն դիակները գտնուեցան, որոնց մէջ ընդհ. պատուիրակ Օլիվէ:

Էլիզապէթվիլի Արքեպիսկոպոսը, Գերապայծառ Կորնելիս կոչ մը ըրաւ նախագահ Քենըտիի եւ ՍԱԿի ընդհ. քարտուղար՝ ՈՒ. Թանի որպէսզի միջամտեն եւ վերջ դնեն Քաթանկայի ողբերգութեան:

Նիւ Եորք Հէրըլտի մէջ, Ճոզէֆ Ոլսոփ կը գրէ թէ Քենըտիի քաղաքականութիւնը Կոնկոյի մէջ ապահով չէ եւ շատ կը նմանի Այզընհաուըրի քաղաքականութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ Ծնունդի առթիւ խօսեցաւ Պատկերասփիւռէն եւ յայտարարեց Պերլինցիներուն որ վճռած է պաշտպանել անոնց ազատութիւնը:

ԿՕԱՅԻ բոլոր փորթուկալցի հպատակները արգելափակուեցան: Նեհրու, խօսք առնելով լոտրական հաւաքոյթի մը ընթացքին քննադատեց անգլօ-ամերիկեան բարկութիւնը եւ շեշտեց «երբ ֆրանսական եւ անգլիական կայսրութիւնները կ'անհետանան, ինչո՞ւ փորթուկալեանը մնայ»:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ հակաֆրանքական ցոյցեր տեղի ունեցան: Միւս կողմէ Ֆրանքօ ձախ ձեռքը վիրաւորեց առջի օր, եւ գործողութեան ենթարկուեցաւ Ծնունդի նախօրեակին:

ԾՆՆԴԵԱՆ գիշերուան պատարագէն ետք զոր Պապը կատարեց եւ որ եւրոպական պատկերասփիւռի կայանները սփռեցին, Ծնունդի օրը, Յովհաննէս ԻԳ. իր օրհնութիւնը տուաւ Ուրպի էթ Օրպի եւ մաղթանքներ ըրաւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն: Այս առթիւ յայտարարուեցաւ նաեւ թէ Տիեզերական ժողովը պիտի հաւաքուի 1962ին: Հաւանական կը նկատուի որ ժողովը գումարուի 1962ի Ծնունդին: Պապը ոսկի գրիչով ստորագրեց ժողովին գումարման կոնդակը:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ քննադատեց Ուկրայնացի եւ Բելոռուս երկրագործական ղեկավարները, վկայուրաբար անբաւարար գտաւ եգիպտացորենի հունձքը:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Ս. Պետրոսի տաճարին մէջ անգործ մը փորձեց անձնասպան ըլլալ բայց առնեին ազատեցին: Եթէ յաջողէր, եկեղեցին պիտի փակուէր որպէսզի կրկին օծուի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ուժերու ընդհ. հրամանատարը՝ Զօր. Այլըրէ Ծնունդի առթիւ խօսելով Ալժերիոյ զօրքին շեշտեց թէ պէտք է իրենց պարտականութիւնը կատարեն խիստ կարգապահութեամբ պետութեան հանդէպ:

«ԱՀԱԿ»ի ղեկավարը՝ Պեն Խետտա կը պատրաստուի Մարոք երթալ մինչ իր «նախարարը» Պեն Թօպալ Հռոմ գնաց: Այս ճամբորդութիւնը կը նկատուի իբրեւ հաստատումը Ֆրանքօ-ալժերական գաղտնի բանակցութեանց լուրերուն:

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կողմնակից չէ որ օրինագիծ մը ներկայացուի ժողովին, ներում շնորհելու համար: Անենը չէ շեշտած է թուրք վարչապետը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻԻ հօրը վիճակը որ որոշ բարելաւում ցոյց տուած էր, կրկին ծանրացած է:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ ահաբեկչական արարքները շարունակուեցան, ըստ «Օռռռ»ի միայն Կազտնի բանակն է որ յարգած է Ծնունդի դադարը: Շաբաթավերջի հաշուեկշիռն համաձայն 31 մեռեալ կայ եւ 57 վիրաւոր:

ՏԸ ԿՈԼ Քոլոմպէի իր ապարանքին անձնական մատուռին մէջ լսեց Կէսգիշերուան Պատարագը:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ համաձայն Գերմուդներու հանդիպումը (Քենըտի – Մաքմիլըն) իրատեսութեան պակաս ցոյց տուած է:

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Ծննդեան իր պատգամին մէջ շեշտեց թէ ժողովուրդները իրաւունքն ունին ազատագրուելու սարսափելի պատերազմի մը վախէն: «Անելութեան, անապահովութեան եւ թշնամութեան շրջան մը կ'ապրինք, ըսած է Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը, խաղաղութիւնը բռնաբարուեցաւ զանազան տեղեր: Հնդկաստան բռնի ուժով գրաւեց Կոան, ՄԱԿը զէնք գործածեց Քոնկոյի մէջ եւ Գերմանացիները Գերմանացիներ կը սպաննեն բաժանեալ Պերլինի մէջ:

ՌՈՒՍԵՐ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

Ինչպէս արձագանգ տուած էինք վերջերս, Պոլսոյ թրքական թերթերը կը հաղորդեն թէ Կարսի նահանգին Ռուսերը դիմում կատարած են՝ վերադառնալու համար Ռուսիա:

Այս Ռուսերը, կը գրեն Թուրք թերթերը, երեք հարիւր տարի առաջ գաղթած եւ Թուրքիա հաստատուած էին՝ մեկնելով Տոնի շրջանէն: Մինչ ըստ թրքական թերթերուն, Մալականներ էին ասոնք կամ Խազախներ, որոնք հեռացած էին Ռուսիայէն՝ որովհետեւ մերժած էին ածիլել իրենց մօրուքը, հակառակ ցարին հրամանին: Իսկ այժմ կ'ուզեն վերադառնալ՝ որովհետեւ էրիկ չեն կրնար գտնել իրենց աղջիկներուն: Կրօնական արգելքով՝ եօթը պորտի տարբերութիւն կը պահանջէ իրենց օրէնքը, զոյգերու ամուսնութեան համար, յետոյ հինգ պորտի իջեցուցած են տարբերութիւնը, բայց այժմ այդ տարբերութիւնն ալ գտնել դժուարացած է: Դէթ այդպէս կ'ըսեն ներգաղթի պատրաստուողները: Թրքական «Սիւլէյէթ» թերթը Քոճակէօլ ղրկած է իր մէկ աշխատակիցը, յատկապէս պրպտումներ կատարելու համար մեկնողներուն մօտ: Կը քաղենք հետաքրքրական տեղեկութիւնները.—

1139 բնակչութիւն ունեցող Քոճակէօլ գիւղին 29ամեայ օրթոտոքս խաղախ քահանային հարցուցինք

— Հոս նեղութի՞ւն կը կրէք որ կը գաղթէք:

— Ոչ, հոս մեր հայրենիքն է: Մեր մեռելները հոս թաղուած են: Մեր զաւակները, մենք հոս ծնանք: Զանազան պատերազմին նահատակներ տուինք: Բայց աղջիկներ ունինք, ամուսին չեն գտներ...

Կատակեցինք.

— Մեր այրերուն տուէք ձեր աղջիկները:

Քահանայ Իլիա ըսաւ.

— Նախ դուք տուէք, յետոյ կարգը մեզի թող գայ...

Ցերեկ ճամբուն եզերքը ռուսերէն խօսակցութիւններ կը լսենք: Կանոնաւոր ծեփով, մաքուր տուներու պատուհաններու ետեւ գլուխներ կը տեսնուին, հետաքրքիր աչքեր:

Բժիշկը կը բացատրէ մեզի.

—Աշխարհի ամէնէն աշխատասէր մարդիկը ասոնք են: Բոլորն ալ հարուստ են: Մեղուի պէս կ'աշխատին: Իրենք կը ցանեն, կ'արտադրեն նշանաւոր «Խաղախի լուբիա»ն, զոր Թուրքիա բերած են:

Խաղախները միայն Քոճակէօլի մէջ չէ, ուրիշ նահանգներու մէջ ալ հաստատուած են: Աշխատասիրութեան չափ ու չափիր են իրարու այցելելու մէջ:

Այս Թրիյաստա եկեղեցին մօտ գիւղացիներուն հետ խօսեցանք: Ճերմակ մօրուքով ծերունիի մը հարցուցինք.

— Դուն ռուսերէն գիտե՞ս:

— Հարկաւ, կրնա՞մ չգիտնալ:

— Ի՞նչպէս սորվեցար:

— Տունը, եկեղեցին: Մենք միայն ռուսերէն կը խօսինք մեր միջեւ:

— Մանուկներն ալ ռուսերէն գիտե՞ն:

— Հարկաւ գիտեն: Տունը՝ իրենց մայրը, քոյրը, մինչ ռուսերէն կը խօսին: Դպրոցն ալ թրքերէն կը սորվին:

Գաղթելու մասին՝ Խաղախները վճռական են: Քահանայ Իլիային հարցուցինք.

— Բոլորդ ալ պիտի ներգաղթէ՞ք: Միթէ ո՞չ ոք կ'ուզէ հոս մնալ:

— Հարիւրին ինսունը պիտի մեկնի:

Բայց այս ներգաղթը ուրիշ պատճառներ ալ կրնայ ունենալ, կ'աւելցնէ Թուրք թերթը: Տեմոքրաթ կուսակցութեան իշխանութեան շրջանին, մուխթարը ամէն չարիք ըրեր է գիւղին: Խաղախները ձանձրացեր են հարստահարութենէն:

Յետոյ, 1930 եւ 1940 տարիներուն Քոճակէօլ հաստատուած պուլկարացի Թուրք գաղթականները անհանգիստ վիճակ մը ստեղծեր են, եւ ասիկա ներգաղթի իբրեւ պատճառ ցոյց կը տրուի: Բայց Խաղախներուն հետ մեր խօսակցութիւնը միայն «ամուսնանալու անկարելիութեան» շուրջ կը դառնայ:

Կառավարութեան անհրաժեշտ դիմումը կատարուեր է: Եթէ արտօնութիւն տրուի, Տոնի Խաղախները իրենց մեռելները, տուները, յիշատակները Մանեաս լիճի ափերուն՝ լքելով Քոճակէօլ գիւղին մէջ կարենալ ամուսնանալու համար՝ պիտի վերադառնան Ռուսիա, ուրկէ փախուստ տուած էին կարենալ մօրուք երկարելու համար:

ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

Ամէն անգամ կոկիկ հասոյթներ կ'ապահովէին թէ տուրքերէն եւ թէ կանխավճարներէն, տոկոսներ հաշուելով։ Սակայն ոչ կանոնաւոր հաշուապահութիւն, ոչ ձեռնհաս գործակատարներ ունեցած են։ Զարմանալի է, որ ընկերութիւն մը կազմած են, իսկ զարմանալի չէ որ անհամաձայնութեան խնդը ծագած է եւ քանդուած ամբողջովին։ Ըրջանին կը սկսի դասակարգին վերջալոյսը հրապարակի վրայ եւ ազգային կեանքի մէջ։ Իրենց դերը վերջ կը գտնէ, սակաւապետութիւնը տեղի կուտայ համեստ դասակարգերու, որովհետեւ անկարող կը դառնան այլեւս դրամական ծառայութիւն բերելու եւ հանրային գործերու մատակարարութեան իրաւունքը վերապահելու։

Տնտեսական տեղատուութեան կը զուգադիպի անճիտումը, տիտղոսը ժառանգական չէ, տնտեսական դիրքն ալ չի պահուիր յաջորդներէն, սակաւապետութիւնը սակաւածին է։ 1800էն 1850, այսինքն յիսուն տարուան մէջ, ամիրաներու թիւը եղած է 150, մեծատուններու պատմութիւնները քրքրող Մըրմըրեանի համաձայն։

Այս սակաւապետական իշխանութիւնը միջավայրի եւ ժամանակի արդիւնքն էր։ Դրամը կը բարձրացնէր անհատին դիրքը ընկերութեան մը մէջ, ուր մարդու մը արժանիքը կը գնահատուէր հարստութեան քանակով։

Ամիրաները փառասէր եւ դրամասէր էին, բայց եկեղեցասէր էին եւ փառք կը սեպէին հանրային կեանքով զբաղիլը, եկեղեցի շինելը, դպրոց կառուցանելը։ Թերութիւններ կան՝ անհատական են, Թերութիւններ կան՝ ազգային են։ Շատերը քաջալերած են գրականութիւն եւ մտաւորականութիւն, մեկենաս եղած են հրատարակութեանց։ Պոլսոյ ժողովուրդը այնքան եկեղեցի եւ դպրոց պիտի չունենար, եթէ ուրիշներու նման ուծանային ազգային կեանքէ, ապրէին անհատական կեանք մը, հեռուէն դիտէին ուրիշներու պայքարները, մնային օտարացած։

Ամիրաներու շարքին մէջ բացառիկ տեղ մը կը գրաւէ Ապրօ գերդաստանը առեւտրական գործունէութեամբ եւ տեւողութեամբ, 1520էն 1793։

Ցիշեցինք Ապրօ Չէլեպին, արդէն բարձր դիրքի հասած։ Զաւակները՝ Պետրոս, Աբրահամ, Ստեփան, մասնաճիւղեր ունին Արեւելքի մէջ եւ Հոլանտայի մէջ։ Մեծն Պետրոս 1715ին, Ամսթերտամի մէջ կը ծանօթանայ եղբայրներուն եւ կը հրատարակէ Թուղթ, հետեւեալ հրովարտակով. «Երբ Հոլանտա էինք, Պետրոս Ապրօ աղերսագրով մեզի դիմեց յայտնելով, թէ մեծ առեւտուր ունին Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, Թուրքիոյ եւ այս կողմերու եւրոպական երկիրներու մէջ։ Իրենց առեւտուրին մեծ մասը մետաքս է եւ պարսկական ուրիշ բերքեր։ Խնդրեց մեր երկրի քաղաքներէն անցնելով Պարսկաստան երթալ եւ անկէ ապրանքներ մեր սահմանները անցընել։ Մեր կայսրութեան մէջ առեւտուրը ծաղկեցնելու համար հաւանեցանք իրենց խնդրանքին, ուստի այս եղբայրները Պետրոս, Աբրահամ, Ստեփան Ապրօ ամէն տեղ ազատ, անարգել ըլլան եւ ամէն օգնութիւն ըլլայ իրենց։ Պարսիկներու հպատակ Ջուղայեցի հայերէն գանձուած պայմաններուն համեմատ պիտի գանձուի իրենցմէ ալ։

Օգնութիւն ըլլալու է իրենց, որպէսզի ուրիշ Հայեր ալ քաջալերուին մեր եւ Պարսիկներու երկրին հետ առեւտուր ընելու (28 Ցունուար 1717)։ «Մասեաց Աղաւնի» (1857, էջ 235) թարգմանած է սոյն հրովարտակը Սերժ Կլինքայի Ընդհանուր Ակնարկ Հայ Ազգի Պատմութեան Վրայ հազուագիւտ գործէն։

Ապրօ գերդաստանը շինած է Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանը, մեկենաս եղած է Աբրահամ, որուն քեռորդին էր Նուպար փաշա։

Սելիմ Գ. 1799ին արտօնութիւն տուաւ դպրոցներ բանալու։ Միրիճանեան Շընորհք Ամիրա բացաւ Գումգափուի դպրոցը՝ 1790ին, Պոլսոյ առաջին դպրոցը, որ կը մատակարարուէր եկեղեցիներու անտուններուն հասոյթներով, աշակերտներու թոշակներով եւ Ամիրային անձնական օժանդակութեամբ։ Կը բացուին ուրիշ դպրոցներ, Գալաթ՝ 1796ին, Օրթագիւղ՝ 1798ին, Սկիւտար, 1797ին, Ղալաթիա, Պէյքոզ, Բերա, միշտ ամիրայի մը օժանդակութեամբ։

Պեզճեան Ամիրա կը հիմնէ աղջիկներու համար արհեստանոց մը։ 1821ին Ճանիկ Ամիրայի քոյրը կը հիմնէ աղջիկներու համար դպրոց մը։

×

Կէս դարու միջոցին բոլոր թաղերը դպրոցներ կ'ունենան, ինչպէս որ եկեղեցիներ ունէին։ Ամիրաներու գործերը շարունակած են առեւտրականները՝ Գարակէօզեաններ, Յակոբեաններ. (Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցիին բարերարներ), Եսայեաններ (համանուն վարժարանին բարերարները), Կիւլպէնկեաններ եւ Սպարթալեաններ (բարերարներ՝ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին)։

Սեղբոս Ամիրա, Սարգիս Խալֆա Աբաղ Օղլու եկեղեցիներ կը շինեն, հիները կը նորոգեն, Սկիւտարի մէջ կը հիմնեն առաջին հայ դպրոցը։

Պեզճեան հիմնադիրն է Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին։

Տատեան Պօղոս, վառօդապետ, կ'այցելէ Ազգ. Հիւանդանոց, տարեկան հինգ հարիւր ոսկի նուէր կը յատկացնէ, հայրական հոգածութիւն ցոյց կուտայ աղքատներուն եւ հիւանդներուն.

Կան որ գրասէր են, մատենադարաններ ունին՝ տրամադրելի մտաւորականներու։ Յակոբ Գալեան իր տունը կը հաստատէ ակադեմիա մը, մտաւորականներու հանդիպման վայրը։

Կարապետ Գալեան, արքունի ճարտարապետ, հիմնադիր Սկիւտարի ճեմարանին, կը նպաստէ երկրագործական վարժարանի մը հաստատումին, 1858ին հիմնուած ժառանգաւորաց վարժարանին։

Ճեզայիրլեան եւ Գալեան ուսանողներու կը յատկացնեն կրթաթոշակներ։ Փարիզ կը ղրկեն ուսանողներ, Գրիգոր Աղաթոն, Սմաւեան երկրագործներ։

ԽԱՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Կ Շար.)

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ԵՒ ԱՐԱԲ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանաստեղծական արուեստին այս չափանիշները, ինչպէս ինքՄագիստրոս կ'ըսէ, սորված է Արաբներէն. «Եւ թէ ուստի այժմ արհեստիս եղեաք տեղեակք, յԻսմայելականացն դտեալ զսա բազում ջանիւ կրթեցաք նախ զլոյն եւ լեզուին եւ ապա արհեստին»։

Սակայն Պահլաւունի իշխանին տեղեկութիւնները արաբ գրականութեան մասին այսքանով չեն վերջանար. արդարեւ, Պահլաւունի իշխանը ստոյն ծանօթացած է նաեւ արաբական աշխարհին ժողովրդական գրական բարքերուն եւ սովորութիւններուն, որոնց մասին հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. «Իսկ նոքա (Արաբները) հմուտ գոլով արուեստին, ամենայն գրեթէ բոլորն Արաբիա սովալ վարին։ Եւ թէ ոչ մանկունք նոցա ստեղծանեն նորագոյնս ինչ եւ կատարեալս պատկանաւոր չարամանութեամբ զչափ եւ զկշիռ, ոչ նոցա հրամայեն տալ ամուսին»։

Ե. դարուն, ինչպէս գիտենք, քերթողահայր Մովսէս Խորենացի կշտամբած է հայ իշխանները, որովհետեւ այս վերջինները չէին հովանաւորեր եւ քաջալերեր գիրն ու գրականութիւնը։ Գրիգոր Մագիստրոսն ալ կարծէք լռելեայն նման երեւոյթին հակադրելու համար սիրով կ'արձանագրէ արաբ իշխաններուն՝ բանաստեղծութեան նկատմամբ իրենց ցոյց տուած նախանձախնդրութիւնը եւ հոգատարութիւնը։

«Եւ բազում խնդիր եւ պատուասիրութիւն առ նոսա ցուցանեն թագաւորք եւ պէտք նոցա, որ եւ ասեն իսկ եթէ միոյ ներբողանի առաւել քան զհնգետասան հազար դենարի տալով արքայի Բաբելոնի»։

Ու այստեղ կը յիշէ նաեւ օրինակ մը՝ Բենի Խօսրով արքան, որ հովանաւորած է «Պուետիկոս Մութանաբին»։

Հետաքրքրական երեւոյթ է, որ միջնադարեան հայ մատենագրութեան մէջ չափազանց հազուադէպ է «մուսուլման» բանաստեղծներուն անուններուն յիշատակութիւնը։ Այս բացառութիւններէն եւ ուշադրութեան արժանի փաստերէն է արաբ դասական այս բանաստեղծին՝ Մութանաբիի (Ապու -Թայիպ Ահմէտ, 915-965) անունին վկայակոչումը Մագիստրոսի կողմէ։

Հայ գրականութեան մէջ Մութանաբին անցեալին կամ մեր օրերուս ծանօթ դէմք մը չէ եղած։ Արաբ այս բանաստեղծը ծնած է 915ին, Կուֆա։ Հայրը եղած է ջուր կրող։ Աւարտելէ ետք իր ուսումը Դամասկոսի մէջ, ըստ աւանդութեան, ինքզինք յայտարարած է մարգարէ, որմէ եւ իր «Մութանաբի» («կեղծ մարգարէ») մականունը։ Սակայն իր «մարգարէական» գործունէութիւնը երկար չի տեւեր, կը բանտարկուի, իսկ իր հետեւորդները կը ցրուին։ Բանտէն ելլելէն ետք Մութանաբի կը դառնայ թափառական բանաստեղծ, որոշ ժամանակ կ'ապաստանի Հալէպ, Սէյֆ էլ Դովլէի արքունիքը, ապա մէկ քանի տարի՝ Եգիպտոսի տիրակալ Կաֆուրի քով. այնտեղէն կ'անցնի Պաղտատ եւ այնուհետեւ Շիրազ։ 965ին իր ծննդավայրը վերադարձած ատեն, ճամբան, կը սպաննուի պեւտեւի աւազակներու կողմէ։

Մութանաբիի բանաստեղծութիւնները, ըստ Ա. Կրիմսկիի, չափազանց հնչեղ են եւ երաժշտական, աչքի կը զարնեն նուրբ քնարերգութեամբ, երգիծականութեամբ։ Մութանաբիի գործերը իր իսկ տարաշրջանին մեծ հռչակ ունեցած եւ գնահատականներու արժանացած են։ Ոմանք զինքը համարած են ապստամբ, հակամահմետական մտածող եւ ոմանք ալ՝ յոռետես եւ խորհրդածող։ Այս աւանդական կարծիքները շարունակուած են մինչեւ այսօր։ Թեւս ծանօթ արաբագէտ Ի. Կրաչկովսկիի վերջին տեսակէտ պաշտպանած է։

Մութանաբիի նկատմամբ խոր ակնածանք ունեցած է «Ապուլ Ալա էլ Մահարի» (979 – 1057), որ անոր գործերուն մեկնաբաններէն եղած է։ Ապուլ Ալայի մեկնաբանութիւններուն խորագիրը՝ «Մարջեզ Ահմէտ» («Ահմէտի հրաշքը»), ինքնին կը խօսի հռչակաւոր բանաստեղծին՝ իր նախորդին հանդէպ ունեցած մեծ համարումին մասին։ Ապուլ Ալայի բանաստեղծութիւններուն վրայ ակներեւ յայտնի է Մութանաբիի ազդեցութիւնը.

Արաբ բանաստեղծութեան մասին Մագիստրոսի սեղմ տողերը, Մութանաբիի անունին յիշատակութիւնը ինքնին չափազանց արժէքաւոր ու ուշադրաւ են ոչ միայն միջնադարու հայ մտածողին հետաքրքրութեան սահմանները գծելու, անոր գործերը հետազօտելու տեսակէտէն, այլեւ դարաշրջանի հայ մշակոյթին կապերուն ուսումնասիրութեան համար։

Յայտնի է, որ Մագիստրոսի չափածոյ գործերուն կարեւոր մասը գրուած է բարդ եւ հանելուկներու լեզուով եւ գա-

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛

Այս թատերական բառերը անկե՞ղծ էին։ Կատերինա եղբայր մը ունէր, Ալեշա Սվանիծէ, Սթալինի յեղափոխական պայքարի ընկերներէն մին։ Կատերինա յաճախ իր սիրտը կը բանար Ալեշայի. կը պատմէր, թէ ամուսինը իրեն հետ գէշ կը վարուի. ծննդաբերութենէն քիչ ժամանակ ետք պաղ առած էր. Սթալին չէր ձգած որ կինը ինքզինք խնամէ, պարտադրած էր որ աշխատի՝ հակառակ ունեցած ջերմին, որ հետզհետէ թոքախտի վերածուելով այս կայտառ կնոջ մահուան պատճառ դարձած էր շուտով։

Այո, Սթալին իրապէս քարէ սիրտ ունէր։

Կատերինայի մահէն ետք, Ալեշա խիստ բառերով խօսեցաւ Սթալինի։

— Եթէ քոյրս խնամած եւ հետը աւելի լաւ վարուած ըլլայիր, չէր մեռներ.

Ալեշա Սվանիծէ շատ սուղ պիտի վճարէր իր անկեղծութիւնն ու քրոջը հանդէպ ունեցած սէրը։ Սթալին այս մարդը մեղադրած էր, որ ոչինչ կը մոռնան եւ ընաւ չեն ներեր։

Խրուշչեւ, 1961 Հոկտեմբեր 27ին յայտնեց, թէ Սվանիծէ եւս զոհ գացած էր «մեծ մաքրագործում»ին։ Ալեշա Վրաստանի Ելմտական նախարար էր, երբ Սթալին Բերիայի միջոցաւ ամբաստանել տուաւ իր աներձագը, թէ գերմանական գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ հրահանգ ստացած էր Սթալինին բարեկամը դառնալու՝ զայն լրտեսելու նպատակով։ Ալեշա եւ Սթալին զիրար կը ճանչնային 1903էն ի վեր։ Այս թուականին Գերմանիոյ մէջ ոչ ոք Սթալինը կը ճանչնար, եւ Ռուսիոյ մէջ ալ ոչ ոքի մտքէն կրնար անցնել, թէ Սթալին օրեւէ մէկ դեր պիտի խաղայ աւելի ուշ։

Այս գեղեցի՛կ ամբաստանութիւնը, սակայն, բաւեց, որ Ալեշա մահուան դատապարտուի։

Մահապատիժի գործադրութենէն անմիջապէս առաջ եկան յայտնեցին իրեն Սթալինի կողմէ, որ եթէ ներողութիւն խնդրէ՝ կեանքը իրեն պիտի շնորհուի.

— Ինչո՞ւ ներողութիւն պիտի խնդրեմ, պատասխանեց Սվանիծէ։ Ոչ մէկ յանցանք գործած եմ, անմեղ եմ։

Անմիջապէս, տեղնուտեղը գնդակահարեցին։

Երբ Սթալինի յայտնեցին Սվանիծէի պատասխանը՝ անհամբերութեան եւ յուսախաբութեան շարժում մը ունեցաւ.

— Այս ի՛նչ հպարտութիւն է. նոյնիսկ չուզեր ներողութիւն խնդրել՛։

Կատերինա մանչ զաւակ մը տուած էր Սթալինի անունը դրած էին՝ Եակով։ Երբ Կատերինա մեռաւ, այս վերջինին ծնողքը իրենց մօտ առին մանուկը եւ մեծցուցին։ 1921ին Սթալին զաւակը պահանջեց եւ իր մօտ բերել տուաւ։ Բայց չէր սիրեր զայն. կը ծեծէր, կը հայհոյէր անոր՝ որովհետեւ ուսման համար քիչ շնորհ ցոյց կուտար։ Ի վերջոյ, երիտասարդը փախաւ Կրեմլինէն եւ Սթալին այլեւս չզբաղեցաւ իր զաւակով։

Եակով Ճուկաշվիլի սկիզբը աշխատեցաւ Կովկասի մէջ, ապա անցաւ Սիպերիա, ուր Եուկոսլաւ համայնավար Անտոն Սիլիկա հանդիպեցաւ իրեն 1935ի ատենները։ Եակով շողեկառքի չարժավար էր եւ չէր ախորժեր, որ իր հօր մասին խօսին իրեն։ Պատերազմի ընթացքին Գերմանները գերի բռնեցին զինքը։ Բանտարկեալներու կայանի մը մէջ ալ մեռաւ՝ Գալթեան ծովու եզերքը անորոշ տեղ մը։

Խ. Միութեան մէջ ոչ ոք հոգ ըրաւ այս մասին, ոչ իսկ իր հայրը։

Սթալին վերամուսնացաւ 1918ին, երբ համայնավար կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյին անդամ էր եւ ազգութիւններու ժողովրդային կոմիսար (այսինքն՝ նախարար)։ Ինքը 39 տարեկան էր, իսկ կինը՝ 17։

Սթալին Վրաստանի մէջ ծանօթութիւն հաստատած էր Սերգէյ Ալիլույեւ անուն մէկու մը հետ, որ քանի մը տարի ետք եկած հաստատուած էր Ս. Պետերբուրկի մէջ։ 1909ին, 1911ին եւ 1917ին, Սթալին, Սիպերիայէն վերադարձին, այս մարդուն տունը իջած էր։

Ալիլույեւ, որ Վրացուհիի մը հետ ամուսնացած էր, երկու մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակ ունէր, Երբ, յեղափոխութենէն ետք, Սթալին նախարար դարձաւ, այս երկու աղջիկներէն մին՝ Նատեժտան իր քովը առաւ որպէս քարտուղարուհի։ Յաջորդ տարին ամուսնացաւ հետը։

Ամոլին առաջին տարիներու կեանքին մասին շատ բան չենք գիտեր։ Գիտենք միայն, որ երկու զաւակ ունեցաւ, տղայ մը՝ Վասիլի, որ տարուած էր ստնայնղակով եւ որ պատերազմի ընթացքին օդային ուժի զօրավար նշանակուեցաւ եւ որ Սթալինի յաջորդականութեան ներկայ էր. եւ աղջիկ մը՝ Սվեթլանա, որուն մասին ոչ ոք ոչինչ գիտէ։

Երբ Սթալին հետզհետէ բարձրանալով դարձաւ երկրին տէրը, մարդիկ սկսան հետաքրքրուիլ իր անհատական կեանքով, զոր ծածուկ կը պահէր. լուրեր շրջան ընել սկսան, թէ Նատեժտա իր ընտանիքին անդամներուն խօսած էր ամուսնոյն կոպտութեանց ու՝ անգթութեան մասին։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Կատերինա Սվանիծէ արտայայտուած էր քսան տարի առաջ։

(2 Շար.)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Գեղեցիկ սովորութիւն մըն է այլեւս, ամէն տարի, Կաղանդի արձակուրդէն առաջ, բոլոր աշակերտներուն, ծնողքներուն ու բարեկամներուն հետ միասին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ տօնել Տօնածառի հանդէսը, կազմակերպուած Ծնողաց Միութեան կողմէ:

Այս տարի եւս, 17 Դեկտեմբեր, Կիրակի երեկոյեան, տեղի ունեցաւ այդ հանդիսութիւնը հաճելի, ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայ էին հայ համայնքներու կրօնական առաջնորդները, ծնողներու ու բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը՝ մասամբ եկած գաւառներէն, որոնց մէջ, առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էր նաեւ Այնաւուրեան ընտանիքը, Սարգիս մխսեփ, որուն տասը տարեկան մանչուկը առաջին տարին ըլլալով կը յաճախէ Մուրատեան վարժարան:

Կէսօրէ ետք ժամը չորսին սրահը արդէն լեցուած էր. ծնողքներ, բարեկամներ եւ հիւրեր խմբուած էին զուարթ եւ մտերմիկ սեղաններու շուրջ:

Հանդէսը բացաւ Վարժարանի Տեսուչ Հ. Սերովբէ Վրդ. Ապըլեան, որ հակիրճ եւ յստակ՝ խօսեցաւ այս տօնական հաւաքոյթի իմաստին, հայ պատանիներուն քով մտերիմ պահ մը անցընելու հոգեփոխարձ այս հաճոյքին, եւ խօսքերը վերջացուց՝ ըսելով. «Երջանիկ է ան՝ որ մանկան մը անարատ աչքերով կրնայ նայիլ կեանքին»: Իր խօսքը կը դառնար աւելի ազդուորէն, ի տես իրենց դպրոցականի համազգեստին մէջ գեղեցիկ ու զուարթ հայ տղոց աչքերուն՝ խմբուած բեմին վրայ, անցքերուն մէջ թէ սեղաններուն շուրջ:

Ծնողաց Միութեան ընդհ. քարտուղարուհի Տիկին Մ. Գրիգորեան բարի գալուստի գլխաւոր ուղերձ մը կարդաց, շնորհելով Փարիզի [illegible] քաղաքի ու [illegible] բերող այս երջանիկ օրուան քաղցրութիւնը:

Հ. Յովսէփ Պէհլէվիլեան ուսումնապետ Վրժ.-ի եւ վարժարանի հայերէն ուսուցիչ Տիկին Սիլվանեանի ջանքերով պատրաստուած՝ վարժարանի աշակերտները, մեծ թէ փոքր, խնամուած, խանդավառ արտասանութիւններով, երգերով, խաղերով, մեներգներով ու պարերով կոկիկ եւ յաջող գեղարուեստական յայտագիր մը հրամցուցին մեզի. հաճելի ըլլալէ աւելի յուզիչ էր լսել լուսադէմ, անոյշ հայ փոքրիկներու բերնէն բոլոր այդ զուտ ազգային երգերն ու արտասանութիւնները, յուզիչ մանաւանդ մեզի համար, երբ փոքրերու բերաններէն շատ քիչ անգամ կը լսենք մեր արեւմտահայ լեզուն:

Այս տարի Տօնածառի հանդէսին նոր շուք մը բերած էին նաեւ Գերնար Տէօքճեան, իր մօղական ձեռնադաշնակով, ընկերները՝ զանազան նուագարաններով, եւ Սօսի խումբը՝ հայկական գեղեցիկ պարերով:

Սրահին մէջ նոր եռուզեռ մը բերաւ Կաղանդ Պապային ժամանումը: Իր մուտքին եւ ներկայութեան, մանուկներու ուրախ յուզումին եւ խանդավառութեան աղաղակները ուրիշ ամէն ձայն խեղդեցին: Կաղանդ Պապուկին հաւատացող մանուկներն ու չհաւատացող մեծերն անգամ ըստացան նուէրներ, զորս ամէն տարի Պ. Ա. Տաղէսեան, վարժարանի իրական Կաղանդ Հայրիկը, առատաձեռնութեամբ կը նուիրէ փոքրերուն:

Պ. Անթուան Կարապետեան, վարժարանի նախկին աշակերտներէն, սրամտութեամբ կատարեց խօսնակի դերը:

Յայտնի էր, որ Ծնողաց Միութեան նոր վարչութեան ժրաջան անդամուհիները, օժանդակութեամբը բոլոր անդամուհիներուն, ջանք չէին խնայած լաւ կազմակերպուած եւ հաճելի երեկոյթ մը հրամցնելու վարժարանի սիրող հասարակութեան:

Յաջողութիւնը մեծ էր, ապացոյց՝ գոհունակութեան ջերմ արտայայտութիւնները բոլոր ներկաներուն, որոնք սրահը կը ձգէին ուշ գիշերին, հանդէսին քաղցր տպաւորութեան տակ մոռցած իրենց առօրեայ մտահոգութիւնները:

Վերադարձանք վարժարանին այն քաղցր յուզումով, զոր կրնան ունենալ Հայերը միայն, նման զուտ ազգային եւ հաւաքաբար տօնուած անոյշ Կաղանդէ մը ետք:

Վերադարձանք, կրկնելով մեր մտքին մէջ կարօտի տողեր, որ սիրուն եւ ժպտադէմ Հայ մանչուկ մը բեմէն արտասանեց մեզի.

— Ո՞րն է, բալա, մեր հայրենիք:
— Էն, որ ունի բարձր երկինք·
Էն որ ունի կարմիր արեւ
Իր կապուտակ գլխի վերեւ:
Էն որ ունի, աշխարհի թագ,
Հանց թագաւոր՝ Մասիս ճերմակ:
Էն, որ ունի Արագ, Տղմուտ
Ու ափերը, մամռոտ ու մութ
Գերեզմաններն են պապերուդ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

նոնք հասկնալու համար անհրաժեշտ են մեկնաբանութեանց: Մագիստրոս ինքն ալ ըմբռնած է այս պարագան եւ կարգ մը բանաստեղծութիւններուն համար մեկնութիւններ գրած է գրաբար հասկնալի լեզուով: Այդպիսիներէն առ այժմ յայտնի են «Գամակտական» տաղանուրին առաջին երկու տուներուն մեկնաբանութիւնները, որ ժամանակին երեւան հանած է Նորայր Բիւզանդացի, իսկ մնացած հատուածները մեկնաբանած է Գ. Մենեւիշեան: Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեան ինքն ալ զբաղած է Մագիստրոսի չափածոյ կարգ մը գործերուն մեկնաբանութեամբը, եւ կրցած է լուծել «Մրգաց Փնտուքը»: Մագիստրոսի ոճին այս խրթնաբանութիւնը եւ ճոռոմաբանութիւնը հաւանաբար կուգայ արաբական բանաստեղծութեան մէջ երկար ժամանակ իշխող լեզուին եւ ոճին մանուածապատութենէն:

Ցամենայն դէպս այս փաստերը որոշ վկայութիւններ են միջնադարու հայ գրականութեան արաբ գրականութեան հետ ունեցած կապերուն եւ արժանի են լուրջ ուշադրութեան:

Բ. ՋՈՒԳԱՍԸԶԵԱՆ

ՋԵԿՈՅՑ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Սանուհիներու Ծնողաց Միութեան Ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 26ին՝ վարժարանին մէջ:

Միութեան քարտուղար Պ. Լ. Սոփոկլեան ներկայացուց անցեալ տարեշրջանի բարոյական տեղեկատուութիւնը եւ գանձապահ՝ Պ. Ն. Հայթայեան, նիւթական հաշուետուութիւնը, որմէ պարզուեցաւ թէ արդէն սնտուկը եղած գանձը բարձրացած է 17.724.11 Ն. Ֆ.ի:

Այս գումարը գոյացած է անդամավճարներէ, պիւֆէի արդիւնքներէ, նուիրատուութիւններէ եւ նկարիչ Գետիկեանի Միութեան նուիրած մէկ աշխատութեան աճուրդի հասոյթէն:

Այս գումարէն 9451.36 Ն. Ֆ.ով գնուած են ուսանողական եւ մարզանքի անհրաժեշտ պիտոյքներ: 324.65 Ն. Ֆ. յատկացուած է գրասենեակի, նամակագրութեան եւ կարգ մը ուրիշ ծախքերու: Ներկայիս ուրեմն սնտուկը կայ 7948.10 Ն. Ֆ., որուն 7767.11 Ն. Ֆ. վերապահուած է ապահովութեան սանդուխի կառուցման ծախքերուն, իսկ 180.99 Ն. Ֆ. նախատեսուած՝ վարչական եւ այլ ծախքերու:

Կատարուեցաւ նոր վարչական ընտրութիւն, որ մեծ փոփոխութիւն չկրեց: Եղաւ պաշտօնի կարգ մը փոփոխութիւններ եւ ընտրուեցան նոր անդամներ: Ներկայ վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Պատուոյ նախագահ՝ Պ. Գէորգ Մարանկոզեան, նախագահ՝ Պ. Նշան Հայթայեան, փոխ նախագահ՝ Պ. Կարպիս Յարութիւնեան, քարտուղար Պ. Լեւոն Սոփոկլեան, գանձապահ՝ Պ. Նշան Հայթայեան, խորհրդական անդամներ՝ Տիկիններ Լիւսի Սալմասլեան, Պապըրճեան, Ժընըվիէվ Տօնիկեան, Առփինէ Փափազեան, Նոէլ Գէորգեան, Պ. Պ. Տօքթ. Սոլաքեան, Տիրան Յարութիւնեան, Պետրոս Քիւրքճեան, Վահէ Պալթայեան, Յարութիւն Արսէնեան, Քլեման Գասպարեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

« ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐ »

1961 Նոյեմբեր 11 թուականը կրող հրամանագրով, Հայաստանի Գերագոյն Սովետի Նախագահութիւնը որոշեց «Ընկերային դատարաններ» հաստատել Հայաստանի մէջ:

«Սով. Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 1ի թիւին մէջ ներկայացուած ընկերային դատարաններու կանոնագրութենէն կը պարզուի, թէ այս ձեւի դատարաններ պիտի կազմուին կոլտնտեսութիւններու, հիմնարկութիւններու, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու, զանազան կազմակերպութիւններու եւ այլ կեդրոններու մէջ, պայմանաւ, որ ինքնաքննիչը ներկայացնէ առնուազն յիսուն հոգինոց հաւաքականութիւն մը: Միւս կողմէ, ըստ ներկայացուած կանոնագրութեան, ընկերային դատարանները կ՚ընտրուին «աշխատաւորներու հաւաքականութիւններու ընդհանուր ժողովներուն մէջ ձեռնբարձ քուէարկութեամբ եւ մէկ տարուան համար միայն»: Ընկերային դատարաններու ընտրութեան համար ժողովները կը հրաւիրուին արհեստակցական միութիւններու, կոլտնտեսութիւններու վարչութիւններուն, գործարաններու տեղական կոմիտէներուն եւ կամ աշխատաւորներու ներկայացուցիչներուն տեղական խորհուրդներու գործադիր կոմիտէներուն կողմէ: Դատարանին անդամները կ՚ընտրուին ձայներու պարզ մեծամասնութեամբ եւ ժողովին ներկաներուն ձայներու կէսէն աւելիով, իսկ կազմին թիւը կը սահմանուի ընդհանուր ժողովին կողմէ, այսուհանդերձ, հինգ հոգիէն պակաս պէտք չէ ըլլայ: Կանոնագրութեան համաձայն, ընկերական դատարանները «իրենց գործունէութեամբ հաշուետու են ընդհանուր ժողովներուն»:

Ի՞նչ դեր վիճակուած է այս դատարաններուն: 12 կէտերէ բաղկացած կանոնագրութեան այս բաժինը մէկ առ մէկ կը թուէ ընկերային դատարաններուն գործունէութեան դաշտը, այսպէս, այս դատարանները իրաւունք պիտի ունենան քննելու աշխատանքի մէջ կատարուած անկարգապահութիւնները, ապօրինութիւնները եւայլն: Օրինակ, մէկը որ առանց բանաւոր պատճառի կը բացակայի իր գործէն կամ ժամանակէն առաջ կը ձգէ գործը, անբարեխիղճ վերաբերում ցոյց կուտայ իր աշխատանքին մէջ, անփութութեան հետեւանքով կը փճացնէ աշխատանքի գործիքները, նիւթական վնաս կը հասցնէ, կը բամբասէ, գործի կուգայ գինով վիճակի մէջ, կը հայհոյէ, ընտանիքին կամ գործին մէջ անվայել վարք ու բարք կ՚ունենայ, անհատական վէճեր կը ստեղծէ, կը թերանայ իր զաւակները դաստիարակելու, ծնողքին օգնելու պարտականութիւններուն մէջ, կիներուն նկատմամբ անվայել դիրքի մէջ կը գտնուի, զինեգործութեան մնացորդներէն, պտուղներէն ինքնաթոր օղի կը պատրաստէ եւայլն, եւայլն:

Հրատարակուած կանոնագրութիւնը կը սահմանէ նաեւ պատիժներու տեսակը՝ պարտադրել որ յանցաւորը հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ, հասարակական պարսաւանքի ենթարկել, պախարակել, մինչեւ տասը ռուբլի տուգանք նշանակել, պաշտօնի փոփոխութիւն որոշել երեք ամսուան համար եւն. եւն.:

Ընկերային դատարաններուն որոշումները, ըստ կանոնագրին, «վերջնական են», այլ խօսքով անբեկանելի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԹՈՒԱՂԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Պիտի յաջողի՞ք:

— Յաջողութիւնն ապահովուած է, միայն թէ դուք աչալուրջ կենալու էք որ ժամանակին ընձեռուած առիթը չփախցունէք ձեռքէ:

Գառնիկ իր կրակոտ աչքերը մանկամարդ աղջկան վրայ յառեց ու դողդղալով հարցուց.

— Բայց դուն ի՞նչպէս մինչեւ հոս եկար:

— Ե...

— Այո, դուն:

— Այդ մասին ի՞նչ կայ զարմանալու: Ահա, կորսնցի մայրս ... լմնցաւ գործս:

Կորսնցի՞ր մայրդ:

— Կորսնցի:

— Գեղեցիկ մայրդ:

Մանկամարդ աղջիկը ժպտեցաւ:

— Միթէ՞ գեղեցիկ մայր ունէի:

— Այո... թոթովեց Գառնիկ՝ ու սիրատարփ նայուածք մը նետեց իր դէմը գտնուող հրեշտակին վրայ, որուն սէրը խորունկ ու անուշ սէր մը կը դառնար իր սրտին մէջ:

Մանկամարդ աղջիկը խօսքը վերջացուց ու մեկնեցաւ:

Գառնիկ երկար ատեն անոր ետեւէն նայեցաւ ու յետոյ հառաչեց.

— Խեղճ Լալէզար, կը սիրէ, կը սիրէ զիս... ատիկա գիտեմ: Այդ պատճառաւ իր ոսկեգոյն մազերը կտրել տուած է որ չճանչցուի: Ախ, իր սիրտը լեցուած է... իր հոգին կը վառի...: Մէկ կողմէն հայրենեաց սէրը, իսկ միւս կողմէն՝ իմ սէրս կաշկանդած են զինքը:

Այսպէս, Գառնիկ ամբողջ գիշերը մտածելով ու երեւակայելով անցուց: Հետեւեալ առաւօտը բանտապահին առաջնորդութեամբ ոստիկանապետին ներկայացաւ: Ոստիկանապետը Շաքիր փաշայի կարգած պաշտօնեան էր, ու իր հայատեաց նկարագրով ծանօթ էր բոլոր քաղաքացիներուն:

Հազիւ քառասունի մօտ տարիք մը ունէր. նիհար ու ոսկոր կտրած էր: Ծնօտին ամբողջութիւնը ծածկուած էր ցանցնուած մօրուքով մը, որուն մէջ ճերմակ մազեր կ՚երեւային: Աչքերը դուրս ցցուած էին, իսկ կոպերը բոլորովին ուռած ու արիւն խըռած էին: Խոշոր ու տգեղ քիթ մը կար վրան, որուն ծակերը մեծ ու տձեւ էին: Գեխերու կէս մասը խոնձած ու մնացած մասը թափուելու երեւոյթ մը ցոյց կուտային: Ճակատը կնճռոտած ու տժգոյն էր:

Գառնիկ այդ զարշատիպ մարդուն դէմը կեցաւ ու սպասեց:

Ոստիկանապետը որ պաշտօնատան մէջ գտնուած լայն սեղանի մը քով կը նստէր, պահ մը Գառնիկին երեսը նայեցաւ եւ յետոյ սեղանին վրայ դրուած տեղեկագիրը կարդաց ինքնիրեն, երբ ընթերցումը վերջացուց, այն ատեն խռպոտ ու խլլկուն ձայնով մը ըսաւ:

— Ծօ թշուառական, բաւական չէ՞ այս կատակերգութիւնը շարունակ ձեզմո՞վ պիտի զբաղի: Ըսէք ի՞նչ է այս խայտառակութիւնը ... մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնի ասոր վերջը ...

Գառնիկ անզգուեալի մնաց ու չպատասխանեց: Կարծես թէ չէր լսեր ոստիկանապետին բառերը, չէր հասկնար:

Ոստիկանապետը բարկութեամբ մը ոտքի ելաւ ու անկիւն մը դրուած վեց հարուած մը ու հրացան մը կային, զանոնք սեղանին վրայ դնելով հարցուց.

— Քո՞ւկդ են ասոնք:

— Հրացանն ու վեց հարուածի՞նը, նկատել տուաւ Գառնիկ հարցական ձեւով մը.

— Այո.

— Իմս են:

— Ուսկի՞ց ձեռք անցուցիր:

— Թուրքաստանէն:

— Ինչ բանի համար:

— Անձնապաշտպանութեան համար:

— Անձդ պաշտպանուած չէ՞:

— Ամենեւին:

— Ի՞նչպէս «ամենեւին...» միթէ՞ կառավարութիւնը չպաշտպաներ քեզ:

— Թերեւս ... բայց Քիւրտը կառավարութենէն ալ մտիկ չըներ:

— Ասոնք Քիւրտերուն համա՞ր էին:

— Բնական է:

— Եթէ Քիւրտերուն համար էին, ինչո՞ւ համար սպաննեցիք կառավարութեան զինուորները:

(Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Դաշնակահարուհի Իռէն Ֆարչիեան, առաջին մրցանակաւոր ծայնասփիւռի ազգային մրցումին պիտի նուագէ մաս–նակցութեամբ Շուֆօ նուագախումբի եւ զանազան գործիքներու առաջին մրցա–նակաւորներու: Այսօր Զորեքշաբթի ժա–մը 3ը 10 անց, Ֆրանսաւ. միջին ալիքնե–րու վրայ: Ցայտագիր՝ Օ Ռօյօմ տը լա Միւզիք:

ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄՆՆԴԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ՆԻՍ)

Այս Կիրակի, Նոր Տարի, սկիզբ ժա–մերգութեան ժամը 9: Ս. պատարագ ժա–մը 10·30:

5 Յունուար, Ուրբաթ, Առաւօտ, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ճրագալոյց ժամը 15·30, Ս. պատարագ 16·30ին:

6 Յունուար, Շաբաթ, Սննունդ եւ Մկրտութիւն, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Ս. պատարագ 10·30:

7 Յունուար, Կիրակի, Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան 9, Ս. պատարագ եւ հո–գեհանգիստ 10·30:

ԾԱՆՕԹ.— Շրջանիս հոգեւոր հովիւը Մեռելոցի օրը ժամը 14ին պիտի գտնուի Գոգատի գերեզմանատունը, ննջեցելոց գերեզմանօրհնէքի համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նիսի Երիցատան բարերարներ Գալուստ եւ Նուարդ Կիւլպէնկեանի եւ Կիւլպէնկ–եան գերդաստանի բոլոր ննջեցելոց հա–մար հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի այս Կիրակի, յաւարտ Ս. պատարագի: Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Նաեւ Նիսի եկեղեցւոյն այլ բարերարներուն եւ ի մասնաւորի վար–չութեանս աւենապետ նորոգ հանգուց–եալ Արամ Թէքէեանի համար, այս վերջ–նոյն մահուան քառասունքին լրման առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ 28 Յունուար, Կիրակի, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա–րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, Հինգշաբթի օր ժամը 15էն 18:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին եւ հաճելի անակնկալներ: Աւանդական ԿԱ–ՂԱՆԴ – ՊԱՊԱՆ փոքրիկներու պիտի բաժնէ նախընթրիք եւ մրգեղէն:

Քլաւններ՝ ՖՐԷՏ եւ ՓՕՓՕԼ եւ ՍԻՎ–ՎԻՕ եւ իր ՇՈՒՆԵՐԸ:

Մանուկներու փոխադրութեան համար օթօքարները կը մեկնին դէպի Փարիզ ժա–մը 13·30ին հետեւեալ վայրերէն:

Հաւաքուիլ.— ԱԼՖՈՐՎԻԼ Փլաս Քառ–նօ: ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ Խրիմեան վար–ժարան Րիւ տը լա Տէֆանս: ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ՝ դպրոցին առջեւ Րիւ Հայկ Դը–պիրեան: Միւս մասնաճիւղերու փոք–րիկները կը փոխադրուին իրենց միջոց–ներով:

Շաւիլէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 13–ին, Փուէն տը Շաւիլէն, կը հանդիպի հայկ. դպրոցը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԴպրոցասէրՏիկնանց վարժարանի վար–չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Օր. Ալիս Գա–րայեան (Քանատա) յիսուն տոլար: Գ.Գ. Վ. եւ Թ. Տէր Դաւթեան 250 Ն. Ֆ.: Ա–րամ Սարգիսեան (Անկէն) հարիւր Ն.Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Մարանկօզեան յիսուն, ի–րենց մօրը եւ տիկին Մուրատի յիշատա–կին: Ոմն յիսուն, ողբացեալ Յովհաննէս Քիւրքճեանի յիշատակին: Տիկին Նշան–եան, Րէնսի երեսուն, Գ. Սերբեան (Իսի լէ Մուլինօ) երեսուն, Օր. Սթելլա Գա–զըրճեան երեսուն, իր հօր, ողբացեալ Արշակ Գազըրճեանի յիշատակին: Տիկին Ետիքարտաշեան տասը, փոխան ծաղիկի Թոռնիկ Թէրզեանի մահուան առիթով:

Տիկին Վ. Ջրբաշեան երկու մնտուկ շամիչ եւ մէկ մնտուկ թուղ: Գ. Գ. Մ. Ծիլէրճեան երկու եւ Գ.Ֆրէնկեան 1 սալ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Լեւոն Փափազեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ծերանոցին, Տիկին Բերսաբէ Փափազեանի մահուան առթիւ: (Սատանալ. Յառաջ.ին):

« ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ »

Այս Զորեքշաբթի իրիկուն, սովորական ժամուն, Ֆրանսական պատկերասփիւռի « Ընթերցումներ բոլորին համար» յայ–տագրին ընթացքին Փիէր Տէկրօփ պիտի ներկայացնէ Վիքթոր Կաստոն եւ իր Բ. վէպը՝

Le Chevalier à l'Emeraude

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Ար–ծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբ–թի ժամը 20ծ30ին, ծանօթ հաւաքատե–ղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ժողովը այս Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հա–ւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տարի. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 28 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9290 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5091

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը Փարիզեան շրջանի իր բոլոր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը, այսօր՝ Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ Քառէի սրահին մէջ։

Տարիներէ ի վեր այս «Օր»ն ալ աւանդական է դարձած, միւս ազգային, երիտասարդական, մշակութային ու բարեսիրական տօներու եւ հանդէսներու շարքին։

Ամէն տարի, Կաղանդի առթիւ, 300-350 փոքրիկներ, իրենց ծնողքներով, ներկայ կ'ըլլան «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին, ուր հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող աշակերտներ ու աշակերտուհիներ մայրենի լեզուով ոտանաւորներ կ'արտասանեն, երգեր կ'երգեն եւ կը պարեն Հայկական պարեր, ստեղծելով հայաշունչ մթնոլորտ մը։

Մեծապէս գնահատելի է գործը, որուն լծուած են մեր մայրերը, քոյրերն ու աղջիկները, յանուն ազգապահպանման։

Ֆ. Կ. Խաչը աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր կը գործէ Ֆրանսայի մէջ։ Մասնաճիւղեր հաստատած է այն բոլոր քաղաքներուն մէջ, ուր կարեւոր թիւով Հայեր կ'ապրին։

Կան Ֆրանսահայ բարեսիրական ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք կը գրաւին ծերերով, աղքատներով եւ որբերով։

Կապոյտ Խաչը աղքատներուն եւ հիւանդներուն օգնելէ զատ, իր մասնաւոր հոգածութեան առարկայ դարձուցած է մատաղ սերունդը, իր հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ։

Փարիզի եւ գաւառի մէջ կը պահէ հայերէնի դասընթացքներ։

Դժբախտաբար քանի տարիները կը սահին տարագրութեան մէջ, այնքան կը պակսի հետաքրքրութիւնը մայրենի լեզուին հանդէպ։

Փոքրիկները չեն անշուշտ յանցաւորները։ Որոշ դասակարգի ծնողքներու մօտ հետզհետէ մարելու վրայ է հայրենասիրական կրակն ու հայ մնալու բիւրեղ հպարտութիւնը, տեղի տալով անտարբերութեան եւ սառնասրտութեան պղտոր մի

Այս պարագաներուն տակ գնահատելի ճիգեր է, որ կը փորձեն մեր ամէն կարգի ազգային կազմակերպութիւնները, համրանքը պահպանելու, կամ կորուստը իր նուազագոյն համեմատութեան իջեցնելու համար։

Ֆ. Կապ. Խաչի տիկիններն ու օրիորդները իրենց կարելին կ'ընեն՝ Հայութեան կապելու համար մեր նորագոյն սերունդը։

Այս մարզին մէջ առանձին ուշադրութիւն կ'ընծայեն երկսեռ փոքրիկներու ամառնային արձակուրդին

Երկար ատեն Թափառական ըլլալէ վերջ, Ֆ. Կ. Խաչը արդէն տարիներէ ի վեր ունի իր սեփական շէնքը Պէլֆոնթէնի մէջ, միւռայի դալարագեղ եւ օդասուն բարձունքին վրայ։

Ամէն տարի Յուլիսին եւ Օգոստոսին քանի մը հարիւր հայորդիներ ու հայուհիներ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, Խաչուհիներու հոգածու խնամքին տակ կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն, կը ճոխացնեն եւ կը զեղչեցնեն հայերէն, միաժամանակ կը կազդուրուին։ Օդակայծն ու հաճելին կը վայելեն միաժամանակ։

Այսօր «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին ներկայ ըլլալով, ոչ միայն պիտի քաջալերէք կազմակերպիչները, այլեւ պիտի գնահատէք կատարուած աշխատանքը։

Անդամագրուելով Կապոյտ Խաչին, հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած պիտի ըլլաք։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԳԱՀԻՐԷԷՆ ՔՈՒՎԷՅԹ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ

Զօրքը՝ Անգլիոյ մէջ եւ նաւատորմը՝ Միջերկրականի մէջ կը սպասեն անմիջական հրամաններու, նկատի առնելով Միջին Արեւելքի յանկարծական լարուած մթնոլորտը։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կը շեշտէ թէ վերջին 24 ժամերու ընթացքին իրենց (իմա Անգլիացիներուն) նախատեսութիւնները ըստ որոնց Ծնունդի շրջանը՝ կրնար օգտագործուիլ աւելի լարելու համար մթնոլորտը, մասամբ հաստատուեցան Միջին Արեւելքի մէջ։ Հակառակ անոր որ, կ'ըսեն Բրիտանացիք անմիջական գործողութեանց չէ սպասուիր, սահմանափակ բնոյթ կրող միջոցներ ձեռք առնուեցան։

Այս լարուածութիւնը սկսաւ Գահիրէէն ուր Նասրի բուռն ճառը եւ Խորհ. Միութեան «Նուէրները» մեծ մտահոգութիւններ պատճառեցին Արեւմուտքի մանաւանդ Ամերիկայի որ Նոր «աշխարախոտի մը» հանդիպած է յանձին Կամալ Ապտել Նասրի որուն, հինգ տարի է իր ընծայած անսահման եւ անհաշիւ բարեկամութիւնը տարօրինակ ձեւով կը վարձատրուի։

Գահիրէ կը ժամանէ Խորհրդային կարեւոր ծովային պատուիրակութիւն մը, գլուխն ունենալով Սովային Ուժի ընդհանուր հրամանատար՝ ծովակալ Սերկէյ Կրեշով։ Նման այցելութիւն մը չի կրնար անշուշտ հաճոյք պատճառել Ուաշինկթընի, որ պատրանքներ ունի իր «գնած» բարեկամութեանց մասին, Ամերիկա շուզեր հաւատալ սակայն, ինչպէս ըսուեցաւ եւ կրկնուեցաւ, թէ փոխարինելու համար Անգլիոյ կորսնցուցած նուաճողութիւնները, Նասր Աղեքսանդրիան պիտի արամադրէ Ռուսերուն։ Ամերիկացիք կ'ուզեն տակաւին հաւատալ թէ այս լուրը կրնայ պարզապէս հրապարակային քարոզչութիւն ըլլալ, նկատի առնելով մանաւանդ որ լուրին առաջին աղբիւրը Թէլ Աւիվի «լաւատեղեակ» օրաթերթ մըն էր։

Ամերիկա միշտ աւզած է եւ կ'ուզէ խընայել Նասրը, այս առթիւ յաւակնոտական մէկ քուէարկութիւն որ տեղի ունեցաւ Միացեալ ազգերու մէջ, գրեթէ ուշադրութիւն չգրաւեց Կոայի դէպքերուն պատճառաւ

Ց ափրիկեան եւ վեց լատին-ամերիկեան երկիրներ կը ներկայացնէին բանաձեւի ծրագիր մը որ բանակցութիւններ կ'առաջարկէր Իսրայէլի եւ արաբական պետութեանց միջեւ պաղեստինեան հարցին լուծման համար։ Այս ծրագրին ի նպաստ քուէարկեցին 34 երկիրներ, ձեռնպահ մնացին քսան ուրիշներ, ոչ առաջիններուն, ոչ երկրորդներուն մէջ էին Միացեալ Նահանգները որոնք Նասրի եւ խորհրդային պլոքին հետ դէմ քուէարկած են։ Ֆրանսացիները կը յիշեն նաեւ թէ գեմօկրատ ներկայացուցիչին առաջարկը, որ խորհրդարանին մէջ ըսաւ թէ Ամերիկացիները զօրավիգ պէտք է կանգնին Ֆրանսայի Եգիպտոսի դիւանագէտներու հարցին մէջ ոչ մէկ արձագանգ գըտաւ։ Եթէ չլսելու եկան այս ձայնը, կ'ըսէ «Ֆիկարօ»յի Թղթակիցը, Ամերիկացիք չեն կրնար սակայն չտեսնել ձեւանալ այն նկարը զոր ամերիկեան մամուլը հրատարակած է եւ որ ցոյց կու տայ Նասրը, կրկին ժպտուն, խորհրդային սուզանաւի մը կողքին։

Եգիպտական մամուլն ալ կը հաղորդէ թէ Խորհ. Միութիւնը եւ Չեխոսլովաքիան ամրապնդած են եգիպտական պատերազմական նաւատորմը իրենց տուածներով։ Եգիպտացիք չեն ծզեր սակայն տրուածին քանակը եւ որակը։ Դէտերու կարծիքով, յանձնուած են գլխաւորաբար սուզանաւեր (10–15) եւ ականանաւեր։

Աղեքսանդրիոյ Ալ Մասաա թերթն է որ առաջին առթիւ արտօնութիւն ստացած է խօսելու այս յանձնումներուն մասին եւ այս առթիւ աւելցուցած թէ այս ձեւով եգիպտական նաւատորմը արեւելեան Միջերկրականի հարուածելու հզօրագոյն ուժը կը դառնայ։ Թերթը կը գրէ նաեւ թէ յանձնումները եղած են օրէնք առնելն սրպնօղի մասնակցին Դեկտեմբեր 23ին տօնակատարութեանց որոնք կ'ոգեկոչեն 1956ի անգլօ-ֆրանսական ուժերու պարտութը

Ցասաջիկայ Յունուար 5էն ալ, Գահիրէ կը ժամանէ խորհրդային տնտեսական պատուիրակութիւն մը. Միջին Արեւելքի գործակալութիւնը կը հաղորդէ այս առթիւ թէ տնտեսական կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան Եգիպտացիներուն եւ Ռուսերուն միջեւ.

Միւս կողմէ, իբրեւ հետեւանք Նասրի յայտարարութեանց 59.000 հեկտար հող ազգայնացուեցաւ Եգիպտոսի մէջ։ Ասոնք կը պատկանէին 2614 օտարականներու որոնց մեծ մասը Արաբ, Յոյն եւ Իտալացի են։

Մանսուրայի Թաղականութիւնն ալ որոշած է արձան մը բարձրացնել ոգեկոչելու համար այն յաղթանակը զոր այդ քաղաքին (Նեղոսի բերանը) բնակիչները տարած են, Ֆրանսայի Լուտովիկոս Թ. Թագաւորին վրայ։

Մանսուրա հիմնուած է 1221ին երբ Խաչակիրները ցամաքահանուած կ'ըլլէին եգիպտական Ափը, Տամիէթի մօտ։ 29 տարի ետք, 1250ին, Ֆրանսայի Ս. Լուտովիկոս Թագաւորը գերի ինկաւ Մանսուրայի մօտ եւ Մանսուրա տարուեցաւ։ Հոն ցարդ ցոյց կը տրուի տուն մը՝ որմէ Ֆրանսայի Թագաւորին բանտը եղած է մինչեւ որ փրկագինը վճարուի։

Եգիպտոսէն ետք, Քուվէյթն ալ նոր մտահոգութիւններ կը պատճառէ։ Քասըմ քիչ մը հանգիստ ձգելէ ետք Քուվէյթի Շէյխը բուռն արտայայտութիւններ ունեցած է կրկին։ Յայտարարած է թէ յարաբերութիւնները պիտի խզէ բոլոր այն երկիրներուն հետ որոնք լաւ յարաբերութիւններ կը պահեն Քուվէյթի հետ։ Այդ իսկ պատճառաւ, Անգլիա կազմ ու պատրաստ կը սպասէ օգնելու անմիջապէս միջամտէ եթէ Շէյխը Անգլիոյ դիմէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ատալէթ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Կիւմիւշփալա ամբաստանեց Ազգ. միասնականութեան նախկին կոմիտէն որ իր վերջին յայտարարութիւններով կ'ուզէ քանդել ժողովրդավար վարչաձեւը Թուրքիոյ մէջ։ Արդարեւ վերջերս ասոնցմէ մէկը դէմ արտայայտուած էր որեւէ ներման Եասը Ատայի դատապարտեալներուն նկատմամբ, շեշտելով թէ անոնք որոնք «յեղափոխութիւնը ըրած են կրկին կրնան ընել»։

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն շատ մտահոգ է իր անդամներու թիւին նուազման պատճառաւ։ Այս առթիւ հրատարակուած փաստաթուղթ մը կը շեշտէ թէ անդամներու թիւին նուազումը քաղաքական գործունէութեան եւ կազմակերպչական աշխատանքի տկարութեան նշանն է։

ԱԹԷՆՔԻ խորհրդային դեսպանը Արտաքին նախարարին այցելութիւն մը տըւած է եւ յայտնած այս առթիւ իր կառավարութեան մտահոգութիւնները ըսելով թէ հիւլէական ռումբեր կը պահուին յունական հողամասին վրայ

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ կը հաղորդեն թէ Ծնունդի օրը Եաֆայի Ս. Միքայէլ եկեղեցին, որ քաղաքին ուղղափառ ամէնէն հին եկեղեցիներէն մէկը նկատուած է բոլորովին քանդուած է հրդեհի մը հետեւանքով։ Եկեղեցին որ 113 տարուան էր, թանկագին առարկաներ կը պարունակէր։

ԾԱՓՈՆԻ բնակչութեան թիւը 94 միլիոն 280.000 էր 1961 Հոկտեմբեր 1ի մարդահամարին համաձայն։ Մէկ տարուան մէջ 870.000 ճափոնցի աւելցեր է։ Նոյեմբեր մէկին, Թոքիոյի բնակչութեան թիւն էր՝ ինը միլիոն 948.376։

ԼԵՀԵՐԸ Ծնունդը տօնած են գերոյէն վար 15 աստիճան ցուրտով Վարշաւայի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ, ուր պատարագը մատուցած է Կարդինալ Վիշինսկի։ Լեհաստանի Աւագերէցը չէ քարոզած այս առթիւ այլ գոհացած է կարդալով Պապին հեռագիրը, ուր Յովհաննէս ԻԳ. կը շեշտէր թէ կը բաժնէ Լեհերուն «ուրախութիւնները և աւելի՝ մտահոգութիւնները եւ դժուարութիւնները»։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «Ժողովուրդին Ազգային Համագումարին գործադիր Բիւրօն» (խորհրդարանը այսպէս ճանչցուած է համայնավար Չինաստանի մէջ), պիտի հաւաքուի Փեքին յառաջիկայ Մարտ 5ին։ Համագումարը երկու տարի է նիստ չէր ունեցած։ Կը կարծուի թէ գլխաւորաբար տնտեսական հարցերով պիտի զբաղի։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 1961ին հինգ հազար երկու հարիւր միլիոն տոլար տըւած են արտասահմանի, իբրեւ օգնութիւն։ 1712 միլիոն յատկացուած է միայն զինուորական օժանդակութեան։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախկին մենատէրը՝ Փերոն վերամուսնացաւ։ Այս ամուսնութիւնը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ Փերոն վերջնականապէս հրաժարած է Արժանթինի իշխանութիւնը կրկին ձեռք ձգելէ որովհետեւ ծանօթ է թէ իր ողբացեալ կինը՝ Էվիթա Փերոն ինչ հմայք կը վայելէր Արժանթինի բանուորական շրջանակներու մէջ եւ անոնց շնորհիւ կրնար կրկին իշխանութիւնը ձեռք ձգել. Փերոն վաթսուն տարեկան է, կինը՝ 28։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ առաջին անգամ ըլլալով «մարդկային մարմինի գեղեցկութեան մրցում»մը կազմակերպուած է Սվերտլովսքի մէջ (Ուրալի շրջան)։

ՔԵՄՈՅԵ կղզիներու ռմբակոծումը որ դադրած էր Սեպտեմբեր 10էն ի վեր վերսկսաւ Ծնունդի օրը, կը հաղորդեն Ֆորմոզայէն։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլինի քաղաքապետ՝ Վիլլի Պրանտ յայտարարած է թէ Գերմանիոյ վերամիացումը չի կրնար կատարուիլ մերձաւոր ապագայի մը մէջ։

1962ԻՆ պարտաւորիչ պիտի դառնայ մանկական անդամալուծութեան (փոլիոմիէլիթ) պատուաստը 20 տարեկանէն վար եղողներուն։

ԱՆՏՈՌԱՅԻ կացութիւնը շատ լաւ է։ Պետական գանձը 420 միլիոն հին փրանքի շահ մը ունեցած է այս տարի։ Անտառա Սպանիոյ սահմանակից «անկախ» հանրապետութիւն մըն է։

ՊՈՆԻ մէջ Յունուար հինգին խօսակցութիւններ պիտի ունենան Մաքմիլլըն եւ Ատընաուըր։ Այս խօսակցութեանց պիտի մասնակցին նաեւ երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները։

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ արտաքին նախարարը Փարիզի մէջ յայտարարեց թէ տրամադիր են զիջումներ ընելու։

ԻՒՄԱՆԻԹԷ կը գրէ թէ Վատիկանը մեծ արշաւանք մը կը սկսի աշխարհականութեան, ընկերվարութեան եւ ժողովրդապետութեան դէմ Տիեզերական Ժողով մը գումարելով։ Այդ ժողովին նպատակն է քարոզչութեան նոր ձեւեր գտնել պայքարելու համար, «շարքային անհաւատութեան մը դէմ որ կը զարգանայ համաշխարհային չափանիշով», կ'ըսէ հայամնավար պաշտօնաթերթը։

ԽՆՁԱՐԱՑԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

NOSTALGIA

Երբ արեւը դանդաղ մտնում է իր մայրամուտը Միջերկրականից այն կողմ, եւ ճպուռները յոգնած՝ դադարեցնում են իրենց դամանուածը մայրիների վրայ, դմայլելի տեսարան է բացւում Խնձարայի բարձունքից դէպի դիմացի հովիտներն ու լեռները Լիբանանեան :

Դէպի աջ, դորշ – կապտաւուն տարածութեան մէջ, Ճունիէից եկած բարձրանում են շարքով Մառոնի գիւղերը չէն՝ մինչեւ գրեթէ սահմանը Սուրիոյ: Շուտով պիտի ելեկտրական լոյսերով պայծառանայ ժինեւորց վանքը Հայոց կաթողիկէ Զմմառ, բոլոր վշտահարների մխիթարիչ Տիրամօր հովանու ներքեւ. Մի ժամանակ մտաւոր եռուն կեանք կար այնտեղ. այժմ մագաղաթները հնանում են անդուլներում ծերացած կրօնաւորների նման եւ մատեաններն անշարժ՝ ծածկուած են փոշիով: Տխուր ճակատագիրը մայր արմատից պոկուած բոյսի ...

Դէպի ձախ բոլոնիացիՀայնէն դուարթ: Այնտեղ հիմա, օրճարաններում դառւմ է բարձրախօսը եւ դործի մարդիկ բլոտ են խաղում մոռանալու համար շուկայի հոգսերը: Աւելի դէպի ձախ՝ համեստ օրճարան, համեստ օթեակները: Եւ աւելի հեռու, չոր լեռների ճամբով, Զահլէն ու Բեքաայի դաշտը հացառատ, որի գլխին պահակ է կանգնած Լիբանանի Մասիս Սանիկը :

Այստեղ, Շթորայումն էր, որ Աղբալեանը յղացաւ հայաւան հիմնելու գաղափարը: Ծրագիրը յաջողութիւն չունեցաւ: Ով հրապուրուեց, հողի եւ տան տէր դարձաւ, այժմ հեռանալու մասին է մտածում՝ ծախելով իր հողն ու տունը: Աղբալեանի ճարտարապետական կառոյցը, սակայն, կեցած է իր տեղը:

Քիչ անդին, ցամաք լեռան կողքին, թառած եւ ամուր կեցած է իր տեղը Սուէտիոյ բաղնիքի հայաւանը՝ Այնճար: Անճար յուսահատութեամբ հիմնուած այս գիւղը այժմ չէն եւ հարուստ է, որովհետեւ հաւատարիմ մնաց հայի փիլիսոփայութեան. «բանուկ ձեռքը չի մուրայ»

Զմայլելի է Լիբանանը Խնձարայի բարձունքից, երբ արեւը մայր է մտնում եւ ճպուռները լռում են մայրիների վրայ, բայց դուք դիտե՞լ էք Հայաստանի Արարատեան դաշտը Քանաքեռի բարձունքից առաւօտեան, երբ օդը խաղաղ է, յստակ, եւ գիւղերի վրայ նոր է սկսում բարձրանալ թոնիրների ծուխը: Դուք ճաշակե՞լ էք Քանաքեռի այգիներում գիշերուայ ցօղով լուացուած Խարջու խաղողը աննման եւ դիտել զարթնող դաշտը Արարատեան :

Ձեր առջեւ՝ Մասիսը վեհափառ ամբողջ հասակով՝ Կուրծքը դեռ ծածկուած է նօսր մշուշով, բայց գլուխը բաց է եւ պեծին է տալիս ծագող արեւի ճառագայթների ներքեւ: Հայոց Մասիսը՝ պատկառելի եւ գեղեցիկ, հէքեաթային: Դեռ չի ծնուել մի նկարիչ, որ պատկերացնէր Հայոց լեռը իր խորութեան մէջ: Չի եղել մի երգահան, որ Մասիսի վեհութիւնը ներկայացնէր համանուագով: Մասիսը անմատչելի է, անկրկնելի, միակն է տիեզերքում, Հայոց Մասիսը Հայաստանի սրտում :

Դէպի ձախ՝ Բարթուղեան շղթան լեռների — Զինգիլ, Կողբի, սարը սուր եւ աղատաւ: Անդին, անլեռ տարածութիւնից Արաքսն ու Ախուրեանը գրկախառն՝ մուտք են գործում հանդիսաւոր հոսանքով Արարատեան դաշտը: Զոյգ գետերի միութեան վայրում պատմութիւնը տեղաւորել է մեր մայրաքաղաքը՝ Երուանդակերտ.

Այս կողմ, Արագածի քարոտ կրծքին Թալինի շրջանում, բոյն են հաստատել Սասունի արծիւները: Հայրենիքում են, բայց հայրենիքում չեն զգում իրենց: Աչքերը յառած դէպի Տալւորիկ ու Ծովասար, ձիերը թամբած եւ հրացանները ուսերին՝ նրանք սպասում են անհամբեր, երբ պիտի ճեղքեն Արաքսը, պիտի մագլցեն Բարթողն ի վեր, ուրան դէպի Սասունը հարազատ :

Արագածը, Հայոց Աշխարհի սոխնքը, դեռ պատանի՝ ես լայնքով ու երկայնքով չափել եմ նրա բոլոր կողմերը: Բիւրականի տանիքներից հիացել եմ Մասիսի գեղեցկութեամբ: Աղօթել եմ Օշականում Սուրբ Մեսրոպի գերեզմանի առջեւ: Խըմել եմ Աշտարակի չիրան Ուռոցի ափին: Համբրոզի ձորում կարմրախայտ եմ բռնել թոռով: Եւ քարեր եմ նետել զուլալ լճակի մէջ, չորս գագաթների միջեւ :

Եթէ Մասիսը Հայկ Նահապետն է Հայաստանի բազուկը հուժկու աղեղի վրայ, արթուն պահակը հայութեան, Արագածը սնուցանողն է հայ ժողովրդի, Հայաստանի կենադրիւրը: Զուր չէ, որ ժողովուրդը Հայոց երկիրը լուսաւորող կանթեղը վառ, տեղաւորել է Արագածի գագաթին :

Եւ Արարատեան դաշտը... Անծայրածիր իր խնկանման մշտադալար — Հայաստանի սիրտն ու հոգին: Արեւը հազիւ ոսկեզօծել է իր ճառագայթներով գիւղ ու վանք, յուռթի արտերն ու այգիները արգասաբեր :

Ամբողջ դաշտը, արեւելքից արեւմուտք, կարծես ափի վրայ, աչքիդ առջեւն է: Արեւմուտքից արեւելք, օձի գալարումներով, ոլոր մոլոր հոսում է Մայր Արաքսը՝ ծոյլ եւ անաղմուկ: Ամէն կողմ առուները խլում են նրա կրծքի ջուրը, ոռոգելու համար արտերն ու այգիները: Խեղճ է Արաքսը Արարատեան դաշտում՝ արհամարհուած նոյնիսկ գոմէշների կողմից, որոնք ծոյլ – ծոյլ լողանում են տղմոտ ջրի մէջ: Այս չէ Վերգիլոսի կամուրջներ չհանդուրժող Արաքսը: Անցէք Օրդուբադից Մեղրի տեսնելու համար Հոմէջացի քերթողի երգած Արաքսը :

Արաքսից այս կողմ, Արարատեան դաշտի սրտում՝ Էջմիածինը, ուր «փառաց լոյսն իջաւ ի հօրէ» հայ ժողովրդի դարաւոր հաւատի խարիսխը.—

Էջ Միածին ի հօրէ եւ լոյս փառաց ընդ նմա :

Եւ Էջմիածնի կողքին Ճեմարանը Գէորգեան, ուր անցել են իմ մատաղ կեանքի տարիները.

Եւ Էջմիածնի շուրջ երեք կոյսերի տաճարները դեռ կանգուն՝ Գայիանէ, Հռիփսիմէ, Շողակաթ :

Եւ քիչ անդին, Երեւանի ճամբու վրայ, Ներսէսի ձեռակերտ Զուարթնոցը աւերակ, իր հոյակերտ խոյակներով, արծիւներով ու ողկոյզներով:

Եւ Էջմիածնից աջ ու ձախ, հարաւ եւ հիւսիս՝ չէն գիւղեր եւ այգիներ, ցորենի ու բամպակի արտեր, ուր հոսում է չինականի ճակատի քրտինքը եւ գեղջուկների երգը զուարթ :

Կեանքը եռում է Հայաստան Աշխարհում, Արարատեան դաշտի վրայ, Մասիսի ստուերի ներքեւ: Ես ապրել եմ այդ աշխարհում, առնական բնութեան մէջ, սիրել եմ նրա եզական գեղեցկութիւնը, որ, աւա՜ղ, այլեւս անկրկնելի է ինձ համար :

Եւ Խնձարայի բարձունքում, մայրիների շուքի տակ, Սանեզի հովանու ներքեւ մեր երազ – Մասիսն եմ տեսնում, ճպուռների միալար երգի մէջ, մեր չինականի հորովելն եմ լսում, գեղեցիկ Լիբանանում, մեր գեղեցկագոյն Հայաստանն եմ երազում ;

Տեսայ Լափլաթայի ջրերը անծայրածիր եւ գեղեցիկ Ռիոն հէքեաթային: Լըսեցի Նիակարայի համերգը վիթխարի: Հիացեալ Սէնա Նեւատայի բարձրալեաց ծառերով դարաւոր: Զարմացայ Սփինքսով ու բուրգերով Նեղոսի ափին եւ Ակրոպոլիսով, Պառնասի ստորոտը — աշխարհ տեսայ եւ ահա հիանում եմ Լիբանանի գեղեցկութեամբ, բայց ոչ մէկը չի հասնի մեր Հայաստանին, այնքան մօտ ու հարազատ չէ իմ սրտին, որքան Հայաստանը :

Աշխա՛րհ անցիր, Հայաստանի նման երկիր չկայ :

Չկա՛յ Հայաստանի նման երկիր՝ ինձ համար :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ԱՅՆ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ, ԱՅՆ ՕՐԷՆ ԱՍԴԻՆ..."

Դժբախտաբար «մեր ընթերցող հասարակութիւնը» շատ խստապահանջ է, թէեւ բառին բուն նշանակութեամբ դժուար է որեւէ հաշտութեան եզր գտնել իրական ընթերցողներուն եւ այն միւսներուն միջեւ, որ գոյութիւն ունի Սփիւռքի մէջ

Այս վերջինը առօրեայ մամուլը, մասնաւորաբար օրաթերթ կարդացողն է, այն հրատարակութիւնը, որ՝ ինչպէս սովորաբար կ'ըսուի քանիչորս ժամուան կեանք ունի, առանց մոռնալու, որ այդ տեւողութիւնն ալ հետզհետէ կը նուազի, շնորհիւ [illegible] միջոցներու

Բայց կայ ընթերցող հասարակութիւն մը, որ կապուած է գիրքերուն, եւ հանապազօրեայ հացի պահանջին պէս պէտքը կը զգայ անոնց ներկայութեան: Այս մէկն է անհասանելի որ մեր մէջ հետզհետէ կը պակսի դժբախտաբար :

Բայց հակառակ այդ տխուր իրականութեան, մեր գրագէտները միշտ ներկայ են եւ «մեր դժուարահաճ ընթերցող հասարակութեան» գիրքեր կը ներկայացնեն, առանց նկատի առնելու խնդրածի հետզհետէ պակսող պահանջը :

Գրեթէ տարի մը ետք, նոյն հեղինակէն, Սօս – Վանիէն ունինք, հէքեաթներու երկրորդ հատոր մը, «Այն օրէն ի վեր, Այն օրէն ասդին» նոյն խորագրով

Հէքեաթներու Բ. հատոր, հեղինակ՝ ՍՕՍ. ՎԱՆԻ, Պէյրութ, 1961

նոյն արտաքինով: «Յառաջ»ի ընթերցողները փաստաւարար կը յիշեն Ա. հատորը, որուն մասին «Ցուցատետր» մը նուիրած էինք («Յառաջ», 12 Մարտ. 1960), յատկանշելով հեղինակին բեղուն գործունէութիւնը, քանի մը մարզերու մէջ :

Սօս — Վանի միակն է ներկայիս, որ այս մէջ հէքեաթներու գրականութեան կը բերէ իր վաստակը, միշտ աւելի հաւատաւոր կերպով: Յաջորդաբար երկու տարուան մէջ երկու հատոր շատ պիտի գտնեն թերեւս մեր ընթերցողները, զորս «դժուարահաճ» ածականով որակեցինք. Դժուարահաճ են որովհետեւ իրենց մատուցուած որեւէ սեռի գրականութեան հատորները, մեծ մասամբ անվաճառ կը մնան, այն պատճառաբանութեամբ, թէ իրենց ճաշակներուն գոհացում չեն տարուիր: Երբ գրքի խնդրանք մը կ'ըլլայ, ընտրութիւնը մեզի վստահելով, բանաստեղծական հատորները, հազարին մէկ համեմատութեամբ նոյնիսկ, կարելի չէ ներկայացնել, որովհետեւ մերժումի առաջին պատրուակը՝ «Բանաստեղծութենէ չեն հասկնար» պատասխանը ունի: Վէպեր չունինք եւ եթէ որեւէ հեղինակ իսկ առաջարկենք՝ «արդէն կարդացած ենք» կ'ըսուի: Հայաստանի վիպական ճոխ գրականութենէն երբ վէպ մը առաջարկենք, «Լեզուն և ուղղագրութիւնը մեզի ընտանի չեն» պատասխանը պատրաստ է:

Ուրեմն ի՞նչ գիրք յանձնարարել: Հէքեաթներու գրականութի՞ւնը հապա, ինչպէս «Այն օրէն ի վեր, Նոյն օրէն ասդինը»: Ան ալ շատ գրական է, առանց նկատի առնելու որ այդ ոճով ու տարազով հատորը, գրական ամէն մէկ էջին մէջ հայ ժողովրդական դարաւոր իմաս-

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛

Եւ յանկարծ, 1932 Նոյեմբեր 11ին, խորհրդային մամուլը հրատարակեց հետեւեալ լակոնական զեկոյցը.

«Ընկերուհի Նատեժտա Սերգէյեւնա Ալիլուվա, Սթալինի կինը, մահացած է 9էն 10 Նոյեմբերի գիշերը՝ 30 տարեկան հասակին»:

Փառաւոր թաղում տեղի ունեցաւ, սակայն ընդհանուր զարմանք պատճառեց այն պարագան, որ հանգուցեալին մարմինը թաղուեցաւ փոխանակ կիզուելու, ինչպէս սովորութիւն էր վարչաձեւին կարեւոր անձնաւորութեանց համար.

Ո՞վ արգելք հանդիսացած էր կիզման :

Սթալին: Չէր ուզեր որ կնոջ սրտին մէջ մխրճուած ատրճանակի գնդակը գտնուի:

1932 Նոյեմբեր 9ին, մարեչալ Վորոշիլով մեծ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր Յեղափոխութեան տասնըհինգերորդ տարեդարձին առթիւ: Երկիրը ահաւոր սովի մէջ էր (հողերու համայնացման հետեւանքով), սակայն ասիկա արգելք չէր, որ իր ղեկավարները առատութեան մէջ ապրին: Ոչ ոք իրաւունք ունէր ժողովուրդին խեղճութեան մասին խօսելու. մամուլին մէջ ոչ մէկ բառ կը գրուէր այս մասին: Ամէն ոք պարտաւոր էր կրկնել Սթալինի հնարած նախադասութիւնը. «Կեանքը այժմ շատ աւելի ուրախ է ու երջանիկ»:

Նատեժտա, որ բարեսիրտ էր եւ կը տառապէր, կ'ատէր այս սուտ քարոզչութիւնը: Վորոշիլովի սարքած ընդունելութեան ընթացքին բերնէն կարեկցութեան քանի մը խօսք փախցուց բանուորներուն եւ գիւղացիներուն մասին: Սթալին բարկութենէն գունատեցաւ: Քիչ յետոյ կնոջը ըսաւ, որ տուն դառնալու ատենը եկած է: Կինը խելակորոյս նայուածք մը նետեց չորս դին: Ամէն ոք տեսաւ, թէ սրահէն դուրս ելած միջոցին Սթալին ու Նատեժտա կը վիճաբանէին:

Ի՞նչ պատահեցաւ երբ մինակ մնացին: Ըստ ոմանց, Նատեժտա անկողին մտած, ծածկոցները գլխուն քաշած եւ սրտին մէջ ատրճանակի գնդակ մը տեղաւորած է: Ըստ ուրիշներու, Սթալին ոչ թէ անձնասպանութեան մղած է դժբախտ կինը, այլ իր իսկ ձեռքով մեռցուցած է զայն: Փաստը այն է, յամենայն դէպս, որ Նատեժտայի սրտին մէջ ատրճանակի գնդակ մը կար: Մեռեալին քով կանչուած երեք բժիշկները հրահանգ ստացան յայտարարելու, թէ Նատեժտա անյետաձգելի գործողութեան մը ընթացքին մեռած էր: Սակայն այսպիսի գաղտնիք մը միշտ ալ ի վերջոյ երեւան կ'ելլէ, նոյնիսկ Խ.Միութեան մէջ, ամէնէն սեւ սարսափի օրերուն :

Սթալին չէր կրնար թոյլ տալ, որ այսքան վտանգաւոր վկաներ ողջ մնան: 1938ին, այս երեք բժիշկները ամբաստանուեցան Սթալինը, Մոլոթովն ու քանի մը ուրիշներ թունաւորել ուզած ըլլալու յանցանքով եւ զգայացունց դատավարութենէ մը վերջ մահուան դատապարտուեցան :

Տասը տարի ետք՝ կարգը հասաւ Սերգէյ Ալլիլույեւի եւ իր միւս աղջկան, որոնք եղելութենէն տեղեակ էին:

Սթալինի կողմէ ուղարկուած կուսակցական ղեկավարներ ներկայացան իրենց:

— Դուք, որ Սթալինը այնքան լաւ ճանչցած էք յեղափոխական պայքարի օրերուն, լաւ կ'ընէք որ ձեր յուշերը գրէք:

Այդ շրջանին, այս ձեւի խօսք մը հրահանգի համազօր էր: Մերժել՝ համապատասխան կ'ըլլար ընդդիմութեան: Հայր ու աղջիկ գործի լծուեցան ;

Գիրքը լոյս տեսաւ 1946ին, Աննա Ալիլույեւայի ստորագրութեան տակ: Նախքան հրատարակութեան յանձնուիլը կարդացուած էր, ըստ օրէնքի, բազմաթիւ գրաքննիչներու կողմէ: Սթալին ինքն ալ կարդացած էր ձեռագիրը :

Արդ, ամիս մը ետքը, «Փրաւտա» խիստ յօդուած մը կը հրատարակէր Աննայի յուշերուն դէմ. յօդուածին մէջ կ'ըսուէր թէ գրքին մէջ կը վխտան Լենինի, Սթալինի եւ Կալինինի մասին անընդունելի ազատութեամբ հնարուած յերիւրանքներ: Հեղինակը կը յօրջորջուէր «արկածախնդրուհի»:

Ոչ ոք պիտի կարենար այս ձեւով խօսիլ ամենակալ բռնատէրին քենիին մասին, եթէ բռնատէրը ինքը տուած չըլլար համապատասխան հրահանգները:

Գիրքը անմիջապէս քաշուեցաւ գրատուներէն եւ գրադարաններէն. Աննա եւ իր հայրը ձերբակալուեցան :

Անկէ ի վեր բնաւ չլսուեցաւ իրենց մասին: Նոյնիսկ եթէ տեղւոյն վրայ մահուան չդատապարտուեցան, շատ հաւանաբար զրկանքներու հետեւանքով մեռան կեդրոնացման կայանի մը մէջ :

Նատեժտայի մահէն յետոյ, պէտք էր «կեանքի ընկեր» մը գտնել ամենազօր տիրոջ :

Կուսակցութեան եւ Պետութեան ղեկավար շրջանակներուն հետ կապ ունեցող երիտասարդ աղջիկներուն եւ կիներուն մէջ վախը ծնունդ առաւ: Իրենց վրայ սարսափ կու գար երբ կը մտածէին թէ նոր ընտրեալին ալ կրնայ վերապահուած ըլլալ Կատերինայի ու Նատեժտայի ճակատագիրը :

— Դժուար է կամաւոր երրորդ զոհ մը գտնել Սթալինի համար, կ'ըսէր Զամիաթին, յայտնի գրողը :

(3 Շար.)

ութեան կայծերը խտացած են, արուեստով ու նրբութեամբ մշակուած, կը բաւէ որ ընթերցանութեան հաճոյքն ու ճաշակը կորսնցուցած չըլլայ ոեւէ մէկը :

Ի՞նչ կ'ըսէինք հեղինակին հէքեաթներու հաւաքածոյին առթիւ.— Սօս – Վանիլ լաւ կը ճանչնայ մեր հայրենիքը, մեր աշխարհագրութիւնը, մեր հողագործութիւնը, որուն գեղեցիկ մէկ նկարագրութիւնը կուտայ «Նոյի Արցունքը» անուն գամէլովով: Տասներեք հէքեաթներով կազմուած ներկայ հատորով ալ կրկին կը հաստատէ մեր խորհրդածութիւնը: Հայրենի բնութեան նկարագրութիւնը, անտառներն ու լեռները, ծառն ու ծաղիկը կը գտնենք բոլոր աւանդավէպերուն մէջ, մինչ այն առանց աշխարհագրական անուններու գեղեցիկ շարք մը յիշատակելով,—[illegible] մայրաքաղաքը, Սակաց երկիրը, Սասունը, Տարօնն ու Մարութայ լեռը, Բզնունեաց ծովը, Վասպուրականը, Արտամէտի հրաշալի այգիներն ու պարտէզները, Արարատը, Վարագայ լեռը, Սիփանն ու Թանտուրէկը, Նեմրութը, Գրգուռը, առանց մոռնալու Եփրատն ու մանաւանդ Հայաստանի անմահական աղբիւրները, որոնք՝ դարձեալ առանց բացառութեան, իր բոլոր հէքեաթներուն հենքը կը կազմեն, ինչպէս նաեւ ուրիշ առիթներով ալ ամէն մէկին հրաշալի եւ բուժական յատկանիշները իր ուսումնասիրութեան եւ քննութեան նիւթը կազմած են :

Բանաստեղծական ներշնչումով կազմըւած են բոլոր հէքեաթները, որոնցմէ մէկ քանիին յիշատակութիւնը կ'արժէ ընել:

Այս նոր հատորին մէջ աննման հէքեաթներէն մէկն է «Մօր մը Սիրտը» շատ ժողովրդական եւ ծանօթ, որուն բազմաթիւ փոփոխակները գեղեցիկ եւ պղայուն էջերու ծնունդ տուած են հէքեաթներու մեր գրականութեան մէջ: Թիթեռնիկի նրբութեամբ, ճերմակներ հագած անտառի եւ լերան պարիկն է, որ Հովիւը փորձել կ'ուզէ թէ իրակա՞ն է իր սէրը իրեն հանդէպ: Պարիկը հարստութիւն կը խոստանայ, եթէ Հովիւը սպաննէ իր մայրը եւ սիրտը իրեն բերէ: Հովիւ երկու անգամ կը հրաժարի գործել ոճիրը: Առաջին անգամ հաւբալի մը, երկրորդ անգամ կատուի մը սիրտը կը բերէ: Պարիկը չի խաբուիր: Հովիւը երրորդ եւ վերջին անգամ կը սպաննէ մայրը եւ սիրտը առնելով կը վազէ: Վազելու ատեն ոտքը քարին կը զարնուի եւ Հովիւը կ'իյնայ: Մօրը դուրդուրոտ ձայն է որ կը խօսի,— «Ա՜խ, տղաս, մէկ տե՞ղդ ցաւեցաւ»:

Ուրիշ աննման աւանդութիւն մըն է «Սուրբ Թոնիրին աւանդութիւնը», դարձեալ մշակուած շատերուն կողմէ: Մուրացկան մըն է, որ հացի տեղ՝ սէր ու համբոյր կը մուրայ երէցկինէն, եւ երբ տաք համբոյրը կ'ունենայ, այդ պահուն երէցը վրայ կը հասնի եւ երէցկինը թոնիրը կը նետուի, ձուկի կը փոխակերպի եւ թոնիրն ալ ջուրով կը լեցուի: Հացին եւ թոնիրին նուիրականութիւնն ու երէցկնոջ՝ հետեւաբար հայ կնոջ պատուաւոր դիրքն ու առօթասացութիւնը աւելի գեղեցիկ հէքեաթով մը չէին կրնար ապրիլ հայ ժողովուրդին եւ գրականութեան մէջ :

Այսպէս մէկը միւսէն աւելի յաջող հէքեաթներու շարք մըն է նաեւ այս հատորը, ինչպէս «Մահ եւ Յարութիւն»ը, «Թաթիկն ու Թութիկը» եւայլն :

Սօս – Վանիի գրականութիւնը խորհրդապատկերներով հարուստ է, յաճախ չափազանցութիւններու երթալու աստիճան: Այս տեսակէտով կրնանք յիշել «Եբանութեան աղբիւր» (էջ 18) խորագրով աւանդութիւնը, ուր կը գտնենք նաեւ խոստովանութիւն մը, որուն համաձայն «Երկունքի խրթնութեան մշուշը, միացած մեծախօսիկ հպարտութեան թուխսին, կը շինեն կենդանագիրը հարազատ բանաստեղծին եւ անոր ճորթռութեան»: Դարձեալ՝ «բառը միշտ հզօր ու տիրական չէ: Բառը, ամէն ատեն գաղափարին հարազատութիւնը փոխանցող անթերի միջոցը չէ, վասնզի բառին փոխադրական կարողութիւնը յաճախ կը նմանի ճեղքուած կուժի մը... որուն մէջի ջուրը մղելով՝ կը կորսնցնէ հետզհետէ իր ծանրութիւնը եւ հասումին անանութիւնը»:

Այս գաղափարներուն հետեւելով մէկտեղ, Սօս – Վանի լաւ կ'ընէր, եթէ գրական հէքեաթի մը բովանդակութեանը մէջ չախտուէր բանասիրական կամ գրագիտական տարազներու մասին խորհրդածութիւններ ընել.

Այսպէս քաջալերական է, որ այս շատ գրապաշտ դարուն մէջ, միակը կը մնայ այսօր, որ կը մշակէ հէքեաթներու գրականութիւնը, վերապրելով հայկական աւանդութիւնները :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Յ. Գ.— Այն հեղինակները ու հրատարակիչները, որոնք կը փափաքին գրախօսուած տեսնել իրենց գործերը, պէտք է երկու օրինակ ղրկեն խմբագրութեան :

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՈՎ

Հայկական լայնածաւալ լեռնաշխարհի գրեթէ ամէն մէկ անկիւնը, ըլլայ ան բլուր, դաշտ, կիրճ թէ քարանձաւ, կարելի է հանդիպիլ պատմութեան բոլոր շրջաններուն պատկանող եւ մեր նախնիքներուն ձեռքով շինուած իրերու, գործիքներու, դամբարաններու, բերդերու, զէնքերու, պարիսպներու, պալատներու, տաճարներու, կամուրջներու, բջեւաններու եւայլն :

Բայց անոնք բազում յուշարձաններուն հատ ու կէնտ վկաներն են, որոնք այսօր ալ հարուստ կը թուին՝ զարմանք պատճառելով Հայաստան այցելող նոյնիսկ աշխարհ պտըտած հիւրերուն :

Սակայն ցաւ ի սիրտ, մինչեւ հիմա այդ պատմական յուշարձաններուն մասին չունէինք ընդհանուրին մատչելի ամփոփ աշխատութիւն մը: Միայն վերջերս լոյս տեսաւ Թ. Ջուհարեանի «Հայաստանի պատմական յուշարձանները» անունով արժէքաւոր գիրքը, որ հետաքրքրողին հնարաւորութիւն կուտայ յստակ գաղափար ունենալու արդի Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող եւ պատմութեան տարբեր դարաշրջաններուն պատկանող յուշարձաններումասին:

Նախապատմական շրջաններուն հայկական լեռնաշխարհին բնակիչները չունէին դեռ ու գրականութիւն, հետեւաբար այդ դարաշրջանին վերաբերող գրաւոր յուշարձաններու մասին խօսք կարելի չէ ընել: Նախապատմական շրջանէն մնացած են միայն նիւթական մշակոյթի մնացորդներ, այն ալ ոչ ամէն երկրի մէջ, որոնց շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ փոքր ի շատէ պատկերացնել մարդկային պատմութեան այդ դարաշրջանը :

Հայաստան այն հազուագիւտ երկիրներէն է, ուր, նախապատմական շրջանէն մնացած են բաւական հարուստ յուշարձաններ : Անոնցմէ են աշխատանքի գործիքները եւ զէնքերը, քարայրները, գետնափոր եւ կէս – գետնափոր տուները, քարաշէն տուները, բերդերը, կիկլոպեան մեծաբեկոր քարէ պարիսպներով, դամբարանները, ձուկի կերպ ունեցող «վիշապները» եւ այլ առարկաներ ու իրեր :

Հեղինակը, բնութագրելով եւ գնահատելով անոնցմէ ամէն մէկը, միեւնոյն ատեն ճիշդ կերպով կ'եզրակացնէ, գրելով թէ «մեր երկիրը եղել է հասարակական կեանքի կազմաւորման օրրաններից մէկը» :

Հայաստան հարուստ է նաեւ ստրկատիրական դարաշրջանին պատկանող պատմական յուշարձաններով: Այս շրջանին արդէն կը շինուէին ամրոցներ, քաղաքներ, հրաշակերտ տաճարներ եւ պալատներ :

Այս դարաշրջանէն մնացած են Կարմիր բլուրին եւ Արին բերդին քաղաք – ամրոցները՝ կործանած վիճակի մէջ, որոնք կը նկատուին Խորհ. Միութեան տարածութեան վրայ գտնուող ամէնէն հին բնակատեղերը :

Ստրկատիրական դարաշրջանին շինուած է Գառնիի հոյակապ տաճարը, որ կը նկատուի այդ դարաշրջանին աշխարհի ամէնէն հրաշալի շինութիւններէն մէկը:

Նախապատմական ժամանակներէն պահպանուած եւ մեզ հասած են սեպագիր արձանագրութիւններ՝ փորագրուած ժայռերու, քարաբեկորներու եւ քարակոթողներու վրայ, որոնք արժէքաւոր տեղեկութիւններ կը պարունակեն մեր եւ դրացի երկիրներուն վերաբերեալ: Սեպագիր արձանագրութիւնները կը հանդիսանան մարդուն կողմէ նշաններու միջոցաւ իր միտքերը յաջորդ սերունդներուն փոխանցելու առաջին փորձը եւ այդ իմաստով անոնք չափազանց կարեւոր են ժողովուրդներուն նախապատմական մշակոյթը եւ պատմութիւնը ուսումնասիրելու տեսակէտէն :

Ստրկատիրական շրջանին Հայաստանի այսօրուան սահմաններուն մէջ շինուած են մեծ բազմաթիւ քաղաքներ: Անոնցմէ են Արմաւիրը, Երուանդաշատը, Գառնիի բերդաքաղաքը, Արտաշատը եւայլն, որոնցմէ ամէն մէկը իր դարուն հանդիսացած է տնտեսութեան, առեւտուրի եւ մշակոյթի անուն հանած կեդրոններ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Արեւելքի մէջ:

Դեռ Քրիստոսէ առաջ Պղուտարքոս Արտաշատ քաղաքը անուանած է «Հայաստանի Կարքեդոն»: Արդէն Արտաշատի փլատակներուն տակէն գտնուած իրերն ալ այդ կը վկայեն:

Ստրկատիրական դարաշրջանին տնտեսութեան եւ առեւտուրի զարգացումին հետեւանքով մէջտեղ կուգայ դրամը: Հայաստանի մէջ դրամը երեւան կուգայ շատ հին ժամանակներուն: Հեղինակը դրամները կը դասէ պատմական յուշարձաններու շարքին, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ, դրամներուն ուսումնասիրութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ պարզելու ոչ միայն իւրաքանչիւր երկրին տնտեսական ներքին կեանքը, այլեւ զանազան երկիրներու միջեւ եղած առեւտրական յարաբերութիւնները, անոնց քաղաքական դերն ու նշանակութիւնը, փոխադարձ յարաբերութիւնները միջազգային ասպարէզին մէջ եւայլն :

Հեղինակը աւելի հանգամանօրէն նկարագրած է աւատապետական դարաշրջանի եւ մասամբ յետագայ ժամանակներուն շինուած պատմական բազմաթիւ ու բազմազան յուշարձանները: Այդ յուշարձանները աչքի կը զարնեն ոչ միայն իրենց կատարելութեամբ, ազգային բարձր արուեստով, այլեւ շինուած ըլլալով հայկական գիրերու գիւտէն ետք, մեծ մասամբ կը կրեն արժէքաւոր արձանագրութիւններ :

Աւատապետական դարաշրջանի յուշարձաններուն մէջ յատկապէս նշանաւոր է Զուարթնոցի աշխարհահռչակ տաճարը: Ինչպէս կը գրէ գիրքին հեղինակը, եկեղեցին այնքան գեղեցիկ եղած է որ, պատմիչները զայն համարած են տիեզերքի զարմանք, բազմապայծառ քառաբան, չքնաղ, զարմանալի, հրաշապայծառ, մեծաշէն, աստուածակերտ տաճար, եւայլն:

Հայկական յուշարձաններուն մէջ յատուկ առանձին տեղ կը գրաւեն գերեզմանաքարերը, որոնց մասին մանրամասնօրէն կը խօսի Ջուհարեան :

«Հայաստանի պատմական յուշարձանները» արժէքաւոր գիրք է եւ կը կարդացուի մեծ հետաքրքրութեամբ: Սակայն, դժբախտաբար, տպագրութիւնը թափթփած է, գիրքը չէ կազմուած, նկարները շատ քիչ են եւ անփոյթ, փոքր է նաեւ տպաքանակը :

Գ. ԱԻԱԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Կառավարութեան զինուորները չէի սպաններ, եթէ իմ դէմը սուր չըարձրացնէին :

— Շատ լաւ. կ'ըսեն թէ դուք մեծ քանակութեամբ զէնքեր փոխադրած էք երկրին անծանօթ մասերու մէջ միամիտ Հայերուն բաժնելու համար. իրա՞ւ է :

— Միամիտ Հայը զէնքի պէտք կ'ունենա՞յ :

— Էհ, կը խաբէք զինքը :

— Ոչ, աւելի ճիշդ կ'ըլլար, երբ ըսէիք թէ զէնքերը կը բաժնուին գիտակից ու գաղափարական եղող Հայուն մէջ :

— Գիտակից հայը ձեզ նման սրիկաներու հետ գործ չունի:

— Քանի որ այդպէս է, միամիտ Հայէն ալ մի վախնաք: Անասունն անկից աւելի աղէկ է :

Ոստիկանապետը Պատրիկի խօսքերը մէկիկ մէկիկ գրի առնելէն ետքը մեկնեցաւ: Օրը կամաց կամաց իրիկուն եղած էր.

Պատրիկ մէկ աչքը դէպի նեղ լուսամուտը յառած, իսկ միւս աչքը բանտին դուռը սեւեռած, կը սպասէր սրտադողով մը :

Ժամերը կը սահէին ....

Գիշերուան ճօկանը կը զարնէր :

Մէկ... երկու ... երեք ... չորս

Այդ պահուն յանկարծ ձայն մը լսուեցաւ... յետոյ վժլտուք մը ... աղաղակ մը եւ դղրդիւն մը փրթաւ ...:

— Կրակ կայ... կրակ կայ... պոռաց ձայն մը:

Վժլտուքներու մէջ, աղաղակներու մէջ ... վերջապէս դղրդիւններու մէջ ահռելի իրարանցում մըն ալ տիրեց ...:

Հրդեհը բանտին կից էր... հետեւաբար բոցը լուսամուտներէն սկսած էր ներս թափանցել :

Գիշերուան մութին մէջ բանտին դուռը յանկարծ բացուեցաւ ու բանտարկեալներն ամէնքն ալ դուրս թափուեցան :

Ոստիկանութիւնը փուճ տեղ չորս կողմէն շղթայի տակ առնել ուզեց բանտարկեալները, — անոնք փախած էին :

Ազատուած էր նաեւ Պատրիկ ...

ԿՈՏՈՐԱԾԻ ՁԱՅՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑՈՒՄ

Շաքիր փաշա, «քիչ օրուան մէջ», պատրաստած էր կոտորածներու սեւ ծրագիրը: Վանի ամբողջ նահանգը զինուորական ահեղ շղթայի մը տակ առնըւած էր:

Արդէն, Սասունի ջարդը, Կարինի կոտորածը, մէկ խօսքով՝ Հայաստանի ամէն մասերու մէջ թափուած արիւնը, գործուած քստմնելի ոճիրները սարսուռ ազդած էին:

Կոտորածի ձայնը կը հնչէր... գրեթէ մահուան անագորոյն զօղանջի մը պէս :

Հայութեան անողոք ճակատագիրը հրէշային ձեռքերու կը մատնուէր :

Շաքիր փաշա ապստամբութեան թելադրած էր բոլոր քիւրտ ցեղապետներն, որոնք իրենց զունդերով Վան քաղաքը կը թափուէին: Այգեստանէն սկսեալ ինչուան «Աւանց» կոչուած արուարձանը, պաշարուած էր այդ վայրենի ու արիւնկզակ Քիւրտերով: Ճիւաղաբարոյ փաշային մէկ հրամանին կը սպասէին, որպէսզի քանդէին, աւերէին ու արիւնի մէջ թողէին ամբողջ նահանգը :

Սակայն Բարձրագոյն Դուռը հեռագրով մը իմացուց Շաքիր փաշային որ Կ. Պոլիս գայ: Ասիկա ծանր եկաւ նենգաւոր փաշային, որովհետեւ չկրցաւ իր աչքովը տեսնել Մեծ – Ոճրագործ Սուլթանին ծրագիրը :

Երբ Շաքիր փաշան իր ոտքը կտրեց Վանէն, ապստամբութեան թելադրուած Քիւրտերը պարապ ետ չդառնալու համար, աւարի ու թալանի սկսան եւ ամբողջ ԹԻՄԱՐ, ամբողջ ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ, ամբողջ ՇԱՏԱԽ քանդեցին ու կողոպտեցին:

Մօտաւորապէս ութ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող կուսակցական երկպառակութիւնը մէկդի թողուցած էր իր ահաւոր երեւոյթը. վտանգը դիտած էր ու կը պատրաստուէր իր կուրծքը տալու:

Կուսակցական բաժանումը, զոր յիշեցինք, երեք ճիւղի բաժնուած էր. 1) Արմենական, 2) Հնչակեան, 3) Դրօշակեան:

Արմենականներու գլուխը կը գտնուէր Փետօ :

Ահա՛ այս երեք պետերու մէջ բաժնըւած էր այն ահեղ ուժը, որմէ կը վախնար Թուրք կառավարութիւնը :

Ցաւ է մեզ խոստովանելու թէ կուսակցական բաժանումը մեծ ու աղետաւոր հարուած մը եղաւ Վանայ նահանգին համար, որովհետեւ՝ երբ ուժը մէկը միւսին դէմ գտնուող ձեռքերու մէջ ջլատուեցաւ, երբ վաշխառուն, հարուստը, վատ կղերն ու խամբան իրենց դաւադրական գլուխը վերցուցին ճզմուած օձի մը պէս, Թուրք կառավարութիւնը շունչ առաւ ու այդ ուժին ամբողջութիւնը ոչնչացնելու համարձակեցաւ :

(Շար.)

Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԵՐԱՆԵԱՆ
Օր. ԻՌԷՆ ՍՕՓԱՆՍՔԻ
Նշանուած
Պուա Քոլոմպ 24 Դեկտ. 1961 Քոլոմպ

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔԷՇԱՊԵԱՆ
ԸՆԿ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՕՀԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Շավիլ 27 Նոյ. 1961 Սէն Շամոն

Այս ուրախ առթիւ Սէն Շամոնէն Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէշապեան կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան յիսուն Ն. Ֆ., Շավիլի դպրոցին երեսուն, Շավիլի Նոր Սերունդին քսան, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Օհանեան Մշակոյթի Տան երեսուն, Շավիլի Կապ. Խաչին քսան Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդը իր թաղեցիներէն ողբացեալ Սուքիաս Նիկողոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ Թաղիս եկեղեցւոյ եւ դպրոցին: Պ. Պ. Պետրոս Սահակեան, Աղաենց ընտանիք, Պառ. Թիւնէլ, Պ. Ժան քսանական Ն. Ֆ.: Տէր Մինասեան Նուպար, Գուրգէն Կարապետեան, Եդուարդ Ճեհրիեան, Միհրան Սահակեան, Տելի Պօյաճեան ընտանիք, Սարգիս Տութլուեան, Հայկ Զուգորեան, Անտոէ Ժիւլիէն, Պառ. Անթուան, Գօզաեան ընտանիք 10ական Ն. Ֆ.: Իսկ Յ. Ձրըքեան, Ս. Մինասեան, Մելքմէճեան, Աբրահամ, Ցարութիւն Նեվշէհիրլեան, Օննիկ Նիկողոսեան, Աբրահամ Մանկասարեան հինգական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան: Պ. Պ. Հայկ Մկրտիչեան, Յովհաննէս Մարգարեան, Բիւզանդ Փափազեան, Կարպիս Անէմեան, Թովմաս Մարկոսեան, Վարուժան Անտոնեան, Աստուր Արսլանեան, Աւետիս Սանտալեան, Կարապետ Կոստանեան, Հաճի Յակոբ Անդրէասեան, Յակոբ Պետրոսեան տասնական Ն. Ֆ.: Իսկ Մանուկ Գասպարեան, Կարապետ Կիւլիւմեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Պետրոսեան, Յակոբ Խաչատրեան, Հայկ Վարժապետեան, Գէորգ Այվազեան, (Կարապետ Գարապաշեան, թաղին աղքատներուն), 5ական Ն. Ֆ. Թաղիս դպրոցին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՆԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հոգեւոր հովիւին ձեռամբ, հետեւեալ նուէրները.— Երգեհոն մը՝ Նուպար Կիւլպէնկեանի եւ քրոջ Տիկ. Ռիթա Եսայեանի կողմէ: Եկեղեցւոյս ելեկտրական ջեռուցման ամբողջական սարքաւորման եւ ելեկտր. ջահերուն բարեփոխութեան ծախքերը՝ Այրի Տիկին Համբիկեանի կողմէ, հանգուցեալ ամուսնոյն ի յիշատակ պատարագի նոր զգեստ մը՝ Արմանթինահայ Ժ. Ճէրէճեանի կողմէ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր ստացան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները:

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ Մանուկներու Օրը:

Քաղաքի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր ժամը 13էն 18:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին եւ հաճելի անակնկալներ: Աւանդական ԿԱՂԱՆԴ – ՊԱՊԱՆ փոքրիկներու պիտի բաժնէ նախընթրիք եւ մրգեղէն:

Քլուններ՝ ՖՐԷՏ եւ ՓՕՓՕԼ եւ ՍԻԼՎԻՕ եւ իր ՇՈՒՆԵՐԸ:

Մանուկներու փոխադրութեան համար օթօքարները կը մեկնին ըէպիՓարիզ ժամը 13·30ին հետեւեալ վայրերէն:

Հաւաքուիլ.— ԱԼՖՕՐՎԻԼ Փլաս Քառնօ: ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ Խրիմեան վարժարան Րիւ տը լա Տէֆանս: ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ՝ դպրոցին առջեւ Րիւ Հայկ Դըպիրեան: Միւս մասնաճիւղերու փոքրիկները կը փոխադրուին իրենց միջոցներով:

Շավիլէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 13-ին, Փուէն տը Շավիլէն, կը հանդիպի հայկ. դպրոցը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սէմիզեանէ 25 Ն. Ֆ., իրենց հօր մահուան առաջին տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ: Պ. Պ. Ց. Հացագործեանէ քսան եւ Մեսրոպ Բանքասեանէ 10 Ն. Ֆ., Տիկին Պալթայեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի: Տէրտէրեան եւ Մարանեան ընտանիքներէ քսան Ն. Ֆ. փոքրիկն Ռեժինայի կսկըծալի մահուան առթիւ: Նոյնպէս Տիկին Լիօժէն Իշխանեանէ տասը Ն. Ֆ., իր հարսին ապաքինման ուրախ առիթով, Ոմն հինգ Ն. Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Ողբ. Գ. Գալըրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կղէմէս Օհաննեան Դպրոցասէրին կը նուիրեն երեսուն Ն. Ֆ.: (Ստանալ Յառաջէն):

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի պիտի պատարագէ շրջանիս հոգեւոր հովիւ Տէր Աստմ քահանայ, երգեցողութեամբ Նիսի փոքրիկներէ բաղկացեալ դպրաց դասին եւ ընկերակցութեամբ երգեհոնի:

Սկիզբ արարողութեան, առաւօտեան ժամը 10ին:

Տնօրէնութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր Հայերը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

Ծննդեան 1600ամեակը համազգային շուքով կը տօնուի Մարսէյլի մէջ:

Փետրուար 18ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Քազա տ'Իթալիայի չէնք թատրոնին մէջ:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Ստիպողաբար երիտասարդ տաքճի մը կ'ուզուի: Անմիջապէս դիմել Յառաջին որ կուտայ հարկ եղած տեղեկութիւնները:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի ժամը 20ծ30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ. ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 29 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9291 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5092

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԽԱՂԱՂԻ

Տարին կը վերջանայ քաղաքական անստոյգ կացութեան մէջ։

1961ի սկիզբը բազմաթիւ բարդ հարցեր դրուած էին միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վրայ։

Անոնցմէ ո՛չ մէկը գտաւ իր արդար լուծումը։ Ընդհակառակն կարգ մը կենսական խնդիրներ, որոնք սերտօրէն կապուած են համաշխարհային խաղաղութեան հետ, աւելի եւս կնճռոտեցան, նոր վլնեալ բախումի մը սպառնալիքին տակ պահելով մարդկութիւնը։

Հակամարտ երկու գլխաւոր ճակատները վերջացող տարուան ընթացքին եւս չկրցան լեզու գտնել։

Խորհրդային Միութիւնը շարունակեց իր անհաշտ քաղաքականութիւնը, յանձնապաստան կերպով։ Գիտական մարզին մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները առիթ մըն ալ եւս աւելցուցին իր ամբարտաւանութիւնն ու յաւակնութիւնները։

Տարուան ամէնէն կարեւոր դէպքն էր Գերմանիոյ նախկին մայրաքաղաքին երկու մասի բաժանումը անանցանելի փշաթելով ու պատնէշով, օգոստոս 13ին։

Արեւելեան Գերմանիայէն դէպի Դաշնակցայինը փախչող քաղաքացիներու թիւը զարհուրելի աստիճաններու հասած ըլլալով, Խրուշչեւ հրամայեց երկաթէ վարագոյր մը քաշել Պերլինի բոլշեւիկեան գօտիին առջեւ,

Դաշնակիցներուն խիստ բողոքին եւ ամուր կեցուածքին առջեւ, Կրեմլինի մենատէրը չհամարձակեցաւ ցարդ իրագործել արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութեան հետ անջատ դաշնագիր մը կնքելու իր սպառնալիքը։

Պերլինի հարցը մինչեւ այսօր օրակարգի առաջին խնդիրն է։

Ընկերվարական Միջազգայինի Հռոմի համագումարը լսելով արեւմտեան Պերլինի քաղաքապետ Վիլլի Պրանտի զեկուցումը, բանաձեւ քուէարկեց ոչ միայն Պերլինի, այլեւ Գերմանիոյ երկու մասերուն միացման մասին, ազատ քուէարկութեամբ։

Մեծ դաշնակիցները անընդհատ շփման մէջ են իրարու հետ, այս կարեւոր հարցերու լուծման համար։ Քենըտի եւ Մաքմիլըն Պերմուտի մէջ խօսեցան նաեւ այս մասին։

Նկատելով, որ կողմերէն ո՛չ մէկը տրամադիր է պատերազմելու, կը կարծեն թէ խաղաղ բանակցութեան, Խրուշչեւի հետ նոր գլուխ-գլխի տեսակցութեան մը շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ։

Ֆրանսա համակարծիք չէ այս տեսակէտին, իրեն յատուկ պատճառներով։

Ուրեմն տակաւին ժամանակ մը եւս պիտի շարունակուի անստոյգ կացութիւնը։

Նկատի ունենալով անցեալի փորձերը, [illegible] կը տարակուսին նոր բանակցութեանց յաջողութեան մասին։ Յոռետես են։ Ու կը կարծեն թէ միայն զէնքով կարելի պիտի ըլլայ լուծել այն խնդիրները, որոնք 1945էն ի վեր քաղաքագէտներու սեղանին վրայ են։

Մէկ կողմէ ապահովման եւ խաղաղութեան մասին կը խօսին անդադար, ժողովներ կը գումարեն եւ բանաձեւեր կը քուէարկեն, միւս կողմէ աւելի քան երբեք կը սպառազինուին երկուստեք։ Հիւլէական նորանոր փորձեր կը կատարեն, զինարշաւը իր գերագոյն աստիճանին հասցնելով։

Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ ալ կը շարունակուի անհանդարտ վիճակը — Քանկօ, Լաոս, Կոա, եւայլն։ Չէ լուծուած նաեւ Ալժերիոյ հարցը։

Ե՞րբ պիտի խաղաղի աշխարհ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՆ

Անգլիոյ Արտ. Պաշտպանութեան նախարարը Ուաթքինսըն սպայակոյտի պետերու ժողով մը գումարեց առջի օր քննելու համար Միջին Արեւելքի եւ մանաւանդ Քուվէյթի կացութիւնը։ Ժամէ ժամ կը սպասուի որ Իրաք յարձակում մը գործէ Իշխանապետութեան դէմ։

Անգլիոյ ձեռք առած միջոցներուն կարգին յիշենք նախ օդանաւակիր մը, 22 հազար թոննոց որ դէպի Պարսից ծոց ճամբայ կ'ելլէ, ասկէ զատ անգլիական նաւատորմիղին կարեւոր մասեր պատրաստ են որեւէ առեն միջամտելու։

Ծանօթ է որ երբ անցեալ Յուլիսին Քասըմ սպառնական քայլեր կ'ուղղէր առնել Քուվէյթի դէմ Անգլիա պաշտպանողական բաւական կարեւոր միջոցներ ձեռք առած էր, յետագային սակայն Արաբական Լիկայի զօրքը փոխարինած էր Անգլիացիները։ Ամէն բան կարծել կու տայ թէ Անգլիա նոյն ձեւով որոշած է պաշտպանել իշխանապետութիւնը։

Տէյլի Թելէկրաֆի համաձայն գաղտնի խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են վերջերս Պահրէյնի մէջ, Եգիպտոսի եւ Իրաքի միջեւ պատրաստելու համար իրաքեան նոր նախաձեռնութիւն մը Քուվէյթի վրայ եւ այդ պարագային ապահովելու համար Եգիպտոսի օժանդակութիւնը։

Երբ նկատի առնուի նաեւ թէ Ապահովութեան Խորհուրդը ի՛նչ դիրք բռնեց Կոայի հարցին մէջ ուր Քրիշնա Մենոն պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ «հակագաղութարարական» ձեռնարկ մըն էր զոր Հնդկաստան գլուխ հանեց աւելի եւս կը պարզուի թէ Անգլիա մտահոգուի։ Անգլիա կը մտածէ նաեւ այն դերին մասին զոր Խորհ. Միութիւնը կրնայ խաղալ այս գործին մէջ, երբ յիշուի մանաւանդ անցեալը, կը հասկցուի թէ լաւատես ըլլալու որեւէ պատճառ չկայ։ Վերջերս խորհրդային վեթօն արգելք հանդիսացաւ որ Քուվէյթը ՄԱԿի անդամ ընդունուի (անգլեւեգիպտական առաջարկ) եւ քանի մը օր ետք Քասըմ վերանորոգեց իր սպառնալիքները իշխանապետութեան դէմ։

Լոնտոնի արտաքին քաղաքականութեան մասնագէտ շրջանակները չեն գիտեր թէ ինչ խաղ կը խաղայ Խրուշչեւ։

Եգիպտոսի մէջ Ֆրանսացիներու դէմ պայքարը կը շարունակուի. Երեք դպրոցներ գրաւուեցան, ասոնք են Գահիրէի ֆրանսական լիսէն, Մէատիի (արուարձան) լիսէն եւ Աղեքսանդրիոյ լիսէն։ Եգիպտացի տնօրէններ նշանակուեցան այս հաստատութիւնները վարելու համար։ Միջին Արեւելքի գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ ուրիշ օտար դպրոցներ ալ պիտի գրաւուին։

Պէյրութի Լ'Օրիանը, անդրադառնալով եգիպտական հարցերուն կը գրէ թէ Եգիպտոսի եւ Եմէնի խզումը ցոյց կու տայ թէ Նասր ինչ սխալներ գործած է ցարդ եւ, կը շարունակէ լիբանանեան թերթը, Նասր տակաւին չէ վերջացուցած 1958էն ի վեր իր գործած սխալներուն հաշիւը։

Գահիրէի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ «ծիծաղելի» կը գտնեն իսրայէլեան այն լուրերը ըստ որոնց Եգիպտոս ծովային կայաններ պիտի տրամադրէ Խորհ. Միութեան։

ՍԱԼԱԶԱՐ Կոայի մասին ճառ մը պիտի խօսի Խորհրդարանին առջեւ Յունուար 3ին։

Սրք Սրթն

ՄԵՐ ՄՐՑՈՒՄԸ

Երկու ամիս անցաւ արդէն։ Մրցում մը կազմակերպած էինք առակի մը շուրջ. հրաւիրելով նոյնիսկ անոնք որ հայերէն չեն կրնար կարդալ եւ գրել՝ ֆրանսական վարժարաններու մէջ առած ըլլալով իրենց ուսումը։ Հայրը կը կարդար, եւ տղան կ'առնէր նիւթը եւ ֆրանսերէնով կը կատարէր վերլուծումը։

Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ։

Ընդհանրապէս կ'առարկուէր թէ նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր եւ, ուրեմն, չի կրնար մասնակցիլ մեր աշխատանքներուն։

Այդպէս չենք մտածեր մենք։ Տկարութիւնները արդարացնել մեր գործը չէ երբեք։

Մէկ հոգի միայն մասնակցեցաւ մրցումին։ Ոչ սակայն ֆրանսական վարժարաններէն չի գար։ Փոյթ չէ, մէկ հոգի, որ յաջող պատասխան է տուած։

×

Մրցումին նիւթը։

Պատանի մը ոչխար կ'արածէ գիւղին գլխուն վրայ։ Յանկարծ կը պոռայ.

— Գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ։

Գիւղացիները կը վազեն՝ մէկը կացինը ի ձեռին, միւսը՝ երկժանին, երրորդը՝ հրացան կամ գաւազան։

— Խաբեցի ձեզ, կ'ըսէ պատանին։

Օրեր ետքը, դարձեալ նոյն աղաղակը.

— Գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ։

Կը վազեն գիւղացիները զէն ի ձեռին։ Նստած՝ կը խնդայ պատանին։

— Խաբեցի ձեզ։

Երբ, օրեր ետքը, անգամ մը եւս կը լսուի պատանի հովիւին նոյն աղաղակը, այս անգամ «խաբող»ին վրայ կը խնդայ ինք՝ գիւղացին, — չի շարժիր տեղէն։

Իրաւ եկած էր գայլը. այս անգամ, կ'ըսէ առակախօսը, եւ կ'ընէ ընելիքը։

Եւ այս է վախճանը ստախօսին. կ'ըլլայ եզրակացութիւնը։

×

Սխալ կառուցուած է առակը։ Գրողը չի հասկնար հոգեբանութենէ։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ մեր մրցումին միակ մասնակցողը, Օր. Հրանոյշ Սրապեան.—

Պատանին կը վախնար, բայց հպարտութիւնը կ'արգիլէր խոստովանիլ։ Նախ փորձ մը ըրաւ թէ արդեօք իրա՞ւ պիտի հասնէին գիւղացիները, եթէ գայլը գար։

Բայց վախը կ'աշխատէր հոգւոյն մէջ։ Աննշան աղմուկ մը, անտառին եզերքէն, իրեն այնպէս կը թուէր թէ եկաւ գայլը։

Գայլավախութիւնը մանկական հիւանդութիւն մըն է, որով մայրերը կը վարակեն իրենց երախաները։ Այդ վախը կը զարգանայ, որոշ պայմաններու մէջ կը ծածկուի, բայց կը մնայ ու կը յայտնուի, այսինքն կը յաղթէ կեղեւին՝ որ ետքէն կը շինուի։

Վախը աւելի զօրաւոր է քան ընկերային պայմանադրականութիւնը։

Այսուհանդերձ, ընկերութենէն թլխած նկարագիրը եւ հոգեկան ակունքներէ հոսած զգացումը պայքարի մէջ են շարունակ, փոխն ի փոխ յաղթանակելով։

Գայլ երեւակայելով՝ պատանին կը պոռար. «Գա՛յլ կայ»։

Երբ վտանգը չկար, հպարտութիւնը կը պաշարէր իր հոգին՝ արգիլելով որ խոստովանի վախը, ու պատանին կ'ըսէր. «խաբեցի»։

Քաջ հովիւը գիւղին քթին տա՞կ կը մնայ միշտ, այնքան մօտ որ պոռալը բաւական է որ գիւղացիները լսեն եւ վազեն։ Ինչո՞ւ գիւղացիները չհետաքրքրուեցան, որ պատանին չի հեռանար գիւղէն։

Զուարճանալո՞ւ համար էր որ պատանի հովիւը կը մտածէր խաբել գիւղացիները։ Այն ատեն ինչո՞ւ նոյն յանկերգը. «Գա՛յլ կայ»։ Չէ՞ որ այդ կրկնութիւնը կրնար կասկած արթնցնել սուտի։ Կրնար, զուարճանալու համար, անգամ մըն ալ պոռալ. «Գողերը եկան»։

Ո՛չ, առակագիրը սխալ ձեւած է իր պատմութիւնը։

Այս վերլուծումը, զոր կը կատարէ Օր. Սրապեան, յաջող է եւ գովելի։ Նման վերլուծումներ կը սրեն տրամաբանութիւնը, դիտելու կարողութիւնը, խոկալու ընդունակութիւնը։

Անհրաժեշտ՝ մտիկ չընելու համար կուտ չունեցող խօսքեր ու խրատներ, քերթուածներ ու գրութիւններ։

Ժողովուրդը «խորաթա» կը կոչէ ատոնք։

ԱՐԱԶ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՓՈԼՏՎԻԼ հասած է քաթանկական պատուիրակութիւն մը, ինչ որ լաւատեսութեան ալիք մը ստեղծած է։ Միւս կողմէ Պելժիա դիւանագիտական յարաբերութիւններ սկսաւ Քոնկոյի կեդրոնական կառավարութեան հետ, դեսպանական աստիճանի վրայ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ խորհրդային նոր դեսպան է՝ Տոպրինին որ կը փոխարինէ Մենշիքովը։ Այս վերջինը խորհրդային Արտաքին նախարարութեան Ամերիկայի բաժանումին պետ նշանակուեցաւ։

ԹԱՍ գործակալութեան Արտաքին քաղաքականութեան բանբերը յայտարարեց թէ Ուաշինկթընի պատերազմական նախարարութիւնը (Փենթակոն) միջազգային հակահամայնավարութեան գործակալն է։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ խորհրդարանին նախագահը՝ Կերսթընմայըր յայտարարեց թէ ժողովուրդ մը որ Գերմանացիներուն կացութեան մէջ է չի կրնար յոյս դնել Միացեալ Ազգերու վրայ։ Քոնկոյի փորձը, ըսած է նախագահը, ցոյց կու տայ թէ այն թելադրանքները ըստ որոնց պէտք է ՄԱԿը միջամտէ Պերլինի եւ գերմանական հարցերուն անարժէք են։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ առտու կառավարութիւնը գրաւեց Թէմոնիեաժ Քրթքիէմ, էքս–Փրէս եւ Ֆրանս – Օպսերվաթէօր շաբաթաթերթերը։

ԱԼԺԻՐԻ մէջ գաղտնի բանակի թերթին ութերորդ թիւը եօթը կէտերով կը ճշդէ իր դիրքը։ Ա) Ոչ մէկ կարգադրութիւն կրնայ ըլլալ առանց Գաղտնի Բանակի համաձայնութեան։ Ասիկա ոչ լքում ոչ ալ բաժանում կրնայ ընդունիլ։ Բ) Ֆրանսական Ալժերիա միայն Ֆրանսայի մէջ Ալժերիա մը կրնայ ըլլալ։ Գ) Գաղտնի բանակը Եւրոպացիներուն էՖ էլ էնը չէ։ Մահմետականներն ալ իր կողքին են։ Դ) Գ. Բ.ը ոչ տը Կոլի հետ ոչ ալ Թունուզի հետ կը բանակցի։ Ե) Տը Կոլ – էՖ էլ էն համաձայնութեան մը պարագային, ասիկա նկատի իսկ չառնուիր, փուչ մը ըլլալէ այլ՝ պատերազմի նոր հանգրուան մը։ Զ) Գ. Բ.ը Ֆաշիստ չէ ինչպէս չեն կրնար ֆաշիստ ըլլալ մէկ միլիոն Եւրոպացիներ։ Է) Գ. Բ.ը պետական հարուած չի պատրաստեր, փափաք ալ չունի։

ՍՈՎ կը տիրէ Թրքական Քիւրտիստանի մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

—o—

Հայկական ժողովրդական նուագարանները կը բաժնուին երեք կարեւոր խումբերու :

Առաջին խումբին կը պատկանին բախիչ նուագարանները, երկրորդին՝ փողային նուագարանները, եւ, վերջապէս, երրորդ խումբին՝ լարային նուագարանները : Ամէն մէկ խումբ կը բաժնուի համապատասխան նուագարաններու ընտանիքներու : Այսպէս, բախիչ նուագարաններու խումբին մէջ կը մտնեն երեք ընտանիք : Ասոնք են՝ թմբուկային, ադմուկային, ղօղանջող նուագարաններու խումբերը :

ԲԱԽԻՉ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ. — Թմբուկի նուագարաններու ընտանիքին յիշատակութեան արժանի են՝ շրջանակաձեւ մէկ կողմ ունեցող թմբուկը, որ ծանօթ է դափ անունով եւս, ծնծղաշար թմբուկը, որ հոյն շրջանաձեւ թմբուկին աւելի պզտիկ տեսակն է, կաթսայաձեւ զոյգ թմբուկները, որոնք ծանօթ են նաղարա տիպլիպլիտօ անուններով, եւ որոնց խոշոր եւ անզոյգ տեսակները հայ պատմագրանները անուանած են գոս, սափորաձեւ թմբուկ, որ իր կարգին ժողովուրդին մէջ ծանօթ է տապլիքիա անունով, եւ վերջապէս՝ գլանաձեւ երկու կողմ ունեցող թմբուկը, որ յայտնի է նորէն դոս կամ դհոլ (տավուլ) անուններով :

Ասոնցմէ ամէնէն գործածականներն են դափը եւ դհոլը : Առաջինը կը գործածուի լարային նուագախումբերու մէջ : Լարային նուագախումբերուն մաս կը կազմեն թառը, քամանչան եւ դափը, իսկ փողային նուագախումբերուն մէջ՝ երկու զուռնա եւ դհոլ, կամ երկու տուտուկ եւ դհոլ : Արեւմտեան Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ այս ձեւի նուագախումբերուն կազմը երբեմն բաղկացած կ'ըլլար երկու նուագարաններէ, այն է՝ զուռնա եւ դհոլ :

Ծնծղաշար թմբուկը դափին համեմատաբար պզտիկ տեսակն է, որուն շրջանակին վրայ զետեղուած կ'ըլլան երկու կամ երեք զոյգ փոքրիկ ծնծղաներ : Ծնծղաշար թմբուկը զարկած ատեն թափանթին հետ միասին կը հնչեն նաեւ ծնծղաները : Այս գործիքը սովորաբար կ'օգտագործեն պարուհիները՝ պարած ատեն : Ծնծղաշար թմբուկին այս նմուշը այժմ քիչ կը գործածուի :

Ադմուկ հանող նուագարաններու ընտանիքին ծանօթ են կարկաչան, չխչխկան, ճռինչ ու չաղանան, որոնք գործածուած են քրիստոնէութեան մուտքէն առաջ Հայաստանի մէջ, հեթանոսական ծէսերուն ժամանակ : Ասոնց գործածութեան գլխաւոր նպատակը եղած է աղմուկին միջոցաւ վանել չար ոգիները. Այս նուագարաններուն մեծ մասը հիմա գիւղերուն մէջ կը գործածուին իբրեւ մանուկներու խաղալիկ

ՂՕՂԱՆՋՈՂ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ. — Այս խումբին պէտք է յիշատակել հանգիստ, ծնծղայ, բոժոժ, ճչոց, կոչնակ եւ զանգակ նուագարանները : Զանգակէն զատ, բոլոր մնացեալ նուագարանները նոյնպէս հեթանոսական շրջանին լայն չափով կ'օգտագործուէին եւ գրեթէ նոյնութեամբ անցած են քրիստոնէական եկեղեցին եւ յարմարցուած են քրիստոնեայ ծիսակատարութեան : Մնայուն եկեղեցական նուագարաններէն են քշոցը եւ կոչնակը : Նկատի ունենալով, որ զանգակատուները շինուած են Ժ. ԺԱ. դարերուն, պէտք է ենթադրել ուրեմն, թէ զանգակները Հայաստանի մէջ սկսան գործածուիլ այդ ժամանակաշրջանէն սկսեալ, հետեւաբար, այդ շրջանէն ալ սկսեալ գործածութենէ հանուեցան կոչնակները : Ինչ կը վերաբերի ծնծղաներուն, պէտք է ենթադրել թէ սկսեալ մօտաւորապէս Դ. Ե. դարերէն՝ աւանդ աւելի մեծ չափերով գործածուած են նուագախումբերու մէջ եւ մասնակցած պետական հանդէսներուն, յաղթական տօներուն եւայլն :

Ծնծղաներու պզտիկ տեսակները պարողները կ'անցնէին իրենց մատներուն եւ պարի ընթացքին, երաժշտութեան համաձայն, կշռոյթով իրարու կը զարնէին :

Բոժոժը մինակը գործածուող նուագարան մը չէ : Հովուորականները, այսինքն չամանները, քուրմերը եւ քրմուհիները բոժոժները կը կախէին իրենց տարազներուն վրայ, կենդանիներուն վիզերուն, երաժշտական գործիքներուն վրայ եւ կը գործածուէին բազմաթիւ այլ նպատակներու համար : Այժմ Հայաստանի մէջ բոժոժներու կարելի է հանդիպիլ կնոջ հագուստներու, օրօրոցներու եւ այլ իրերու վրայ միայն :

ՓՈՂԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ. — Այս շարքին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն սրինգային, բերանացոր եւ լեզուակաւ նուագարաններու ընտանիքները : Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ կաւէ, թոյսին անամէջ ցօղուներէ, եղջերէ, եղջերուէն, փայտէ, պղինձէ, կենդանիներու եւ թռչուններու ոսկորներէն պատրաստուած փողային նուագարանները մեծ չափով գործածութեան մէջ էին Հայաստանի մէջ.

Հայ պատմագիրներուն կողմէ յիշատակուած՝ փող, աւաղափող, գալարափող, եղջերափող, սուրափող, եղեգնափող, շեփոր եւ կարգ մը այլ եւ այլ անունները այդ նուագարաններուն զանազան տեսակներն են, որոնց մէկ մասը չի գործածուիր այլեւս, իսկ միւս մասը աւելի մշակուած ձեւով, եւ ուրիշ անուններով մինչեւ այսօր ալ կը գործածուի

ՍՐԻՆԳՆԵՐԸ. — Այս շարքին ամէնէն գործածականը եղնիկաւոր սրինգն է : Ժողովուրդին մէջ ծանօթ է բլուլ անունով : Հովուական արտասուոց մեղեդիները սրինգին միջոցաւ մինչեւ այսօր ալ կը հմայեն ունկնդիրները : Սրինգին միջոցաւ հովիւը կը ղեկավարէ ոչխարներուն հօտը, կը կանչէ շունը եւ հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ տարածութեան վրայ գտնուող միւս հովիւներուն հետ :

ԺԴ. ԺԵ. դարերու տապանաքարերուն վրայ կը հանդիպինք նաեւ զոյգփողով սրինգներու փորագրութիւններու, ինչ որ կը նշանակէ թէ կը գործածուէին հինէն ի վեր :

Սրինգին հետ միասին Հայաստանի մէջ այժմ լայն գործածութեան մէջ է նաեւ շուին, որ կը շինուի սրինգի ձեւով, սակայն իր ձայնավերարտադրութեան մասին վրայ ունի սուլիչի նկղումով պատրաստուած սուլելու յարմարութիւն :

Այս աւելի կենցաղային տիպի նուագարաններէն է : Երբեմն ան կը գործածուի նաեւ նուագախումբերու մէջ : Շուին կը կոչուի նաեւ օկարի նուագարանը, որ թէեւ այլեւս չի գործածուիր, այսուհանդերձ երբեմն կարելի է հանդիպիլ գիւղերու մէջ : Պատմագրութեան մէջ կը հանդիպինք նաեւ երգեհոն անունին : Կ'ենթադրուի, որ երգեհոնը ժողովրդական նուագարաններուն մէջ յայտնի «Ֆլիւթ տը Փան» անունը կրող նուագարաններէն է, որուն զանազան տեսակներուն այժմ կարելի է հանդիպիլ արեւելեան ժողովուրդներուն մօտ : Հայոց Բակուր Գ. Թագաւորին նուիրուած արծաթեայ թասին վրայ, որ ներկայիս կը գտնուի Լենինկրատ, էրմիթաժի թանգարանին մէջ եւ որուն վրայ փորագրուած են թատերական տեսարաններ, սրինգին եւ ծնծղաշար թմբուկին հետ միասին պատկերացուած է նաեւ երգեհոնը : Ասիկա մէկ քանի, զանազան երկարութիւն ունեցող սրինգներու միացումէն կազմուած նուագարաններէն է :

ԲԵՐԱՆԱՒՈՐ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ընտանիքէն յիշատակելի են եղջերեայ եւ պղնձեայ փողերը եւ յատկապէս՝ շեփորը, որոնց մասին գրած են հայ պատմագիրները եւ որոնց տեսակներուն կարելի է հանդիպիլ մեր միջնադարու մանրանկարչութեան մէջ, ինչպէս նաեւ կարգ մը յուշարձաններու վրայ :

Ասոնք գործածուած են որսորդութեան եւ պատերազմի ատեն, հնչած են նշանաւոր մարդոց յուղարկաւորութիւններու, պետական հանդէսներու, չքերթներու եւ արքունական խրախճանքներու ատեն : Այս նուագարանները գործածուիլ սկսան շատ հին ժամանակներուն եւ իրենց գոյութիւնը պահեցին մինչեւ ուշ միջնադար, որմէ ետք դուրս եկան գործածութեան շարքէն

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ կը բաժնուին երկու խումբի : Առաջին խումբին կը պատկանին մէկ լեզուակ, իսկ երկրորդ խումբին՝ զոյգ լեզուակ ունեցող նուագարանները :

Մէկ լեզուակաւ նուագարաններէն յիշատակելի են պկու եւ պարկապզուկ կոչուող նուագարանները : Պկուն ալ եղեգէ պատրաստուած եօթը անցք ունեցող, համեմատաբար փոքր չափի սրինգներէն է : Ձայն հանելու համար նուագա-

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ.
L'ETAT PRINCIER (1)

« Արուեստ եւ բանաստեղծական ըստեղծագործութիւն » երկրորդական խորագրով : Թոպէր Սապաթիէ կը ջանայ լոյս սփռել բանաստեղծութեան աշխարհին վրայ, որ կայ ու կը մնայ իբրեւ դրախտային, անմեկնելի խորհուրդ.

Բանաստեղծ, փիլիսոփայ հեղինակը պարզ լեզուով մը տեսակ մը փիլիսոփայական բանաստեղծութիւն ըրած է բազմաթիւ կարճ գլուխներու մէջ ... կ'ենթադրէ քերթողական արուեստի հանդէպ եւ ինչ որ այս արուեստը կ'արթնցնէ իր լուծեան ամէնէն մութ ծալքերուն մէջ :

Թէ հասուն խորհուրդ մը եւ թէ բանաստեղծ փիլիսոփայի մը գործն է այս խոհուն գիրքը.

Ընթերցողը յուզումով, հետաքրքրութեամբ եւ իմացական վերացումով կը հաղորդուի մարդկային խորհուրդներու ամէնէն աղուորներուն հետ եւ կը մտնէ բանաստեղծներու զմայլելի աշխարհին մէջ :

Ամէն գնահատանքի արժանի բանաստեղծական խոյանք մըն է այս գիրքը.

ԹԱԿԱՐԴԸ
LE PIÈGE (2)

Փիէռ Տըլաթրի այս վէպը սիրային ու ... բանի վերի մասին մէջ ունի տատանուող լեզուակով վերադիր ծակ, որ նոյնպէս կը շինուի սնամէջ ցօղունէ :

Այս նոյն սկզբունքով պատրաստուած է նաեւ պարկապզուկը : Ի տարբերութիւն պկուի, այս բաղկացած է երկու աւելի հաստ սնամէջ սրինգներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի հինգական ձայնանցք. Սրինգներէն ամէն մէկը իր վերի մասին մէջ նոյնպէս ունի վերադիր ծակ : Այս երկու սրինգները իրենց վերադիր մասերով կողք-կողքի կը գրուին փայտէ պատրաստուած, տաշտաձեւ փորուած յատուկ սարքի մը մէջ, ապա կը հագցնեն կենդանիի տիկին վերի ձախ ոտքին մէջ եւ ամուր մը կը կապեն : Փչելու համար տիկին վերի աջ ոտքին վրայ կը հագցնեն փայտէ պատրաստուած մունդշտուկ, ու նորէն ամուր մը կը կապեն : Այս ձեւով օդը սրինգներուն մէջ կ'երթայ ոչ թէ նուագածուին անմիջական բերանէն, այլ տիկին մէջէն : Պարկապզուկը, զոր պատմագիրները կ'անուանեն տկզարկ, իսկ ժողովուրդը նաեւ՝ տիկ, ունի մեծ պատմական անցեալ մը : Արդարեւ, կը հանդիպանք այսօրուան ձեռնարկներուն [illegible] եւ [illegible] հնակներուն (արմոնիում) նախահայրը :

Երեւան ԱՐԱՄ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛.

—o—

Ոչ ոք կ'ուզէր ըլլալ այդ զոհը : Կինեբու վերարկումներին մէջ վախէ տարբեր ուրիշ զգացում մըն ալ կար. Սթալինի հանդէպ ֆիզիքական վանողութիւն կը զգային :

Թեկնածու կլինէրէն մին, որուն աչքերուն առջեւ կը շողացնէին այն բոլոր առաւելութիւնները զորս պիտի ունենար Սթալինի կինը դառնալու պարագային, օձի մը զզուելու ատեն ունենալիք փշաքաղութեամբ բացականչեց՝

— Այո, բայց հետը քնանալ պէտք պիտի ըլլայ :

Կրեմլինի մէջ կացութիւնը հետզհետէ կը լարուէր : Սթալին կատաղութեան նշաններ ցոյց կուտար : Իրեն համար ամէնէն դիւրին բանն էր զինքը մերժող բոլոր կիները աքսորել տալ :

Այդ պահուն է, որ Լազար Կագանովիչ միջամտեց : Շատ լաւ կը տեսնէր, թէ Սթալին մեծ մաքրագործումներ կը պատրաստէ կուսակցութեան շարքերէն ներս : Այդ մաքրագործումներէն ազատելու շատ քիչ յոյս ունէր նամանաւանդ անոր համար, որ հրեայ էր եւ լաւ ծանօթ էր բռնապետին հակահրէական զգացումներուն :

Կագանովիչ քոյր մը ունէր, Ռոզա : Ալաչեց քրոջը, որ զոհուի : Ռոզա ի վերջոյ համակերպեցաւ եւ Սթալին երրորդ կին մը ունեցաւ : Սակայն Սթալինի հետ ոչ ոք կրնար վստահ ըլլալ վաղուան մասին :

1948ին Կագանովիչները զգացին թէ իրենց դիրքը կը տկարանայ : Լազարի ձեռքէն առնուեցաւ Ուկրայնիոյ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը. իր տեղը նշանակուեցաւ Խրուշչեւ : Եղբայրը Միշէլ Կագանովիչ դուրս հանուեցաւ Կեդրոնական Կոմիտէէն եւ կառավարութենէն, ապա անհետացաւ : Իր անունը սրբուեցաւ պաշտօնական բոլոր հրատարակութիւններէն, երբ ձեռնարկուեցաւ անոնց հերթական սրբագրութեան, զոր Սթալին ատեն առ ատեն կը հրահանգէր որպէսզի դիմազերծուած վերջին «դաւաճանները» իրենց տեղը չունենան կուսակցութեան պատմութեան մէջ :

Ի վերջոյ, Ռոզա հրաւիրուեցաւ Կրեմլինէն հեռանալ : Մարդ չի գիտեր թէ ինչ եղաւ :

Որոշ է, թէ Սթալին այդքանով պիտի չբաւականանար : Լազար Կագանովիչ շատ բան գիտէր բռնակալին անձնական կեանքին մասին : Իրեն ալ պիտի վիճակուէր անհետանալ Սթալինի առաջին աներձագին, երկրորդ աներձագին ու քենիին նման : Լազարի անունը գրուած էր 1952ի վերջերը եւ 1953ի սկիզբը մաքրագործուելիքներու ցանկին գլուխը :

Այդ միջոցին, սակայն, Սթալին մեռաւ :

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

———

ՍԹԱԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱԳԱՆ

Երջանիկ պէտք է զգան Սթալինի մանկութեան եւ երիտասարդութեան այն բոլոր բարեկամները, որոնք քանի ուշ չէր իրենց յարաբերութիւնները խզեցին ըՍթալինի հետ, եւ ապագան նախատեսելով կամաւոր աքսորի դիմեցին՝ նախքան Սթալինի ուժի գագաթնակէտին հասնիլը :

Արտասահմանի մէջ խղճալի կեանք մը ունեցան, բայց եւ այնպէս գոնէ իրենց կեանքը վրայ չտուին :

Բոլոր այն բարեկամները, որ անգութ Վրացիին հետ շարունակեցին իրենց յարաբերութիւնները, շատ սուղ վճարեցին Սթալինի տուած իրենց աջակցութիւնն ու այն քանի մը առաւելութիւնները զորս սկիզբը ստացած էին որպէս վարձատրութիւն :

ՊՈՒՏՈՒ ՄՏԻՎԱՆԻ ՄԵՌԱՒ.
ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

Պուտու Մտիվանի Սթալինը կը ճանչնար տասնըհինգ տարեկան հասակէն : Միասին նետուած էին յեղափոխական պայքարի ասպարէզ, ապա բաժնուած՝ ղէպքերու բերմամբ : Մտիվանի մնաց ծննդավայր Վրաստանի մէջ, մինչ Սթալին, Մոսկուայի մէջ կը դառնար Ազգութեանց ժողովրդային կոմիսար, այսինքն՝ նախարար : Բայց կը շարունակէին կապ պահել իրարու հետ :

1917ին Վրաստան հռչակած էր իր անկախութիւնն ու Մոսկուայի կառավարութիւնը այս անկախութիւնը ճանչցած էր 1920ին ստորագրուած դաշինքով մը : Յաջորդ տարին, խորհրդային բանակը յաղթական մուտք կը գործէր Վրաստան եւ Սթալին Թիֆլիզ կուգար (1921 Յունիսին) երկիրը վերակազմակերպելու եւ զայն վերջնականապէս Ռուսիոյ ենթարկելու համար :

Առաջին գործը եղաւ Պուտու Մտիվանին նշանակել Վրաստանի կոմիսարներու խորհուրդի նախագահ, այսինքն՝ վարչապետ : Սթալին կը յուսար Մտիվանի հետ յաջողցնել Վրաստանի «սթալինականացումը» :

(4 Շար.)

սեռական բարեկենդանի վերածուած նոր վէպերուն մէջ առնական, յոխորտ անհատականութիւն մը կը բերէ :

Սարդն է որ քաղելով, աւերակներու վրայ թագաւորութիւն հաստատելու բնազդին անձնատուր, ի զուր կը փնտռէ նիւթէն դէպի հոգի հոսող անծանօթ հեղեղին ակը։ Ծլացած նիւթէն, քանդուած քաղաքի մը տեսքէն, երիտասարդ մը արբեցումի ու յաղեցումի նոր աշխարհ մը կը տեսնէ իր շուրջ եւ կը դառնայ քանդիչ ուժ :

Բայց ի վերջոյ նոյն այդ նիւթն է որ զինք կ'ոչնչացնէ խեղդելով իր մարմինը ժեռայնեայ թակարդի մը մէջ

Աշխարհակալութեան յաւիտենական ցնորքին մանրանկար վէպն է այս գրուած ուժեղ վրձնով մը եւ մեր օրերու մարդկային աստիճանաչափով :

Պատմութիւնը շատ աւելի ցնցող ու առինքնող պիտի ըլլար, եթէ Ալիտար հերոսին հոգեբանական ներկայացումը աւելի կատարեալ ըլլար, բայց հեղինակը ոսկեհանքը չէ ուզած պեղել անհրաժեշտ չափով :

Սէրը մեծ դեր չի խաղար այս պատմութեան մէջ հակառակ անոր որ կարգ մը դէպքեր ընթերցողը կը մղեն խորհելու թէ քանդող մարդը կը ձգտի միայն կնոջ մը տիրանալու համար .

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԴԻՐՔ ՄԸ

UNE POSITION SOCIALE (3)

Իտալացի վիպագիր Ճ. Ռիմանէլլիի «Ունա Փօզիցիոնէ Սօչիալէ» վէպն է այս ֆրանսերէնի թարգմանուած Էլլա Պօնանի կողմէ

Իտալական շարժանկար վերջին իրապաշտ շարժումը մեզ ընտանեցուց այս նիւթերուն։ Հասարակ ժողովուրդէն առնուած սովորական տիպարներ իրենց առօրեայ կեանքը կը վերապրին գծելով պատկերը որոշ միջավայրի մը եւ որոշ բարքերու, որոնք սիրուն անակնկալ գիւտերով հաճելի տպաւորութիւն կը թողուն ընթերցողին կամ հանդիսատեսին վրայ :

Այս վէպին հեղինակը պէտք եղած արուեստը ցոյց չի տար գործը իսկապէս շահեկան դարձնելու համար։ Կ'ենթադրեմ որ շարժանկար խորհած է գրականութիւն փորձելով եւ մնացած է հողին վրայ առանց թռիչք մը իրագործելու

Աւելի շատ [illegible] կը [illegible] գործը իբրեւ բուսանկարը մեզի անծանօթ մարդոց առօրեայ կեանքին, բայց շատ մանրամասնելու ճիգը ծանրացուցած է վէպին կառուցուածքը :

Հաճելի ընթերցում մըն է, բայց ոչ աւելին :

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Robert Sabatin : Albin Michel, Paris 1961.
2) Pierre Delastre : » » » »
3) Giose Rimanelli : » » » »

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ"

Ժան Վիլար, Ֆրանսական Ազգային Ժողովրդական Թատրոնի ղեկավարը, ներկայիս Փալէ տը Շայոյի բեմին վրայ կը ներկայացնէ հելլենական դասական թատրոնի մեծ վարպետներէն՝ Արիստոփանի «Խաղաղութիւնը» :

Անցնելէ առաջ Ժան Վիլարի բեմադրութեան, խօսինք պահ մը հելլէն հեղինակին եւ իր գործին մասին .

Մեծագոյն յոյն ծաղրերգակը՝ Արիստոփան ծնած է 445 թուականին (Ք.Ա.)։ Իր թատերագրութեան սկզբնաւորութիւնը բրած է գրելով երկու թատերախաղեր՝ «Խնջոյակիցները» եւ «Բաբելոնացիները»։ Ընդհանուր գրած է 44 թատերական գործեր, որոնցմէ դժբախտաբար միայն տասնըմէկ երկերու ամբողջական բնագիրները հասած են մինչեւ մեր օրերը Մնացեալները եղած են հատուկտոր եւ անկատար պատառիկներ :

Արիստոփանի նշանաւոր գործերէն է «Անորոշ գաղափարները», որուն մէջ մեծատաղանդ երգիծաբանը յարձակած է Սոկրատի վրայ, անոր իմաստասիրական գաղափարները «իմաստակութիւն» անուանելով .

Աթէնացի հռչակաւոր բեմբասաց եւ ժողովրդական կուսակցութեան ղեկավար Քլէոնի պատերազմասէր քաղաքականութիւնը ձաղկելու նպատակով, Արիստոփան գրած է «Ասպետները», ուր Քլէոնը ամբաստանած է իբրեւ Սպարտայի դէմ յարձակողական քաղաքականութեան մը ռահվիրան :

Իր «Պիծակները» երգիծական թատերակով, Արիստոփան ծաղրի ու ծանակի ենթարկած է Աթէնքի դատարանները եւ Հելլէն դատաւորներու դատելու եղանակը։ Գրած է նոյնպէս «Թռչունները» անուն գաւեշտ մը, ուր հեգնած է այն ժամանակի ընկերային եւ քաղաքական ցնորամիտ գործունէութիւնը, աւելի ուշ նոյնը ընելով նաեւ իր համբաւաւոր գործին՝ «Լիսիսթրաթա»ի մէջ։ Քննադատած է նաեւ հելլենական հանճարի մեծագոյն ներկայացուցիչներէն Եւրիպիդէսը, անոր ողբերգութիւնները ծաղրի ենթարկելով ու ձաղկելով իր «Գորտերը» թատերակին մէջ։

Աթէնքի անկումէն ետք, երբ Հելլենական մտածումն ու [illegible] , [illegible] թէնք որոշ փոփոխութիւն կրեց, Ա[illegible] մը։ Կը դառնայ այս անգամ աւելի յար[illegible] աւելի մահացու։ Այդ շրջանին է որ կը գրէ «Կիներու Համաժողովը» նշանաւոր գործը, ուր խարանող ու խայթող երգիծանքի մը թիրախ կը դարձնէ հետզհետէ ծայր տուող Համայնավարական տեսակէտները :

Կուգայ շրջան մը, ուր Արիստոփան իր գործերով կը դառնայ օրուան մեծամեծներուն, տիրող կարգերուն եւ ընկերային կարգ մը [illegible] թշնամին։ Ամէն օր ու ամէն առթիւ, հանճարեղ հեղինակը իր քննադատական սլաքները կ'ուղղէ այդպիսիներուն դէմ, առանց որեւէ վախի ու ընկրկումի։ Եւ [illegible] (մասնաւորաբար դերասաններ) կուգայ առեն մը ուր կը սկսին երկիւղ զգալ Արիստոփանի իրենց աշխատակցութեան աղետալի հետեւանքներէն ու կը հրաժարին իր տիպարները ներկայացնելէ։ Առանձին մնալով, Արիստոփան կը շարունակէ իր գործը, կը գրէ, կը բեմադրէ, կը խաղայ միայնակ՝ առանձնելով իր երկերուն բոլոր դերերը ..

Վերադառնանք Ժան Վիլարի ներկայացման.

Արիստոփան իր «Խաղաղութիւնը» գրած է այն շրջանին ուր տասը տարիներէ ի վեր կը շարունակուէր Պելոպոնեսի շարունակ պատերազմը Աթէնք եւ Սպարտա կը ճակատէին։ Հեղինակը իր այս գործով, իր առենին, յաջողութիւն չի գտներ։ Ժողովուրդը չի հաներ իր երկին եւ պատերազմը կը շարունակուի .

«Խաղաղութիւն»ի նիւթը պարզ է : Պատերազմասէր Պոլեմոս եւ իր ծառան քարայրի մը խորը բանտարկած են խաղաղութիւնը, մեծղի խուփով մը գոցելով քարայրին ելքը։ Երկին մէջ, հրաւէր կ'ուղղուի ժողովուրդին միացնել իրենց ուժերը, դիմել դէպի քարայրը, փրցնել խուփը եւ ազատագրել խաղաղութիւնը .

Ի՞նչ կը պատահի սակայն : Հակառակ կարգ մը խաղաղասէրներու ջանքերուն, ի վերջոյ ժողովուրդը, որուն քուէներով էր միայն որ ամէն բան կ'ընթանար Աթէնքի մէջ, կը յարի խռովարարներու եւ պատերազմէն շահ սպասողներու տեսակէտներուն ու կը շարունակուի պատերազմը .

Մեր օրերուն, ժողովուրդները խորապէս ու անկեղծօրէն հաւատացած են խաղաղութեան անհրաժեշտութեան եւ սակայն անոնց ղեկավարները տակաւին չեն հրաժարած իրենց ռազմատենչական ծրագիրներէն։ Կը նշանակէ թէ հակառակ դարերու սահանքին մարդկութիւնը չէ արձանագրած գոյն յառաջդիմութիւն մը իսկ՝ դէպի խաղաղութիւն :

Ահա այս է որ կ'ուզէ ապացուցանել Ժան Վիլար, գովելի քաջութեամբ մը բեմ հանելով Արիստոփանի այս հոյակապ գործը, այն պահուն իսկ, երբ մեր օրերու «խաղաղութեան առաքեալ»ը նե՞րու իր բանակներուն հրաման կուտայ գրոհի ձեռնարկելու ..

Ազգային Ժողովրդական Թատրոնի ներկայացուած [illegible], ինչպէս ուրիշ առթիւ յուած են, Ֆրանսական Թատրոնի լաւագոյն արտայայտութիւններն են ; Ժան Վիլար ամէն անգամ ալ արտակարգ ճարտարութեամբ մը յաջողութենէ յաջողութիւն առաջնորդած է իր խումբը :

«Խաղաղութիւն» նոյն յաջողութեան արժանացած է ; Ժան Վիլարի շուրջ համախմբուած են այս անգամ Միշել Պուքէ, Քրիստիան Մինազօլլի եւ Ազգային Ժողովրդական Թատրոնի ամբողջական կազմը, որոնք իրենց բարձր արուեստով հելլենական հանճարին կուտան իրեն արժանի փայլը :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԴՄԲԵԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պուքրէշի «Նոր Կեանք» թերթին Կալկաթայի թղթակիցը՝ Աստուր Կիւղէլեան, հանդիպում մը ունեցած է արեւելեան պարերու մասնագէտ Լէօնորա Գրիգորեանի հետ, որ Հնդկաստանի կառավարութեան հրաւէրով Մոսկուայէն գացած է Հնդկաստան [illegible] համար հնդկական ժողովրդական եւ դասական պարերը, եւ որ հինգ ամիս շրջագայելէ ետք Հնդկաստանի զանազան քաղաքները եւ ուսումնասիրելէ ետք հնդկական պարերը, վերադարձած է Մոսկուա, ուր պիտի յօրինէ հնդկական երկու բեմադրութիւն [illegible] Թամայանա եւ Շօքունթալա պարերը, որոնց [illegible] գրած է հայ երգահան մը՝ Սարգիս Բարխուդարեան։ Արուեստագիտուհին ունի մէկէ աւելի ուսումնասիրութիւններ հայկական եւ ընդհանրապէս ասիական պարերու մասին։ Ներկայիս ան կ'աշխատի հատորի մը վրայ, ուր պիտի ներկայացնէ հնդիկ ժողովրդական եւ դասական պարերը :

Տեսակցութեան ընթացքին Լէօնորա Գրիգորեան խանդավառութեամբ խօսած է հայ արուեստագէտներու եւ գիտնականներու մասին, որոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն համաշխարհային քաղաքակրթութեան ;

Արուեստագիտուհին սիրով ընդունած է տեղւոյն Հայկական Մշակութային Միութեան հրաւէրը եւ քանի մը հայկական պարեր սորվեցուցած՝ Կալկաթայի հայ խումբ մը երկսեռ երիտասարդներու :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Թէվֆէտ եւ Վանական, Ներսէս Արծրունին ու Գառրիկ անոնց մէջ մտան, համոզել ջանացին ու պաշտպանել բոլոր աղէտները ցոյց տուին, սակայն անօգուտ եղաւ։ Ամէն մէկը գաղափար մը ունէր, սկզբունք մը ունէր, նպատակ մը ունէր, հետեւաբար ծրագիր մը ունէր զոր մէջտեղ կը դնէին ու անոր օգուտներուն ու կիրառութեանց վրայ խօսելով կը մօտենային թէ կրակ առած շէնքի մը մէջ կը գտնուէին :

Աս միջոցներուն Վանական իր զինակիր խումբը յանձնած էր Վազգէնին, իսկ Գառրիկի վէրքերը բոլորովին բուժուած չըլլալով, Արարուց Թաղին մէջ ապահով տուն մը ապաստանած էր ան :

Վազգէնի խումբը Թիմարայ գեղերը պաշտպանելու համար ղրկուած էր, իսկ ամբողջ Հայոց Ձորն ու Շատախը կը մնային Ներսէս Արծրունիին :

Ըսինք թէ վտանգը տեսնուած էր։ Այն կրակը, որուն մէջ կը մնային մեր կուսակցականներ, վերջապէս նշմարեր էին

ՎԱԶԳԷՆ

Հետեւաբար ձեռք ձեռքի տալու ժամանակն էր, միանալու ու մէկտեղ գործելու առենն էր։

Ոգի ու պարտականութեան հրաւէրը արձագանգ տուած էր ամէն սրտերու մէջ։

Վանայ նահանգը պաշտպանուած էր, ճնշելով որ զինուորական շղթայի տակ առնուած էր ան :

Վազգէն Արարուց Թաղին մէջ տուն մը ապաստանած էր երկու ամիսներէ ի վեր։

Վալի փաշա ամէն ջանք, ամէն միջոց եւ ամէն տեսակ նենգալի դաւեր լարեց ձերբակալելու համար զինքը, բայց, անօգուտ բան, գրեթէ արդիւնքի մը չհասաւ :

Հետեւաբար՝

Առաքել էֆէնտիի անձնասպանութեան շարժառիթը խաւարի մը մէջ մնաց ....

Միեւնոյն առեն, Առաքել էֆէնտիի կինն ալ չէր յայտնած թէ անձնասպան առաւօտը մեռնելէ առաջ, գրութիւն մը թողած էր սեղանին վրայ, որուն մէջ կը խոստովանէր իր մատնիչ մը ըլլալը :

Վերջ ասկէ՝

Այս տխրը՝ տարբեր մեկնութեանց ու տարաձայնութեանց տեղի տալէն ետքը, երթալով մոռացութեան դատապարտուած էր :

Իրիկուն մը Վազգէնի ապաստանած տունին դուռը կին մը կանգ առաւ ու երկիւղալի զգուշութեամբ մը ձեռքը շըլակին տանելով երկու անգամ բաղխեց։

Վաթսունն անցած ծերունի մը դուռը բացաւ եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզէր :

— Քիչ մը տեսնուիլ կ'ուզեմ ձեզի հետ, հեծկլտաց տարիքոտ կինը խղդուելու մօտ ձայնով մը։ Արդեօք կարելի՞ է ....

Քամակը ծռած ծերունին անգամ մը կնոջ երեսը նայեցաւ, անոր աչքերուն մէջ պահուած գաղտնիքը հասկնալ ուզեց եւ յետոյ մրմնջեց :

— Վեր ելէք, տիկին, պատրաստ եմ :

Ու սեւեր հագած կինը, որ քառասունի մօտ տարիք մը ունէր հիւրանոցը առաջնորդուեցաւ :

Կը խնդրեմ, ջոջ աղա, թոթովեց կինը խըխլացնող շեշտով մը, ներեցէք որ անհանգիստ կ'ընեմ ձեզ։

— Բան մը չէ, Տիկին... ինչո՞ւ անհանգիստ ըլլամ, նկատել տուաւ ծերունին իր կազմածուոր նայուածքը շարունակ անծանօթ կնոջ աչքերէն չհեռացնելով :

Կինը պահ մը մտածեց, ակամայ շարժում մը ըրաւ, թաշկինակը ձեռքին մէջ անզուսպ կերպով մը ճմրթեց, յետոյ՝ իր դէմը գտնուող ծերունին գլուխէն խորին ու երկիւղալի նայուածք մը։ Կարծես թէ կը ջանար խօսք մը ընելու, բայց լեզուն յառաջ չէր երթար։ Կարծես թէ ուղեղը տարտղնած է։

— Թերեւս բան մը պիտի ուզէք ըսել, բայց կը վարանիք, տիկին, ըսաւ ծերունին գորովալի ձայնով մը։

— Ո՛հ, այո... թոթովեց կինը :

— Ինչո՞ւ համար...՝ արդեօք այնքան վատ մէկն եմ, տիկին :

— Աստուած չընէ... միայն թէ յայտնելիքս կը խղդէ զիս... չեմ կրնար հաւատալ թէ վստահութիւն պիտի ունենա՞ք վրաս ....:

— Ի՞նչ պայմաններու մէջ, տիկին :

— Պայման մը չունիմ... միայն թէ՝ դուք պիտի հաւատա՞ք որ ես հայ կին մըն եմ եւ նենգալի դաւ մը լարելու համար չեմ եկած ձեր տունը։

Ծերունին իր չոր [illegible] կմախք կորած ձեռքը ճակտին տարաւ ու անոր խորշոմները ճմրթեց, յետոյ բարձր ձայնով մը ըսաւ :

— Կը հաւատամ, Տիկին։

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ս. Թէքէլիեան որաՀի նուիրատուներու ցանկը (Փորտօ)։

Ս. Թումէկեան 140 Ն. Ֆ., Ա. Քէն-տէրեան 80, Մ. Տօնէրեան 50, Գեռ. Քէնտէրեան չիսուն, Կ. Դաւիթեան, Մ. Մառանճեան, Կ. Տօնէրեան 30ական, Հ. Իչքալացեան քսան, Շ. Սուքիասեան, Ճ. Տօնիկեան, Տիկին Մարկոյեան, Կ. Վար-դանեան, Գ. Հալաճեան, Փօղոս Քէնտէր-եան տասնական Ն. Ֆ., Տիկին Կարա-պետեան եւ Ս. Եսայեան 5ական Ն. Ֆ.։

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Ստիպողաբար երիտասարդ տաքթիլօ մը կ'ուզուի։ Անմամբ դիմել Յառաջին որ կուտայ հարկ եղած տեղեկութիւնները ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Այրի Տիկին Գոհար Ազկիւլեան, իր զաւակները եւ բոլոր ազ-գականները ցաւով կը ծանուցանեն ի-րենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԶԿԻՒԼԵԱՆԻ

վաղաՀաս մահը, որ տեղի ունեցաւ Դեկ-տեմբեր 26ին։ Թաղումը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր, Սէն Շամոնի մէջ։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ռււ. Միութիւնը Նոր Տարուան եւ Ս. Ծննդեան առթիւ կը մատուցանէ բարեմաղթանքներ, կեդրոնի եւ մասնաճիւղերու բոլոր իր անդամնե-րուն եւ համակիրներուն, նոյնպէս կը մաղթէ վործի յաջողութիւն եւ առողջու-թիւն։ Եւ այս առթիւ մասնաւոր շնորհա-կալութիւններ կը յայտնէ բոլոր այն ա-նիւ հայրենակիցներուն, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր բարոյապէս թէ նիւթա-պէս աջակցեցան եւ քաջալերեցին այս բարենպատակ ձեռնարկը ։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութեան եւ Եկեղեցւոյ Հոգա-բարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ներկայ վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլա-լով, յարմար նկատեց Յունուար 8օթին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ս. Գրի-գոր Լուսաւորիչ Մատրան խորհրդարանի մէջ ընդհ. ժողովի հրաւիրել ։

Նախորդ վարչութեան համարատուու-թենէն վերջ, ընտրուի յաջորդ վարչու-թիւնը, օգերու անհրաժեշտ ըլլալուն պատճառաւ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ վերոյիշեալ ժամուն ։

ԾՆՈՒՆԴԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

6 Յունուար, Շաբաթ, Ճրագալոյց Ծը-նընդեան.— Երեկոյեան արարողութիւն եւ պատարագ ժամը 4ին եւ 5ին։

7 Յունուար, Կիրակի, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, սկիզբ արա-րողութեան ժամը 8, Ս. պատարագ ժա-մը 10 ։ Հանդիսաւոր Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45։

8 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց.— Սկիզբ ժամերգութեանց ժա-մը 8·30, հանդիսաւոր պատարագ եւ հո-գեհանգիստ ժամը 10։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը, Կիրակի 14 Յունուար, կէսօրէ վերջ, Սալ Սէն Լուի. Րիւ Ժէ ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի օրակարգե-րու քննութիւն ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բո-լոր բաժանորդները որոնք առկախ հա-շիւներ ունին, համապատասխան հաշուե-ցոյցեր ստացան եւ Յառաջի հա-շիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները ։

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ։

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժա-նորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացը-նեն Յառաջի վարչական գործը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի պիտի պատարագէ շրջանիս հոգեւոր հովիւ Տէր Առոմ քա-հանայ, երգեցողութեամբ Նիսի փոքրիկ-ներէ բաղկացեալ դպրաց դասին եւ ըն-կերակցութեամբ երգեհոնի ։

Սկիզբ արարողութեան, առաւօտեան ժամը 10ին։

Տնօրէնութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր Հայերը ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄՕՏ ՕՐԷՆ — ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Զաւարեան ԱնթակոմիտԷի հովանաւո-րութեամբ «Շանթ» թատերախումբը պի-տի ներկայացնէ մեծ պատրաստութեամբ Ազգ. Տրամը «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ», Պօմոնի սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւններ ժամանակին եւ առանձին յայտարարութեամբ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

Ծննդեան 1600ամեակը համազգային շուքով կը տօնուի Մարսէյլի մէջ։

Փետրուար 18ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քազա տ'Իթալիայի շքեղ թատրոնին մէջ։

×

ԼԻՈՆ.— « Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ 28 Յունուար, Կիրակի, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ։

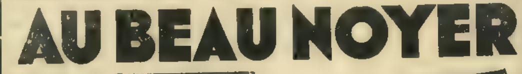

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ՍՓԻՒՌՔ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 30 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9292 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5093

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ 1961ԻՆ

Փոթորկալից շրջան մը բոլորեց Թուրքիա վերջացող տարուան ընթացքին :

1960 Մայիս 27ի յեղափոխութիւնը չկրցաւ կարգ – կանոն մտցնել երկրին մէջ եւ ամուր հիմերու վրայ դնել նոր վարչաձեւը : Չկրցաւ նոյնպէս սնանկութեան առաջքն առնել :

Եասը Ատայի խայտառակ դատավարութիւնը ծիծաղելի զարձուց յեղափոխակա՞ն կառավարութիւնը ամբողջ աշխարհի առջեւ : Չորս հարիւր հոգիի բանտարկութիւնը, մանաւանդ Իմրալիի երեք կախաղանները ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերին ո՛չ միայն Թուրքիոյ, այլեւ արտասահմանի մէջ :

Տարւոյն սկիզբը զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ հրաժարեցուց դահլիճի 18 անդամները · Անկէ առաջ, Նոյեմբերին «աքսորած» էր 14 ծայրայեղեան սպաները :

Զինուորական կառավարութիւնը իր իշխանութիւնը կ'ուզէր յաւերժացնել : Սակայն տեղի տալով ներքին եւ արտաքին ճնշումներու, Սահմանադիր Ժողով մը կեանքի կոչուեցաւ Յունուարին, մշակելու համար երկրորդ Հանրապետութեան նոր սահմանադրութիւնը :

Սահմանադիրի 272 անդամներէն 222ը կը պատկանէին Հալք կուսակցութեան, 25ը Միլլէթի եւ 25ը՝ անկախ :

Յուլիս 9ին հանրաքուէի ենթարկուեցաւ Սահմանադրութիւնը, առ ի վաւերացում : Ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան, քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնն է եղած 80 առ հարիւր : «Այո» պատասխանած են 62 առ հարիւր, «ոչ» 38 առ հարիւր : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ մեծ դժգոհութիւն կայ երկրին մէջ նոր վարչաձեւին դէմ :

Հոկտեմբեր 15ի խորհրդարանական ընտրութիւնները ստեղծեցին անել կացութիւն մը : Ոչ մէկ կուսակցութիւն բացարձակ մեծամասնութիւն էր շահած այս անգամ, առանձին կառավարելու համար երկիրը :

Հակառակ Կիւրսէլի եւ բանակի բացորոշ աջակցութեան եւ սպառնալիքներուն, Հալքը չկրցաւ լուծել 1950ի վրէժը : Ծերակոյտի 150 աթոռներէն 35ը միայն շահեցաւ, մինչ Ատալէթը ունեցաւ 69 աթոռ, Գիւղացիականը՝ 10, Նոր Թուրքիան՝ 16 : Իսկ ներկայացուցչական ժողովի 450 աթոռներէն Հալքի 200են զիմաց Ատալէթը շահեցաւ 166, Նոր Թուրքիան 44, գիւղացիները 40 աթոռ :

Մէկ ամսուան սակարկութիւններէ վերջ եւ բանակի սպառնալիքին տակ միայն կարելի եղաւ կազմել կարկտան կառավարութիւնը, Իսմէթ Ինէօնիւի վարչապետութեամբ :

Զինուորականները բոլորովին զինաթափ չեն եղած սակայն եւ աչալուրջ կը հսկեն :

Զօր. Կիւմիւշփալա, որ Ատալէթի նախագահն է, 235 աթոռ ունի խորհրդարանին եւ 11 Նախարար դահլիճին մէջ, ընկրկած է արդէն տրտնջալ բանակի միջամտութեանց դէմ :

Ատալէթ, որ դեմոկրատ կուսակցութեան ժառանգորդը կը նկատուի, կը պահանջէ որ ներման արժանանան Եասը Ատայի դատապարտեալները : Ինէօնիւ իր նախարարական յայտարարութեան մէջ որոշ յոյսեր տուած էր այս ուղղութեամբ, ընդ առաջ երթալով միւս կուսակցութեանց պնդումներուն : Այժմ կը թուի թէ բանակը արգելք կ'ըլլայ նման ծրագրի մը, տեղի տալով ընդհանուր դժգոհութեան :

Նոր յեղափոխութի՞ւն մը կը պատրաստեն :

Եթէ այո՛, վերջինը պիտի ըլլայ շատ քան զառաջինն :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱՍՐ 300 ՖՐԱՆՍԱՑԻ Կ'ԱՐՏԱՔՍԷ

ԵՄԷՆ ԿԸ ԽԶԷ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԵՏ

Փետրուար վեցէն առաջ, Ֆրանսացի բոլոր դասախօսները եւ ուսուցիչները պէտք է հեռանան Եգիպտոսէն : Այս «կարգադրութիւնը» եղած է Լուսաւորութեան նախարարութեան մէկ հրահանգով, առանց թիւը մօտաւորապէս 300 կը հաշուուի :

Պաշտօնական շրջանակները կը կարծեն թէ այս որոշումին ենթակայ են բոլոր ֆրանսացի դասախօսները ըլլան անոնք անհատական դպրոցներու, ազգայնացուած կամ գրաւուած դպրոցներու կազմին անդամ :

Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ երեք լիսէները որոնք գրաւուեցան անցի օր, առաջին անգամ գրաւուած էին Սուէզի դէպքերու վաղորդայնին, յետոյ Ֆրանսացիներուն վերադարձուած էին 1958ի Ցիւրիխի համաձայնութեամբ : Վախ կայ նաեւ որ միջոցներ ձեռք առնուին ֆրանսական կրօնական հաստատութեանց դէմ, ինչպէս ենթադրել տուին կարգ մը կիսապաշտօնական աղբիւրներ :

Ալ Ախպար թերթը անդրադառնալով այս միջոցներուն որոնք ձեռքառնուած են Ֆրանսացիներուն դէմ կը գրէ թէ արտաքսուած դասախօսներուն դասաւանդութիւնները չէին համապատասխաներ եգիպտական ազգայնականութեան եւ արաբականութեան :

Մ'տահոգիչ է նաեւ այն լուրը ըստ որուն Ֆրանսական դպրոցներէն զատ պիտի գրաւուին նաեւ օտար դպրոցները :

Պատասխանելով Նասրի յայտարարութեան որ կը լուծէր Թուրքի վրայ գոյութիւն ունեցող Եմէն – Եգիպտոս դաշնակցութիւնը, Իման Ահմէտ խզեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Արաբ Մ. Հանրապետութեան հետ : Այս խզումով Եգիպտոս յարաբերութիւն չունենար Արաբական Լիկայի անդամ երեք երկիրներու հետ՝ Սուրիա, Յորդանան, Եմէն :

Այս դաշնակցութեան լուծման առթիւ յիշենք որ Եմէնի Իման Ահմետը Դեկտեմբեր 14ին քերթուած մը ուղղած էր Արաբներուն եւ անոնց մեծերուն, ուր որ ալ ըլլան, ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց «կը զոռաք միքրոններուն մէջ, օդը նախատինքներով լեցնելով, հողը կը լեցնէք նախանձի եւ ատելութեան ճառերով, այլեւս արժանի չէք ձեր նախնիքներուն, եւն. եւն.» : Լիբանանեան մամուլը կը գրէ թէ ասոր հետեւանքն էր Նասրի յայտարարած լուծումը :

ՔՈՒՎԷՅԹ

Կը թուի թէ Անգլիոյ ձեռք առած նախազգուշական միջոցները իրենց դերը խաղացին եւ Քուվէյթի վրայ սպառնացող նոր վտանգը հեռացած է : Իրաք, սակայն, «տեղեկացուց» Ապահովութեան Խորհուրդին թէ Անգլիա կը վտանգէ Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը իր «զրգռութիւններով» :

Միւս կողմէ Իրաքի Ազգային Ցառաջդիմական կուսակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց պահանջելով Քուվէյթի իշխանապետութեան ազատագրումը : Այս նոյն բանաձեւին մէջ, կուսակցութիւնը իր վրդովումը կը յայտնէ Անգլիոյ ձեռք առած միջոցներուն դէմ :

Քուվէյթ ալ պատմական օրեր կ'ապրի բոլորովին տարբեր մարզի մը մէջ : Այսօր Շաբաթ, իր պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով, ընտրութիւններ պիտի կատարուին : 40.000 Քուվէյթցիներ, որոնք 21 տարեկանէն վեր են 20 ներկայացուցիչներ պիտի ընտրեն, երեսփոխանական ժողովին համար : Այս ժողովը կ'ընտրուի 1տարուան համար և պիտի պատրաստէ իշխանապետութեան ժողովրդավար վարչաձեւը : Կիները չեն քուէարկեր :

Թեկնածուները հինգ օրուան պայմանաժամ ունէին իրենց թեկնածութիւնը դնելու համար պաշտօնապէս : Ցարդ Քուվէյթցիները չէին զբաղեր քաղաքական հարցերով եւ կը գոհանային «ցեղախմբային» դրութիւնով : Էմիրները ազատական էին եւ կը հարցանային ձգելով որ բոլոր միւսները հարցատան : Տուրք չըրեթէ գոյութիւն չունէր եւ վարչական ձեւակերպութիւնները նուազագոյնի իջած էին :

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը հրատարակեն Պատրիարքարանի զեկոյցը, որով կը հաղորդուի թէ Թրքական կառավարութիւնը, 25 Դեկտեմբեր 1961 թուակիր պաշտօնագրով մը, կը յայտնէ թէ կը վերահաստատէ Շնորհք Եպ. Գալուստեանի ծննդեամբ Թրքահպատակութիւնը, նաեւ իբրեւ պատրիարք՝ աղօթատեղիներէ եւ կրօնական արարողութիւններէ զուրս եւս եկեղեցական սքեմ կրելու արտօնութիւնը : Այս պաշտօնագիրը ստորագրած են Թուրք Հանրապետութեան նախագահ Զօր. Կիւրսէլ, վարչապետ Ինէօնիւ եւ 21 գործավարներ :

Պատրիարքարանը, այս առթիւ կը հաղորդէ նաեւ թէ կառավարութեան կողմէ պատրիարքին ընտրութիւնը վաւերացուած ըլլալով, ի մօտոյ պիտի կատարուի պատրիարքին գահակալութեան եւ պատրիարքական աստյին յանձնումի հանդիսութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵՀՐՈՒ մամուլի ասուլիս մը տուաւ որուն ընթացքին փորձեց իր դատը պաշտպանել Կոայի հարցին մէջ : Ըսելով թէ կան բաներ որոնք աւելի ծանրակշիռ են քան խաղաղութեան խզումը այն է՝ խաղաղութիւնը պահպանել վատութեամբ : «Զմեզ հասկցաք, ըսաւ Նեհրու Խրուշչեւի» :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Սեքու Թուրէի մօտ կը ղրկէ Անաստաս Միկոյեանը : Կը կարծուի թէ Մոսկուա կ'ուզէ սերտացնել իր յարաբերութիւնները նոր Կինէայի հետ, մանաւանդ այն վայրկեանէն երբ Սեքու Թուրէ յայտարարեց թէ «մարքսեան դաւ» մը պատրաստուած էր իր կառավարութեան դէմ : Հակառակ անոր որ հրատարակուած զեկոյցը կը շեշտէ թէ Քոնաքրիի կառավարութեան հրաւէրին պատասխանելով է որ Միկոյեան նոր Կինէա կ'երթայ, կը կարծուի թէ նախաձեռնութիւնը Մոսկուայի կը պատկանի :

ՍՈՖՐԱՑԻ կառավարութիւնը ծանր լեւա մը ստեղծեց, մէկ նոր լեւան տասը հին լեւա պիտի արժէ : Դրամներու փոխանակութիւնը պիտի վերջանայ մինչեւ Մարտ 31 :

ՔԵՆԸՏԻ որոշեց խորհրդարանին առաջարկել որ հարիւր միլիոն տոլարի ՄԱԿի փոխառութիւնի մը գնէ, որպէսզի այս ձեւով օժանդակէ ՄԱԿի պիւտճէին : Ու. Թան, միւս կողմէ Լա Հէյի Միջազգային Ատեանին դիմեց խորհուրդ մը առնելու համար ՄԱԿի Քոնկոյի ծախքերուն առընչութեամբ : Ատեանը պէտք է որոշէ թէ այս ծախքերը «պարտադիր» ե՞ն կազմակերպութեան բոլոր անդամներուն համար եւ եթէ մէկը մերժէ վճարել կրնայ զրկուիլ իր քուէարկութեան իրաւունքէն, ինչպէս կը նախատեսէ Ուխտին 19րդ յօդուածը :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻ

« Դամասկոսի զինուորական դատարանին առջեւ Հինգշաբթի (Դեկտ. 21) կէսօրէ առաջ ժամը 9.30ին շարունակուեցաւ մեր մեղադրուած ընկերներու դատավարութիւնը :

« Երեք նիստ շարունակուող դատավարութիւններէ յետոյ վերջացաւ Ցարութիւն Պօղարպաշեանի հարցաքննութիւնը : Ընկերը երեք յաջորդական նիստերու ընթացքին սպառիչ բացատրութիւններ եւ լուսաբանութիւններ տուաւ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց շուրջ եւ վճռապէս հերքեց իրեն վերագրուած կարգ մը խոստովանութիւններ, որոնք կորզուած էին Մապահճիներու կողմէ՝ ծեծի, խոշտանգումներու եւ սպառնալիքներու ներքեւ :

« Ցարութիւն Պօղարպաշեանի հարցաքննութեան աւարտումէն վերջ, սկսաւ դատավարութիւնը ընկեր Աբրահամ Մահշիկեանի, որ առանց թարգմանի, մաքուր արաբերէնով յուզիչ եւ ցնցիչ մանրամասնութիւններ տուաւ բանտի մէջ իր ենթարկուած չարչարանքներու մասին, որոնք տասնեակ օրեր գիշեր ցերեկ շարունակուած են Մապահճիներու կողմէ՝ ստիպելու համար որ «խոստովանութիւններ» ընէ : Մահշիկեան դատարանի առջեւ յստակ կերպով պարզեց ճշմարտութիւնը եւ տուաւ պահանջուած բացատրութիւնները :

Ժամը երեքին փակուեցաւ նիստը : Դատավարութիւնը կը շարունակուի » :

«ԱԶԴԱԿ»

ՍՈՒՐԻԱ

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ՝ Սահմանադիր եւ երեսփոխանական ժողովը գումարուեցաւ Դեկտեմբեր 23ին, ի ներկայութեան վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն :

Խորհրդարանի նախագահը՝ Պ. Մամուն Քուզպարի ծանոյց, թէ ժողովը հրաւիրուած է արտակարգ նստաշրջանի (սովորական նստաշրջանը վերջ կը գտնէ Դեկտեմբեր 31ին) : Ան յառաջիկայ նիստը ճշդեց Յունուար ութի, որպէսզի կառավարութիւնը ժամանակ ունենայ պատրաստելու նախարարական յայտարարութիւնը եւ ներկայանայ Խորհրդարան՝ վստահութիւն հայցելու համար :

Սահմանադիր ժողովը ապա վաւերացուց նախագահ Քուզպարի այն առաջարկը, որ կը վերաբերի 39 երեսփոխաններու նշանակման՝ իբրեւ անդամ այն յանձնախումբին, որ պիտի պատրաստէ վերջնական սահմանադրութեան նախագիծը :

Այս երեսփոխանները կը ներկայացնեն խորհրդարանական բոլոր պլոքները : Անոնց մէջ կը գտնուին յատկապէս՝ Պ. Պ. Խալէտ էլ Ազըմ, Սապրի Ասալի, Լէան Զամարիա, Սայիտ Ղազի, Աքրամ Հորանի, Իսամ Աթթար, Ֆայտի Աթասի, Ապտէլ Սամատ էլ Ֆթայէհ, Գրիգոր Էպլիղաթեան, Րէֆիք Պաշուր եւ Ասատ Քուրանի :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻԳ. 49 ազգերու դիւանագիտական ներկայացուցիչները ընդունեցաւ որոնք նոր տարուան առթիւ իրենց մաղթանքները ներկայացուցին : Պապը յոյս յայտնեց թէ յառաջիկայ տիեզերական ժողովը յաջողութեամբ պիտի պսակուի :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ փոխադրութեան ընկերակցութեան բանուորները որոշեցին գործադուլ մը սկսիլ Յունուար 1էն սկսեալ :

ԽՆՁԱՐԱՅԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ՄԵՆՔ ԴԵՌ ԿԸ ԿՌՈՒԵՆՔ

Վերը, դիմացս, լիալուսինը կլոր, տափակ սինիի նման, անտարբեր նայում է աշխարհին։ Շուրջը մայրիները անճըպուռ, անեղդ։ Հով չկայ, տերեւ չի շարժւում։

Վարը, ծառերով լեցուած ձորից մի ձայն է հնչում։ Կանացի մի ձայն, հեռւում, կարծես հեկեկալով, երգում է Հայերէն․

Ա՜խ, ցոլա՛, փայլէ՛, տխրադէմ լուսին,
Գուցէ քո փայլից փայլ տաս եւ Հային…

Լիբանանի այս լեռներում հայ ազգային բանաստեղծի սրտակեղեք այս երգը․ թախիծն է պատում սիրտս․ կարօտ ցաւային։

Եւ յիշում եմ մի ուրիշ գիշեր, Զանգեզուրի լեռներում։ Նոյն լիալուսինը ողողել էր աշխարհը արծաթէ ճառագայթներով եւ Տաթեւը մտախոհ նիրհում էր անդունդի եզերքին։ Վարը, կարծես անհունութեան մէջ, խիտ անտառի եւ ժայռերի գրկում, Որոտանը փրփրում էր մոլեգին։ Քիչ անդին, բարձր ժայռը գլորուելով մէկ ափից միւսը իր կրային գրկի մէջ էր սեղմել կատաղի գետը՝ կազմելով Սատանայի բնական կամուրջը, որի վրայով բեռնակիր էշեր ու ջորիներ եւ ձիաւոր մարդիկ էին անցնում դէպի Գորիս։

Այս կողմ, Տաթեւի հուշակաւոր Անապատի մնացորդներ՝ թութի վեհաշուք ծառերի հովանու ներքեւ։ Այստեղից երբեմն գիտութեան լոյս էին տարածում Հայաստանում մեծանուն Տաթեւացիի աշակերտները։

Զովաշունչ գիշերն այնպէս թովիչ էր եւ սրտագրաւ։ Տարագիրները յոգնած՝ անխռով քնել էին բաց երկնքի տակ կամ խումբ-խումբ զրուցում էին տանիքների վրայ։

Երկինքը բաց էր բոլորի համար։ Գուցէ վաղը, միւս օր մեր առջեւ էլ կը բացուէր․

Տաթեւը հմայիչ էր ամառուայ լիալուսինի տակ։ Այնտեղ էր անցել իմ ճեմարանական կեանքի ամառնային երջանիկ արձակուրդը հայրենասէր Ներսէս վարդապետ Մելիք-Թանգեանի վանահայրութեան շրջանում։ Ինքը՝ նկարագրով Շտոկման Ներսէս Հայր Սուրբը մեզ ոգեւորում էր Իբսէնի խղճալապաշտ հերոսներով։

«Անցեալի օրեր երազի նման»․ ես հմայուած բնութեան վեհութեամբ, մտախոհ, լուռ նստել էի տանիքում, Քաջազնունիի կողքին, որ անձայն ծխում էր իր հաստ փաթթած ծխախոտը՝ թախծոտ տրամադրութեան մէջ։

— Հասկանո՞ւմ ես, ասաց նա, այս բոլորը, այս վանքը, այս ձորը, դիմացի լեռները, այս ամէնը մերն է։ Մեր պապերը շինել են այս տաճարը եւ կողքի առեղծուածային շարժական սիւնը․ Մենք էլ ուզում էինք շինել նոր Տաթեւներ, նոր պալատներ, նոր քաղաքներ ու գիւղեր։ Ուզում էինք, եւ կարող էինք շինել, բայց, տես, ահա փախչում ենք մեր հայրենիքից, չենք էլ իմանում, թէ ուր։

— Տխուր բաներ մի խօսիր, — պատասխանեցի ես, — չենք փախչում, այլ գնում ենք եւ գիտենք թէ ուր։ Գնում ենք նորից վերադառնալու համար մեր տունը․

— Դու գուցէ վերադառնաս, թէեւ կասկածում եմ, բայց ես չեմ վերադառնայ։

— Այդպէս մի խօսիր, Ռուբէն Իվանովիչ, լաւ չէ։

— Չեմ խօսում, մտածում եմ միայն։ Դու այդպէս չե՞ս մտածում։

— Մենք դեռ կը կռուենք, պատասխանեցի ես ռուս բանաստեղծի խօսքով։

— Ես երբեմն մտածում եմ՝ ինչո՞ւ կռուենք, ճակատագրի դէմ չեն կռւում։

— Ուրեմն, ճակատագի՞րն է քշել, բերել մեզ այս վանքը։

— Չգիտեմ, ոչինչ չգիտեմ։ Գիտեմ միայն, որ այս օր մի հատ հաւկիթ եւ մի կտոր հաց եմ կերել։ Եւ այս գիշերը գեղեցիկ է։

— Ցոռետես մի լինիր։ Այս գիշերը գեղեցիկ է։ Կեանքն էլ գեղեցիկ է։ Մենք դեռ կը կռուենք։ Յիշո՞ւմ ես Իբսէնին։

— Ի՞նչ կայ որ, Իբսէնը Տաթեւում։

— Դոկտոր Շտոկմանը մի հատ գինով ունէր իր հետ, իսկ մենք, — մեզ հետ է ամբողջ Հայոց ազգը, կարող եմ ասել, ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը։ Մենք դեռ կը կռուենք։

— Զգոյշ, ընկեր Աւոբը շլսէ։ Ի հարկէ, կը կռուենք։ Պէտք է որ կռուենք, որովհետեւ ուրիշ ելք չկայ, բայց …

Քաջազնունին դեռ խօսքը չէր վերջացրել, դիմացի տանիքից հնչեց մի ուժեղ ձայն․

Ա՜խ, ցոլա – փայլէ, տխրադէմ լուսին,
Գուցէ քո փայլից փայլ տաս եւ Հային··

Քաջազնունին քաշեց վրան իր վերարկուն եւ սկսեց փաթթել հաստ գլանիկը …

Զանգեզուրի լեռները ո՛ւր, Խնձորայի բարձունքը ո՛ւր։

Քաջազնունին վաղուց մեռել է մտամոլոր։ Տաթեւում հաւաքուած տարագիրներից շատերն էլ չկան։

Գուցէ Տաթեւի երգչուհին էլ այլեւս գոյութիւն չունի։ Բայց կայ եւ հասել է մինչեւ Խնձորա հայրենասէր հայ բանաստեղծի սքանչելի երգը։ Թէեւ աշխարհացրիւ, բայց կայ եւ շարունակում է հաւատալ եւ երգել, երազել ու յուսալ։

Մենք դեռ կը կռուենք։
Կը կռուենք ու կը յաղթենք։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

ԶՈՅԳ ԼԵԶՈՒԱԿՈՎ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ․— Ասոնցմէ ծանօթ են զուռնա *եւ տիւտիւկ կոչուած նուագարանները։ Դժուար է նկարագրել գիւղի մը մէջ որեւէ հաւաքոյթ, հանդէս կամ տօղանցք, առանց զուռնայի կամ տիւտիւկի մասնակցութեան։ Այս երկուքն ալ չափազանց տարածուած գործիքներ են նաեւ քաղաքներու մէջ։ Ասոնք կը շինուին ծիրանի կամ տանձի փայտէն եւ իրենց վրայ ունին ութ ձայնանցք՝ երեսի կողմէն եւ մէկ ձայնանցք՝ հակառակ կողմէն։ Զուռնան կոնաձեւ նուագարաններէն է, անոր կատարելագործուած տեսակը՝ եւրոպական* hօպուան *է։ Զուռնան կը տարբերի իր միօրինակ սուր, ճչացող ձայնով եւ այս իսկ պատճառով կը գործածուի բացօթեայ վայրերու մէջ, մինչդեռ տիւտիւկը ընդհանրապէս կը նուագուի տուներու մէջ, անոր ձայնը նուրբ է, իսկ նուագը սրտառուչ։ Ինչպէս զուռնան, նոյնպէս եւ տիւտիւկը նուագախումբերու յարմար նուագարաններ են։ Նուագախումբերը սովորաբար կազմուած կ'ըլլան երեք հոգիէ, ուր կ'ըլլայ երկու զուռնա կամ երկու տիւտիւկ եւ մէկ դհոլ։*

ԼԱՐԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ․— Զափազանց բազմազան է երաժշտական նուագարաններու լարային խումբը։

Հայ պատմագրութեան մէջ կը հանդիպինք միալար, երկալի, եռալար, չորսալի, վեցալի, եօթնալի, ութալի, տասնալի եւ կարգ մը նման նուագարաններու յիշատակութիւններուն։ Այս յիշատակարանները յստակ գաղափար կու տան նուագարաններու լարերուն քանակին մասին, սակայն ոչ մէկ բան կ'ըսեն այս կամ այն նուագարանին ձեւին եւ կառուցուածքին մասին։

Պատմագրութեան մէջ յաճախ կը հանդիպինք նաեւ վին, փանդիռ, բամբիռ, ջաղ, կամ չանգ *եւ քանի մը նման այլ անուններու։ Փանդիռը կը պատկանի սազային գործիքներու ընտանիքին։ Բամբիռի մասին որոշ բան կարելի չէ ըսել, կ'ենթադրուի որ այս ալ սազի նման գործիքներէն է, սակայն ենթադրողներ ալ կան թէ բամբիռը ծնծղան է։ Ջնարը եւ չանգը տաւիղին եւ քնարին տեսակին պատկանող նուագարաններ են։ Վերջապէս՝ պատմագրութեան մէջ կը հանդիպինք քառասունլարանի* սաղդիր, *եօթանասունլարանի* դանոն *եւ հարիւրլարանի* արղանոն *անուններուն։ Որոշապէս կարելի է ըսել, թէ ասոնք բոլորն ալ տաւիղի եւ քնարի ընտանիքին պատկանող նուագարաններ են։ Սաղդիրը ըստ երեւոյթին այսօրուան* սանթուրն է, *իսկ դանոնը՝ այսօրուան* քանոնը։

1935ին Գառնիի ամրոցին պեղումներուն ժամանակ գտնուեցաւ կապոյտ գոյնի ապակեայ սրուակ մը, որուն վրայ պատկերուած է ջութակահար մը՝ ջութակը ուսին դրած նուագած միջոցին։ Սրուակը, ինչպէս նաեւ Գառնիէն գտնուած բոլոր իրերը պատմաբաններուն հաստատ կարծիքով Ժ. դարուն կը պատկանին։ Ջութակի մասին կը յիշատակէ նաեւ Ժ. դարու հայ մեծ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացին։ Այսպիսով, Ժ. դարուն ջութակը Հայաստանի մէջ գործածութեան մէջ եղած է եւ պատմագիրներուն այն տեսակէտը, թէ այդ նուագարանը մէջտեղ եկած է Եւրոպայի մէջ, ԺԵ. ԺԶ. դարուն՝ կը հերքուի։ Երաժշտական աշխարհին համար այս նոր եւ չափազանց հետաքրքրական երեւոյթ մըն է, որ դեռ ենթակայ է ստուգումի։

Եւրոպական տիպի ջութակի նախաձեւերէն մէկը, որ կը յիշեցնէ «վիոլա տ'ամուր» նուագարանը, կը գործածէր աշուղ Ջիւանին։ Այս նուագարանը տարածուած էր Կ. Պոլիսի մէջ, ուր կը կոչուէր սինեքեման։ Ի տարբերութիւն այսօրուան ջութակին, այս նուագարանը ունի 5 – 7 հիմնական լարեր, որոնք կ'անցնին գործիքին պարանոցին վրայէն եւ նոյն քանակութեամբ ալ արձագանգատու լարեր, որոնք հիմնական լարերու զուգահեռ, կ'անցնին գործիքին պարանոցին տակէն․ Եթէ այս կարգի ջութակով կը նուագէր աշուղ Ջիւանին, կը նշանակէ թէ այսօրուան ջութակը լայն գործածութեան մէջ էր ԺԹ. Ի. դարերու շրջիկ աշուղներուն մօտ։ Ջիւանին եւ միւս աշուղները ջութակը գործածած են քամանչային զետեղուած ձեւով։

Այսօրուան գործածական լարային նուագարաններէն՝ աղեղնային նուագարաններու ընտանիքէն ծանօթ են քամանիներուն երկու տեսակները եւ քամանչան։

Քամանիներուն երկու տեսակներն ալ իրենց արտաքին ձեւով կը յիշեցնեն ջութակը, միայն այն տարբերութեամբ, որ ասոնց իրանը աւելի նեղ է, երկար եւ աւելի խոր, իսկ դեկաները (ներդաշնակութեան տախտակները) եւ կողերը՝ հարթ։ Ժամանակակից նուագարանները քառալար են եւ կը լարուին քուինտներով։ Քամանիներուն մէկ տեսակը վիոլա տամուրի պէս ունի պարանոցին տակէն ձգուած արձագանգատու լարեր՝ չորս հատ։ Այս երկու տեսակներն ալ այժմ կը գործածուին Երեւանի Սայաթ-Նովայի զուսանական եւ Ձայնասփիւռի ժողովրդական նուագարաններու նուագախումբերուն մէջ։ Հակառակ ասոր լայն խաւերուն մէջ շատ չի գործածուիր․

Աղեղնային ժողովրդական նուագարաններուն մէջ ամէնէն կատարեալը եւ զարգացածը քամանչան է։

Թէ իբրեւ մենակատարող, թէ իբրեւ նուագախումբի նուագարան ու նաեւ երգի ընկերակցող՝ քամանչան կը մնայ անգերազանցելի ու ատոր համար ալ այժմ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ․

Կնտնտոցային նուագարաններու *ընտանիքէն առաջին առթիւ անհրաժեշտ է յի-*

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛.

Բայց Սթալին այնքան կոպիտ վարուեցաւ ժողովուրդին, անկախութեան շրջանին իշխանութեան գլուխը գտնուող ընկերվարականներուն եւ համայնավար չարքայիններուն հետ, որոնք իր երիտասարդութեան ընկերներն էին, որ Մտիվանի բացայայտ պայքար սկսաւ ըՍթալինի ու այս վերջինոյն «չար ոգիին»՝ Օրճոնիքիձէի դէմ։

Լենին, որուն տեղեկացուցած էին ներքին այս տագնապը, հետեւեալը կը գրէր Մտիվանիի․

«Այս խնդրին մէջ ամբողջ սրտով ձեզի հետ եմ։ Զայրացած եմ Օրճոնիքիձէի ցուցաբերած բրտութեան եւ Սթալինի ու Ձերժինսքիի համախոհութեան ի լուր։ Ձեզի ի նպաստ նօթեր եւ ճառ մը պատրաստելու վրայ եմ»։

Միեւնոյն ատեն, Լենին պաշտօն կը յանձնէր Թրոցքիի, որ վրացական խնդիրներով զբաղի։ 1923ի Մարտին ենք․ Լենինի հիւանդութիւնը արդէն շատ յառաջացած էր եւ թոյլ չէր տար որ աւելի առելին ընէ անձնապէս։

Սթալին պարտաւոր եղաւ Մոսկուա վերադառնալ, սակայն յաջորդ տարին իսկ Վրացիներէն պիտի լուծէր իր վրէժը՝ արեան մէջ խեղդելով անոնց ապստամբութիւնը (որ իր իսկ կարգադրութեամբ ծայր տուաւ՝ իր որոշած օրը) եւ, արտաքնապէս ոչինչ ցոյց տալով, յարմար առիթի կը սպասէր իր գործունէութիւնը քննադատելու համարձակող իր հին ընկերոջմէն ալ վրէժ լուծելու համար։

Մտիվանի, որ տակաւին չէր գիտեր թէ Սթալին ամէն բանի կարող է, անգամ մը եւս անոր բարկութիւնը գրգռելու անխոհեմութիւնը գործեց։

1927ին էր, այն ատեն, երբ կուսակցութենէն ներս, Բուխարինի առաջնորդութեամբ ընդդիմադիր ճակատ մը կը քննադատէր Սթալինի երկրագործական մարզին մէջ վարած քաղաքականութեան գործած աւերները։

Մտիվանի Կրեմլինի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սթալինի հետ եւ փորձեց համոզել զայն, որ ընդդիմադիրներուն հետ համաձայնութեան եզր մը գտնէ։ Սթալին իրեն յատուկ բարկութեան նոպաներէն մէկուն մէջ մտաւ, որոնց պոռթկումը շուարումի եւ սարսափի կը մատնէր ակնատեսները։

«Ասոնց բան մը ըսելու պէս մարդ կ'ընէր — կը պատմէ Մտիվանի այս մասին — բայց սենեակին մէջ վեր-վար կը քալէր հետզհետէ աւելի շատցող անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալով։ Երբ սրահին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը հասաւ, ինքն իր վրայ դարձաւ, սկսաւ դէպի իմ կողմս յառաջանալ՝ ոտքին մատներուն վրայ բարձրացած եւ բռունցքը դէպի առաջ պարզած։ Յանկարծ, կանգ առաւ, բռունցքը ուժգին վար ձգեց եւ՝

«— Պիտի ճզմուին․ պոռաց։

«Ձայնը ահարկու էր․ կը դողար։ Կատաղութենէն ծամածռած դէմքը՝ չափազանց վախազդու»։

Մտիվանիի մտքէն անցա՞ւ արդեօք այդ պահուն, թէ Սթալինի ճզմելիքներու ցանկին մէջ ինք ալ պիտի գտնուէր

1929ին, Սթալինի կողմէ բանտ նետուած համայնավար ղեկավարներու առաջին խմբակին մաս կը կազմէր նաեւ Մտիվանի։ Ութ տարուան բանտարկութենէ մը ետք, որուն ընթացքին անդադար դուրս կը հանուէր իր խցիկէն՝ հարցաքննուելու, ծեծ ուտելու եւ չարչարուելու համար, 1937ին Սթալին զայն հրացանազարկ ընել տուաւ՝ առանց դատավարութեան։ Որմէ ետք, 1937 Յուլիս 9ին զեկոյց մը հրատարակել տուաւ, ուր կ'ըսուէր թէ Վրաստանի Հանրապետութեան Բարձրագոյն Ատեանը մահուան դատապարտած է [illegible] ազգայնական խումբ մը մարդիկ։ Ցանկին ամէնէն գլուխը գրուած էր Պուտու Մտիվանիի անունը։

ՕՐՃՈՆԻՔԻՁԷ ՇԱՏ ԿԸ ԽՕՍԷՐ

Կրիկորի Օրճոնիքիձէ, մականուանեալ՝ Սէրկոյի ճակատագիրը նոյնքան ողբերգական եղաւ։

Ինքն ալ Վրացի էր․ ինքն ալ Սթալինի օգնականներէն մին եղած էր եւ Պուտու Մտիվանիէն շատ աւելի երկար ատեն Վրաստանի մէջ ճնշումի իր քաղաքականութեան օրով, զինքն էր, որ Սթալին առաջ քշած էր։

Այս ծառայութեանց փոխարէն Սէրկօ ամէնէն բարձր պատիւներու արժանացած էր։ Դարձած էր նախարար, Պոլիտբիւրոյի անդամ։ 1936ին, խորհրդային ամբողջ մամուլը Օրճոնիքիձէի յիսնամեակը ողջունելով կը գրէր՝ «Երեսուն տարիէ ի վեր կ'աշխատի մեծ Սթալինի անձնական ղեկավարութեան տակ»։

Սակայն, հակառակ անոր, որ մեծապէս օժանդակած էր Սթալինի՝ Լենինի հին գործակիցներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն առթիւ, Օրճոնիքիձէի հաւատարիմ գործակցութիւնը թեթեւ սայթաքումներ արձանագրած էր։ 1932ին, զոր օրինակ, Պոլիտբիւրոյէն ներս հակառակած էր Սթալինի, որ կ'ուզէր Մոսկուայի յայտնի համայնավարներէն Ռիւթինը մահուան դատապարտել ընդդիմադիր խմբակ մը կազմած ըլլալու ամբաստանութեամբ։

(5 Շար․)

չել սազը, որ ինչպէս միւս արեւելեան երկիրներուն, նոյնպէս եւ Հայաստանի մէջ լարային ամէնէն հին նուագարաններէն է։ Սազ կը գործածէին եւ այսօր ալ կը գործածեն ընդհանրապէս գուսանները եւ աշուղները։ Հայֆիլհարմոնիայի ժողովրդական երգի եւ պարի խումբին մէջ սազը մեծ տեղ կը բռնէ ։ Սազը ընկերակցող նուագարան մըն ալ է ։ Կնտոնտոցային նուագարաններուն մէջ ամէնէն հարուստը եւ կատարեալը քառն է ։ Այս նուագարանին բուն հայրենիքը Գարսկաստանն ու Ատրպէյճանն է, իսկ երկրորդ հայրենիքը՝ Հայաստանը։ Մեծ անցեալ չունի Թառը Հայաստանի մէջ, հազիւ հարիւր տարի կ՚ընէ, որ մուտք գործած է մեր մէջ, հակառակ ասոր, շատ արագ տարածուած է եւ ներկայիս մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ։

Թառը մեծ ընդունակութիւններ ունեցող նուագարան մըն է, օժտուած է ճոխ եւ հարուստ նուագի կարողութիւններով։

Կնտնտոցային նուագարաններու ընտանիքին կը պատկանի նաեւ ուտը, որ կը տարբերի իր խոշոր լայնափոր մետաղեայ հնչակով (ռեզօնաթէօր) եւ կարճ պարանոցով ։

Թառը շատ տարածուած նուագարան մըն է արեւելահայերուն մօտ, իսկ ուտը՝ արեւմտահայերուն քով, այսուհանդերձ, բաղդատմամբ Թառին ուտը աւելի քիչ գործածուող նուագարան մըն է։ Ձայնը Թաւ է եւ հնչողութիւնը զօրաւոր ։

ՏԱՒԻՂԻ ԵՒ ՔՆԱՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ. — Այս շարքէն պէտք է յիշատակել նախ եւ առաջ տաւիղը եւ քնարը, որոնք ըստ պատմագիրներուն լայնօրէն տարածուած էին հին Հայաստանի մէջ եւ որոնք այլեւս դուրս եկած են գործածութեան շարքէն ։

Այս ընտանիքէն մինչեւ այսօր իրենց գոյութիւնը պահած են սանթուրը եւ քանոնը։ Սանթուրը շատ հին եւ հաղուադէպ նկատուող նուագարան մըն է, որուն, հիմա կարելի է հանդիպիլ Հայֆիլհարմոնիայի գուսաններու խումբին, Զայնասփիւռի ժողովրդական նուագարաններու եւ կարգ մը այլ նուագախումբերու մէջ ։ Սանթուրը այսօրուան դաշնակին նախահայրն է։ Այս նուագարանը Ջիւանի գործածած է իր խումբին մէջ։ Ի տարբերութիւն սանթուրին՝ քանոնը աւելի լայն գործածուած նուագարան մըն է ։ Աքանոնի կշռոյթ, ուրբ հնչողութիւն, քաղցր ձայնածաւալ, նուագելու յարմար հարուստ միջոցներ ունի ։

Դժուար է այս ձեւի յօդուածի մը մէջ տալ Հայաստանի երաժշտական գործիքներուն լրիւ պատկերը, սակայն այսքանն ալ բաւական է համոզուելու համար, թէ որքան հարուստ է մեր նուագարաններուն կազմը ։

Երեւան ԱՐԱՄ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՊՌՈՏՕ.— Մեր ժողովուրդը ուր որ պէտք է քայլը կը բանայ, կ՚երգէ, կը պարէ

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբը կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը ի նըպաստ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, 10 Դեկտեմբեր Կիրակի Սոլֆերինոյի սրահը ․

Ցայտարարուած ժամուն ժողովուրդը ներկայ էր ։ Ընկեր Կ. Տօնէրեան քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի մեր գաղութն ալ իր եղբայրական աջակցութիւնը բերէ Հայութեան պատիւ բերող Հայ Մշակոյթի Տան ։ Ցետոյ յայտնեց թէ հանդիսաւոր առիթ է որ մենք ալ մասնակցինք մեր պատմութեան եղակի դէմքին Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակին, փառաբանելով այն որ ստեղծելով մեր լեզուի եւ Հայ Մշակոյթի ընդհանրացման, մի անգամ ընդմիշտ ազատեց մեզ բիւզանդական եւ ասորական գրականութիւններէն։ Ընկեր Հ. Թաշճեան պատշաճ կերպով կարդաց Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»ը, իսկ Կ. Տօնէրեան արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ Որդուն»ը ։

Ցերեկոյթի գեղարուեստական բաժինը սկսաւ երկսեռ երիտասարդներու երկու խմբերգներով, ղեկավարութեամբ Օր. Շ. Քէնտէրեանի ։

Արտասանութիւններ ըրին Օր. Ա. Սուքիասեան եւ Հայկ Հալաճեան, մեներգեցին Տիկին Վ. Մարկոսեան եւ Օր. Աստղիկ Հալաճեան, գեղեցիկ Փանթեզի մը ըրաւ ընկեր Գօղոս Քէնտէրեան, բոլորն ալ արժանանալով ծափահարութեան ։

Մուրատ խումբի կողմէ խօսք առաւ ընկեր Ա. Քէնտէրեան։ Նախ յայտնեց թէ Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատկանի բոլորիս, թէեւ մեր գաղութը իր համեստ բաժինը բերած է, սակայն անգամ մը եւս մեր նիւթական մասնակցութիւնը կ՚ուզենք բերել Ս. Թէհլիրեան սրահին։ Ընկ. Քէնտէրեան խօսեցաւ Ս. Թէհլիրեանի պատանեկան, ուսանողական եւ ընտանեկան պարագաներու մասին.— Ս. Թէհլիրեան կը տեսնենք իր ծննդավայրին մէջ, նահապետական եւ բազմանդամ ընտանիքը սրածուած եւ բնաջնջուած Երբեմնի շէն տուները թալանուած ու մոխրակոյտի վերածուած աւերակ ․ Նոյն գիշերը մայրը երազին մէջ կուգայ ու Սողոմոնին մայրական պատգամ մը կու տայ։ Ու Սողոմոնին երիտասարդ սիրտը կը կոտտայ ։ Եւ ցեղային բնազդը իր մէջ կ՚արթննայ ։ Ու նոյն գիշերը, մօրը տեսիլքէն ընդոստ աչքերը կը բանայ եւ կ՚ուխտէ ։ Թափառում մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, մինչեւ որ ճիւաղին ոքջը կը գտնէ ։ 1920ին Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ Հայութեան վրէժառու բազուկը իր ոտքերուն տակ կը փռէ դիակը բորենիին որ Թալէաթ կը կոչուէր ։ Հերոս Սողոմոնը իր եւ ուրիշ եղբայրներու պարտականութիւնը լի ու լի կատարած էր։ Բոլոր նահատակները օրհնեցին եւ փառաբանեցին Սողոմոնը ։ Հերոսին մահը անմահացուց եւ պատմութեան յանձնեց զինք ։

Սալի վրայ, «Անուշ»էն ունկնդրեցինք «Բարձր Սարեր»ը, երգուած Հայաստանի օփերայի անուանի թենոր՝ Ա. Պետրոսեանի կողմէ ։

Սրահին մէջ էին քսան ընտանիքներ ։ Դադարէ ետք որոշուեցաւ որ ընկեր Գօղոս Քէնտէրեան եւ Ա. Տօնէրեան աճուրդը վարեն։ Գեղեցիկ վերմակ մը, որ բարձրացաւ 49.200 Ֆրանքի, Մուրատ խումբի վարչութիւնը վախսուն հազարի բարձրացուց։ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնն ալ տասը հազար նուիրելով բարձրացաւ եօթանասուն հազարի։ Ներկաները գգացուած մեր քոյրերու սրտաբուխ մասնակցութենէն՝ կարծես աղդանշանի կը սպասէին, ու նուիրատուներու ցանկ մը կազմուեցաւ բարձրանալով 106.000ի, այս առթիւ Գ. Թումիկեան յայտնեց թէ գումարը 120.000ի կը բարձրացնէ ։ (Ցանկը առանձին երէկուան թիւով)

Մինչ բեմին եւեւ մաս մը երիտասարդներ գաւիթի մը ներկայացման կը պատրաստուէին, սալը սկսաւ նուագել «Հէյ Ջան Ղափամա» պար-խմբերգը։ Սրահին մէջ տրամադրութիւնը աւելի բարձրացաւ եւ քանի մը հոգի սկսան պարել ու երգել։ Երկար ատենէ ի վեր նման հանդէս չէինք ունեցած, ամէն կերպով յաջող ․ Մեր ժողովուրդը այսպէս, ուր որ պէտք է քայլը կը բանայ երգելով եւ պարելով

Երկսեռ երիտասարդներ «Աւեւ թէ ճերմակ» մէկ արար գաւեշտը յաջող կերպով ներկայացուցին ․

ՁԱՒԿԱՐԱՅԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԳԻՐՔԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

———o———

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի անդամ Ն. Ցարութիւնեան վերջերս Փեքինէն ստացաւ ծրար մը, ուր կան հայ գիտնականին «Սոզքի տեսութեան քանի մը հարցեր» աշխատութեան չինարէնի թարգմանուած հատորները, մեծաքանակ հրատարակուած Չինաստանի մէջ։ Փրոֆ. Ն. Ցարութիւնեանի այս աշխատութիւնը Փարիզի մէջ հրատարակուած է նաեւ ֆրանսերէն լեզուով։ Գրքին յառաջաբանը գրած է Ֆրանսայի գիտական հետազօտութիւններու Բարձրագոյն խորհուրդի անդամ եւ Սոզքի տեսութեան մասնագէտ Փրոֆ. Ռ. Լեոմիտ ։

Փրոֆ. Ն. Ցարութիւնեան վերջերս Լոնտոնէն ալ ստացած է նամակ մը, որով կը հաղորդուի, թէ անգլիական Պերկամընտ հրատարակչական տունը կը պատրաստուի տպագրութեան յանձնել հայ գիտնականին այս գիրքը ։

ՀՈՒՆԳԱՐԱՑԻՆԵՐԸ ՀՄԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Նոյեմբերին Հունգարիա մեկնած եւ մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են երգչուհի Գոհար Գասպարեան, երգիչ Նար Ցովհաննիսեան, երգահաններ Առնօ Բաբաջանեան, Ալեքսանտր Ցարութիւնեան, խմբավար Օհան Տուրեան եւ Կոմիտասի ծանօթ քառեակը ։

Հայ արուեստագէտներու խումբը երկու շաբաթ Հունգարիոյ մէջ մնալէ ետք, որու ընթացքին տուաւ 15 համերգներ, եօթը քաղաքներու մէջ, վերջերս վերադարձաւ Երեւան ։

Իրենց Երեւան վերադարձին առթիւ տեղւոյն մամուլը տեսակցութիւն մը ունեցեր է խումբին արուեստագէտներուն հետ։ Գոհար Գասպարեան հիացումով արտայայտուած է Հունգարներուն մասին, իսկ Նար Ցովհաննիսեան յատկապէս տպաւորուած է հայ արուեստին հանդէպ ցոյց տրուած ընդունելութենէն։ «Հունգարացիները լայն ծանօթութիւններ ունին մեր արուեստին մասին։ Ա. Խաչատուրեանի գործերուն հետ, Լիսթի հայրենիքին մէջ կը հնչեն Ա. Բաբաջանեանի, Ալ. Ցարութիւնեանի եւ մեր միւս երգահաններուն գործերը »։

ԹԱՆԳԱՐԱՆԱՅԻՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը տէր դարձաւ ծանօթ դերասան Վաղարշ Վաղարշեանի անձնական դիւանին ։

3500էն աւելի դիւանը կազմող նիւթերը կը պարունակեն արուեստագէտին նամակները, խաղացած դերերուն մեքենագրուած բնագիրները, յօդուածներ, տպաւորութիւններ, ծանուցումներ, գիրքեր եւայլն։ Դիւանին մէջ կան նաեւ 24 թատերախաղեր եւ բեմադրութիւններ, որոնց մէկ մասը՝ անտիպ։ Ձեռագիր, բայց աւարտած վիճակին մէջ կը գտնուին հեղինակին «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ», «Ապտուլ Համիտ» եւ «Իշխան» թատերախաղերը, ինչպէս նաեւ «Ընկերներս, բարեկամներս եւ ես» գիրքին առանձին գլուխները ։

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի կերպարուեստագէտներու միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեցաւ նկարչական ցուցահանդէս մը, էջմիածինի մէջ, նկարիչ Սարգիս Մուրատեանի գործերուն նուիրուած ։Բացումին ներկայ գտնուած են Մարտիրոս Սարեան եւ Ա. Սարգսեան ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (122)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ուրեմն, յայտնեցէք ինծի թէ ո՞ւր կը գտնուի այն երիտասարդը, որ հոս ապաստանած է երկու ամիսներէ ի վեր ։

— Ի՞նչ երիտասարդ ... բացագանչեց ծերունին ինքնիրմէ ելած ձայնով մը։

— Մի ծածկէք... պէտք է որ անկեղծ ըլլաք ձեր խոստովանութիւններուն մէջ։ Ես գիտեմ թէ այս տունին մէջ երիտասարդ մը կայ ։

— Ամենեւին... այս տունին մէջ ինծմէ զատ մէկը չկայ, Տիկին։ Ով որ առանց հիմնու յայտնութիւն մը ըրած է ձեզի, շատ սխալած է ։

Կինը լռեց։ Հոգւոյն հաւաշանքը գտանեցուց իր դէմքը։ Օհ, չկրցաւ իր որոնքները զսպել, որոնք սկսան վար թափուիլ այտերէն ։

— Ծերունին ակամայ շարժում մը ըրաւ ու գոգցգաց ...

— Փուճ տեղ կը ջանաք ծածկել ինծ․ ․ հեծկլտաց կինը մորմոքալի ձայնով մը, գիտցէք որ չեմ խաբուած ։

— Կը խնդրեմ տիկին, ուսկի՞ց իմացաք... ո՞վ ըսաւ ձեզի թէ այս տունին մէջ երիտասարդ մը ապաստանած է ։

— Երբ կը պնդէք թէ այս տունին մէջ երիտասարդ մը չի գտնուիր, առարկեց կինը ցաւատանջ ձայնով մը, ալ ինչ հարկ կայ ատանկ հարցում մը ընելու ։ Ուրեմն մնաք բարով ։

Ու մեքենաբար ոտքի ելնելով, դէպի դուռը յառաջացաւ ։

Ծերունին ճիգ մը ըրաւ եւ ըսաւ ։

Կեցէք, տիկին... մի աճապարէք ։

Կինը դողդղալով ետին դարձաւ ու ծերունիին նայեցաւ ։

— Ըսէք ինծի, տիկին, մրմնջեց ծերունին, ձեր փնտռած երիտասարդին հետ ի՞նչ կապ ունիք ։

— Ե՞ս հարցուց կինը ։

— Այո դուք, պատասխանեց ծերունին։

— Ահ, այդ գաղտնիքը պիտի պարզէի ձեզի երբ, դուք համոզուէիք թէ թշնամի կին մը եմ ես ու աշխարհքիս վրայ միայն գերեզման մը ունիմ։ Կը պաղատիմ, ջոջ աղա, մի նայիք աչքերուս մէջ... Աստուծոյ սիրոյն ըլլայ, մի կասկածիք ինծ ... եթէ կը խաբէք զիս, եթէ կը ծածկէք ճշմարտութիւնը, գիտցէք որ կնոջ սիրտ մը կայ ձեր ոտքերուն տակ. գիտցէք որ թշուառ արարած մը կը գտնուի ձեր դէմը ։

Ծերունին ոտքի ելաւ ու գողդղալով դուռին մօտ կեցած կնոջ մօտեցաւ եւ անոր ձեռքը բռնելով մրմնջեց ։

— Նայեցէք տիկին, վերն Աստուած կայ եթէ յայտնածներս իմացուին, ձեր գլուխը կ՚երթայ ։

— Այո, թող Աստուած վկայ ըլլայ, կրկնեց կինը խղդուած շեշտով մը ։

— Մտիք ըրէք, քիչ մը առաջ չուզեցի յայտնել... ներեցէք այդ մասին... այս տունին մէջ երիտասարդ մը կայ... մրմնջեց ծերունին կցկտուր բացատրութեամբ մը։

— Պարսկաստանէ՞ն եկած է, հարցուց կինը։

— Այո, պատասխանեց ծերունին ։

— Երկու ամիս առաջ բա՞նտն էր։

— Ճիշդ է ․

— Արդեօ՞ք կարելի է տեսնել զինքը։

— Բայց զինքը տեսնելէ առաջ՝ պէտք է որ ամէն բան խոստովանիք եւ ըսէք ինծի թէ ի՞նչ կապ ունիք անոր հետ ։

— Նախ՝ անիկա Պարսկաստանցի չէ ։

— Հապա՞ ։

— Մեր քաղաքէն է ։

— Անկարելի է... ուսկից գիտէք ։

— Կը ճանչնամ իր մայրը ...

— Այս ։

— Ո՛վ է ․

— Ես եմ... ես ...

— Ի՞նչպէս ... դուք անոր մա՞յրն էք։

— Հաւատացէք, ջոջ աղա... հաւատացէք որ անիկա իմ կորսուած զաւակս է, զոր կը գտնեմ քսան եւ ութ տարի ետքը.

— Ի՞նչ ապացոյց ունիք, տիկին ։

— Անոր աջ թեւին վրայ Ս. Երուսաղէմի նշանը կայ, որուն թուականը կը համապատասխանէ իմ թեւիս թուականին ։

— Բայց դուք այդ տեղեկութիւնները ուսկի՞ց առիք ։

— Մի հարցնէք, ամէն բան պիտի պարզուի ։

Այս կտրուկ առարկութենէն ետքը ծերունին ուրիշ հարցում մը չըրաւ, այլ յայտնեց թէ՝ երիտասարդը տեղ մը գացած էր եւ պիտի վերադառնար կէս գիշերէն ժամ մը առաջ ։

— Ուրեմն, պիտի սպասեմ... մրմնջեց կինը խեղդուկ ձայնով մը։

— Դուք գիտէք, նկատել տուաւ ծերունին։

Կինը խոնջած ու դալկացած նստանակով մը բազմոցին վրայ ինկաւ եւ սպասեց ։

Ժամերը կը սահէին ։

Դուրսը՝ հողմախառն անձրեւ մը պատուհանին կը զարնուէր խշրտալով ու օրօրումը կը լսուէր չարունակաբար ։

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

ՎԱԼԱՆՍ .— Ընկեր Ազատ Գալեան իր հօրեղբօր Սեղրակ Գալեանի (Ռումանիա) եւ իր քուրջենին (հօրաքրոջ որդի) Յակոբ Հէքիմեանի (Յունաստան) մահուան տխուր առիթով կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Մշակոյթի Տան, Սողոմոն Թեհլիրեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Տասը Ն. Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։ 10 Ն. Ֆ. «Հայ-Բոյժ»ի բարգաւաճման :

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ

Վալանսէն ընկեր Ազատ Գալեան իր ազգականներուն, հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն կը մաղթէ, Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Բարի Կաղանդ :

ՆՈՒԷՐ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ

Ամերիկայէն Պ. Ռուբէն Մաթէոսեան, Օր. Պէրպէրեանի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրէ 12 տոլար :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Եօզկատի շրջաններու Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Երկուշաբթի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ Խալաֆի ողբանոյն նախկին ատենէքէն ողբ. Կ. Սարգիսեանի, Մ. Քէչիչեանի, Կ. Սաճառեանի, Ն. Այանեանի, Ս. Սողոմոնեանի, Մ. Գոնեալեանի, Մնացականեան եղբայրներու, Կ. Ազարճալըեանի, Գ. Արսլանեանի, Բ. Թորոսեանի, Յ. Յովսէփեանի, Ա. Թորոսեանի, Ս. Մաճառեանի, Կ. Մակարեանի, ՅակոբԳուլտուքեանի եւ բոլոր մոռցուած հայրենակիցներու։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութեան եւ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ներկայ վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, յարմար նկատեց Յունուար 8ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան խորհրդարանի մէջ ընդհ. ժողովի հրաւիրել :

Նախորդ վարչութեան համարատուութենէն վերջ, ընտրուի յաջորդ վարչութիւնը, ուստի անընդհատ ըլլալուն պատճառաւ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ վերոյիշեալ ժամուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

Ծննդեան 1600ամեակը համազգային շուքով կը տօնուի Մարսէյլի մէջ։

Փետրուար 18ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի հանդիսութեանց Թատրոնին մէջ։

×

ԼԻՈՆ .— « Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ 28 Յունուար, Կիրակի, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Երկուշաբթի Նոր Տարուան առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9։ Կը հրաւիրուի հայ հաւատացեալ ժողովուրդը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր ստացան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ։

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը, Կիրակի 14 Յունուար, կէսօրէ վերջ, Սալ Սէն Լուի, Րիւ ԺԷ :

ԾՆՈՒՆԴԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

6 Յունուար, Շաբաթ, Ճրագալոյց Ծննդեան.— Երեկոյեան արարողութիւն եւ պատարագ ժամը 4ին եւ 5ին։

7 Յունուար, Կիրակի, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, սկիզբ արարողութեան ժամը 8, Ս. պատարագ ժամը 10 : Հանդիսաւոր Ջրօրհնէք՝ ժամը 11.45։

8 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց.— Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Սա՛ կարգը քար էրիտ սարդ տարթիլօ մը կ'ուզուի։ Անձամբ դիմել Յառաջին որ կուտայ հարկ եղած տեղեկութիւնները :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ — ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Զաւարեան ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ «Շանթ» թատերախումբը պիտի ներկայացնէ մեծ պատրաստութեամբ Ազգ. Տրամը «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ», Գօմոնի սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւններ մամուլով եւ առանձին յայտարարութեամբ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՆՋԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գինը մէկ անգամ հրատարակելու [illegible] նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր՝ պայմանները համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 31 DÉCEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9293 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5094

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 1961 ԻՆ

Մէկէ աւելի բացառիկ երեւոյթներ տեղի ունեցան Հայաստանի մէջ, վերջացող տարուան ընթացքին :

Յունուարին պաշտօնանկ եղաւ Կոմկուսի առաջին քարտուղար Սուրէն Թովմասեանը, որ տարիներով վարած էր Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը :

Իրեն յաջորդեց Յակոբ Զարոբեան, որուն անունը շուտով ճանչցուեցաւ արտասահմանեան մամուլին մէջ, շնորհիւ իր կատարած զգլխիչ յայտնութիւններուն :

Կուսակցութեան վարիչ մարմնին եւ կառավարութեան մէջ եւս տեղի ունեցան կարգ մը փոփոխութիւններ, որոնց խորհուրդին թափանցելը մեր նիւթէն դուրս է :

Տարուան յիշատակելի դէպքերէն մէկն էր Խրուշչեւի Երեւան այցելութիւնը՝ խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ :

Ժամանակագրական կարգով այդ տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենար 1960ի Դեկտեմբերի սկիզբը։ Յետաձգուեցաւ մինչեւ 1961ի Մայիս 7 :

Այդ առթիւ խորհրդաւոր աղբիւրներէ, « արժանահաւատ » մարդոց կողմէ, լուրեր տարածուեցան՝ թէ ընկեր Նիկիտա Սերգեւիչը Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը իբրեւ «արմաղան» պայուսակին մէջ դրած պիտի գար Հայաստան …

Քառասնամեակի համար կարելի՞ էր աւելի թանկագին նուէր մը «թանկագին ընկեր Սերգեւիչ»ին կողմէ :

Հիասթափութիւնը չուշացաւ։ Մունետիկները շուտով փակեցին իրենց բերանը, առանց կարմրելու :

Սակայն Կրեմլինի մենատէրը իր տօպրակին մէջէն հանեց Ներգաղթի « աւետիս »ը :

Հայաստան ա՛յնքան յառաջդիմած է խորհրդային վարչաձեւին տակ, որ, ըստ Թանկագինը, «իրագործութեանց բնական ընթացք»ով «կապիտալիստական» երկիրներու մէջ ապրող մեծ թիւով Հայեր փափաք յայտնած են ներգաղթելու մայր հայրենիք :

Խրուշչեւէն վերջ, Զարոբեան երկար զեկուցում տուաւ Ներգաղթի մասին՝ Մոսկուայի ԻԲ. համագումարի զումարման նախօրեակին։ Ճշդեց թէ ո՞ր դասակարգին պատկանող Հայեր պիտի ընդունուէին Հայաստան :

Կոմկուսի Ա. քարտուղարը բացէ ի բաց դիրք բռնեց Դաշնակցութեան դէմ : Հրեայի եւ հեթանոսի խտրութիւն քարոզեց : Հասկցուց թէ «դրախտավայր»էն ներս կրնան ընդունուիլ միայն « Հրեաները»— հնչակեան, ռամկավար, յառաջդիմական։ Հոն տեղ չկայ «հեթանոս» Դաշնակցականներուն համար :

Սակայն 1961ի ամէնէն կարեւոր դէպքըն էր Մոսկուայի համագումարը : Կարգ մը պատասխանատու պատգամաւորներ դիմակազերծ ընելով Սթալինը, Բերիան եւ ընկերները՝ զգայացունց յայտնութիւններ ըրին հայ մտաւորականներու ահաւոր ջարդին մասին։ 1937-ին 3500 գրագէտներ, հանրային ու կուսակցական գործիչներ ձերբակալուած են։ « Նրանցից շատերը գնդակահարուած են» առանց քննութեան ու դատի, իրենց իսկ խոստովանութեամբ :

Վերջացող տարին անմոռանալի պիտի մնայ Հայաստանի տարեգրութեանց մէջ :

ՇՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԸՍԱՒ ՏԸ ԿՕԼ

«ԱՅՍ ԿԱՄ ԱՅՆ ՁԵՒՈՎ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐՋԱՆԱՅ » ՇԵՇՏԵՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ տը Կոլ նոր բան մը չըսաւ անոնց համար որ բանի մը սպասէին, մինչ անոնք որ նոր տարուան պարզ մաղթանքներու կը սպասէին, յուսախաբ եղան լսելով որ նախագահը քայլ մը աւելի առաջ գնաց այն ճամբուն վրայ, որ որոնց համար նահանջի եւ լքումի ճամբայ մըն է :

Նախագահը սկսաւ ողջունելով նոր տարին «Անհաւասիկ նոր տարին : Ֆրանսան շատ նոր տարիներ ապրած է, սակայն ասոր զալուստին չի սպասեր առանց յոյսի, որովհետեւ գիտէ թէ ո՛ւր է, ի՛նչ կ'արժէ եւ ի՛նչ կ'ուզէ»:

Նախագահը ապա երկար հաշուեկշիռ մը պարզեց ուր անգամ մը եւս յիշեց թէ ինչ քաոսի մէջ էր Ֆրանսա 1958էն առաջ եւ ինչ վերելք կ'ապրի մօտ չորս տարիէ ի վեր։ Քննադատեց Նախորդ վարչաձեւը, բոլոր կառավարութիւնները եւ կուսակցութիւնները որոնք արգէն այս երկիրը առաջնորդած էին 1940ի աղէտին։ 1947էն 1958 Ֆրանսա 22 դահլիճ տեսած է ըսաւ մինչ 1958էն ի վեր մէկ կառավարութիւն ունի միայն (յիշենք սակայն թէ նոյն այդ շրջանին նախարարական 11 փոփոխութիւններ կատարուած են)։ Շեշտեց թէ անշուշտ նոր սահմանադրութիւնն է որ այդպէս ալ պարտադրեց։ Անդրադառնալով ընկերային տագնապին, տը Կոլ յայտարարեց.— « Երբ նկատի առնենք որ Ֆրանսացի 9 միլիոն բանուորներու համար, աշխատանքի տագնապները, նախորդ վարչաձեւին տակ , տարին միջին հաշուով 7 միլիոն գործադուլի օր ունէր, ներկայ վարչաձեւին տակ, տարին միայն մէկ միլիոն օր գործադուլ կայ։ Այսքան նշանակելի բարելաւում մը, արդիւնքն է, մեծ չափով ներկայ բարգաւաճման եւ պետութեան ճիգին, որպէսզի իւրաքանչիւրը օգտուի, ձեռք ձգուած յառաջդիմութենէն։ Յետոյ , յաճախ, գործադուլը աւելորդ կը նկատուի, որովհետեւ Ֆրանսացի ժողովուրդը գիտակից է Ֆրանսայի զարգացման կենսական կարեւորութեան»:

Նախքան ներքին խնդիրներու մասին խօսիլը, նախագահը խօսած էր նաեւ արտաքին ցաւերու մասին եւ գլխաւորաբար խորհրդային վարչաձեւի նպատակներուն, զրգռութիւններուն, հիւլէական պատերազմի սարսափին զոր տարածած է աշխարհի վրայ, կրկնած միջամտութիւններուն դուրսը զուգընթաց ներքինատամներուն եւ մանաւանդ այսօր, սա տեսակ մը Թերմիտորի շրջանը , ուր այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ կը դատապարտէ իր չարագործումներուն եւ ոճիրներուն անցեալի քանակը առանց սակայն հրաժարելու անոնց գաղէն , որուն անունն է՝ աշխարհակալութիւն ։ Այս բոլորը, տը Կոլին համար, Ֆրանսա կը գնեն պաշտպանողական գիծի վրայ եւ կը ստիպեն որ պահպանէ «դժուար զինակցութիւններ» :

Ներքին ճակատի վրայ, տը Կոլ կը խօսի նաեւ Գաղտնի Բանակին մասին առանց անունը տալու որովհետեւ, անգամ մը ըսած է «չի ճանչնար» : «միւս կողմէ, մեր մէջ վերանորոգման մեր հսկայ ձեռնարկը, անշուշտ կը խախտէ անհատական շահերը, սովորութիւնները եւ կողմնակցութիւնները։ Վերջապէս ալժեր. հարցին յառաջխաղացումը դէպի խմաստուն լուծում մը , ոճրագործ խմբակի մը մէջ, դուռ կը բանայ ըմբոստութիւններու, եբէկ բաց, այսօր համախմբուած սպառնալիքներու եւ ապաւութիւններու ձեւին տակ :

«Բայց ինչ որ ալ ըլլան դժուարութիւնները որ կան Ֆրանսացի ժողովուրդին այն ճամբուն վրայ որ կը յառաջանայ դէպի զօրութիւն եւ բարգաւաճում, ինչպէս նաեւ իր միջազգային գործունէութեան վերակազմումը, կը կատարէ սակայն իր գործը, յստակ յաջողութեամբ եւ յարատեւութեամբ մը զոր ոչ մէկ բան կը խախտէ »:

Եւ վերջապէս Ալժերիա : «Ալժերիոյ մէջ Ֆրանսա կ'ուզէ որ այս կամ այն ձեւով վերջ գտնեն քաղաքական, տնտեսական ելմտական, վարչական եւ զինուորական պարտաւորութեան ներկայ պայմանները որ գինքը կը կապեն այս երկրին»:

Տը Կոլ յայտարարեց նաեւ թէ յառաջիկայ ամսուն իսկ ետ պիտի բերուին երկու զօրաբաժիններ եւ օդային կազմեր : «Եւ վերջապէս Ֆրանսա որոշած է, եւ այս է իր ազգային գերագոյն պայմանը, շարունակել իր ներքին վերածընունդի հսկայ գործը», եւ նախագահը եզրակացուց «Ֆրանսուհիներ, Ֆրանսացիներ, յանուն երկրին, կը շնորհաւորեմ նոր տարին իր աղջիկներուն, մանչերուն, այսինքն ձեզմէ իւրաքանչիւրին։ Այս մաղթանքները կ'երթան, գլխաւորաբար, պզտիկ երախաներուն , որոնք պիտի ծընին 1962ին եւ պիտի աւելցնեն մեր յոյսերը։ Եւ, բոլորս միասին, Ֆրանսայի կը բերենք երջանկութեան եւ մեծութեան մեր շատ ջերմ եւ շատ վստահ մաղթանքները : Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան »:

Թերակուսականներ եւ երեսփոխաններ (անկախ, ընկերվարական, ժողովրդ. Շարժում) շատ ծանր բառերով կը քննադատեն նախագահին ճառը, որուն «պարապութիւնը նողկանք կը պատճառէ » Մարսիլիաէսի մինչ Աօրկի «ապշեցուցիչ» կը գտնէ :

Յիշենք նաեւ որ Գաղտնի Բանակը այս անգամ ալ փորձեց խանգարել նախագահին ճառին ձայնասփռումը Ալժէ եւ Օրան տեղ տուաւ Հանրի Թիզոյի (երգիծաբան - երգիչ մը որ տիզ - էօրի մէջ նախագահը կը ծաղրէ) ծաւօթ «ճառը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԷՆ վերջ կարգը կուգայ Իտալացիներուն որոնք ալ հաւասարաբար Եգիպտոսէն արտաքսուեր, ի մտոյ։ Յատականշական և մտահոգիչ է Իտալացիկարգ մը անձնաւորութեանց պարագան : Միլանոյի ճարտարապէտ մը՝ Կոմս Տինօ Լորա Թօթինօ եւ իր հինգ բարեկամները, դատի քաշուած են եւ 15 տարուան բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ : Ամբաստանութիւնն այն է որ դրամագըլուխ փախցուցած են Եգիպտոսէն։ Թօթինօ եւ երկու բարեկամները ցարդ Եգիպտոս կը գտնուին։ « Ազատ » են բայց իրենց անցագիրը իրենց ձեռքէն առնուած է որպէսզի չփախին :

ԱԼԲԱՆԻԱ բողոքեց Հունգարիայէն եւ Արեւելեան Գերմանիայէն իր դեսպաններուն արտաքսման առթիւ։ Միւս կողմէ Մոնկոլ համայնավար կուսակցութիւնն ալ դատապարտեց Ալպանիոյ ղեկավարներուն «հակալենինեան գիծը »:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ արդարութեան նախարարութեան կողմէ դիմում եղած է Իսրայէլի որպէսզի արժանթինցի դատախազ մը կարենայ հարցաքննել Այխմանը Արժանթինէն իր առեւանգման պայմաններուն վրայ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան մասը սով կը տիրէ, գլխաւորաբար Քիւրտիստանի շրջանը ուր ժողովուրդին քառորդը անօթի է։ Ոչ ալիւր, ոչ ցորեն կայ։ Կարսի մէջ ուր գերոյէն վար քսան աստիճան է, ժողովուրդը ժամերով կը սպասէ հացագործին առջեւ քիչ մը հաց ունենալու համար։ Այս եղերական կացութեան վըրայ կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, ցուրտին պատճառաւ գայլեր խուժած են բընակուած վայրերը։ Աւազակներն ալ միւս կողմէ սակաւաթիւ ճամբորդներու վրայ կը յարձակին :

ՍՈՎԻՏԱԿԱՆ ԱՐՍԱԲԻՈՅ թագաւորը Ուոշինկթըն հրաւիրուած է :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ գործակալութեան մը համաձայն Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Վինոկրատով պիտի կորսնցնէ իր պաշտօնը :

ԵԿԵՍՑԷ

Ահա հովն անհուն

Այս մութում, մութո՛ւմ …

Հովում վո՛ւմ ու վո՛ւմ

Հոս մոտն ու հեռուն :

Հովում աւաչէն

Ծայգն ի քուն արթուն՝

Այս մութո՛ւմ, մութո՛ւմ

Շուներ կը հաջեն :

Հովում հարուածէն

Խելառ ու մոլար՝

Ահա անդադար

Փեղկեր կը հեծեն :

Հովում վո՛ւմ ու վո՛ւմ

Հոս մոտն ու հեռուն :

Եւ հովում ծեծէն,

Պարտասում, ճկուն՝

Ահա ծառերում

Իրար գրկելէն,

Իյնալ ելլելէն ,

Ահա ծառերում

Երգած *Եկեսցէն*.—

«Եկեսցէ՛, ո՛վ Տէր,

Ձիւնց կապոյտ եթեր ….

Եկեսցէ արեւ

Մեր գլխում վերեւ …

Եւ թռչնոց երգե՛ր ,

Եւ թեթեւ սիւզե՛ր,

Եւ խաղաղութի՛ւն

Աշխարհի համբում

Եկեսցէ՛, ով Տէր …»:

Հովում վո՛ւմ ու վո՛ւմ

Հոս մոտն ու հեռուն :

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ առթիւ, Յառաջի խմբագրատունը գոց է Երկուշաբթի օր : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունուար 2 :

Շնորհաւոր Նոր Տարի

1962

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

"ՅԱՌԱՋ"

Լաւագոյն օրեր կը մաղթէ իր բոլոր ընթերցողներուն :

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որոնք շնորհաւորեցին Ծնունդը և Նոր Տարին:

ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՎՐԱՅ

Սիրելի ընկեր
ԶԱՒԷՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ
Քաղցր յիշատակին

Կա՛մ, կա՛մ, կը խաղամ :
Գա՞մ, գա՞մ : Թող խաղա՛մ
Կամուրջին վրայ, —
Ու ջուրին վրայ
Պատկերքս խաղայ :
Քանի կը խաղամ,
Ուրեմն կա՛մ, կա՛մ :

Ի՛նչքան լոյս, ի՛նչքան լոյս ջաղացքին ետին: Լո՛յս կը թափի ջաղացքին ետին, ճերմակ վարդի չափրակներու պէս, առատ, պայծառ եւ անուշ: Խնդացող աղջկան մը դէմքին պէս է երկինքը, — հոււնա՛, ջաղացքին ետին, կը խնդան ցորենի արտերը, բլուրն ի վար գտին երկարող արահետը, ու ջո՛ւրը, կամուրջին տակ, ձորին մէջ, որու եզերքէն կը կախուին վայրի որթատունկին սեւ ողկոյզները, այծի մօրուքի պէս բարակ, երկար, օրածայր, մինչ մորմենին արիւն կուլայ ձորին կապոյտ հայելիին վրայ:

Ինծի աչուկ կ'ընէ կամուրջը, ջաղացքին ետին: Եկուր, եկուր ջաղացքին ետին:

Ես շատ ուրախ կ'ըլլամ ջաղացքին ետին: Ուրախութիւնը կը նստի վրաս, կը գրկէ զիս, կը մտնէ արիւնիս մէջ, կը փաթթուի ոտքերուս: Ու կը ցատկոտեմ այծի պէս: Ես շատ կ'ուրախանամ այնտեղ, առանց պատճառի: Կը ժպտիմ առանց պատճառի: Լոյսով կը լուացուի դէմքս, լոյսով կ'ողողուի հոգիս, կը դառնամ թափանցիկ, կ'ըլլամ ամառնային ամպ: Հով կ'ըլլամ այնտեղ, կը մտնեմ կը կորսուիմ թուփերուն մէջ: Բայց յանկարծ ... հայրիկս կը կանչէ՛:

Հայրս արգիլած է ինծի հեռանալ՝ ոչ այնքան որ չլսուի ջաղացքին չախ-չախը:

Ինծի կը թուի թէ թիթեռնիկներն ալ գիտեն անունս.— Բուբո՛ւլ:

Ես Բուբուլն եմ:

Ու թիթեռնիկները Բուբուլ կը կանչեն: Ինչո՞ւ կ'երթաս, ո՞ւր կ'երթաս, Բուբուլ: Կը նայիմ ջաղացքին վերի յարկի պատուհանէն, փոքրիկ սենեակէս, ուր հայրիկս բանտարկած է զիս: Լո՛ւռ են լաստենիները, առուին եզերքը, շար ի շար կանգնած՝ մոմակալի պէս, սարկաւագներու պէս: Լուռ են ու քէն ըրած որ իրենց մօտ չէ գացած պզտիկ եպիսկոպոսը, — այսպէս կ'անուանեն զիս ջաղացքին բնակիչները, որովհետեւ ճկոյթս եւ մատնեմատս ծալած, բթամատս վրան, եւ աջ ձեռքս բարձրացուցած, վանահայրին պէս եւ վանահայրին ձայնը կեղծելով՝ կ'ըսեմ յաճախ. «Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն»: Ջաղացքին սա հնդկահաւերն են միայն, որ, ամէն անգամ, «լոք – լոք – լոք» կ'ըսեն ու կ'առարկեն: Ես ալ կը պատժեմ:

— Ձեզի ո՛չ եգիպտացորենի հաց, ո՛չ ալ կուտ:

Հաւերուն կուտ տալու պատրուակով՝ գոգնոցս լեցուն, հանդարտօրէն, դուրս կ'ելլեմ դռնէն եւ թռչունի թեւերով կը հասնիմ առուին գլուխը: Նախ կը խնդամ յաղթանակէս գոհ, ափս բերնիս դէմ, յետոյ կ'անցնիմ վազին վրայէն, որ օրրնող կ'ածէ միշտ՝ ջուրի բարակ թել մը շրթներուն մէջ, ու կ'երթամ մինչեւ լաստենիները: Յանկա՛րծ···

Յանկարծ կը սարսռան լաստենիները, կը շշնջան իրարու թէ «եկաւ, եկաւ»: Կը դողդղան ցարասիները եւ կը մրմնջեն աղօթքի մը բառերը: Մասրենին ճանկն երկնցուցեր է մինչեւ առուն, պատռեր է ջուրն որ կը հեկեկայ եւ ինձմէ օգնութիւն կը սպասէ: Հողվրայ տունկերէն, գունալիկ թուփերէն, փշոտ մացառներէն կը բարձրանայ սրբասացութիւն մը, որու կախարդանքը կ'աւելնայ դաշտի ծաղիկներու անուշահոտութեամբ:

Ես եմ, Բուբուլն եմ, ահա ձեր մէջ եմ, թեւերս վեր բարձրացուցած՝ ուրախութիւնս թափելու համար ամէնուդ վրայ:

Ես կը հասկնամ իրենց լեզուն,— կը տրտնջան թէ ինչո՛ւ լքեր եմ զիրենք:

Կը շրջիմ, ման կուգամ՝ շոյելով դաշտի խոտերը, ցողաթուրմ ծաղիկները, թուփերուն կանանչ պարեգօտը, ուռիներուն մազերը, մէկուն գլուխը, միւսին ուսը.— Բարե՛ւ, բարե՛ւ, կ'ըսեմ, ու բարեւ կը թափի շրթներէս, ամէնուն վրայ:

Երեկոյեան, զեփիւռը կը հասնի ետեւէս.

— Տե՛ս, ի՛նչպէս կը սարսռայ առուն, և երբ արեւն շողը կ'իյնայ վրան՝ ջուրը թիթեռնիկ կը թռցնէ, թիթեռնիկներ որ կը պարեն ջուրին վրայ:

— Դուն ալ պարէ, կ'ըսեն ինծի՝ սօսին, բարտին ու լաստենին, մանաւա՛նդ առուն, մանաւա՛նդ առուն:

Ա՛խ, հայրիկս սակայն արգիլած է պարել կամուրջին վրայ: Օ՛ պարը ջաղացքին կամուրջին վրայ:

Տասը տարեկան եմ: Երբ կը պարեմ ջաղացքին կամուրջին վրայ, ինծի այնպէս կը թուի թէ կը ցատկեմ մինչեւ երկինք: Թեւերս կը տարածեմ, ոտքերովս գետինը ծեծեմ, ու կը նետուիմ վեր, — վարը, ձորին եզերքը, կարճուկ կաղնենիները կը բարձրացնեն իրենց գլուխը ու, զարմացած, կը նային ինծի: Քիչ առաջ՝ կաղին ժողվողը չէ՞ այս տղան, որ հիմա կը թռի: Իսկ ես կը ծիծաղիմ ու կ'ըսեմ.

Կա՛ղ – կա՛ղ կաղնենիներ դուք ...

Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ինչպէս կը ցատկեմ, աստղ կը ժողվեմ երկինքէն: Աւելի կը ծիծաղիմ՝ տեսնելով շուքս, որ խնդալիք ձեւեր կ'առնէ ջուրին վրայ:

Հայրիկս կը լսէ ոտքերուս դոփիւնը ու կը վազէ.

— Նորէ՛ն կամուրջին վրայ, նորէ՛ն կամուրջին վրայ: Ես պիտի փլցնե՛մ այս կամուրջը:

Յետոյ տեսնելով որ··· ճերմկցեր եմ.

— Կորսուե՛ր ես փոշիներու մէջ, ալիւրի տոպրակէն ելեր ես կարծես:

Գոնէ ջաղացպա՛ն ըլլար ըսողը, — խօսք մըն է՝ կ'անցնի միտքէս, քիչ մը քննուած որ թոյլ չի տար խաղալ կամուրջին վրայ:

Կը տրտմիմ: Ես ի՞նչ ընեմ՝ նստիմ հաւերուն ու ճուտիկներուն մօտ: Վարժապետս որ ներկայ ըլլար՝ պիտի ըսէր.

— Հա՛յր պատուական, դեռ նոր կերաւ բաղարջը, տաք մոխիրին տակ եփուած՝ անուշահոտ եւ կաթնահամ բաղարջը, միասին՝ շերտ մըն ալ պանիր ու մեղրախորիսխ. յետոյ խմեց թաս մը ջո՛ւր՝ արցունքի պէս յստակ, ժայռին տակէն բղխած: Այժմ թող որ մարսէ, ցատկելով, պարելով, շարժելով մարմինը ջաղացքին մաղերուն պէս:

Մաղը չէ՝ խաղն է որ թոյլ չի տար նստիլ հանդարտ: Կերուխումի պէս՝ կը շարժէ ձեռքերս ու ոտքերս: Երգ մը կայ միտքիս մէջ, թերեւս անիւ մը ձայնաւոր, որ կը դառնայ, կը պտուտքի, եւ խելքս կը դառնայ, մարմինս կը պտուտքի: Ես ի՞նչպէս կենամ հանդարտ:

Ահա ջաղացքին դրան առջեւ, եւ ըսելու համար թէ չեմ հեռացած, մինչ կ'ամպանա՛յ ճերմակ փոշին, այնքան որ հայրիկս կը հարցնէ ինծի հեգնօրէն.

— Զի՞ բաւեր ալիւրը որ փոշիի պէս կը նստի ու թաւիշ կը փռէ պատերուն վրայ, մարդերուն վրայ, պարկերուն վրայ:

Ես ալ կը մտածեմ այդպէս, ճիշդ այդպէս: Զի՞ բաւեր: Եւ յետոյ ցատկոտելու երբեք յարմար չէ գետինը՝ ջաղացքին դրան առջեւ: Ոտքերդ կը կոտրին կարծես: Մինչդեռ անդի՛ն, մինչդեռ ջաղացքին ետի՛ն...

Շուքս կը տեղափոխեմ դէպի կամուրջը··· կատուի քայլերով, երբ հայրիկս կը մտնէ մաղերուն սենեակը:

Ահա սիրելի կամուրջը: Կամուրջ, կամուրջի, կամուրջէ, կամուրջով:

Կամո՛ւրջ, բարեւ քեզ: Տախտակէ շինուած է այս կամուրջը, կառուցուած՝ հաստատուն ծառերու կոճղերու վրայ, որոնք մխրճուած են ջուրին մէջ: Երբ կը ցատկոտեմ վրան, շա՛րժ կ'ելլէ կամուրջը, տախտակները կը ծռին կը ճռկին առաձգականօրէն, բազրիքները կը ճռընչեն, կոճղերը կը յօրանջեն, գիւղին տուները դիրք կը փոխեն, ջաղացքը պահուըտուք կը խաղայ, չախ – չախն ալ իր երգը կը մոռնայ, արեւն անգամ կը պարէ ջուրին վրայ:

Պարի ուրիշ ձեւ մըն ալ գիտեմ,— լուղորդին պարը: Երկու ձեռքով կը բռնեմ կամուրջին բազրիքէն, կը ծռիմ բազրիքին վրայ եւ ոտքերս վեր – վեր կը նետեմ, մինչ վարը, ջուրին վրայ, ոտքերուս շուքը այնպէս մը կ'ըլլայ որ սանտ կը ծեծեն կարծես երկու թոպերով, մին կը բարձրանայ, միւսը կ'իջնէ:

Օր մը, սակայն, փրթաւ բազրիքը: Եւ հո՛փ···

Սեւենց տղան իր աւելորդ ջուրերը թափելու էր եկեր կամուրջին տակ: Բազրիքին բառաչելը կը լսէ, պարողին գլխիվայր իյնալը կը տեսնէ, լեղին կը պատռի, ջրթափն ալ կը կտրի, լեզուն կը բռնուի, անասունի պէս կը պոռայ եւ ջուրը կը նետուի: Պածանին հարսը, բան մը տեսած էր թէ չէր տեսած՝ չի յիշեր, պոռալ մը կը լսէ՝ ինք ալ կը պոռայ:

Դոռոս – դոշում, աղմուկ – իրարանցում:

— Հասէ՛ք, հասէ՛ք ···

Ջաղացք մը մարդիկ կը վազեն ձորը:

Ահա ··· պարողը, Սեւենց տղուն ուսերուն վրայ, գլուխը կռնակն ի վար կախ, մեռած թռչնիկի մը պէս:

Լռութիւն: Տխո՛ւր լռութիւն մը:

Կը լռէ ձորն ալ, որ մէկ վայրկեան առաջ լեցուած էր այրերուն ու կիներուն աղաղակներով, ոմանք ջուրը մտած իրենց հագուստով, ոմանք ձորեզերքի ծառերուն ճիւղերուն կառչած՝ դիտելու համար, շունչը բռնած: Կամ հազար հրահանգ՝ ամէն բերնէ:

Այժմ լռութիւն:

Քիչ ետքը՝ բա՛ն մը կը պատմէր ամէն մէկը, քաջութիւն մը, անձնազոհութիւն մը, հերոսական, դուռնաւոր, շողշողուն: — Ժամանակի՛ն հասայ, յարեց Սեւենց տղան ամենայն համեստութեամբ, բայց ուրախ՝ երբ եկան ըսին թէ պարողը փախած, դուրս տուած է ջուրը, գլխիվայր կախուելէ ետք:

Մահէն ազատած էր լուղորդի պարին վարպետը:

×

Կա՛մ, կա՛մ, կը խաղամ :
Գա՞մ, գա՞մ : Թող խաղամ
Կամուրջին վրայ, —
Ու ջուրին վրայ
Պատկերքս խաղայ :
Քանի կը խաղամ,
Ուրեմն կա՛մ, կա՛մ :

Ի՛նչ կամուրջներու վրայ պարեցի՝ երգը շրթներուս.— Կա՛մ, կա՛մ ···

Կամուրջներու շարայարութիւն մըն է կեանքը,— ցանկութենէ ցանկութիւն կամուրջ կը նետէ կեանքը մեր առջեւ:

« Մաղէ կամուրջ» մը կը բաժնէ մեզ հրաշալի նուաճումներու դաշտէն, մինչ կամրջագլխուն վրայ ժամապահ կը սպասեն ծանրածանր փորձանքներ: «Սատանայի կամուրջը» կը բաժնէ մեզ իմաստութեան հունձքին՝ տաժանքի ձորէն անդին:

Օ՛ կամուրջներ պատրանքներու երկարած, օ՛ կամուրջներ երազներու երկարած, կամուրջնե՛ր իտէալներու համար:

Հեգներ եմ բոլոր փորձութիւնները ու պարեր կեանքի այդ կամուրջներուն վրայ, թէեւ վտանգաւոր: Քանիցս կամուրջն է քանդուեր ու ջուրը տարեր զիս՝ բայց ետ վերադարձուցեր: Մահը խածեր քաշքշեր է զիս, յետոյ լքեր հեռացեր:

Հիմա կանգներ եմ դարձեալ փորձանաւոր կամուրջի մը վրայ, կեանքի ամէնէն դաւաճան կամուրջին վրայ, բայց կ'երգեմ դարձեալ.

Կա՛մ, կա՛մ, կը խաղամ ···

Մինչեւ ե՞րբ պիտի խաղամ, չեմ գիտեր: Այս կամուրջին գլուխը՝ Լեթէն կը լրտեսէ, հետապնդելու համար զիս: Կամրջագլուխէն անդին, օ՛ հեգնանք, ընկալիկ եւ ամէն բանէ կուշտ անդորրն է որ պիտի հետապնդէ Լեթէն(*):

Ի՞րն է լաւ, հետապնդուի՞լը թէ հետապնդելը: Օ՛, ի՛նչ լաւ բան է չգիտնալ: Վասն զի խելացութիւն չէ խելացի ըլլալ այնքան որ պէտք չէ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Լեթէ կը կոչուէր, ըստ դիցաբանութեան, դժոխքին հինգ գետերէն մին, որ Տարտարոսը կը բաժնէր Եղիսեան դաշտերէն: Ով որ խմէր ջուրը՝ կը մոռնար անցեալը, իր ապրած կեանքը, — այսպէս կը խորհրդանշէ Մահը: Լեթէ յունարէն բառ է, արմատական իմաստով կը նշանակէ մոռնալ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՍԹԱԼԻՆ, ՈՏՔԻ՛

Օրճոնիքիձէ լեզուն ալ բռնել չէր գիտեր:

— Սերկօ քաջ չէ, — կ'ըսէր Բուխարին: Տասնը կուզար, ամէնէն նախատական արտայայտութիւններով Սթալինը զետնէ գետին կը զարնէր, բայց ամէնէն ճակատագրական վայրկեանին մեզի դաւաճանեց:

Ըստ Սթալինի, դաւաճանութիւնը չէր քաւեր իրեն դէմ կատարուած բերանացի յարձակումներուն յանցանքը. մանաւանդ շնորհ մը ունէր միշտ ալ տեղեկանալու, թէ ինչ կ'ըսեն իր մասին:

Միեւնոյն պահուն, երբ տօնել կուզար Օրճոնիքիձէի յիսնամեակը, Սթալին կ'որոշէր փորել իր հին «բարեկամ»ին փոսը:

1937ի մէկ առաւօտեան, Կրեմլինի ներքին հիւանդանոցին տնօրէնը՝ Տոքթ. Պլետնեւ հեռաձայնով կանչուեցաւ Օրճոնիքիձէի կնոջ կողմէ.

— Փրոֆէսէօր, շուտ հասէք, ամուսինս լաւ չէ. միայն դուք կրնաք օգնել իրեն:

Բժիշկը երկար վարանեցաւ. ապա որոշեց երթալ: Օրճոնիքիձէի կինը ներս առաւ զինքն ու իր օգնականուհին, տիկին Մակուսը, որուն կը պարտինք այս մանրամասնութիւնները:

— Մեծ դժբախտութիւն մը պատահեցաւ, ըսաւ տիկին Օրճոնիքիձէ: Պահ մը առաջ Սերկօ հեռաձայնով կը խօսէր Ժոզէֆ Վիսարիոնովիչի հետ: Յանկարծ սկսաւ գոռալ. մօտը վազեցի եւ տեսայ, թէ ընկալուչ գործիքը ուժգնութեամբ գետին կը զարնէ: Ձեռքը անցած բոլոր առարկաները փշուր – փշուր ըրաւ. բաժակը, շապիկը պատռեց: Ատոր վրայ ձեզի կանչեցի: Օգնեցէք իրեն:

Օրճոնիքիձէ գետին փռուած էր, գլուխը՝ բարձի մը վրայ: Բժիշկը քովը նստաւ, յորդորեց որ հանդարտի՝ սրտին պատճառաւ.

— Բուռն նկարագրի տէր էք, բայց ձեր սիրտը տկար է. պէտք չէ որ բարկանաք:

— Դիւրին – դիւրին կը խօսիք, փրոֆէսէօր: Հիմա ալ իմ ետեւէս ինկած է. հեռաձայնէն ըսաւ. «Սիբերիա, գիտես, անհրաժեշտ է: Քիչ յետոյ պիտի գան տունդ խուզարկելու, ձգէ որ ընեն. հրամանը ես ստորագրած եմ. անհրաժեշտ է, սիբերիա»:

Օրճոնիքիձէ գլուխը բարձին վրայ ձգեց եւ շարունակեց.

— Ոչ. թոյլ պիտի չտամ. իրեն ըսի, որ զէնքով պիտի դիմադրեմ. կատղած շուներու նման պիտի սատկեցնեմ բոլորն ալ: Իրեն ըսի, որ առաջին հերթին զինքը, խենթը, պիտի շանսատակ ընեմ:

Աւելի տկար, բայց միեւնոյն ատեն աղաչական ու վճռական ձայնով մը շարունակեց.

— Փրոֆէսէօր, օգնեցէք ինծի. անհրաժեշտ է որ առմիջապէս ոտքի հանէք զիս, այլապէս՝ ինչպէս Կորքիին ըրին՝ զիս ալ պիտի խեղդեն:

Այդ պահուն, մարդ մը մտաւ գրասենեակէն ներս. քայլերը՝ հաստատուն էին. դէմքը՝ մահարոյր: Պլետնեւ շտկուեցաւ եւ նորեկին ձեռքը սեղմեց: Սերկօ աւելի եւս տժգունեցաւ: Նորեկը դուրս առաջնորդեց բոլոր ներկաները՝ Օրճոնիքիձէի կինը, Տոքթ. Պլետնեւն ու իր օգնականուհին, եւ նստաւ հիւանդին քովը:

Որոշ ատեն մը ետքը մարդը գրասենեակէն դուրս ելաւ, մօտեցաւ Տոքթ. Պլետնեւին.

— Այլեւս կրնաք մեկնիլ, փրոֆէսէօր. Սերկօ կը քնանայ. լաւագոյն է ձգել, որ հանգիստ շարունակէ քնանալ:

Ձայնին շեշտը առարկութիւն չէր վերցներ:

Այս հեղինակութեամբ խօսող մարդը Պոսքրեպիշեւն էր, Սթալինի անձնական քարտուղարը, «հաւատարիմ [illegible]» ինչպէս պիտի ըսէր Խրուշչեւ 1956—ին, երբ Պոսքրեպիշեւ ամէնէն արագ միջոցներով արդէն իսկ ուղարկուած էր իր նախկին տիրոջ մօտ: «Դաշնակիրը» բառը արդէն շատ ալ չէր յարմարեր անձերու մասնաւորութիւնով զբաղող այս քարտուղարին, քանի որ բառ [illegible] կը դիմէր թերթի, դաշոյնի կամ խեղդուկի ծառայութեան:

(6 Շար.)

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

« Փոքր Զատիկ » կը կոչէ հայ ժողովուրդը Քրիստոսի Ծնունդը ։ Եւ իրրեւ արդիւնքն՝ ամենամեծ տօներէն մին էր որ կը տօնուէր առանձնայատուկ հանդիսութիւններով ։ Ամենադեղեցիկ շարականներէն մին ալ անոր ձօնուած չէ՞ արդէն — « Խորհո՜ւրդ մեծ եւ սքանչելի » ։

Հայ ժողովուրդը հիւսած է պէսպէս սովորութիւններ անոր շուրջ՝ սկսած նախատօնակ Ճթումէն մինչեւ ամբողջ եօթնեակ մը ։ Սովորութիւններ կրօնական ու ժողովրդական, մեծերու եւ փոքրերու յատուկ ։ Երկար պիտի ըլլար նկարագրութիւնը անոնց ։ Կ'ուզէինք սահմանափակուիլ միայն փոքրերու յատուկ եղածին յիշատակութեամբ ։

Ծնունդի Ճթման գիշերը տղաք խումբ խումբ տունէ տուն պտըտելով՝ շնորհաւորական մաղթանքներ կ'ընէին տանիքին երդիքէն կախելով որեւէ բան, որուն մէջ տնեցիք կը լեցնէին իրենց նուէրները ։ Օրուան յատուկ այդ երգ – մաղթանքը «Աւետիս» կը կոչուէր ։ Հայկական «Աւետիս»ները ծագումով հին են եւ Զեռագիր Տաղարաններ աւանդած են անոնցմէ զանազան նմոյշներ ։ Ահա հատ մը 1695էն ·

Այսօր ծնաւ Արէայն երկնից, աւետիս,
Եւ Արարիչն բոլորից, աւետիս ։
Զձեզ պահէ ի չար այստից, աւետիս,
Եւ ի դիւաց վտանգից, աւետիս ։

Խարո՛ւն մարիկ, արի՛ ի վեր, աւետիս,
Յունկի եզերդ մի՛ ննջեր, աւետիս ։
Ցարի՛, գնա՛ յանկիւնն ի վեր, աւետիս,
Զմեր նախիշն շուտով բեր, աւետիս ։

Կարապետ Կոստանեանց, Նոր ժողովածու, *Թիֆլիս* 1892, էջ 10 ։

Իսկ աս 1623էն է ·

··· Այս թագաւոր կուսածին, աւետիս,
Ձեզ պարգեւէ զանճառ բարին, աւետիս,
Զձեր սեղանն զարդարէ, աւետիս,
Որպէս զուրբ նահապետին, աւետիս ։
(*Անդ*՝ էջ 12) ։

Աւետիսներէն ոմանք «Մեծ» կոչուած են իրենց երկար եւ մաղթանքներով լի ըլլալուն համար ։ Մենք կը համառօտենք ·

Աստղ մի ելաւ յարեւելից, աւետիս,
Իմաստասէրք զարհուրեցան, աւետիս···
Մելքոն, Գասպար եւ Բաղդասար,
աւետիս,
Խորհուրդ արին իւրեանց մէջը, աւետիս ·
Շատ հեծելօք ճամբայ մտան, աւետիս··
Աստուած այս տունը չէն պահէ,
աւետիս,
Մինչեւ գալուստն փրկչին, աւետիս ։

(*«Ազգագրական Հանդէս», Թիֆլիս* 1902, էջ 10) ։

Հ · Ե · ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԶՄՐՈՒԽՏԱԿԻՐ ԱՍՊԵՏԸ

«LE CHEVALIER A L'EMERAUDE»

Ոմանք կրնային կարծել թէ ««Կեանքին կանաչ արեւը» (Լը Վէր Սոլէյլ տը լա Վի) *իր արտայայտութեան եւ խօսքի կատարելութեամբը պատահական բախտի մը արդիւնքն էր, մինչ այս եռթադրութիւնը չէր կրնար հաստատել գրքին մարդկային արժէքները եւ անոր խորաթափանց հայեացքը կեանքերու եւ կեանքի վերաբերմամբ ։*

Ահա «Զմրուխտակիր Ասպետը» (Լը Շըվալիէ ա լ'Էմըրօտ) *որով Վիքթոր Կարտոն կը յաջողի դարձեալ մեզի պարտադրել ամբողջական ազանձակութ եւ մեզ գիւթել ։ Այլեւս բախտաւոր պատեհութեան խօսք չի կրնար ըլլալ ։ Մա յայտնութիւնն է բարձրագոյն գրողի մը, որ՝ գեղեցկութիւններով, զորս կը ճանչնայինք եւ նորերով կը վերապրեցնենք բերանացիր տողի մէջ ալ աւելի ուժգնօրէն եւ, որքան կարելի է, վարպետութեան եւ քնարերգութեան յաւելեալ շունչով մը ։ Վիքթոր Կարտոն կը հասնի դիւցազներգական հսկայ պատկերներու եւ արտայայտութեանց ։ Ան մեզ կը զարմացնէ եւ կը գրաւէ իր վարպետութեամբը, մանրական նորոգումներու վերականգնումը, պատկերներովը՝ որոնց հեղեղը մեզ կը քշէ ու կը տանի, ողբերգութեան ուժգնութիւնը մեզ կ ը հասցնէ գգացումներուն գագաթնակէտին եւ կը սպառէ յուզման մեր բոլոր կարողութիւնները ։*

Աւելի քան վկայութիւն, աւելի քան հրաշալի պատմական էջեր, աւելի քան առինքնող վէպ — եւ ան այս ամէնն ալ կը պարփակէ, — «Զմրուխտակիր Ասպետը» ժողովուրդի մը դիւցազներգութիւնն *է, հրաշալի, վայրագ, ողբերգական իրադարձութեանց շարք մըն է, որուն շաղկապն է սէրը ։ Ան հերոսական դէպքերու շարահիւսութիւնն է, որուն դործողութիւնները կը քալեն ժամանակի, վայրերու, երազի եւ իրականութեան ընդմէջէն ։ Հակառակ անոր որ կարելի չէ անոնցմէ մէկը կամ միւսը գերադաս համարել այն տարրերէն, որոնք կը կազմեն կամ կը շղթայազերծեն գործողութիւնը, որ, ոչ մէկ րոպէ (պէտք է կրկնել այս) իր ճնշումը չի թուլցներ մեր բոլոր ըղձայարանքներուն վրայ ։ Եւ ի՞նչ են այս տարրերը ։ Նախ* սա Զմրուխտակիր Ասպետը, *կանաչ Հայաստանի զոյնովը տոգորուած, գրքին հերոս՝ փոքրիկն Վահրամի հեռաւոր նախահայրը — անոր աղջականները, զարմանալի եւ որքան կենսունակ, այն սատիճան «ներկայ» որ վստահ ենք թէ կը ճանչնանք զիրենք եւ կ'ապրինք անոնց հետ, երբեւ անդամ անոնց օճախին, կամ զանձեր, արշաւանքներ, կռիւներ, դրախտային բնանկարներ (Արրարան Լեռը հեռու չէ) եւ մանաւանդ հերոսներուն գեղեցկութիւնը, անոնց կեանքն ու զգացումները, կիրքերուն ճակատագրականութիւնը, հրաշալիքը դէպքերուն, երբ որ զանոնք կը տեսնենք մանուկին աչքերովը, նկարագրուած համաձայն անոնց տեսիլքին ։*

կայ, մանաւանդ, խեղդուած հեծկլտանքի մը նման, աս ողբերգական, աս յուզիչ աղաղակը զոհուած ժողովուրդներու, որոնց յոյսերը հաւասար են անյուսութեան ։ Այս ձիչը, որ մենք կը կարծէինք կորսուած, անպէտ, Աստուած գայն կը յայտնաբերէ դարձեալ մանուկին բերանովը եւ աղաղակը կը ստանայ անմաղրելի կերպով համոզիչ ուժ մը ։ Մարդակերպ արիւնուշտ դաղանը, խաւարին մէջ զարանակալ, կը սպասէ սպանութեան առիթին ։ Քաղաքակրթութեանց բախո՞ւմ ։ Կրօնական պայքա՞ր ։ Հեղինակը չի միջամտեր · ան ներկայ չէ ։ Մանուկ մը կայ, որուն հոգին կը մեծնայ եւ որ, իր Հանիին, իր Մօր, իր Հօր, իր Հօրեղբայրներուն, ամէնուն կը հարցնէ պատճառները այնքան ջարդերու եւ արմատական բնաջնջումէն առաջ, շարունակական ցեղասպանութեան ։

Վիքթոր Կարտոն մեզի մանակից ընելով մէկտեղ ստոյիկեան Հայաստանի խաչելութեան, մեզ կը պտըտցնէ այս լուսաւոր աշխարհին, անոր բոյրերուն, պըտուղներուն յուզիչ գեղեցկութեանց մէջ, ծովու նմանող Վանայ լճին ափերուն վըրայ, Վարագայ սարին լանջերն ի վեր, կը նկարագրէ Սիփանն ու Արարատը, որոնք տեսան Նոյեան Տապանը, Շամիրամ Թագուհին ... Պէտք է ըսել թէ կը գտնուինք գլուխ – գործոցի մը առջեւ, տաղանդը հարիւր անգամ կ'արտացոլայ այս էջերէն եւ ստիպուած ենք, յանձին Վիքթոր Կարտոնի, ճանչնալ մեծ գրող մը, բարձր թռիչքով ։

Ան կը հանէ զգացումներու արտայայտութեան գագաթներուն, որովհետեւ անոնք կը գտնուին իր մէջ եւ զանոնք կը կրէ աստուածային գիտակցութեամբ, հաւատքով լեցուն դէպի կեանքը, ինչ որ չափանիշն է մարդասիրութեան ։ Զինքը հակած կը տեսնենք մարդկային տկարութեանց վրայ, արտօնն անոր որ գիտէ սիրել, տեղեակ է որ ատելութիւնը կը շղթայազերծէ վատ ուժեր, ներհակ կենսատու սիրոյն ։ Իմ կարծիքովս այստեղ է ամբողջ գաղտնիքը, հրաշքը այս անբաղդատելի գործին, — սիրել ամբողջ ուժովը, մինչ եւ անվերապահ կեանքին բոլոր կերպարանքները ։ Վիքթոր Կարտոն գիտէ զայն վերստեղծել հրաշալի, զարհուրելի, հոյակապ եւ անդունդներուն եզերքէն իսկ, երբ աշխարը ամէն ինչ կլանած է արդէն, այս կարողութիւնը անոր թոյլ կուտայ ինքն իր մէջ վերստեղծել եւ վերապրիլ ժամերն ու վայրերը այնպէս՝ ինչպէս որ էին եւ վերադտնել Զմրուխտակիր Ասպետը, Մեծ Տիկնոջ՝ պաշտելի եւ աղւոււական Հանիի դիմադծով եւ կրկնել անոր պատգամը · — «Սիրէ մերձաւորըդ, այս կը նշանակէ որ մարդիկ իրարու կը նմանին եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը պարտաւոր է ինքզինքը յարգել միւսներուն մէջ» ։ ԺՈՒԼԱՆ ԼԸ ԹՈՐՏԻՔ

Ամբաստանուած «Լա Բըվիւ Էնտէփանտանթի, *ընդհ · քարտուղար* Գրողներու եւ Լրագրողներու Մէնտիէսյին Գաւառ Ֆրանս · Կանարի

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԼՈՒԻ ԺՈՒՎԷԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տասը տարի առաջ, երբ կը փորձէր «Զօրութիւնը եւ փառքը» *թատերախաղը, Ֆրանսացի մեծանուն դերասան Լուի Ժուվէ սրտի տագնապի մը զոհը կնաց բեմին վրայ այն թատրոնին՝ որ այսօր կը կոչուի իր անունով ։*

Ոգեկոչելու դերասանին յիշատակը Փարիզի Ազգային Մատենադարանին նուիրած է անոր գիւանը ։ Մատենադարանին տնօրէնը՝ Պ · Ժիւլիէն Քէն, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է ցուցադրելու այդ հաւաքածոն հաստաթուղթերը, այդպիսով յարգած ըլլալու համար յիշատակը մեծ արուեստագէտին, որուն բարձր անհատականութիւնը ամբողջ կէս դար տիրապետած է ժամանակակից Ֆրանսական թատերաբեմին վրայ ։

Արդարեւ, 1908ին է որ Ժուվէի անունը սկսած է երեւիլ թատերական յայտագիրներու վրայ ։ Երիտասարդ դերասանը ըսկիզբները հրապարակ կուգայ Գոլգաքի, Իպսէնի եւ հուսկ ապա Մոլիէրի երկերով ։

Հինգ տարի շարունակ, Ժուվէ կը մարմնաւորէ 73 այլազան դերեր (մրցանիշ մը՝ թատերական տարեգրութեանց մէջ) մինչեւ այն օրը՝ ուր 1913ին ծանօթութիւն կը հաստատէ Ֆրանսական թատերական արուեստի ուրիշ հսկայի մը՝ Ժագ Քոփոյի հետ ։ Այս վերջնոյն եւ Շառլը Տիւլէնի ու Կաստոն Պաթիի հետ Ժուվէ հիմը կը դնէ Ֆրանսական Ցառաջապահ Թատրոնի Քարթելին, որ այնքան փոփոխութիւն պիտի մտցնէր Ֆրանսական թատրոնին մէջ՝ ստեղծելով նոր դպրոց մը՝ ուրկէ դուրս պիտի ելլէին նորանոր աշակերտներ, ինչպէս Ժան Լուի Պառօ, Անտրէ Պարսաք, Ժան Վիլար եւն · ։

Այս ցուցահանդէսին մէջ կ'երեւին նամակներ, որոնք թուական մը կը բանան թատերական պատմութեան մէջ ։ Արդարեւ, Ժուվէ թղթակցած է Մարսէլ Աշարի, Ժիւլ Ռոմէնի, Ժան Ժիրոտուի հետ՝ Քարթելի ստեղծման շրջանին ։ Նամակներ՝ որոնց բովանդակութիւնը ի յայտ կը բերէ մեծանուն դերասանին հմտութիւնը՝ թատերական արուեստին վերաբերմամբ ։

Ցուցահանդէսը օժտուած է նաեւ ոգեկոչող արուեստագէտին բազմաթիւ նըկարներովը՝ զանազան դերերու մէջ ։ Այցելուները այդ ցուցահանդէսին մէջ կը տեսնեն նոյնպէս Ժուվէի երկու յատուկ դերերուն՝ Տոն Ժուանի եւ Արնոլֆի («Կիներու դպրոցը») *պատմական զգեստները, զորս այնքան վայելչութեամբ կը զգենուր ողբացեալ արուեստագէտը երբ կը մարմնաւորէր Մոլիէրի այդ տիպարները՝ ինքնատիպ մօտեցումով մը ։*

Այցելուները յուզումով կ'ունկնդրեն այն ձայներիզները, ուրկէ կը լսուին Լուի Ժուվէի խօսքերը, պատգամները՝ իր այնքան սիրած թատերարուեստին մասին ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ծերունին պահ մը հիւրանոցէն դուրս ելաւ եւ մինակ թողուց կինը ։

— Աստուած իմ, մրմնջեց կինն ինքնիրեն · եթէ իմանայ որ զաւակին մարդու մը զաւակն է ··· եթէ ամէն բան հասկը — նայ ··· արդեօ՞ք ինչ պիտի ընէ ··· ։ Ոհ, ես ի՞նչպէս անոր երեսը պիտի նայիմ ··· ։

Այս աղետաւոր մտածումներու մէջ թաղուած էր, ահա դուռը բացուեցաւ ու ծերունիին ատաջնորդութեամբ երիտասարդ մը ներս մտաւ ։

Երիտասարդը մեր ծանօթ Վազգէնն էր ։

Կինը շլօեց դուռին բացուիլը, հետեւաբար չնշմարեց թէ իր դէմը կը գտնուէին երկու մարդիկ, որոնք խորին տխրութեամբ մը զինքը կը դիտէին ։

Վերջապէս ծերունին մօտեցաւ կնոջ ու մրմնջեց ·

— Սիրելիս ···

— Կինը դէպի ծերունիին նայեցաւ, ու ամբողջ մարմնովը սարսռաց ···։

— Խօսիլ կ'ուզէիք ինծի հետ, հարցուց Վազգէն, որուն բան մը յայտնած չէր ծերունին ։

— Այո ··· թոթովեց կինը ։

— Խիստ լաւ ··· ի՞նչ ըսել կը փափաքիք, յարեց Վազգէն կատարեալ պաղարիւնութեամբ մը ։

— Ոհ, ըսելիքս կը խեղդէ զիս ··· հառաչեց կինը՝ ջանալով իր հոգւոյն ամբողջ զառնութիւնը զսպել ·

— Տիկին ըսելի՞ք մը ունիք, ընդմիջեց Վազգէն՝ զարմանքով մը ծերունիին երեսը նայելէ ետքը ։

— Կ'ուզէի գիտնալ թէ ծնողքդ ո՞վ են, մրմնջեց կինը ճիգ մը ընելով ինքն իր վրայ ։

— Զեմ գիտեր ··· ես ծնողքս տեսած չեմ, գոչեց Վազգէն այս անգամ սրտդունելով ։

— Բնաւ չէ՞ք յիշեր ···

— Կը յիշեմ ··· երազի մը պէս կը յիշեմ ։

— Ծննդավայրդ ալ չէ՞ք յիշեր ։

— Ոչ ։

— Երբ փոքր էիք, Ս · Երուսաղէմ գացա՞ծ էք ։

— Այո ։

— Ցեսո՞յ ···

— Վերադարձած ատենս, Պարսիկներու ձեռքն ինկած ըլլալով՝ կորսնցուցած եմ ծնողքս ։

— Միթէ՞ անոնց կարօտը չէք քաշեր ։

— Ի՞նչպէս չէ ··· բայց ···

— Միթէ՞ չէք յուսար որ օր մը կրնաք գտնել ծնողքդ ։

— Ես ։

— Այո ։

— Անկարելի է այդ ··· այսօր քանի մը տարիներ անցած են ··· ո՞վ գիտէ ինչ եղած են անոնք ։

Տարէցը կինը չկրցաւ իր պաղարիւնութիւնը պահել ։ Իր հոգին լեցուած էր ։ Թաշկինակը աչքերուն տարաւ, դէմքը ձեռքերուն մէջ ծածկեց ու սկսաւ հեծկլտալ ։

Վազգէն շուարած՝ ծերունիին նայեցաւ ։

Բարի ծերուկը չկրնալով համբերել, ոտքի ելաւ ու Վազգէնին ըսաւ ·

— Մայրդ է, Վազգէն ։

— Մա՞յրս ··· բացագանչեց Վազգէն, ու խելայն ծունկի չոքելով իր առջին ինկած կնոջ ձեռքը բռնեց ։

— Զաւակս ··· մրմնջեց թշուառ կինը ։ Տարաբախտ զաւակս ··· ոհ, վերջապէս կը գտնեմ քեզ ···

Այդ պահուն դուռը զարնուեցաւ ։

— Տեսնենք ··· թերեւս Վանականն է, ըսաւ ծերունին ու գնաց բանալու ։

Արդարեւ, եկողը Վանականն էր ։

— Ոհ, սիրելի եղբայրս, մրմնջեց Վազգէն, երջանիկ եմ, որովհետեւ մօրս գիրկին մէջ կը գտնուիմ ։

Վանականը, որուն ուղղուած էին այդ խօսքերը, պահ մը խորին ուշադրութեամբ մը Վազգէնի ներկայացուցած կնոջ երեսը նայեցաւ ու ճանչցաւ ։

— Ինչ ··· մրմնջեց [illegible] Վազգէն դառնաճամ Առաքել Էֆէնտիի զաւակն ըլլալ ··· առակայ [illegible] ։

Ու, [illegible] երեւոյթը, [illegible] ու սեղմեց անոր ձեռքը ։

Վազգէնի [illegible] կը նայէր ։

Զափազանց ուրախութիւնը [illegible] էր զինքը

— Ո՞րքան է հաճելի [illegible] Վազգէն, երբ հոգեկան [illegible] ։

(Շար ·)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ

ԼԻՈՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ճրագալոյց, սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 4·30-ին :

ԿԻՐԱԿԻ, Ս· Ծնունդ·— Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 7·30ին :

Պատարագ·— ժամը 10ին: Ջրօրհնէք, ժամը 11ուկէսին:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջականներու բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու սոյն արարողութեանց :

Այս առթիւ կը խնդրուի մեր հաւատացեալ ժողովուրդէն, բերել իրենց իւղագինի բաժինը վառ պահելու համար մեր Ս· եկեղեցին :

×

ԾՆՈՒՆԴԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

6 Յունուար, Շաբաթ, ճրագալոյց Ծննդեան·— Երեկոյեան արարողութիւն եւ պատարագ ժամը 4ին եւ 5ին:

7 Յունուար, Կիրակի, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան, սկիզբ արարողութեան ժամը 8, Ս· պատարագ ժամը 10 : Հանդիսաւոր Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45:

8 Յունուար, Երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց·— Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10:

×

ՏԷՍԻՆ

ՇԱԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 5ին ժամերգութիւն, ապա ընթերցուածներ, և Ճչինչ է պիտոյ, եւ ապա հանդիսաւոր ճրագալոյցի պատարագ, երկսեռ երգչախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ տեղւոյն գպրաց դասուն :

ԿԻՐԱԿԻ առաւօտուն ժամերգութիւն, ժամը 8·30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին, Ծննդեան քարոզ 11ին եւ յետ պատարագի հանդիսաւոր Ջրօրհնէք : Դաշնաւոր երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պ· Գրիգոր Մարտիրոսեանի: Պատարագիչ եւ քարոզ Վարդան քհնյ· Աւագեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան·— Պ· Յակոբ Պէրպէրեանէ իր անուան տօնախմբութեան առթիւ հինգ Ն· Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ք· Յովհաննէսեանէ իրենց զաւկին փոքրիկին Վարդանի մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն· Ֆ·:

Լիոնի Ազգ· Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Մարգրիտ Տիւմէճեանէ իր մեռելներուն ի յիշատակ երեսուն Ն· Ֆ·:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կրընոպլի Ֆ· Կ· Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէ Մանուկներու Օրը, Կիրակի 14 Յունուար, կէսօրէ վերջ, Սալ Սէն Լուի, Րիւ ԺԷ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· Կոմիտէի հրաւիրած ընկերական ժողովներու ·—

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· Կոմիտէն՝ տեղեկագրական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամ ընկեր – ընկերուհիները:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէ, 6 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթակոմիտէ, 6 Յունուար Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէ՝ 7 Յունուար Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին:

ԱԿՆՈՒՆԻ ենթակոմիտէ 13 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբ՝ 14 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ՝ 13 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21ին:

ԹԱԹՈՒԼ խումբ՝ 14 Յունուար, կէսօրէ ետք ժամը 15ին:

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբ՝ 14 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ՝ 13 Յունուար, Շաբաթ, ժամը 21ին:

ՎԱՐԴԱՆԴԵԱՆ խումբ՝ 15 Յունուար, Երկուշաբթի, ժամը 21ին:

ԿԷՈՐԿ ՉԱՎՈՒՇ խումբ՝ 20 Յունուար Շաբաթ, ժամը 21ին:

ՄՈՒՐԱՏ խումբ՝ 21 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբ՝ 21 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15ին:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ խումբ՝ 20Յունուար, Շաբաթ, ժամը 21ին:

Սոյն ժողովները տեղի պիտի ունենան իրենց սովորական հաւաքատեղիները : Միստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկեր – ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Վարչութիւնները նախապէս պէտք է բոլոր ընկերներուն տեղեկացնեն ժողովներու վայրի եւ թուականի մասին: Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ԿՈՒՏԻՆԱՀԱՅԵՐՈՒ

Պատկերազարդ, հեղինակ՝ Արշակ Ալպօյաճեան, Պէյրութ 1961, էջ 230 :

Գին՝ 4·50 տոլար

Լաթակազմ 5·50 տոլար

Սոյն հատորին լրացուցիչ մասը՝

Ա·— Կուտինահայ ժամանակագրութիւն· հրատարակիչ՝ Համբարձում Զօրթեան (Անսակ):

Բ· – Կաթողիկէ Հայերը Կուտինայի (Քիւթահիա)· պատկերազարդ· աշխատասիրող՝ Հ· Իգնատիոս Աքեան, Վիէննա, 1960, էջք 164+109= 273:

Գին՝ մէկ տոլար

Առանձին՝ Բ· Կաթողիկէ Հայերը · էջ 109: Գին՝ 0·50 տոլար

Դիմել՝

P. IGNACE AKIAN
Mechitharistengasse 4
VIENNE (Autriche)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

Ծննդեան 1600ամեակը համազգային շուքով կը տօնուի Մարսէյլի մէջ:

Փետրուար 18ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղա տ'Իթալիայի շքեղ թատրոնին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ձայնասփիւռի հաղորդում – ներուն նոր ալիքները ·—

Ամէն Չորեքշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 9ին, 16, 19, 25, 31 եւ 41 մէթր կարճ ալիքներու վրայ: Գրեցէք ձեր տպաւորութիւններն ու ցանկութիւնները: Եթէ կը փափաքիք Երեւան բնակող ձեր ազգականներուն ձայնը լսել, գրկեցէք անոնց անուններն ու հասցէները Երեւանի Ռատիօ խմբագրութեան : Հասցէ·

Radio-Erévan
Erévan (Armenie) U.R.S.S,

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Ստիպողաբար երիտասարդ սալթիկօ մը կ'ուզուի: Անձամբ դիմել Յառաջին որ կուտայ հարկ եղած տեղեկութիւնները :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ — ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Զաւարեան ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ «Շանթ» թատերախումբը պիտի ներկայացնէ մեծ պատրաստութեամբ Ազգ· Տրամը «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ», Պօմոնի սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւններ մամուլով եւ առանձին յայտարարութեամբ :